

T. B. M. M. TUTANAK DERGİSİ

118 inci Birleşim
25 . 6 . 2000 Pazar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
I. - GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	164
II. - GELEN KÂĞITLAR	165
III. - YOKLAMA	167
IV. - KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLAR- DAN GELEN DİĞER İŞLER	167
1. - Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyo- nu Raporu (3/600) (S. Sayısı : 516)	167:286

I. - GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

TBMM Genel Kurulu saat 14.00'te açılarak iki oturum yaptı.

Her iki oturumda da yapılan yoklamada toplantı yetersayısı bulunmadığı anlaşıldığından, alınan karar gereğince, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının görüşmelerini yapmak için, 25 Haziran Pazar günü saat 14.00'te toplanmak üzere birleşime 14.24'te son verildi.

Nejat Arseven

Başkanvekili

Cahit Savaş Yazıcı

İstanbul

Kâtip Üye

Mehmet Elkatmış

Nevşehir

Kâtip Üye

II. – GELEN KÂĞITLAR**25.6.2000 PAZAR****Raporlar**

1. – Yükseköğretim Kurumları Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarıları ve Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/650, 1/679) (S. Sayısı : 517) (Dağıtma tarihi : 25.6.2000) (GÜNDEME)

2. – Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/710) (S. Sayısı : 518) (Dağıtma tarihi : 25.6.2000) (GÜNDEME)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.00

25 Haziran 2000 Pazar

BAŞKAN : Başkanvekili Nejat ARSEVEN**KÂTİP ÜYELER: Mehmet ELKATMIŞ (Nevşehir), Şadan ŞİMŞEK (Edirne)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 118 nci Birleşimini açıyorum.

Buyurun Sayın Güven.

TURHAN GÜVEN (İçel) – Sayın Başkan, dün de arz ettim; Türkiye'nin öntümüzdeki beş yılını, yani, geleceğini ilgilendiren fevkalade önemli bir konuyu görüşmek üzere toplandık. Bu konunun, Meclisin büyük çoğunluğuyla ele alınıp incelenmesi, irdelenmesi söz konusudur. (DSP ve MHP sıralarından "siz neredesiniz" sesleri) Efendim, bu programı hazırlayan ben değilim; bu programı, hükümet ortakları hazırladığına göre, onların burada çoğunluğu sağlaması lazım.

Onun için, toplantı yetersayısını aramanızı talep ediyorum efendim.

BAŞKAN – Peki efendim.

Değerli milletvekilleri...

ÖMER İZGİ (Konya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Buyurun efendim.

ÖMER İZGİ (Konya) – Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; Sayın Güven'in ifade ettikleri gibi, gerçekten, çok önemli bir tasarının kanunlaşması için çalışacağız. Bu çalışmalar öncesinde, yoklama isteğinde bulundular. Böylesi önemli bir kanun tasarısının yoklamasına karar verecek olursanız, istirahat ediyoruz, İçtüzüğümüzün 57 nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre ad okumak suretiyle yaparsanız, hem zaman kazanarak gelmek üzere olan arkadaşlarımızı getirmiş oluruz hem de gelmeyen, böylesi önemli bir toplantıya katılmayan arkadaşlarımızı duyurulmuş olur.

Teşekkür ederim. (MHP, DSP ve ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, elektronik cihazla yoklama yapacağız.

ALİ İŞIKLAR (Ankara) – Başkanım, her sefer böyle yapıyorsunuz; lütfen yani... Şu anda dışarıda olup, gelecek olan arkadaşlar var.

ÖMER İZGİ (Konya) – Sayın Başkan, verilmiş kararı değiştirecek değiliz; ama, ad okunmak suretiyle yoklama yapmanın engeli neydi acaba?!

BAŞKAN – Efendim, elektronik cihazla yapmanın daha kolay olduğunu düşündüm.

ALİ İŞIKLAR (Ankara) – Efendim, kolay da, şu anda dışarıda olup, gelecekle var. 3 dakika da...

BAŞKAN – Zaten, çoğunluk var gibi görüntüyor; endişe buyurmayın efendim.

ALİ İŞIKLAR (Ankara) – Muhalefet katılmıyor o zaman, muhalefet katılmıyor, işaretlemiyor. Yapmayın...

III. - YOKLAMA

BAŞKAN – Yoklama için 3 dakika süre veriyorum.

Yoklama işlemi başlatıyorum efendim.

(Elektronik cihazla yoklama yapıldı)

BAŞKAN – Değerli milletvekilleri, toplantı yetersayımız vardır; görüşmelere başlıyoruz. (DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

Gündemin "Özel Gündemde Yer Alacak İşler" kısmına geçiyor ve Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu raporunun görüşmelerine başlıyoruz.

IV. - KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1. - Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı: 516) (1)

BAŞKAN – Komisyon ve Hükümet yerinde.

Komisyon raporu, 516 sıra sayısıyla basılıp, sayın üyelere dağıtılmıştır. Görüşmeler, Genel Kurulun 22.6.2000 tarihli 115 inci Birleşiminde kabul edilen Danışma Kurulu önerilerine ve 3067 sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğünün Korunması Hakkında Kanunun 2 nci maddesinin hükümlerine göre, planın tümü üzerinde, bölümler itibarıyla yapılacaktır.

Bugün için, planın, Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Bölümleri üzerinde görüşme yapılacaktır.

Konuşma süreleri, siyasi parti grupları, komisyon ve hükümet için, hükümetin sunuş konuşması dahil, 2'şer saat, şahıslar için 10'ar dakikadır. Siyasi parti gruplarının süreleri, en fazla 4'er konuşmacı olarak kullanılabilir.

Planın hükümete geri verilmesine ilişkin gerekçeli önergeler, Başkanlığa, planın bölümleri üzerindeki görüşmelerin bitimine kadar 2'şer nüsha olarak verilebilir. Planın tümü üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra da, önerge kabul edilmeyecektir.

Bugün görüşülecek bölümleri Yüce Heyetinize arz ediyorum: Birinci Bölüm, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesindeki durum; İkinci Bölüm, uzun vadeli gelişmenin temel amaçları ve stratejisi (2001-2023); Üçüncü Bölüm, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının temel amaç, ilke ve politikaları (2001-2005); Dördüncü Bölüm, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının makroekonomik politikaları, hedefleri ve tahminleri; Beşinci Bölüm, Avrupa Birliğiyle ilişkiler; Altıncı Bölüm, Türkiye'nin bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle ekonomik ilişkileri.

Şimdi, komisyon raporunun okunup okunmaması hususunu oylarınıza sunacağım: Raporun okunmasını kabul edenler... Etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmemiştir.

Planın sunuş konuşmasını yapmak üzere, hükümet adına, Sanayi ve Ticaret Bakanı Sayın Kenan Tanrikulu; buyurun efendim. (MHP, DSP, ANAP ve DYP sıralarından alkışlar)

SANAYİ VE TİCARET BAKANI AHMET KENAN TANRIKULU (İzmir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını, hazırlanması sırasında kullanılan

(1) 516 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

yöntemi ve dikkate alınan içsel ve dışsal etkenleri açıklamak üzere huzurlarınızdayım. Hepinize saygılar sunarak sözlerime başlıyorum.

İnsanlık, buhar gücünün üretim makinelerine uygulanmasından, üretildiği yerden binlerce kilometre uzağa taşınan elektrik enerjisinin üretiminde kullanımından sonra, yeni bir devrim yaşamaktadır. Daha açık bir ifadeyle, birinci ve ikinci teknoloji devrimlerinden sonra, dünyamızda, mikro-elektronığe dayalı yeni bir süreçten geçilmektedir. Yeni bir devrimle birlikte iletişim ve bilgisayar teknolojilerinde kaydedilen gelişmeler, dünyanın küçülme sürecini daha da hızlandırmıştır. Kişiler, kurumlar ve menfaat grupları arasındaki bağımlılıklar ve etkileşimler giderek artmakta ve yeni bir dünya düzeni ortaya çıkmaktadır.

Her teknolojik devrimin arkasında olduğu gibi, bu teknolojik devrimin de arkasında büyük fikir ve sosyal birikimler bulunmaktadır. İnsan hak ve hürriyetleri ile düşünce sahasındaki kazanımlar, fertlerin toplumsal ve demokratik katılımıyla ekonomik girişimcilik yolunu açmıştır. Sosyal alanda ve demokratik katılımçılık özelliğini kazanan ve bunu topluma mal edebilen insan, ekonomik alanda da ferdi yetenek ve birikimlerini üretim sürecine dahil etme imkânını bulmuştur.

Buradan görülmektedir ki, 21 inci Yüzyılın insanı, kendine güvenli, rekabetçi ve iddialı insanlar olmak zorundadır. Bu yarışta fertlerin sahip oldukları en büyük avantaj, sosyal sermayeleri olacaktır. Toplumda veya toplumun bazı bölümlerinde oluşan güven duygusu anlamındaki sosyal sermayeyi oluşturan en önemli etkenler, tarihî birikimler ve kültürel miraslardır.

Küreselleşme süreci, kendi dinamiklerini oluşturarak, insanların günlük hayatını ve dünya düzenini etkilemeye devam etmektedir. Küreselleşmeyle ülkelerarası hareketlerin artması, ticaret, sermaye ve teknoloji akımını transnasyonal hale getirmiş, klasik millî devlet olgusu da aşmıştır. Küreselleşme, belli coğrafi sınırlar içerisinde sürdürülen millî iradeyi dünyanın her yerinde büyük bir gayretle savunulma zarureti de ortaya çıkarmıştır. Millî iradenin küresel dinamiklere uyum sağlayarak idamesi kaçınılmaz olmuştur. Dünyayla rekabet edecek dinamiklere sahip olmayan ülkeler de giderek gerilemektedirler.

Teknolojik sahadaki gelişmeler, 1950'li ve 1960'lı yıllardan itibaren uluslararası ticareti etkilemeye başlamıştır. GATT sistemi içerisinde düzenlenen kurallar, uluslararası mal ticaretini disiplin altına almayı amaçlamıştır. 1980 yılından sonraki çalışmalar, uluslararası mal ve hizmet piyasaları ile yatırımların entegrasyonunun dünya ticaret sistemi içerisinde kurallara bağlanması safhasını oluşturmuştur. 1990'lı yıllardan sonra, küreselleşme, yeni bir safhaya girmiştir. Bu yeni dönemde dünya ticaretinin belirleyici unsurları, uluslararası sermaye akımları ve dolaysız yatırımlardır.

Yeni dünya düzeninin amacı, ülkelerin ticaret ve girişimcilik alanındaki kapasitesini artırmak, hayat standardını yükseltmek, tam istihdamı ve istikrarlı bir şekilde artan reel gelir ve gerçek talep hacmini sağlamak, aynı zamanda, dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına da imkân sağlamaktır. Bu gelişmeler doğrultusunda da, ülkeler, hukukî ve kurumsal düzenlemelerini yeni oluşan dünya düzenine intibak ettirmek; nesillerini, rekabetçi ortamın gerektirdiği özgüveni, girişimci, yeni fikirler üretebilen ve risk alabilen özellikte yetiştirmek zorundadırlar.

Önümüzdeki dönemlerde ekonomik ve sosyal hayatın sürükleyici ve hâkim unsuru, bilgiye erişim ve bilgiye kullanım olacaktır. Küreselleşme süreci, bilgiye önce ulaşmak ve önce kullanmak üzerine bir yarış da başlatmıştır. Üretim unsurları içinde bilginin payı artmakta; gayri safî millî hâsıla içinde bilgiye dayalı harcamaları yükselten ülkeler, teknolojik devrime dayalı yeni dünya düzeninde de yerini almaktadırlar.

Dünyadaki birçok gelişme, birçok ülkeyi, yeni stratejiler, politikalar ve öncelikler tespit etmeye, kaynak dağılımını yeniden düzenlemeye ve istenilen hedeflere ulaşmada yeni projeler üretmeye de zorlamaktadır. Bu sebeple, ülkeler, yeni dünya düzenine intibak etmek ve etkin bir konum kazanabilmek için, bir plan dahilinde, gerekli reformları, önceden belirlenmiş ilke, politika ve stratejiler çerçevesinde gerçekleştirmeye yönelik çalışmalarda da bulunmaktadır.

İşte, bu yüzden, Türkiye de, ileriye yönelik makul bir süre sayılan beş yıl için, 2001-2005 yıllarını kapsayan, dünyadaki gelişmelere uygun, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını hazırlamıştır.

Değerli milletvekilleri, planın hazırlanmasında kullanılan yöntemleri üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlardan ilki, mevcut durumun tespiti, uzun vadeli strateji içerisindeki ana fikir -ki, bu, 2001-2023 yıllarını kapsamaktadır- öntümüzdeki beş yılda takip edilecek ilke ve politikalar; bir diğeri, dış dünyadaki gelişmeler ve küreselleşmeye uyum ve nihayet, hukukî kurumsal düzenlemeler ve bölgesel gelişme politikalarıdır.

Bu ana başlıklar, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesindeki durum; uzun vadeli gelişme stratejisi (2001-2023); Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının temel amaç, ilke ve politikaları (2001-2005); Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının makroekonomik politikaları, hedefleri ve tahminleri; Avrupa Birliğiyle ilişkiler; Türkiye'nin bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri; bölgesel gelişme hedef ve politikaları; sosyal ve ekonomik sektörlerle ilgili gelişme, hedef ve politikaları; kamu hizmetlerinde ve ekonomide etkinliğin artırılması alt başlıklarına da bölünmüştür.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, dünyadaki gelişmeler ve küreselleşme sürecini yaşıyor olmamız sebebiyle, diğer planlardan farklı bir arayış ve yöntemle de hazırlanmıştır. Öncelikle, bilgi toplumunun hâkim olduğu küreselleşme sürecinde, Türkiye'nin, mevcut kaynakları, teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal birikimi değerlendirilmiş, mevcut imkânlarla ulaşılabilecek hedefler arasında ilişkilendirilmede bulunulmuş, hedeflere ulaşmak için düzenlenmesi gereken kurumlar da tespit edilmiştir. Buna göre, istikrarsızlık, kalite ve verimlilik altyapısı, teknoloji kültürü, fizikî altyapı, sanayiin teknolojik seviyesi, bilgi ve iletişim altyapısı, atıl işgüçlü, gelir dağılımındaki bozukluğun kaynak ataletine sebep olması, kamunun ekonomik ve sosyal gelişmelere intibak etmekte güçlük çekmesi gibi konular, Türkiye'nin, maalesef, zayıf yönlerini meydana getirmektedir. Bununla beraber, genç ve dinamik nüfus yapısı, yenilikçi ve risk alabilen özelliklere sahip girişimcilik potansiyeli, piyasa ekonomisi sahasındaki birikimi, sosyal altyapısı, en olumsuz şartlarda dahi uluslararası rekabete uygun yapı geliştiren sanayisi, dış dünyaya açılmaktaki özgüven ve tecrübe birikimi, yetişmiş kadroları ve nihayet, doğal kaynakları ile jeostratejik konumu da, Türkiye'nin, güçlü ve avantajlı yönlerini meydana getirmektedir.

Görüldüğü üzere, Türkiye, küresel rekabetin getirdiği insan kaynaklarına, özgüvene, sosyal ve kültürel birikime sahip bir ülkedir. Bu itibarla, öntümüzdeki dönemde, ülkemiz açısından kötümser beklentiler içinde olmak için hiçbir sebep de yoktur.

Değerli milletvekilleri, Türkiye, 21 inci Yüzyılda dünya devleti olmak ve küreselleşme sürecinde layık olduğu konuma kavuşmak için uzun vadeli tercihlerini de tespit etmiştir. 2001-2023 yıllarını kapsayan Türkiye'nin uzun vadeli stratejisinin amacı, Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma doğrultusunda, Türkiye'yi, 21 inci Yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri safhasına ulaştırarak, dünya standartlarında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti yapmaktır.

Öncelikle mevcut kaynaklar ve kurumlar disiplini altına alınacak, insan yetiştiren kurumlar rekabete uygun, girişimci ve katılımcı bir yapıya kavuşturulacaktır. Bu çerçevede, kamu finansmanı sağlam kaynaklara dayandırılarak, gelir-gider dengesinin kalıcı bir çözüme kavuşturulmasını; bütçe açıklarını düşürerek faizlerin aşağıya çekilmesini; Avrupa Birliğiyle bütünleşmede Maastricht kriterlerinin gerektirdiği ekonomik parametrelerin gerçekleştirilmesini; gelir dağılımı iyileştirilerek, yoksullukla mücadele programının hayata geçirilmesini; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerli benimsemiş, millî kültürünü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüvenli, girişimci bilgi çağı insanının yetiştirilmesini; özel sektör kurumları yanında, bireysel yetenek ve potansiyellerin ekonomik sisteme dahil edilmesi ve bu çerçevede, gençlere kendi işlerini kurabilecekleri altyapının hazırlanmasını; sağlık hizmetlerinin halkımızın hak ettiği seviyede çıkarılması ve hakkaniyet içerisinde yaygınlaştırılmasını; özgün tasarım yapabilen, marka yaratabilen ve bilgi yoğun alanlara yönelebilen yeteneklerin teşvikini; bilgiye ulaşımı kolaylaştırıcı her türlü hukukî ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını; enerji talebinin güvenilir ve düşük maliyetle karşılanması için gerekli çalışmalar, tarımsal üretimin maliyetini azaltıcı, rekabet gücünü artırıcı, hayvansal üretimi geliştirici ve ormanları koruyucu düzenlemeleri; rekabet ortamının itici gücü girişimciliği KOBİ'ler aracılığıyla destekleyen ve istihdama katkıda bulunan projeleri; yine, rekabet unsurunun ana ayağını teşkil eden kalite ve verimliliğin altyapısını güçlendirici faaliyetleri, bu ana çerçeveler içerisinde desteklemeye yönelik çalışmalara da öncelik verilecektir.

Değerli milletvekilleri, sizlere, konuşmamın bu bölümünde, plan döneminde ulaşılmaması beklenen makro büyüklükler hakkında da bilgi vermek istiyorum. Makroekonomik büyüklükler belirlenirken, öncelikle, Türkiye'nin mevcut üretim ve büyüme kapasitesi, dünya ekonomisindeki gelişme eğilimleri ve dünya ekonomisindeki büyümenin Türkiye'ye katkısı ile Türkiye'nin kendi dinamik unsurları dikkate alınmıştır.

Ülkemiz, halen, 206 milyar dolarlık gayri safi millî hâsılasıyla, dünyanın 22 nci büyük ekonomisidir. Dinamik nüfus yapısı, dışa açılma tecrübesi, sahip olduğu sosyal sermayesi ve birikimleriyle de, hamle yapma noktasında bulunduğu inancındayız. Eğitim seviyesinin artırılması ve yeni yetişen nesillerin yenilikçi yapıda olması, üretimde verimliliği artıracak yapının oluşumunun hızlandırılması ve dışa açılmanın zorladığı yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle, gayri safi millî hâsılada, yıllık ortalama yüzde 6,7'lik bir büyümenin gerçekleştirilmesi de beklenmektedir. Bu büyüme artışının, yani, yıllık yüzde 6,7'lik büyüme artışının yüzde 30'luk kısmının -ki, bu da yüzde 2'ye tekabül etmektedir- faktör verimliliğindeki artıştan kaynaklanması da beklenmektedir.

Değerli milletvekilleri, bu arada, bir hususu da sizlerin bilgisine sunmakta fayda görüyorum. Malumlarımız olduğu üzere, planlar, belli şartları ve varsayımları dikkate alınmaktadır. Önceden görülmeyen ani değişiklikler, planlarda sapmalara sebep olabilir; ancak, burada, plana bağlı sistematik bir yöntemin uygulanması, yeni oluşan şartlara uygun tedbirler almayı da kolaylaştırmaktadır. Kaynakların ve ekonomik faaliyetlerin belirli strateji ve önceliklere yönlendirilip uygulanması, kalkınma ve gelişmeyi hızlandırıcı, kaynak israfını önleyici ve kaynaklardan optimum faydayı sağlayıcı tercihlerdir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının durum tespiti bölümünde alınan bir diğer husus da, planın ilk iki yılında istikrar programı uygulanacağıdır. Plan hedeflerine ulaşmada ilk adımın istikrarı sağlamak olduğunun idrakiyle, Sekizinci Planın ilk yılında, 2000 yılında 57 nci cumhuriyet hükümeti tarafından uygulamaya konulan makroekonomik istikrar programının da devamı öngörülmüştür. İstikrar programının son yılı olan 2002'de, enflasyon rakamı tek haneli rakamlara indirilerek, planın uygulanabilirliği için uygun bir ortamın da sağlanması amaçlanmıştır.

Değerli milletvekilleri, Sekizinci Beş Yıllık Planın hedeflenen diğer ekonomik parametreleri de şunlardır: Plan dönemi sonunda, sanayiın gayri safi yurtiçi hâsıla içerisindeki payının yüzde 23,3'ten 23,8'e ve hizmetlerin payının ise yüzde 59,5'ten 62,2'ye yükselmesi beklenmektedir.

Sekizinci Plan döneminde gayri safi milli hâsıla büyümesine en yüksek, marjinal katkının, toplam faktör verimliliğinde öngörülen artıştan gelmesi de beklenmektedir. Sürdürülebilir büyüme açısından önemli bir olgu olan toplam faktör verimliliğinin başlıca belirleyicileri de şunlardır: Eğitim, araştırma geliştirme harcamaları, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dışa açıklık, kurumsal yapı ve altyapı yatırımları. Türkiye ekonomisinde, son otuz yıllık dönemde, yılda ortalama yüzde 15'ler civarında seyreden ve son yıllarda yüzde 20 düzeyini aşan toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısının plan dönemi boyunca yüzde 30'lara yükselmesi de tahmin edilmektedir. Plan döneminde, toplam faktör verimliliğinin artışı, kamu kaynaklarının artan ölçüde eğitim, sağlık, arge, haberleşme ve enerji yatırımlarına yönlendirilmesiyle mümkün olabilecektir. Yedinci Plan döneminde 100 kabul edilen kamu yatırım reel endeksinin, Sekizinci Plan döneminde eğitimde 243,6'ya, enerjide 241,5'e ve sağlıkta da 181,4'e yükselmesi hedeflenmektedir.

Plan döneminde büyümenin üretim yönünden geleneksel belirleyicileri olan sermaye stoku ve istihdamda da belirgin bir artış öngörülmektedir. Kamu ve özel yatırımlarda gerçekleşmesi beklenen artış nedeniyle, toplam sabit sermaye yatırımlarının yılda ortalama yüzde 7,1 oranında artacağı da tahmin edilmektedir. İstihdam yapısının tarım dışı sektörler lehine değiştirilmesi, işgücü piyasasının etkinleştirilmesi ve bilgi çağının gerekleri doğrultusunda nitelikli işgücünün büyümeye katkısının artırılması da sağlanacaktır. 2000 yılında, cari olarak yaklaşık 3 000 dolar düzeyinde olan kişi başına gayri safi milli hâsılının, 2005 yılında 4 300 dolar seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir.

Değerli milletvekilleri, plan döneminde, kamu sabit sermaye yatırımlarının yıllık ortalama yüzde 8,5 artması planlanmakta ve özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6,5 artacağı, yine, tahmin edilmektedir. Özel sabit sermaye yatırım harcamalarında öngörülen artış, ağırlıklı olarak makine ve teçhizat yatırımlarından kaynaklanmaktadır. 2001-2005 dönemindeki özel tüketim harcamalarının yüzde 6,3 artacağı öngörülmüştür. Sekizinci Plan döneminde, özellikle faiz giderlerinde sağlanacak azalışa bağlı olarak, kamu reel harcanabilir gelirinin gayri safi milli hâsıla içindeki payının, 2000 yılındaki yüzde 4,5 seviyesinden, 2005 yılında, yılda yüzde 17,1 düzeyine yükselmesi de beklenmektedir. Bu durum, kamu yatırımlarında önemli artışın yanında, kamu tüketiminin de, plan döneminde, yılda ortalama yüzde 7,6 oranında artmasını sağlayacaktır.

Yine, Yedinci Plan döneminde 100 olarak kabul ettiğimiz özel yatırım reel endeksinin de, benzer bir eğilimle, Sekizinci Plan döneminde, eğitimde 223,5'e, enerjide 117,4'e ve sağlıkta da 108,3'e yükselmesi beklenmektedir.

Sekizinci Plan döneminde, ihracatın yıllık ortalama olarak yüzde 11 artması ve 2005 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 46,5 milyar dolar seviyesine ulaşması beklenmektedir. Aynı dönemde ithalatın, yine, yılda ortalama yüzde 10 artarak, 2005 yılında cari fiyatlarla 79 milyar dolar seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece, ihracatın ithalatı karşılama oranının ise, yine, plan dönemi sonunda yüzde 63 olması beklenmektedir.

2000 yılında 7,2 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenen turizm gelirlerinin, 2005 yılında 11,6 milyar dolar seviyesine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece, Sekizinci Plan döneminde cari işlemler açığının gayri safi milli hâsıla içindeki payının temel yıldaki değerini koruyarak, 2005 yılında yüzde 2,5 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Değerli milletvekilleri, uygulanmakta olan makro ekonomik programın ve ekonomide sağlanacak olan iyileşmenin de etkisiyle, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının dönem boyunca artarak, 2005 yılında 2,7 milyar dolar seviyesine ulaşacağı tahmin edilmekte; kamu kesimi dengesinin sürdürülebilir bir yapıya da kavuşturulabilmesi için, kamu kesimi net dışborç kullanımı ve özelleştirme gelirleri kritik bir önem arz etmektedir.

Vergi gelirlerinin gayri safi millî hâsılaya oranının plan dönemi boyunca yaklaşık yüzde 22 düzeyini koruması da öngörülmektedir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler, bu transferlerin gayri safi millî hâsılaya oranı olarak 2000 yılında beklenen yüzde 2,5'lik düzeyden, plan dönemi sonunda yüzde 1,7 seviyesine düşmesi de hedeflenmektedir.

Kamu kesimi dengesi ve finansmanın, 2005 yılında Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinin önemli bir aşaması olarak kabul ettiğimiz Maastricht kriterlerini sağlaması ve 2005 yılında toplam kamu kesimi borçlanma gereğinin gayri safi millî hâsılaya oranının yüzde 3'ü olarak da gerçekleşmesi beklenmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi boyunca küreselleşme sürecine uyum açısından dışa açılma, hem bölgesel kalkınma hem de kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması, üç ana faaliyet alanımızdır. Yeni dünya düzeniyle bütünleşme, uygulamada dışa açılma ve yeni dünya düzeninin bir parçası olmakla ancak gerçekleştirilebilir. Bu anlayışla Türkiye, önümüzdeki beş yıllık dönemde Avrupa Birliği üyeliği süreci çalışmalarına hem hız verecek hem de bu çerçevede Avrupa Birliği müktesebatına uyumu amaçlayan politika ve tedbirleri içeren ulusal programı 2000 yılı sonuna kadar hazırlayarak yürürlüğe koyacaktır.

Bölgesel bütünleşmelerin ekonomik ve sosyal işbirliği imkânlarına katkısı ve dünya ile bütünleşmede sağlayacağı kolaylıkları da dikkate alınarak, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) ve yine İslam Konferansı Teşkilatı ve Ticaret İşbirliği Konferansı Daimî Komitesi -kısa adı İSEDAK- gibi ekonomik girişimciliği etkileyecek olan benzeri oluşumların hepsi desteklenecektir.

Türk cumhuriyetleriyle ekonomik ve kültürel işbirliği imkânları daha da geliştirilecek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine kredi ve teknik yardım artırılabilecektir.

Sayın milletvekilleri, dengeli kalkınmanın en önemli unsurlarından olan bölgesel kalkınmaya, Sekizinci Beş Yıllık Planda özel bir önem verilerek, bölgesel kalkınma projelerinin sayısı da hızla artırılabilecektir. Bu çerçevede, Güneydoğu Anadolu Projesi, Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projelerinin yanı sıra, plan çalışmaları son safhaya gelmiş olan Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesi Gelişme Projeleri uygulamaya konulacak, İç Anadolu ve Yeşilirmak Havzaları Bölgesel Kalkınma Projelerinin çalışmalarına da başlanacaktır.

Kalkınma planlarının yönetimi ve belirlenen hedeflere ulaşmada alınacak tedbir ve düzenlemeler kamusal bir görevdir. Bu itibarla, kamu kurum ve kuruluşlarına küreselleşme sürecine uyum ve dünyayla bütünleşme ilkesi ışığında hazırlanan Sekizinci Plan hedeflerine ulaşmada da çok özel bir görev düşmektedir. Kamunun, üzerine yüklenen bu görevi yerine getirebilmesi için, kurumlarının oluşan yeni dünya düzeni şartlarına uygun bir şekilde yeniden yapılandırılmasıyla ancak mümkün görülebilecektir. Kamu kurumlarının yeniden yapılandırılmasının esasları, kamunun performansının artırılması, yetki, iş bölümü ve sorumlulukların açık bir şekilde tanımlanması, yetki devriyle birlikte hesap verme sorumluluğunun ve idarî saydamlığın güçlendirilmesi, kamu yönetimi ve çalışanlarının niteliklerinin geliştirilmesi ve kamu hizmetleri sunulurken bilgi ve iletişim teknolojilerinden yaygın bir şekilde yararlandırılması konularından meydana gelecektir.

Değerli milletvekilleri, 14 Ağustos 1999 tarihli ve 23786 sayılı Başbakanlık genelgesiyle, Sekizinci Kalkınma Planı çalışmalarının başladığı kamuoyuna duyurulmuş ve bu manada 98 adet özel ihtisas komisyonu da kurulmuştur. Uzun dönemli, yani, 2001-2023 stratejilerinin de değerlendirildiği özel ihtisas komisyonları, kamu, özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve üniversite öğretim üyelerinden oluşturulmuş ve toplumun böylece plan sürecine katılımı da sağlanmıştır. 7 000 değerli üyenin katkılarıyla yürütülen ve 31 Ocak 2000 tarihinde tamamlanan özel ihtisas komisyonu çalışmalarının altyapısını oluşturduğu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Haziran 2000 tarihinde de Yüce Meclisimize sunulmuştur. Sonraki aşamalarda, Plan ve Bütçe Komisyonunun değerli üyelerinin katkılarıyla son şeklini alan plan metnini, şu an, Genel Kurulumuzun görüşlerine arz ediyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Planımızın, Türkiye'nin yeni dünya düzeninde layık olduğu yeri almasını da beklenen katkıyı sağlamasını ve ülkemize hayırlar getirmesini diliyorum; hepinize saygular sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Bakan.

Değerli milletvekilleri, şimdi, grupları adına söz alan sayın üyelerin isimlerini sırayla okuyorum:

Fazilet Partisi Grubu adına, Fazilet Partisi Genel Başkanı Sayın Recai Kutan, Afyon Milletvekili Sayın Sait Açıba, İstanbul Milletvekili Sayın Ali Coşkun.

Doğru Yol Partisi Grubu adına, Hatay Milletvekili Sayın Mehmet Dönen, Bursa Milletvekili Sayın Oğuz Tezmen.

Anavatan Partisi Grubu adına, Manisa Milletvekili Sayın Ekrem Pakdemirli, İstanbul Milletvekili Sayın Bülent Akarcalı.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili Sayın Oktay Vural, Muğla Milletvekili Sayın Metin Ergun.

Şahısları adına: İstanbul Milletvekili Sayın Erol Al, Tunceli Milletvekili Sayın Kamer Genç, Konya Milletvekili Sayın Veysel Candan, Sivas Milletvekili Sayın Cengiz Güleç, Adana Milletvekili Sayın Ali Tekin, Erzurum Milletvekili Sayın Aslan Polat, Tokat Milletvekili Sayın Bekir Sobacı ve Rize Milletvekili Sayın Ahmet Kabil.

Bugün, şahısları adına söz alan değerli üyelerimizden, sadece iki arkadaşımız konuşabileceklerdir.

Şimdi, Fazilet Partisi Grubu adına, Fazilet Partisi Genel Başkanı Sayın Recai Kutan; buyurun efendim. (FP sıralarından ayakta alkışlar)

FP GRUBU ADINA MEHMET RECAİ KUTAN (Malatya) – Sayın Başkan, muhterem milletvekili arkadaşlarım, televizyonları başında bu müzakereleri takip eden değerli vatandaşlarım; hepinizi saygıyla selamlıyorum; Sekizinci Beş Yıllık Planın milletimiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum.

Muhterem arkadaşlarım, beş yıllık planlar, ülkemizin en ciddi konularından, belki en başta gelen konularından birisidir. Böylesine ciddi bir konunun müzakeresinde, şu hükümet sıralarının görünüşüne bir bakınız!.. Bu, kullanılabilecek en basit tabirle, hükümet yönünden bir ciddiyetsizliktir; bu ciddiyetsizliği yürekten kınıyorum. (FP sıralarından alkışlar)

Değerli milletvekili arkadaşlarım, dünyanın çarpıcı şekilde değiştiği bir çağa girdik. Bu köklü ve kapsamlı değişim rüzgârını yakalayıp yakalayamamak gibi büyük bir sorunla karşı karşıyayız.

Ülkemiz, daha önce dünyada gerçekleşen büyük değişimleri iyi kavrayamadığı için, bugün ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Dünyada büyük sanayi devrimi gerçekleşirken, biz, kendi iç sorunlarımızla boğuştuk. Başımızı kaldırıp baktığımızda, çok gerilerde kaldığımızı gördük. Bugün, yine, aynı iç sorunlarla boğuşmaktayız. Kendi icat ettiğimiz yapay sorunlarla boğuşmaktan vazgeçip, yönümüzü dünyanın gittiği yöne bir an önce çevirmezsek, yine kaybedeceğiz. Çağımız, her yılın, her günün, hatta her saatin önemli olduğu bir çağ; bir sürat çağı; katı anlayışların, ideolojik saplantıların çöktüğü bir çağ. Bu gerçeği bir an önce görmezsek, ne kadar kalkınma planı yaparsak yapalım, varacağımız bir nokta yoktur. Nitekim, bundan önce yaptığımız hiçbir kalkınma planı, hedeflerine maalesef yeterince ulaşamadı. Aslında, hiçbir kalkınma planına çok zor hedefler konulmamıştı, ulaşılması mümkün olmayan hedefler de yoktu; ama, maalesef, bu hedeflere ulaşamadık; çünkü, dünyayı es geçtik, kendimizi, kendi insanımızı gözardı ettik.

Dünya gerçeklerine vâkıf bir Türkiye değil, belli kesimlerin kafa yapısına, menfaatlarına uygun bir Türkiye'yi düşündük. İdealimizdeki Türkiye, bu toprakların, bu coğrafyanın, bizim tarihimizin, bizim kültürümüzün Türkiyesi değildi, yapay hayallerin Türkiyesiydi; gerçekleşmedi, esasen gerçekleşemezdi. Şimdi, yapacağımız ilk şey, bu hayalden vazgeçmek, dünya gerçeklerini, insanımızın gerçeklerini iyi tanımak. Milletimizi bir kalıba sokmaktan artık kesin olarak vazgeçmeliyiz. En yetkili ağzların tek tip insan yetiştirmekten bahsettiği bir ülke, çağı yakalayamaz.

Değerli milletvekilleri, bu ülkeyi çok iyi tanıyan bir insan olarak konuşuyorum, yeraltı ve yerüstü zenginliklerini, tarihini ve coğrafî yapısını iyi bilen bir insan olarak konuşuyorum: Bu milleti bir kalıba sokmaya kimsenin gücü yetmez, nitekim, şimdiye kadar da yetmemiştir. (FP sıralarından alkışlar) Zaten böyle bir tavra, 21 inci Yüzyılın karakteri müsaade etmez. Hangi planı yaparsanız yapın, içeriği neyle doldurursanız doldurun, kafanıza bu fikirleri yazmadan, bunları planın önsözüne geçirmeden, başaracağınız hiçbir şey yoktur.

İçerisinde yaşadığımız yüzyıl, bireyin önplanda olduğu bir yüzyıldır; insan haklarının, bireysel hürriyetlerin vazgeçilmezliğini kalkınmanın temel eksenine oturtmuş olan bir yüzyıldır. Sanayi insan içindir, kalkınma insan içindir, enerji insan içindir, ekonomik faaliyetler insan içindir, devlet de insan içindir. Bunların hiçbiri, ama hiçbiri, insanın onurunu, kimlik ve kişiliğini zedelemek için kullanılamaz. (FP sıralarından alkışlar)

Yeni dünya düzenini oluşturan kolektif şuur budur. Bu şuur, toplumların, milletlerin ortak vicdanına döndüßen, adil, paylaşımcı, katılımcı bir yapıyı öngörmektedir. Binlerce yıllık kültür birikimimizle ve 77 yıllık cumhuriyet tecrübemizle, dünyaya bu açıdan bakabilirsek, evrensel bir dönüşümü yakalayabiliriz.

Üzülerek söylüyorum ki, 21 inci Yüzyıla, ne altyapı olarak ne de sosyal ve siyasal yapı olarak giremedik. Birçok ülke, yeni kalkınma projeleriyle, yeni değişim heyecanıyla 21 inci Yüzyılı karşılarırken, biz, yüzde 6,4 nispetinde küçülmüş, gelir dağılımında dengesizliği büsbütün artırmış bir ülke olarak 21 inci Yüzyıla girdik; pazar ekonomisine kesinlikle uymayan yöntemlerle, halkımızdan esirgediğimizi batık bankalara peşkeş çekerek girdik. Bütün bunlar, planlı ekonomilerde olmaması gereken şeylerdir. Şimdi, önemli olan şu: Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminde de bu tür çarpık uygulamalar olacak mı, olmayacak mı? Olacaksa, niye boşuna plan yapıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, kalkınma planlarını uygulayacak olan siyasî kadrolardır. Siyasî kadrolarda yeterli bilgi birikimi, kararlılık ve en önemlisi siyasî ahlak gereklidir. Eğer, bu plan döneminde, siyaset, kendine yapılacak olan siyaset dışı baskılara karşı koyamayacaksa, hatta, bu baskıyı yapanlara ya boyun eğecek ya da işbirliği yapacaksa, sonuç, yine fiyasko olacaktır. (FP sıralarından alkışlar)

Beş yıllık kalkınma planları, sadece bağı bulunduğ u beş yılın hedeflerini ortaya koymakla baş arılı olamaz. Biz, Sekizinci Beş Yıllık Plan içerisinde sadece ö nümüzdeki beş yılın hedeflerini ko-yarak kendimizi sınırlamamalıyız. Bu beş yıllık uygulamanın ö nümüzdeki yıllara, en azından cum-huriyetimizin 100 üncü yıldönümü olan 2023 yılına nasıl yansıtacağı yönünde hesaplar yapmak zorundayız. Bu süre içerisinde, dünyanın durağan bir süreçten geçmeyeceğini iyi bilerek, değiş en şartlara nasıl paralellik kuracağ ımızı tespit etmek zorundayız.

Muhterem arkadaş larım, devletimizin bu yapısıyla bütün bunları gerçekleşt iremeyeceğimizi herkes bilmektedir. Herkes bilmektedir de, bu sıkıntıları aşacak adımları atma cesaretini kimse gös-termemekte... Galiba, herkes bir şeylerden korkuyor. En önemli iş imiz, bu korkuyu yenmektir. Aç ık ve net olarak söylüyorum, bu yapıyla, bu devlet ç arkı yürülmez, yürüyemez. Devlet, mutlaka, yeniden yapılandırılmalıdır; adalet sistemimiz, eğitim sistemimiz, sosyal güvenlik sistemimiz, sağ-lık politikamız, kamu maliyesine ve ekonomiye bakışımız, hukuk sistemimiz, çağ ın gereklerini içe-recek nitelikte yeniden yapılandırılmalıdır.

Değerli arkadaş larım, 1999 yılı itibarıyla okuma-yazma oranı yüzde 85'tir. Yine, 1999 yılı iti-barıyla okullaş ma oranı, okul öncesi eğitimde yüzde 9,8, yükseköğretimde ise yüzde 18,7'dir. Bu ra-kamlar yüzde 100'lere ulaş madan çağ daş bir ülke olmamız mümkün değildir. Oysa, biz, bu rakam-ları yükseltmekten çok, çocuklarımızı hangi kalıba sokacağ ımızın, hangi kalıba göre insan yetişt i-receğimizin telaş ına düş müş durumdayız.

Dünya gençliğini tehdit eden uyuşturucu belası, aynı ş iddetle, bizim gençliğimizi de tehdit et-meye başladı; bunda, eğitim sistemimizdeki ç arpıklığın rolü olduğı kadar, ülkemizin bir uyuşturu-cu yolunun üzerinde bulunmasının da, elbette, payı vardır.

Geçenlerde, bir bakan, yüzlerce milyon dolarlık uyuşturucu parasından söz etti. Uyuşturucu-nun, eskortlarla koruma altında pazarlandığı ndan bahsediliyor. Böyle bir ülkenin gençliğini uyuşturu-cudan korumanın zorluğu ortadadır. Nitekim, uyuşturucu kullanımı, gençlerimiz arasında, büyük şehirlerde yüzde 8 oranına kadar varmıştır. Konuş maktaki olduğumuz Sekizinci Kalkınma Planında, ben, gençlerimizi bu beladan kurtarma doğ ruftusunda ciddi bir teklif, ciddi bir hazırlık göremedim.

Değerli milletvekili arkadaş larım, gençleri es geçerek, bir ülkenin geleceğine ait planlar yap-mak mümkün değildir. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde, uyuşturucuyla mücadele, polisiye bir mü-cadele değil, bir ulusal mücadele haline getirilmelidir. Artık, millet için ş u kadar üniversite aç aca-ğ ım demek yetmemektedir; aç acağ ınız üniversitede gençlerin nasıl yetiş eceğ i, iş siz kalıp kalmaya-cağı da büyük önem taş ımaktadır.

Bence, bu ülkede yapılacak en önemli şeylerden biri de, ekonomiyi egemen rantiyeci sınıfın elinden alıp geniş kitlelere yaymadan, yapılacak hiçbir plan amacına ulaş maz; işsizlik, açlık, se-falet devam eder durur. Türkiye, acilen -altını çizerek ifade ediyorum- ahlaki temelli ve sosyal do-nanımlı bir pazar ekonomisine süratle geçmek durumundadır.

Bence, bizim planlayacağımız diğ er en önemli bir konu, herkesin ekonomik faaliyetlerde pay sahibi olduğ u, siyas i, ahlaki ve sosyal altyapıyı hazırlamaktır.

Muhterem arkadaş larım, dünyada hiçbir ülkede, Türkiye'de olduğ u ölçüde karakteristik özel-likler gösteren bir işsizlik durumu yoktur. Mesela, çağ daş ülkelerde entelektüel işsizlik sıfır dene-cek düzeydedir; yani, çağ daş ülkelerde, üniversiteyi bitirenler, hatta, liseyi bitirenler iş arama du-rumunda değiller. Bizse, hem gençlerimizin üniversite bitirmesine engeller koyuyoruz hem de on-lara iş imkânı sağ lamakta, maalesef, acze düş üyoruz. Acze düş üyoruz; çünkü, bu tür sorunlara çağ- daş çözümler aramak yerine, toplum mühendisliği projeleri üzerinde çalış ıyoruz, sonuçta da, plan-lar hedefini bulamıyor.

Değerli milletvekilleri, dünyada, yeni ekonomik siyasî güç merkezleri oluşmaktadır. Bu yeni durum, yeni bir tarihî dönemin başladığının işaretidir. Sorun, Türkiye'nin bu yeni tarihî dönemin neresinde yer alacağı sorunudur.

Toplumsal ve ekonomik kalkınmanın temel unsuru insandır. İnsan unsurunu öne almadan, insanın, bireyin özgürlük alanını genişletmeden, ekonomik kalkınmayı sağlamak, uluslararası yarışta kazanmak mümkün değildir. Ekonomik ve sosyal alanda kalkınmanın diğer bir önemli şartı, bireyin toplum içinde kendini güvence içerisinde hissetmesidir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının eğitim anlayışı içerisinde, bu gerçeklere de yer vermek zorundayız. Özgürlük ve ahlak, toplumsal ve sosyal kalkınmanın birbirinden ayrılmaz dinamikleridir. Çağdaş toplumsal sözleşmeyi ifade eden anayasalar, bu önemli unsurları merkeze oturtan bir anlayış içerisinde hazırlanır; Türkiye'de bu anlamda, yeni demokratik ve sivil bir anayasa hazırlamak mecburiyetindedir. Aynı anlayışı, kalkınma planları için de düşünmek, çağdaş bir zarurettir.

Değerli milletvekilleri, bir ülkenin kaynakları ister bol olsun, ister kıt olsun, kaynakların verimli kullanılması, şahısları, şirketleri ve nihayet devlet yönetimindekileri büyük ölçüde alakadar etmiştir ve etmektedir. Diğer yandan, ileride olabilecek hadiseleri, gelişmeleri tahmin etmek veya ileride olunması lazım gelen yerin tespiti ve ona göre önceden tedbir alınması da, benzer şekilde, devlet yöneticilerinin çok yakın ilgi alanıdır. Umut vermek, vizyon göstermek de her siyasetçinin vazgeçemeyeceği bir olgudur.

İşte, bütün bunlar bir araya geldiğinde, planlama fikri ortaya çıkmıştır. Planlar devlet bazında ele alındığında, ideolojiler öne çıkmakta, devletçi görüş veya hür teşebbüs anlayışına göre, planlama fikri ve uygulaması değişmektedir. Devletçilikte merkezî planlama, liberal ekonomide ise yol gösterici planlama ortaya çıkıyor. Bir de karma ekonomideki planlama anlayış ve uygulaması var ki, Türkiye'deki planlama buna en uygun örnektir. Karma ekonomide plan, devlet sektörü için emredici, özel sektör için yol göstericidir. İşte bu anlayış içerisinde Türkiye, 1963 yılından beri planlı ekonomiyi benimsemiş ve 1963-1967 yılları arasında Birinci Beş Yıllık Planı uygulamıştır.

Ben, 1961'den, yani, o dönemlerde "plan mı, pilav mı" tartışmalarının yapıldığı zamandan beri, plan hazırlıklarında bazen şahsen, bazen kurumlarımı temsilen buldum. Gerçekten de bizdeki plan, özel ihtisas komisyonlarından da istifade edilerek Devlet Planlama Teşkilatı tarafından titiz bir şekilde ve büyük emek vererek hazırlanmaktadır. Tahmin ediyorum, şu gördüğünüz 260 sayfalık Sekizinci Beş Yıllık Plan, bir yılı aşkın bir zaman içerisinde 1 000'in üzerinde bilim adamı, uzman ve bürokratin hazırladığı binlerce sayfalık özel ihtisas komisyonu raporlarının bir nevi muhassasıdır. Bu konuda emeği geçen, başta Devlet Planlama Teşkilatı mensupları olmak üzere herkese tebriklerimi ve teşekkürlerimi ifade ediyorum.

Bu planda, maalesef, hiçbir siyasî tercih ve öncelik yoktur. Bu planda, bugünkü iktidarın vizyonu yoktur; hatta, bir giriş ve hedefler bile belirtilmemiştir bu Sekizinci Plan teklifinde. Bu planda teknisyenlik vardır, bu hükümetin anlayışı plana intikal etmemiştir. Hükümetin bu planda ilgisinin olmadığı en somut işareti de, işte şu gördüğünüz hükümet sıralarıdır. (FP sıralarından alkışlar)

1960'lı yılların başında 80 ila 100 kişilik olan Devlet Planlama Teşkilatı kadrosu bugün 1 000 kişiye yaklaşmış ve işin enteresan tarafı da, bu büyüme, 1980 yılından sonra olmuştur.

1960'ların karma ekonomi plan anlayışında, maalesef, bir değişiklik, önemli bir değişiklik olmamış, hâlâ, aynı uygulamalar yapılmaktadır. Piyasa ekonomisi seçen Türkiye'de, hâlâ, merkezî planlama, en etkin şekilde uygulanmaktadır. Oysa, piyasa ekonomisini tercih eden Türkiye'nin de planlama anlayışında, Japonya'da olduğu gibi, piyasa ekonomisine uygun bir teşkilatlanma ve buna uygun planlar yapılması gerekmektedir.

Bizim planlarımız, ekonomik ve sosyal kalkınmayı öngörmektedir; ama, bu planlarda, insanı yücelten, insanın moral değerlerini geliştiren bir manevî kalkınma planlama anlayışı, maalesef, yer almamıştır.

Bu planın, Türkiye Büyük Millet Meclisinde ele alınış tarzını da, ben, doğru bulmuyorum, yanlış buluyorum. Bir yıllık bütçeler bile, Plan ve Bütçe Komisyonunda bir ay süreyle en ince ayrıntısına kadar müzakere edilmektedir. Genel Kurulda da en az 10 gün süreyle görüşülmektedir. Bu görüşmelere de, sorumlu olan bütün bakanlar eksiksiz olarak iştirak etmektedirler. Beş yıllık, hatta, yirmioç yıllık bir dönem için Türkiye'nin geleceğini belirleyen böyle bir planın, toplam bir hafta içerisinde kanunlaşmasını tasvip etmemiz, elbette ki, mümkün değildir; fevkalade yanlış bir tabiidir, altını çizerek ifade ediyorum.

Planlar böylesine aceleyle görüşüldüğü için, planları, ne hükümetler ne de Yüce Meclisimiz dikkatle inceleme imkânına sahip olamıyor. Nitekim, plan hedefleri ile uygulamaların sonuçları arasında büyük farklar ortaya çıkmakta, bu durum ise, plana olan güveni sarsmaktadır.

Şimdi, Yedinci Beş Yıllık Plan hedefleri ile sonuçlarına baktığımızda, bu sapmaları pek çok yerde görmekteyiz. Misal mi istiyorsunuz; planlarda en önemli göstergelerden belki de birincisi, büyümedir, yani, kalkınma hızıdır. Yedinci Plan döneminde, beş yıllık ortalama büyüme yüzde 5,5 ilâ yüzde 7,1 olarak hedeflenmişken, gerçekleşme, maalesef, yüzde 3,3 olmuştur; kişi başına millî gelir 3 500 dolar civarında öngörülmüşken, 3 000 dolar bile zor bulunmuştur; gelir dağılımında düzelme olacak denilmiş, tam zıddına, daha da bozulma olmuştur; işsizlik azalacak denilmiş, işsizlik artmıştır; devlet küçülecek denilmiş, büyümüştür; eğitim, yönlendirici 5+3 şeklinde olacak denilmiş, tam bunun tersi, kesintisiz eğitim haline dönüştürülmüştür; meslekî eğitime, çarıklık eğitimi-ne özel önem verilecek denilmiş, çarıklık okulları kapatılmış, meslek okullarına teşvik olunacağına, köstek olunmuş, bu öğrencilerin üniversiteye girişleri zorlaştırılmıştır; bu arada, Türkiye enerji sıkıntısını atlatacak denilmiş; ama, Türkiye karanlıklara itilmiş, elektrik kesintileriyle, fabrika ve işyerleri felce uğratılmıştır. Daha bunların sayılarını artırmak mümkündür; ama, bütün bunların suçunu, günahını plana yüklemek, elbette ki doğru değildir. Planlar yazılı metinlerdir; onlara hayatiyet veren, planı uygulayanlardır; yani, hükümetlerdir.

Nitekim, Sekizinci Plan, durum değerlendirmesi yaparken, Yedinci Planı yönetenlerin, hükümetlerin karnesi haline dönüşmüştür. 1996-1997 yıllarına dikkat çekilerek, âdetâ, 54 üncü hükümetin uygulamadaki başarılarını vurgulamaktadır bu plan teklifi.

Mesela, 1996-1997 yıllarında, benim de içinde bulunduğum 54 üncü hükümette, 1996'daki yüzde 7,1 ve 1997'deki yüzde 8,3 büyümelerle, iki yıllık ortalama yüzde 7,7 olmuşken, 1999'da ek-si yüzde 6,4'lük küçülmeye 55 yılın küçülme rekoru kırılmış ve fert başına millî gelirden, 1998'de 3 244 dolardan 2 878 dolara, yani 1992 yılların seviyesine inilmişti.

Değerli milletvekilleri, Türkiye planlı dönemde elbette önemli mesafeler kat etmiştir; ama, bu aldığımız mesafeyi kendi içimizde değil uluslararası arenada değerlendirmek mecburiyetindeyiz. Mesela, 1963 yılında, yani Birinci Beş Yıllık Planın ilk yılında Güney Kore'nin fert başına millî geliri sadece 135 dolar, Portekiz'in fert başına millî geliri 317 dolar, Türkiye'nin fert başına millî geliri ise 236 dolardı. Yani, bu ülkeler arasında gelirler neredeyse aynı seviyedeydi; ama, 1997'ye geldiğinde Güney Kore'nin millî geliri 9 500 dolara, Portekiz'in millî geliri 9 800 dolara, Türkiye'nin ise 3 100 dolara çıkmıştır.

Bakınız, bizimle beraber zenginlik yarışına çıkanların geliri bizden üç misli fazla olarak artmış durumdadır.

Bize benzeyen İtalya'yı da bir gözden geçirelim. Kaynakları bizim kadar değil İtalya'nın. İtalya'nın 1963'te fert başına millî geliri 841 dolardı; bizim -hatırlayacaksınız- 236 dolar. Yani, İtalya, o dönemde bizim üç mislimiz gelire sahipti. 1997'de İtalya'nın millî geliri 19 700 dolara çıkarken bizim millî gelirimiz hâlâ 3 100 dolar bile değil, aşağıya düştü. Yani, İtalya şu anda bizim altı mislimiz gelire sahiptir.

Benzer karşılaştırmaları diğer göstergelerle de yapabiliriz. Mesela, 1960'ta Güney Kore'nin ihracatı 33 milyon dolar, bizimki ise 321 milyon dolardı. Yani, ihracatımız, o dönemde fakir, bizden küçük, imkânları bizim kadar olmayan Güney Kore'nin on misliydi. Gelelim 1997'ye. Bizim ihracatımız 32 milyar dolar, Güney Kore'ninki ise 140 milyar dolar; yani, bizim 4,5 mislimiz.

Şimdi düşünelim, bizim neyiz eksik muhterem arkadaşlarım; bana göre hiçbir şeyimiz eksik değil; eksik olan, sadece yönetimdeki başarısızlıktır. Evet, bu başarısızlık, böylesine üzücü bir sonuç veriyor.

Muhterem arkadaşlarım, planla ilgili olarak genel değerlendirme yaparken, bu konuşmamın sonunda -hükümet sıraları boş; ama, Sayın Hükümet Temsilcisi orada- hükümete önemli bir soru yöneltiyorum: Türkiye'nin ekonomi ve sosyal yönetimini IMF'ye teslim ettiniz; buna mukabil, önlütze getirdiğiniz Sekizinci Plan teklifi var; ancak, IMF'ye taahhüt ettiğiniz bazı konularla, planda ortaya koyduğunuz bazı konular birbirleriyle çelişmektedir. Bu önlützede dönemde tatbikatınızı IMF'ye göre mi yapacaksınız, yoksa, eğer, bu Yüce Meclis, bu Sekizinci Planı tasdik ederse, bu Sekizinci Plana göre mi uygulama yapacaksınız? Bunun cevabını aziz milletimiz sizden bekliyor.

Sayın milletvekili arkadaşlarım, bu bölümde, ekonomimizle ilgili olarak bazı önemli hususlarla değinmek istiyorum. İlk olarak da tarım hakkında bazı görüşlerimi açıklamak istiyorum.

Dünyadaki bütün ülkeler, bilhassa gelişmiş ülkeler, tarım ürünlerinin stratejik ehemmiyetini bildiklerinden, tarımla uğraşanlara, yani çiftçilerine büyük destek vermektedirler. İki gün evvel Sayın Tarım Bakanı hakkında verdiğimiz gensorunun müzakeresi sırasında bu konu üzerinde çok duruldu ve önemli rakamlar da verildi. Ben, bu rakamlara girecek değilim.

Ülkemizde, 1999 yılında, çalışan nüfusun yaklaşık yüzde 45'i tarımla geçinmektedir; yani, 20,4 milyon istihdamın 9,5 milyonu tarımda; bu kesim, millî gelirin de takriben yüzde 15'ini alıyor. Daha peşinen görülüyor ki, tarım kesiminde çalışanlar, millî gelirden, haksız bir şekilde, düşük pay almaktadırlar. Oysa, gelişmiş ülkelerde, biliyorsunuz, Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa Birliğine bağlı ülkelerde, tarımda çalışanların nüfusu yüzde 2-3 civarında. O halde, istihdam için, gelir dağılımındaki adalet için, iç göçü önlemek için, sosyal maliyeti düşürmek için, stratejik tarım ürünlerinin korunması için, tarımda sübvansiyon şarttır.

Hal böyle olunca, bakalım, dünyada ve bizde tatbikat nasıl oluyor? İşte, elimde Meclis tarafından hazırlanmış bir çalışma, bir etüt var. Bu araştırmaya göre, 1997 yılında, Amerika Birleşik Devletlerinde tarıma yapılan destek, 23 milyar dolardır muhterem arkadaşlarım. 15 Avrupa Birliği ülkesinde ise, destek, 73 milyar dolardır. Peki, Türkiye'de ne kadar; 5 milyar dolar olduğu söyleniyor.

Amerika Birleşik Devletlerinde çiftçi başına 5 000 dolar destek verilirken, Avrupa Birliğinde, yaklaşık 7 000 dolar destek veriliyor. Türkiye'de ise verilen destek, çiftçi başına sadece 150 dolardır muhterem arkadaşlarım. Durum bu iken, şimdi bu hükümet, 5 milyar doları 1 milyar dolara indiriyor, yani çiftçi başına 150 dolarlık sübvansiyonu da 30 dolara indiriyor. Buna söylenecek bir tek söz var, el insaf, el insaf!.. (FP sıralarından alkışlar)

Bu yanlış tutumla pamukçülük öldü Türkiye'de, hayvancılık öldü, fındıkçılık, çaycılık can çekişiyor, şimdi de buğdaycılığı öldüreceksiniz.

Şimdi gelelim şu IMF niyetli buğday fiyatınıza; buğdaya, kilo başına, ortalama 102 000 lira verdiniz. "Bunda da dünya fiyatlarını dikkate aldık" dediniz, Şikago borsasındaki fiyatlardan bahsettiniz. Ben şimdi size soruyorum: Amerika Birleşik Devletlerinde tarım girdilerinin fiyatını da biliyor musunuz? Amerika'da 1 litre mazot, 100 000 lira civarındadır; Türkiye'de 440 bin lira. Amerika'da gübrenin fiyatı, Türkiye'deki gübre fiyatının, neredeyse, yarısıdır. Aynı şekilde, elektrik fiyatı da, Türkiye'deki elektrik fiyatının yarısı kadardır. Demek ki, yanlış kabuller üzerine fiyat tespiti yapıyorsunuz.

Muhterem arkadaşlar, buğday deyince, bir hususu özellikle Muhterem Heyetinize arz etmek istiyorum: Türkiye'de tarım arazisinin toplamı, 28 milyon hektardır; bunun ancak 8,5 milyonluk hektarı, teknik ve ekonomik bakımdan sulanabilir karakterdedir. Ancak, şu anda, Devlet Su İşleri veya Köy Hizmetleri veya mahalli sulamalarla Türkiye'de sulanan arazi miktarı 4 ilâ 4,5 milyon hektar civarındadır. Demek ki, şu anda, Türkiye'de buğday üretimi, kuru ziraat şartlarında yapılıyor. Peki, bu kuru ziraat şartlarında iklim durumu nedir; buraların yüzde 90'ında yıllık yağış 300 ilâ 400 milimetre civarındadır. Siz, bu şartlar içerisinde buğday üretiyorsunuz; yani, iklim şartınız müsait değil. Köylü fakir, yeterince gübre kullanamıyor; ondan sonra da, düşük verim oluyor; "efendim, düşük mışlık ben anlamam; ben, dünya fiyatlarına bakarak, buğday fiyatlarını tespit edirim" diyorsunuz; bu, Türkiye gerçeklerine uygun değil muhterem arkadaşlarım. Onun için, 102 000 lira yanlıştır; kaldı ki, yapılacak gerçekçi hesaplamalara göre, köylüye verilecek en düşük fiyat 130 000 lira civarındadır. Ancak, maalesef, bu rakam verilmiyor.

Şimdi, size şöyle bir hesap da yapmak istiyorum: Muhterem arkadaşlarım, Toprak Mahsulleri Ofisi bazı seneler 5 milyon ton civarında buğday alıyor. Diyelim ki, 102 000 lira ile 130 000 lira arasında 30 000 lira fark var; yani, hükümet insafa geldi, köylü vatandaşlarımıza, buğdaycılara ilave 30 bin lira verdi; peki, bu toplam 5 milyon ton karşılığında ilave ne ödemiş olacak; 150 trilyon lira; yani, 240 milyon dolar. Siz, bir gecede, 5 aileye 5 milyar doları veriyorsunuz, banka sahiplerini kurtarıyorsunuz, bunun yüzde 5'i olan bir miktarı, 20 milyon insanımıza çok görüyorsunuz. (FP sralarından alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, faize ödenen miktarlar için, kamuoyu duysun diye, şu rakamları veriyorum : Biz, şu anda faize günde, 80 trilyon öduyoruz; saatte 2,3 trilyon öduyoruz. Ben, burada 1 saat konuşacağım, o konuşmanın sonunda, faizcilere 2,3 trilyon ödenmiş olacak. Evet, diyorum ki, eğer, siz, iki günlük faiz miktarını buğdaycılarımıza ödeseniz, 130 000 lirayı çok rahatlıkla ödeyebilirsiniz.

Onun için, diyorum ki, bu nasıl yönetim anlayışıdır, bu nasıl adalet anlayışıdır, bu nasıl halkçılık ve milliyetçilik anlayışı? (FP sralarından alkışlar) Sizi, millete şikâyet ediyorum, bundan sonra da şikâyetimi edeceğim.

Pancara da kota koydunuz. Niçin; "şekerimiz fazladır" diye. Türkiye ne kadar şeker üretiyor; en çok, 2 milyon ton. Peki, Fransa, Türkiye'den daha küçük, daha da zengin, ne kadar şeker üretiyor; 5 milyon ton. Peki, fazla olan 3 ilâ 3,5 milyon ton şekeri Fransa ne yapıyor; işte, kapı komşumuz, İran'a, Irak'a ve Suriye'ye satıyor.

Muhterem arkadaşlarım, ama, siz, pancar çiftçisini de korumuyorsunuz ve böylece, buğday çiftçisini de, pancar çiftçisini de öldürüyorsunuz.

Muhterem arkadaşlarım, bu vesileyle, bu pancar denilen bitkinin önemini de Muhterem Heyetinize özellikle ifade etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, yüksek kotlarda, yani, yaylalarda, platolarda üretilebilecek tek sınıf bitki, pancardır; öbür sınıf bitkileri üretemezsiniz. Mesela, Erzurum yaylasında pamuk üretilemez, üretilecek tek sınıf bitki pancar. Bu pancar sayesinde, Türkiye'ye teknik ziraat girmiştir, sulama kültürü girmiştir, gübreleme kültürü girmiştir ve pancar ekilen yerlerde hayvancılık gelişmiştir; öylesine önemli bir mahsul cinsidir.

Muhterem arkadaşlarım, ancak, bu koyulan kotalarla ve uygulanacak olan politikalarla -ki endişe ediyorum, bu öntümüzdeki günlerde pancar fiyatları da ilan edildiğinde- artık, köylümüz pancar ekmeyecek. Böylece, Türk çiftçisine vermediğiniz paraları, elin, yabancının çiftçilerine vereceksiniz.

Muhterem arkadaşlarım, ülkemizde, gelir dağılımında da büyük adaletsizlikler var. Nüfusun en zengin yüzde 20'si, millî gelirin yüzde 57'sini alıyor; bu grupta, fert başında millî gelir 8 000 dolar civarında. Nüfusun en fakir yüzde 20'si ise, millî gelirin sadece yüzde 5'ini alıyor; bu grupta, fert başına yıllık millî gelir ise 700 dolar civarında. Bu oran gittikçe bozulmakta, zengin daha zengin olmakta, fakir daha da fakirleşmektedir. Yoksulluk sınırının altındaki nüfusumuzun sayısı da her geçen gün artıyor ve aşağı yukarı 15 milyona yaklaşmış durumdadır.

Bu arada, ülkemizin değişik bölgelerinde, kalkınma açısından da büyük farklılıklar, büyük uçurumlar, dengesizlikler vardır. Bu dengesizlikleri gidermek üzere "kalkınmada öncelikli yöreler" diye belirlenen yerlere özel teşvik tedbirlerinin uygulanma kararı alınmıştır. Ancak, otuzyedil yıllık planlı kalkınma dönemine rağmen, bu bölgeler arasındaki kalkınmışlık farklılıkları yeterince azaltılamamış, giderilememiştir; hatta, bölgeler arası gelişmişlik farkı gittikçe de artmaktadır.

Gelişmişlik ile sanayileşme, neredeyse eş anlamlıdır. Nitekim, sanayimizin en geliştiği Kocaeli, fert başına millî gelirden en yüksek payı almaktadır. 1998 yılında, Kocaeli'nde kişi başına millî gelir 7 500 dolardı; ama, Muş'ta 828 dolar, Ağrı'da 827 dolardı.

Gelişmiş illere çok sınırlı teşvikler verilmesine rağmen, bütün önemli yatırımlar, önemli sanayi yatırımları hep bu gelişmiş bölgelere gitmekte; dolayısıyla, bu bölgeler daha da zenginleşmekte ve bunun sonunda, çok sayıda, anormal ölçüde göç almaktadırlar. Bu da, millî ekonomimizi tahrip etmekte, sosyal patlamalara zemin hazırlamaktadır.

Geri kalmış bölgeler arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun çok özel bir yeri vardır. Çok çeşitli faktörlerin etkisiyle geri kalmış olan bu bölgelerimiz, uzun yıllar süren terör olayları sebebiyle daha da geri duruma düşmüşlerdir. Köyler ve mezralar boşaltılmış, köyünde evi, tarlası, hayvanı olanlar, büyük şehirlere göç etmiş, fukaralaşmış, tam anlamıyla yoksulluğun içerisine düşürülmüşlerdir.

Doğu Anadolu'ya ait şu göstergeler, bu bölgedeki ekonomik çöküntünün mertebesini açıkça göstermektedir: Doğu Anadolu'da, toplam nüfusumuzun onda 1'i, yani, yaklaşık 6,5 milyon vatandaşımız yaşamaktadır. Hal böyleyken, Doğu Anadolu'daki toplam banka mevduatı, Türkiye toplam mevduatının sadece yüzde 1,5'idir. Doğu Anadolu'daki traktör sayısı, Türkiye toplam traktör sayısının yüzde 4'üdür; 1999 yılında alınan teşvik belgelerindeki yatırım bedeli, Türkiye'deki toplam yatırım bedelinin sadece yüzde 2,2'sidir; 1998 yılı kamu yatırım harcamalarının toplam kamu yatırım harcamaları içindeki yeri de yüzde 3,5'tir. Doğu Anadolu'nun kredi payı ise, sadece yüzde 2,56'dır. Aşırı derecede artan nüfus -nereden artıyor; göç sebebiyle- büyük şehirlerimizi, âdeta yaşanamaz hale getirmiştir; belediye hizmetleri bakımından bu belediyeler, aczé düşmüşlerdir.

Terörle mücadelede alınan başarılı sonuçların ardından, bu bölgelere ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacak projeler uygulanmalıdır.

Yıllardan beri, her hükümet, Diyarbakır'a gidiyor, ardından bir ekonomik paket açıyor ve ardından da çeşitli vaatlerde bulunuyor; ama, bugüne kadar, bu paketler, maalesef, hep sözde kalmıştır. Bu bölgelerimize yeterli ekonomik destek, mutlaka verilmelidir.

Altını çizerek, önemine binaen şu hususu arz ediyorum: Köye dönüş ve rehabilitasyon projesi, bu yaz içerisinde, mutlaka uygulamaya koyulmalıdır. (FP sıralarından alkışlar) Bu köye dönüş projesi, dönülecek köyün altyapısının, eğitiminin ve sağlık tesislerinin yapılmasını ve dönüş yapacakların üretici hale getirilmesini mutlaka temin edebilmelidir. Bu bölgelerde, artık, olağanüstü bir yönetim şekliyle normal yönetime dönülmelidir.

Güneydoğu Anadolu'da uygulanan GAP benzeri bölgesel kalkınma projeleri, Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgelerinde de uygulanmalıdır.

Saygıdeğer milletvekilleri, ülkemizde kamunun, yani, devletin gelirleri ile giderleri arasındaki fark gittikçe artmaktadır. Bu açığı kapatmak için devlet, 1980'lerden itibaren sürekli borçlanmakta, borcunu ödeyebilmek için tekrar borçlanmakta, bir taraftan da, vatandaşa vergi üzerine vergi yüklemektedir.

1981'de 1 trilyon olan içborç stoğu, 2000 Mayıs ayında 30 katrilyona çıkmıştır. Ödenen faizler de sürekli artmaktadır. Muhterem arkadaşlarım, 20 senede ödediğimiz faizlerin tutarı 130 milyar doları bulmuştur. Faizlerin bütçe içerisindeki payı ise, son üç senede daha da artmış ve devletin vergi gelirleri faizleri karşılamaya artık yetmemektedir.

1997 yılında, faizlerin bütçe içerisindeki payı yüzde 28'iiken, bu oran, 1999 yılı sonunda yüzde 42'ye çıkmış, 2000 yılı bütçesinde ise, yüzde 56 olarak öngörülmüştür.

2000 yılının ilk beş ayının bütçe uygulamaları neticelerine bakalım. Mayıs 2000 sonu itibariyle, bütçe harcamaları, 20,5 katrilyon, faiz giderleri ise, 11,7 katrilyon; yani, toplam harcamaların yüzde 57'si faize gitmiş durumdadır. Diğer yandan, mayıs sonu itibariyle, vergi gelirleri toplamı, 10,2 katrilyon olmuş, faize giden para da 11,7 katrilyondur; yani, 65 milyon insandan toplanan gelirler 250-300 aileye ödenen faizleri bile karşılamamaktadır. Devlet, bu faizi ödeyebilmek için, başka kaynaklara müracaat etmiştir. Devlet, yıllardan beri, binbir müşkülâtle edinilen milletin mallarını satarak, millete değil, işte, bu faizcilere, rantiyeye ödemiştir.

Şu beş aylık uygulamalarla, devletin ödediği faizle ilgili olarak, gelin sizinle bir hesap yapalım: Devlet, her ay, otuz günde -biraz evvel de ifade ettim- 2,4 katrilyon, hergün 80 trilyon, her saat 3,3 trilyon, her dakika ise 55 milyar lira faiz ödüyor.

Bir şeye dikkatinizi özellikle, çekmek istiyorum: Geçen yıl, Sayın Başbakan, Sayın Ecevit, güneydoğu için bir paket açıklamıştı Diyarbakır'da. Bütün güneydoğu için hazırlanan bu paketin tutarını bilmem hatırlıyor musunuz? Hani, gerçekleşmeyen paketin tutarı?! Ben hatırlatayım: Sadece, 40 trilyon lira. Peki, bir günlük faizin tutarı ne? 80 trilyon lira. Yani, yarım günlük faizi, milyonlara insanımıza ayırdığımızı, gittiniz açıkladınız; dediniz ki: "Bakın, biz, ne büyük imkânlar getiriyoruz." Böylece, unuttu dağıttınız; ama, yarım günde 40 trilyonu bir avuç mutlu azınlığa ödeyişinizi gözden uzak tuttuk.

Evet, muhterem arkadaşlarım, bu böyle gitmez, böyle götüremezsiniz. Mazlum ve fakir insanların üzerinde âbâd olunmaz; halkçılık, solculuk, milliyetçilik bu değildir. (FP sıralarından alkışlar) Bu, eş dost ve ahbap çavuş kapitalizmidir. Komünizm, nasıl, insanı devlet adına sömürdü; sömürdü ama, sonu gelmedi, yıkılıp gitti. Bu tekeli vahşi kapitalizm de, halkı sömürüyor, halka zulüm yapıyor.

Değerli milletvekilleri, Komünist Sovyetler Birliği, koskoca bir imparatorluk idi, bir ucundan bir ucuna saat farkı tam 11 saat idi, böylesine büyük bir ülke, uçsuz bucaksız bir ülke, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları var, namiltənahi nehirleri, ormanları, boru hatları, insan kaynakları, teknolojik seviye bakımından da -evet, Rusya, Amerika Birleşik Devletlerinden önce uzaya gidebildi-gelişmiş; peki, niçin intihar edercesine bu imparatorluk yıkıldı; kurulurken milyonlarca insanın ölümlü ve gözyaşları üzerine kuruldu da ondan. (FP sıralarından alkışlar) 70 yılda milyonlarca insanın ölümlüne, milyonlarca insanın ıstıraplarına sebep oldular. Sebebi basit, adında "cumhuriyet" bulunduğu halde, demokratik olamadı, insanı devlete köle etti, düşünce ve ifade hürriyetini tanımadı, inanç ve vicdan hürriyetine, insan haklarına saygı duymadı, teşebbüs hürriyetine müsaade etmedi, hukuku, keyflikle uyguladı, sonra da yıkılıp gitti.

Şimdi, benzer uygulamaları, çok olmasa bile, Türkiye'de de görüyoruz. İnsan hakları baskı altında, ifade hürriyeti yok, siyasetçi, yazar, düşünür, gazeteciler hapse konulabiliyor. Dernekler, vakıflar baskı altında. Sayın Cumhurbaşkanının ifadesiyle, tam bir polis devleti tatbikatı. Teşebbüs hürriyeti, birileri için var, Anadolu sermayesi ve KOBİ'ler için yok. Yabancı sermaye için, Türkiye'nin en iyi yerinde, en iyi arazisi tahsis edilebiliyor. Sayın eski Cumhurbaşkanımız da "Çankaya arazisini de bu proje için veririm" diyor; ama, Anadolu'nun garip insanların alınteriyle kazanılmış bir KOMBASSAN'a teşvik belgesi bile verilmiyor; "git, Çin'e, Amerika'ya yatırım yap; ama, Türkiye'de sana hayat hakkı yok" denilebiliyor. Bir sigorta şirketi kurucuları, gece yarısı, caniler, teröristler gibi evlerinden alınıyor; ardından mahkemede beraat ediyorlar; ama, bu Dost Sigorta Şirketine hâlâ müsaade edilebilmiş değil. Kebapçı, manav, sanayici, renklerine göre sınıflara ayrılabilir; ondan sonra da "neden Kore'den ve Yunanistan'dan geri kaldık" diye soruluyor muhterem arkadaşlarım.

Muhterem arkadaşlarım, bana tahsis edilen süre 1 saat. Bu arada, tabii, ülkenin pek önemli konuları var, bunları da gündeme getirmem icap ediyordu; ancak, bu 1 saati elbette aşmak istemiyorum. Bu itibarla, özellikle sosyal meselelerden, eğitim, sağlık, çevre meselelerinden ve dışpolitikadan, özellikle Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimizden bahsetmeme imkân kalmıyor. Bu itibarla, şimdi, konuşmamı şu görüşlerimle tamamlamak istiyorum.

Sayın milletvekilleri, Türkiye, tarihi şerefle dolu, muhteşem bir imparatorluğun vârisidir. Bölgenin her zaman en hatırlı ve en büyük gücü olmuştur. Gelin, görün ki, ne bu tarihi mirasımızdan yararlanmaktayız ne de bulunduğumuz coğrafyanın imkânlarından. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının dışpolitikayla ilgili bölümü daha çok bir durum değerlendirmesi şeklindedir, genel ifadelerle çizilmiş bir tablo arz etmektedir. Hedefler ve tahminler bölümünde izah editen hususlar ise, daha çok ekonomik çıkarlar çerçevesinde düşünülmüştür, politik bir planlama ifadesi görülmemektedir.

Dışpolitikayla ilgili olarak kısaca şu soruları soruyorum: Bugün, uluslararası anlaşmalara göre silahsız olması icap ederken, silahlanmış olan Ege adalarının konumu, Ege karasularımızın durumu ile Kıbrıs Adasında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin geleceği konularında neler planlanmaktadır?

Helsinki Zirvesi ve adaylığa kabul kararından bu yana ısrarla sorulan bu konular, henüz, aydınlığa kavuşmadığı gibi, ne plan yapıldığı da, bu Planda net olarak cevaplandırılmamıştır.

Aynı derecede mühim olan Kuzey Irak Bölgesindeki gelişmeler ve sınır boyumuzdaki durum hakkında veya o bölge ve genelde Ortadoğu'ya yönelik bir plan eksikliği de söz konusudur.

En büyük enerji geçiş hatları üstünde olmasına rağmen, acaba, Bakû-Ceyhan hattı gerçekleşebilecek mi gerçekleşmeyecek mi, yoksa bir hayalden mi ibaret kalacak bunun da net olarak Planda yer alması temenni edilirdi.

Ortaasya cumhuriyetleriyle olan on yıllık bir ilişki ve gayretten sonra, şu sıralarda Rusya Devlet Başkanı Putin'in girişimleriyle, Rusya, o yerlere yeniden nüfuz kazanmaya başlamıştır. Türkiye'nin, net olmayan, oyalayıcı ve büyük hatalar yapan dış politikası yüzünden, Ortaasya cumhuriyetleri, politik olarak, neredeyse tamamen kaybedilmek üzeredir.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, yeni teknolojik gelişmelerle ve özellikle iletişim devrimiy-le, şimdi, gözler, 21 inci Yüzyıla çevrilmiş durumdadır. Düşünceden bilime, teknolojiden ekonomiye ve siyasete, dünya yeniden kuruluyor. İnsanlık, daha adil, daha uygar bir dünya arayışına girmiştir.

Dünya ekonomisinde ve siyasetinde oluşan bu yeni dengeler, umutları olduğu kadar, kuşku ve endişeleri de beslemektedir.

Bütün bu dengeler oluşurken, Türkiye, içine kapalı, kendi kabuğunda bir ülke olarak kalmaya devam edemez. Soğuksavaş dönemi mantığıyla, başka güçlerin tekelinde olan dış politika kavramlarıyla artık yürüyemez. Bu milletin sorumluluğunu üzerine alıp, yetkiyi IMF'ye veren siyasal zihniyetlerle, bu ülke kendini kurtaramaz. Önemli bütün kararların, uluslararası birtakım merkezlerin belirleyeceği politikalara göre alındığı bir ülke olma konumuna daha fazla tahammül edemez. Kendi bürokratik yapısı ile uluslararası güçlerin çıkarları arasında sıkışıp kalmaz. Türkiye, geliştireceği esnek ve çok alternatifli stratejilerle dünya siyasetine ağırlığını koymak mecburiyetindedir. Jeopolitik imkânlarımız, uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkilerde dinamik bir şekilde kullanılmalıdır. Türkiye, güçlü bir ülkedir; bütün dünya bu gücün farkındadır; yazık ki, bütün dünyanın farkında olduğu bu gücümüzün biz farkında değiliz. Biz, bizim devlet adamlarımız, bizim siyasi elitimiz bu gücün farkına varır da etkin olarak kullanmaya başlarsak, hem Türkiye kazanacaktır hem dünya kazanacaktır. Bu gerçek, Türkiye'ye düşmanca bakanların korkulu rüyasıdır.

Yeni kurulmakta olan uluslararası yapılanmanın en katı ilişkileri ve belirsizlikleri, Türkiye'nin içinde bulunduğu stratejik kuşak üzerinde cereyan etmektedir. Nitekim, Avrupa Birliği, bu endişeyle, Türkiye'yi, yeni kurduğu Avrupa savunma ve güvenlik kimliğinin dışında tutmuştur. Türkiye en önemli üyelerinden biri olduğu halde, Türkiye'nin, NATO'da bu konularda karar mekanizmasında yer alması istenmedi. Bütün bunların sıradan politikalar olmadığını görmek mecburiyetindeyiz.

Görmek zorunda olduğumuz bir diğer konu, Yugoslavya ve Karabağ krizlerinin önümüze koyduğu gerçektir. Bu gerçek, uluslararası anlaşmaların sınırları garanti etmediği gerçeğidir.

Bütün bu gerçeklerin ışığında, altını çizerek söylemek istediğim gerçek, milletimizin ve devletimizin geleceği açısından önemli ve vazgeçilmesi mümkün olmayan bir gerçektir; bu gerçek, Misakımillînin, namusumuz olduğu gerçeğidir. (FP sıralarından alkışlar) Geleceğimize bu ölçü içinde bakmaktan vazgeçemeyiz; hiçbir gelişmeye, bu gerçeği feda edemeyiz; hiçbir şekilde bu gerçeği tartışmayız, tartışılmasına da müsaade etmeyiz. Açıkta ki, Türkiye, ortaya çıkan yeni uluslararası konjonktürü, bu açıdan değerlendirecektir. Alacağı yeni konum, bu değerlendirmeler ışığında olacaktır. Türkiye'nin bu yeni konumda üstleneceği uluslararası rol, ülkeiçi siyasî, ekonomik ve kültürel parametrelerin göz önüne alındığı bir yenilenme süreci içinde olmalıdır. Bu süreçte Türkiye, demokratik gelişimini, Kopenhag Kriterlerine uyumunu sağlamalı, insan hakları, fikir ve düşünce özgürlüğü açısından eksikliklerini mutlaka gidermelidir. Fert başına milli gelirden Avrupa Birliği ülkelerini yakalamak zor ve imkânsız bir hedef değildir. Yeter ki, devlet olarak, şu, vür kaç zihniyetine karşı, devlete yakışır bir tavır içerisinde olalım; yeter ki, millet olarak, kendimize, kendi değerlerimize yeniden sarılsalım. Bu, aynı zamanda, evrensel değerleri yakalamanın da tek ve vazgeçilmez yoludur.

Bu duygularla, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının, memleketimize, milletimize hayırlı olmasını yüreğinden temenni ediyor ve Muhterem Heyetinizi saygıyla selamlıyorum. (FP sıralarından ayakta alkışlar; DSP, MHP, ANAP ve DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Genel Başkan.

Değerli milletvekilleri, biraz önce, konuşma sıralarını arz etmiştim.

Şimdi, yine, Fazilet Partisi Grubu adına, Ankara Milletvekili Sayın Cemil Çiçek; buyurun efendim. (FP sıralarından alkışlar)

Stüdenizi, diğer iki arkadaşımızla birlikte, 20'şer dakika olarak kullanacaksınız herhalde.

Buyurun efendim.

FP GRUBU ADINA CEMİL ÇİÇEK (Ankara) – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının bugünkü programdaki bölümleriyle ilgili olarak düşüncelerimizi ifade etmek üzere huzurunuzdayım; bu vesileyle, hepinizi saygıyla selamlıyorum ve bu müzakerelerin, milletimiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum.

Bir siyasî iktidarın, siyasî heyetin, Yüce Meclise sunduğu pek çok tasarı vardır; ancak, bu tasarılar içerisinde 3 tanesi özel önem ifade eder. Bunlardan bir tanesi o hükümetin programıdır, ikincisi kalkınma planlarıdır, üçüncüsü de bütçe tasarılarıdır.

Dolayısıyla, bugün müzakeresine başladığımız Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının, bu hükümetin felsefesini anlamak, meselelere nasıl baktığını tespit edebilmek bakımından özel bir önemi var; çünkü, bu planlar vesilesiyle, geçmiş beş yıllık icraatlar ve gelecek beş yıl konuşulur.

Bu planlar teknik belgelerdir; ama, bir siyasî heyet tarafından tercihler ve hedefler orta yere konulduğu için, aynı zamanda, bir siyasî belgedir.

Bu siyasî belgeye bakarak, işbaşında bulunan iktidarın dostları kimlerdir, ülkenin kaynaklarını önce kimlere tahsis ediyor, öz evlat muamelesi gören sektörler, üvey evlat muamelesi gören kesimler nelerdir, yine bu metinlerden anlamak mümkündür.

Bu metinler, aynı zamanda, geleceği bugünden düşünen ve onu programlayan metinlerdir. Dolayısıyla, bu metinlere bakarak, işbaşında bulunan siyasî iktidarların, dünya ve Türkiye gerçeğini, olup bitenleri nasıl gördüğünü, bu değerlendirmelerinde bir göz hatası var mı, miyop mu ya da hipermetrop mu ya da astigmatı var mı yok mu, yine bu metinlerden anlayabilirsiniz. Hatta, bir adım daha ileri giderek, siyasî açıdan IQ'sunu da bu metinlerden görme imkânımız vardır. Dolayısıyla, Sekizinci Beş Yıllık Planı değerlendirirken, bu açıdan bakmakta fayda var.

Yine bu metinlere bakarak -plan dediğimiz şey, gerçekten, özellikle Sekizinci Beş Yıllık Plan hızlı, adil ve dengeli bir kalkınmayı ne kadar gerçekleştirecek, buna ne kadar aracıdır, ülkenin iktisadî imkânlarını sosyal meselelerin çözümünde ne ölçüde kullanıyor, bunu da görmek mümkündür.

Türkiye, bugüne kadar, yedi plan dönemini geride bıraktı, sekizincisini burada müzakere ediyoruz; ama, çok samimi olarak, bir tespit anlamında ifade ediyorum: Ben, bu planların bazılarının müzakerelerinde, bu Mecliste bulundum. Bugünkü kadar heyecansız, ilgisiz bir plan müzakeresinin olduğuna hiç şahit olmadım. Her defasında, mutlaka, parti genel başkanları gelir, bu müzakereleri takip eder; özellikle başbakan ve hükümet, yurtdışı seyahati yapanlar dışında, gelir, burada, ilgiyle izler; varsa söylecekleri, bunları, burada ifade eder; milletvekilleri de tam kadro gelirdi. Şimdi, çok açık ifade etmemiz lazım ki, belli oylamalarda tam kadro gelen iktidar mensupları, vardiya usulü gelseydi, dün, bu Meclis açıları ve burada, bu müzakereyi yapardı. Vardiya usulü dahi,

bu Meclisin iktidar kanadı çalışmıyor. Kendisinin ilgi göstermediği bir plana, muhalefetten ilgi beklemek, bunu önemsemek doğru da olmaz. Dolayısıyla, bu plan, toplumda bir ilgi odağı olmamıştır. Geçmiş plan müzakerelerini hatırlayın, Meclise sunulduğu günden itibaren, gazete köşelerinde sayısız makale yazılır; planla ilgili, plan hedefleriyle ilgili tartışmalar açılırdı. Eğer, farklı şey söylüyorsam, gidip, Meclise sunulduğu günden bugüne kadar, bu planla ilgili acaba kaç tane makale yazıldı diye bakabilirsiniz; sayısı 5-6'yı geçmez.

Plan müzakereleri başladığında, üniversiteler, siyaset dünyası, iş dünyası, planla alakası olan sendikalar dahil, toplumun değişik kesimleri, planla ilgili paneller, açikoturumlar yaparlardı ve dolayısıyla, bir akademik tartışma, Türkiye'nin gündemine gelmiş olurdu. Şimdi, bunların hiçbirisi olmadığına göre, toplum da, toplumun değişik kesimleri de bu hükümetten ve bu hükümetin ortaya koyduğu plandan hiçbir şey beklemiyor demektir.

Peki, bunun sebepleri ne, bunun üzerine biraz eğilmemiz lazım.

Bunun birinci sebebi, siyasi iktidarın popülaritesinin toplumda giderek dibe vurduğunun göstergesidir. Artık, bu ülkede, insanlar, hükümetin getirdiği hiçbir şeyi ciddiye almıyor, plan gibi önemli bir belgeyi de ciddiye almıyor.

İkincisi, belki, artık, serbest piyasa düzenine geçilmiş olmasından dolayı planın yeteri kadar önemi kalmamış olabilir. Bu, çok masumane bir gerekçedir; ama, eğer böyle düşünülüyor, bundan dolayı ilgi yoksa, günlerce Meclisi meşgul etmenin anlamı yok; Anayasanın 166 ncı maddesini değiştirelim; bundan sonra plan müzakerelerini Mecliste yapmak gibi bir israfa da, Meclis, yol açmış olmasın.

Belki bütün bunlardan daha önemlisi, plana ilgisizliğin en önemli sebebi, şimdi, iki türlü plan var; bunlardan bir tanesi, müzakeresine başladığımız plan; 2 088 vaatten oluşan, cek'li, cak'lı, bütünlere masallar niteliğindeki bir plan; ikincisi, 64 maddelik, yılbaşından itibaren uygulamaya konulan IMF ile ilgili plan. Şimdi, bu ikisi arasında, Türkiye, bir tercih yapmak mecburiyetinde, bir değerlendirmeye yapmak mecburiyetinde.

Dolayısıyla, bu plana ilgisizliğin en önemli sebeplerinden bir tanesi, burada ne yazılırsa yazılırsın, ne vaat edilirse edilsin, bunların hiçbirinin önemi yok; mühim olan, IMF ile yapılan anlaşmadır, orada uygulamaya konulan plan ve programdır.

Kaldı ki, zaten, şu bakımdan da, bu 64 maddelik IMF anlaşması önem ifade ediyor; üç yıllığına yapılmış bir anlaşma. Demek ki, Sekizinci Beş Yıllık Planın ilk iki yılı da, zaten, bu 64 maddelik IMF plan ve programı çerçevesinde yürütülecektir.

Peki, o zaman, Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak, biz, neyi konuşuyoruz; bir halk tabiriyle "beziryağıyla yapılmış pilavı" konuşuyoruz. Şimdi, beziryağıyla pilav olur mu olmaz mı? Hükümet "olur; biz yaptık, olur" diyor. Yenir mi yenmez mi; "görmüyor musunuz, biz, millete yediriyoruz" diyor. Dolayısıyla, bugün yaptığımız iş, aslında, böyle bir yanlışın, burada müzakeresini yapmaktan ibarettir.

Aslında, gönül arzu ederdi ki, hükümet, buraya gelip -bu hükümet, evet, 57 nci hükümet olarak gözüktüyor; ama, Yedinci Beş Yıllık Planın üç yılını aynı zihniyet kullanmış oluyor- gelecekle ilgili değil de -birinci bölümde ifade edildiği gibi, Yedinci Beş Yıllık Planın üç yılını aynı zihniyet, aynı felsefe, aynı istikamette karar alan insanlar, siyasi heyetler yürüttüğüne göre- geriye dönük üç yılda, acaba hangi başarılar elde edildi; bunların, değerlendirilmesi doğru dürüst yapılabilsydi ve orada elde edilmiş başarılarla Meclisin ve milletin huzuruna çıkarılabılmış olsaydı. Bunların hiçbirisi yapılmadı. Bu müzakerelere gelinceye kadar hükümetin övündüğü bir tek husus var;

o da, Türkiye'yi, tekrar, IMF'yle anlaşır hale getirmektedir. O 64 maddelik planının kabulünü sağlamış olmakla övünüyor; ama, bunun Türkiye'ye bir yararı var mı? Hani bir atasözümüz var: "Kel kız, ablasının saçıyla övülmüştü." Ama, bilinmelidir ki, ablasının başındaki de peruktur.

IMF reçetesiyle düzlüğe çıkan, dünyada, hemen hemen hiçbir ülke yoktur; çünkü, IMF'nin öncelikleri ile millî hükümetlerin öncelikleri birbirinden farklıdır. Millî bir hükümet, halka dayanan bir hükümet, halkın önceliklerinden hareket ederek plan hazırlayan bir hükümetin, en evvel dikkat edeceği şey, toplumun imkânlarını, ülkenin imkânlarını geniş kesimin ihtiyaçlarına sarf etmektir; halbuki, IMF'nin önceliği, dış sermayenin ödemelerini sağlama almaktır. Beynelmilel sermayenin, şu an, Türkiye'den -rakam her saat değiştiğine göre- en az, 100 milyar doların üzerinde, 110 milyar dolar civarında alacağı var; öncelik, o alacakları sağlama almaktır. Onun için, biz, burada, doğrusu, önceliklerini doğru dürlüst tartışabileceğimiz bir hususla da karşı karşıya değiliz. Keşke, burada, hükümet yerine Cottarelli olsaydı ya da IMF İcra Direktörlüğü olsaydı, daha doğru bir muhatap bulmuş olurduk diye düşünüyorum. (FP sıralarından alkışlar)

Değerli milletvekilleri, planlar, geleceği okumaktır, gelecekle ilgili tespitleri bugünden yapmak ve ülke yönetimindeki ana istikametleri tespit etmektir. Bunu kim yapacak; siyasî iktidar yapacak. Onun için dedim ki, kalkınma planları bir siyasî metin. Şimdi, beş yıl sonrasını bir hükümetin görebilmesi için, evvela, beş gün sonrasını görebilmek lazım. Acaba, önümüzdeki perşembeyi bugünden görme imkânınız var mı?! Eğer önümüzdeki perşembeyi bugünden görebiliyorsanız, beş yıl sonrasıyla ilgili hedeflerinize, koyduğunuz rakamlara da bizim inanmamız gerekir. Şimdi, işbaşına geldiği günden beri, öyle bir hükümetle karşı karşıyayız ki, hani bir söz vardır ya: "Şeytan taşlamaktan, tavaf yapmaya vakit bulamıyor." Birbirinin kuyusunu kazmaktan memleket hayrına iş yapmayan bir hükümetle, bir siyasî heyetle Türkiye karşı karşıya. Görünüşe bakılırsa, şekli olarak bir 350'lik çoğunluk var gözüküyor; ama, şimdi, burada 350 yok. Böyle bir hükümetin özgül ağırlığı yok, sorun çözme kabiliyeti yok. İşin acı yanı, bir yıl sonra, bugünkü hükümetin kendisi, ülkenin baş sorunu haline gelmiştir. Zaten, bir ülkenin başına gelebilecek en büyük felaket de, sorunları çözecek olanların baş sorun haline gelmiş olmasıdır. Şimdi, haziran sıcaklığında bile buzlanan bir hükümetle karşı karşıyayız. Münasebetler bir hafta buzdolabında buzlanıyor, sonra birileri biraz tuz ekiyor, gevşiyor, sonra tekrar buzlanıyor. Önümüzdeki perşembeden sonra, bu hükümetin geleceğini hep birlikte göreceğiz.

Şimdi, elbette, bir program ciddiyetle yürütülecekse, istikrar şarttır. İstikrarı sayıda ararsanız yanılırsınız. İstikrarı, belli şahısların, belli siyasî heyetlerin işbaşında bulunması olarak anlarsanız, dünyanın en istikrarlı ülkesi Suriye, Irak gibi ülkelerdir. İstikrarı, politik heyetlerde değil, politikarlarda aramak lazım gelir; doğrusu budur. Şimdi, 350'lik bir çoğunluk var; ama, kabul etmek lazım gelir ki, bugünkü siyasî iktidarın istikrarı -Allah sağlık ve uzun ömür versin- Sayın Başbakanın sağlığına bağlı. Sayın Başbakan nezle olduğunda hükümet işi bir hafta aksıyor, grip olduğunda devlet işi bir hafta aksıyor. Şimdi, böylesine pamuk ipliğine bağlı bir ülkede, siz, beş yıl sonrası için, millî gelir şu noktaya gelecek, kalkınma hızı bu olacak, okullaşma şöyle olacak; bunları söylemenizin hiçbir inandırıcı yanı yoktur. Onun için, Türkiye, bugün, böylesine pamuk ipliğine bağlı, şekli bir istikrarı yaşıyor; ama, şu üç aydır olup bitenlere baktığımızda, bu testi çallamıştır; bu testinin bu saatten sonra su tutması da mümkün değil, sır tutması da mümkün değil. Kaldı ki, bunun şaşılacak bir yanı da yoktur. Bir yıl evvel bu kürsüden ifade etmeye çalıştım; çünkü, bu hükümet hem felsefeleri hem hareket noktaları hem de siyasette bulunuş gerekçeleri çok farklı, zıtların bir araya geldiği, içtima ettiği bir hükümet ve yine, cumhuriyet tarihinde, muhalefeti kendi içinde olan da tek hükümettir; ayrıca dışarıdan muhalefet aramaya da gerek yok. Böylesine bir hükümetin beş yıl sonrası için ciddi şeyler orta yere koyması mümkün değil.

Şimdi, önümüze getirilen bu metindeki beş yıl sonraki hedeflere bakabilmemiz ve onları inan-
dırıcı bulabilmemiz için geriye dönük üç yıllık uygulamasına ya da beş yıl sonrasının değil, beş ay
geriye doğru olan rakamlarına bir bakalım. Biraz evvel burada ifade edildi; Yedinci Beş Yıllık
Planda kalkınma hızı ne demişsiniz; 6,7; şimdi gerçekleşen ne; 3,5; yarısı. Gayri safi millî hâsıla
ne olacak demişsiniz; 223 milyar dolardan başlayacak, planın sonunda 235 milyar dolara gelecek;
196 milyar dolar gerçekleşmiş. Şimdi diyorsunuz ki, 302 milyar dolar olacak; her sene 20 milyar
dolarlık bir artış meydana gelecek. Kişi başına millî gelir ne olacak; yazmışsınız Yedinci Beş Yıl-
lık Plana, 3 530 dolar olması lazım; şimdi 3 000 doların altına inmiş. Bundan sonra, Sekizinci Beş
Yıllık Planın sonunda nereye gelecek; 4 300 dolara; yani, her sene kişi başına 300 dolar fert başı-
na millî gelirden artış olacak, enflasyon tek haneli olacak, ihracat şu kadar olacak, ithalat bu kadar
olacak. Şimdi, bunları demişsiniz de, Yedinci Beş Yıllık Planda bunların hiçbirisi gerçekleşmemiş.
Bundan sonra gerçekleşecek olan ne ve buna bu toplum neden inanacak, nasıl inanacak?!

Yalnız, bir şey var; denilebilir ki, işte, biz, beş ay evvel söyledik, bir yıl evvel söyledik, enf-
lasyon düşüyor. Şimdi, enflasyon gerçekten düşüyor mu?! Mazotta düşmüyor, gübrede düşmüyor,
mutfakta düşmüyor, sokakta düşmüyor; ama, ben, size, bir yer söyleyeyim, enflasyonun düştüğü
bir tek yer var -çünkü, talebin olmadığı yerde enflasyon düşer- o da, kabristanda düşmüyor; çünkü,
orada, iş talebi yok, aş talebi yok, ekmek talebi yok, hiçbir şey yok. (FP sıralarından alkışlar) Ama,
orada kefene zam var, defne zam var; orada da, belli ölçüde zam var.

AHMET AYDIN (Samsun) – Faizler düşüyor, enflasyon düşüyor...

CEMİL ÇİÇEK (Devamla) – Evet, nasıl düştüğünü hep beraber görüyoruz. 12 Eylül öncesi,
terörün çıkıp da, ertesi gün birden nasıl düştüğü gibi düşüyor; Türkiye'deki faizlerin nasıl düştüğü
de belli.

Şimdi, oradakilerin, iş talebi, aş talebi yok da, bir tek talepleri var; fatiha talepleri var; ama,
onu da okuyacak insanların önünü kestiniz, okullarını kapatınız. (FP sıralarından alkışlar) Bundan
sonra, o talebi kim yerine getirecek; onu da, kendi vicdanlarınıza havale ediyorum.

Dolayısıyla, bu zihniyetin gelecek beş yılına değil, geçmiş beş aylık, dört aylık uygulamaları-
na baktığımızda bile, bütçe açıklarında, dışicaret açıklarında, gelirlerin faize oranlarında, bütçe har-
camalarının faiz içindeki yerine, nispetine baktığımızda, bunların hiçbirinin gereğinin yerine geti-
rilmediği, tutmadığı orta yerde. Rakamları verip, kimsenin kafasını karıştırmayalım; ama, bu hükü-
metin tebrik edilecek iki yanı var -iki kesime verdiği sözü, her şeye rağmen, tutuyor- bir tanesi,
IMF'ye verdiği söz; ikincisi, bazı holdinglere verdiği sözü, Allah için, tutuyor. (FP sıralarından alkışlar)

Şimdi, onun için, değerli milletvekilleri, planda ne yazıldığı önemli değil, hükümetin ne yap-
tığı önemli; çünkü, yazılanlar, nasıl olsa gerçekleşmeyecek olduktan sonra ya da yaptıklarınız yaz-
dıklarınıza uymuyorsa, biz "plan müzakeresi" adı altında, burada, güvercin falı açıyoruz demektir.
Buradaki vaatler ne zaman gerçekleşecek; üç vakte kadar gerçekleşecek. O üç vakit ne zaman; onu,
Allah bilir; çünkü, hükümet de bilmiyor. Yazılmış buraya; gelir dağılımındaki eşitsizlik ortadan
kaldırılacak, fırsat eşitliği sağlanacak, şunda şu olacak, bunda bu olacak... Ama, bunları buraya
yazmak önemli değil de, bunları, hangi imkânla, hangi kaynakla gerçekleştireceksiniz, onlara bak-
mak, daha uygun olur. Bugüne kadar, bu hedeflerin gerçekleşmesiyle ilgili olarak, daha, doğru dü-
rüst bir tasarı getiremediniz. Şimdi, bakınız, harcama reformuyla ilgili bir tasarı yok, yargı refor-
muyla ilgili bir tek tasarı yok, siyaseti kirleten ihale kanunuyla ilgili, bir yıldan beri en ufak bir
adım atılmadı. Şimdi, bütün siyasî partilerin üzerinde ittifak etmiş, Mahallî İdareler Yasası diyo-
ruz; ne zaman çıkacak; işte demin söyledim; üç vakte kadar!

Peki, şu günlerde en çok lafı edilen ne; demokrasi lafları. Şimdi, demokrasi noktasında da şu adımlar atılacak, bu adımlar atılacak; ama, ben biliyorum ki, bu hükümetin en çok korktuğu şey, demokrasi. Şimdi, bu hükümetten, özellikle, demokrasi üzerine çok söz edenlerin, özellikle belli oylamalar öncesi, belli yerlerde demokrasi adına konuşanların, evvela bir demokratik tövbe yapması lazım (FP sıralarından alkışlar) geriye döntüp geçmişine bir bakması lazım; demokrasi adına nelere alet oldular, neleri katlettiler, kimleri mağdur ettiler. Evvela bir demokratik tövbeden sonra, demokrasi noktasında bu sözlerin söylenmiş olması gerekir; çünkü, bu ülkede, demokrasi adına çok söz söylendi; ama, hiçbir şey yapılmadı. Dolayısıyla, şimdi, hükümete ve iktidar ortaklarına düşen şey, demokrasinin lafını etmek değil, demokratikleşmeyle ilgili bir paketi, Meclis'in önüne getirip sunmaktır, gündemde olanlara da öncelik vermektir.

Şimdi, bir başka şey daha ifade etmeye mecburuz. Tabiatıyla, Türkiye, bu reformları, bu saydığımız, saymak istediğimiz, en azından vaat olarak burada zikredilen hususları yapmaya mecbur. Kurt-kuş atışması, bizi ilgilendirmez; ama, bir şey hepimizi ilgilendiriyor: Akranıyla uçmayan kuş, kendini hadava değil tavada bulur. Dolayısıyla, şimdi, 65 milyonluk bir ülke, eğer akranlarıyla uçmak istiyorsa, yani Portekiz'le, zikredilen, İspanya'yla, İtalya'yla, Malezya'yla, Kore'yle uçmak istiyorsa, bu reformları yapmaya, bu demokratik adımları atmaya, IMF reçetelerine göre değil, kendi tercihlerine göre, kendi tespit ettiği usullere göre devleti yönetmeye, sistemi yönetmeye mecburdur. Şayet bunlar yapılamıyorsa, bunlar yapılamayacaksa, Türkiye'nin, burada, plan müzakeresi adı altında, bu neviden işlerle vakit geçirmesinin anlamı yok.

Tabii, şimdi, Planda birçok hedef var; bu hedef için kaynak lazım. Kaynağı nereden bulacaksınız; dışarıdan bulursanız, IMF gelip, oturuyor; içeriden bulmanız lazım, devletin, milletin imkânlarını doğru dürüst değerlendirmeniz lazım; ama, başta söyledim, harcama reformu yok, fakat, devletin kaynaklarını tüketen iki tane önemli husus var; bunlardan bir tanesi, devletteki yolsuzluk, bir tanesi de, devletteki israftır.

Bakınız, bu ülkede 2 kilo baklava çalan adamı bu sistem yargılayabiliyor; ama, 2 trilyon, 20 trilyon, 200 trilyon -rakam büyüdükçe- hırsızlık yapanları yargılayamıyor, hâkim önüne çıkaramıyor, yargı önüne çıkaramıyor. Biz de, Meclis olarak, kirli suyla bitli yorgan temizlemeye çalışıyoruz. Yaptığımız iş de, netice itibarıyla, siyaset adına budur. (FP sıralarından alkışlar) Ya yaptığımız iş, söylediğimiz şeyde hiçbir şey yok, suçluyoruz, ya da çok şey var, kapatıyoruz; ama, bildiğim bir şey var, hangisini yapıyorsak yapalım, siyaseti yapılamaz hale getiriyoruz, siyaseti vatan-daşın huzuruna çıkaramaz hale geliyoruz.

O sebeple, bir planın gerçekleşebilmesi, hedefine ulaşabilmesi, şüphesiz, bir taraftan, siyasi istikrara, ama, öbür taraftan da siyasi itibara bağlıdır. Siyasetin itibarını ayaklar altına verirsiniz, siyaseti, kambur taşımak, günah taşımak, hırsızlık, yolsuzluk taşımak, bunların üzerini örtme olarak anlıyorsak, o takdirde, siyasi heyetlerin aldığı hiçbir karara kimsenin itibar etmesi mümkün değildir. Nitekim, Sekizinci Beş Yıllık Planın bugün ülkemizde çok fazla ilgi görmemesinin sebebi de budur.

Şimdi, deniliyor ki "Sekizinci Beş Yıllık Plan döneminde 73 katrilyon yatırım yapılacak." Neyle yapacaksınız; bugünkü hükümet, delik kovayla su taşıyor; kovada su yok ki... Olanı da zaten IMF'ye tahsis ediyor. 1998 fiyatlarıyla bu 73 katrilyon nereden bulunacak? Şimdi, özel sektörde takat kalmamış. Özel sektör, niye yatırım yapsın, faizcilik yapmak varken, devlete parasını satmak varken, yüzde 150 ile yüzde 100 ile parasını satmak varken niye üretim yapsın, niye yatırım yapsın, neden bu türlü işlere giriversin; girmiyor, girmesi de mümkün değil. Devletin, zaten, yatırım yapacak hali, takatı da kalmadığına göre, samimî olarak ifade ediyorum ki, bu Sekizinci Beş Yıllık Plandan benim çok fazla beklentim yok, milletin de beklentisi yok; ilgisizliğinden zaten belli.

Benim ümidim ve beklentim... Zaten, bizim insanımız, bizim milletimiz, artık, hükümeteşiz de yaşamaya, hükümet engel çıkarmazsa kendisi bir noktaya gelmeye alıştı; bu beceriyi de gösterdi. Ben, milletimizin bu becerisine güveniyorum, Cenabi Hakkın yardımına güveniyorum ve bu planın, her şeye rağmen, bütün bu eksikliğine rağmen, milletimize hayırlı olmasını Cenabi Allah'tan niyaz ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (FP ve DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN - Teşekkür ediyorum Sayın Çiçek.

Fazilet Partisi Grubu adına, ikinci konuşmacı, Afyon Milletvekili Sayın Sait Açıba; buyurun efendim. (FP sıralarından alkışlar)

FP GRUBU ADINA SAİT AÇIBA (Afyon) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Fazilet Partisi Grubu adına, Sekizinci Beş Yıllık Plan üzerinde söz almış bulunuyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Plan üzerinde, bilhassa makro ekonomik göstergelerle ilgili bazı değerlendirmelere girmek istiyorum.

Türkiye'de cumhuriyet dönemi boyunca, maalesef, siyasî iktidarların, iktisadî istikrarı sağlamak konusunda, kalkınmayı sağlamak konusunda, gelir dağılımında adaleti sağlamak konusunda iyi not aldığımızı söylememiz mümkün değildir. En son 2000 yılı itibarıyla ulaştığımız makro ekonomik göstergelere baktığımızda veya cumhuriyet tarihi boyunca gelişen ekonomik göstergelere baktığımızda, sürekli olarak bir gerilemeyi, sürekli olarak bir çöküntüyü ve kriz dönemlerini yaşıyoruz.

Şunu ifade etmemiz lazım: Gerçekten bu ülkede makro ekonomik göstergeler yerinde olsaydı veya ekonomik performans yerinde olmuş olsaydı, 1973'ten bugüne kadar, böyle, sürekli, gittikçe yükselen ve toplumu gerçekten derinden etkileyen, fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapan "enflasyon" diye bir olayla karşılaşılmazdı. Dünya ülkeleri arasında bu kadar uzun yıl, 27 yıl boyunca enflasyonla yaşayan bir başka ülkeyi göstermemiz mümkün değildir. Bunun tek örneği, maalesef, Türkiye'dir. Tabii, enflasyonun, bu şekilde ekonomik hayata derinden hâkim olduğu bir ortamda, makro ekonomik göstergelerin veya kalkınma plan hedeflerinin de böyle bir ortamda, istikrarsızlık ortamında tutturulması imkânı yoktur. Tabii, siyasî iktidarların, bilhassa, popülist politikalar izlemesi, yine siyasî iktidarların, zengini daha çok zengin edecek tarzda politikalar izlemesi, Türkiye'deki çöküşün, krizin temel kaynakları olduğunu açıkça ifade etmemiz gerekir.

Bugün için, Avrupa Birliğine giriş sürecinde olan bir ülkemiz. Helsinki'de adaylık statümüz tescil edildi; fakat, Avrupa Birliğiyle ilgili göstergelere baktığımızda veya Türkiye'yle ilgili göstergelere baktığımızda, aramızda çok önemli uçurumların olduğunu açıkça görürüz; hatta, Avrupa Birliğine aday, şu anda, Türkiye'nin de dahil olduğu 13 ülke, bilhassa, Doğu Avrupa rejimlerindeki ekonomik ve sosyal göstergelere baktığımızda, bu göstergelerin de, yine, Türkiye'den çok ileri safhada olduğunu görürüz. Dolayısıyla, Türkiye'nin, gerçekten, ciddi anlamda, hızlı bir biçimde yeniden yapılanması, bilhassa, ekonomik özgürlükler konusunda yeniden yapılanması, kamu yönetimi yönünde yeniden yapılanması, yine, demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılması açısından ciddi anlamda adımları atmasına ihtiyacı vardır. Kalkınmanın temelinde en önemli unsur insandır. İnsanın temel hak ve hürriyetlerini yeterince kullanamadığı bir ortamda kalkınmanın sağlanması, gelişmenin sağlanması hiçbir zaman için mümkün olmayacaktır.

Şimdi, şunu ifade edeyim: Türkiye'de konulmuş olan enflasyon hedeflerinin, 57 nci hükümetin koymuş olduğu enflasyon hedeflerinin gerçekçi olmadığını, yılın ilk altı ayında aldığımız sonuçlar itibarıyla açıkça gördük. Konulan hedefler TÜFE'de yüzde 25, TEFE'de yüzde 20 idi; ama,

yılsonu beklentilerimiz nedir; yılsonu beklentileri, pek çok ekonomik çevrelerin de mutabık kaldığı, yine uluslararası ekonomik çevrelerin de mutabık kaldığı yüzde 45-yüzde 50'ler civarındadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin 2000 yılında yüzde 20-yüzde 25'lik bir hedefe, yine, 2002 yılında tek haneli bir enflasyona ulaşabilme imkânının da bu çerçevede oldukça zor olduğunu söylememiz mümkündür.

Avrupa Birliği göstergeleriyle baktığımızda, enflasyon açısından da çok ciddi bir uçurum vardır; yani, 25 kat gibi bir uçurum olduğunu açıkça görüyoruz. Avrupa Birliğine aday ülkelerin, bilhassa Doğu Avrupa rejimlerindeki enflasyon göstergelerine baktığımızda, aşağı yukarı Türkiye'yle aralarında 4-5 kat fark yer aldığını açıkça görürüz. Mesela, Çek Cumhuriyetinde enflasyon oranı yüzde 10'dur, Macaristan'da yüzde 14'tür, Polonya'da yüzde 11'dir. Avrupa Birliğine aday diğer ülkelerde, yine enflasyon oranları iki rakamlıdır; ama, yüzde 10'lar civarındadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin, bir bakıma, Avrupa Birliğine aday olan diğer ülkeler arasındaki konumunun da oldukça zayıf olduğunu ve bu performansını değiştirmesi gerektiği için, bu yönde gerekli adımların acilen atılmasına ihtiyaç vardır.

Bugün, Türkiye'de kamu borç stoklarına baktığımızda, Avrupa Birliği ülkelerindeki ortalama kamu borç stoklarının gayri safi millî hâsılaya oranlarını karşılaştırdığımızda, aramızda ciddi anlamda bir uçurumun olduğunu görürüz. 2000 yılı rakamlarına baktığımızda, bizdeki iç ve dış borç kamu borç stokunun 160 milyar dolar civarında olduğunu görürüz ki, 2000 yılında gayri safi millî hâsıla hedefimiz -gerçekleşme oranı- tahmin edilen 124 katrilyondur. Yani, bir tarafta 124 katrilyon lira, 96 milyar dolara tekabül etmektedir ki, kamu borç stoklarının gayri safi millî hâsılaya oranı açısından yüzde 80'lik bir oran vardır; ama, bu oranın, Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 60 ve yüzde 70'ler civarında olduğunu açıkça görürüz.

İşsizlik yönünde baktığımızda da, Topluluk karşısındaki durumumuzun iyi olmadığını açıkça görürüz. Yine, işsizlik yönünden baktığımızda, Avrupa Birliğine aday olan ülkeler karşısındaki konumumuzun da oldukça kötü olduğunu görürüz.

Bugün için kişi başına millî gelir rakamımız 3 000 dolar civarındadır. Bırakınız Avrupa Birliği ortalamasını, Avrupa Birliğine aday olan ülkeler karşısındaki durumumuzun da oldukça kötü olduğunu; yine, yakın komşumuz Yunanistan karşısındaki durumumuzun da, 4,5 kat aleyhimize olduğunu açıkça görürüz. 2005 yılında, Sekizinci Plan dönemi sonunda, hedef olarak, 4 300 dolar öngörülmüştür; ama, 4 300 doların da, yine Avrupa Birliği ortalamaları karşısında, ancak üçte 1'lik bir oran olduğunu açıkça ifade ederiz.

1999 yılında, hepimizin de bildiği gibi, Türkiye, eksi 6,4'lük bir küçülme yaşamıştır. 3 200 dolarlık, kişi başına gelirin, 2 889 dolara gerilediği, yani, Türkiye'nin 35 milyar dolarlık bir fakirleşme yaşadığını görüyoruz. Tabii, bunun nedenlerinin, belki, Sekizinci Plan zabıtlarında, haksız bir biçimde bir bakıma, Asya krizine ve Rusya krizine bağlanmış olduğunu görüyoruz ki, buradaki değerlendirmelerin tam anlamıyla gerçekçi olduğunu söylememiz mümkün değildir. Tabii, Güneydoğu Asya krizinin, Türkiye üzerinde ciddi bir etkisi yoktur; çünkü, Güneydoğu Asya ülkeleriyle, ekonomik ilişkilerimiz itibarıyla, marjinal ilişkiler söz konusudur. Rusya'nın etkisi olmuştur; ama, Rusya'yla yapılan ticaretin de, kriz döneminde yine devam ettiğini açıkça ifade etmemiz gerekir. Dünyada yaşanan global krizden, Rusya krizinin, belki, bavul ticareti itibarıyla Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemiş olduğunu da yine açıkça ifade etmemiz gerekir.

Şimdi, 2000 yılındaki ekonomik göstergelere baktığımızda, Sekizinci Plan hedeflerinin, bu ekonomik göstergeler veya mevcut ekonomik performanslar çerçevesinde, tutturulamayacağı konusunda ciddi endişelerimiz olduğunu söylememiz mümkündür. Örneğin, dışticaret açığı konusunda,

yine, ithalatta yaşadığımız, ihracatta yaşadığımız olumsuzluklar sonucunda, bunların bu şekilde gerçekleşmeyeceğini söylememiz mümkündür. Üç aylık cari işlemler açığımız, 2,5 milyar dolara ulaşmıştır. Dışticaret açığımız, hemen hemen her ay, 1,5 milyar dolar civarında açık vermektedir. İthalatımızda da çok hızlı bir artış söz konusudur.

Tabii, Türkiye'deki krizin asıl kaynağının, 1987'de başlayan, yanlış olan, bilhassa kamu kesiminde uygulanan politikalar, borçlanma politikaları sonucunda oluştuğunu biliyoruz. Dolayısıyla, en son, bütçe performansı yönünden geldiğimiz durum da, ne kadar olumsuz bir ortamda olduğumuzun göstergesidir. Ocak-Mayıs 2000 döneminde, gelirler 12,8 katrilyondur, giderler 20,5 katrilyondur, bütçe açığı 7,6 katrilyondur ve giderler için de; yani, 20,5 katrilyon için faiz ödemelerimizin miktarı 11,7 katrilyondur ki, 10,1 katrilyonluk vergi gelirlerini aşmış durumdadır; neredeyse Türkiye'deki tüm gelir kaynakları faize tahsis edilir hale gelmiştir. Dolayısıyla, bilhassa kamu kesiminde bütçe alanındaki bu olumsuzluklar, bir bakıma, 2005 yılına yönelik yapılan projeksiyonlar konusunda bizi endişeye sevk etmektedir.

Önemli bir husus da, 2000 yılı bütçesinin, IMF'nin damgasıyla, bir bakıma, IMF'nin dizaynıyla gerçekleştiğini hiç kimsenin inkâr etmesi mümkün değildir. Yine aynı şekilde, 2000 yılı bütçesinin yanı sıra, hazırlanmış olan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının da üç yıla IMF damgasının vurulduğunu hiçbir zaman için inkâr etmemiz mümkün değildir. Dünya ülkelerinden, IMF'nin reçeteleriyle kalkınan ülke örneğini de ciddi anlamda söylememiz mümkün değildir.

Tabii, Türkiye'deki krizin kaynağında, tamamıyla, bilhassa Türkiye'nin son on yılına ciddi anlamda damga vuran krizin kaynağında, kamu kesimindeki dengesizliklerin olduğunu açıkça ifade etmemiz mümkündür. Sadece kamu kesimindeki dengesizlikler değil, bir de şunu ilave etmemiz lazım; Türkiye'deki siyasal istikrarsızlıklar da çok önemli etkidir. 1995'ten bugüne kadar, Türkiye'de, beş yılda beş hükümetin değiştiğini düşünürsek, böyle bir siyasal istikrarsızlığın olduğu bir ortamda, gerçekten, mevcut ekonomik performansı sağlamak ve ekonomik hedeflere ulaşmak da pek mümkün değildir. Türkiye'nin 1999 yılı sonu itibarıyla ulaşmış olduğu dışborç rakamına baktığımızda 111 milyar dolardır. Tabii, 111 milyar dolar, mevcut stok, gayri safi millî hâsılanın, maalesef, yüzde 80'ini aşmış durumdadır. Halihazırdaki içborç stokumuzu da ilave ettiğimizde, 160 milyar dolarlık bir stokla karşı karşıyayız. Tabii, bu, bilhassa dışborç stoku çerçevesinde kısa vadeli borçlarımızın yoğun olduğunu düşünenecek olursak -29 milyar dolarlık bir kısa vadeli borçtur-kısa vadeli borçların, bu şekilde önemli rakamlara ulaştığı bir ortamda, o ülkede, gerçek anlamda bir üretimin, yatırımın yapılabilmesi imkânı da yoktur.

Kısa vadeli borçların 13 milyar doları kamu kesimine ait borçlardır, 15 milyar doları özel sektöre ait borçlardır. Tabii, özel sektörün borç alma hedefi, tamamıyla kendi işletmeleri için değildir. Türkiye'deki yanlış uygulanan kamu finansman teknikleri nedeniyle, bir bakıma, kamuya borç vermek için, dışarıdan, özel sektör, çok ciddi anlamda, bilhassa ticarî bankalar kaynak getirmektedirler, devletin cazip olan yüksek faizli senetlerini satın almak için.

Şimdi, şunu ifade etmemiz lazım: Kısa vadeli borçlanmada en önemli sorun faiz sorunudur. Türkiye, kısa vadeli borçlanmada veya uluslararası alanda borçlanırken çok yüksek faizlerle borç almaktadır. Komşu ülkelerimizin bu alanda yapmış olduğu borçlanmalar da vardır; ama, aramızda çok ciddi bir uçurum vardır. Geçen aylarda yapılmış olan 1,5 milyar dolarlık bir borçlanma söz konusudur, uluslararası piyasalara aktardığımız, otuz yıl vadeli, 1,5 milyar dolarlık bir tahvil ihracı söz konusudur. Belki bu tahvil ihracını yaptığımızda -Türkiye'de pek çok kesimde, basın yayında yaygın bir şekilde ifade edildi- oldukça sevindik; ama, borçlanma şartlarına baktığımızda, maalesef, dünya ortalamasının 5 puan daha üzerinde gerçekleşmiştir; dünya ortalaması yüzde 7 iken,

Türkiye yüzde 12 ile borçlanmıştır. Yani, 1,5 milyar dolar, otuz yıl vadeyle borçlandığımızı göre, biz ne yapacağız; her yıl 180 milyon dolar faiz ödeme durumunda kalacağız ve sonuçta, otuz yıl sonunda karşımıza öyle bir fatura çıkacak ki, bu fatura da 6 milyar 900 milyon dolar ve bunun 5 milyar 400 milyon doları sadece faiz. Yani, şu anda, bu borçlanma sonucunda, sekizinci yıl sonunda, ödediğimiz faizler anaparaya ulaşmış olacak. Böyle ağır şartlardaki bir borçlanmanın sevinç vesilesi olarak görülmesinin ne kadar yanlış olduğunu ve gelecek nesillerimizi ne kadar ipotek altına almış olduğunun da bir göstergesi olduğunu açıkça ifade edelim. Hemen aynı günlerde Yunanistan'ın yapmış olduğu bir borçlanma var, o borçlanmanın da yüzde 7 civarında gerçekleştiğini görüyoruz.

IMF'ye bağlı bir istikrar programı içine girdik. Tabii, IMF istikrar programını yaparken, bir taraftan ne yaptı; döviz kurunu, kazığa bağladı; diğer tarafta, TL'yi de nereye bağladı; dövizle bağladı. Bu ne demektir; ne kadar döviz girişi olursa, Türkiye'de o kadar TL basılacak demektir. Tabii, istikrar programını hazırlayanlar, IMF'nin "ne kadar döviz, o kadar TL" cenderesini kabul ederken; dövizin, sadece dış borçlanmayla değil, başka yollardan geleceğini de hesap ediyorlardı; ama, bu yollardan gelmediğini açıkça gördüler. Özelleştirmeden geleceğini düşündüler, gelmedi. Yine tahkim sonucunda, Türkiye'ye ciddi anlamda yabancı sermaye gireceğini düşündüler, maalesef, Tahkim Kanununun çıkmasından sonra, Türkiye'ye sadece 100 milyon dolarlık bir yabancı sermaye girişi söz konusu oldu. Dolayısıyla, şu anda, hareket edilebilir tek alan kaldı; o da borçlanma alanı. 2000 yılının ilk üç ayma baktığımızda, Türkiye, net olarak 2,1 milyar dolar borçlandı. Tabii, alınan bu borçlar yatırım yapmak için mi; hayır, üretim yapmak için mi; hayır. Niçin alındı bu borçlar; dövizle borçlanıp, içborç faizlerini ödeme hedefi vardı, hükümetin, memur maaş ödemelerini yapmak için borçlanma hedefi vardı.

Bu dövizin anapara ve faizinin nasıl ödeneceği konusunda da ciddi politikalar geliştirilmedi. Şimdilerde Hazinesin, 500 milyon dolar dışborç almak için harekete geçmiş olduğunu biliyoruz. Bu dolarlar gelince ne olacak; döviz, kazığa bağlandığından, TL dövizle bağlandığından TL banknot basılacak ve Ofisin almış olduğu buğday paraları bu kaynaktan ödenecek.

BAŞKAN—Sayın Açba, şu anda ikinci konuşmacı olarak 40 ncı dakikayı geçmiş bulunuyorsunuz. Tabii, takdir sizin, istediğiniz kadar konuşabilirsiniz; ama, üçüncü arkadaşımızın konuşma süresinin içinde olduğunuzu hatırlatmak istiyorum.

Buyurun.

SAİT AÇBA (Devamla) – Teşekkür ederim, toparlıyorum.

Daha açık bir ifadeyle şunu ifade etmemiz lazım: Buğday üreticisine TL ile ödeme yapmak için Hazine ne yapıyor; dışarıdan borçlanıyor; ama, dışarıdan borçlandığı parayı, yine Hazinesin dışarıdaki hesabına yatırıyor, yabancılardan almış olduğumuz kaynak da, yine yabancılardan kasa-sında kalıyor.

Biz, bütçemizi IMF'e endeksledik; biz, kalkınma planımızın ilk üç yılını IMF'e endeksledik. Hızlı bir trende seyahat ediyoruz; ama, nereye gittiğimiz belli değil... Bu politikaların sonucu, -bilhassa toplumdaki sosyal etkileri itibariyle- gerçekten, bilhassa gelir dağılımının daha çok bozulması yönünde öngörülmede çok ciddi tehlikeler var. Bu konuda, Türkiye'nin, bilhassa siyasî yönetimlerin ciddi anlamda duyarlı olması gerekiyor.

Teşekkür ediyorum, değerli milletvekillerini saygıyla selamlıyorum Sayın Başkan. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Açba.

Fazilet Partisi Grubu adına üçüncü söz, İstanbul Milletvekili Sayın Ali Coşkun'da.

Buyurun Sayın Coşkun. (FP sıralarından alkışlar)

FP GRUBU ADINA ALİ COŞKUN (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sözleşme başlamadan önce, Grubum ve şahsım adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının 5 inci bölümünü oluşturan Avrupa Birliğiyle ilişkiler ve 6 ncı bölümünü oluşturan, Türkiye'nin bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle ekonomik ilişkileri konusundaki görüşlerimizi bildirmek üzere söz almış bulunuyorum.

Değerli arkadaşlar, şunu hemen belirteyim ki, ülkemiz, milletimiz ve mevcut devlet anlayışımız için, rahmetli Turgut Özal'ın belirttiği gibi, bu yol sadece ince, uzun bir yol değildir; aynı zamanda, dönüşü olmayan bir yola girmekteyiz. Bu sebeple, Avrupa Birliği olgusunu günlerce tartışmamız; olayı, millete mal etmemiz; hep birlikte, bütün kesimlerle uyum içinde çalışarak, konuyu, fevkalade ciddi olarak gündemde tutmamız gerekmektedir; çünkü, bu olay, iyi ve kötü yönleriyle, tüm toplumumuzu, ülkemizi ve gelecek nesilleri yakından ilgilendirmektedir. Avrupa Birliğine girerken, bazı konularda egemenlik haklarımızı ipotek altına aldığımızı akıldan çıkarmamamız lazım. Konuyu iyi kavrayabilmek için, ülkemizin konumunu da çok iyi anlamamız gerekmektedir.

2000'li yıllarda dünyada yeniden yapılanma başlayınca, eski ideolojik ve siyasi dengeler, yerini, ekonomik, teknolojik, kültürel zenginliklere ve bölgesel güçlere terk etmeye başladı. Türkiye, bütün Batı ittifakları içinde yer almış, en zor günlerinde vecibelerini yerine getirmiş; ancak, kazanılmış haklarını almaya geldiğinde, öncelikle Avrupa Birliği dostları tarafından bu haklar yerine getirilmemiştir.

Değerli arkadaşlar, yıllarca, Batı'nın, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğiyle, komünist blokla en uzun hududunu paylaşan Türkiye, doğunun, güneydoğunun, Karadenizin bugünkü geri kalmışlığını göze alarak, bekçiliğini yapmıştır. Çünkü, kapalı sınırların yerleşim bölgelerinde kalmama olmaz ve bugünkü geri kalmışlığın zemini böyle hazırlanmıştır. Buna rağmen Türkiye, zaman zaman dışlanmakla karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye, dün olduğu kadar, bugün de ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan Batı'yı Doğu'ya (Asya'ya) bağlayan, İslam ülkelerine bağlayan bir köprü durumundadır; ama, ne yazık ki, daha önce konuşan arkadaşların da belirttiği gibi, Türkiye, politikalarında, bunu iyi değerlendirememiştir.

Değerli arkadaşlar, en güçlü müttefikimiz olan Amerika Birleşik Devletleriyle, karşılıklı menfaat ilişkilerimizi fevkalade güçlendirme durumundayız; ama, bundan önce komşularımızla, Türk cumhuriyetleriyle, İslam ülkeleriyle, kültür birliği zemininde iktisadi ilişkilerimizi bugünkünden çok daha ileriye götürme durumundayız. Uzakdoğu'yla ilgili ticaret hacmimizde, son yıllarda beklenen artışlar olmamaktadır. Pasifik ve Asya ülkeleriyle olan ilişkilerimizi de güçlendirmek, Türkiye'nin lehinedir; ancak, bu ilişkiler geliştiği ölçüde Batı'ya; yani, Avrupa Birliğiyle pazarlık gücümüzü artırabiliriz.

Değerli arkadaşlar, Bu yeni yapılanma düzeninde Türkiye'ye bakış açısı şöyledir: -Bunu Clinton da ifade etmiştir- "Türkiye, demokrasiyle İslamı uzlaştırarak, uyum içinde yaşayabilecek örnek bir laboratuvar ülkedir" Avrupa Birliği gibi, güçlü bir sermaye merkezinin, Kafkaslar, Ortadoğu ve Asya gibi, bir enerji merkezinin ve Balkanlar, Afrika, Asya, Kafkaslar gibi, büyük bir pazar potansiyeli merkezinin ortasında, âdeta, pergelin ayağıdır. Onun için Türkiye, bu yeni yapılanmada önemli bir ülke durumundadır.

Önemli olan, Türkiye'nin teslimiyetçi politikalarından vazgeçip, ülke menfaatlarını en üst düzeyde tutarak, önyargılardan uzak, şahsiyetli politikalar gütmesine bağlıdır. Bu bakımdan, Birleşmiş Milletler, NATO başta olmak üzere, İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticaret İşbirliği Daimî Komitesinde -ki Başkanlığını Türkiye yürütmektedir- ECO, yeni ismiyle EİT (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı) bu, yıllar önce RCD kuruluşu yıkılınca, onun yerine kurulmuş, Türkiye, Pakistan, İran'la başlatılmış; ama, hedefi, Sovyet Sosyalist cumhuriyetler Birliğinin yıkılmasıyla, yeni kurulacak Türk Cumhuriyetlerinin, Afganistan'ın katılmasıyla, Asya'ya doğru büyük bir ekonomik güç oluşturması şeklindedir ve Türkiye, bunun, lider ülkelerinden biridir; ancak, üzülecek belirtelim ki, son aylarda İran'la geliştirilen olumsuz politikaların ışığı altında yeni Cumhurbaşkanımızın bu toplantiya katılmaması da bir şanssızlık olarak değerlendirilebilir.

Hemen arkasından, D-8 ile ilgili ilişkiler, G-20 içinde aldığımız görevi bilinçli olarak götürmek ve bölgemizin sorumluluğunda bu çalışmalarını taşımak. World Trade Organization olarak bilinen Dünya Ticaret Örgütünde çalışmalarımıza önem vermek. Hemen burada belirteyim ki, dünyanın büyük ekonomik potansiyeli içinde, maalesef, Türkiye, ithalat hacminde binde 5, ithalatta binde 7, müteahhitlik hizmetinde ancak yüzde 2 gibi bir pay alabilmektedir ve bu, Türkiye'nin ekonomik pazarlık gücünü zayıflatmaktadır.

Üyesi olduğumuz OECD ülkeleri içindeki, başarılı çalışmalarımızı devam ettirmemiz lazım ve ülkeler arasında şimdiye kadar yapmış olduğumuz ikili anlaşmalara, dünden daha çok önem vermemiz lazım.

Ayrıca, gönüllü kuruluşların uluslararası ilişkileri, aynı derecede önem arz etmektedir.

Değerli arkadaşlar, bunları niçin söylüyorum; işte, kapısında beklediğimiz, kırk yıldır da sürdürdüğümüz Avrupa Birliği ilişkilerinde, Türkiye'nin, masaya, mutlak surette, pazarlık gücünü artırarak oturabilmesi lazımdır. Bunun da yolu, komşularıyla ve diğer ülkelerle olan ekonomik gücünü, ilişkilerini arttırmaktan geçer.

Cumhuriyetin kurucusu Atatürk, dışpolitikada "yurtta sulh, cihanda sulh" sözünü söylemiştir; ama, bizim politikada, üzülecek söylüyorum "yurtta sus, cihanda sus" politikası izlenmiştir ve teslimiyetçi politikalarla Türkiye buraya gelmiştir.

Değerli arkadaşlarım, şimdi, Avrupa Birliğinin neden kurulduğunu bir gözden geçirelim. 20 nci Yüzyıldaki büyük savaşlar, özellikle İkinci Dünya Harbinden sonra, yanmış, yıkılmış Avrupa'da yeniden böyle feci bir tabloyla karşılaşmamak için, 6 Katolik ülke, kendi aralarında, eğer ekonomik işbirliğini, karşılıklı menfaatlarımızı geliştirsek, savaşlara son veririz düşüncesiyle masaya oturmuş ve Roma Antlaşmasını imzalamışlardır.

Tabii ki, bunun yapılmasında ikinci bir korku, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin, İkinci Dünya Harbinden sonra güçlenmesiyle meydana gelen tehdittir. İşte, bunun için, önce, o gün için stratejik madde olarak bilinen, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği kurulmuş ve Avrupa Birliğinin temelleri bunun üzerine atılmıştır. Hemen arkasından, 1950'li yıllarda Avrupa Savunma Birliği teklifi getirilmişse de, başta Fransa'nın itirazıyla, bu savunma birliği oluşmamıştır; ancak, bu yaşadığımız yıllarda, Batı Avrupa Birliği şeklinde bir savunma hareketine başlanmış, şimdi de, Portekiz'deki, biraz sonra değineceğim antlaşmayla, Avrupa Birliği Savunma ve Güvenlik Güçleri kurulması kararı alınmıştır.

Avrupa Birliği kurulmasıyla, üç temel hedef seçilmiştir. Birinci hedef, tek pazar, tek para, tek merkez bankasıyla ekonomik entegrasyonu sağlamaktır. Bu sağlanmıştır ve Maastrich Antlaşması, bunda esas önemli unsurları ortaya koymuştur. Avrupa Birliğinin, artık, tek bir merkez bankası vardır, Avrupa Birliğine üye olacak ülkelerin merkez bankaları bu merkez bankasının şubesi durumuna gi-

receptir ve böylece, tek para birimi olan euro, 2002 yılından itibaren bütün ülkelerde kullanılmaya başlanacaktır. Bu bakımdan, Türkiye, tarih, kültür ve Müslüman yapısıyla çok kez benimsenmeyen, dışlanmış bir ülke durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Oysa ki, Avrupa Birliği, çok dinli -bunu sonradan öğreniyoruz ki, çok dinden kasıt, Katolik, Protestan ve Ortodoks beraberliğidir- çok kültürlü bir yapıyı hedeflemiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, bu siyasî entegrasyon sağlandıktan sonra, yani, tek devlet yapısına kavuşulduktan sonra -ki, konfederatif bir sistem olacaktır- bütün Avrupa Birliğine üye ülkeler federatif devlet durumuna girecektir.

Üçüncü hedef ise, genişleme sürecidir. Bu süreçte, Helsinki Zirvesinde, Türkiye'yle beraber 12 ülkenin daha adaylığı kabul edilmiştir; 6'sı hakkında kesin, tam adaylık görüşmeleri başlamıştır -bunların içinde Kıbrıs Rum da vardır- Türkiye ise 13 üncü sıraya konulmuştur. Şimdi, düşünelim, 12 Avrupa ülkesinden sonra Türkiye 13 üncü sırada bekletiliyordu; şimdi, yine 13 üncü sıraya konuldu. Ben diyorum ki, acaba, Avrupa, 13 rakamını uğursuz bildiği için, Türkiye'yi bu sırada bekletmekte midir?

Değerli arkadaşlarım, Avrupa Birliğinin belirttiği değerleri ve amaçları paylaşma zorunluluğu Helsinki Anlaşmasıyla ortaya konulmuştur. Helsinki Anlaşmasında ikinci önemli unsur, Kopenhag kriterlerine uyum mecburiyetidir; bu, 4 üncü maddede yer almaktadır; 9 uncu maddede ise, Kıbrıs sorunu 2004 yılına kadar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla çözülemese, bunun çözümü, Avrupa Birliği Konseyi kararına bırakılmıştır. Bütün bunları bile bile, tekrar, sanki bu kriterlerde, mecburen uyulması gereken bu hususlarda pazarlık hakkımız varmış gibi, şimdi, devletin en üst kademelerinde tartışmalarla karşı karşıya kalıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, Kopenhag kriterlerinde Türkiye'yi fevkalade yakından ilgilendiren, diğer ülkeleri de ilgilendiren birçok husus olmakla beraber, özgürlükler, insan hakları, güvenlik meselesi, adalet konusu, hukuk devleti ve demokrasi konuları, taviz verilmeyen kriterler olarak önmüzdde durmaktadır. Ekonomide ise, serbest piyasa ekonomisi, rekabete dayalı bir pazar yapısı, istikrarlı, makro ekonomik sorunlardan arınmış bir ekonomik yapı istenilmekte ve bunların üzerinde taviz verilmeyeceği belirtilmektedir.

Bazı ekonomik hedefler ise, kısa olarak, şöyle belirlenmiştir: Enflasyon binde 5 ilâ yüzde 5 olacaktır; faizler, üç ülkenin en düşük faiz ortalamasından ancak yüzde 2 fazla olabilir. Bütçe açığı, gayri sâfi millî hâsıla içerisinde maksimum yüzde 3 olacaktır; Türkiye'de, bilindiği gibi yüzde 12'dir. Kamu borçları, gayri sâfi millî hâsıla içerisinde maksimum yüzde 60 olacaktır; şu anda, Türkiye'de yüzde 83'tür. Euro, Avrupa Birliği Merkez Bankası limitlerine uyum sağlayacak ve kararlı, istikrarlı bir kur politikası izlenecektir.

Şimdi, bu gerçeklere nasıl uyulabileceği ve nasıl halledileceği, bu konuştuğumuz, tartıştığımız Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedeflerinde göze çarpmamaktadır. Türkiye, bugüne kadar, kendi vecibelerini büyük ölçüde yerine getirmiş; ama, daha önce de söylediğim gibi, kazanılmış hakları kendisine verilmemiştir, anlaşmalara rağmen reddedilmiştir; bunları hatırlayacağız. Emegün serbest dolaşımında, hâlâ, bu hak verilmemiştir ve turistlere, işadamlarına bile vize uygulanmaktadır; mal dolaşımı, kazanılmış hak olduğu halde, Gümrük Birliği Anlaşmasına kadar kotalarla önlenmiştir ve Dördüncü Mali Protokol yirmi yıldır yürürlüğe sokulmamıştır; miktarı az olmakla beraber, prensip yönünden 600 milyon ecu değerindeki malî yardım, sunî gündemlerle yapılmamıştır. Bu yapılmadı da, şimdi, Helsinki Kararları sonrasında, Türkiye aday olduğu için, o anlaşmadaki kararlar çerçevesinde yardım yapılıyor mu; hayır... Diğer ülkelere ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerine yapılacak yardımlar önümüzdeki on yılda 21 milyar euro olarak belirlenmiştir, Türkiye'ye ise, vaat edilen yardımların henüz yirmide 1'i gerçekleştirilmiştir.

Değerli arkadaşlar, gümrük birliği deyince, fevkalade önem taşımaktadır; çünkü, gümrük birliğine, Türkiye, siyasi karar organlarında yer almadan sokulmuştur ve bununla birlikte, siyasi karar organlarının alacağı her türlü karara, Türkiye, uymak mecburiyetinde kalmıştır. Bir tanesi, ortak gümrük tarifesi dediğimiz, OGT; yani, üçüncü ülkelere uygulanacak vergilerdir. Bunlar ortalama yüzde 5,1 nispetinde olduğu için, geçtiğimiz yıllarda, 1 Ocak 1996'dan itibaren Türkiye'ye üçüncü ülkelerden yapılan ithalatlar da cazip olmuştur ve patlama noktasına gelmiştir.

Diğer taraftan, Avrupa Birliğiyle olan bütün gümrük duvarlarımız kaldırıldığı için, dış ticaret, Türkiye'nin aleyhine gelişmiştir. 1995 yılında yüzde 48,7 olan Avrupa'nın dış ticaret payı, 1999 yılında yüzde 53,1'e, 2000 yılının dört ayında yüzde 54,7'ye çıkmıştır ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasında dış ticaret açığı 11,4 milyar dolara ulaşmıştır; 2000 yılında da, bunların olumsuz etkisiyle, Türkiye'nin dört yıllık dış ticaret açığında yüzde 370 gibi bir patlama olmuştur. Bu, fevkalade ürkütücüdür. Bugün dövizde sorun gözükmemektedir; ama, bu belirtiler, gelecek yıl kur çapasının kalkmasıyla, Türkiye'de büyük bir devalüasyonun eşğine gelineceğinin çok üzücü işaretleridir. Bununla ilgili de, Beş Yıllık Planda herhangi bir tedbir görülmemektedir.

Değerli arkadaşlarım, vakit daraldı; çok şey söylenilmesi gerekiyor.

BAŞKAN – Bitti.

ALİ COŞKUN (Devamla) – Efendim, Başkandan kalan 3 dakikalık hakkımızı lütfen...

Şimdi, eğri oturup doğru konuşalım. Avrupa Birliği konusu millete mal edildi mi; devlet yönetiminin en üst kademeleri müşterek politikalar oluşturabildi mi?

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Sayın Coşkun, süreniz tamamlandı efendim. Mikrofonunuzu açıyorum; lütfen tamamlayın.

ALİ COŞKUN (Devamla) – Değerli arkadaşlarım, bunu, Millî Güvenlik Kurulunun bir önerisi karşısındaki tabloda görüyoruz ve fevkalade üzücü gelişmeler var. Şimdi, Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerde yeni bir sorun daha karşımıza çıkmış durumda. Size, sadece bir metin okumak istiyorum: "Yetkili organların bu konudaki görüşü, halk, hâlâ, Avrupa Birliği üyeliğinin ne anlama geldiğini bilmiyor. Egemenlik, tamamen değil; ama, kısmen Brüksel'e verilecek" şeklindedir. Şimdi, biz, Avrupa Birliğine girerek federe devlet olmayı kabul ediyor muyuz? Bunun kararını mutlak surette vermemiz lazım. Hükümetin icraatında, bu işi topluma mal etme diye bir husus görülüyor. Bunu topluma mal ettik mi; millete sorduk mu; şu Yüce Mecliste bunları tartıştık mı?.. Bu planı onaylamakla biz bunları kabul etmiş mi olacağız? Bunları sormak istiyorum ve son olarak, hükümetin merkezî planlama düşüncesinden kurtulmasını talep ediyorum; 40'lı yılların dayatmacı zihniyetiyle bir yere gidemeyiz.

Bu hükümet iki unsur üzerine kuruldu: Bir tanesi istikrar, öbürü ise uzlaşdır. Şimdi görüyoruz ki, yoksullukta istikrarı sağladılar; birbirlerini aklamada, menfaat bölüşmesinde de uzlaştlar!

Bu düşüncelerle, herkesin dikkatini çekiyorum ve hepinizi saygıyla selamlıyorum. (FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum efendim.

Saat 16.55'te toplanmak üzere birleşime ara veriyorum.

Kapanma Saati : 16.39

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 16.55

BAŞKAN : Başkanvekili Nejat ARSEVEN**KÂTİP ÜYELER : Mehmet ELKATMIŞ (Nevşehir), Melda BAYER (Ankara)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 118 inci Birleşimin İkinci Oturumunu açıyorum. Çalışmalarımıza kaldığımız yerden devam ediyoruz.

**IV. – KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN
GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

1. – Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı: 516) (Devam)

BAŞKAN – Komisyon ve Hükümet yerinde.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının görüşmelerinde, şimdi, söz sırası, Doğru Yol Partisi Grubu adına, ilk olarak, Hatay Milletvekili Sayın Mehmet Döner'e aittir.

Buyurun Sayın Döner. (Alkışlar)

DYP GRUBU ADINA MEHMET DÖNER (Hatay) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bugün, burada, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını görüşüyoruz. Sözlerime başlamadan önce şunu belirtmek istiyorum: Yürütme organımız, hükümetimiz, hazırladığı bu beş yıllık kalkınma planına ne kadar önem verdiğini, bu hükümet sıralarıyla bir kez daha ortaya koymuş oldu!

MEHMET EMREHAN HALICI (Konya) – Muhalefet de öyle!

TURHAN GÜVEN (İçel) – Bizim planımız değil.

MEHMET DÖNER (Devamla) – Özellikle, iktidar partileri, kendi iktidarının hazırladığı plana daha ciddi bir gözle bakmalı ve onu, daha ciddi bir gözle gözlemlemeli ve onu yürütecek olan hükümet, ciddi biçimde bu planın üstünde çalışmalı ve burada, Meclis çalışmalarına katılmalı diye düşünüyorum.

Sayın milletvekilleri, 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, yılda, ortalama yüzde 6,7 oranında bir ekonomik büyüme öngörülmekte, böylece, Kopenhag kriterlerine uyum için bir ulusal program uygulamaya konularak, 2004 yılında Maastricht kriterlerine ulaşılması hedeflenmektedir. Bildiğimiz gibi, Avrupa Birliği normlarında "Kopenhag kriterleri" diye adlandırdığımız kriterler, demokrasi kriterleri, Maastricht kriterleri dediğimiz kriterler ise, ekonomik kriterlerdir.

Değerli milletvekilleri, bu planla, cumhuriyetin yüzüncü yılına; yani, 2023 yılına kadarki dönemi kapsayan ve toplumsal dönüşümü öngören uzun vadeli hedefler de benimsenmekte ve halen 2 900 dolar olan kişi başına gelirin, 2023 yılında 20 000 dolarlara, Türkiye'nin toplam millî gelirinin de 1,9 trilyon dolara ulaşması öngörülmektedir.

Değerli milletvekilleri, burada hemen belirtmek isterim ki, 1960'lı yıllarda başlayan, hiçbir plan döneminde ulaşılmayan 6,7'lik büyüme oranını hedef olarak belirlemek, gerçekçi bir yaklaşım değildir.

1960 ile 1970 arasındaki plana baktığımızda, büyüme oranı yüzde 6,5 olarak gerçekleşmiş, 1970-1980 arasında yüzde 5,5 olarak gerçekleşmiş, 1980-1990 arasında yüzde 4,5 dolayında gerçekleşmiş, 1990 sonrasında, 5 Nisan kararlarının hemen arifesinde; yani, 1995 ve 1996 yılları dışındaki yıllarda büyüme oranı daha da düşmüştür. 1995 ve 1996 yıllarında, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedeflerini de aşarak, yüzde 7,7 büyüme oranına ulaşılmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, birdenbire yükselerek 6,7'lere çıkması için, planda, haklı, mantıklı, yeterli ve inandırıcı bir ekonomik analiz de yoktur.

Kalkınma planları, önceden belirlenmiş bir amaç setine ulaşmak amacıyla, bir ulusun temel ekonomik değişikliklerinin düzey ve büyüklüğünü etkilemek, yönlendirmek ve uzun dönemde ekonomik karar almayı koordine etmek üzere hükümetçe yapılan bilinçli programlardır.

Sayın milletvekilleri, planlama, geleceği düşündürmektir, geleceği kontrol etmektir. Plan ve programsız toplum, yön duygusunu yitirmiş bir toplumdur. Bugün, başta Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya olmak üzere, pek çok gelişmiş, çağdaş ekonomi, plan enstrümanından yararlanmaktadır. Örneğin, stratejik makro planlama yaklaşımının dünyadaki ilk uygulayıcılarından birisi olan Amerika Birleşik Devletleri eski Başkanlarından Roosevelt'tir. Roosevelt tarafından 1933'te başlatılan New Deal adlı, yani 1929 bunalımının neden olduğu ekonomik ve sosyal çöküntüyle büyük boyuttaki işsizliğe çare bulmak amacıyla geliştirilen plandır.

Başkan Clinton döneminde de stratejik plan yaklaşımının benimsendiği bilinmektedir. Bu stratejinin temel unsurlarını, Başkan Yardımcısı Al Gore "dünyanın içinde bulunduğu bu karmaşa döneminde, büyüme konusunu, Amerika, kendi akışı içine bırakamaz ve bırakmayacaktır. Amerika, büyümeden yana politikalara her zamankinden daha güçlü sarılacaktır" diyerek, planlama anlayışını ortaya koymuştur.

Amerika Birleşik Devletleri, büyüme politikasını, bütçe dengesi, devletin yeniden yapılandırılması ve kuralların azaltılması, eğitim ve ar-ge yatırımlarının geliştirilmesi ile küresel ilişkilerin geliştirilmesi ilkelerine dayandırmaktadır.

Değerli milletvekilleri, Japonya da, uzun dönemli planlarıyla tanınmakta. Son olarak, Temmuz 1999'da, 2010 yılına kadarki dönemi kapsayan İdeal Sosyoekonomik Yapı ve Ekonomide Yeni Deneyim Politikaları adlı plan yürürlüğe konulmuştur. Bu planla ulaşılması amaçlanan ideal sosyoekonomik yapının temel kavramları çeşitlilik ve yaratıcı yeniliklerdir. Bu yapıda, ulusal ekonomi, azalacak olan nüfusa rağmen büyümesini sürdürecektir, bilgi toplumuna ulaşmayı, düşük doğum oranı ve yaşlanan nüfus nedeniyle ortaya çıkacak sorunları çözmeyi, küreselleşmeden yararlanmayı, çevre kısıtlarıyla yaşamayı amaçlamaktadır ve bu yeni yapının temelini, bağımsız ve özgür bireylerin oluşturacağını da açık bir biçimde kararlaştırmıştır.

Değerli milletvekilleri, biz, hâta, düşündüğü için insanları hapisaneye atarken, herhalde, bu planın arkasına, özgür düşünen insanın dinamiğini koyamayacağız. Onun için de, baştan, bu planın başarılı olma şansı yoktur.

Bakın, 1917 Bolşevik devrimiyle başlayan merkezî planlama anlayışının arkasında da bireysel özgürlüklere dayalı insanın dinamiği yoktu. O dinamik insandan yoksun, özgürlüklerden yoksun, halkın taleplerini algılamadan yoksun merkezî planlamaların geldiği nokta, çok açık biçimde ortada.

Değerli milletvekilleri, yukarıda, temel ilkeleri açıklanmaya çalışılan Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya plan uygulamaları, çağdaş piyasa ekonomilerinin örnek alması gereken plan yaklaşımlarıdır.

Hükümetçe hazırlanan Sekizinci Beş Yıllık Planı, maalesef, hedef ve misyonu olmayan, önceki planların genel içerik ve sistematliğini tekrar eden bir metin niteliğindedir. Bütünsellikten yoksun bu metinde, ekonomi, sektörler itibariyle ve birbirinden ayrı kategoriler halinde ele alınmakta; ancak, ulaşılmak istenen hedefler açık, inandırıcı ve kararlı bir biçimde ortaya konulamamaktadır.

Değerli milletvekilleri, hatırlanacağı gibi, Birinci Kalkınma Planı, onbeş yıllık bir perspektif ortaya koymuştu ve bu plan, kalkınmayı öne çıkaran bir plandı. Daha sonraki İkinci Plan, yirmüki yıllık bir perspektifle hazırlanmış ve ana hedefleri, Avrupa Birliğiyle entegre olmayı amaçlamaktı. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ise, vizyonu ve perspektifi olmayan bir plandır. Planda ulaşılmaması hedeflenen rakamsal hedefler gerçekçi olmadığı gibi, planın yapısal bir dönüşüm iddiası da yoktur.

Yapısal dönüşümü gerçekleştirmeden, öngörülen rakamsal büyüklüklere ulaşılmaması imkânsızdır. Kaldı ki, bu rakamsal hedeflere, konjonktürel olarak ulaşılsa bile, yapısal reformlar gerçekleştirilmeden bunun kalıcı ve sürekli olmayacağını da herkes bilmektedir.

Yapısal dönüşümü öngörmeyen, reel sektörün gelişmesini amaçlamayan bir kalkınma planıyla varılabilecek esaslı ve iddialı bir hedef de bulunmamaktadır.

Kısaca, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ana ekonomik sektörler itibariyle, istatistiksel veriler ihtiva eden, perspektifsiz, hedefsiz, misyonsuz bir metin olarak önümüzde durmaktadır.

Ülkemizde uzunca bir süredir, malî sektör çıkışı ekonomik bir sıkıntı yaşanmaktadır. Bu durumun temel nedeni, kamunun finansman açığıdır. Bu açıklar, kısa dönemde bazı radikal önlemlerle kontrol altına alınabilir. Uygulanan ekonomik rehabilitasyon politikası da bunu amaçlamaktadır; ama, sorunların kalıcı bir biçimde çözümlenebilmesi, ancak, reel ekonomide sağlanacak yapısal dönüşümlerle mümkün olacaktır. Bunun da yolu, yeni bir perspektif ve stratejik makroplan çerçevesinde, ülke kaynaklarını, Türkiye'yi 21 inci Yüzyılın bilgi çağına taşıyacak şekilde seferber etmeye bağlıdır.

Sayın milletvekilleri, son günlerde, özellikle, Avrupa Birliği ve Kıbrıs konusu çok güncel olduğu için, Cumhurbaşkanımızın, Kıbrıs'a giderek, orada bazı açıklamalar yapmasını da göz önüne alarak, burada, Avrupa Birliğiyle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum.

Değerli milletvekilleri, aslında, Helsinki doruk toplantısında alınan kararlarla, Türkiye, Avrupa Birliğiyle bütünleşme sürecinde çok önemli bir aşamayı kaydetmiştir. Helsinki kararlarını, iki ayrı şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Adaylığımızın tescil edilerek karara bağlanmasını çok önemli bir kazanım olarak görüyoruz; ancak, bu, Kıbrıs ve Ege konularında hükümetin verdiği ödünle ilgili eleştirileri de ortadan kaldırmaya yeterli bir neden değildir. Hükümet, her ne kadar, koşul olmadığını ve pazarlık yapılmadığını iddia etse de, ortada bir ödün olduğu da apaçık görülmektedir. Bir müzakere sürecine dayandığı görülen ve Ankara'nın onayladığı metinde yer alan Kıbrıs ve Ege ile ilgili düzenlemeler, açıkçası, ulusumuzu rahatsız etmektedir.

Yunan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun, Helsinki toplantısında alınan kararlarla ilgili olarak önemli bir saptaması var. Yunanlı Bakan "artık, bundan sonra, Kıbrıs ve Ege sorunu, Avrupa Birliğinin sorunu durumuna gelmiştir" diyor. Gerçekten, sonuç olarak da, bu kazanım, Yunanistan'ın lehine görünmektedir; oysa, Yunanistan karasularının 12 mile çıkarılması kabul edilemez. Bu, yalnızca Türkiye için değil, Karadenize kıyısı olan ve Boğazlardan geçiş yapan ülkeler için de çok ciddi bir sorun olarak karşımızda durmakta.

Öte yandan, Helsinki kararlarıyla, Kıbrıs Rum tarafında, Avrupa Birliğine üyelik yolu açılmıştır. Oysa, Avrupa Birliğinin dört büyük devleti, önceki yıl, bir bildiri yayımlayarak, Kıbrıs sorunu

çözülmeden Kıbrıs Rum tarafını Avrupa Birliğine almayacaklarını kesin bir dille açıklamışlardır; ancak, şimdi, açık bir tavır değişikliğiyle, Kıbrıs sorunu çözülmese de üyelik başvurusunu değerlendirebileceklerini ifade etmektedirler. Yani, Kıbrıs Rum tarafının üyeliğinin öntü açılıyor.

Kaldı ki, bu durum, Kıbrıs Anayasasına da apaçık aykırıdır; çünkü, Kıbrıs Anayasasına göre, Kıbrıs'ın, Türkiye ve Yunanistan'ın eşzamanlı olarak içinde bulunmadığı bir uluslararası örgütlenmeye girmesi olanaklı görünmemektedir. Hükümet, Kıbrıs konusunda kendisiyle de çelişki içerisindedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tanınmazsa, müzakerelere oturmayacağını, konfederasyon kabul edilmediği takdirde başka bir konu görüşmeyeceğini söyleyen hükümet, bu koşullar yerine getirilmediği halde görüşmeleri sürdürmektedir.

Sayın milletvekilleri, şimdi, Türkiye'nin, hızla bu sorunları çözmesi ve Avrupa Birliği için yapacağı çalışmalarını planlaması gerekir. Geleceğimiz için çok önem taşıyan bir dönemin içine girmiş bulunuyoruz. Aslında, yapılması gerekenleri hepimiz biliyoruz. Öncelikle, eşgüdüm konusunu çok önemseyerek ve Dışişleri Bakanlığımızın da birikimlerini gözardı etmeden, bu çalışmalarını yürütecek, planlayacak ve ilişkileri kuracak yeni bir yönteme, yeni bir düzenlemeye ivedilikle ihtiyaç olduğu kanısındayız; ama, bu, bugünkü hükümetimizin kurmaya çalıştığı bir "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği" olmamalıdır. Bununla, ya hükümet Avrupa Birliğine katılmayı hafife almakta veya hatta da bu konuyu, böyle bir genel sekreterlikle çözmeyi amaçlayarak, çok büyük bir yanlış içinde olmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye, Anadolu kimliğiyle, Türk-Müslüman kimliğiyle ve Anadolu'daki bütün inanç ve etnik gruplarıyla bu fırsatı çok iyi değerlendirmeli, siyasî ve iktisadî koşullarda, insan hakları konusunda, kurumsal yapılanmalar konusunda gerekli düzenlemeleri vakit geçirmeden yerine getirmelidir.

Türkiye'nin, aday ülke gibi, Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlaması gerektiği bilinmektedir; ancak, bu bir şablon, tüm konularda âdeta bir hap gibi yutturulması olarak da gözlenemez. Türkiye, tabii ki, müzakerelerde özgülüğünü, gereksinimlerini ve beklentilerini dile getirmelidir. Bunun için, önce Avrupa Birliği projesinin temel parametrelerini ortaya koymalı, bir ufuk tanımlaması yapmalıdır hükümet. Eğer, hükümet, bu tanımlamayı yapma yerine, hükümeti oluşturan siyasî partilerin liderlerinden birisi gidip "Avrupa Birliğine katılmamız Diyarbakır'dan geçer" dedikten ve Ankara'ya döndükten sonra, öbür iktidar partisinin genel başkanı buna karşı demeç verir; yine, Güneydoğu'ya giden Başbakanımız, orada, Avrupa Birliği kriterlerine, normlarına uygun demeçler verir, buraya gelir, hükümetin diğer kanadı "biz, böyle bir karar almadık" derse, yani, kısacası, hükümetin, kendi içinde, Avrupa Birliği kriterlerine ve normlarına uygun bir görüş birliği yoksa ve bunları yapacak yerde, kurt-güvencin tartışmalarına işi götürürlerse, Avrupa Birliği normlarını yakalamamız, gerçekten güçleşir değerli milletvekilleri.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Kurt-kuş edebiyatıyla ne alakası var Avrupa Birliğinin?!

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Çok şeyle alakası var. Eğer, Avrupa Birliği normlarını yakalayacaksınız sayın milletvekili...

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Siz savunmuyorsunuz...

BAŞKAN – Efendim, müdahale etmeyelim lütfen hatibe.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Eğer, bu kriterleri... Hükümetin, kendi içinde bir netlik kazanması gerekir. Yani, demokrasi normlarından siz ne anlıyorsunuz, diğer ortaklarınız ne anlıyor...

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Siz çok şey anlıyorsunuzuz..

BAŞKAN – Sayın Aydın, lütfen müdahale etmeyin efendim.

MEHMET DÖNEN (Devamla) - ...Bunları, çok iyi ortaya koymak ve netleştirmek zorundasınız.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) - Siz çok şey anlıyorsunuz!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) - Yani, bunun yerine, bir kurt-kuş tartışmasının bizim için olumsuz olduğu görüşünde olduğumuz için söylüyoruz. Bunlara girmeyin, bunlara gerek yok.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) - Siz çok şey anlıyorsunuz!..

BAŞKAN - Efendim, acaba, anlaşılıyor mu, duyulmuyor mu ikazım Sayın Aydınlı?!

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) - Ama, alakası olmayan şeylerden bahsediyor!

BAŞKAN - Sayın hatip, siz de, lütfen, Genel Kurula hitap edin efendim.

Buyurun.

MEHMET DÖNEN (Devamla) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; aslında, Avrupa Birliği'nin kriterlerinin, yani, demokratik kriterlerinin ne kadar önemli olduğunu, bu, elimizdeki Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını iyi incelersek, çok açık bir biçimde görürüz. Şimdi, Sekizinci Beş Yıllık Plandan önceki Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da, bu Sekizinci Beş Yıllık Plan içerisinde özetler halinde sunulmuştur. Bu, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının bir bölümünü, Doğru Yol Partisinin içerisinde bulunduğu iktidar grubu yönlendirmiş, diğer bir bölümünü de, bugünkü iktidarın büyük ve küçük ortaklarının içerisinde bulunduğu bir iktidar yönlendirmiş.

Değerli arkadaşlarım, 1997, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında tıpkı bir milat gibi. Bunu, ben söylemiyorum; bunu, buradaki rakamlar söylüyor. Bakın, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1995 ve 1996 ayrı bir kategori olarak yer almış; yani, 1994'te 5 Nisan kararlarını almış bir iktidarın uyguladığı ekonomik politikalar sonucunda ortaya çıkan rakamlar var, bir de, 1997'den sonra ortaya çıkan rakamlar var.

Değerli milletvekilleri, 1995 ve 1996 yıllarında, Türkiye'nin en büyük ulusal büyüme, kalkınma rakamlarına ulaşılmıştır; yüzde 7,7. Türkiye, o dönemde, OECD ülkeleri arasında kalkınmada en önde gelen ülke olarak seçilmiştir; ama, 1999'a geldiğimizde, 1995'te ve 1996'da yüzde 7,7 olan büyüme, eksi yüzde 6'lara düşmüştür.

ALİ TEKİN (Adana) - 1994'ten de bahsedin!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) - 1994'u de konuşuruz... Biz, burada bıraktığımız Türkiye'yi, siz, nereye getirdiniz; onun analizini yapıyoruz. Bunu, ben yapmıyorum, bunu, iktidar olarak siz yapmışsınız, burada yazıyor.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) - Siz, CHP'den geldiniz Sayın Dönen; döne döne geldiniz!..

MUSTAFA ÖRS (Burdur) - Sen, kürsüden konuş, oradan konuşma!

BAŞKAN - Değerli milletvekilleri...

MEHMET DÖNEN (Devamla) - Ben, nereden geldiğimi ve kökümü çok iyi bilen bir politikacıyım.

BAŞKAN - Sayın Dönen, siz, Genel Kurula hitap edin efendim.

MEHMET DÖNEN (Devamla) - Yani, onu da, her zaman, her yerde, her koşulda, her zeminde sizinle tartışırım.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) - Tartışalım...

MEHMET DÖNEN (Devamla) - Ama, sizin bugünkü teslimiyetçi politikalarınızı, hiçbir zaman izlemedim ve izlemek durumunda da değilim. (DYP sıralarından alkışlar)

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Alakasız...

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Şimdi, sayın milletvekilleri, Sekizinci Beş Yıllık Planı alır, okursanız, buraya bunu okuyarak gelirsiniz, benim söylediklerim, buradaki analiz... Şimdi, burada diyorsunuz ki, kalkınma hızı, 1995 ve 1996 yıllarında; yani, Doğru Yol Partisinin iktidar olduğu o dönemlerde 7,7. Peki, Türkiye'de, bu dönemde, gayri safi millî hâsıla, 1995 yılında 2 835 dolar-ken, 1997 yılına geldiğimizde, 1998 yılına geldiğimizde, bu performansla 3 244 dolara gelmiş. Bu- nu, biz, eğer, satın alma paritesine göre hesap edersek, 5 734 dolar olan 1995'deki satın alma gücü, 1998 yılında 6 700 dolara çıkmış. Bu, bizim uyguladığımız o dönemdeki ekonomik politikanın bir sonucu olarak çıkmış.

ALİ TEKİN (Adana) – Peki, enflasyon?..

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Enflasyonu da konuşacağız... Enflasyonu, her şeyi konuşa- cağız.

Değerli arkadaşlarım, bakıyoruz, 1999 yılına geldiğimizde, ekonomi yüzde 6,5 oranında kü- çülmüş. Millî gelir, 3 244 dolardan 2 900 dolara düşmüş. Bakıyoruz, satın alma paritesine göre, 6 700 dolardan 5 500 dolarlar seviyesine geri düşmüş. Yani, bizim bıraktığımız Türkiye'den, bugü- ne, Türkiye, fakirleşmiş. Biz, bunu söylüyoruz. Biz, söylemiyoruz, siz söylüyorsunuz; iktidarın ha- zırladığı program söylüyor.

Şimdi, değerli milletvekilleri; bunu da neye bağlamışız; demişiz ki, o dönemde, Asya ve Rus- ya krizleri vardı, bu krizlerin etkisiyle, biz, ekonomiyi küçülttük, ekonomi daraldı.

Peki, sayın milletvekilleri; Asya ve Rusya kriziyle ilgili de, 1997'de, 28 Şubat sürecinde de- mokrasiinin kesintiye uğramasının, burada hiç mi etkisi yok?!

Şimdi, siz, demokrasiye uğratar ve o gün, hatırlayın, Türkiye'deki bazı kebabçıları bi- le yasak listelerine alarak, sermayeyi, yeşil, kırmızı, sarı diye renklere ayırırsanız, sermayeyi, Tür- kiye'de tutabilir misiniz?.. Sizin, Türkiye'de sermayenin rengine değil, Türkiye'de, sermayenin ye- şerebileceği, işe, aş'a dönüşebileceği ortamı yaratmanız lazım. Var olan sermayenin de, Türkiye'de koşullarını, sermaye piyasası koşullarını adil bir biçimde, herkes için uygulanabilir bir biçimde ko- yarsınız, gayri meşru sermaye akışları varsa bunları da önlersiniz.

Değerli milletvekilleri, yine, o dönemleri hatırlayın; bu ekonominin küçülmesinde, bu Mecli- sin kürsüsünden vergi reformu diye adlandırılıp, ondan sonra da, vergi reformu diye adlandırılan- lar tarafından yeniden değiştirilen vergi yasalarının hiç mi payı yok?.. Yani, o günün gazetelerini bakarsanız, çıkan o vergi yasalarıyla birlikte, kimilerine göre 15 milyar dolar, kimilerine göre 20 milyar dolarlık çok önemli bir kaynağın Türkiye'den dışarı gittiğinin yazıldığını görtürsünüz.

Şimdi, malî milat koyacaksınız, bir müddet sonra vazgeçeceksiniz... Yani, ekonomiyi yaz boz tahtasına çevireceksiniz, yatırımcıyı öntünü göremez hale getireceksiniz, ekonomiyi küçülteceksi- niz ve ondan sonra da, burada, bu ekonomik performasta, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hedeflerini tutturacaksınız... Bu, mümkün değil.

Değerli milletvekilleri, yine bu plana baktığımızda, 1995 ve 1996 yıllarında, ihracatımız, or- talama olarak yüzde 10,5 dolayında artmış. Peki, 1999'da ne kadar artmış; yüzde 1,5 dolayında art- mış. Kamu borçlanma gereksinimi, o dönemlerde, özellikle 1995-1997 arasında yüzde 8,6 imiş, 1999'da yüzde 14,2'ye yükselmiş.

Değerli milletvekilleri, görüyoruz ki, kalkınma planları, onu uygulayan iktidarların anlayışy- la ve uygulama biçimiyle çok yakından ilgili. 1995 ve 1996'da uygulanan ekonomik politikayla il- gili alınan sonuçlar çok olumlu, her alanda olumlu; ama, 1997'den sonra, alınan kararlar sonucun- da ekonominin geldiği nokta, hepimizin gözleri önünde.

Değerli milletvekilleri, bugün iktidar ortağı partilerden birisi "geçen dönem biz yoktuk, biz yeni ortağız, yeni bir anlayışla olaylara yaklaşıyoruz" diyebilir; ama, uygulanan ekonomik politikaların bugününe baktığımızda, bugünün ilk 5 ayına baktığımızda, imalat sanayiinde ilk iki ayda bir büyüme trendi görülmele birlikte, bu trend, şimdi, aşağı doğru inmeye başlamıştır; yani, ekonomi tekrar küçülmeye başlamıştır, işsizlik oranı tekrar artmaya başlamıştır.

MURAT AKIN (Aksaray) – Aynen 1999'daki gibi.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Değerli milletvekilleri, uygulanan ekonomik politikaların sonucu olarak, özellikle imalat sanayiinin küçülmesine ve diğer sektörlerin küçülmesine göz atarsak, önümüzde, bu programın başarılı olması için hiç de önemli sebep olmadığı noktasında hepimiz birleşiriz.

BİROL BÜYÜKÖZTÜRK (Osmaniye) – Yanlış bir cümle!

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Ben, yanlış düşünüyorsam, gelirsiniz, Milliyetçi Hareket Partisinin adına, burada, dersiniz ki, siz yanlış düşünüyorsunuz, biz doğru düşünüyoruz.

Değerli milletvekilleri, bakın, ilk beş ayda 10,5 katrilyon vergi toplamışız. Ne kadar borç; 11,7 katrilyon borç ödüyoruz. 10,5 katrilyon vergi topluyoruz, 11,7 katrilyon borç ödüyoruz. Bütçe hedeflerine bakıyoruz; bütçe hedeflerimiz tutuyor mu diye bakıyoruz: 2000 yılı bütçemiz 14,5 katrilyon civarında bir açık öngörüyor, ilk beş ayda 7,5 katrilyon açık şimdiden var; yani, işçiye hiçbir şey vermemek, memura hiçbir şey vermemek...

MAHMUT ERDİR (Eskişehir) – Sizden öğrendik!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) – ... çiftçiye hiçbir şey vermemek adına yine de ekonominin gelişen trendi, makro ekonomik dengesi olumlu yönde değil. Biz, buradan bunu söylemek istiyoruz.

Şimdi, uyguladığımız ekonomik politikaları uygulayan ülkeler var. Özellikle, bugün, bizim tarım politikamızı Dünya Bankası adına yürüten ve burada, daha önce gördüğümüz birliklerin yeniden yapılanmasını sağlamaya çalışan Dores Palmaev, aynı zamanda Macaristan'ın da bu tür agro sanayiini, yani gıda ve tarıma dayalı sanayiini yeniden yapılanma programı içerisinde değerlendirmiş, orada, tıpkı bizde olduğu gibi, çok önemli radikal tedbirler almışlar.

Sayın milletvekilleri, Macaristan ve Polonya'ya gittiğinizde, gerçekten, bu agro sanayi diye adlandırdığımız sanayiini, yerle bir olduğunu, yok olduğunu görürsünüz. Buralarda, özellikle Avrupa'nın sübvansiyonlu ve birim alandan yüksek verim aldıkları gıdaların, yok olan bu gıda sanayiinin yerini aldığını görürsünüz; pazarlarında, Avrupa Birliğinin mallarını görürsünüz; yok olmuş bir sanayi görürsünüz. Aynı kişi, şimdi, bizi yönlendiriyor; bizim tarım politikamızda önemli bir söz sahibi olarak, burada, projelere katılıyor.

Sayın milletvekilleri, hükümetimizin uyguladığı tarım politikalarıyla ve son açıkladığı buğday taban fiyatlarıyla ilgili bir şey söylemek istiyorum. Hükümetimizin, tarım politikasında, özellikle taban fiyat politikalarını uygularken, dünya fiyatını uyguladığı söylendi; ama, bakın, dünya fiyatlarını değil, Avrupa Birliği fiyatlarına bakarsanız, Avrupa Birliğinde ekmelek buğdaya ne verilir: Birincisi, Avrupa Birliğinde, bir müdahale fiyat verilir. İşte, o müdahale fiyat dediğimiz fiyat, aslında, bizim dünya piyasası diye algıladığımız fiyat. Ancak, daha sonra, bu müdahale fiyatı -bizim, şimdi, 91 000 lira falan dediğimiz- ekmelek buğdayın oradaki, Avrupa Birliğindeki fiyatı, 119 ECU olarak açıklanmış. Bu, 1997, 1998, 1999 yılları için verilen veriler. Telafi edici...

NECATİ ALBAY (Eskişehir) – Toplam ne ediyor?

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Onları, şimdi, söyleyeceğim.

Telaflı edici ödeme olarak, ton başına 54,34 ECU verilmiş. Yine, bizde de söylendi, işte, bu aylık artışlar yüzde 1 olarak, 1 ECU olarak aylık belirlenmiş. Yine, çevre döndürüm, kırsal gelişme ve değerlendirme desteklemeleri adı altında 50 ECU verilmiş bunlara ek olarak ve bilinmeyen, gizli olarak sürdürülen 30 ECU'da, böylece, bir sübvansiyon veritmiş.

Şimdi, bunlar, topladığınız zaman, ton başına 254,5 ECU ediyor; yani, ton başına, Avrupa Birliğinin buğdaya verdiği 254,4 ECU. Şimdi, değerli milletvekilleri, 1 ECU, sanıyorum 0,95 civarında falan veya 1'e 1 deseniz 254,5 dolar. Şimdi, 254,5 dolar ne yapar; 630 000 liradan, hesabını siz yapın. Herhalde, bugünkü verdiğimiz fiyatların aşağı yukarı iki katına yakın, belki, tam iki katı değil; ama, iki katına yakın bir fiyat oluşmakta.

Şimdi, Avrupa çiftçisi, hem birim alandan yüksek verim alacak -girdisini de destekliyorlar, işte, 30 ECU dediğimiz o girdi destekleri- hem eline, ton başına, bu kadar yüksek fiyat geçecek. Türkiye'de, birim alandan düşük verim alan tarım işletmeleri, aynı zamanda da, ton başına, Avrupa Birliğinin yarısı kadar bir taban fiyatıyla değerlendirilecek; bunu, kabul etmek mümkün değil sayın milletvekilleri. Böyle bir şeyi Türkiye'nin kabul etmesi mümkün değildir. Biz size tabanfiyatı yüksek verim demiyoruz. Biz diyoruz ki, çiftçiye kaynak aktarın, yeni koşullar, yeni gereksinimler doğrultusunda çiftçiye kaynak aktarın.

Bakın, Amik Ovasında ve Çukurova'da -burada birçok milletvekili arkadaşlarımız var- buğday bitti, şu anda tek bir tarlada buğday yok; ama, daha, Toprak Mahsulleri Ofisinin fiyatı belli değil; kaç liraya satacağı belli değil. Toprak Mahsulleri Ofisi buğday almamak için çok direniyor. Ben, akşam, daha yeni geldim, çok ilginç, tüccarlar diyor ki: Eğer, hükümet tabanfiyat açıklamasaydı, hiç açıklamasaydı, geçen yıl 75 000-80 000 liradan aldığımız buğdayı, bu sene 95 000 ile 100 000 lira arası düşünyorduk; ama, hükümet tabanfiyatı açıklayınca ve hâlâ, yirmi gündür, Toprak Mahsulleri Ofisinde 25 kuruş ödenmediğini görünce, tüccarlar da, 81 000-82 000 liraya, 83 000 liraya çektiler fiyatı.

Şimdi, bunun adı beceriksizlik, bunun adı ülkeyi yönetememek! Bunun adı ülkeyi yönetememek! Bu ülkenin bakanlık makamında oturanların, o makamı kendi lüksü için kullanma şansları yoktur; bu milletin adına orada oturdukları için, bu milletin adına çözüm üretmek, bu milletin sorunlarını çözmek zorundalar. Bilmiyorlarsa, kalkarlar, bilen oturur ve o işleri yapar.

Sayın milletvekilleri, planları eleştirmek kolay, planlar hakkında çok şey söyleyebiliriz; ama, siz iktidar olduğunuzda ne yaparsınızın cevabını da birlikte burada vermek zorundayız; yani, biz bu planları eleştirirken, 21 inci Yüzyılın ufuk yüzüylü olduğunu ve ülkelerin, insanların ufukları kadar yol alabileceğini varsayarak, ona göre bir planı yapardık; ama, daha, kendi bir yıllık bütçesini bile tahmin edemeyen bir hükümetin, yirmi yıllık bir perspektifi tayin etmesi mümkün değildir. Biz bunu söylemek istiyoruz.

Sayın milletvekilleri, Türkiye, ciddi bir yol ayrımında. Türkiye, özellikle Osmanlı döneminde, sanayileşme sürecine yüzelli yıl geç başlayarak önemli bir gecikmeyi, önemli bir aksamayı gösterdi. Bu gecikmenin etkilerini bugüne kadar görmekteyiz.

Sayın milletvekilleri, Osmanlı Devletinin gecikmesiyle, kısacası sanayileşmenin gecikmesiyle, sanayiın temel değeri olan makine ve onun yarattığı paradan çok uzun bir süre yoksun kaldık; yani, çok uzunca bir süre, ülke olarak, Anadolu insanı olarak kaynak sıkıntısı çektik.

Değerli milletvekilleri, sanayi toplumunun temel güç kaynağı, makine ve onun ürettiği temel ekonomik değer de paradır. Yani, sanayi öncesi toplumun temel değeri kaba güç, sanayi toplumunun temel değeri para ise; yani, kaba güçü para manivela ediyorsa -ötmümüzdeki sürecin temel

güçlü bilgi olarak kabul ediliyor- para ve kaba güçlü bilgi manivela ediyorsa, bilgi yönlendiriyorsa, Türkiye'nin, bilgi çağını yakalamak gibi, çok önemli bir misyonu vardır. Halen endüstrileşmemiş, yani, sanayileşmemiş, yarı sanayileşmiş bir ülke olarak, ülkemiz, eşzamanlı olarak, hem sanayileşmesini tamamlayacak hem de bilgi çağının normlarını ve kurumlarını yaratacak çalışmalar içerisinde olacaktır.

Değerli milletvekilleri, o zaman, bizim işimiz, özellikle, sanayileşmiş ülkelerin işinden kat kat daha fazla; kaynaklarımızı, bir taraftan sanayileşmeye ayırırken, bir taraftan da bilgi çağının yeni kurumlarına doğru yönlendirmek durumunda olduğumuzu varsayarsak, hem genç nüfusu olan hem işsiz sayısı yüksek olan bir toplumda, siz, imalat sanayiini, yani, sanayileşmeyi aksatamazsınız, yok sayamazsınız; ama, bugünkü dünyanın bir gerçeği olan bilgi çağını da yok sayamazsınız.

Sayın milletvekilleri, burada, hükümetimizin çok ciddi bir tercih yapması söz konusu; hatta, ülkemizin çok ciddi bir tercih yapması söz konusu. Eğer, 21 inci Yüzyılın, öntümüzdeki yüzyılın en önemli güç kaynağı bilgiyse -ki, tüm dünya bunu kabul ediyor- eğer, kaba güce ve paraya bilgi hâkim olacaksa, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ciddi bir kararı verme zorunluğu var; ya elindeki kaynakları, var olan kaynaklarını bilgi kurumlarına aktarmak ya da kaba güce, silaha aktarmak; bu ikisinden birini yapmak zorunda.

Sayın milletvekilleri, çok organize olmuş, dünyanın en güçlü ülkeleri bile, en modern silahlara sahip olan Amerika Birleşik Devletleri bile, son yüzyılda, silahla hiçbir sorunu çözememiştir. Hepimizin bildiği gibi, ne Kore'de ne Vietnam'da ne de Küba'da, o silahlarla sorunları çözememiş; çünkü, silahlar, sanayi toplumu öncesinde temel güçtü, kaba güç, o zaman temel güçtü. Sanayi toplumunun temel gücü farklıydı, şimdi, bilgi toplumunun temel gücü farklı.

Biz, bu planı konuşuyoruz, rakamlar konuşuyoruz, siz fazla yaptınız, biz eksik yaptık diyoruz; ama, temel tercihi, bu iktidarın, bu millet adına, bu çağda yapma gibi bir zorunluluğu var; yani, silaha ayırdığınız 20 milyar doları, ya üniversitelerinize ayırır, bilgi toplumunun bütün kurumlarını gerçekleştirir ya da silah almaya devam eder ve burada, fakrû zaruret içerisinde, bu planları, daha uzunca bir süre görüşürsünüz. İşin özü bu.

Değerli arkadaşlarım, bir diğer norm, konu üzerinde durmak istiyorum. Hepimiz istikrar diyoruz. Aman, bu hükümet bozulmasın, istikrar sağlansın. İstikrar için sağ partiler birleşsin, sol partiler birleşsin diyoruz. Bu istikrar kavramı öyle bir kavram ki; hatta, siyasi istikrar olursa, bu ülkede ekonomik istikrar da olur diyoruz. Bu, Güney Amerika'da, uzunca yıllar var olmuş hâkim düşüncedir. Güney Amerika'da, ekonomi bozulduğu zaman, bu ekonomi niye bozuldu; siyasi istikrarsızlıktan bozuldu denilmiş, ihtilal yapılmış, siyasi istikrar ihtilalle sağlanmış; ama, ekonomik istikrar sağlanamamış. Ekonomik istikrar sağlanamadığı için, yine, tekrar, dön baştan, fasit bir daire olarak, ekonomik istikrarsızlıklar sonucunda, bu siyasi istikrarsızlıklar devam etmiş. Bakın, Türkiye'deki siyasi istikrarsızlığın da nedeni, özellikle, gelir dağılımının bozulmasıdır. Eğer siz, Türkiye'de, 13 milyon insanı, günde 1 doların altında bir gelirle yaşatarsanız; yani, gelir dağılımınız...

NECATİ ALBAY (Eskişehir) – Çaresini söyleyin...

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Çaresini söylüyoruz, anlatıyoruz; dinlemiyorsunuz ki!

NECATİ ALBAY (Eskişehir) – Çare de söyleyin; madem ki, 1 doların altında geliri varsa, onunla yaşıyorsa, bunun daha iyi bir yere gelmesi için çareyi de söyleyin.

MUSTAFA ÖRS (Burdur) – Anlatıyor da, anlamıyorsunuz.

BAŞKAN – Efendim, müdahale etmeyin lütfen, rica ediyorum...

MEHMET DÖNEN (Devamla) – İşte, onları da beraberinde anlatıyoruz, kaynakları nasıl kullanmanız gerektiğini anlatıyoruz.

PERİHAN YILMAZ (İstanbul) – Kaynak kalmamış ki!..

BAŞKAN – Sayın Hatip, siz, Genel Kurula hitap etmeye devam edin.

Buyurun efendim.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Yahu, ben anlayamıyorum ki, iktidar grubu!.. Yahu, siz, daha iyi yapacağız diye gelmediniz mi kardeşim?!

NECATİ ALBAY (Eskişehir) – Tamam da, çareleri de söyleyin.

BAŞKAN – Sayın Albay...

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Peki, daha iyi yapacağız diye gelmiş olan iktidar, şimdi, bizden umut, çare bekliyorsan!.. Bizde bunun çaresi var. (DYP sıralarından alkışlar) Bizde var da, sonuçta, sizde olmadığı açığa çıksın diye bekliyoruz. Sizde olmadığı da açığa çıktı maalesef.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Sizin döneminizi de gördük!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Sayın milletvekilleri, bakın, bir toplumda, gelir dağılımı bu denli bozulmuşsa, yani, ülkenin varoşlarında insanlar gerçekten fakrû zaruret içindeyse, özellikle ülkenin bir bölgesinde, insanların, fert başına düşen millî gelirden aldığı pay 1 doların altındaysa, bu insanların, siyasî olarak bölünmemesini, daha reaksiyonel ve daha aktif siyasî hareketlere katılmamasını bekleyemezsiniz.

İSMAİL AYDINLI (İstanbul) – Sizin enkazlarınızı kaldırmaya çalışıyoruz. Sizin iktidarınızı da gördük!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Eğer siz, bu gelir dağılımını düzeltirseniz, insanların refahını artırırsanız, bu reaksiyonel ideolojilere yönelen ve bölünmeye neden olan yapılanmayı çözersiniz. Yani, siz, bunu yapmadan, ben ille de siyasî kurumları birleştirerek bu işi çözeceğim dersiniz, çözemeyiniz; bunları çözmeniz mümkün değil. Onun için, özellikle, partilerin bütünleşmesi yerine, gelir dağılımından kaynaklanan, kesimler arasındaki farklılıkları giderici ekonomik tedbirleri alarak siyasî istikrarı sağlayabilirsiniz. Başka türlü, siyasî istikrarı sağlama şansınız yoktur.

Değerli milletvekilleri, iktidar grubu herhalde çok fazla üzüldü; enflasyon düşüyor, faizler düşüyor diye laf atmaya başladılar.

NİDAİ SEVEN (Ağrı) – Hayır... Yanlış rakam vermezseniz üzülmecekler; yanlış rakamlar veriyorsunuz.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Buradan, bu kürsüden, ben yanlış rakam vermem. Benim verdiğim rakamlar...

NİDAİ SEVEN (Ağrı) – 1 dolar, yılda 365 dolar eder!..

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Benim verdiğim rakamlar, sizin bu hazırlamış olduğunuz kitabın içindeki rakamlar. Açın, okuyun; okumadan geliyorsunuz, ondan sonra da "rakamlar yanlış" diyorsunuz.

ALİ COŞKUN (İstanbul) – Onlar hazırlamadı ki, okusunlar.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Ben ne yapayım kardeşim, siz okumuyorsanız.

NİDAİ SEVEN (Ağrı) – Yanlış söylüyorsunuz; oradakileri yanlış yorumluyorsunuz.

MEHMET DÖNEN (Devamla) – Değerli milletvekilleri, bakın, siyasi bölünmenin temelinde yatan temel dinamikleri az önce anlatmaya çalıştım. Ülkemizin bir başka önemli sorunu olan rüşvet ve yolsuzluk gibi önemli sorunların altında yatan neden de, yine, ekonominin bu, siyasetin bu evrimleşme sürecine içerisinde olduğu dönemlerde, çok hızlı ve çok yoğun olarak görünür. Yani, biz, yüzelli yıldır hâlâ sanayi toplumuna geçemiyor, oradan bilgi toplumu evrimleşme sürecini yaşayamıyor ve oraya geçemiyor, bunun geçme sancılarını çekiyorsak, var olan sistemden yararlananlar, gelecek sistemi iyi algılayamadığı için, var olan sistem içinde daha çok yolsuzluk, daha çok rüşvet olaylarına bulaşırlar; çünkü, geleceği, geleceğin kurumlarını iyi tahlil edemediği için şimdi oraya yönelirler; yani, değerli milletvekilleri, bilgi toplumuna geçtiğiniz zaman, artık, insanların çalışmadan kazanmalarının mümkün olmayacağı bir süreç başlayacak. İnsanlar çalışacak; üreterek kendi yaşamlarını devam ettirmek durumunda olacaklar; yani, artık, gelir dağılımının temel parametresi para değil, gelir dağılımının temel parametresi bilgi olacak. O zaman, bilgisiz insanların, gelecek süreçte para kazanamayacağı, kendi yaşamını idame ettiremeyeceği gibi bir zaafa kapılması, bu dönemde, gerçekten, çok önemli yolsuzlukları da beraberinde getirir diye düşünüyorum ve bugünkü ve dünkü girdabın temel nedeni de budur değerli milletvekilleri.

Sayın milletvekilleri, bugün, eğer, biz, Türkiye Cumhuriyetinin Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını görüyorsunuz ve kaynaklarımızı nereye nasıl yönlendireceğimizi konuşuyorsak, eğer, bu tür planlar, yani, bürokrasinin zaman zaman bir araya gelip veya siyasi kadroların zaman zaman bir araya gelip, ekonomiyi masanın üstüne yatırıp ve o ekonomiye yönelik hiçbir toplumsal altyapısı olmayan paketler hazırlayarak bu milletin karşısına çıkarsak, daha çok bu beş yıllık planlarda bu rakamları konuşmaya devam ederiz. Biz, artık, bu tür paketlerle, açıkladığımız bu tür paketlerle değerli milletvekilleri, Türk Milletinin sorunlarının çözülmediğinin farkına varmak durumundayız. Bu beş yıllık kalkınma planları, perspektif açısından, ufuk açısından, gerçekten, 21 inci Yüzyıl vizyonuna uygun hazırlanmış gibi, bazı sözcükler alt alta yazılmasına rağmen, gerçekten, iyi okunduğu, incelendiği zaman, 21 inci Yüzyıl perspektifine uygun bir plan olmadığı gün ışığına çıkmaktadır.

Sayın milletvekilleri, burada, hükümetimizin aldığı tedbirlerle ve bu beş yıllık kalkınma planı doğrultusunda, önümüzdeki süreçte 1,2 milyon insana okul yapmak, altyapı yapmak, onları, nitelikli olarak eğitmek ve onları, nitelikli işgücü haline getirmek zorundayız; yani, bu da gösteriyor ki, önümüzdeki günlerde, bizim, eğitime çok büyük önem vermemiz gerekir.

Bakın, biz, 1789 Fransız Devriminin edebiyat ve kültürel değerlerini Türkiye'ye taşıdığımız süreçlerde, dönemlerde, o Osmanlı yenilikçi aydınlarının Türkiye'de tartıştığı dönemlerde, aynı Japonya, kendi insanını Avrupa'ya mühendis olmak için gönderdi. Değerli milletvekilleri, o mühendis olarak gelen insanları da, kendi ülkesinde uyguladığı ekonomik politikalar doğrultusunda, özellikle tasarrufu artırıcı tedbirleri uygulayarak, sağlanan tasarrufu da çok büyük oranda eğitime aktararak, bugünkü dünya devi olan Japonya'yı kurmayı başardı; ama, biz, o günden bugüne, kaynaklarımızı ciddi biçimde eğitime değil, başka yerlere aktardığımız için, bu süreci geçirdik. Şimdi, biz, Doğru Yol Partisi olarak hükümete diyoruz ki: Eğer önümüzdeki yüzyılı kaçırmak istemiyorsanız, önümüzdeki yüzyılın ufkunu yakalamak istiyorsanız, Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinden çıkmış hükümet olarak, Türkiye'de demokrasinin tüm normlarını geliştirerek ve uygulayarak, ekonominin rekabet koşullarına uyum sağlayacağı tüm yenilikleri ortaya koyarak, oluşturduğumuz bir hedefe tüm milletimizi seferber ederek önümüzdeki yüzyılı kaçırmayız. Ama, siz, her şeyin doğrusunu biz yaparız anlayışından hareket ederseniz, gerek planlamada gerek yasa yapma sürecinde bu anlayışı hâkim kılırsanız, ki şu programın içinde, bir okur bakarsanız, sivil toplum örgütlerine yönelik, NGO'lara yönelik, demokratik kavramlarla bağdaşır ciddi hiçbir şey yok.

BAŞKAN – Sayın Döner, 1 saati tamamlamış bulunuyorsunuz.

MEHMET DÖNER (Devamla) – Bitiriyorum.

Değerli milletvekilleri, şimdi, hem demokratik normlarınızı geliştirmek isteyeceksiniz hem de bu demokrasi normlarının temel çekirdeğini oluşturan sivil toplum örgütlerinden bahsetmeyeceksiniz ve bunları, nasıl, özgür bir biçimde yeniden bu toplumun malı haline getirmeyi, toplumda özellikle baskı grupları haline getirmeyi planlamayacaksınız. O zaman, siz, bu ülkeyi hâlâ merkezden yönetmeyi amaçlayan bir yapılanmayla götürmeyi düşünüyorsunuz. Böyle bir yapılanmanın, hiç kimseye bir yararı yok. Bu yapılanma... Bakın, az önce örnek verdim, Sovyetler Birliğinin planlama anlayışı ile Japonya'nın, Amerika Birleşik Devletlerinin planlama anlayışı, bunun açık bir göstergesi olarak karşımızda durmakta.

Değerli arkadaşlarım, yine, 21 inci Yüzyılı yakalamak istiyorsak, Türkiye'yi baştan aşağı yenileyecek bir yeni anlayışı ortaya koymamız gerekir ve bunun nimetini de külfetini de, toplum olarak, nimet-külfet dengesi içinde, hepimizin yüklenmesi gerekir. Birilerine külfetini, birilerine nimetini yüklediğimiz sürece, bu sorunun altından kalamayız. Demokrasi normlarımızı geliştirmeden ekonomimizi geliştirememiz hiç mümkün olamaz. Onun için, ben, burada, öntümüzdeki yüzyılı kaçırmamak adına, Türkiye'nin yenilenme sürecini oluşturacak, innovation sürecini oluşturacak bir ulusal yapılanmayı gerçekleştirmesini hükümetten talep ediyorum.

Yine, özellikle üniversitemizin birer bilgi üreten merkezler konumuna getirilmesi konusundaki çalışmaların hemen başlatılmasını talep ediyorum. Biz, bundan altı ay, yedi ay önce, üniversiteler ile sanayiın, özellikle kurumsal olarak bir araya getirilmesini sağlayacak olan bilgi geliştirme bölgelerinin veya teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulmasını öneren bir yasa teklifi hazırladık da verdik; ama, hükümetten buna yönelik hiçbir tepki gelmedi. Hükümet, Türkiye'nin var olan kurumlarını yeniden yapılanma sürecine sokması gerekirken, var olan kurumların daha hantallaşması açısından olaya yaklaşıyor.

Ben, burada, bir şeyi daha, yanlış anlaşılabilir bir şeyi daha düzelterek söylemek istiyorum. Biz, geldik, burada, özellikle, Doğru Yol Partisi olarak, Sağlık Bakanlığımızın kadro talebini eleştirdik. Sonra, bize, bazı arkadaşlarımız "işsiz olan hemşirelerin, ebelerin siz iş sahibi olmasını istemiyor musunuz" gibi bir soru yönelttiler. Biz onların iş sahibi olmasını istiyoruz tabii ki; ama, bizimizin daha kaliteli ve daha ucuz sağlık hizmetinden yararlanmasını istiyoruz; devlet eliyle daha kaliteli ve daha ucuz sağlık hizmetinin verilemeyeceğini düşünüyoruz. Bugünkü sağlık hizmetlerine eğer bu anlayışla yaklaşırsanız... Sağlık Bakanı buradan söyledi; 200 000 daha personel lazım. Bunun kaynağı... Kaynağı millet. Milletten toplayıp, siz, kendi kadrolaşmanız için, buraları hantal devlet yapıları haline dönüştürme hakkına sahip değilsiniz.

Değerli milletvekilleri, onun için, devleti bir an önce yeniden yapılandırarak, bilgi toplumuna geçiş sürecini kısaltarak, innovation yeteneğini bu ülkeye sağlayacak olan kurumlarını kurarak, yeni bir Türkiye yaratmayı hep birlikte, el ele gerçekleştirmeliyiz. Bunun için, muhalefet olarak biz, size gereken desteği vermeye her zaman hazırız. Yeter ki, hükümette bu cevher, bu enerji olsun.

Hepinize saygılar sunuyorum. (DYP ve FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Döner.

Doğru Yol Partisi Grubu adına, ikinci konuşmacı, Bursa Milletvekili Sayın Oğuz Tezmen; buyurun efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

DYP GRUBU ADINA OĞUZ TEZMEN (Bursa) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye, 1929'daki dünya krizinden sonra, 1930'larda, merkezden planlama denemelerine başlamış

olmakla birlikte, aslında, tam anlamıyla, bugünkü çağdaş anlamıyla planlamaya başlamasını otuz-beş yıl geride bırakmış, kırkıncı yıla giriyor. Planlı sürecin kırkıncı yılına girerken, acaba, Türkiye kırk yılda ne yaptı? Türkiye, bu planlı dönemde, ortaya koyduğu stratejik hedefleri yakalayabildi mi; Türkiye, acaba, planlı dönemde, gerek beş yıllık planlarla gerek yirmibeş yıllık perspektiflerle ortaya koyduğu stratejileri gerçekleştirebildi mi? O dönemde Türkiye'yle yola çıkan ülkelerle beraber, bizim ne yaptığımızı, o ülkelerin ne yaptığını karşılıklı olarak kıyaslamadan yeni planı tartışmanın yetersiz olduğunu düşünüyorum; çünkü, Türkiye her beş yılda bir planlar yapıyor; ama, bakıyorsunuz, oradaki hedefler her seferinde ciddi sapmalar göstermiş ve her seferinde, planlarda ilan edilen stratejilere, planlarda ilan edilen büyüklüklere hiçbir şekilde ulaşamamış. O zaman, acaba, biz, yeni beş yıllık planı tartışmaya başlamadan önce, niçin daha önceki planlarda geri kalındığını, niçin geçmişteki planlara uyum sağlanamadığını tartışmamız lazım. Yani, ortada bir sakatlık, bir rahatsızlık var; ülke, bu planlarla öngörülen hedefleri devamlı şekilde uygulayamıyor ya da uygulamada, planlarda ilan edilen hedeflerden ciddi ölçüde sapma gösteriyor. O zaman, acaba, planlarda getirilen hedeflerin, planlarda öngörülen verilerin yetersizliği mi söz konusu; uygulamada bazı ciddi, radikal sıkıntılarımız mı vardır? Bunların niçin yapılmadığını tartışarak işe başlamamız lazım. Türkiye olarak biz, bu eleştiriyi yapmadan, işte, geçen beş yıllık kalkınma planında olduğu gibi, birbiri arkası sıra bazı hedefleri ilan ederek Türkiye'de gerekli olan transformasyonu yapamıyoruz.

Türkiye'de planlı döneme girildiği zaman, Türkiye'ye emsal gelişmişlik düzeyinde olan ülkelerin millî gelirlerine bir bakmak lazım; Türkiye'nin bu geçtiğimiz dönemlerini, bu 35 yıllık süreci bir gözden geçirmek için, planlı döneme girdiğimiz 1963 yılında bizimle hemen hemen aynı gelişmişlik seviyesinde bulunan ülkeler ne durumdaydı, bugün ne durumda, ona bir bakmamız lazım.

1963 yılında Portekiz'in kişi başına düşen millî geliri 317 dolar, İspanya'nın 472 dolar, Yunanistan'ın 478 dolar, Güney Kore'nin -özellikle Güney Kore'nin- 135 dolar, Türkiye'nin ise 236 dolar. Hemen hemen birbirine yakın millî gelir seviyeleri var; Kore ile Türkiye arasında ise büyük farklılık var. Şimdi, 35 yıllık plan uygulaması sonucunda geldiğimiz noktalar neresi diye baktığımız zaman, Portekiz'in, 1997 yılındaki, kişi başına düşen millî geliri 9 781 dolar, İspanya'nın 13 960 dolar, Yunanistan'ın 11 430 dolar, Güney Kore'nin 9 509 dolar -şu anda, 10 000 doları da aşmış durumda- Türkiye'nin ise, 3 213 dolar, 1998 yılındaki millî geliri. Biz, daha da aşağı, 2 878 dolara indik.

Türkiye'nin, demek ki, bu yarışta geri kalmasının nedenlerini ciddi biçimde tartışmamız lazım. Türkiye, aslında, 1963 yılında, kalkınma planlarına başladığı zaman, karma ekonomi ilkesini benimsemişti. Aslında, bu tercihlerin, bence, en önemli yanlışları da bu karma ekonomi ilkesinde yatıyor; çünkü, dünyada, gelişme için, bir kere, kaynaklarınızı etkin kullanacaksınız, ayrıca, verimlilik sağlayacaksınız; yani, kaynakların, verimli (efficient) kullanılması lazım ya da etkin kullanılması lazım. Ayrıca, faktörlerin de, verimliliğini devamlı şekilde artırmanız lazım. Bu iki unsur yapılmadığı sürece, aslında, ekonomilerin büyümesi mümkün değil, reel olarak büyümesi mümkün değil. Zaman zaman, zahiri nedenlerle ya da çeşitli nedenlerle gelir artışları olabilir; ama, kalıcı, gerçekten köklü büyümeler, bu iki unsurun devamlı gelişmesiyle mümkün olabilir.

Şimdi, toplumdaki kaynaklar, acaba, kamu elinde mi etkin kullanılıyor, yoksa, özel ellerde mi daha etkin kullanılıyor? Türkiye, aslında, bu karma ekonomi modeliyle, devletçilik olayını sürdürme sürecine girmiştir. Devletin yaptığı ciddi yatırımlar vardı o dönemde; ama, Afşin-Elbistan santallerine, demir-çelik fabrikalarına bakın, hepsi, bugün, rehabilite edilmeye muhtaç halde. Gerçekten, o dönemde, belki, ciddi faydalar sağlamış olabilirler, kısmî faydalar sağlamış olabilirler; ama,

bugün gelinen noktada, o tesislerden acaba nasıl kurtuluruz diye çare aramaya başlamış durumdayız. Zaten, özelleştirmenin mantığı da, etkinliği artırmaktır, kaynakların etkin kullanımını artırmaktır; çünkü, etkinlik... Özel sektör daha etkin kullanıyor; çünkü, kamu sektöründe başkasının kaynağını kullanan insanlar. Bürokratik ellerde, kaynaklar, kesinlikle etkin kullanılmıyor; dünyada kullanılseydi zaten, sosyalist blok çökmezdi.

Ayrıca, bir de verimlilik söz konusu. Kalıcı gelişmeler, ekonominin ciddi ve reel büyümesi, faktörlerin etkin kullanımına, verimli kullanımına da bağlı. Yani, aynı üretim faktörüyle eskiden olduğundan daha fazla üretim yapılabiliyorsanız, geliyorsunuz, kalkınıyorsunuz; bunu yapamadığınız zaman, yarışta geri kalıyorsunuz. Verimliliğin artması için, faktörlerin daha etkin kullanımını sağlamak için, bu insangücü faktörü ise, mutlak surette, iyi eğitmeniz lazım, modern teknolojileri bu insan faktörüne vermeniz lazım ki, verimlilik kalıcı biçimde artsın.

Buralarda, Türkiye'yi, gelişmiş ya da milli gelirini bize göre çok fazla büyütmiş olan ülkelerle kıyasladığımız zaman, düşündün ki, Güney Kore, 1963'ten bu yana milli gelirini 78 kat büyütmüş, biz sadece 12 kat artırmışız. Burada, oturup, yeniden değerlendirme yapmak durumundayız değerli milletvekilleri. Gerçekten, biz, planlı dönemde istediğimiz noktalara gelemedik. Bunları kabul etmezsek, zaten, yeni planların fazla bir anlamı olmaz.

Şimdi, bu tespitten sonra, yeni planı tartıştığımız bu çağda, 21 inci Yüzyıla giren çağda dünya ne aşamada, neler oluyor dünyada; ona bir bakmakta yarar var.

Aslında, 1970'lerde başlayan ekonomik ya da sermaye alanındaki liberalleşmelerin, özellikle sosyalist blokun çökmesinden sonra, özellikle haberleşme alanındaki, telekomünikasyon alanındaki ciddi teknolojik atılımlar sonucunda, dünya artık globalleşmeye başladı. Bu globalleşen dünyada sermaye süratle akışabiliyor. Şirketler, artık, bir ülkenin şirketi olmaktan çıkıyor, dünyanın şirketi haline gelmeye başlıyor. Bakıyorsunuz, bugün, eskiden Amerika'nın en büyük şirketleri Almanlarla birleşiyor; Almanya'nın en büyük şirketi, bakıyorsunuz Amerikan şirketiyle bir merger haline dönüşüyor, yeni bir kişilik oluşturuyorlar. Daha büyük, daha etkin, daha verimli çalışabilecek büyüklüklere, hedeflere ulaşmaya başlamış durumdadılar. Sermayeyse, süratle, bir bilgisayar tuşuyla, bir yerden bir yere çok kolaylıkla akabiliyor. O zaman, bu yeni gelişen dünya koşullarında, artık klasik reçetelerin, klasik anlayışların sürdürülmesi mümkün değil. Bu yeni gelişen dünya koşullarında, artık, globalleşen dünyaya ayak uyduracak yapılaşmaya dönüşmemiz lazım, gerekli yapısal transformasyonları gerçekleştirmemiz lazım. Ayrıca, globalleşen dünyaya uygun kişiler yetiştirmemiz lazım ve global dünyanın dünyada rol oynayabilecek, etkin olabilecek aktörleri hazırlamamız lazım. Bunun için, telekomünikasyon altyapısını süratle geliştirmek durumundayız. Globalleşen dünyada sermaye transferlerinin çok rahat yapıldığını da dikkate aldığımızda, buna ilişkin hazırlıklar yapmak lazım; şirketlerimizi büyümeye, yeni gelişen çağa ayak uyduracak yapılanmaya hazırlamamız lazım. Globalleşen dünyanın koşullarına ayak uyduramayan kişiler, ciddi olarak, yarıştan düşmek durumuyla karşı karşıya kalabiliyorlar. Onun için, insana dönük yatırımlara, insanın bilgisini artırmaya, dolayısıyla verimliliğini artırmaya yönelik yatırımlara çok ciddi biçimde destek olmak durumundayız.

Türkiye, sanayileşme sürecini -benden önceki konuşmacı arkadaşımın dile getirdiği gibi- kaçırmıştır, sonradan yakalamaya çalışmıştır. Aslında, globalleşen dünya yeni bir sürece giriyor. Globalleşen dünyada, bilgi toplumu olmak ve bunun altyapısını oluşturmak durumundayız; ama, bilgi toplumu olmak, söylendiği kadar kolay bir iş değil. Bilgi toplumu olmak, gerçekten, metinlerde "bilgi toplumuna uygun yetiştirilecek" demek değil, çok ciddi transformasyonları gerektiriyor. Çok ciddi transformasyonlar derken, eğitimin kalitesinden başlamak durumundayız. Yani, üniversite

açarak, okul sayısını artırarak, bilgi çağına uygun insan yetiştirmek mümkün değil. Bunlar gerekli; ama, yeterli değil. Bilgi çağına ayak uydurmak için, bir kere, en son teknolojiyi yakalayacak ve en son teknolojiyi kullanacak kurumları getirmemiz lazım. Kurumları, en son teknolojiyi yakalayacak, kullanacak ve halka sunacak yapılaşmaya teşvik etmemiz lazım. O sayede, sanayileşmede kaçırdığımız ivmeyi bilgi toplumunda kaçırmama imkânına sahip olabiliriz. Ama, bu plana bakıyorsunuz, gerçekten, buna benzer tespitler olmakla birlikte, bu yapısal transformasyonu gerektirecek, iddialı, çok daha radikal, yapısal değişiklikler bünye içinde, bu plan içinde yer almıyor değerli arkadaşlar.

Artık, çalışma koşulları değişiyor. Belki, öntümüzdeki dönemlerde, internet vasıtasıyla, bilgisayar altyapısı vasıtasıyla işe gitmeden çalışmak gitgide yaygınlaşacak. Artık, üniversite eğitimi, bilgisayarlar vasıtasıyla yapı değiştirilecek; zaten değiştirme sürecinde. İnteraktif eğitim vasıtasıyla dünyanın en gelişmiş ülkelerinde en yetenekli hocalardan ders almak mümkün olabiliyor, bilgi edinmek mümkün olabiliyor. Buna ilişkin altyapıyı kurmak durumundayız; ama, bu bilgiyi almak için de, ona uygun insan yetiştirmemiz lazım, yabancı dil eğitimini ciddi, iddialı programlarla Türkiye'nin gündemine getirmemiz lazım.

Okullaşma olayının ötesinde, belki, her okula, hatta üniversitelere, çok sayıda bilgisayar vermemiz lazım ve bunların interaktif faaliyet gösterecek şekilde teçhiz edilmesi lazım, yoksa, kalkınma planında birtakım tespitler yapıp, ondan sonra da, bunlar yapılacaktır, edilecektir değil. Somut bir aksiyon planına ihtiyaç var değerli arkadaşlar. Çok önemli bir konudur. Dünya yeni bir sürece girmiş durumda. Bu, bir aksiyon planı, bir termin programıyla şu, şu kadar zaman içerisinde bunlar gerçekleştirilecektir şeklinde somut ve iddialı hazırlıkların yapılması lazım. Yoksa, plan metinlerinde yuvarlak ifadeler yer alacak, üç beş sene geçecek, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planını görüştüğümüz zaman, tekrar, işte bunlar söylenildi diye, yine benzer ifadelerle gelinecektir.

Türkiye, bu globalleşen dünyadan kopma tehlikesiyle de karşı karşıya. Koparsa ne olur; koparsa, düşük gelir seviyesinde, teknolojiyi yakalayamamış bir insan kalabacağı halinde, ciddi bir saygınlığı olmayan dünya ülkeleri arasında, gelişmiş ülkeler arasında bir ülke haline dönüşürüz. Bunun da fevkalade tehlikeli ve kabul edilmez olduğunu hepimiz -düşünüyorum ki- kabul ederiz.

Bunları dile getirdikten sonra... Bu globalleşmenin yarattığı bazı sakıncalar da vardır. Globalleşme, bazı avantajlar getirmekle beraber, aslında ciddi riskler de taşıyan bir unsur. Dünyada da globalleşme konusunda ciddi tartışmalar var olmakta; ama, biz istesek de istemesek de -bizim irademiz dışında- globalleşme kapımızda. Dünyanın bu gidişini geri çevirme imkânına da sahip değiliz; istesek de istemesek de globalleşmede rolümüzü almak durumundayız. Akıllılık, bu globalleşmede -bizim- aktif ve öne geçme imkânını sağlayacak bir yapılanmayı gerektiriyor. Globalleşen ülkelerde beğeniler değişiyor, tüketici alışkanlıkları değişiyor...

Bakın, bugün, bir Amerika ile Ankara'daki bir öğrenci hemen hemen aynı şeyleri yiyorlar, aynı filmleri seyrediyorlar, aynı hamburgerlerle besleniyorlar. Bu süreç daha da artarak devam edecek. Onun için, biz kendimizi bu gelişen dünyaya ne yapıp edip hazırlamak durumundayız.

Türkiye, aslında, bazı şeyleri ciddi olarak irdeleyip düşünmek yerine, işte, ortaya çıkan bazı sorunları birtakım yarı geçerli mazeretlerle geçiştirmeyi çok seviyor. Aslında, bilimsellik, doğruyu yakalama ciddi özelleşiriyiyle başlar. Türkiye ekonomik kriz yaşadı, milli gelir 6,4 küçüldü; doğrudur. Türkiye bunu daha önce de yaşadı. Aslında, bu krizler niçin oldu tartışmalarına dikkat ederse-niz, hep deniyor ki: "Asya krizi başladı, arkasından Rusya krizi geldi; o yüzden ekonomi daraldı. Arkasından da deprem oldu; o nedenle Türkiye küçülmeye başladı, 6,4'lük küçülme bu yüzden gerçekleşti." Onların hepsinin de payı olabilir; ama, Türkiye'de, aslında, rakamlara bakıp rakamları

konuştüğümüz zaman, gerçeklerin tam denildiği gibi olmadığı ortaya çıkıyor. Buna, şunun hatası, bunun hatası olarak bakmıyorum, Türkiye'nin yapısal sorunları var. Türkiye'de kamu kesimi, aslında, olduğundan fazla pay alıyor milli gelirden.

Bakınız, bir iki rakam vereceğim size: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, kamu harcamalarının gayri safi milli hâsılanın yüzde 24'ü civarında olması hedeflenmiş. Peki, ne olmuş; 1998'de gayri safi milli hâsılanın yüzde 34'ü olmuş, 1999'da yüzde 40,4'ü olmuş. Yani, plan yapmışız "kamu harcamaları milli gelir yaratan gayri safi milli hâsılanın yüzde 24'ünden fazla olmayacak" demişiz; ama, ne olmuş; yüzde 40,4 olmuş. İşte, aslında, Türkiye'nin hastalığının temel nedeni bu. Ülke, özellikle kamu kesimi, payını olduğundan fazla artırıyor. Bu nedir; verimli alandan, vergiler yoluyla özel kesimlerden aldığımız kaynakları, hantal çalışan, gerekli dinamizmi göstermeyen kamuya transfer ediyorsunuz ve kamu, o kaynakları ziyan ediyor; ondan sonra da diyoruz ki "milli gelir niçin büyümüyor, niçin bu yarışta biz geri kaldık." Belki bu yüzde 40,4'ün içerisinde faiz de vardır, şu vardır denilecek; ama, daha vahimi, aslında, yüzde 10 olarak hedeflenen cari harcamalardaki pay, yüzde 13,4'e artmış. Yani, devletin cari harcamaları da, hedefe göre, reel olarak yüzde 30,4 artış göstermiş. Ondan sonra, ülkenin kalkınmasında, tabii, ciddi problemler olabilir; gelişmesinde, tabii ki, sıkıntılar olabilir. Sık sık krize girmesinin nedeni de, Türkiye'deki dengelerin bozuk olmasıdır; kaynak-harcama dengesinin bozukluğudur Türkiye'deki esas sorun.

Bakin, aslında, Türkiye'de, geçtiğimiz plan döneminde, kamu tasarrufu yüzde eksi 2,4'tür. Türkiye'de, planlı dönemde, tüketim malları ithalatı yüzde 20,3 artmış; yatırım malları ithalatı ise yüzde 1,8 artmış. Ara mallar ise, yine, yüzde 1,5 artmış. Bu neyi gösteriyor; Türkiye, aslında, olanaklarının ötesinde yaşamaya çalışıyor.

Dikkat ederseniz, özellikle kur politikasındaki yanlışlar sonucunda da, son dönemlerde ithal otona ciddi patlamalar oluşmaya başladı. Artık, yerli arabadan daha ucuza yabancı araba gelmesi söz konusu oldu. Biz ne yapıyoruz aslında; niçin bu patlamalar oldu; geçtiğimiz dönemde, yüksek faizler dolayısıyla herkesten topladığımız vergileri -ki, bu yıl 21 katrilyondur- biz, üst gelir grubuna, tasarruf etmiş, mevduatı olan kesime, finans kesimi ve onun sonucunda da üst gelir gruplarına -tüm vergi gelirlerinden daha fazla kaynak- aktardık. Şimdi, o gelir grubu, yüksek faizler nedeniyle elde ettiği kaynakları lüks araba alımına tahsis ediyor. Konut sektöründe fazla gelişme yok; ama, esas itibarıyla -rakamlar burada- tüketim malları ithalatının yüzde 20,3 artması, aslında, özellikle dışarıya döndük tüketimin artması, bu tasarrufları, yani, herkesten aldığımız vergileri götürüp, özellikle yurt dışındaki otomobil üreticilerine aktarmamız demektir. Bunun sonucunda ne oluyor; milli gelirimiz tabii ki küçülmeye başlıyor. Siz, kaynaklarınızı, vatandaşın -içtiği sudan, kullandığı elektrikten- topladığımız vergileri götürüp lüks oto almak için sağlıyorsunuz ki, burada, oto ithalatında belki alarme edici veriler vardır. Buna ilişkin belki vergi düzenlemelerinin düşütülmesi lazım; ama, bakıyorsunuz, hiçbir şey yok, yeni ekvergilerle, telefon kullanıcıları gibi, kişileri vergileme gibi dar alanlara ve gelir dağılımını bozucu sonuçları olan vergilemeye çekiliyoruz; bu, fevkalade yanlış.

Bakin, gelir dağılımındaki bozulmanın göstergesi... Gini katsayısı vardır. Bu Gini katsayısının sifıra yakın olması istenir. Avrupa Birliğindeki Gini katsayısı -bunun yüksek olması, gelir dağılımındaki bozukluğun göstergesidir- 0,29. Türkiye'de, 1987'de bu Gini katsayısı 0,43 iken, 1999'da 0,49'a çıkmış, yani, gelir dağılımında çok ciddi bozukluklar söz konusu.

Tabii ki, bu gelir dağılımındaki bozulmanın yarattığı sosyal sonuçlar da var. Onun için, bu ekonomik programda, ekonomide karar alacak kişilerin aslında bu rakamlara çok ciddi biçimde eğilmesi lazım. Gönlü arzu ederdi ki, ekonomiden sorumlu bakanlar, hükümet burada olsun; bizim

burada dile getirdiğimiz konuları da tartışalım, izlesinler. Gerçekten, bunlar alarme edici rakamlar. Gelir dağılımını iyileştireceğimize, biz bozuyoruz. Bunlar niçin oldu; biraz önce dedim, özellikle yüksek faiz dolayısıyla, üst gelir grubuna ciddi kaynaklar transfer edildi. Türkiye'de çok ciddi bir kaynak transferi oldu yüksek faizler dolayısıyla. Kimler ödedi bunu; bir kısmı dışarıdan borçlanılarak ödendi, bir kısmını da -herkesin ödediği- Katma Değer Vergisi, diğer tüketim vergileri ya da ücretlerinden kesilen vergilerle ödedi bu toplumun geniş kesimleri; ama, geniş kesimler gitgide fakirleşiyorlar ve artık, tahammül güçlerinin sonuna gelmek durumundadırlar. O zaman, yapılması gereken, artık, işin sadece bir matematik dengenin ötesinde, sosyal boyutunu da ciddi biçimde düşünmek durumundayız arkadaşlar.

Tabii ki, tarım kesiminin sübvansiyonları kesilecektir diyoruz; doğrudur; ama, istihdamın yüzde 44'ünü oluşturan tarım kesiminden sübvansiyonu kestiğiniz zaman, şehirlere akın başladığı zaman ne yapılacağıın iyi düşünülmesi lazım. Ekonomik denge açısından faydası olabilir; ama, sosyal sonuçları ne olacak bunun? Verilen taban fiyatları insanları orada geçindiremez hale gelince, orada barınamayan nüfus şehirlere akmaya başladığı zaman ne olacak, bunlar nerede barınacaklar, nerede istihdam edilecekler? Yarın, bunların ortaya çıkaracağı sosyal sonuçları, suç oranında ki patlamaları çok iyi düşünmemiz lazım.

İşi bürokratlara bırakırsanız, bürokratlar tabloları koyarlar, matematiksel dengeyi yaparlar, ekonometrik modelleri oluştururlar, derler ki: İşte, enflasyonu indirmek istiyorsanız, şuradan şu tasarrufları yaparsanız, buradan bu harcamalardan vazgeçerseniz, şu kadar da ekgelir toplarsanız, bu hedeflere ulaşırsınız; ama, tilke, hele Türkiye gibi, gelişmişlik düzeyinin çok farklı olduğu, gelir dağılımının gitgide bozulduğu bir ülkede bu matematiksel şablonu egemen kılmamanın, sadece bu şablondan bakmanın fevkalade ağır sonuçları olabilir. Bunun sonucunda, siyasi dengelerin, siyasi rejimimizin bile ciddi sıkıntularla karşı karşıya kalması kaçınılmaz hale gelir. Onun için, olayı, sadece, dar anlamda, matematiksel denklemler, ekonometrik modellerin ötesinde iyi düşünmemiz lazım. Bu planda, aslında, bunlara ilişkin, yeni istihdam olanaklarına ilişkin özel modeller getirmemiz lazım; ama, bakıyorsunuz, bazı söylemlerin, ifadelerin ötesinde somut hiçbir şey yok. İnsanlara yeni iş imkânları sağlayacak yeni yapılaşmaya ihtiyaç var. Bu şehirler... Tabii ki, 2023 yılında, Türkiye'nin tarımda çalışan nüfusunu, tarımla geçinen nüfusunu yüzde 10'lara çekmek doğru bir hedeftir, olması gereken de budur, Türkiye bunu yapacaktır; ama, maliyetini iyi düşünmemiz lazım, bir de, şehirlere geldikleri zaman, o insanlara ne vereceğimizi şimdiden planlamamız lazım.

Zaten, planlama nedir; eldeki mevcut kaynakları en iyi şekilde, nasıl kullanabiliriz; bu arada, bu kaynakları kullanırken ortaya çıkacak sonuçlara da hazırlıklı olmanın bir modelidir. Yoksa, plan, her şeyin çaresi değildir. Elimizde bu kadar imkân var, bunları en iyi şekilde nasıl kullanalım, ortaya çıkacak sonuçları da nasıl giderebiliriz; bunların hazırlıklarıdır, bunların modellerinin oluşturulması lazım.

Hep denilmiştir ki: Türkiye'de, planlar, özel sektör için yol gösterici olacaktır; Türkiye'de, planlar, kamu kesimi için emredici olacaktır. Aslında, planlı dönemde -en önemli eleştirilerden birisi de budur- planlar, ne kamu kesimi için emredici olmuştur ne de özel kesim için yeterince yol gösterici olmuştur. Böyle olsaydı, bugün, özel sektörde, demir-çelik sektöründe ortaya çıkan kapasite fazlası olurdu ya da tekstil sektöründe ortaya çıkan kapasite fazlası olurdu. Ne kamu sektörü için emredici olmuştur... Çünkü, Türkiye'de, bakıyorsunuz, ziraat mühendisi sayısı anormal ya da benzeri mühendisler sayısı çok fazla; ama, esas bilgisayar sektöründe, ihtiyacın yüzde 45'i karşılama durumunda. Plandan bahsedilen bir ülkede, böyle bir sonucu, böyle bir tabloyu kabul etmek mümkün değildir.

Ayrıca, planda yer alan hedeflere uymayan, planda, programlarda yer alan yatırımları gerçekleştirmeyen hangi bürokrata, ne yapılmıştır; hangi kuruma, ne ceza verilmiştir; bunu yerine getirmedi diye Türkiye'de ne yapılmıştır; hiçbir şey yapılmamıştır. Yerine getiren birkaç kişi varsa, onlara da, belki, acaba nerede yanlış yaptı diye bir arayış içinde insanlar, nasıl cezalandırırız düşüncesi içinde... Plan konseptini, bizim, artık, yeni baştan yorumlamamız lazım.

Bir de, Türkiye'nin, aslında, bu 2000'li yılların önemli bir verisi de Avrupa Birliğiyle üyelik sürecinin başlıyor olması, Türkiye'nin, gerçekten, önlümüzdeki dönemde Avrupa Birliğine üye olması hedefimiz vardır. Bu doğrudur; iktidarıyla, muhalefetiyle de tüm siyasi kadrolar, toplumun çok geniş kesimleri bunu destekliyor.

Bu Avrupa Birliğine üyelik olayı, aslında, Türkiye'nin öteden beri hedeflediği muasır medeniyet seviyesini yakalama olayıdır. Ama, şu yanlış da ya da şu söylem çok sık dile getirilmeye başlandı; deniliyor ki: Tamam, Avrupa Birliğine üye olacağız; ama, Türkiye'nin özel koşulları vardır. Ama, Türkiye'nin özel koşullarının olması Avrupa Birliğine girmesine bir engel teşkil eder mi etmez mi tartışmasını iyi yapmamız lazım. Bu, şuna benziyor: Avrupa kupa finalini oynayacaksınız; ama, benim özel koşullarım var, ben futbolu istediğim gibi oynayacağım, ben bazı şeyleri kabul ederim etmem...

Bu mümkün değil arkadaşlar. Avrupa Birliğine üye olursanız, dünyanın birinci ligindeki ülkeler safına çıkacaksınız, o zaman, o ülkelerdeki normları, istesek de istemesek de, kabul etmek durumundayız. Bunları kabul etmemiz lazım. Ha, içeride sıkıntılarımız varsa, akıl, onların çözümünü gerektirir. Yoksa, biz bu konjonktürü de kaçırdığımız zaman, "Kopenhag kriterleri" denilen, "Maastricht kriterleri" denilen ekonomik ve siyasi kriterleri Türkiye yerine getiremezse, Osmanlı'nın yaptığı gibi, gerçekten çok ciddi bir süreci de kaçırmış olacağız.

Değerli arkadaşlar, onun için, bizim, aslında, önyargısız, olayları masa üzerine yatırıp, tek tek tartışmamız lazım. Türkiye'nin sorunları, çözülmez sorunlar değil; biraz cesaret, biraz bilgi, biraz da planlı yaklaşım, aslında bunların hepsini aşabilecek noktaya getirir bizi; ama, bunu yapamazsak, gerçekten zaman kaybedersek, bakın, size örneklerini verdim; milli gelirdeki gelişmişlik yarışında, hemen hemen aynı millî gelir seviyesinde olduğumuz Portekiz'i, Yunanistan'ı, bizi, dörde, beşe katlamış durumdalar. Onların, Avrupa Birliğine üye olmalarının, bu gelişmişlik sürecini yakalamalarında çok önemli rolü vardır. Biz, Ortadoğu'da, tam demokrat olmayan, fakir bir ülke olarak, yaşama imkânına sahip değiliz; Türkiye, geçmiş tarihiyle, insan kalitesiyle, böyle bir kadere mahkûm edilemeyecek ölçüde bir ülke. Onun için, aslında, çok ciddi biçimde bu Avrupa Birliğine üyeliği ele almak durumundayız. Avrupa Birliğine üyelik, yabana atılır bir olay değildir. Gerçekten kopduğumuz anda, fevkalade ağır sonuçlarla karşı karşıya kalırız.

Avrupalılar bizi almak için çok hevesli değil arkadaşlar, bunları bilmek lazım. Sokaktaki Avrupalı için Türkiye, Türk toplumu, kendilerinin dışında bir ülkedir, Avrupalı olarak kesinlikle kabul etmezler Türkleri; ama, akıllı insanlar, Türkiye'nin dışarıda bırakılmasını, akıllı yöneticiler, Türkiye gibi bir ülkenin dışarıda bırakılmasının yaratacağı sonuçları düşünerek, Türkiye'ye kapıyı kapatmıyorlar; ama, biz de, kendi üzerimize düşeni yapmazsak, o zaman, Türkiye'yi dışlayıcı grupların, Türkiye'yi dışlamak isteyen grupların ekmeğine yağ sürmüş oluruz. Tabii, aslında gönül arzu ederdi ki, Türkiye, Yunanistan Avrupa Birliğine üye olduğu zaman, keşke o fırsatı iyi değerlendirebilseydi. Türkiye, o dönemde, Avrupa Birliğine üyelik başvurusunu o dönem yapabilmiş olsaydı, o zaman, belki, ya ikimizi birden Avrupa Topluluğuna -Avrupa Topluluğuydu o zaman- üye yapacaklardı ya da ikimizi de bekleteceklerdi. Biz o fırsatı kaçırdık. Ne oldu; Yunanistan girdi. Şimdi, biz, acaba Yunan vetosunu nasıl kaldırırız diye, Dışişleri Bakanımız, acaba nasıl memnun ederiz Yunanistan'ı deyip, gidip Atina'da sirtaki bile oynuyoruz.

Aslında Yunanistan'la olan ilişkilerimizi de fevkalade iyi düşünmemiz lazım. Gerçekten, biz, Türkiye'nin Yunanistan'la olan ilişkilerinde, özellikle, 1980'li yılların başlarında Yunanistan'ın NATO'ya alınması sırasında gerekli kozumuzu oynayamadık o dönemdeki iktidarların tutumu sayesinde.

Bir ikinci yaklaşım da, Yunanistan'ın suçüstü yakalandığı Apo krizi dolayısıyla Yunanistan'ı aslında fevkalade etkili bir şekilde köşeye sıkıştırma olanağımız vardı. Bu fırsatı da kaçırdık arkadaşlar. Yunanistan, dünyada, terörist devlet olarak adlandırılma konumundaydı; ancak, biz, ilişkilerimiz bozulmasın diye yumuşak geçiş yaptık, bunu gözardı ettik, çok üstüne gitmedik. Peki, karşılığında ne oldu; Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa Birliğinden alması söz konusu olan fonlar üzerindeki vetosunu kaldırdı mı; kaldırmadı. Suçüstü yakalandığında, başta Pangalos olmak üzere 3 bakanını görevden aldı. Ne oldu; seçimler geçti, arkasından, aynı 3 bakan, terörle ilişkisi olduğu için uzaklaştırılan bakanlar bugün tekrar hükümetler. Türkiye'ye yönelik olarak da, vetoyla ilgili ya da herhangi bir olumlu adım da atılmış değil Yunan tarafından. Ha, depremde yardım edilmiş; doğrudur; insanlarımız arasındaki ilişkiler gelişsin, Yunanistan'la dostluğumuz gelişsin istiyoruz; ama, uluslararası ilişkiler öyle duygusal yaklaşımlarla olmaz; uluslararası ilişkiler, akılla, karşılıklı menfaatları gözetmekle olur.

Peki, biz, herhangi bir taviz almadan NATO'ya aldık bunları; peki, herhangi bir taviz almadan, terörist devlet muamelesi görmekten kurtardık Yunanistan'ı. Şimdi ne yapıyoruz; aman, ilişkilerimiz devam edecek diye devamlı dolaşıyoruz, peşinde dolaşıyoruz. Ama, hangi somut adım gerçekleşti; hiçbir şey gerçekleşmedi. Yeni şartlar önümüze getiriliyor; "Kıbrıs'tan vazgeçerseniz, Ege adalarındaki, Ege'deki iddialarınızdan vazgeçerseniz, o zaman, belki yumuşatabiliriz" ifadeleri geliyor.

Arkadaşlar, dışpolitika, fevkalade hassas olunmasını gerektiren, karşılıklı çıkarların çok ciddi biçimde takip edilmesini gerektiren ve de fırsatların çok iyi değerlendirilmesini gerektiren bir alandır. Fırsatı kaçırdığımız zaman, elinizdeki silahı bırakmış oluyorsunuz; bir daha o konjonktürlü yakalamanız mümkün olmaz.

Ayrıca, yine, dünya üzerindeki gelişmelere bakıyorsunuz. Özellikle, Putin'in Rusya'da iktidarı ele geçirmesinden sonra, Türk cumhuriyetlerine yönelik olarak politikasında ciddi değişiklikler olmaya başladı. CIS toplantısını, geçtiğimiz günlerde hepimiz gördük, izledik. Rusya, oradaki etkinliğini, gücünü, tekrar kazanmaya başlamış durumda. Peki, biz ne yapıyoruz? Üst düzeyde hangi teması gerçekleştiriyoruz? Peki, buradaki ülkelerle bizim tarihsel bağlarımız olan ve Sovyetler Birliğinin çökmesiyle büyük bir fırsat olarak önümüze çıkan konjonktürlü değerlendirmek için ne yapıyoruz; hiçbir şey yapmıyoruz. Elimizden yavaş yavaş o fırsat da kaçıyor değerli arkadaşlar.

Türkiye, aslında, bütün bunları, Parlamento'sunda tartışmaya açmak durumunda. Türkiye'nin, aslında, dışpolitika konusundaki tüm gelişmeleri, Parlamento'sunda, bütün boyutlarıyla tartışması lazım. Bürokratların ve Dışişleri Bakanının buraya gelip, gerekirse, dışpolitikada neyin olup bittiği konusunda Yüce Heyetinizi aydınlatması lazım. Belki, gizli oturum gerekirse, gizli oturum yapılması lazım; ama, bizim, neyin olup bittiğini bilmemiz lazım. Gazete havadislerinden, gazete yer alan bilgilerden yararlanarak, Türkiye, politikalarını belirleyemez, Türkiye Büyük Millet Meclisi, gazete haberleriyle iktifa edemez; mutlak surette, birinci ağızdan bilgilendirilmesi lazım.

Aslında, siyasi kadroların, yürütme organının, mutlak surette, yasama organını, sadece dışpolitika ile ilgili olarak değil, aslında, ekonomik programlarıyla ilgili olarak, sosyal programlarıyla ilgili olarak da her vesileyle bilgilendirmesi lazım. Meclisi bilgilendirmek, demokratikleşmenin temel şartıdır. Demokrasinin kalesi, kalbi, Türkiye Büyük Millet Meclisidir; yoksa, yürütme organının,

bürokratların hazırladığı vergileri, komisyonlardan bir gecede geçirip, ertesi gün Meclisin Genel Kuruluna getirip, burada da ciddi tartışmadan "Kabul edenler... Etmeyenler..." anlayışı içinde gerçekleştirilmek, kabul etmek, aslında, demokratik bir süreç değildir; kendimizi kandırırız.

Aslında, yürütme organının ne yaptığını, yasama organı Yüce Heyetinizin yakından izlemesi, takip etmesi lazım. Aksi takdirde ne olur; bürokratların egemenliği söz konusu olur; çünkü, sayın bakanların, bütün detayıyla bütün olaylara vâkıf olması mümkün değildir. Hazırlanan tasarıların ne olduğu konusunda çok yeterli bilgi olmayabilir ya da yürütme organı, tabiatı itibarıyla, kamu kaynaklarındaki payını, gücünü daha artırmak için, daha fazla artırmak isteyecektir. Biz, burada, Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak, vatandaşın hakkını savunmak durumundayız; Meclisin içinden çıkardığımız, güvenoyu verdiğimiz hükümete karşı da korumak durumundayız; çünkü... Bakın, ben rakamları size verdim; işte, cari harcamalar devamlı artıyor, reel olarak artıyor; devletin harcamaları devamlı artıyor, reel olarak artıyor; yani, enflasyon kadar artsa, hadi, diyeceksiniz ki, bir büyüme yok; ama, düşünün ki, cari harcamalar, plan döneminde reel olarak yüzde 30,4 artmış; çok alar-me edici bir şey. Karşılığında hangi hizmet kalitesinde artış oldu? Bunu kim finanse etti? Bunun, deprem vergisi diye getirdiğimiz bazı vergilerle bir kısmını finanse ediyoruz, bir kısmını da borçlanmayla finanse ediyoruz; ne pahasına; yüzde 100-yüzde 150 faizler ödemek pahasına bunları finanse ediyoruz. Peki, karşılığında, yürütme organının da, ne yaptığı konusunda, niçin bunları talep ettiği konusunda da inandırıcı bilgilerle buraya gelmesi lazım, ne yapıp ettiği konusunda tüm Parlamento'yı bilgilendirmesi lazım. Bu bilgilendirmeler olmadan "bir ihtiyaç vardır..." İhtiyaç var mı yok mu, bunları tartışalım. Kimse önyargılı değil. Ülkenin yararına olacak her şeyde, dikkat eder-seniz, muhalefetiyle iktidarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi her alanda destek olmaktadır; ama "biz yaptık oldu..." O zaman ne olur; ondan sonra, işte, Türkiye niçin geri kaldı, niçin Türkiye enflasyonu düşürmüyor diye hayflanmaya, sormaya devam ederiz.

Enflasyonu düşürmenin yolu ayağını yorganına göre uzatmaktır. Türkiye kamu sektörü, imkânların ötesinde yaşıyor. Bir iki rakam vereceğim ben size: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında içborçlanmanın, gayri safi millî hâsılının yüzde 3 ilâ yüzde 3,2'si civarında olması hedeflenmiş. İşte devletin tüm kamu kesimi... Yani, toplananla harcanan arasında aşağı yukarı yüzde 3,2'lik bir fark oluşacaktır. O zaman enflasyonun da makul seviyelerde olması mümkündür. Dünyadaki kabul edilen kriterler de budur. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planını bu Meclis onaylarken hükümete "borçlanma gereğini yüzde 3 ilâ 3,2 civarında tutacaksınız" diye yetki vermiş, planı öyle kabul etmiş. Peki, ne olmuş, bakalım: 1996-1998 döneminde borçlanma gereği yüzde 8,6 seviyesine gelmiş, 1999'da yüzde 14,8 olmuş. 3 nerede, 14,8 neredel.. 2000 yılında yüzde 19,4 olacağı tahmin ediliyor. Yani, düşünün ki, 100 topluyorsunuz 119-120 harcıyorsunuz, ondan sonra da "enflasyon düşecek" diyorsunuz. Mümkün değil. Enflasyon rakamlarla ya da ilanlarla falan düşmez; tabii ki psikolojik faydası vardır, kamuoyu oluşturma açısından mutlaka faydası vardır; ama, bunlar dengelerdeki iyileştirmelerle desteklenmek durumundadır. Bu dengeler; önce, kamu borçlanma gereğinin aşağıya inmesidir. Onun için, çok ciddi harcama tasarrufuna ilişkin programlar hazırlanması lazım; çok ciddi yapısal değişikliklere ihtiyaç vardır; kamu kesimini azaltıcı modellere ihtiyaç vardır; ama, bakıyorsunuz, böyle bir yaklaşım var mı; yok.

Aslında, sağlık sektörümüz dökülüyor, sosyal... Peki, o zaman, bunun yerine, mevcut yükü taşımak, onu, hâlâ sakat bir yapıyı sürdürmek değil; o zaman, bu sakat yapının yerine yenisini oluşturmamız, koymamız lazım. Ne yapalım; hastanelerimiz iyi değilse, hastaneleri, sağlık işletmesi haline dönüştürecek yapısal programı hemen başlatalım. Sosyal güvenlik sistemimizde ciddi sıkıntılar varsa, o zaman, özel sigorta sistemlerini destekleyip devreye almamız lazım. Bunun gibi, kamu sektöründe, bugün, devletin, gereksiz, çok fazla eleman istihdamı var, gereksiz birimler var.

Şimdi, yeni yeni birimler de oluturuyoruz. İşte, daha önce Hazine'de ya da bakanlıkların içinde hizmet veren bir daireyi ayrı kurumlar haline getiriyoruz ve Türkiye'nin en büyük binalarını da bunların emrine tahsis ediyoruz ciddi kaynaklar ayırarak; ondan sonra da diyoruz ki, enflasyonu indireceğiz! Enflasyon böyle inmez. Böyle kurumlara ihtiyaç varsa tabii ki kuralım; ama, karşılığında da, o hizmeti yürütenlerin, o yeni kurulan birime transferini sağlayıp o birimi de oradan kaldırmak lazım. Hem o birimi tutacaksınız hem yeni birimler kuracaksınız; mevcut binaya devam edecek, bir yeni bina daha alacaksınız, ondan sonra da enflasyon aşağı düşsün, enflasyonu indireceğiz diyeceğiz! Bu mümkün değil. Dengeleri kuramıyoruz arkadaşlar. Onun için, enflasyonun sıkıntısı, aslında, dendiği gibi, krizler değil; krizlerin mutlaka rolü var; ama, krizlerin ötesinde, yapısal sakatlıklarımızın, yapısal problemlerimizin rolü vardır.

Konuşmamın sonuna geldim. Burada bir grafiği size göstermek istiyorum. Bakın, bu, Türkiye'deki milli gelirin büyüme trendini gösteren bir olaydır. Milli gelirdeki küçülmeyi ifade ederken "Asya krizi vurdu" deniyor; bakın, Asya krizi şurada meydana gelmiş, ekonomi büyümeye devam etmiş. Rusya krizi deniyor, Rusya krizi şu noktada gelmiş; aslında, Türkiye'de, özellikle son vergi yasasının büyük rolü vardır; ayrıca, diğer harcamalardaki artışların rolü vardır. Ondan sonra, aşağı inme sürecinde Rusya krizi patladı. Zaten, ekonomi daralmaya başlamış ve sonradan, Rusya krizi neticesinde dibe vurmuş. Ha, deprem dediğiniz anda, ekonomik daralma zaten deprem vurduktan sonra meydana geliyor. Bu, devletin, Devlet İstatistik Enstitüsünün resmî verisi.

Biz, bunları araştırmadan, bunları tartışmadan "işte, dünyada kriz vardı, o yüzden biz de geriledik" diyoruz.

Şimdi, ben, krizde olan ülkelerin gelişmişlik seviyelerini, 1999 yılındaki büyüme oranlarını size kısaca okuyayım; Türkiye, acaba, gerçekten, denildiği gibi ekonomik krize, Asya ya da Rusya krizi dolayısıyla mı girmiş?

Asya krizi denen ülkelerden Güney Kore'de 1999 yılında büyüme hızı yüzde 13, Malezya'da yüzde 10,6, Rusya'da -krizdedir dediğimiz Rusya'da- yüzde 8,8, Çin'de yüzde 6,8, Tayland'da yüzde 6,5, Endonezya'da -ki, Endonezya ciddi sıkıntılar yaşamış bir ülke- yüzde 5,8.

Konuşmamın başında da vurgulamak istediğim gibi, olayları değil, gerçekleri tümüyle ortaya koymazsak, kendimizi kandırırız. Kamuoyunu, vatandaşları ikna etmek için belki elimizde argümanlar olur; ama, hastalığı tedavi etmek için elimizde yeterince argüman olmaz.

Ayrıca "istikrar" ifadesi hep vurgulanmaktadır; doğrudur, istikrara ihtiyaç vardır; ama, dikkat edin, dünyada en fazla hükümeti değiştiren ülke İtalya'dır. İtalya'nın, takip edebildiğim kadarıyla, İkinci Dünya Savaşından sonraki 59 uncu hükümeti işbaşındadır ama, İtalya G-7 ülkeleri içerisinde ve milli gelir itibarıyla İngiltere'yi geçmiş durumda ya da zaman zaman geçmekte, zaman zaman yakalamakta, döviz kurlarına bağlı olarak. Olayın becerisi nedir biliyor musunuz; siyasî yapılar da değil, daha önce arkadaşlar dile getirdi; diktatörlüklerde siyasî istikrar var gözüktür; ama, olay, kendi kendine işleyen, politik müdahalelerden arınmış, piyasa mekanizmalarının etkin olduğu bir yapıyı oluşturabilmektir. Devletin küçüldüğü, ekonominin piyasa koşullarına göre çalıştığı bir yapıyı kurduğunuz anda, zaten, siyasî kadrolardaki, siyasî yapıdaki değişikliklerin etkisi, fevkalade sınırlı olacaktır. Onun için, kendimizi bu düşüncelere kaptırmadan, yapmamız gereken, özelleştirmeye hız vererek, devleti küçültüp, kaynaklarımızı etkin kullanmaktır. Ayrıca, derhal bir seferberlik başlatalım...

BAŞKAN – Sayın Tezmen, grubunuza ayrılan 2 saatlik süre dolmuştur efendim, isterseniz... Tamamlarsanız efendim...

OĞUZ TEZMEN (Devamla) – Toparlıyorum Sayın Başkan.

Ayrıca, bir yapmamız gereken de, ciddi bir eğitim seferberliğiyle, 21 inci Yüzyılın istediği, bilgi toplumunun istediği nitelikte insan yetiştirmektir. Ayrıca, artık, dünya, ferdileşme, bireyin egemen olduğu, bireyin merkez olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Ona uygun eğitim programlarını da başlatmamız lazım. Eğitim kalitesini mutlak surette revize ederek, yeni çağa uygun insanlar yetiştirelim ve ekonomimizi de globalleşen dünyaya adapte edecek bir yapıya kavuşturalım. O zaman, planlar da böyle başarısızlık belgesi olmaktan çıkıp, gerçekten, iftihar belgeleri haline gelir.

Buyurun efendim...

Teşekkür ediyorum. (DYP ve FP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Tezmen.

Söz sırası, Anavatan Partisi Grubu adına, İstanbul Milletvekili Sayın Bülent Akarcalı'da.

Buyurun efendim...

TURHAN GÜVEN (İçel) – Saat 19.00 Sayın Başkan?..

BAŞKAN – Efendim, devam edelim biraz daha; çünkü, daha üç grubumuz var; 2'şer saatten 6 saat; sonra şahısları adına iki konuşmacı var; yani, en az -eğer, gruplar, sürelerini tam kullanırlarsa- altı saat devam etmemiz gerekiyor.

Buyurun; Sayın Akarcalı.

ANAP GRUBU ADINA BÜLENT AKARCALI (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; Anavatan Partisi Grubu adına, ben konuşuyorum. Aslında, bugün, size, Yılmaz Karakoyunlu arkadaşım hitap edecekti; o, belagatiyle, herhalde, şu yorgun saatlerde sizin dikkatinizi daha iyi çekecekti; ancak, ciddi bir gerekçesi vardı; bugün burada bulunamıyor; fakat, ben, kendisinin özene bezene hazırlanmış olduğu konuşmasını, size, onun kadar olmasa da, elimden geldiği kadar, kendimden de bir şeyler katarak, aktarmaya çalışacağım; hepinize saygılar sunuyorum.

Değerli arkadaşlarım, plan, hepimizin bildiği gibi, beş yıllık dönemde bir ülkenin hedeflerini, politikalarını ve önlemlerini belirtiyor. Planda, tek bir konuyla sınırlı değiliz. Hükümetin, gerek icracı gerekse devlet bakanlıkları sorumluluğundaki hususları ihtiva eden bir metin. Başka bir deyimle, Türk siyasetinin ve bürokrasisinin, muhteva itibarıyla en zengin belgesi. Tabii, şimdiye kadar söylenenlere katılarak, hükümetin, başta Sayın Başbakan olmak üzere, hepsinin burada olup, bu belgeyi bizlerle birlikte tartışması gerekirdi; ama, ne yazık ki "yaz bir başka bahara kaldı" dememiz gerekiyor.

Değerli arkadaşlarım, aslında, tartışmasını yaptığımız plan da model itibarıyla, kırk yıllık bir uygulama ve geçmiş yıllara da baktığımız zaman, kırk yıldır, bu modelin herhangi bir yenilik teknolojisi içermediğini de görmekteyiz. Kendini tekrar eden bir modeli, burada tartışma durumundayız. Oysaki, devir değişti, ülkenin hedefleri, programları değişti ve meselelere, artık, salt ekonomik açıdan bakma dönemleri de geçti.

Değerli arkadaşlarım, planın metodolojisi, gerçekten, artık, yetersiz ve geçersiz. Plan, bize, âdeta, yalnız ve yalnız tasdike geliyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi bir noter, işte, böyle konuşup kendilerini avutsunlar, ondan sonra, bu plan da uygulamaya geçsin diye.

Oysa, ne yapılabilirdi? Eğer bu planda, o kırk yıllık yani'nin yanında biraz da kâni olması istenseydi veya tersi ne yapılabilirdi? Örneğin, geçen yıldan bu yana, Devlet Planlama Teşkilatının sorumluları, Sayın Bakanın iradesiyle, diyelim, önce, parti gruplarında, gelip, bu planı açıklayabilirler, milletvekilleri ihtisas komisyonlarında, planın ilgili bölümlerini tartışabilirler ve milletvekilleri aracılığıyla, plana, daha bazı yeniliklerin katılmasını isteyebilirlerdi.

Başka bir deyişle, bunlar yapılmış olsaydı; yani, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Plan ve Bütçe Komisyonunun dışında da komisyonların olduğu ve Türkiye'de, demokrasinin, hakikî tek temsilcisi siyasi parti gruplarının olduğuna, kırk yıl sonra, Planlama da bunun farkına varmış olsaydı, inanırım ki, bugün, daha başka bir noktada olabilirdik. Ağır konuşmak istemiyorum; ama, 1960 müdahalesinden sonra yapılmış planlama zihniyetinin hâlâ değişmediğini, hâlâ siyasete öncelik vermediğini, teknokrat bir zihniyetle hareket ettiğini, burada görmenin üzüntüsünü yaşamaktayız.

Denilebilir ki, eldeki mevzuat, bu tasarının, Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmesini amirdir. İşte, değişmesi, bizlere teklif edilmesi gerekenler bunlardır. Türkiye'de planlanacak konu, yalnız fert başına millî gelir değildir; bu ülkenin eğitimi, sağlığı, çevresi, kültürü, en önemli sorunları içerir.

Değerli arkadaşlarım, planda, tekrar üreticiler zarara girmesin diye patates üretimi için hedef verilmiştir; ama, bu ülkedeki kültür erozyonu ve kültürümüze karşı dış emperyalizmin karşısında kültür namusumuzu nasıl koruyacağımıza dair bir sayfa ya da bir cümle bile yoktur. Cumhuriyetin değiştirilemez ilkeleriyle, milletin vazgeçilmez, devredilmez hak ve özgürlükleri de, Planlamada, herhangi bir şekilde, çağdaş uyumlar için ele alınmamıştır. Bu planda, tavuk sayımı öngörülmüştür; ama, 312 nci maddenin mevcudiyeti nedeniyle yaşanan toplumsal sorundan söz edilme cesaretine girilmemiştir.

Bu ülkeden para politikaları üzerine destanlar döktürülmüş; ama, düşünce ve ifade özgürlüğünün üzerindeki baskıların, hangi hedefler ve önlemlerle giderilebileceğini söyleyecek yüreklilik ve cesaret, bu planda yoktur; çünkü, plan, Türkiye'nin bütün geleceğini yalnız ekonomik olarak ele almakta, bu ülkenin bir kültürü olduğunu, bir tarihi olduğunu ve geleceğinin bu kültür ve tarihle bağlı olduğunu maalesef görmemektedir.

Değerli arkadaşlarım, eskiden, 18 inci, 19 uncu Yüzyıllarda, bu ülkeye din misyonerleri gelirdi. Bunlar, yumuşak yüzlü adamlardı; toplumun bütün kesimlerine nüfuz ederek telkinlerde bulunurlardı. Medenî terbiyemizle kendilerini misafir ederdik; ancak, inançlarımızın gücüyle, hiçbir telkinlerine itibarımız olmazdı. Şimdi de ekonomi misyonerleri var. Başlarında, bildiğimiz Cottarelli geliyor, istediği telkini yapıyor ve biz de uyuyoruz. En azından, bizim, milletvekili olarak bildiğimiz bu. Bunun ötesinde bir bilgimiz yok. Ha, bununla kalsa yeter; ama, yetmiyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi geliyor. Kopenhag kriterlerinin misyonerleri geliyor, Af Örgütü geliyor. Bunların hepsi, insan haklarından, hukukun üstünlüğünden, demokrasi eksikliğinden, özgür anayasadan söz ediyor. Peki, değerli arkadaşlarım, biz neyi biliyoruz?

Planlama bazı belgeler hazırlamış, bir bakanlık başka belgeler hazırlamış, Millî Güvenlik Kurulu bunu beğenmiş veya beğenmemiş... Biz bunları nereden öğreniyoruz; Planlamanın içerisindeki belgelerden mi? Hayır; gazetelerden. O gazetelerde yazılanların doğruluğu ve yanlışlığı ölçüsünde de, bizler, partimizde, tabanımızda milletimizle, insanlarımızla ve Mecliste politika üretmek durumunda kalıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bizi dinleyen sayın bakanlarımızdan –dinlemeyenlerin okuması temenisıyla- şunu, özellikle rica etmek istiyoruz: Türkiye Büyük Millet Meclisi, siyasetin oluşturulduğu yerdir, noterlik makamı değildir. Tekrar belirtiyorum, siyasete yeni girmiş olanlar, bunu, zamanında düşünmeyebilirler, milletvekilliği yapılmadan bakanlık yapıldığı için bu hatalar olmuş olabilir; ama, bunlar, önce, her partinin Meclis grubunda tartışılmalıdır. Bürokratlar, gerekiyorsa, gelip, o parti gruplarında bilgi vermelidir. Bunun dışında, meclisin ihtisas komisyonları, her biri, ayrı ayrı çalışmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisini, yalnız ve yalnız Plan ve Bütçe Komisyonu temsil

ediyor zihniyeti, kesinlikle geriye bırakılmalıdır. Dolayısıyla, burada, bu konularla ilgili olarak, en azından, kendisi yoksa bile, buradaki Sayın Meclis Başkanvekili arkadaşımız dışında, Meclis Başkanımızın bir temsilcisinin de ayrıca bulunması gerekirdi.

Değerli arkadaşlar, bu planla, bu hükümete, ithal edilecek damızlık boğa hedefi, hatta sperma özellikleri bile veriliyor; ama, plana baktığınız zaman, çocuklarımıza, bizim çocuklarımıza, bu milletin çocuklarına, dil terbiyesi, din terbiyesi ve medenî yetişmişlik terbiyesi ve kriterleri, ölçütleri hakkında hiçbir şey yoktur. Çocuklarımızın eğitimi konusunda, yalnız ve yalnız, teknik okul sayısı, öğrenci sayısı, öğretmen sayısı dışına çıkılması gerekmektedir.

İşte, kırk yıllık plan derken, biraz bunlardan bahsediyorum. Yalnız ve yalnız rakamlara dayalı, bir bilgisayarın kuru hafızası ya da kuru programları gibi olmuş bir plan.

Tekrar ediyorum, bundan böyle plan tartışmaları, sadece Plan ve Bütçe Komisyonunda değil, eşanlı olarak, ihtisas komisyonlarında yapılmalıdır. Anayasa Komisyonu bu planı tartışmalıdır. İşte, aylardır tartıştığımız konu nedir: Demokrasi, insan hakları meseleleri, Kopenhag ölçütleri, kriterleri vesairesi... Bu plan çerçevesinde bunlar ele alınmayacaksa, bunlar, yalnız ve yalnız bürokratların kendi aralarında koydukları kurallarla bizim önümüze getirilecekse, bu işin böyle yürümeceğini, bizim, çok net ve açık bir şekilde ifade etmemizden de kimse alınmamalıdır; çünkü, bütün bu tenkitler, bütün bu eleştiriler, yapılacak işlerin daha iyi yapılması içindir.

Konuşmamın sonuna doğru, özellikle, bu plandaki, kültür konusundaki ve eğitim konusundaki yetersizlikleri ayrıntılarıyla açıklayacağım; ama, tekrar bilinsin ki, bu ülkenin, ne sanayii ne tarım politikası ne sağlık politikası ne eğitim politikası ne kültür politikası, bu Meclisin komisyonlarında tartışılmadı. Tartışılmamış bu konuların yalnız ve yalnız burada tartışılmasının yeterli olduğunu kabul etmek gerçekten zordur değerli arkadaşlarım.

Size, daha sonra, Sayın Pakdemirli arkadaşım planın ekonomik hedeflerini anlatacak. Burada, inanıyorum ki, isabetli teşhisleri, samimî tenkitleri bulunacak. Onun söyleyeceklerine girmeden, tekrara meydan vermeden şu noktalara değinmek istiyorum: 2000 yılında, kamu kesimi tasarruf açığı, millî gelirin yüzde 15'ini oluşturacaktır. Değerli arkadaşlarım, millî gelirimiz yaklaşık 200 milyar dolar diye ele alındığında, 2000 yılında kamu kesimi tasarrufu açığı 30 milyar dolardır. Bu para nereden bulunacak; kamunun bu paraya ihtiyacı varsa, tabii ki, özel tasarruftan alınacak. Bu rakamı da belirteyim; bu, neredeyse 18 katrilyona tekabül ediyor; Türkiye'nin vasıtalı vergi toplamından daha fazla olan bir husus. Bu açığını kapatamayan ekonomi, devlet, özel sektör tasarrufundan bunu aldığı zaman, ülkenin en verimli yatırımlarını yapan kesimin, siz, yatırımlarını engellemiş olacaksınız. Planda, bununla ilgili, bunu giderecek herhangi bir yol kesinlikle gösterilmemiştir; yani, öyle ki, özel kesim yatırımı yerine rantı tercih eden bir model planlanıp önümüze getirilmiştir; yani, deniliyor ki, devletin paraya ihtiyacı var; bu parayı, 30 milyar doları özel kesimden alalım; özel kesim yatırım yapamasın. Bilebildiğimiz kadarıyla, son 25-30 yıllık stratejide böyle bir hedef ele alınmamıştı. Bir yanlışımız varsa düzeltilsin; ama, gördüğümüz daha da önemli bir şey, beş yıllık bir dönem için sayısal dengelerin carî fiyatlarla kurulması ilk defa burada ele alınmış; bunu da anlama imkânı yok; yani, enflasyonun sıfır olduğu bir dönem yaşanmış olsa ve yaşanacak olsa bir yerde bu kabul edilebilir.

Planda çok ciddi -bir üslup hatası diyeceğim- bir hata var. Bunu, parantez içinde üslup hatası diye tekrar ediyorum; ama, bu, üslup hatasının ötesinde. 20 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde, enerji politikasıyla ilgili bir eleştiri yer almıştı. Habere göre, enerji sektörünün planlanmasında özel kesime istikrarlı ve güven verici bir politika uygulanmadığı, özel şirketleri sektöre çekmek için çok tavizler verildiği ifade edilmiştir. Şimdi, buradan şuna geliyorum: Bize getirilen

bu plan, Bakanlar Kurulunun bir kararı. Önce, bu eleştiriyi Enerji Bakanının kabul edip etmediğini buradan soruyorum. Etmediği takdirde de, üslup hatası dediğim bir noktayı dile getiriyorum. Acaba, plandaki ifade, Bakanlar Kuruluna gönderilen nüshada olmadığı halde, önce imzalar alınıp, sonra nasılsa redaksiyon yapılır diyerek ve fırsat bu fırsattır diye ilave mi edilmiştir; yani, sayın Bakanlarımızın imzaladığı metinlerin dışında metinler, bizim öntümüze, plan diye gelip gelmemekte midir? Bunu da, bu çok önemli enerji politikası konusunda, gayet net bir şekilde soruyorum. Eğer, birinci ihtimal doğruysa, Enerji Bakanının; eğer ikinci ihtimal doğruysa, DPT'den sorumlu Bakanın, Meclise gerçeğin ne olduğunu anlatması gerektiğine inanıyorum değerli arkadaşlarım. Türkiye'nin beş yıllık geleceğinde, konuyu bir şaibe gölgesinde bırakmaya hiçbirimizin hakkı yoktur. Eğer, Bakanlar Kuruluna gönderilen nüshada olmayıp bilahara eklenmişse, planlama metodumuz yanında, planlama ahlakımızın da gözden geçirilmesi şart olacaktır.

Değerli arkadaşlar, her ne kadar planlamayı kuru, bürokratik gördüysem de, Türk bürokrasisinin geçmişte bu gibi hatalar yapmadığını da bilmekteyiz. Onun için, bu konunun, inşallah, yarından itibaren bize ayrıntılı bir şekilde bilgi verilerek tatmin edilmesi yönüne gidilir.

Değerli arkadaşlarım, Üçüncü Plan 1973'te hazırlanırken geride on yıllık plan deneyimimiz vardı ve bunu iyi değerlendirmeden yirmiki yıllık uzun vadeli bir strateji hazırladık. Bunu, o zaman da Millî Güvenlik Kurulunun onayından geçirdik. Temel hedefimiz o zaman şu idi: 1995'te 1973 yılındaki İtalya'nın ekonomik düzeyini hedef almıştık. Yani, size bunu söylemekteki maksadım, planlama teknolojisi olarak 1973'te öngörülmüş bir sistem vardı "İtalya'yı örnek alalım, onun, işte, şu kadar yıl sonraki durumuna geliriz" diyerek. Neydi o 1973 yılındaki hedef; 1995 yılında 1973 yılındaki İtalya'nın ekonomik düzeyini hedef almak.

Değerli arkadaşlarım, biz, 1995 yılında, İtalya'nın 1973 seviyesine gelebildik mi; bununla ilgili hiçbir açıklama, kıyaslama şimdiye kadar yapılmadı. Bunu neden belirtiyorum; aynı hata, sanki 1973'eri yaşıyormuşuz gibi yeniden yapıyor ve 2023 yılında dünyanın ilk 10 büyük ekonomisinden birisi olacağımızın, buradan, Türkiye Büyük Millet Meclisinden tasdik edilmesi isteniyor. Bilmem anlatabildim mi?..

1973 yılındaki plan teknolojisinden 2000 yılına gelinmiş; ama, bu arada bilgisayarlar bile gelişmiş; fakat, bizim Planlama Teşkilatımızın uyguladığı teknolojinin t'si bile ilerlememiş ve deniliyor ki, 1995 yılı Meclisine bunu yutturmuştuk, şimdi siz niye yutmuyasınız; doğru, hakları var, metinler bu şekilde öntümüze geliyor; bunları savunmak veya tenkit etmekten başka bir imkânımız yok. Bunu da böyle geçiştiririz; ama, inanıyorum ki, Sayın Bakanımız, bu, bizim, çok samimi eleştirilerimiz sonrası -eleştirinin üstünde- bu büyük hataların üzerine gidilmesinde gerekli gayreti gösterecek.

Şimdi, tabii, gelecek hayalle hazırlanıyor. Hayal etme gücümüz olacaktır geleceği görmek için, geleceği hazırlamak için; ama, insanları da o hayale doğru yönlendirirken, ellerine somut verileri, o hayale ulaşmaya imkân verecek araçların da neler olduğunu belirtmeniz gerekecektir.

Şimdi, bunlara göre, biz, beş sene sonrasının millî gelirini 5000-6000 dolara çıkarma gayretini nasıl elde edeceğimizi bilmezken, millî gelirimizin 22 000 dolarlara çıkacağını vesairesini görüyoruz.

Değerli arkadaşlarım, dünya planlamasında artık bu gibi hayalcilikten vazgeçilmiştir. Yanlış anlaşılmasın, ben de bir makro ekonomistim, ben de bu planlama disiplininden geçtim, hem de disiplinden geçtiğim hocamın adı da, 1960'larda Türkiye'de planlamanın temelini atmış olan Timbergen'di ve hasbelkader bir de nobel ödüllü almıştı ekonomide. Bunlar artık geçti; bu şekilde yaklaşımlar bitti. Somut hedef gösterilip o somut hedefe nasıl somut bir şekilde varılacağı artık planlamadır.

Hatta planlama kavramının teknolojisi bile değişmiştir. Bu planlama anlayışıyla, 1990'larda Sovyetlerde çökmüş olan "gross plan" anlayışı arasında emin olun fazla bir fark yoktur ve kesinlikle 2000'li yıllara Türkiye'yi sokacak bir plan zihniyeti, yaklaşımı değildir, kuru rakamdır. Ülkenin ne millî yapısını ne manevî yapısını ne kültür yapısını ne ülkedeki ruh zenginliğini ne ülkedeki insan zenginliğini kesinlikle kale almayan bir yaklaşımdır.

Değerli arkadaşlarım, şimdi, planlamaya nasıl geçtik biraz bunlardan bahsedip, sona varmaya çalışacağım.

Sosyal politikalar konusunda görüşlerimi biraz açıkladım; ama, daha ayrıntılarına girmeden önce, planlama metodolojimizin kırk yılı hakkında kısa bilgiler sunmak istiyorum.

Plancılığımız bir askerî darbeyle başladı. Amaç, yatırımları devlet disiplini içinde gerçekleştirecek bir metot yerleştirmektir. Kaynakların çok kıt olduğu, ülkedeki her yapının son derece dar olduğu bir dönemde, bu tip yaklaşım geçerlidir; yani, 1960'lar Türkiyesinde, kaç mühendis var, kaç doktor var, kaç tane makine var, bunların sayısının normal zekâdaki bir insanın hafızasında tutabileceği kadar az olduğu bir ülkede, bu yaklaşımlar geçerliydi. Bu anlayışla, önemli hizmetler götürüldü. Türk ekonomisine yön veren ve yönetimine katılan son derece iyi kadrolar yetiştirildi. Şu anda, Meclisimizde milletvekili olarak, bakan olarak, bu planlama terbiyesinden geçmiş çok sayıda arkadaşımız oldu; geçmişte oldu, şimdi de var, yarın da olacağına inanmaktayım. Bu kişiler, son derece, değerli hizmetler veriyorlar, verdiler; bunun için de haz duyuyoruz, kendilerini tebrik ediyorum. Bu gerçekleri görmezlikten gelmiyorum; ama, bütün bunlar, artık, Türkiye'nin yeni bir döneme geçtiği gerçeğinin, bu Sekizinci Beş Yıllık Planda olmayış gerçeğini değiştirmez.

Birinci Plan (1963-1967) tarıma dayalı ekonominin sanayileşmesini hedef almıştı. Amaç, tarımdaki istihdamı bölgesinde tutarak sanayileşmeye yönelmekti; böylece, köyden şehre göç kontrol altında tutulacaktı. Gelirde de adil dağılım hedef alınmıştı; ama, fiyat istikrarı önemsenmemiş, fırsat eşitliği ise temel ilke olarak benimsenmişti. Bakıyoruz, köyden şehre göç önlenememiş mi; koca Başkent'in hâlâ yarısı gecekonduyla çevrili. Gelirde adil dağıtım gerçekleştirilmiş mi; tabii, onun da gerçekleşebildiğini şu anda söylemek maalesef mümkün değil.

İkinci Plan da (1968-1972) Birinci Planın hedefleri bir kenara bırakıldı, yenileri benimsendi. Bunda, tarımın modernizasyonu, sanayileşme modeli olarak benimsendi; yani, tarımdan sanayiye geçme yerine, tarımı modernize edersek sanayileşmeye model olarak işimize yarar denildi ve yeni bir sanayileşme politikası, karma ekonomi, kentleşmeyi daha bir kontrollü hale getirelim denildi. Bakıyoruz, bu 1968-1972'de tutmamış.

Bunları neden söylüyorum, aslında, metodoloji dediğiniz, şilpheciliği ve eleştiriyi içerir; yani, bu Sekizinci Beş Yıllık Plan, bize getirildiğinde, en azından, bundan önceki bu yedi tane beş yıllık plan dönemlerinde, içinde hangi hedeflerin hangi gerekçelerden dolayı tutturulmadığının, tutulmadığının bilgisinin bunun içinde olması gerekirdi ve biz siyasetçiler olarak, bu noktada, bu bilgiyle karar verme hakkına sahip olmamız gerekirdi. Tutturulmayan hedefler, siyasetçinin yetersizliğinde mi, siyasi istikrarsızlıktan mı, siyasetçinin planın hedeflerinin tutturulmasına gerekli desteği vermemesinden mi ya da hem bunlar hem de planlama metodunun yetersizliği mi; ülke gerçekleri oluşumlarının başka şekilde ortaya çıkması mı?.. Bunların hiçbirisi ortada yok, yani, plan, kendi kendini eleştirmeyi, en öz eleştirmeden yoksun bir şekilde devam ediyor.

Şimdi, ben -tabii, ben derken, buradaki bilgilerin büyük bir kısmı planlamada uzun yıllar çalışmış Yılmaz Karakoyunlu arkadaşımın hazırladığı notlar- ilk iki plandaki hedefleri belirttim. Üçüncü Plana geçelim; burada, 22 yıllık strateji hazırlandı. Biraz önce bahsettiğim İtalya olayı; 22 yıl sonra 1995'te 1973'ün İtalya'sı hedefleri şeklinde ele alınmıştı. Bunda, kamu finansmanı açıkları

esas alındı, kamunun tasarruf açığını özel tasarrufun satın almasına bağladık; yani, bugünkü, işte dışarda 100 milyar, içeride kaç yüz milyar dolar olduğunu bilmediğim borçlar; devletin faiz fiyatını artırmasına adım bu şekilde atıldı vesaire vesaire.

Dördüncü Plana geldiğimizde; Dördüncü Plan, 1979, Türk ekonomisinin en sorunlu olduğu yıllar; ciddi siyasi kriz var, petrol şokuyla ülke ekonomisi ve dünya ekonomisi sarsılmış ve Dördüncü Plan hiçbir başarı elde edememiş, sonuna zaten varamamış; çünkü, ancak, 24 Ocak kararlarıyla ülke felaketten kurtulabilmiş. Dolayısıyla, Dördüncü Planı yok varsayabiliriz.

Beşinci Plan (1985-1989) Üçüncü Plandan sonra en başarılı olan bir plan. Tabii, bunda, siyasi istikrarın son derece önemi var; ama, esas, dünyaya açılma, özel sektörlü teşvik etme, çalışma barışını koruma var; fakat, bu Beşinci Planda da, yani, bizim Anavatan İktidarımızın dönemini oluşturan planda da, sonradan görüyoruz ki, kültür politikasında önemli ihmal ve zaafılar varmış.

Altıncı Planda (1990-1995) yüksek büyüme hızıyla işsizliğin azaltılması amaçlanmıştı. Yorumunu yapmıyorum, hep birlikte yaşadık.

Yedinci Planda (1996-2000) öngörülen hedeflerden çok uzak kaldığını hepimiz gayet iyi biliyoruz.

İşte, çok özet bir şekilde, kırk yıllık plan gelişmemizi size sunmaya çalıştım. Dolayısıyla, tekrarlamak istiyorum: Bu plandaki, yeniden, geçmişte hiçbir geçerliliği olmadığı görülmüş olan yirmilitç yıllık perspektife sarılarak, yeniden, Türkiye'nin, işte, şu yıllarda, şu ülkenin, şu durumuna geleceğiz anlayışından, bir kere, fikren uzaklaşmak lazım. Türkiye'yi, sürekli olarak, ancak yirmi sene, otuz sene sonra bugünkü, bu ülkenin yirmi, otuz sene gerisine erişebilirsin anlayışından bir kere uzaklaştırmak lazım. Onun için, diyorum, koyacağımız somut hedefleri, yalnız ve yalnız, kendimiz için koymamız lazım.

Tabii, bu, son derece filozofik bir yaklaşım şeklinde görülebilir; ama, bu, bir şekilde görülmelidir: Türkiye, yarışını kendi kazanacak bir ülke diye görülmelidir; Türkiye, yarışını sürekli olarak daha ileride olanın kaç metre gerisinde olarak kazanacağı ülke olarak gösterilmemelidir. Bu anlayıştan, artık, yalnız planlamanın değil, Türkiye'de herkesin çıkması gerekir ve Türkiye, hiç ummadık başarıları çok ciddi bir şekilde gerçekleştirebileceğini görmüştür ya da şöyle diyeyim: Türkiye, yalnız, yürüyerek, koşarak bir hedefe erişebilen ülke değildir. Türkiye, zamanında, hiç kimsenin düşünemeyeceği ölçüde sıçrayabilen bir ülkedir; bekler bekler, ama, öyle bir sıçrama yapar ki, aradaki çok sayıdaki farkı kapatır.

Bu plan yaklaşımı, son derece monoton, tekdüze, yalnız ve yalnız, belirli bir uyumsuzluğun üstündeki hızla gidildiği takdirde nereye varılacağını gösteren bir yaklaşımdır; bu zihniyete karşı çıkıyorum ve bu zihniyetin değişmesini özellikle istiyorum. Bu değerler adı, meseleye rasyonel yaklaşımdır, rasyonel toplum içindir. Rasyonel toplumu da yarattığımız zaman, bu, demokrasi için, çok sesliliği de aynı zamanda yaratacaktır; aksi takdirde, rakamlara bağlı olan bir toplumda, ne demokrasinin ne de demokrasinin çerçevesinde, demokrayisi de büyük bir planet gibi alırsak, onun etrafında dönecek yıldızları görme imkânımız yoktur.

Değerli arkadaşlarım, burada yapacağım eleştirilerin, kesinlikle, işte, o bakan o partinin ayrımlıyla bu bakan bu partinin, hiçbir ilgisi yok. Burada yaptığım eleştirileri -bütün bu bakanlar, benim güvenoyu verdiğim bakanlardır, benim partimin bakanıdır ya da ben, o partilerden birinin milletvekiliyimdir- hiçbir ayırım yapmadan, bu anlayışla söylediğimi özellikle ifade ediyorum ve o bakan arkadaşlarımızın da, bu tenkitlerde, şahsen, en ufak bir suç, vebali yoktur, onu da belirtmek istiyorum. Yani, burada, bir bakanlık kastedilirken, o her biri birbirinden daha kıymetli olan bakan

arkadaşlarımın ne şahsını ne politikalarını ne partinin politikalarını kastetmiyorum; öntümüzdeki döneme yönelik, eksikliklerimizi hep birlikte görme amacıyla söylüyorum.

İlk önce, eğitimden başlayacağım. Eğitim gibi, Türk toplumunun en hassas meselesi söz konusu olunca, bir parti mensubiyeti içerisinde değil, sorumlu yurttaş duyarlılığıyla meseleye yaklaşmaya çalışıyorum. Türk çocuğunun eğitimini, hepimiz, her şeyin üzerinde tuttuğumuzdan dolayı, bu konuda eleştirmeye başlamak istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, uygar insan, uygar çocuk olarak büyürse olur, bu da aile terbiyesiyle mümkündür. Ortaeğitim kurumları, bu uygar çocuğu alır, yetiştirir, bilgili insan haline getirir; ama, uygar çocuğu alabilmesi için, o çocuğun, ailesinden o terbiyeyi alabilmesi şarttır. Üniversiteler, bilgili insanı alır, onu olgun insan haline getirir. Bu olgunluğa ulaşmada, insan hakları, hukuk üstünlüğü, demokrasi ve ekonomik refah en önemli etkenlerdir; o yoksa, olgun insan değil, işte, maalesef, hepimizin sıkıntısını çektiğimiz ve onun için öğrenci afları çıkardığımız, sırf diplomalı insan yetiştiririz.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, ben de yabancı dilde okudum; ama, Türk insanının yetişmesinde en önemli unsurun anadili olduğunu, burada vurgulamak istiyorum. Çocuk, dilini anasından öğrenir, anaokulunda öğrenir, ailede öğrenir. Türkiye'de, hiçbir plan gibi, Sekizinci Plan da, bu konuda hiçbir öngörü ve politika benimsemediği için, dil eğitiminde keyflik başlar; geleceğe yönelik en önemli hususların başında bu gelmektedir. Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 32 sayılı kararı, Tebliğler Dergisinde, Nisan 2000'de yayımlandı; anaokulundan itibaren, çocuklara İngilizce öğretilmesi esas alınıyor. Çocuklara, İngilizce öğretilmesine karşı değilim; ama, aynı duyarlılıkla, çocuklara, önce Türkçe öğretilmesi gerekir değerli arkadaşlarım. Anaokullarından itibaren, siz, İngilizce öğretmeye kalktığınız zaman, o çocuğun, kendi dilinde ilerlemesi için hiçbir gayreti oluşmaz. Zaten, dilini yeteri kadar konuşmayan, konuşamayan bir kadro yetiştirdik. Ondan sonra, bu, daha da gelişti, Türkçe'nin dışında yabancı dil bilmek marifet oldu.

Değerli arkadaşlarım, bana, sınıfımıza, lisede mantık ve filozofi dersini veren hocam şunu anlatmıştı: "Bir insanın düşünce kabiliyeti, yaratıcılığı bildiği dille eşdeğerdir. Bildiğiniz dille düşünebilirsiniz, bilmediğiniz bir kelimeyi düşünmek için aklınıza getiremezsiniz. Dilin zenginliği, beynin, fikrin, düşüncenin, yaratıcılığın zenginliğini oluşturur." Eğer, beşyüz kelimelik dille konuşursanız, bin kelimelik düşünemezsiniz, imkânı yoktur. Bir ressamın elinde kaç renk varsa, ancak o renklerle boya yapabileceği gibi, en fazla birbirine biraz karıştırarak bir şey elde edebilir. Şimdi, biz, çocuklarımıza, gelecekleri için düşünmelerinde Türkçeyi vermiyoruz; yarım Türkçenin yanına bir de yarım İngilizce verelim diyoruz, iki sağlam bacakla yürütmek yerine, iki topal bacakla yürütmeye çalışıyoruz. Dünyaya bizden daha fazla entegre olmuş olan Avrupa toplumlarında bunu görmüyoruz; bir Fransız için en önemlisi çocuğunun Fransızca öğrenmesidir, bir İtalyan için önemli olan çocuğunun çok iyi İtalyanca öğrenmesidir, İspanyol için İspanyolca, Alman için Almanca; çünkü, dil, onlar için, aynı zamanda, yaşadıkları toplum içerisinde birbirleriyle arada hiçbir engel olmadan bağ kurmalarını, ilişki kurmalarını, yurttaş olmalarını, arkadaş olmalarını, insan olmalarını sağlayacak temel bir unsurdur.

Şimdi, burada, çok sayıda arkadaşımız –ben, olmayan arkadaşlarımızı da var sayarak konuşuyorum– yurt dışındaki komisyon toplantılarına katılırlar, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu, NATO Atlantik Asamblesi, Uluslararası Parlamenter Birlik, vesaire, vesiare. Siz, kaç Almanın iyi İngilizce, Fransızca konuştuğunu gördünüz? Hangi İngilizin İngilizceden başka dil konuştuğunu gördünüz? Yani, bir İtalyan, Fransızca, İngilizce konuşurken bile, hemen İtalyan olduğunu anlıyorsunuz; çünkü, tamamen İtalyan şivesiyle ve yetersiz bir İngilizceyle, Fransızcayla konuşuyor, ediyor.

Neden; önem, ana dillerine verilmiş ve onun için de, Avrupa Parlamentosunda, Avrupa Konseyinde muazzam bir tercüman ordusu vardır, anında tercüme yapılır. Biz de, 1980'li yıllarda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin desteğiyle, Avrupa Konseyinde, Türkçeyi diğer diller gibi tercüme edilen diler arasına koyduk; milletvekillerimiz orada Türkçe konuşuyorlar.

Ben, bundan bir süre önce, geçen dönemde, Türk-Alman Parlamentar Dostluk Grubunu kurmuştum; bana dediler ki "sen Almanca bilmiyorsun" dedim ki "benim Alman muhatabım Türkçe mi biliyor ki, bana bu soruyu soruyorsunuz." Yani, öyle bir mantık içindeyiz ki... İşte, dediğim gibi, burada, ben İngilizce, Fransızca bilirim, Türk-Alman Dostluk Grubunu kurdum. Beni eleştirdiler "sen Almanca bilmiyorsun, bunu niye kuruyorsun" diye. Bizim hiçbir muhatabımız Türkçe bilmiyor ki, kurduklarında.. Yani, biz, onların dillerinin hepsini öğreneceğiz, onlar başka bir dil öğrenmede bir gayret içine girmeyecekler; bu yanlıştır. Bu demek değildir ki, Türk insanı, Türk çocuğu, dünyaya entegre olmak için, Türkçe dışında bir dil öğrenmesin, tam tersine, bir değil -bir dil de yetmez- iki, üç tane öğrensin; ama, mesele, önce anadilini öğrensin; bunun için ayrıntıya giriyorum.

Şimdi, devam ediyorum yazılı metinden.

"Türk cumhuriyetlerinde ve Avrupa Birliği ülkelerinde Türkiye Türkçesinin öğretimini ilke olarak kabul ediyoruz; ama, uygulama Türk çocuklarına gelince İngilizce hedef alınıyor. Planlama metodolojisindeki temel hedef, ilke kararının çok üstünde bir uygulama disiplindir. Bu, son derece vahim bir durumdur; ama, plan, bunu iftihar gibi sunmaktadır. Türkçenin, bilim, sanat, ticaret, fen, iletişim ve uluslararası çalışma dili olması sağlanacaktır diyen plan hedefine, artık, kim inanır, kim itibar eder." Sayfa 117, madde 870.

İnanınız ki, çocuklarımız dillerini bilmiyorlar, tarihlerini daha az biliyorlar, edebiyatlarını ondan az biliyorlar, coğrafyalarını ise bildiklerini şüpheyle karşılamak gerekir. Kültürlerine, maalesef, gittikçe daha da uzaklaşıyorlar.

Anadolu'nun çeşitli üniversitelerinde değişik vesilerle konferans vermek üzere geziler yapıyorum. Üniversite öğrencilerine soruyorum, bana on tane İslam filozofu, Türk filozofu ismi say diyorum, iki tane sayanı zor çıkıyor. Farabi'yi, İbni Sina'ı, İbni Rüşd'ü, Muhiddin Arabi'yi, İmam Gazali'yi, Şühreverdi'yi, İbni Meymun'u, Hallacı Mansur'u, Şeyh Bedreddin'i, Cebin Bir Hayyan'ı, daha aklı gelebilecek isimler; emin olun bilen çıkmıyor; yani, herkesin bildiği birkaç ismi, Mevlana'ya, Hacı Bektaş Veli'yi saymak, geçmişle bilmekle eşdeğerde tutuluyor.

Değerli arkadaşlarım, Tokat Milletvekili Lütfi Ceylan dostumuz, burada bir konuşma yaptı. Dil ve felsefe bütünlüğümüzün, milliyetçiliğimizin nur burçlarını saymıştı. Sadri Maksudi'den, Yusuf Akçura'dan, Zeki Veli Togan'dan, Ziya Gökalp'ten, Atatürk'ten söz etmişti.

Değerli arkadaşlarım, bu yazdıklarım -yiğidin hakkını yiğide vermek istiyorum, yüzde yüz katılıyor- Yılmaz Karakoyunlu arkadaşımın. "Bu kadroyu iyi tanırım, iyi bilirim, iyi de okuttum. Bu kadro, Türk kültür değerlerinin ve mirasının korunmasını, geliştirilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını esas alan bir eğitim ve kültür felsefesidir. Bırakınız bu kültür, eğitim felsefesini, bugün bu kadroyu tanıtan okullarımız yoktur, tanıyan öğretmenlerimiz azalmaktadır, bilen insanlarımız kalmadı; bunu ayıp sayıyorum. Ülkesinin kültürüne cahil kalmayı meziyet sanan bir kolejcilik eğitim anlayışı var. Bu durumdan son on yılın bütün hükümetleri sorumludur.

Değerli arkadaşlar, 65 000 000'üz, toplam kütüphane sayımız 1 300, toplam kitap sayımız ise 13 000 000, buna resmî kuruluşların yayınladıkları kurumsal tanıtım kitapları da dahildir; yani, aslında okunmayacak, gerektiği zaman müracaat edilecek istatistik kitapları gibi. Kütüphane başına kitap sayımız 10 000, bunların ne kadar güncel olduğunu bilmiyoruz; yani, 65 000 000 nüfusa 13

000 000 kitap, adam başına 0,2 kitap düşüyor 2000'li yıllarda, 5 kişiye 1 kitap. Bugün fert başına gayri safi millî hâsıla 3 500 dolar veya 3 000 dolar, yirmioç yıl sonra planın rakamlarına göre 22 000 dolar olacak. İşte, planda rakam dışında anlayış yok, onun örneğini vermek istiyorum. Dolayısıyla, plan yirmiiki-yirmioç sene sonrasını nasıl öngörüyor; diyor ki "22 000 dolar olacak." O zaman demek ki, kütüphanelerde kitap sayısı da 0,2 çarpı 23 defa olacak. Değerli arkadaşlarım, böyle bir gelecek hazırlanmaz. İşte, anlayıştaki sakatlığı vermek istiyorum; yani, bizim gelirimiz arttığında kültürümüze yönelik çalışmalar hangi ölçüde artacak, bunlar yok. Denebilir ki, efendim, ülke zenginleştiği zaman bu paranın büyük bir kısmını kütüphanelerine harcar, hayır, değil. Ülkenin zenginleşmesiyle birlikte o paraların kültüre akmasını bugün okula gönderdiğimiz çocuklara aşılarsak ancak mümkündür; yoksa, onlar o paraları otomobillere de harcayabilir, zevku sefa içinde harcayabilir.

Şimdi, aynı kriteri kullanırsak yirmioç yıl sonra; yani, cumhuriyetin 100 üncü yılında fert başına kitap sayısı 0,2'den 1'e çıkacak. Biz dünyanın en önemli 10 ekonomisinden biri olacağız; ama, fert başına kitabımız bu ölçülere göre 1'in üstüne çıkmayacak. Oysa, bugün baktığımızda Yunanistan'da fert başına kitap sayısı 17, Portekiz'de 34, İspanya'da 148. Demek ki, İspanya'nun fert başına kitap sayısı hedefine ancak bir asır sonra yetişebileceğiz. Ben, bu planlama mantığıyla gidiyorum ve tenakuzu da gösteriyorum, eksikliği de göstermeye çalışıyorum.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin kültür politikası böyle düzenlenemez. Bu planda Türk kültür envanteri yok. Bu plan sanki Türkiye için hazırlanmamış; Türk insanı için hazırlanmamış ve bu ülkede yaşayacak insanlar için hazırlanmamış. Bu planı hazırlayanlar, Kültür Bakanlığının web sayfasına bakmak ihtiyacını dahi duymamışlar. Haberleri olmadığına da iddiaya girebilirim; çünkü, değerli arkadaşlarım, -sırf kayıtlara geçsin diye söylüyorum- Kültür Bakanlığı web sayfası dünya çapında bir başarı örneğidir, 15 000 sayfadır; Türk kültürünün en önemli envanteridir. Dört dilde kültür varlığımızı tanıtmaktadır. Bunu yapan da bu ülkenin onur duyacağı vatansever genç bir kızmızdır. Adı, kayıtlara geçsin diye söylüyorum, Kültür Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanı Meryem Sözen'dir. O, ülkesiyle, Türk kültürüyle iftihar etmektedir, biz de onunla onur duymalıyız. Biz istiyoruz ki, önümüzdeki beş yılı hazırlayan ve yirmioç yıllık stratejiyi önümüze koyan Planlama da, Türk kültürüyle ve geleceğimizle iftihar etsin, onur duysun.

Millî bütçeden ancak beş oranında pay alan Kültür Bakanlığına rağmen, Batı Avrupa'da sayılı birkaç devlet hariç, Avrupa, Asya, Avustralya, Afrika, Güney Amerika ülkeleriyle başa çıkacak bir gelişme kadromuz var. 9 operası olan bir ülkeyiz; 4 büyük baleimiz var, 5 senfoni orkestramız var, Türk halk ve sanat müziği korolarımızın sayısını ise bilmiyoruz; bunun adedinin çıkarılması gerçekten çok yararlı olacaktır.

Halkımız, millî müziğimizi, musikimize tam olarak sahip çıkmıştır. Ödenekli, ödeneksiz tiyatrolarımızda sanatkarlarımız, dünya çapında eserler sergiliyorlar. Dünyaya kafa tutan bir öykücülüğümüz, romancılığımız var. Dünya sinemalarının hayranlığını davet eden noktaya geldik; ama, bu planda bunlarla ilgili hiçbir politika kararı yok; destek de yok, teşvik de yok, yön gösterme de yok.

Bu plan, Türk tiyatrosunu, Türk operasını, Türk balesini, Türk senfoni orkestrasını, Türk müziğini, Türk halk müziğini, halk oyunlarını, Türk resmini, Türk heykelini, Türk şiirini, Türk romanını, Türk öyküsünü, Türk iletişimini tanımıyor, bilmiyor, duymamış, okumamış, gitmemiş; bunlara ilişkin politika ve önlemleri yok. Oysa, kültür web sayfasını açıp bakmak bile yeterli olabilirdi. Tabii, bundan sonra, Değerli Kültür Bakam arkadaşımıza, mümkün olduğu kadar, Kültür Bakanlığının, bu biraz önce saydığım konulardaki düzenlemelerini, konserlerini, seminerlerini, resim sergi açılış davetiyelerini Planlama Teşkilatındaki arkadaşlara göndermelerini tavsiye edeceğim.

Değerli arkadaşlarım, yetmişbeş yıllık cumhuriyetimizin kültür politikası daima evrensel kültürün yararlandığı ve yararlanıldığı bir ögesi haline gelmişti. Geçmişte de, hep bu ilkeler çevresinde hareket edilmişti. İlk defa bu planda evrensel kültürle ilgili hedefin çevresel kültür kavramına dönüştüğünü görüyorum ve şaşırıyorum. Bunun da, tabii, daha ayrıntılı bir şekilde açıklanması gerekirdi; evrensel kültür, çevresel kültüre nasıl dönüştüyor... Bunun, bir ifade hatası olduğunu tahmin ediyor veya umuyor, planın çok yerinde rastladığımız ifade hatası gibi, bunun da bir redaksiyonla düzeltilebileceğine inanmak istiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, planlama, aynı zamanda, ülkenin önüne, geleceğe yönelik, toplumla ilgili ve yönetimle ilgili ufuklar da açmak durumundadır; bu yok. Ama, buradan şunu hatırlatayım, gerçek demokratik bir toplum iki esas üzerine kuruludur; birincisi, vatandaşın hakkı olan bilgiye erişmesi; ikincisi, yönetimlerin -ister merkezî ister mahallî yönetim olsun- şeffaf ve katılımcı olması. Birincisine bilgi edinme, bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve yayma hakkı diyoruz. Bu, 2000'li yıllarda bilginin herkese dağılıcağı bir dünyada Türk vatandaşının asgarî hakkıdır. Bu kavramda, yasalarla gizliliği belirlenmemiş tüm bilgiler her vatandaşa açıktır. Gizlilik yasayla belirlenince, yetki, emir-komuta zinciri altında çalışan bürokratin değil, meclisin ve parlamentonun, yani, halkın direkt temsilcisinin elinde olur. Bugünkü durumda bu, böyle değildir.

Türkiye'deki bilgi, en açık bilgi, vatandaşın gizlenen bilgisidir. Bakın, iddia etmiyorum; çünki, başımdan geçtiği için biliyorum; Devlet İstatistik Enstitüsünün yayımlayıp bedava dağıttığı kitaplardaki bilgiyi telefonla, faksla Devlet İstatistik Enstitüsünden isterseniz, size vermiyorlar "müdülden izin alın" diyorlar. Aynı durumu Devlet Planlama Teşkilatında denemedim; ama, kendilerindeki durum öyle değilse bile, Türkiye'nin genelinde durum böyledir. Bugün, bir vatandaşımızın en hakkı olan, arazisinin üstündeki imar durumu nedir, tapu durumu nedir, bu bilgileri alma hakkı bile son derece zordur. Geçenlerde bir yerde okudum; vatandaşın istediği bilgiyi göndermek için, kendisinden 3 000 000 lira faks parası isteniyor; halbuki, gönderilecek olan bilginin maliyeti ya da faks maliyeti birkaç 100 000 liralık bir husus. Tekrar bunun üstüne geleceğim; bilgi edinme, bilgiye erişme hakkı...

İkinci nokta da, yönetimlerin şeffaf ve katılımcı olması. Halkın, yönetimi iyi destekleyebilmesi, halkın, yönetimi iyide, güzelde destekleyebilmesi, yanlıştta da denetleyebilmesinin tek yoludur yönetimlerin şeffaf olması, hem merkezî hem de mahallî yönetimlerin şeffaf olması.

Bilgiye erişme hakkı ve şeffaf yönetim gereği, temiz toplumda olmazsa olmaz bir şarttır. 21 inci Yılızılda bütün demokratik toplumların âdeta DNA'sını, genetik yapısını oluşturacak bu gelişmelere Devlet Planlama Teşkilatı tamamiyle kapalıdır.

Değerli arkadaşlarım, Amerika gibi açık bir toplum, sorunlarına, özellikle temiz topluma ulaşma tartışmalarını 1970'li yıllarda yaptığında, iki tane temel yasa çıkardı; biri, bilgiye erişme hakkını düzenleyen yasadır (Free Information Act) ama, zaman içerisinde görüldü ki, bilgiye erişme, temiz toplumu sağlamada yetmiyor. Yani, siz, bir belediyenin yaptığı bütün ihaleleri öğrenebiliyorsunuz, açık, gizlilik yok; ama, ihale yüzde yüz namuslu, dürüst olsa bile, geçen sene yapılmış kaldırımın kırılıp tekrar yapılmasının gerekçesini size açıklamıyor. Onun üzerine, ikinci bir yasa çıktı; gün ışığında yönetim, benim şeffaf yönetim dediğim. Yani, vatandaşın, "bu kararı niye alıyorsunuz, neden alıyorsunuz" diye sorma hakkını getiren ve ister merkezî ister mahallî yönetici olsun, o yöneticilerin aldıkları karar konusunda kendilerini seçmiş olan insanlara bilgi vermesi, hatta ve hatta o karara katılması şeklinde. Bizde, bu konuda son derece mütevazı bir şekilde olan tek uygulama Çevre Bakanlığıyla ilgilidir. Bu çevreyle ilgili konular olduğunda gazetelere ilan verilmektedir, o kadar; onun dışında, her yer vatandaşın kapalıdır. İşte, 1973'teki anlayışla değil de, 2000'li yıllardaki

anlayışla bir planlama hazırlansaydı ya da hazırlanırken bu Meclisin müesseselerine gelip danışıl- saydı, bütün bu ihtiyaçlar ortaya çıkar ve düzeltilirdi.

Planlama, bir ülkenin bütün unsurlarının uyumlu olduğu bir geleceği tasarlamaktır; geleceği aydınlatacak, demokratik, çağdaş toplum için meşaleyi tutmak sorumluluğudur. Planlama, ahlak ve kültürü, bu meşaleyi genç kızlarımızın ve delikanlılarımızın üzerinde, ellerinde yükseltmedir. Bu planda, üzülerek söylemeliyim ki, bu meşalenin hiçbir eseri yoktur. Ancak, tesellim şudur değerli arkadaşlarım; sizler, bu Meclisin değerli üyeleri, geleceği aydınlatacak meşaleyi sizler tutabileceksiniz, hürriyet, adalet ve eşitlik huzuruyla, bu meşaleyi, sizler ateşleyebileceksiniz. Zaten, bir pazar günü geç saatlere kadar çalışan Meclis de, bu inancın en büyük örneği oluyor. Eğer bu meşaleyi, millete himaye kanadı veren şefkat ve cesaretle yükseltebiliyorsanız, eğer bu meşaleyi görev mesuliyeti ve hizmet gayretiyle taşıyabiliyorsanız, sizlerin hangi çağda olduğunuzun hiçbir önemi yoktur; çünkü, siz, bunları yaptığınızda, hepiniz, Fatih'in İstanbul'u fethettiği, hepiniz Atatürk'ün cumhuriyeti kurduğu yaştaşınız.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Akarcalı, hem size, hem de Sayın Karakoyunlu'ya.

Anavatan Partisinin ikinci konuşmacısı Sayın Pakdemirli; ama, müsaade ederseniz, saat 20.15'te toplanmak üzere, birleşime ara veriyorum.

Kapanma Saati: 19.51

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati : 20.15

BAŞKAN : Başkanvekili Nejat ARSEVEN**KÂTİP ÜYELER : Mehmet ELKATMIŞ (Nevşehir), Melda BAYER (Ankara)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 118 inci Birleşimin Üçüncü Oturumunu açıyorum. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

IV. – KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN**GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

1. – Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı: 516) (Devam)

BAŞKAN – Komisyon?.. Yerde.

Hükümet?.. Yok.

Efendim, Parlamento teamüllerine uygun olarak, birleşime 5 dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 20.20

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati : 20.25

BAŞKAN : Başkanvekili Nejat ARSEVEN**KÂTİP ÜYELER : Mehmet ELKATMIŞ (Nevşehir), Melda BAYER (Ankara)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 118 inci Birleşimin Dördüncü Oturumunu açıyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerindeki görüşmelere kaldığımız yerden devam ediyoruz.

IV. – KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN**GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

1. - Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı: 516) (Devam)

BAŞKAN – Komisyon ve hükümet yerinde.

Daha önceki oturumlarda, Fazilet Partisi ve Doğru Yol Partisi Grupları adına yapılan konuşmalar tamamlanmış, Anavatan Partisi Grubu adına da Sayın Bülent Akarcalı konuşmuştu.

Anavatan Partisi Grubu adına ikinci konuşmacı, Manisa Milletvekili Sayın Ekrem Pakdemirli; buyurun efendim. (ANAP, DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

ANAP GRUBU ADINA EKREM PAKDEMİRLİ (Manisa) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sekizinci Beş Yıllık Planın müzakerelerinde, Anavatan Partisinin görüşlerini sunmak için huzurunuzdayım; hepinize saygılar sunuyorum.

Değerli arkadaşlar, genç cumhuriyetimizin ilk yıllarında, ülkenin, oldukça liberal ekonomi mantığıyla yönetilmiş olduğunu görüyoruz. Menkul kıymetler borsasında o günlerde, döviz, tahvil ve hisse senedi işlemleri yapılırken, ithalat, fevkalade serbestti. 1923-1933 yılları arasında ekonomik büyüme yüzde 7,6 olmuş ve bir daha bu büyüme yakalayamamışız.

1933-1938 yılları arasında da bu büyüme, yüzde 7,1'e gerilemiştir. ABD'deki 1929 krizi, dünya ekonomisini sarsmış, bir müddet sonra, durgunluk, Türkiye'ye de sıçramıştır. Kapitülasyonların ilgası, demiryollarının kamulaştırılması, devletin elindeki sermaye ve insangüçü birikimi, sanayimizin kurulması için uygun bir zemin hazırlamıştı. 1927 yılında yüzde 12,8'lik, 1932 yılında da yüzde 10,7'lik bir ekonomik daralmaya rağmen, 1926'da yüzde 18,2; 1929'da yüzde 21,6 ve 1933'te yüzde 16'lık ve 1936'da yüzde 23,2'lik rekor büyüme elde edilmiştir.

1933 yılında ilk defa, beş yıllık bir sanayi planı yapılmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu plan gereği, bugünkü KİT'lerin ilk nüveleri kurulmuştur. Devletin, sanayi yatırımlarına girmesiyle beraber ekonomiye müdahalesi artmaya başlamıştır. 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun bir yıllığına çıkarılmış olmasına rağmen, 1960'lı yılların ortasına kadar her yıl uzatılmış, sonra da, zaman sınırlaması kaldırılarak, devamlı bir kanun haline sokulmuştur.

Bu kanun, Maliye Bakanlığının çıkardığı tebliğlerle bedeni (hapis) ceza ihdas edilmesine yol açmış ve çok sert tedbirler alınmasını sağlamıştır. Bu kanuna rağmen, Türk parasının kıymeti korunamamış, 1959'da yüzde 200, 1969'da da yüzde 70 oranında Türk parası devalüe edilmiştir. İkinci Dünya Harbiyle beraber, devletin ekonomiye müdahalesi gittikçe artmış, zaman zaman, karaborsa hortlamıştır. Millî Korunma Kanunu çıkarılarak fiyat istikrarı sağlanmak istenmiş; ama, başarılı olunamamıştır.

1946 yılında CHP'den ayrılan bir grup milletvekili, ekonomiye devletçi bir yaklaşımı tenkit etmiş, tekrar liberal ekonomiye dönülmesi ve kamu iktisadi kuruluşlarının halka satılmasını programına almıştır. Bu dönemde, ülke, ciddi anlamda enflasyonla tanışmıştır. Enflasyon iki haneli olmuş, hatta, 1942 yılında, enflasyon yüzde 70'i bulmuştur.

Çokpartili dönemle birlikte siyasetin yapısı değişmiş, zaman zaman, gerilim politikası uygulanmasından medet umulmuştur. 1950 seçimleriyle, Demokrat Parti iktidara gelmiş ve liberal bir ekonomi politikası uygulamaya başlamıştır. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Serbest Bölgeler Kanunu, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunları bu politikanın ürünleri olmuştur.

Seçimleri kaybeden ve kendisini devletin sahibi olarak gören CHP, muhalefetini çok sertleş-tirmiş, ülkede kamplaşmaya yol açılmış, bu siyasetten, ekonomi büyük zarar görmüştür. Döviz yokluğu, ödemeler dengesinin sürekli açık vermesi sonucu, hükümet, liberal ekonomiden ayrıtlma mecburiyetinde kalmıştır.

Bütçenin, cari ve yatırım bütçesi olarak beraberce bağlanması, siyasilerin, yatırımları nereye ve ne zaman yapılacağına karar vermesi, muhalefet tarafından ağır tenkitlere uğramış, bunun sonucunda, kamuoyu, yatırım bütçelerini, atanmış teknokratların yapması fikrini öne çıkarmıştır.

Zaten, her büyük gerilim ihtilalle sonuçlanmış, sonuçta, Meclisin yetkileri kısılmış ve arkamızda duran Atatürk'ün vécizesi; yani "hâkimiyet bila kaydı şart milletindir" vécizesi lafta kalmıştır.

Hükümet, Belçika'dan 1959'da davet ettiği Profesör Tinbergen'e bir rapor hazırlatmış ve plan fikri yönetime hâkim olmuştur. Ne var ki, 27 Mayıs ihtilali olmuş ve Planlama Teşkilatı, 1962 yılında, fiilen çalışır hale gelmiştir. Kuruluş 1961; ama, bence, fiili çalışması 1962.

1950-1960 dönemi, Atatürk döneminden sonra en yüksek bir ekonomik gelişme dönemi olmuştur. Gayri safi milli hâsıla, ortalama, yıllık yüzde 6.3, sanayinin büyümesi yüzde 8.6 olmuştur.

Devlet Planlama Teşkilatının kuruluş ve amaçları yeni Anayasaya girmiş ve böylece bu kurumun kararları, kamuyu bağlar, özel sektöre de yol gösterici bir duruma sokulmuştur.

1962 yılında bir yıllık planlı döneme geçiş programı yapılmış ve ilk beş yıllık plan 1963-1967 dönemini kapsamıştır.

Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla birlikte iktisadi termonolojiye "karma ekonomi modeli" diye bir tabir de girmiştir. Bazı faaliyet sahaları özel sektöre kapatılmış, kamu sektörü öne çıkarılmış, fiyatlar, döviz ve kurlar politik kararlarla belirlenir hale gelmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı, zaman zaman en önde olmuş, zaman zaman da sesi çıkmaz bir kurum olarak bugünlere gelmiştir. Rahmetli Özal'ın DPT Müsteşarı oluşuyla birlikte bu müesseseye âdeta bir okul gibi faaliyet göstermiş ve son yirmi yılın önemli devlet ve siyaset adamlarının yetişmesine vesile olmuştur.

Siyasî iktidarın tutumuna, başındaki yöneticiye göre hükümete aktif müşavirlik yapmış ve çok geniş yetkiler kullanmıştır Devlet Planlama Teşkilatımız. Kuruluş kanununun getirdiği ayrıcalıklı ücret statüsünden dolayı kamudaki iyi yetişmiş elemanları devamlı cezbetmiş, bir cazibe merkezi olmuştur.

Birinci Beş Yıllık Plan, toplamda, sabit fiyatlarla yüzde 40'lık bir ekonomik büyüme öngör-müş 1963-1967 yılları için; ama, gerçekleşme yüzde 37'de kalmıştır; hedefe oldukça yakın bir oran tutturulmuştur. İkinci Beş Yıllık Planın yine yüzde 40'lık büyüme öngörmüş olmasına rağmen yüzde 39'luk bir gerçekleşmeyle, yine, hedefe fevkalade yakın bir noktaya geldiğini görüyoruz.

Planlı dönemin, siyasî istikrarın korunduğu dönemlerde, büyüme hedefleri yakalanmış, siyasî istikrarın olmadığı dönemlerdeyse hedeflerden büyük sapmalar olmuştur. Bugün niye "istikrar... is-

tikrar..." denildiğinin kaynağı budur. Tek partinin iktidar olduğu, mesela 1983-1991 arasında, ülke, konvertibiliteye geçmiş, IMF'yle stand-by anlaşması yapılmamış, cari dolar kurlarıyla fert başına düşen millî gelir yüzde 100'lük bir artış gösterebilmiştir.

Bugün, süratle serbest piyasa ekonomisine geçemeyişimizin sebebi, bürokrasimize iyice yerleşmiş olan plan fikridir. Plansız harcama, politik harcama iddialarıyla gerileyen siyasetler, atanmışların yaptığı yatırım planlamasına uymak durumuna girmişlerdir. Bugün ülke kaynakları çok daha iyi kullanılıyor demek mümkün değildir. Mahalli idareleri güçlendirerek, bölgelerdeki altyapı, eğitim ve sağlık yönünden çok daha verimli kaynak kullanmak mümkün olur götüşündeyim.

Değerli arkadaşlar, beş yıllık planların birer yıllık programları, her yıl bütçeyle beraber yayınlanarak kamu sektörüne belirli hedefler vermekte, bu hedeflere ulaşmak için alınması gereken tedbirleri sıralamakta, özel sektörü yönlendirmek için yatırım ve ihracat teşviklerinin ana hatlarını ortaya koymaktadır.

Planlı dönem olan 1962-1999 yılları arasında otuzsekiz yıl geçmiş bulunmaktadır. Sabit fiyatlarla, gayri safi millî hâsıla, yılda ortalama 4,7 gelişmiştir. Ekonomik büyümenin kötü olduğu Altıncı Beş Yıllık Plan istisna edilirse, ortalama gayri safi millî hâsıla büyümesi yüzde 5'i bulmaktadır.

Plansız dönem olan 1923-1961 yılları arası, yine, otuzsekiz yıldır ve bu otuzsekiz yılın ortalama gayri safi millî hâsıla büyümesi yüzde 5 olmuştur. Bu dönem içinde, ikinci Dünya Harbi yılları hariç tutulduğu takdirde, ortalama büyüme yüzde 7'yi bulmaktadır.

Bu yıl bitecek olan Yedinci Beş Yıllık Plan döneminde yıllık ortalama büyüme takriben yüzde 3'tür. Planlı dönemde, sanayi, ortalama olarak yılda 5,9 büyürken, dönem içinde toplam yüzde 780 demektir; plansız dönemde, ortalama yıllık yüzde 6,5 büyümüş, yani, dönem içinde toplam yüzde 995'lik bir büyüme göstermiştir.

Kişi başına düşen gayri safi millî hâsıla, sabit fiyatlarla planlı dönemde yüzde 2,5 olurken, plansız dönemde yüzde 2,7 olmuştur. Yine, kişi başına düşen gayrisafî millî hâsılanın cari dolar değerleriyle büyümesine bakacak olursak, plansız dönemde yüzde 3,9 iken, planlı dönemde yüzde 7,4 olmuştur.

Planlı dönemin rakamının büyük görünmesinin iki önemli sebebi vardır. Birincisi, 1959 yılında kişi başına millî gelir 583 dolar iken, 1961 yılında bu, devalüasyon sonucu, 195 dolara gerilemesi; ikincisi de, 1983-1999 yılları arasında, dolarla ölçülen kişi başına millî gelirin yüzde 100'lük bir artış göstermesidir. Bu iki faktörü temizlediğimizde, plansız dönemde de cari dolarla ölçülen fert başına düşen millî gelir, planlı dönemdekinden daha fazla olmaktadır.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; yine, planlı dönem, enflasyon yönünden fevkalade kötü görünmektedir. Otuzsekiz yıllık planlı dönemin ortalama toptan eşya fiyat endeksi artışı yüzde 36,5'tir. Halbuki, plansız dönemin ortalama yıllık fiyat artışları yüzde 5,7'dir. 1942 yılında yüzde 70'lik enflasyon dahildir buna. Bunu çıkardığınız zaman, enflasyon yüzde 3,5 olmaktadır.

Görülüyor ki, makroekonomik büyüklükler, plansız dönem içinde, planlı dönemden daha iyi bir görünümde. Bunun için çeşitli sebepler ileri sürülebilir; sistemin yanlış olması, bürokrasiyle siyasetin çatışma içinde olması, siyasi istikrarsızlığın olması, dünya konjonktürünün ve şartlarının değişmesi söylenilebilir, ileri sürülebilir; ama, rakamlar, bunu, böyle ifade ediyor.

Devlet Planlama Teşkilatında çok iyi yetişmiş personel olmasına rağmen, bunların, ülkenin her yerindeki elektrik, su, imar, eğitim, sağlık, sanayileşme, tarım yatırımları ihtiyacını doğru tespit etmesi mümkün değildir. Bu gibi hizmetlerin yöresel olarak tespit edilip, yerine getirilmesi daha verimli olmaktadır. Dünyanın bugün içinde bulunduğu globalleşme ve liberal davranış içinde,

DPT'nin, makroekonomik politikaları tespit edecek, global yatırım miktarları, sektör dengeleri değerlendirilmelerini yapacak bir müşavir -yani, danışma- kurumu olarak yeniden yapılandırılması doğru olur. Bugün, Batı dünyasına baktığımızda, bizdeki planlama kurumu hiçbir yerde yoktur.

1991 yılından sonra ülkenin koalisyonlarla yönetilmesi sonucunda, Altıncı ve Yedinci Beş Yıllık Planların, göreceli olarak, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Planlar gibi başarılı olmadığını görmekteyiz. Yine, siyasi istikrara dönersek, siyasi istikrarın bulunduğu dönemlerde, planların uygulanması da daha başarılı olmuştur.

1983 yılında fert başına düşen milli gelir 1 280 dolar iken, sekiz yıl tek bir partinin yönetiminin den sonra -yani, 1991'de- 2 605 dolara çıkmış. Artış yüzde 100'den fazla. Halbuki, 1991'den 2000 yılına, aradan dokuz yıl geçmiş olmasına rağmen, fert başına düşen milli gelir artışı sadece yüzde 12'dir. O dönemin, yani, tek partili dönemin ortalama yıllık enflasyonu yüzde 49, ödemeler dengesi hemen hemen yakalanmış; halbuki, siyasi istikrarın çok zayıfladığı son dokuz yıla baktığımız zaman, ödemeler dengesi açık ve enflasyon ortalaması yüzde 75. 1970'li yıllarda da koalisyon dönemleri, plan hedefleri yönünden, parlak olamamıştır.

Bu genel açıklamalardan sonra, geçmiş 7 adet beş yıllık planları kısaca irdelemekte yarar görüyorum.

Değerli arkadaşlar, beş yıllık planlara baktığımız zaman, Birinci Beş Yıllık Plan, aynı zamanda, onbeş yıllık uzun vadeli bir stratejiyi ortaya koymuş ve gayri safi milli hâsıla, büyümeyi, yıllık yüzde 7 olarak öngörmüş; yüzde 6,6 olarak da gerçekleşmiştir. Plan, genelde, bize özgü karma ekonomi anlayışının katı bir uygulaması olmuş; tüketim malları imalat sanayiinin dışındaki sektörler özel sektöre kapatılmıştır. Dış ödemeler dengesinin yakalanması amaçlanmış; ancak, bu hedefe ulaşılamamıştır. Dışa kapalı bir ekonomi görüşü altında "üret, nasıl üretirsen üret" prensibiyle ithal ikamesine ağırlık verilmiştir. Döviz tahsisi, kotalar yoluyla çok büyük rantlar el değiştirmiştir.

İkinci Beş Yıllık Plan, birincisinin aksine, dışa açılma, ekonominin liberalleştirilmesi, özel sektörün öne çıkarılarak devletle rekabet etmesi öngörülmüştür. Büyüme yüzde 7 olarak hedeflenmiş ve yüzde 6,7 olarak gerçekleşmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Plan, Avrupa Ekonomik Topluluğuna ortak üye olabilmek için gerekli tedbirler sıralanmış; ancak, başarılı olunamamıştır.

İlk Gümrük Vergisi düşüşünden sonra, vergi dilimindeki yüzde 5'lik bir tenzilatın sonra, ülkemiz, taahhüdünü askıya almıştır. Yüzde 8 gibi iddialı bir ekonomik büyüme öngörmüş olmasına rağmen, bu büyüme yüzde 5,5'de kalmıştır.

Ekonomik büyümenin temel dinamosu olarak, önceki planın aksine kamu sektörü gösterilmiştir; yani, bu planlarda, insicamlı olarak bir dinamo görmüyoruz. Birincisinde kamuyu görüyoruz, ikincisinde özeli görüyoruz, üçüncüsünde tekrar kamuya dönüyor; böyle, bu git-gellerle, bu politik değişmelerle, planların, ülke uygulamasında fazla faydalı olduğunu da iddia edemez duruma gelmiş bulunuyoruz.

İlk Gümrük Vergisi düşüşünden sonra, ülkemiz, taahhüdünü askıya aldı dedim. Yüzde 8 gibi iddialı bir ekonomik büyüme öngörmüş; ama, yüzde 5,5 olarak gerçekleşmiştir. Ekonominin temel dinamosu olarak, önceki planın aksine, kamu sektörü gösterilmiştir. Plan, ekonomik büyüme, dışa açılma ve fiyat istikrarı hedeflerini yakalamaya yönünden fevkalade başarısızdır. Tedbirlerin bir kısmı fiyat istikrarını elde etmek olmasına rağmen, fiyat artışları iki haneli olmuştur. Türkiye, İkinci Beş Yıllık Planın sonunda, iki haneli enflasyonla tanışmış, ondan sonra, bütün beş yıllık planlar iki haneli enflasyonla beraber yürümüştür. Her planda ve programda fiyat istikrarını elde edilmesi için tedbirler sıralanmış olmasına rağmen, bu fiyat istikrarını bir türlü sağlanamamış ve gittikçe bozulmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Plan döneminde, fiyat istikrarı daha da bozulmuş ve yıllık ortalama yüzde 50 seviyesine geçmiştir. Ekonomik büyüme hedefi çok iddialı olarak yüzde 8,2 öngörülmesine rağmen, sadece ve sadece gibi çok düşük bir seviyede kalmıştır. Bu 7 planımız içerisinde, hedeflere varmada en kötü plan, maalesef Dördüncü Plandır. Yüzde 8,2'lik bir hedef gösteriyorsunuz, yüzde 2'de kalıyorsunuz!

Dış ödemeler dengesinin çok bozulduğu 1970'li yılların ikinci yarısında, artık, dış açılma zureti kendini kabul ettirmiş ve plan, ihracata büyük kolaylıklar getirilmesini emretmiştir. Bu planın, en önemli ve bence olumlu tarafı, demokratikleşme süreci ile ekonomik gelişmenin beraberce yürütülmesini öngörmüş olmasıdır.

1984 yılında geçici, bir yıllık program yapılmış; 1985 yılında, Beşinci Beş Yıllık Plan uygulamaya konulmuştur. Bu plan, bugüne kadar öngörülen en düşük büyüme oranı olan yüzde 6,3'ü hedef almasına rağmen, gerçekleşme yüzde 4,7'de kalmıştır. Beşinci Beş Yıllık Planda, öncelik, özel sektöre ve AET'ye tam üyelikle ilgili adımların atılmasına verilmiştir. Fiyat artışları, bir önceki plana göre biraz daha yavaşlamasına rağmen, yüzde 46,9 seviyesini bulmuştur.

Altıncı Beş Yıllık Planın ilk iki yılında tek parti iktidarı varken, üç yıl da koalisyonlar vardır. 1991 yılındaki Körfez krizi, 1994 yılındaki büyük ekonomik ve mali kriz, yüzde 7 olan büyüme hedefinin yüzde 3,4'e sapsmasını ortaya çıkarmıştır. Bu dönem, fiyat istikrarının çok daha bozulduğu bir dönem olmuştur. Ortalama, yıllık yüzde 68 olan enflasyon, gelir dağılımını daha da bozmuş, sanayi sektörünün yüzde 8,1'lik büyüme hedefinin yüzde 2 gibi düşük bir seviyede kalmasına yol açmıştır.

Değerli milletvekilleri, Yedinci Beş Yıllık Planın -1995 yılında müstakil program yaptıktan sonra- 1996 - 2000 yıllarını kapsamı hedeflenmiştir. Bu plan döneminde, ekonomik büyüme yüzde 5,5 ilâ 7,1 arasında hedeflenmiş -iki senaryo getirilmiştir; bu bant arasında olması kararlaştırılmış, hedeflenmiştir- olmasına rağmen, 1999 yılındaki yüzde 6,4'lük bir daralma, plan döneminin en çok yüzde 4'lük bir büyümeyle kapanacağı intibasını vermektedir.

Bu plan döneminde fiyat istikrarı daha da bozulmuş ve yıllık ortalama yüzde 75 seviyesine çıkmıştır. Globalleşme, özel sektöre ağırlık verme, devletin küçülmesi, özelleştirme temel hedefler olarak tespit edilmiş; ancak, bu hedeflere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ödemeler dengesi son on yılda çok bozulmuş olduğundan, IMF ile ekonomik istikrar programının yürürlüğe konulması zorunlu hale gelmiştir.

Özetlersek, geçmiş beş yıllık kalkınma planlarının, hedefleri ve gerçekleştirmeleri yönünden başarılı olduklarını söylemek mümkün değildir.

1959 yılında Türkiye'de fert başına düşen millî gelir 583 dolar iken, İtalya'da 680 dolar, İspanya'da 300 dolar, Portekiz'de 250 dolar, Yunanistan'da 380 dolar, Tayland'da 95 dolar, Kore'de 140 dolar, Singapur ve Malezya'da 400 dolar, Brezilya'da 190 dolar, Japonya'da 400 dolardır. 1959 yılında, plansız dönemde, fert başına düşen millî gelir İtalya'ya çok yakın iken, Japonya, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Kore, Tayland, Brezilya gibi ülkeleri kat kat geçmişken, aradan geçen kırk yılda, Türkiye, bu ülkelerden kat kat geride kalmıştır. Ülkemizin 1983-1991 yılları arasındaki gayri safî millî hâsılasının dolarla ölçülen geliri yüzde 100'lük bir artış göstermemiş olmasaydı, bugün, ülkemizi Afrika ülkeleriyle mukayese eder durumda olacaktık maalesef. Dileriz ki, bundan sonraki beş yıllık kalkınma planları, siyasal istikrar içinde uygulanma şansını bulurlar.

Elimizdeki dokümanda, yirmiyüç yıllık, uzun vadeli bir perspektif var. Bu perspektife göre, yıllık büyüme ortalama yüzde 7 olup, dönem sonunda millî gelirin 1,9 trilyon dolar olması hedeflenmektedir. Yine, dönem sonunda, gayri safî millî hâsıla içinde tarımın payının yüzde 5, sanayi

yüzde 30 ve hizmetler sektörünün de yüzde 65 olması öngörülmektedir. Yine, dönem sonunda, yıllık nüfus artış hızı yüzde 1 civarında olacağı tahmin edildiği için, fert başına düşen gelir düzeyinin batı ülkelerine yaklaşabileceği hesabını yapmaktayız; ancak, geçmiş yedi planın uygulaması ve buradaki hedeflerin tutturulamamış olması, bize, bu hedeflerde de önemli bir sapma olabileceğini göstermektedir. Bugün için toplam yatırım harcamaları, gayri safi millî hâsılının yüzde 22'si olup, dönem sonunda bu oran yüzde 27 olacaktır; bu, ütöpik bir oran değildir. Daha önce de yüzde 24,8'e kadar çıkmış olan iç tasarruf oranlarının, dönem içinde, yani, yirmittç yılın sonunda, 2023'te yüzde 27 olması anormal bir hedef değildir; inşallah tutulacaktır.

Stratejinin 127 nci paragrafı, maalesef, muğlaktır. Burada yapılacak açıklamalar ileriki yıllarda uygulamaya ışık tutacaktır diye düşünüyorum. Diyor ki: "Toplumsal hedeflere ulaşmada piyasaların ve devletin birbirlerini tamamlayıcı rol oynamaları esas olacaktır" cümlesi her uygulayıcıya göre farklı farklı anlam taşımaktadır. Burada, bunun nasıl bir uygulama olacağının zabitlara geçirilmesinde fayda görüyorum.

Ülkede, ihracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun ve yerel kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısı hedeflenmektedir. Ülke nüfusunun yüzde 50'sinin 20 yaşın altında olduğu düşünülürse, ortalama yaşımızın 25, hatta 24,5 olduğu düşünülürse, insanımızı önümüzdeki yıllara iyi yetiştirebilirsek, bu insan potansiyeliyle, stratejide belirtilen hedeflere ulaşmak mümkündür; ama, tabii ki, ihtimaller de vardır. Bu hedeflere ulaşamayabiliriz, kısa kalabiliriz; ama, bizim gayemiz de bu hedeflere yürümek olmalıdır.

Değerli arkadaşlar, sekizinci beş yıllık plan, ekonomik, sosyal, kültürel sahalarda hedefler koymuştur.

Ekonomik hedefleri şöyle sıralayabiliriz: Makro ekonomik istikrarın sağlanması. Bunu elde etmenin yolunun, siyasî istikrardan geçeceğini söylemek kehanet değildir. Doğru politikalar yerine, popülist politikalar güdülmesi halinde, makroekonomik istikrarı elde edemeyeceğimiz açıktır. Siz, eğer 38 yaşındaki insanlara emeklilik hakkı verirsiniz, makroekonomik dengeleri elde edemezsiniz. Dünyada uygulaması olmayan şeylerle uğraşmak ve deneyler yapmak bizim haddimiz değildir; bizim, olanlardan ders alıp, yolumuzda daha süratli yürütmemiz gerekir.

Bir başka hedef, rekabetçi bir ekonomik yapının geliştirilmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıdır. Bunun için de, antitröst anlayışının yerleşmesi ve Rekabet Kurulunun iyi çalışarak ithalatın engellenmemesi gerekir; yani, sübjektif gerekçelerle ithalatın engellenmemesi gerekir.

Bir başka hedef, teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi. Burada da en çok güvendiğimiz, genç nüfusumuz ve eğitim sistemimizdir. Eğitim sistemimizde son eğitim teknolojilerini almamız halinde, gençlerimizi iyi yetiştirmemiz halinde teknoloji yeteneğini yükseltebileceğimiz düşünülmektedir.

Bir başka hedef, istihdamın artırılması, yoksullukla mücadele edilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi. Bunu, her toplum, her insan kendi vatandaşı için, kendi ülküdaşı için mutlaka istemektedir; ama, tabii, Keynes'in teorisinde de tam istihdam, sıfır faiz ve sıfır enflasyon öngörülmesine rağmen, bu hedeflere ulaşamamaktadır. Eğer, bu hedeflere ulaşabilirsek -ki, o yolda olacağız- istihdamın artırılması veya işsizliğin azaltılması mümkün olacaktır. Bu da, iç tasarruf oranlarının yükselmiş olması, yabancı sermayenin daha iyi bir şekilde cezbedilmesi ve nihayet, kendi kaynaklarımızın daha rasyonel biçimde kullanılmasından geçmektedir.

Bir başka hedef, bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılması. Yine, bu, platonik ve sosyal düşüncenin bir ürünü. Tabii ki, herkes ister, her bölgede kalkınmanın eşit olmasını; ama, bunu da bir hedef olarak görmek, gerçekleşmeyeceğini de bilmek lazım. Hedefe ne kadar yakın olursanız, o ka-

dar başarılı olmuş olursunuz; çünkü, bazı bölgelerde insan potansiyeli, iklim potansiyeli, doğa koşulları dediğimiz tabiat şartları farklı farklıdır. Oralarda gelişmeleri birbirine eşit yapmak mümkün değildir. Örneğin, İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasında fark vardır; İngiltere, İskoçya ile güneyi arasında fark vardır, Brezilya'da vardır, Almanya'da bile vardır. Her yerde gelişmişlik farklarını görmek mümkündür; ama, önemli olan, bölgelerarası gelişmişlik farkını asgarîye indirmektir.

Bir başka hedef de, enerjinin yeterli düzeyde sağlanmasıdır. Fevkalade önemli bir hedeftir bu. Biz, 1980'den önce bu konuda çok çektik; çalışmayan hastanelerimiz, ameliyathanelerimiz... Diyaliz makinesine bağlı bir hastamızın, elektriğin kesilmesiyle, planlı veya plansız biçimde elektriğin kesilmesiyle duçar olduğu muameleyi düşünün ve psikolojisini anlayın.

Şimdi, bu ülkede bu darboğazı bir daha yaşamamak için, hepimizin enerji fazlasını düşünme hakkımız var diye düşünüyorum. Yani, planladık; ne kadar; efendim, 150 milyar kilovat saat tükeceğiz. Ne zaman; işte, iki sene sonra. Hayır; gelecek sene üretecekmiş gibi planlarsak, varsın bizde enerji fazlası olsun. Ben hatırlıyorum, 1960 yılında ihlâl yapıldığında, hemen dediler ki, şu santralleri bir durduralım; Demirköprü Barajını durduralım; ne lüzumu var, bu kadar elektriği toprağa mı vereceğiz. Bir de Soma'da bir tane termik santralimiz vardı; onu da kapatalım denildi. Bir de baktık ki, üç ay sonra, bunların elektriğine de ihtiyacımız oldu ve tekrar açtık; yani, bizde, varsın elektrik fazlası olsun. Varsın, Mavi Akım Projesiyle tabii gaz gelsin, varsın İran'dan gelsin; nereden bulursak gelsin... Ben hatırlıyorum, 1985 yılında, Sovyetler Birliğinde, Türkiye'ye getirilen ilk gaz anlaşmasını imzalıyorum; bazı teknisyen arkadaşlarımız itiraz ettiler, Türkiye'den de bazı itirazlar yükseldi. Ben imzaladım; hiçbir şey yapmasak, İstanbul'u, Ankara'yı bu kirli havadan kurtarsak yeter, riski alıyorum dedim; imzaladık, geldik. Sonra, Mecliste de bir genel görüşme yapıldı bu konuda. Benim müdafaam şu oldu: Bakın, insanın ömür bedeli yoktur. Kirli havadan, alerjiden 3 insanımızı kaybetsek, buradan kaybedeceğimiz paradan daha köttür. Nitekim, sonra, hesaplar yapıldı ve herkese anlattık ki, 5 nolu fuel-oilin İtalya'daki bedelinden yüzde 15 ekşiğine gazı alıyoruz. O gaz sayesinde, bugün, çevrim santralleri oldu, Ankara'nın havası temizlendi, İstanbul'un havası temizlendi. O gün, bize, kürsüden "Sovyetler Birliğine -tabii, o zamanki adı Sovyetler Birliği- bağladınız bizi, oraya ram ettiniz" diyenler, şimdi, Ankara'nın ve İstanbul'un temiz havasını teneffüs etmektedirler.

Yine, diyorum ki; nereden bulursak oradan bu enerjiyi alalım. Irak veriyorsa, Irak'tan; Bahreyn, Katar, Kuveyt'in gazlarından bahsediliyor, oradan alabiliyorsak oradan. Varsın bizde fazla bir enerji olsun. Bu enerjiyi biz satarız. Bu enerjiyi kullanırız. Eneji fazlası, bize, birçok yeni yeni sahalar açar. Bizde, şimdi, tabii gaz fazlası olsa, en azından iki tane, üç tane daha suni gübre fabrikası kurarız, ithalattan vazgeçeriz, kendi insanımıza kendi ülkemizde tesis kurup, tarımın ihtiyacı olan girdileri daha ucuza sağlamış oluruz.

Değerli arkadaşlar, "Sekizinci Beş Yıllık Planın öncelikleri, kamu açıklarının azaltılması ve özelleştirmenin hızlandırılması" diyor. Şimdi, kamu açığının azaltılması için, harcama disiplini ve ekonominin kayda alınması şarttır. Sık sık getirilen vergi affı, bütçe ödemelerinin aşılmasının ciddi müeyyidelerinin olmayışı, aşırı borçlanma kamu açıklarını büyütmektedir. Şimdi, yıllık bütçeler, bir kuruma belli bir bütçe veriyor; ama, o kurum kendi ödeneklerini aşıyor; bunu, Sayıştay da tespit ediyor. Sayıştay, sert bir rapor yazmasına rağmen, bir af çıkarıyoruz ve hiç kimseye hiç bir şey olmuyor. Peki, o zaman, bu ödeneğin anlamı ne oluyor; yani, bir ödenek olarak maksimum harcama sınırı getiriyoruz, siz, bundan daha fazla harcayamazsınız diyoruz; ama, bir bakıyoruz, yüzde 20 fazla harcamış! Ne oldu; vallahı, işte şu oldu, bu oldu... Ona göre belki bir izah tarzı var; ama, o zaman, bütçe disiplini ortadan kalkıyor. İşte, bunu sağlamamız lazım. Müeyyideyi ağırlaştırarak veya başka bir kontrol mekanizması getirerek, kurumlara verilen bütçe ödeneklerini aşmamayı hedef haline getirmeliyiz. Böylelikle, ancak, kamu açıklarının azaltılması mümkün olur.

Tabiatıyla, kamu açığının azaltılması, bir taraftan da vergilerin daha iyi toplanabilir olması, yeni vergi mükelleflerinin ortaya çıkarılması... Önemli olan, mevcut vergi mükelleflerinden para almak değil, vergi mükellef sayısı popülasyonunu artırmaktır. Bunu artırabiliyorsak, gelirleri artırır giderleri de disiplin altına alırsak, kamu açığını azaltacağız demektir.

Sekizinci Beş Yıllık Planda, bir de şu önceliğimiz var; yüksek katma değerli sanayi ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesi. Bunlarla ilgili teşvikleri eğer, doğru, zamanında, açık ve şeffaf olarak ortaya koyacak olursak, yüksek katma değerli sanayi ve hizmet sektörlerini geliştirebiliriz. Burada "hi-tech" dediğimiz yüksek teknoloji ürünlerine geçmek, o bilgiişlem ve yazılım konularında daha fazla teşvikler getirmekte yarar görülmektedir.

Bilgi ve iletişim ağlarının geliştirilmesi; bu da fevkalade önemlidir. Hatırlarsınız, 1980 öncesinde, İstanbul-Ankara arasında 24 saatte konuşma gelmezdi, yıldırım telefon yazdırırdık; ama, konuşmak mümkün değildi. Bazen, gitmek daha kolay oluyordu; yani, Ankara'dan İstanbul'a gidip orada derdini anlatıp, tekrar geri gelmek daha kolayına gidiyordu insanın! Ben, hatırlarım, 1980 yılında yabancı davetlilerimiz vardı. Çeşme'deydik, telefonla İngiltere'yle konuşamıyordu, Yunanistan adalarına geçti, oradan konuştu ve geri geldi. Bu, bizim için hicap verici bir durumdu; ama, Allah'a çok şüktür, sonradan böyle bir gelişme gösterdi ki altyapı, yani, iletişim, biz, bugün, dünyada hatırı sayılır bir network'e sahip olduk. İşte, bu network'ün yenilenmesi, teknolojinin gereği olarak tekrar büyütülmesinde fayda vardır. Bunu yaptığımız zaman, bilgi ve iletişim ağlarını geliştirdiğimiz zaman, işin -sanayiın olsun, hizmetler sektörünün olsun- zaman yönünden gelen ataletini asgariye indirmiş olacağız.

Ar-ge harcamalarının artırılması bir önceliktir. Malum, hep tenkit edilir, Türkiye'de, araştırma-geliştirme harcamaları, gayri safi milli hâsılaya göre fevkalade düşüktür. Bunu, mutlaka, çok daha ileri seviyeye getirmemiz lazımdır, en azından, Batı'daki oranları yakalamamız lazımdır. Bugün için ar-ge teşvikleri fevkalade azdır; malum, TÜBİTAK'ın eliyle yapılmaktadır; ama, bence, bir kurum yerine, firmaların kendilerine bırakalım, o beyan etsin "benim giderlerimin yüzde 3'ü ar-ge çalışmasıydı, bu kadar personelimi çalıştı" desin, yeter. Kendi vergiye esas olan matrahından onu düşsün. Aksi halde, böyle, belli kurumların onayına bıraktığımızda, bir yeni atalet çıkmaktadır, o yeni atalet de, sistemin iyi çalışmasını önlemektedir.

Bir başka öncelik, girişimcinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, KOBİ dediğimiz birimlerin desteklenmesidir. Zaten, dünyada yaygın bir uygulamadır. Şurası biliniyor ki -işçi sayısı olarak- 5 000'lik, 10 000'lik, 20 000'lik üniteler 50, 100, 200 işçi çalıştıran bir ünite gibi, kendisini ekonomik şartlara uyduramamaktadır. Ekonomik şartlar bozulduğunda, KOBİ'ler, çok daha rahat uyum sağlayabilmekte ve kendisini, sıfırlamadan, o krizden çıkarabilmektedir. Halbuki, büyük işletmeler, maalesef, ekonomik krizden çok büyük yaralar alarak ancak çıkabilmekte veya batılabilmektedirler. İşte, bu gerçektir ki, KOBİ'lerin teşvik edilmesi ve desteklenmesi istenmektedir.

Değerli arkadaşlar, Sekizinci Beş Yıllık Planın yine bir önceliği var; diyor ki, rekabetçi bir ortamın geliştirilmesi. Bu, hakikaten, rekabeti ortadan kaldırdığımızda, aradaki farkı, verimsizlik farkını, mutlaka, tüketici kullanmaktadır, tüketici vermektedir. Türkiye'de de, bir dönem, işte, ithal ikamesi, bunu ürettik, bununla yetinin denilen bir zaman vardı. O zamanda, rantları, halktan alıp işletmelere vermekteydik. Halbuki, rekabeti koyduğumuz zaman, çok daha verimli neticeler elde ettik. Mesela, telekomünikasyonda rekabeti getirdik; dijital santrallerimiz çok daha iyi dizayn edildi. Rekabeti getirdik; otomotiv sanayiimiz, fevkalade başarılı oldu; Avrupa'nın modelleri ile kendi modellerimiz arasında, kalite yönünden, hemen hemen hiç fark kalmadı, Avrupa'ya da ihraç eder duruma geldik. İşte, bu rekabetçi ortamı devam ettirmek ve geliştirmek esastır diyor Sekizinci Plan. Herhalde, hiçbir arkadaş, bunun aksini düşünmemektedir.

Bir başka önceliği var planın; doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılması. Şurası bir gerçek ki, yaş ortalaması 25 olan bir ülkenin, mutlaka, gençlerine iş açması yönünde, kendi kaynaklarının yetmeyeceğidir. Bu, bir İngiltere'de de olsaydı, İngiltere'nin kendi kaynakları yetmezdi. Yaş ortalaması 25 olacak, kendi kaynakları da sanayi gelişmesi için yeterli olacak... Mümkün değil. Türkiye, bu şartlardadır. İşte, bu şartı gördüğümüzde, yabancı sermaye gelip bizi sömürecek veya yabancı sermaye bu işin kaymağını alıp götürecektir değil. Siz, tabii ki, kontrollerinizi koyacaksınız; ama, yabancı sermayeyi, bir Türk şirketinden, bir yerli şirketten ayırt etmeden, onları eşit şartlarda yarıştırmak istiyorsanız, yabancı sermaye, tabii ki kâr etmek için gelecektir; ama, burada istihdam ettiğiniz her kişi, yabancı yere bir işçi olmaktan kurtarılacak ve en azından, kendi ülkesinde çalışıp vergisini kendi ülkesine verecek ve bu ülkenin kültüründe, doğasında yaşamış olacaktır, siyasiler de bunun hayır duasını alacaktır.

Etkin bir tarımsal yapının oluşturulması:

Bugün, şunu söylemek mümkün ki, Türkiye'de, tarım, hakikaten, son tekniklerle yapılmamaktadır. Tarım, bizde geridir maalesef. Niye böyle olduğunu, bir türlü, kendi kendimize sorgulayıp da cevabını veremiyoruz. Ben, eğitim sisteminden kaynaklandığını zannediyorum; çünkü, ziraat fakültelerinden mezun olan arkadaşımız, çizmelerini giyip, başına şapkasını giyip tarlalarda dolaşmıyor; bir masa istiyor, bir de defter kalem istiyor, ben burada çalışacağım, rakam üreteceğim, gerekirse, bir arkadaşımız gelir sorarsa, ona da cevap vereceğim diyor. Bu, yanlış. Yetiştirdiğimiz ziraat mühendisi tarlada olacak. Eğer, olmuyorsa, vatandaş Mehmet ağa, babasından, dedesinden bildiği metotlarla tarım yapacak. Dünya, topraksız tarım yapıyor, bizde daha topraksız tarımı bilen yok. İşte, birkaç kişi var, onlar da, böyle, parmakla sayılacak kadar. Dünya tarımının yüzde 25'i topraksız tarımdan elde ediliyor, toprağı kullanmıyor adam. Biz de, daha, yeni yaptığımız zaman, böyle, bakıyor, demek, topraksız da domates, biber, patlıcan üretiliyormuş, hay Allah, hayvan yemi de ürettiliyormuş diyoruz. Tabii, burada, etkin bir tarımsal yapının oluşturulmasından kasıt, çok küçülmüş olan tarım birimlerinin daha büyük ölçekler haline gelmesi, mekanizasyonun artırılması, daha bilinçli şekilde gübrenin kullanılabilmesi ve üretimin, zorunlu olarak değil, gönüllü olarak planlanabilmesi. Bugün, birisi diyor ki, bu sene patates çok iyi fiyat edecek, herkes patates ekliyor. Bir gün diyorlar ki, soğan iyi fiyat edecek, hakikaten, o sene soğan iyi fiyat ediyor, ertesi yıl, alıştık ya soğan iyi fiyat ediyor, bir daha ekiyoruz, bu defa soğan sifirlanıyor. Yani, bu gelgitleri, meddenceyi ortadan kaldırmak için tarım ürünlerinde gönüllü sınırlandırmalara ve planlamalara gitmek lazımdır. Şunun taraftarı değiliz, devletin "Türkiye'de şu bölgelerde soğan ekilmeyecek, patates ekilmeyecek veya şu bölgede filanca dikilecek" demesine karşıyız; ama, bu kuruluşların, öyle bir organize edip, insanlara yol göstermesi lazım, "Ekrem Bey, senin tarlan var şu bölgede; ama, şunları bu sene değil de, filancaları dikersen daha iyi olur; çünkü, projeksiyonlar şöyledir" dese, o, fevkalade daha yapıcı bir planlama olur düşüncesindeyim.

Başka bir öncelik daha var; üretken yatırımlarla istihdamın geliştirilmesi. Türkiye, verimliliği artırmak durumundadır. Eğer, bir şey sorarsanız, Türkiye, ne yapmalıdır; ben, verimlilik, verimlilik, verimlilik derim. Verimliliği artırabiliyorsak, işte, o zaman, yabancı ülkelerde mallarımız boy ölçüşebilecek, o zaman, ihracatımız gelişebilecek, o zaman, Türkiye'ye, daha büyük katma değerler gelecektir. Bu verimlilikle ilgili, Millî Prodüktivite Merkezimizin çok daha aktif bir şekilde çalışıp yön göstermesi, bilhassa KOBİ'lere bir yön vermesi, onlara aktif müşavirlik yapması faydalı olacaktır. Filvaki, KOSGEB diye bir birimiz var; ama, KOSGEB, yeterli çalışmalar yapamamaktadır. Ayrıca, teorik manada, MPM'nin yani Millî Prodüktivite Merkezinin de böyle teşkilatlanarak, küçük ve orta boy ölçekli firmalara müşavirlik yapmasında fayda görülmektedir.

Bir de, bir başka hedef daha var, öncelik var, ekonominin kayda alınması. En büyük adaletsizlik, ekonominin kayda alınmış olan bölümü ile alınmamış bölümü arasındadır. İki firmayı düşünün; birisi kayda alınmış, her bir işlemini zapturapt altına almışsınız, onun ne yaptığını, ne harcadığını, ne kazandığını biliyorsunuz; öteki de hiçbir belge vermiyor... O, belge vermemekten dolayı, belge verene nispeten, hemen, başlangıçta yüzde 20 kârlı. Yüzde 20 kârlı olunca, kârından feragat ederek, müşterileri cezbediyor; buradaki insan, maaalesef, o müşteriyi alamıyor. Onun için, o haksızlığı gidermenin yolu, ekonominin kayda alınmasıdır. Ekonominin kayda alınması, en azından, adaletin gereğidir. O adalet, hem tüketiciye yapılmış olur hem de üreticiye yapılmış olur. Bunun kayda alınmasının en önemli etkenlerinden birisi, götürlü vergilendirmeyi çok süratle büyük şehirlerden kaldırmak lazım. Ne bileyim, Tunceli'nin Çemişkezek Kazasında olsun; ama, siz, İstanbul'un bir kazasında hâlâ götürlü vergilendirmeyi müdafaa edemezsiniz. Efendim, "okuma yazma bilmiyor..." Okumayazma bilmiyorsa, o, öğrenir. Yani, okumayazma öğrenmemek diye bir şey yok, o kadar bir okuma yazma öğrenir. Kaldı ki, kârından biraz feragat ederek, kayda alabilir. Şimdi, yazıcı makinelerimiz var, okuma yazma değil, sadece rakamları bilmesi de kafidir. Burada, popülist politikaya kurban gitmeden, büyük şehirlerdeki götürlü vergilendirmeyi hemen ortadan kaldırmamız lazım.

Bir başka öncelik, altyapı hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanması. Enerji talebinin güvenilir ve sürekli şekilde ve düşük maliyetlerde karşılanması. Şimdi, bizde enerji talebi yüksek; talep yüksek olunca, kurumların ataleti büyük ve fiyatlarımız çok yüksek. Sanayimiz 9-10 sentten elektrik enerjisi almaktadır, onun rakibi, Avrupa'da, 3-3,5 sentten almaktadır. Siz, eğer, birine 10 sentten, birine 3,5-4 sentten mal verip de, ondan sonra "siz yarışın" dersiniz, adaletsiz davranmış olursunuz. Burada önemli olan, hem enerjiyi güvenilir ve sürekli temin edeceksiniz hem de maliyeti düşük olacak. Onun için, çevrim santralleri çok önemli. Tekrar dönüyorum aynı noktaya; gazı nereden bulursak alalım ve çevrim santralleriyle bol, güvenilir ve ucuz enerji üretelim.

Altyapı hizmetlerinde, tabii, telekomünikasyon var. Burada geri olduğumuzu zannetmiyorum; ama, hamlelerin devam etmesi lazım. Uydularımız var, dolaşiyor. Bu altyapının geliştirilmesinde üçüncü, dördüncü uydunun da olmasında fevkalade büyük haklılık payımız var.

Hedeflere ulaşmak için özeteleyeceğimiz mali ve ekonomik politikalar önerilmektedir; yani, öncelikler var, hedefler de var. Şimdi, politikalarımız ne olacak diye sıralamışız -tabii, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sıralamışız- bunları, kısaca özetlemek istiyorum.

Mali politikalar olarak diyor ki, "kamu açıklarının, daha doğrusu kamu borçlanma gereğinin asgari düzeye indirilmesi." Bunu yıllarca söylüyoruz, bütün planlarda söylüyoruz; ama, nedense halledemiyoruz, çeşitli manialar ortaya çıkıyor, o manialardan dolayı da bu hedefin gerisinde kalıyoruz.

"Bunun için, harcamaların disipline edilmesi, ekonominin kayda alınması gerektir" diye oraya cümle düşünüyoruz; ama, ekonominin kayda alınmasında da bu Meclisten bir daha yasanın geçmesi gerekir diye düşünüyoruz.

"Millî gelirimizin çok büyük payının bütçeye aktarılması, bu oranın büyütülmeden, ancak ekonominin kayda alınmasıyla vergi gelirlerinin artırılabilceği ve gayri safî millî hâsılının daha büyütülmesiyle mümkün olacağını" söylüyoruz.

Hatırlarsınız, bütçe gelirlerinin gayri safî millî hâsılaya oranı 1991 yılında yüzde 15,9 iken, 1993'te 23,9'a çıkmıştır. Yani, yüzde 50 artırmışız, hâlâ bütçe açıklarından bahsediyoruz, hâlâ kamu borçlanma gereği yüksek diyoruz ve hâlâ özel sektörün alacağı kaynakları, Hazine, gidip, bankalardan almaktadır. İşte, burada, artık, üst tabii sınıra gelmiş durumdayız. Yani, hiçbir zaman,

bundan sonraki bütçeleri yüzde 25'le, 30'la yapalım, bütçe açıklarını kapatalım dememeliyiz. Gayri saff millî hâsılânın yüzde 15,9'u ile de bütçe yapılyormuş; hatta, biz, bir dönem yüzde 11'i ile yaptık. O zamanki bütçe açıkları bundan çok daha azdı. Buradaki bütçe açıklarını kapatmak için, yeni vergiler yerine, vergi veren popülasyonu artırmak ve bütçe disiplinini sağlamak lazımdır diyoruz.

1991 yılından sonra bütçeyi bu kadar büyütmemize rağmen, bütçe açığı ve toplam borçlar hızla artmıştır; bu, bir gerçek. Hedef, yeni vergi mükellefleri elde etmek olmalıdır. Vergi oranlarını daha da yükseltmemek, ilk fırsatta Katma Değer Vergisini tedricen azaltmak lazımdır. Bu azaltış, bizi tüketici ile üretici arasında bir pazarlıktan alıkoyacaktır; yaygınlaşması halinde de, üreticinin Gelir ve Kurumlar Vergisini daha fazla vermesine yol açacaktır. Bunun azaltılması; yani, KDV'nin azaltılması uzun vadede kayıtdışı ekonomiyi küçültecek, Gelir ve Kurumlar Vergisini bir öteki yönüyle de artıracaktır.

Değerli arkadaşlar, şimdi, maliye politikalarının dışında, para ve kur politikalarından da biraz bahsetmek istiyorum.

Yine, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planımızda deniyor ki: "Şeffaflığın önplana çıkacağı Sekizinci Plan döneminde, yatırımcıların, kararlarını, daha geniş bir veri setini dikkate alarak vermeleri mümkün hale gelecek, derecelendirme kuruluşları faaliyete geçirilecek ve risklik hakkındaki bilgilerin herkese açık ve ulaşılabilir olduğu bir ortamda mevduat sigortasının kapsamı daraltılacaktır." Bugün, tüm mevduatın sigorta kapsamı içinde olması bir yanlışlıktır; ama, hemen o yanlışlıktan dönemiyorsunuz, tedrici dönme lazımdır; aksi halde, daha büyük ihtilatlar ortaya çıkar diye düşünüyorum.

Değerli arkadaşlar, yine "bankacılık kesiminde de sistemik risklerin önlenmesi için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından gereken önlemlerin alınması sağlanacak, bu açıdan sistemin şeffaflığı ve uluslararası kriterlere uygun çalışması temin edilecektir" deniyor. Bu düzenlemenin, malum, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından titizlikle yerine getirileceğine inanıyoruz.

Bir başka tedbir ve politikada, "Bankacılık kesimini ilgilendiren işlemlerin yaygın olarak teknolojik altyapı ve kart kullanımıyla yapılmasının sağlanması için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecek ve Vergi Usul Kanunuyla Maliye Bakanlığına tanınan mükelleflerin tahsilat ödemelerini finansal sistem kullanılarak gerçekleştirmeleri hususundaki yetki kullanılacaktır. Sermaye piyasası araçlarının kaydıleşmesi tavizsiz bir biçimde uygulanacaktır" deniliyor.

Yine, bir başka politika kararında, "Sermaye piyasasının arz yönünden gelişmesi sağlanırken, bu piyasalardaki derinliğin kurumsal yatırımcılar vasıtasıyla artırılması için gereken önlemler alınacaktır.

Sigortacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesi hususunda mevzuattaki boşluklar giderilecek, fonların plasmanında güvenli yatırımın gerçekleştirilebilmesi amacıyla şeffaflığın uygulanması sağlanacaktır." deniliyor.

Yatırım politikalarında da şunları özetlemek mümkündür: "Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların yatırım programları, uygulanan özelleştirme politikalarıyla uyumlu olacaktır" deniliyor. Yani, bir kurumu özelleştireceğim dedikten sonra, onun devlet elinde daha çok büyümesi yönünde yatırımlar yapmayacaksınız.

"Altyapı hizmetlerinin sağlanmasında kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraf tan yeni finansman modelleri geliştirirken, diğer taraftan, yap-işlet-devret ve benzeri modellerin uygulanması etkin hale getirilecektir" deniliyor.

"Yatırımları teşvik politikalarının temel amacı da dünyayla entegrasyonu sağlamak, bilgi toplumuna erişmek ve yabancı sermayeyi özendirme. Bu çerçevede, bilgi teknolojileri başta olmak üzere, ar-ge ve teknoloji geliştirme, altyapı, yap-işlet-devret ve benzeri modellerle yürütülen projeler; çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, kalifiye işgücü sağlanması, istihdam yaratma, döviz kazandırma ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırım ve faaliyetler desteklenecektir" deniliyor.

Dışticaret ve ödemeler dengesi politikalarından da bir nebze bahsetmek istiyorum. "Eximbank kredi garantisi ve sigorta mekanizmalarına yeterli kaynak sağlanacak, ihracatın finansmanına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca, Eximbank kredilerinin artan oranda ihracat sigortası, proje kredileri ve yurtdışı projelerin finansmanına tahsis edilmesi sağlanacaktır. Serbest bölgelerden daha etkin şekilde yararlanmaya yönelik olarak sektörel kümeleşmenin yüksek teknolojiyi içerecek şekilde olması sağlanacak ve tanıtım faaliyeti artırılacaktır" deniliyor. Türkiye'deki bazı serbest bölgelerin ihtisaslaşmasında yarar görmekteyim.

"Mevcut serbest bölgelerin tam kapasiteyle ve etkin çalışmasına öncelik verilecek, serbest bölgelerin alt ve üstyapı olanaklarının iyileştirilmesi sağlanacaktır" deniliyor.

"İhracata yönelik destek ve yardımların kapsamı ile uygulama yöntemleri bakımından sıklıkla yaşanan değişikliklerin asgariye indirilmesi ve üretici ihracatçıların planlama ve ödemeler konusunda karşılaştıkları sorunların giderilmesi sağlanacaktır" deniliyor. Biz de, inşallah, bu tedbir uygulanacaktır diyoruz.

"Elektronik ticaretin dünyada artan önemi göz önüne alınarak, ülke genelinde yaygınlaştırılması hızlanacaktır" deniliyor. Elektronik imza ve bununla ilgili işlemlerin, artık, yasalaşmasında büyük yarar görmekteyiz; Batı ülkelerinin çoğunda bu gerçekleşmiştir.

"İthalatın haksız rekabete neden olmaması, ülke standartları ve sağlık koşullarına uygun olması ve çevreye zarar vermemesi için uluslararası kurallara uyumlu bir biçimde yapılan düzenlemelerin etkin olarak uygulanmasına devam edilecek, gerekli durumlarda yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapılacaktır" deniliyor.

"Ayrıca, sınır ticareti kapsamındaki ithalatın, sınır ticaretine konu il ve bölge ihtiyaçlarını aşarak, haksız rekabete yol açan uygulamalara dönüşmesi engellenecektir" deniliyor.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla ilgili mevzuat AB normlarına uyumlu hale getirilecektir" deniliyor. Burada, oldukça ağır bir yükümüz var; çünkü, AB mevzuatı onbinlerce sayfa, biz, hâlâ, bunun, sadece, yanılmıyorsam, hatırımda yanlış kalmadıysa üç bin sayfasını yaptık; daha, ötümüzde, epey yapacağımız ve tercüme edip de kendi mevzuatımıza aktaracağımız bölümler var.

"Yabancıların Türkiye'de çalışma hakları ve yabancı yatırımcının mülk edinmesiyle ilgili alanları düzenleyen kanunlar, günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla ilgili Türkiye'nin imzaladığı sözleşmelere işlerlik kazandırılacaktır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ileri teknoloji gerektiren üretim alanlarına yönlendirilecek bir şekilde etkin tanıtım kampanyaları yapılacaktır" deniliyor.

BAŞKAN – Sayın Pakdemirli, süreniz bitmek üzere efendim.

EKREM PAKDEMİRLİ (Devamla) – Ben, 1 saat konuşacaktım, değil mi efendim?

BAŞKAN – 1 saat doldu efendim.

EKREM PAKDEMİRLİ (Devamla) – Benim saatim 58 dakika 22 saniye efendim.

BAŞKAN – İşte, dolmak üzere olduğunu ifade ettim efendim ben de.

EKREM PAKDEMİRLİ (Devamla) – Makro ekonomik öngörüler var, yani, bu Sekizinci Beş Yıllık Planda öngördüğü hedefler var. Bir defa "gayri safi millî hâsıla beş yıl içerisinde üst üste 6,7 ile artacaktır" deniliyor ve sektörlerin payları şöyle olacak: Tarımın artış oranı 3,8, sanayi 4,4, hizmetlerin de 6 ile sektörel gelişmesi olacak; ancak, sektör payları, 2005 yılında ise, 13,9'a tarım, 33,0'a sanayi, 53,1'e de hizmetler sektörü gelişecek ve o oranlara oturacaktır deniliyor.

Bu millî gelir tahminleri, inşallah, diğer ilk 7 kalkınma planı gibi değil, burada konulan hedeflere en çok yakın olan bir tarzda oluşacaktır.

Elbette ki, plan, bir tahminler manzumesidir. Bu tahminlerde yanılma olacaktır. Bu tahminlerde en az yanılma olması dileğiyle, Sekizinci Planımızın, ülkemize, milletimize hayırlı uğurlu olmasını diliyorum, hepinize saygılar sunuyorum efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum efendim.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına, İzmir Milletvekili Sayın Oktay Vural; buyurun efendim. (MHP sıralarından alkışlar)

MHP GRUBU ADINA OKTAY VURAL (İzmir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının ilk beş bölümü hakkında görüşlerimi arz etmek üzere, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz almış bulunmaktayım; bu vesileyle, Yüce Heyetinizi, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu ve şahsım adına saygıyla selamlarım.

Sekizinci Plan çalışmalarında, özel ihtisas komisyonlarına ilave olarak, çalışma komiteleri, Devlet Planlama Teşkilatının uzmanları, Planlama Teşkilatı dışından bu çalışmalara katılan uzmanlar ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri görev almıştır. Bu planın hazırlanmasını sağlayan, başta, Devlet Planlama Teşkilatı olmak üzere, kamu, özel sektör, akademisyenler ve serbest meslek kuruluşlarının temsilcilerinin çalışmaları, hür türlü övgüye layıktır. Bu çalışma süresinde, bürokratik ve sivil katılım, birlikte ve yaygın olarak sağlanmıştır.

Sekizinci Kalkınma Planı taslağı, hepinizin bildiği üzere, Plan ve Bütçe Komisyonunda da tüm ayrıntılarıyla tartışılmıştır. Huzurlarınızda, plan görüşmelerine katkı sağlayan komisyon üyelerine, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına teşekkür ediyorum.

Plan ve Bütçe Komisyonu ile Meclis Genel Kurulundaki görüşmelerle de siyasî katılım sağlanmaktadır. Bununla beraber, plan tartışmalarında siyasî katılımın daha da yaygınlaştırılmasında fayda vardır. Planların, ilgili bölümleri itibarıyla, Meclisin diğer ihtisas komisyonlarında ele alınmasıyla, siyasî katılımın daha fazla yaygınlaşması mümkün kılınabilir.

Sayın milletvekilleri, cumhuriyetin ilk dönemlerindeki sanayi planları uygulamasından sonra, ülkemizde beş yıllık kalkınma planı dönemi 1963 yılında başlamıştır.

Kalkınmanın bir plan dahilinde yürütülmesinin asıl amacı, makro ekonomik politikaların uyumu ve koordinasyonudur. Kalkınma planlarının, ekonomik ve sosyal kesimlerin tamamını kapsayacak şekilde, kamu kesimi için emredici ve özel kesim için yönlendirici olması esastır.

Ülkemizin planlı kalkınma dönemi boyunca ortaya çıkan bazı gerçeklerini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Planlı kalkınma dönemi boyunca 7 kalkınma planı hazırlanmıştır. Kalkınma planları, esas itibarıyla, planı onaylayan siyasî iradenin temel yaklaşımlarını ortaya koyar.

Planlı dönem boyunca dikkati çeken önemli bir husus, plan döneminde siyasî iktidarlarda meydana gelen değişimlerdir. Birinci Plan döneminde 4, İkinci Plan döneminde 5, Üçüncü Plan

döneminde 7, Dördüncü Plan döneminde 4, Beşinci Plan döneminde 3, Altıncı Planda 4 ve nihayet Yedinci Planda ise 6 hükümet görev yapmıştır.

Söz konusu dönemlerde görev yapan hükümetleri oluşturan siyasî iradelerde sürekliliğin sağlandığı plan dönemleri, esas itibarıyla, Birinci Planın son iki yılı ve İkinci Planın ilk üç yılı ile Beşinci Plan teşkil etmiştir.

Bir planın hedefleri kadar, bu hedeflere ulaştırarak siyasî iktidarların uygulamaları da son derece büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, planı gerçekleştiren siyasî irade ile uygulayan iradenin aynı olduğu dönem istisnai bir nitelik taşımaktadır. Bu yüzden, planların performansını değerlendirirken, plan dönemi yerine, siyasî iktidarların dönemlerinin mukayesesinin yapılması anlayışı yerleşmiştir. Ancak, bu tür bir yaklaşımda, siyasî iradelerin plana sahip çıkma anlayışının geri plana itilmiş olduğunu da unutmamak gerekmektedir. Nitekim, plan hedefleri yerine, iktidara dayalı dönemsel başarıların önplana çıkarılmış olduğu gözlemlenmektedir. Bu dönemsel başarı isteği, planın hedeflerini de erozyona uğratmakta ve plan yok sayılabilmektedir. Bu durumda da, planların sonuçlarının değerlendirilmesinde siyasî muhatap bulunamamış, siyasî rekabet, miyop ve sığ bir siyaset anlayışına yol açmıştır.

Planlı dönemde, Türk ekonomisinde önemli bir yapı değişikliği gerçekleşmiş olmakla birlikte, kronik enflasyon kaynaklı makro ekonomik istikrarsızlık, kamu kesimi kaynaklı harcama dengersizliği ve gelir dağılımındaki bozukluk gibi temel sorunlarımız devam etmektedir. Bu sorunların çözülememesinin temel nedenlerinden biri de, siyasî istikrarın sağlanmaması ve buna dayalı olarak, kısa vadeli oy maksimizasyonuna dayalı popülist yaklaşımlardır.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; bugüne kadar uygulanan kalkınma planlarında çeşitli hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler ile gerçekleştirmeler arasında da farklılıklar meydana gelmiştir. Mesela, planlı kalkınma dönemi boyunca, gayri sâfi milli hâsıla yıllık ortalama artış hızı yüzde 7,1 hedeflenmişken, gerçekleşme yüzde 4,7 olmuştur. Son üç plan döneminde hedeflenen enflasyon yüzde 40'larda iken, gerçekleşen enflasyon yüzde 65'ler civarındadır. Bu farklılıkların ortaya çıkmasının sebepleri arasında, daha önce ifade ettiğim, planı uygulayan farklı siyasî iradeler yanında, planın yapıldığı ortam ve öngörülere ile plan süresince ortaya çıkan farklı gelişmeler ve nihayet, plan döneminde meydana gelen dışsal gelişmeler zikredilebilir.

Planı uygulama aşamasında etkileyen bütün bu sebeplere rağmen, bugüne kadar, kalkınma planlarının, yıllık programlarda ortaya çıkan gerçekleştirmelere göre revize edilmemiş olduğu da bir gerçektir.

Planların amaçlarına ulaşmasını engelleyen etkileri minimize edebilmek için, katılımcılığın yaygın, bilgi akışının sağlıklı ve zaman gecikmelerine yol açmayacak şekilde gerçekleşmesi, bilginin doğru değerlendirilmesi ve planın farklı senaryolara göre bir esnekliğe sahip olması gerekmektedir. Bu bakımdan, plan hedefleri kadar, planın öngörülere de önem kazanmaktadır.

Plan hedeflerinin belirlenmesinde temel oluşturan öngörülere bağlı olarak hedef ve gerçekleştirmeler arasındaki farklılıkların azaltılmasında, yıllık gelişmeler doğrultusunda plan hedeflerinin gözden geçirilmesinin daha faydalı olacağı kanaatindeyim. Bugüne kadar böyle bir yöntemin uygulanmaması nedeniyle, toplumsal hedeflere ulaşmada planın etkin bir rol oynadığına dair güven tesis edilememiştir.

Ülke yönetiminde, siyasal karar alma mekanizması, sistemi yönlendirmek, denetlemek ve kurumlarını çalıştırmak için kamusal politikalar ortaya koymak zorundadır. Bu politikaların ilgi alanlarını, amaçlarını ve uygulama yöntemlerini somut bir biçimde tespit eden bir planın hedeflerindeki sapmanın, ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlar doğurması tabiidir.

Toplumun ekonomik ve sosyal gelişmesine yönelik olarak ortaya konulan hedeflere ulaşılması, halkın güveninin azalması ve böylece, hedeflere ulaşmada toplumsal desteğin ve moral desteğin temininde yetersiz kalınması sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir sonuç, bulunduğumuz ortam içinde, spekülâtif davranışlara ve ahlâkî tehlike sorunlarına yol açmaktadır. Özel sektör kurumları ve vatandaşlar, böylece, kamu politikalarına karşı güvensizliğe dayalı beklentilere bağlı olarak, bireysel ekonomik davranışlara yönelmekte, bu durum ekonomiyi olumsuz etkilemekte ve böylece plan hedeflerine ulaşılmasında başarıyı engelleyebilmektedir.

Kamusal politikaların plan hedefleri doğrultusunda gerçekleşmemesi veya plana rağmen, planın yok sayılması, bunları ortaya koyan siyaset kurumlarına güveni de azaltmaktadır. Gündümüzde, siyasete, halkın güvensizliğinin altında yatan temel sebeplerden biri de, ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarının hedeflere ulaşmasındaki başarısızlıktır.

Siyasî iradenin öngördüğü kamu politikalarının uygulamasındaki başarısızlıklar, kurumların veya fertlerin kendi menfaatları doğrultusunda sistemi yönlendirme baskı ve taleplerini ön plana çıkarmaktadır. Enflasyon lobileri, enflasyon beklentileri, kayıtdışı ekonomi, rant ekonomisinin güçlenmesi gibi yönelimler, bu süreç sonunda meydana gelmektedir.

Bütün bunların neticesinde, hukuk sistemi içerisinde, toplumsal istikrarın temini, önemli zafiyetlerle karşı karşıya kalmıştır.

Sayın milletvekilleri, kalkınma planlarının hedeflerine ulaşılmasında, planda ve yıllık programlarda yer alan projelerin gerçekleşmesinde hukukî ve kurumsal düzenlemeler önemli bir araçtır. Bu sebeple, yıllık programlarda yer alan hukukî ve kurumsal düzenlemelerin etkin bir şekilde izlenmesi, gerçekleştirilmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yedinci Plan Döneminin 1996-1999 yılları arasında, yaklaşık 1 107 hukukî ve kurumsal düzenleme yer almıştır. Her program yılı içerisindeki gelişmeler değerlendirildiğinde, bunlardan sadece 64 adedi gerçekleşmiş, 84 adedi kısmen gerçekleşmiş, 112 adedi Mecliste, 31 adedi Bakanlar Kurulunda taslak halinde, 646 adedinin çalışmaları devam ederken, 170 adedinde gelişme kaydedilmemiştir.

Huzurlarınıza getirilen plan öncesinde öngörülen, hukukî ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleşme miktarı oldukça düşüktür. Şüphesiz, böyle bir neticenin oluşmasının temel sebebi, siyasî istikrarın yerleşmemiş olmasıdır. 20 nci Dönem Meclisinin, yapısal sıkıntıları ve siyaset anlayışları sonucunda, plan hedeflerine ulaşma imkânı sağlanamamıştır.

Sekinci Kalkınma Planı öncesinde ortaya çıkan bu durum, şüphesiz önemli bir birikimin oluşmasına ve plan öncesi hedeflenen ortamın temin edilmemesine yol açmıştır. Böylece bir önceki plan döneminde öngörülen düzenlemelerin bu dönem içinde gerçekleştirilmesi sorumluluğu yüklenmiştir.

Yedinci Planın son yılında oluşan 21 inci Dönem Meclisinin çalışma temposu, böyle bir birikimi çözebilecek bir potansiyeli ortaya koymuştur. Meclisin çalışmasına verdiğimiz önemin temel sebeplerinden biri, toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesi için öngörülen değişikliklerin gerçekleştirilmesidir.

Bir önceki plan döneminde gerekli düzenlemelerin sağlanamaması, bu değişikliklerden elde edilecek toplumsal faydayı da azaltmaktadır. Böylece, Sekizinci Plan, bir önceki plan döneminde öngörülen değişikliklerin gerçekleştirilmemiş olmasından kaynaklanan bir yükü de beraberinde taşımaktadır.

Sayın milletvekilleri, ülkemizdeki ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler kadar, dünyadaki gelişmeler de plan hedeflerini ve uygulamalarını etkileyen önemli bir faktör haline gelmiştir. Böylece, plan, makroskopik bir bakış açısına sahip olmalıdır. Bu bakımdan, plan öncesinde yapılan durum tespitinin aktarılması ve değerlendirilmesi büyük önem kazanmaktadır.

2000'li yılların, sosyal, ekonomik ve politik yaklaşım şekillerinin daha çoğulcu bir yapıda sorgulanacağı ve değişime uğrayacağı bir dönem olacağı genel bir kabul görmektedir. Günümüzde, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve serbestleşme gibi kavramlar, toplumların ortak değerleri olarak önem kazanmıştır. Mal, hizmet ve finans piyasaları ülke sınırlarını aşmakta, bilgi ve teknoloji önplana çıkmakta, ekonomik ve siyasal yaklaşımlar küreselleşmekte, yeni teknolojik ilerleme ve buluşlar ticarî ilişkilerin şeklini değiştirmektedir.

Finansal piyasalardaki serbestleşmenin eksenini oluşturduğu küreselleşme süreci, gelişmekte olan ülkelerde sadece ekonomik boyutlu kalmamakta, sosyal ve kültürel alanlarda da belirleyici olabilmektedir. Nitelikli ve uzman insan gücünün, teknolojinin, bilgiyi üretme ve bilgiyi kullanma yeteneğinin, dinamik firma organizasyonların önemi önplana çıkmıştır. İyi yetişmiş insan gücü, 21 inci Yüzyılda gelişmiş ülkeler arasında yer almanın ön şartı olarak görülmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla dış ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygınlaşması yönetim bilimindeki ilerlemelerle hızlanmış, bu ise, firmaların, dünyanın uzak bölgelerindeki birçok üretim birimini yönetebilecek bir yeteneğe sahip olmasını sağlamıştır.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, ekonomik büyümeyi hızlandırmak, verimliliği artırmak, yeni işkolları ve istihdam alanları oluşturmak, beşerî sermaye yatırımlarında nitelik ve niceliği artırmak şeklinde toplumsal faydaları da beraberinde getirmektedir.

Ortaya çıkan bu gelişmeler, yeni bir ekonominin, yeni bir politikanın, yeni bir toplumun doğumuna yol açmaktadır. Yeni ekonomide bilgi, ürettiğimiz her şeye ve üretme yöntemimize tatbik edilebilecek hale gelmiştir. Ürünlere yeni fikirler eklemek ve yeni fikirleri ürüne çevirmek, en önemli faaliyet alanı olmakta ve zenginliğin kaynağını teşkil etmektedir.

Kurumsal yönetimde, hiyerarşik bürokratik yapılanmanın yerini, birbirine bağlı amip yapılanma almaktadır.

Artık, kitlesel üretimin yerini, esnek üretim almaktadır. Esnek üretim sistemiyle kastedilen, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki rekabet gücünün ve istihdam düzeyinin artırılması yanında, hızla gelişen üretim teknolojilerine uyum kabiliyetinin artırılmasıdır. Bu sistemde, özellikle ar-ge büyük önem kazanmıştır.

Eski ekonomide işgücünden arzu edilen, bir zanaat veya diploma sahibi olmak iken, bugün, ömür boyu eğitim istenilmektedir.

Endüstriyel ilişkilerde işçi ve yönetici arasındaki ilişki menfaat çatışmasına bağlıyken, bugün bu iki kesim arasında işbirliği önplana gelmektedir.

Yeni ekonomide, devlet, iş dünyasının büyümesini teşvik etmekte ve komuta kontrol yerine, esnekliği ve piyasa mekanizmalarını kullanmaktadır.

Bütün bu gelişmeler, bizlere, yeni ekonomik fırsatlar ve daha yüksek hayat standardı, daha fazla tercih yapma imkânı ve özgürlüğü, çalışanlara daha fazla saygınlık ve özerklik, daha güçlü toplum ve daha fazla katılımçılık gibi hedefleri de beraberinde getirmektedir. Ancak, bu fırsatlar, beraberinde birtakım tehlikeleri de taşımaktadır: Krizlerin globalleşmesi, iç ekonomideki dengelerin dışa bağımlı hale gelmesi, bilgi toplumlarının daha fazla zenginleşmesiyle gelişmekte olan ülkelerle olan gelir farklılıklarının artması, millî sanayiın korunarak güçlenmesinin daha da zorlanması ve nihayet, uluslararası alanda rekabet gücünün zayıflaması gibi tehlikeler, millî ekonomi açısından stratejik bir planlama anlayışının gereğini önplana çıkarmaktadır.

Sayın milletvekilleri, günümüzde, yabancı sermaye hareketleri de artmıştır. Yabancı sermayeden arzu edilen düzeyde yararlanmak için, nitelikli işgücü, telekomünikasyon altyapısı, yeterli havalimanı ile bunların bağlantı yolları, enerji, çağdaş şehir altyapısı ve etkin işleyen bir piyasa düzeni önem taşımaktadır.

Ekonomik alanda küreselleşmeyle birlikte, bölgesel bütünleşme hareketleri de gelişmektedir. Küreselleşme sürecinde, dış ticaret, fikrî haklar ve çevre gibi alanlarda yeni norm ve standartlar geliştirilmekte, bu alanda uluslararası kuruluşların etkinliği artmaktadır.

Çok sayıda ülkenin yabancı sermaye rejimini serbestleştirilmesi nedeniyle, ülkelerin yabancı sermaye girişini artırabilmeleri, makroekonomik istikrarın sağlanmış olmasına, altyapının yeterliliğine, işgücünün niteliğine bağlı hale gelmiştir. 1997'de Güneydoğu Asya ülkelerinde başlayan ve küresel sistemi etkileyen bir dizi finansal kriz, makroekonomik dengesini kuramamış, sağlıklı işleyen bir mali sistemden yoksun ülkeler açısından, dışarıdan kısa vadeli yoğun sermaye girişlerinin sakıncalarını ve ekonomik ve mali reformların önemini ortaya koymuştur.

Dünyadaki hızlı değişime uyum sağlayabilen ülkeler, 21 inci Yüzyılda etkili ve başarılı olacaklardır.

Planda belirtildiği gibi, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını güçlendirmesi, siyasi ve ekonomik istikrar ortamını sağlaması, yapısal reformlarını tamamlaması ve bilgi toplumunun gerektirdiği temel dönüşümleri gerçekleştirmesi, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı imkânlardan en yüksek oranda yararlanabilmenin ve olumsuzlukları en düşük düzeyde tutabilmenin yanında, ülkemizin geleceğe hazırlanmasında ve dünyada etkili bir konuma gelmesinde kilit bir rol oynayacaktır.

Kalkınma planının başlangıcında yapılan bu tespitler, planın nasıl bir dünya öngörüsü içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tespitlerin hepsi, yaşamakta olduğumuz ve gözlemlediğimiz gelişmelerdir. Bu öngörü içinde, bilgi toplumunun oluşum sürecinde en önemli üretim faktörü bilgi olduğundan, işgücünün niteliğinin yükseltilmesi ve gelişmiş bir iletişim altyapısına sahip olmanın önemi artmıştır. Bu bakımdan, 21 inci Yüzyılda, ülkelerin gelişmesine en büyük katkıyı insan kaynaklarına yatırım ve altyapının iyileştirilmesi yapacağından, planın yaklaşımı son derece yerindedir.

Sayın milletvekilleri, plan öncesinde, ülke içindeki gelişmeler, planın hedeflerini önemli ölçüde belirleyebilmektedir. Sekizinci Kalkınma Planı öncesinde ekonomik ortamın kısaca değerlendirilmesinde fayda vardır.

1996-1999 döneminde gayri safi millî hâsıla yıllık ortalama artış hızı yüzde 3,1 oranında kalmıştır. Söz konusu dönemde yüksek enflasyon ve kamu açıklarının hızla yükselmesi şeklinde ortaya çıkan makro ekonomik dengesizlikler, büyümenin, hem diğer yükselen piyasa ekonomileriyle karşılaştırıldığında daha düşük kalmasına hem de istikrarsız bir seyir izlemesine sebep olmuştur.

Büyümenin dalgalı bir seyir göstermesinde Asya ve Rusya krizleri gibi olumsuz faktörlerin yanı sıra, iç ekonomide verimlilik ve dış talep artışı yerine, iç talep artışına dayalı genişletici makroekonomik politikalar temel olmuştur.

Sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği 1989 yılından sonra, büyümenin yabancı sermaye girişlerine oldukça duyarlı hale geldiği bir ortamda uygulanan bu tip makroekonomik politikalar büyüme hızındaki istikrarsızlığı artırmıştır.

1998 yılının ikinci çeyreğinden itibaren Uzakdoğu Asya krizinin etkisini iyice hissettirmesiyle iç ve dış talepte meydana gelen daralma, depresimin de etkisiyle Yedinci Planda yer alan sanayi ve hizmetler sektörü katma değerine ilişkin tahminlerin oldukça gerisinde gerçekleşmesine sebep olmuştur.

1998 ve 1999 yıllarında ihracat gelişmeleri, önemli ölçüde Asya ve Rusya krizlerinin yarattığı olumsuzluklardan etkilenmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünde, 1997 yılı sonrası dönemde nispi bir bozulma gözlemlenmiştir. Bu dönemde, Türk Lirası enflasyona paralel bir biçimde değer kaybederken, Uzakdoğu ülkelerinin yüksek oranlı devalüasyonları bu ülkelerin uluslararası pazarlarda Türkiye'ye karşı rekabet gücünü artırmıştır.

1995 yılında yüzde 42.6 olan dışborç stokunun GSMH'ya oranı 1999 yılında yüzde 59.3'e yükselmiştir.

Kamu harcamaları, plan döneminin ilk üç yılında sürekli artış göstererek 1998 yılında GSMH'ya oranı yüzde 34.5, 1999 yılında da yüzde 40.4 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmede, faiz ödemelerinin hızla yükselmesinden dolayı transfer harcamalarındaki yüksek artışlar belirleyici olmuştur. Nitekim, 1995 yılında yüzde 11,6 olarak gerçekleşen transfer harcamalarının GSMH'ya oranı 1999 yılında yüzde 19,1'e yükselmiştir. Transfer harcamalarının en ağırlıklı bileşenini oluşturan konsolide bütçe faiz ödemelerinin gayri safi millî hâsılaya oranı, aynı dönemde yüzde 7,3'ten yüzde 13,7'ye yükselmiştir.

Fonlar üzerindeki denetimin artırılması ve fon sisteminin güçlendirilmesi bir amaç olarak ifade edilmekle beraber, bu yönde sistemli ve etkili adımlar atılamamış, Yedinci Kalkınma Planı döneminde, fon kaynak ve harcamalarının ekonomi içerisindeki payında hedeflenen küçülme sağlanamamıştır.

1994 yılında yaşanan krizin ardından, Hazine ve Merkez Bankası arasında kısa vadeli avans kullanımının belirli kurallara bağlanması, Merkez Bankasının bilançosunu kontrol edebilme imkânını oluşturmuştur.

Kamu kesiminin malî piyasalar üzerindeki baskısının sürmesi, Yedinci Plan döneminde, özel sektörün, sermaye piyasalarından borçlanmasını engellemeye devam etmiştir.

1980'li yılların sonlarından itibaren kronikleşen ve artma eğilimine giren enflasyon, Yedinci Plan döneminde de, Türk ekonomisinin temel sorunları arasında ilk sıradaki yerini korumuştur. Bu nedenle, 1996-1997 döneminde, tarımsal destekleme fiyatları ile ücret ve maaşlardaki yüksek oranlı artışların yanı sıra, faiz oranlarının yüksek seviyesini koruması sonucu artan kamu kesimi açıkları, enflasyonist beklentilerin kırılmasını engellemiş ve bu dönemde toptan eşya fiyatları oniki aylık artış hızı ortalama yüzde 87,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. 1998 yılında enflasyonda kaydedilen düşme eğilimi, 1999 yılının ilk üç aylık döneminde de devam etmiştir.

Yurtiçi talepteki daralmanın devam etmesi, genel seçimlere rağmen genişlemeci para ve maliye politikalarına yönelinmemesi, bu gelişmede belirleyici olmuştur; ancak, uluslararası hampetrol fiyatlarındaki yükselme ve kamu kesimi imalat sanayiinde gerçekleşen fiyat ayarlamaları sonucunda, fiyat artışları, nisan ayında yeniden hızlanmış ve 1999 yılında yüzde 62,9'a yükselmiştir.

Makroekonomik dengesizlikler, özel kesimin yatırılabilir fonlarının, reel faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle, kamu borçlanma senetlerine ve mevduata yönelmesi, Yedinci Plan döneminde imalat sanayiindeki yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir.

Yedinci Plan döneminde arzu edilen özelleştirme hedeflerine de ulaşamamıştır. Bunu engelleyen en önemli hususlar, hukukî altyapının oluşturulamaması ve özelleştirmede toplumsal güveni zedeleyen olumsuzlukların ortaya çıkmasıdır.

Kamu altyapı yatırımlarında mevcut proje stokunun büyüklüğü, ayrılan kaynakların yetersizliği, buna bağlı olarak önemli projelerin tamamlanmasındaki gecikmeler, başlıca sorun olma özelliğini devam ettirmektedir.

Kısaca, Türkiye ekonomisi, 1996-1999 döneminde artan kamu açıkları, yüksek enflasyon seviyesi ve dalgalı büyüme yapısıyla istikrarsız bir görüntü arz etmiştir. Artan kamu açıklarının yurtiçi mal piyasalar üzerindeki baskısının yanı sıra, bu dönemde yaşanan dış şokların da etkisiyle reel faizler hızla yükselmiştir. Artan reel faizler, kamu açıklarını daha da artırmış, borç-faiz kısır döngüsü sürdürülemez boyutlara ulaşmıştır.

Böylece, milletin yer aldığı merkez dengesi oluşmamış, siyasal istikrar ve uzlaşma kültürü etkisizliğiyle beraber, toplumsal istikrarsızlık yapılaşmıştır.

Türkiye ekonomisinin makro dengelerinde ortaya çıkan bu sürdürülemez yapı, orta vadeli ve kapsamlı bir programın uygulamaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede, 2000-2002 dönemini kapsayan bir makroekonomik program, 2000 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu program, Uluslararası Para Fonu tarafından üç yıllık bir süreyi kapsayacak bir stand-by anlaşmasıyla da desteklenmiştir. Bu programın temel amacı, üç yıllık dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri aşağı çekmek, kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamı tesis etmek ve yapısal reformları hızla gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir.

Bu programın olumlu etkileri 2000 yılının ilk döneminde kendisini göstermiştir. Faiz oranlarındaki düşme, enflasyon trendinde düşüş eğiliminin devam etmesi, kapasite kullanım oranlarının yüzde 80'lere ulaşması ve imalat sanayii üretim endeksinin artması, program hedef ve politikalarının tutarlılığını ortaya koyan ilk somut göstergeleri teşkil etmektedir. İmalat sanayiinde üretim endeksinin hızlı bir artış trendine girmesi, bir başka ifadeyle, U dönüşü yapması, programın üretim yönlü amacının da başarıya ulaşacağını kanıtlar.

Sayın milletvekilleri, kalkınma planının temel tespitlerinden biri de gelir dağılımındaki bozuluktur. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütü olan Gini Katsayısı, 1987 yılındaki 0,43 düzeyinden, 1994 yılında 0,49'a yükselmiştir. Bu, Türkiye'de kişisel gelir dağılımı alanında var olan dengesizliğin artarak devam ettiğini göstermektedir. Aynı dönemde, hane halklarının yüzde 20'lik gelir grupları itibarıyla dağılımı dikkate alındığında, Türkiye genelinde, en yoksul yüzde 20'lik hane halkı grubunun gelir payı 1987 yılında yüzde 5,4 iken, 1994 yılında yüzde 4,86'ya düşmüştür. En zengin yüzde 20'lik grubun payı ise, bu yıllar arasında, yüzde 49,9'dan yüzde 54,9'a yükselmiştir. En zengin ve en yoksul yüzde 20'lik hane halkı grubunun elde ettikleri gelirlerin birbirine oranı, kırsal kentlerde 9,2'den 8,5 kata düşerken, kentsel yerlerde 9,4'ten 11,9 kata yükselmiştir. Türkiye genelinde ise, bu 9,6'dan 11,2 kata yükselmiştir.

Türkiye'nin gelir dağılımı göstergeleri ile Avrupa Birliği'nin göstergeleri arasında önemli farklar bulunmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama Gini Katsayısı 0,29'dur. En yoksul yüzde 20'lik hane halkının gelir payı yüzde 8,3 iken, en zengin yüzde 20'lik hane halkının gelir payı yüzde 38'dir.

Mutlak yoksul durumda bulunan nüfusun yüzde 95'i, eğitim düzeyi bakımından, ilkokul ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.

Uzun süredir devam eden yüksek enflasyon ve faiz ödemelerinin bütçe üzerindeki yükü, devletin, genelde, sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkânını daraltmıştır. Gelir dağılımında gözlenen dengesiz yapı, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkilerinin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

Yedinci Plan döneminde, yıllık ortalama yüzde 1,3 civarında gerçekleşen istihdam artışı, ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır.

Sosyal sigorta sistemini aktüaryel olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak ve mevcut sorunları çözümlenmek amacıyla getirilen 4447 sayılı Yasayla önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiş olmakla beraber, sosyal sigorta kuruluşlarının, çağdaş sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılması sağlanamamıştır. Sosyal sigorta kuruluşları arasında sigorta programları açısından önemli farklılıklar devam etmektedir. Artan kentleşme, göç olgusu, yüksek enflasyon, gelir dağılımının bozulması, yoksullaşma ve aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı, sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç artmaktadır.

Yedinci Planda öngörülmesine rağmen ar-ge harcamalarına yeterli kaynak ayrılamamış, araştırmacı personel sayısı artırılmamıştır.

Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunda kararlaştırılan Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı sonuçlanmış; ancak, anaplarda öngörülen yapılanmalarla ilgili çalışmalara başlanılmamıştır.

Değerli milletvekilleri, Sekizinci Plan, dünyada köklü ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı, buna mukabil, ülkemizde yapısal sıkıntıların devam ettiği bir dönemde hazırlanmıştır. Ülkemizin rekabet gücünü elde etmesi için, hem dünyadaki gelişmeleri yakalaması hem de içerisinde bulunduğumuz sorunları çözebilme kapasitesine bağlı olmaktadır. Globalleşme vetiresinde rekabet gücünü, ancak uluslararası seviyede değerlendirebiliriz. Böyle bir rekabet gücü olmayan ekonomik ve sosyal sistemlerin, toplumsal refahı artırması mümkün değildir. İçerisinde bulunduğumuz sorunlar yerine dünyada rekabet etmeyi hedefleyen uzun vadeli bir yaklaşım, hedefe ulaşmanın önemli bir aracını teşkil etmektedir. Bu bakımdan, uzun vadeli bir gelişme stratejisi gerekli olmuştur.

Sekizinci Planda yer alan uzun vadeli gelişme amaç ve stratejileri, 2001-2023 dönemini kapsamaktadır. Planda, bu amaç ve stratejinin yer alması son derece önemlidir. Uzun vadeli gelişmeyi hedefleyen bir strateji, devletin kurumlarına ve özel sektöre bir vizyon vermektedir. Kalkınma ve gelişmeyi, böyle bir amaçlar dizisine yönlendirmek, aslında, toplumsal refah fonksiyonunun temelini teşkil eder. Kurumların veya fertlerin faydayı maksimize eden davranışlarıyla tutarlılık içerisinde bulunan bir amaçlar dizisi, toplumsal tercihleri belirler. Bu toplumsal tercihler, kalkınmanın dinamiğini ve moralini oluşturur.

Planda belirlenen uzun vadeli temel amaçlar ve strateji, esas itibarıyla, daha önce bahsettiğim, dünyada meydana gelen gelişmelere ve bu gelişmelerin doğuracağı değişimlere paralellik arz etmektedir. Uzun vadeli gelişme stratejisinin temel amacı, 21 inci Yüzyılda, ülkemizin, kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak, dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasıdır.

Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hâsılasından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, evrensel bilim ve kültüre katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği, uzun dönemli gelişme stratejimizin nesnel amaçlarını oluşturmaktadır. Planda belirlenen bu amaçlar, ülkemizin lider ülke olma hedefinin gerçekleştirilmesi için büyük önemi haizdir.

Çağlar boyunca yürütülen ekonomik politikaların en büyük hedefi, güç kazanma ve refahı sağlamak olmuştur. Sanayileşmiş ülkeler güç ve refah sıralamasının en ön sıralarında yer alırken, henüz tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler ile tarım ekonomisindeki ülkeler arka sıralarda yer almaktadır. Dünyada, bu ikili güç yapısının oluştuğu görülmektedir. Sanayileşmiş 7 ülkenin, ekonomik olduğu kadar siyasal, askerî ve sosyal bir gücü temsil ettikleri açıktır.

Kalkınma politikalarının çoğu, tarım ve sanayiın ikili yapısı içerisinde oluşmuş ve sanayileşmeyi hedef almıştır. Buna ilişkin ülkeler mücadelesi devam etmekle beraber, üçüncü bin yıla damgasını vuracak en önemli gelişmeler, daha önce ifade ettiğim gibi, bilgi teknolojisinde meydana gelmiştir. Bilgi çağı olarak adlandırılabiliriz. Öntümüzdeki bin yılın, kalkınma politikalarında da

önemli değişikliklerin meydana gelmesine yol açacağı bir gerçektir. Artık, üçlü bir yapı oluşmaktadır. Yeni oluşan bu ekonomik yapılanmada, bilgiye hâkim olan ülkeler en üstte yer alacaktır. Kalkınma planıyla oluşturulan uzun vadeli amacın bilgi toplumuna dönüşümü hedeflemesi, lider ülke olabilmemizin temel gereğini teşkil etmektedir. Bu kapsamda, üniter yapı korunarak devletin yeniden yapılandırılması, toplumun eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi, bilim ve teknoloji yeteneğinin güçlendirilmesi, altyapı hizmetlerinde etkinliğin artırılması, çevrenin korunması ve ekonomik ve sosyal alanda dönüşümün gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Uzun vadeli amaç ve stratejide dikkati çeken önemli hususlardan biri de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinin, uluslararası norm ve standartlara uyum ve bilgi toplumunun gerektirdiği koşulları yerine getirme yönünden önemli bir fırsat yarattığı tespittir. Böylece, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin fırsat olarak tespiti, Avrupa Birliği'ne girme amacının gerektirdiği koşulların, esas itibarıyla, milletimizin menfaatları açısından tasvip edildiğini ve giriş süreci ne olursa olsun, gerçekleştirilmesinin hedeflendiğini ortaya koymaktadır. Bu tespit ve yaklaşım gerçektir. Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, AB'ye bağlı olarak meydana gelebilecek gelişmelerin hedeflerimizi değiştirmemesi gereğinin millî bir tercih olarak ortaya konulması doğrudur. Şüphesiz, bu çerçevede, tam üyelik, binlerce yıllık tarih ve kültür birikimine sahip olan ülkemizin gerçek potansiyelini ortaya koymasına ve birikimini dünyayla paylaşmasına yardımcı olacaktır.

Uzun vadeli strateji, ülkemizin ve milletimizin sahip olduğu avantajlara ve temel değerlerine dayalı olarak, uluslararası rekabet gücüne sahip olmayı hedeflemiştir. Bu anlayışa dayalı uzun vadeli strateji ve hedefler millî özellikler taşımaktadır. Lider ülke olma hedefi, aynı zamanda, milletimizin sahip olduğu değerlerin insanlığın oluşturulmasına sağlayacağı katkıyı da amaçlamaktadır.

Sayın milletvekilleri, Sovyet ekonomisinin 1980'lerin sonunda çöküşü ve ardından Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla Ortaasya'da oluşan yeni bağımsız devletler, siyasî ekonomiyi büyük ölçüde değiştirmiştir. Ülkemiz, 21 inci Yüzyılda stratejik ve ekonomik ağırlığı giderek artacak olan Avrasya Bölgesinde merkezi bir konumdadır. Bu, bizim ülkemize önemli fırsatlar getirmektedir. Türkiye'nin, Avrupa ile Ortadoğu'nun, Azerbaycan da içinde olmak üzere, Avrupa ile Ortaasya'nın güvencilerinin kesiştiği kritik bir konumda bulunduğunu göstermektedir. Hazar bölgesi enerji kaynakları, Batı için hayati bir önemi haizdir. Politik ekonomilerin enerji zengin bölgelere yönelik olarak oluşturdukları stratejiler bakımından ülkemizin önemi artmıştır. Bu önem dolayısıyla da, ülkeler arasında önemli bir mücadele devam etmektedir. Bu mücadelenin günümüzdeki yansımalarını, millî menfaatlarımız ve bulunduğumuz konum açısından değerlendirmek, böylece, tarihsel sorumluluğumuzun gereğini yerine getirmemiz gerekmektedir. Böyle bir değerlendirmeye dayalı millî bir strateji, hem Türkiye'nin hem de dünyanın enerji güvenliğinin temininin önemli bir unsurunu teşkil edecektir.

İpek Yolu, ticarete oynadığı önemli rolle Batı'yı ve Doğu'yu birbirine bağlamış, geçiş güzergâhında ülkemizin stratejik önemini artırmıştır. Bugün, önümüzde yeni bir İpek Yolu inşa etmenin fırsatları vardır. Bu yol, petrol ve doğalgazın aktığı boru hatlarından meydana gelebilir. Hazar bölgesi enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve tüketiciye ulaşmasıyla bölgede satın alma gücü artacaktır. Bu açıdan, bu bölgede yeni ticaret yollarına ve şekillerine ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkemizin yakın bir gelecekte oluşacak bu ticaret bölgesinde etkin olması ve bölge gelişmesine katkı sağlama-sı, millî menfaatlarımız açısından gereklidir. Bu gelişmeler ışığında, plan, bölge gelişmesine de katkıda bulunacak etkin bir ulaşım altyapısı ile petrol ve doğalgaz boru hatlarını en kısa sürede gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.

Sayın milletvekilleri, makroekonomik politikaların nihai ve en anlamlı amacı, yoksullukla mücadele ve gelir dağılımını düzeltmektir. Uygulanan yanlış ve tutarsız makroekonomik politikalar yoksulluğu artırabilmekte; yoksulluk da, telafisi güç makroekonomik sonuçlar doğurabilmektedir. Yoksulluk, sosyal dayanışmayı ve nüfusun kalkınma mücadelesine iştirakini azaltmakta ve böylece, olumsuz makroekonomik neticeler meydana getirmektedir. Enflasyonu düşürmeye ve sürdürülebilir bir büyümeyi temin etmeye yönelik böyle bir politikanın, yoksullukla mücadeleyi, gelir dağılımındaki dengesizliği azaltmasını, sosyal güvenlik dengesinin oluşturulmasını temin edecek unsurları ihtiva eden kamu politikalarıyla beraber tatbik edilmesini gerekli kılmaktadır. Yoksullukla mücadele, sadece sosyal politika boyutlu bir sorun değildir; aynı zamanda, ekonomi, hukuk ve antropoloji gibi birçok disiplinle iç içe olan bir sorundur. Bu bakımdan, makroekonomik dengeyi oluşturmaya yönelik olarak uygulanan para ve maliye politikalarının, sosyal güvenlik dengesini, sağlık ve eğitim boyutunu ihtiva eden unsurlarla entegrasyonu büyük önem taşımaktadır. Uzun dönemli makroekonomik istikrarı oluşturacak, güvenilir ve sürdürülebilir bir iktisat politikasının meyvesini vereceği politik ortamın temini, gelir dağılımını iyileştirmenin ve yoksullukla mücadelenin stratejik bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan, Sekizinci Planın, yoksulluk sınırının altında bulunan nüfusun azaltılmasını, gelir dağılımının düzeltilmesini, stratejik hedef olarak ortaya koyması son derece önemlidir. Böyle bir hedef olmadan toplumsal istikrarı yakalayabilmek mümkün değildir. Bu bakımdan, planın, büyümede yüzde 7 dolayında bir hızı sağlaması ve büyümenin yaklaşık yüzde 30'unun faktör verimliliğinden kaynaklanmasını hedeflemesi yanında, eğitimin ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi hedefleri, yoksullukla mücadelede ortaya koyduğu stratejinin temelini teşkil etmektedir.

Sayın milletvekilleri, çağdaş toplumun en belirgin özelliklerinden biri de, sanayi, teknolojinin ve iletişimin çok gelişmiş düzeylere ulaşmasıyla birlikte, her alanda sosyal güçlerin örgütlenmiş olmasıdır. Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan giderek karmaşıklaşan problemin çözümünde, sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılan bu örgütlenmelerin önemi gün geçtikçe artmakta; demokrasiler, daha çoğulcu bir yapıya dönüşmektedir. Millî kültür ve bilinç düzeyine ulaşmış değerler bütünü giderek yükselen bir toplumda, kamu yararı ve toplumsal çıkarlar, kişisel çıkarların önüne daha kolay ve rahat geçebilmektedir. Bu tür bir siyasal kültürde, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, çoğulcu bir ortamda iktidar kavgası verilmekte ve katılımcı bir iktidar yapısı söz konusu olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla çağdaş demokrasilerin genişleyen katılım boyutu, piyasa ekonomisine de yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu bakış açısı, orta tabakaların güçlenmesini, yoksulluğun azaltılmasını ve daha dengeli ve bütünleşmiş bir toplum yapısını ön plana çıkarmaktadır. Adil bir servet ve gelir dağılımıyla toplumsal bütünleşmenin artması, sivil toplum kuruluşlarının iktisadi gelişmeye ve demokrasiye daha yoğun katılımı hedeflenmektedir.

Bu hususlar ışığında plan, katılımcı demokrasinin, uzun vadeli gelişmemizin temel amaçlarından biri olarak ortaya konmuştur. Diğer taraftan, toplumsal hedeflere ulaşmada piyasalara temel rol biçilmesi ve bu tespit içinde yerel yönetimlerin güçlendirileceğinin ve sivil toplum örgütlerinin destekleneceğinin ifade edilmesi, önemli bir uyumu göstermektedir.

Günlüğümüzdeki gelişmeler, devletin rolünü ve kapsamını değiştirmektedir. Bu gelişmeler, bizleri, devletin küçülmesine veya optimalleşmesine değil, devletin etkinleşmesine götürmektedir. Çağımız devletin en önemli fonksiyonu etkinliğidir. Devletin toplumsal hedeflere ulaşma kapasitesine ulaşmasının yolu, devletin yapma fonksiyonu dışında piyasa mekanizmasını kullanmasını teşkil etmektedir. Millî rekabet gücünü artırmanın yolu, globalleşen dünyada devletin yeni gelişmeler ışığında etkinliğini kolaylaştıran ve düzenleyen bir sistem içinde artırmaktan geçmektedir. Planda bu husus, devletin düzenleme, gözetim ve denetleme fonksiyonlarının geliştirileceği şeklinde ortaya konmuştur.

Millî kültürümüzün korunması ve geliştirilmesinin planın uzun vadeli bir amacı olarak ifade edilmesi, toplumsal hedeflere ulaşmayı temin edecek bir sosyal ortamı sağlayacaktır.

Sayın milletvekilleri, görüşmekte olduğumuz kalkınma planının makro-ekonomik politikaları ve hedefleri incelendiğinde, içinde bulunduğumuz sorunların çözümlü için tespitler yaptığı görülmektedir. Sekizci Plan, esas itibariyle, kesintisiz bir büyümeyi, kamu dengesini ve enflasyonun kalıcı olarak tek rakamlı hanelere indirilmesini hedeflemiştir. Bu ölçütlerin Maastricht kriterlerinin sağlanmasına yönelik olarak somutlaştırılması yerindedir.

Planın amaçları içerisinde, gelir dağılımının düzeltilmesine, yoksullukla mücadeleye, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilmiştir. Bu amaçlar, esas itibariyle, bulunduğumuz yapısal sorunlarımızı ortaya koymaktadır.

Ekonomik alanda kalkınma, rekabet gücüne sahip gelişmeler sayesinde oluşmaktadır. Rekabet gücü temin eden gelişmeler ise, sahip olduğumuz veya satın aldığımız kaynakların daha iyi kullanılmasını öğrenmekle sağlanabilir. Öğrenme, genel mahiyetiyle eğitim, bir teknoloji olarak, hayatımızdaki ekonomik ve sosyal işlemlerde daha iyisini yapmaya, rekabet gücü elde etmeye yönelik olarak değerlendirilmelidir. Bir diğer ifadeyle kalkınma, eğitim sürecinden geçmektedir. Bu hususlar dikkate alındığında, planda yer alan eğitim sisteminde düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, bilgi çağı insanı yetiştirme ve nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması hedefiyle arge'ye verilen önem, kalkınmanın gücünü teşkil edecektir.

Kalkınma planında, Avrupa Birliğine entegrasyon temel amaçlar içinde yer almaktadır. Esas itibariyle, anlaşmalardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal entegrasyon sürecinin temel amaç içinde yer alarak politikaların buna göre tespiti ve uygulanmasına yönelik ortaya konulan ulusal program hedefi yerindedir. Zira, AB'ye giriş süreci, esas itibariyle, temel dönüşüm politikalarını gerekli kılmaktadır.

Sayın milletvekilleri, makroekonomik dengesizliklerin, ülkemiz ekonomisinin en önemli sorunlarından birini teşkil ettiğini daha önce ifade etmiştim. Sekizinci Kalkınma Planı döneminde makroekonomik politikaların temel hedefi, enflasyonu Avrupa Birliği kriterleriyle uyumlu düzeylere düşürmek, ekonomide sürdürülebilir bir ortamı tesis etmek ve AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda ekonomik rekabet ve uyum gücünü artırmaktır. Bu temel hedefler çerçevesinde, maliye politikasının, kamu açıklarını kalıcı biçimde azaltacak ve kamu borç stoğunun sürdürülebilir bir yapıda gelişmesini sağlayacak şekilde yürütülmesi hedeflenmiştir. Üretim ve istihdamı artırma ile fiyat istikrarını sağlama hedefleriyle uygun bir gelirler politikası amaçlanmıştır.

Sekizinci Plan öncesinde ekonominin içinde bulunduğu en önemli sorunlardan birini rant ekonomisi teşkil etmiştir. Planda kesintisiz büyümenin gerçekleştirilmesiyle, kamu kesimi dengesi kurularak, uygun gelirler politikası izlenerek, enflasyonun kalıcı biçimde tek haneli düzeye indirileceği amaçlanmaktadır. Planın bu amaçları, rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçişi temin edebilecek niteliktedir. Maastricht kriterlerinin sağlanması, somut hedef olarak belirlenmiştir.

Makroekonomik istikrarın sürekliliğinin temini ve ekonominin etkin, esnek ve verimli yapıya kavuşmasını sağlayacak yapısal reformların hızla yürürlüğe konması, makroekonomik politikalar içinde yer almaktadır. Kalkınma planında, bu genel politikalara uygun maliye, para, özelleştirme, yatırım ve dış ticaret politikaları tespit edilmiştir.

Maliye politikasının temel hedefleri içinde, kamu açıklarının azaltılması yer almaktadır. Bugüne kadar karşılaştığımız makroekonomik dengesizliklerin temelinde, kamu gelir-gider dengesizliği ve bu dengeyi oluşturmak için kullanılan kamu borçlanması politikası yatmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan enflasyon, borçlanma ve mali açıklar, yoksulluğun artmasına ve gelir dağılımının bozulmasına ve toplumsal istikrarsızlığın yerleşmesine sebep olmuştur.

Kamunun borçlanma ihtiyacını karşılamak için marjinal tasarruf meylili yüksek olan yüksek gelir grubuna duyulan acil ihtiyaç, marjinal tüketim meylili yüksek olan düşük gelirliileri geri plana itmiştir. Böylece, borçlanmayı azaltmaya yönelmeyen bir para ve maliye politikası, gelir dağılımını giderek bozmuş, yoksulluğu artıran önemli bir faktör haline almıştır. Diğer taraftan, enflasyonun bir vergi halini almak suretiyle kamu açıklarının giderilmesinde kullanılması da yoksulluğu artırmıştır. Son on yılda tahmin edilen enflasyon yüzde 40 iken, bunun yüzde 70 olarak gerçekleşmesi bu politikanın tabii bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Borçlanma maliyetini düşürmeyi hedeflemeyen bir ekonomi politikası, üretim ekonomisini çöktürmüş ve rant ekonomisini güçlendirmiştir. Fiyat istikrarıyla malî açıkların azalması büyümeyi uyarmakta; böylece, büyüme hızındaki artış da, yoksulluğu azaltan en önemli araç haline gelmektedir.

Bu bakımdan, yukarıdaki unsurları dikkate alarak makroekonomik istikrarı temine yönelik planda öngörülen maliye ve para politikalarının uygulanması, yoksullukla mücadele açısından da büyük önem kazanmıştır.

Makroekonomik dengeyi oluşturmaya yönelik politikalar, siyasi yelpaze içinde esas itibariyle merkezin talepleriyle uygundur. Ekonomik açıdan bakıldığında, merkez esas itibariyle, orta tabakaların güçlenmesini, yoksulluğun azaltılmasını ve daha dengeli ve bütünleşmiş bir toplum yapısını ifade etmektedir. Son yirmi yıldır süregelen yüksek enflasyon, yüksek faiz, haksız servet edimi, bozulmuş bir gelir dağılımı, yoksulluk sınırı altında bulunan her dört vatandaştan biriyle, merkez, dengeyi oluşturmaktan uzaklaşmıştır. Piyasa ekonomisi içinde rekabetin toplumsal refahı temin etmesi, adil bir gelir ve servet dağılımı hedefi merkeze yönelik politikaların unsurudur. Planda yer alan bu politikaların amacı, milletin oluşturduğu merkezin toplumsal istikrarı temin etmesi için dengeli bir yapıya kavuşturulmasıdır. Bu bakımdan, plan, hedef ve politikalarını benimsiyoruz.

Sayın milletvekilleri, enflasyonla mücadelede uygulanmış politikalarından çıkarılacak derslerden en önemlisi, enflasyonun kaynağı yerine belirtilerine yönelik politikaların kalıcı dengeleri sağlayamadığı gerçeğidir. Gerçekleşen enflasyonu, enflasyonla mücadele programlarının mihenk taşı alan uygulamalar, enflasyonist beklentileri daha da yukarı çekmiş ve dikkatlerin hep talep yönlü politikalarda odaklaşmasına yol açmıştır.

Gerek faizlerin düşmesi gerekse bütçe açığının para basımı yoluyla finanse edilmemesi, daha fazla kaynağı üretime sevk ederek işletme maliyetlerini azaltacak; aynı zamanda dargelirliilere transfer imkânı sağlayacaktır.

Döviz kurunda istikrar, yatırımcının ithalat ve ihracat kararları açısından uzun dönemde önünü görmesini ve akılcı davranmasını temin eder. Bu bakımdan, uygulanacak makroekonomik politikada ve enflasyonla mücadelede, arz yönlü yaklaşımların tercih edilmesi gerekmektedir.

Bu yönleriyle, hükümetin, kısa dönemli kazançlar yerine, orta dönemde sosyal refahı dikkate alan yaklaşımı, ülke ve toplumun gerçek menfaatına öncelik veren siyaset anlayışının temel tercihi olarak değerlendirilmelidir.

Sayın milletvekilleri, kamu borçununun çözülmesi için planda öngörülen tedbirler, tek taraflı değildir. Bir yandan kamu borçlanma maliyetini azaltmaya yönelik para ve kur politikası, diğer yandan harcama politikaları ele alınmıştır.

Kamu borçlanma ihtiyacının kontrol altına alınması, borçlanma maliyetini azaltacaktır. Bu bakımdan, borçlanmaya ilişkin ilke ve sınırlamaları içeren borçlanma programının bütçe ekinde yayınlanması, bunun önemli bir aracını teşkil edecektir.

Sorunlarımızın çözümünde, kamu harcama reformuna öncelik verilmelidir. Sorunlarımız, sadece para ve maliye politikalarıyla değil, kamu harcamalarında etkinliği ve verimliliği temin eden, israfı azaltan bir yapısal değişimi gerçekleştirmekle çözülebilecektir. Planda öngörülen mali disiplini, kaynakların stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanımı, ancak kamu harcamalarının artışı kontrol altında tutarak, hizmet-maliyet ilişkisinin kurulmasına öncelik veren harcama politikası ve harcama reformuyla sağlanabilir.

Kamusal faaliyeti alanı içinde yer alan ve hizmetin niteliği itibariyle bütçeyle ilgisi kurulması gereken kamusal harcamaların bütçe içine alınması, bütçe içi fonların kaldırılmasına yönelik planda öngörülen politika, mali disiplini temin ederek, kamu harcamalarını kontrol altında tutacaktır.

Harcama politikası yanında, kamu gelirlerinin toplanması büyük önem taşımaktadır. Planda yer alan maliye politikasında, vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılacağı, verginin tabana yayılması sağlanacağı ifade edilmiştir. Şüphesiz, bu tür hedefin gerçekleştirilmesi, kısa dönemde mümkün değildir. Nitekim, planın, orta vadeli bir bütçe uygulamayı öngörmesinin altında yatan temel gerekçe de budur. Bunu ilaveten, planda öngörülen diğer hedeflere ulaşabilmek için de, bütçelerin orta vadeli bir perspektifle hazırlanması, plan, program ve bütçe uyumunu sağlayabilecektir. Böyle bir uyum, kararların etkinliğini temin edecektir. Bu perspektif, miyop siyasi kararlar yerine, sürdürülebilir, tutarlı ve bütüncül bir siyaset anlayışının yansımasıdır.

Maliye politikası içinde yer alan önemli bir diğer yaklaşım da, kamusal hizmetin üretilmesinde siyasi ve idari yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanmasıdır. Ülkemizde, kamusal hizmette yetkili ve sorumluların tespiti, kamu yönetimi anlayışında önemli bir değişikliği ihtiva etmektedir. Maalesef, bu yetki ve sorumlulukların belirlenememesinden dolayı, hizmet alımında etkinlik ve verimlilik temin edilememiştir. Sorumlusu ve yetkilisi belli olmayan bir hizmette, kalite ve etkinlik beklemek mümkün değildir. Siyasi ve idari yetki ve sorumlulukların belirlenmesi, hizmet alımında otokontrolü de beraberinde getirecektir. Kaliteli ve sorumlu bir hizmet anlayışı bu şekilde yerleşir.

Kamusal hizmetlerde ölçülebilir kriterlerin oluşması, kamu yönetimine hız kazandıracaktır. Planda yer alan bu yaklaşım, kamu yönetiminde performans değerlemesi esasının benimsenmesi demektir. Kamu kurumlarının ürettikleri hizmetlere getirecekleri ölçülebilir kriterler, aynı zamanda, kamusal alanda bir rekabetin oluşmasına da katkı sağlayacaktır. Kamusal hizmet üretiminde etkinliği temin edecek bu yaklaşım, performans denetim esasına geçilmesinin benimsenmesiyle desteklenmiştir. Ülkemizde, kamu hizmetlerinin denetiminde, bugüne kadar, performans esas alınmamıştır. Denetimin performansa dayalı olarak geliştirilmesi, başarıyı ön plana çıkaracak; böylece, kamu yönetiminde gerekli olan moral destek de temin edilmiş olacaktır.

Ülkemizde, denetim sektöründe ciddi bir yapı karmaşıklığı yaşanmaktadır. Bu bakımdan, denetim sektörünün yapısal bir değişikliği gerekli kıldığını düşünmekteyim. Bu bakımdan, planda öngörülen, denetimi sınırlayan düzenlemeler ve fiili uygulamanın kaldırılmasına yönelik politikada bu sistemin yeniden değerlendirilmesi de gerekmektedir. Kamusal hizmetin üretilmesi, denetimi ve denetim boşluklarını gidermeye yönelik yaklaşımlar, yolsuzlukla mücadelede önemli yaklaşımlardır.

Sayın milletvekilleri, planda yer alan para ve kur politikaları, uygulanmakta olan makroekonomik istikrar programı çerçevesinde oluşturulan bağlı kur sisteminin devamını öngörmektedir. Uygulanan bu istikrar programının enflasyonla mücadelede ve faiz oranının düşürülmesinde sağladığı başarı dikkate alındığında, politikada kararlılığın vurgulanmış olması önemlidir. 2003 yılından itibaren, döviz kurları esnek bir çerçevede gelişirken, para politikası, fiyat istikrarının sürdürülmesi hedefi doğrultusunda uygulanacaktır. Böylece, serbest piyasa koşullarında sağlıklı bir kur politikası uygulamasına geçilmiş olacaktır.

Malî sistemde kaynakların etkin dağılımının temini ve malî kurumların daha rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşabilmeleri son derece önemlidir. Bu çerçevede, malî sistemde şeffaflık yönteminde adımların atılması, kamu bankasının yapısal sorunlarının çözülmesi, öncelikle özleştirilerek, kamu kesiminin kademeli olarak bankacılık sektöründen çekilmesi öngörülmüştür.

Malî piyasalarda etkinlik ve saydamlığa ait uygulamaların homojenliğini sağlamak, globalleşen malî piyasalar ışığında büyük önem kazanmıştır. Malî piyasalarda bilgi akışındaki şeffaflık, krizleri önlemede anahtar rol oynamıştır. Zira, yakın geçmişte, dünyada ve ülkemizde yaşanan malî sistem içindeki krizlerin temelinde, iktisadî gelişmelerin yakından takip edilmemesinin de önemli bir payı vardır.

Krizleri önlemede bilgi, kritik bir role sahiptir. Bu bakımdan, malî sistemde faaliyette bulunan özerk düzenleme ve denetleme kurumlarının nihai aşamada tek çatı altında toplanmasıyla oluşan söz konusu kurumun, faaliyetleri konusunda Parlamente'ya karşı sorumlu olmasını ve sektörün tamamında faaliyet gösteren kuruluşlarla kamunun bilgilendirilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmasını öngörmesi yerindedir.

Sayın milletvekilleri, kalkınma planında öngörülen uzun vadeli temel amaçlardan biri de, toplumsal hedeflere ulaşmada piyasaların rol oynamasının benimsenmesidir. Özleştirimin ana hedefi ve gerekçesi, rekabetin artırılması olmalıdır. Özleştirme politikası, bir istikrar programı içinde, yapısal değişimi temin eden bir araç olarak kullanılmaktadır. Yapısal reformlar içinde, mal ve hizmet piyasasında özleştirme ve tekellerden arındırma önemli bir yer tutmaktadır. Şu halde, özleştirme politikasından beklenen asıl amaç, yapısal bir reform temin ederek piyasaların etkin ve verimli çalışmasıdır. Bu bakımdan, planda yer alan özleştirimin yapısal dönüşüm reformlarından birini teşkil ettiği görülmektedir. Özleştirimin malî katkıları yerine, rekabetin ve serbestleştirimin vurgulanmasının temel amacı da budur.

Plan, özleştirme kapsamı dışındaki işletmelerin, faaliyetlerindeki verimliliği ve etkinliği temin etmek için, yeniden yapılandırılmalarını da öngörmüştür. Bu yaklaşımla, özleştirme politikası, kamuda verimli ve etkin bir hizmet politikasıyla bütünleştirilmiştir.

Yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri gibi finansman modellerinin günümüze bir takım sorunlar taşıdığı bir vaki'dir. Bu modellerin rekabeti engelleyici uygulamalara yol açmasının önlenmesi, planda yer almaktadır. Şüphesiz, rekabeti engelleyici uygulamalar yanında, bunların yurtiçi üretiminin de menfi yönde etkileri söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan, yurtiçi ve yurtdışı üretim potansiyelleri bakımından da, bu yöntemlerin değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Özel sektörün katılımına açılan iletişim ve enerji gibi sektörlerde tüketici hak ve çıkarlarını korumak, rekabeti tesis etmek için yapısal düzenlemeler, özerk düzenleyici kurullar vasıtasıyla sağlanacaktır. Düzenleyici kurulların, bu sektörlerde piyasaya girişlerin esas ve kurallarını belirlemesi haksız rekabeti de önleyecektir.

Sayın milletvekilleri, ülkemizde, son yıllarda süreklilik kazanan kamu açıklarının yol açtığı borçlanma gereğinden kaynaklanan yüksek faiz oranları yatırımları olumsuz etkilemiştir. Kamu yatırımlarında mevcut proje stokunun büyüklüğü, ayrılan kaynakların yetersizliği, proje seçiminde teknik, ekonomik ve sosyal kriterlere ve önceliklere yeterince uyulmaması, önemli projelerdeki gecikmeler başlıca sorunlar olarak devam etmektedir.

Kamu yatırım programında önemli bir proje yükü bulunmaktadır. Yatırım bütçesinin azlığına karşılık projelerin fazlalığı projelerin tamamlanmasını geciktirmektedir. Böylece, tamamlanamayan ve uzun yıllar süren projelerden umulan kamusal fayda elde edilememektedir. Bu bakımdan,

kamu yatırımlarında, eğitim, sağlık, teknoloji altyapısı, enerji, sulama, kentsel altyapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeyi sağlayıcı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejisi dikkate alınarak önceliklerin belirlenmesi yerindedir.

Sayın milletvekilleri, uygulanacak olan para ve kur politikalarının ihracat üzerinde menfi bir etki yapması mümkündür. Nitekim, mayıs ayı dışticaret açığının artış trendine girmesi beklenen bir sonuçtur. Zira, uygulanan para ve kur politikası, kısa dönemde, Türk Lirasını yabancı paralar karşısında nispeten değerli hale getirecek, ulusal ekonomideki enflasyonu düşürme programı doğrultusunda, faiz oranlarının düşmesinde öncelikli rolü oynayacaktır. Bu süreç, ithalatı ucuz, ihracatı pahalı hale getirmesi nedeniyle de, dışticaret açıklarını geçici bir şekilde arttıracaktır. Enflasyon düşüşüne paralel olarak, faiz oranlarının sürdürülebilir bir bandta oturmasından sonra, serbest kur uygulamalarına geçilmesiyle, faiz kur makası birbirinden bağımsız hale gelerek, kurun, sadece dışticaret açısından, dünya ekonomileri ile ekonomimizi uyumlaştıran temel politika aracı niteliğine dönüşmesi sağlanacaktır. Kur, enflasyonla mücadele programı doğrultusunda nominal çıpa olmaktan çıkacaktır. Böylece, ihracat potansiyelinin artırılması içfaiz oranlarından bağımsız hale gelecek ve devalüasyonlara gerek kalmaksızın, gerçekçi kur politikalarıyla ihracatımız istikrara kavuşacaktır. Bunun sonucunda, Türk ekonomisindeki dolarlaşma olgusunun ortadan kaldırılması mümkün olacaktır.

Bu politika içerisinde, ihracata yönelik kur politikaları planda öngörülmemiştir; ancak, ihracatta mukayeseli üstünlüklerimizi dikkate alarak, kur teşviki suretiyle, geçici olarak, selektif uygulamayla geçiş döneminde uygulanmasını düşünmek mümkündür. Bununla beraber, ihracat güçlüklerinin aşılmasında, planda yer alan, Eximbank kredilerini artırma ve düşük faiz uzun vade uygulamaları, doğru ve tutarlıdır.

Ödemeler dengesi bütünü içinde dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının yeri ve rolü, planda önemle vurgulanmıştır. Özellikle dolaysız yabancı sermayenin bir ekonomide yatırım yapabilmesinin önkoşulu, ekonomik ve siyasî istikrardır.

BAŞKAN – Sayın Vural, Grubunuza ait sürenin bir saatini tamamladınız. Dilediğiniz kadar konuşabilirsiniz. Tabii, Grubunuzun...

OKTAY VURAL (Devamla) – Konuşmamı bitirdikten sonra kalan süreyi diğer arkadaşım tamamlayacak.

BAŞKAN – Olur efendim, benim için bir mahzuru yok, sadece hatırlattım.

OKTAY VURAL (Devamla) – Teşekkür ederim.

Dolaysız yabancı sermaye yatırımları en güvenilir dış finansman kaynağıdır. Bu bakımdan ödemeler dengesi içerisinde dolaysız yabancı sermayeye verilen önemin başarısı, dış şoklara karşı emniyet supabı görevini görmektedir. Böyle bir yapısal güvencenin, yakın tarihimizdeki global dış şokların sonuçları dikkate alındığında, ne kadar büyük önem kazandığını da ortaya çıkarmaktadır.

Planda yer alan gelirler politikasının büyük önemi vardır; çünkü, gelirler politikasının başarısı, enflasyon lobisine karşı en etkili mücadele aracıdır. Bu politikayla enflasyon beklentileri kırılmakta ve hedef enflasyona göre dengelerin oluşturulması zorunlu olmaktadır. Bunun orta dönemdeki katkısı, istihdamdaki bir iyileşmeyi sağlayacaktır.

Planda yer alan makroekonomik hedef ve amaçlara uygun olarak benimsenen politikalar, tutarlı, ulaşılabilir ve sürdürülebilir niteliktedir. Şüphesiz böyle bir hedefe ulaşma noktasında siyasî iktidarların kamu politikalarında sürekliliği ve kararlılığı temin etmeleri ve toplumsal uzlaşmayı sağlamaları büyük önem kazanmaktadır.

Sayın milletvekilleri, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının beşinci bölümü, Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimize ayrılmıştır. Siyasî ve ekonomik entegrasyon olan Avrupa Birliğine giriş süreci, makroekonomik politikalarımızı ve uzun vadeli stratejimizi son derece etkileyebilecek bir öneme sahiptir. 37 yıldan bu yana ortaklık anlaşmalarına dayalı olarak sürdürülen Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimizde inişler çıkışlar yaşanmıştır. Avrupa Birliğinin, Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli bir referans noktasını teşkil etmesi planda öngörülmüş ve üyelik hedefinin gerçekleşmesine yönelik gerekli adımların atılması planlanmıştır. Planın, küreselleşmenin sağlayacağı fırsatların değerlendirilmesi için Avrupa Birliğine giriş sürecini bir çıpa olarak kullanması, uluslararası rekabet gücümüzün belirlenmesi ve bilgi toplumunu oluşturması bakımından önemli bir kararlılığı göstermektedir. Planın AB'ye giriş sürecine yönelik tespitleri, 57 nci hükümet programında yer alan "Avrupa'daki bütünlüğe süreci içerisinde yerini alacak Türkiye, bunu gerçekleştirirken ulusal hak ve çıkarlarını her zaman titizlikle gözetmeye devam edecektir" yaklaşımına uygundur. Bu yaklaşım çerçevesinde, malî işbirliğinin değerlendirildiği bölümde uyum süresince gerekli malî kaynakların teminine ve AB'nin sorumluluğuna büyük önem verilmiştir. Planda, Avrupa Birliğine üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren ulusal programın hazırlanması öngörülmektedir. Plan döneminde Kopenhag kriterlerinin sağlanmasına ve topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirlerin alınmasına hız verilmesi ve bu amaçla hazırlanacak ulusal programın planın genel hedef ve öncelikleriyle uyumlu olması öngörülmüştür.

Gerek Maastricht gerekse Kopenhag kriterlerine uyumu temin etmek suretiyle Avrupa Birliğine girişin hızlandırılması, Sekizinci Plan döneminde öngörülen yapısal değişimlerle paralellik arz etmektedir. Planda yer alan makroekonomik politika ve tahminler, plan döneminde Avrupa Birliğinin ekonomik alanda öngördüğü Maastricht kriterlerine ulaşılacağını göstermektedir. Esas itibarıyla, bu kriterleri gerektiren politikalar, ülkemizin ekonomik sorunlarının çözümünün esasıyla da uyumludur. Planın öngördüğü makroekonomik politikalar, Avrupa Birliğine giriş sürecini hızlandıracaktır.

Avrupa'da 1 Ocak 1999'dan sonra ekonomik ve parasal birliğin kurulması, sadece Avrupa için değil, dünya ekonomisi yönünden de önemli bir gelişme olmuştur. Ortak para birimi, rekabet gücü açısından önemli bir aşamayı teşkil etmektedir. Bu gelişme para politikaları açısından millî egemenlik haklarını kısıtlamakta ve üye ülkelerin para ve maliye politikalarını belirleme ve uygulama alanlarını da daraltmaktadır. Esas itibarıyla, zaten küreselleşme olgusu içinde para ve maliye politikalarının, dış dünyadaki gelişmelerden kapalı olarak, millî seviyede tespiti ve başarıya ulaşma şansı da kalmamıştır; ancak, para birliğinde önemli yapısal sorunlar devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde para birliğinin gerçekleşmesi elli yıllık süreyi aşmıştır. Bu bakımdan, Avrupa Birliğinde parasal birliğin yapıllaşmasının uzun vadede gerçekleşeceğini düşünmekteyim.

Avrupa Birliğine giriş sürecinde planda öngörülen hedeflere ulaşmak, sadece giriş sürecinin zorunluluğu olarak öngörülmemiştir. Uluslararası norm ve standartlara uygun bir refah ve hayat kalitesini ülkemiz insanlarına sunmak, başlıbaşına bir hedeftir. Bu bakımdan, planda, Avrupa Birliğine giriş sürecindeki gelişmeler ne olursa olsun, belirlenen kriterlerin toplumsal bir hedef olarak benimsenmesi yerindedir.

Avrupa Birliğiyle müzakere sürecinde özellikle Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunma politikasının oluşturulmasında ve karar mekanizmasında yer almasını temin edecek girişimlere önem verilmelidir. Bu bakımdan NATO içerisinde sahip olduğumuz konum ve önem değerlendirilmelidir. NATO kaynaklarının Avrupa savunma sistemine önceden tahsisi yaklaşımı benimsenmemelidir.

Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimizde önplana getirilmesi gereken hususlardan biri de boru hattı politikalarıdır. Ülkemiz üzerinden geçecek petrol ve doğalgaz boru hatları politikasının şekil-

lenmesinde Avrupa Birliğinin yaklaşımları çelişkiler taşımaktadır. Avrupa Birliğinin enerji güvenliğiyle yakından ilgili olan bu hususta alınacak destek önemlidir. Müzakere sürecinde bu hususun dikkate alınması önem kazanmıştır.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 2001'de yürürlüğe girecek olan Sekinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 21 inci Yüzyıla geçişin ve globalleşen dünyada lider ülke Türkiye olmasının planını teşkil edecektir. Hükümetin hazırlamış olduğu kalkınma planı, içerisinde bulunduğumuz sorunlara doğru teşhis koymuş ve bütüncül politikalar önermiştir. Ülkemize 2023 yılına yönelik temel amaç ve stratejiyi ortaya koymasıyla uzun vadeli toplumsal amacımız belirlenmiştir.

Plan, stratejik yaklaşımla kaynakların kullanımına, gelir bölüşüm eğilimlerine ve mali yönetime orta vadeli perspektif veren, öncelikleri belirleyen ve politikaları ortaya koyan bir anlayışla hazırlanmıştır. Bu özellikleriyle, siyasette neredeyse yapısal bir özellik taşıyan miyopik bakış açısının tersine, orta vadeli ve stratejik özellikleriyle çağdaş planlama anlayışının öğelerini taşımaktadır.

Bu anlayış içerisinde makro ekonomik istikrarın temini, yapısal reformların gerçekleştirilmesi, rekabetçi bir ekonomik yapının oluşturulması, dışa açık büyüme ve dış rekabet gücünün yükseltilmesi, malî sistemin derinleştirilmesi, ekonomik ve sosyal altyapının geliştirilmesi, yoksullukla mücadele, gelir dağılımının düzeltilmesi, kamu yönetiminde etkinlik ve şeffaflığın temini unsurları planda önem kazanmaktadır.

Planın başarıya ulaşmasını gerçekleştirecek olan temel faktör, siyasal karar mekanizmaları tarafından onların tutarlı bir şekilde uygulanabilmesidir. Bu uygulamada siyasî iradenin planın gerçekleşmesine yönelik alacağı kararlarda, kamu kurum ve kuruluşlarıyla uyum içerisinde olmasının büyük önemi vardır.

Bugün yaşadığımız ekonomik ve sosyal sorunların sebep-sonuç ilişkilerini kurabilmek için, meselelerin objektif değerlendirilmesi gerekir.

Kısa vadeli başarı elde etmek uğruna makroekonomik sorunların çözümünü zorlaştırmak, sonra da bu sorunları oy maksimizasyonu için kullanmak siyaseti, sorunlarımızın kaynağını teşkil etmiştir. Ekonomik ve sosyal tedbir ve politikaların hiçbirisi kısa vadeli değildir.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak, toplumsal istikrarı ve ekonomik dinamizmi sağlamak için, orta ve uzun vadeli tedbirlerin önceliğine inanıyoruz. Milletimizin sorunlarını yapısal olarak çözüm yoluna sokacak bu tedbirlerin başarısı için, geliştirdiğimiz uzlaşma kültürü önemli bir rol taşımaktadır. Uzlaşmayı beceremeyenlerin, kavga siyaseti güdenlerin, kendilerine düşen görevi yerine getirmeden, topluma çözüm sunmalarının mümkün olmadığını düşünüyoruz.

Güntümüzün kısa vadeli siyasî gelişmelerinden faydalanmak için kendilerini her türlü değişikliği gerçekleştirmenin taşıeronu gösterenlerin, ülkemizin sorunlarında, bir bakış açısına sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; ülkemizin ve milletimizin sorunlarını çözmede kararlıyız. Daha kaliteli bir refahı, daha kaliteli bir hayatı, adaleti, kaliteli hizmeti ziyadesiyle hak eden milletimizin sorunlarını çözmede ve hedefe mümkün olan en kısa sürede ulaşmada kararlıyız. Bize düşen, milletimizin hizmetkârı olmaktır. Bu anlayış doğrultusunda, Sekizinci Kalkınma Planının hedeflerimize ulaşmada etkin olmasını diler, Yüce Heyetinizi saygıyla selamlarım. (MHP sıralarında alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Vural.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına ikinci konuşmacı, Muğla Milletvekili Sayın Metin Ergun.

Buyurun efendim. (MHP sıralarından alkışlar)

MHP GRUBU ADINA METİN ERGUN (Muğla) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sezincinci Beş Yıllık Kalkınma Planının altıncı bölümüyle ilgili olarak, Milliyetçi Hareket Partisi adına söz almış bulunuyorum; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekilleri, tarihçilerin Yakınçağ adımı verdikleri dönemin başlangıcıyla birlikte, yüzyılların başlarında ve sonlarında dünyanın siyasî haritasının ve etkili siyasî aktörlerinin değişmesi gelenek haline almıştır. Yüzyılların değişmesiyle birlikte, insan topluluklarını nitelendirmede kullanılan değerlerin birbirine göre önemi, önceliği, bir sosyal organizasyon olan devlet modelleri de değişmeye başlamıştır. Bu değişikliklerden, Kuzey Buz Denizinden Basra Körfezine kadar, Adriyatik'ten Moğolistan steplerine kadar geniş bir coğrafyada yaşayan ve adına Türk dediğimiz aziz milletimiz de etkilenmiştir.

19 uncu Yüzyılın sonu ile 20 nci Yüzyılın başlarında devlet anlayışları değişmiş ve imparatorluk modeli, yerini ulus devlet modeline bırakmıştır. Bu değişiklikle birlikte, Batı Türkeli bölgesinde kurulan muazzam devletimiz Osmanlı İmparatorluğu dağılmış, yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Buna karşılık, 1552'de Kazan Hanlığının yıkılışıyla birlikte temeli atılan Rus İmparatorluğu, modelini değiştirmemiş, yeni bir ideolojiyle emperyal yapısını devam ettirmiştir. Bu anlayış değişikliği, Rus Devletinin, Batı Türkistan, Hazar, Kafkaslar, İdil-Ural bölgelerinde yaşayan Türk topluluklarını bir asır daha sömürmesini sağlamıştır. Yeni anlayış yerleştirilirken en sert yöntemler uygulanarak, yüzbinlerce Türk öldürülmüş veya uygulanan politikalarla sürülerek, yerlerinden, yurtlarından edilmiştir.

Uygulanan politikalarla sadece insan kaynakları kurutulmakla kalmamış, aynı zamanda, koskoca bir coğrafya nükleer atık deposu haline getirilmiştir. Kazakistan steplerinde yapılan nükleer denemeler sonucunda ekolojik felaket oluşmuştur. Aynı şekilde Aral Gölünün adım adım kurutulması ve Özbekistan ovalarında kullanılan aşırı ilaçlama sonucunda bu bölgelerin de ekolojik yapısı bozulmuştur. Dünyanın en büyük çevre felaketi bu bölgededir. Sadece Aral Gölünün kurumasına bağlı olarak 1 milyonun üzerinde insan kanser olmuştur. Özellikle Baykonur Üssünün olduğu bölgede hâlâ daha hilkat garibesi insanlar ve hayvanlar dünyaya gelmektedir. Buradan, bütün dünyayı, bu çevre felaketiyle mücadele etmeye çağırıyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 20 nci Yüzyılın sonunda, Rus İmparatorluğu, devlet ve ekonomik anlayışıyla hür dünyayla mücadele edemez oldu. Bir felaketle karşılaşmamak için, devlet, ekonomi modelini, planlı, programlı bir şekilde değiştirme teşebbüsüne girişti. Askerî imparatorluk modelinden vazgeçerek, ekonomik imparatorluk ve pazar ekonomisi modelini benimsedi. Bunu da iki kelimeyle formülize etti; glasnost ve perestroika, açıklık ve yeniden kurma. Türk dünyasındaki çıkarlarını devam ettirebilmek için, artık, milyonlarca asker ve ajan beslemek zorunda değildi. Neokolonizm adı da verilen bu anlayışla, daha az masraf ederek, çıkarlar devam ettirilebilirdi. Glasnost ve perestroika, açıklık ve yeniden kurma; adı bu olmasına rağmen, nedense, yıllardır "Sovyetler Birliği dağıldı, Rus İmparatorluğu çöktü" olarak anlaşılmıştır. Evet, gerçekten, Sovyetler Birliği siyasal model olarak dağılmıştı; ama, bu dağılma, hiçbir zaman ne şursuzca bir dağılmaydı ne de Rus emperyal yapısının çöküşü manasındaydı; tam tersi, bir perestroika idi, yeniden kurma idi. Bu yeni anlayışta, Türk cumhuriyetlerinin siyasî bağımsızlığına engel olunmamış, tam aksine, yer yer teşvik bile edilmiştir; fakat, ekonomik bağımsızlıklarına karşı ciddi bir mücadele başlatılmıştır. İşte, perestroika bu bölümle ilgilidir. Rus emperyal düşüncesi bu sihirli sözcüğün manasında gizlidir. Önümüzdeki yıllarda söz konusu coğrafyadaki mücadele de bu sözcüğün

ekseninde cereyan edecektir. Bu sözcük, Türk dünyası ve Rusya için yüzyılın kaybedilmesi veya asırlardır devam eden zincirin kırılması gibi ciddi riskler içermektedir. Türkiye, bölgeye bu manada yaklaşır, planını ve programını ona göre yaparsa, Türklüğün asırlık mücadelesi başarıyla tamamlanmış olacaktır.

Rus Devleti için ekonomik imparatorluk kurma, Türk cumhuriyetleri için ekonomik bağımsızlık kazanma mücadelesinin en çetin geçeceği alan, hiç şüphesiz, enerji kaynaklarıdır. Enerji kaynaklarına ve bu enerjiyi dış dünyaya taşıyacak olan boru hatlarına kim sahip olursa, bu mücadeleyi başarıyla bitirecektir. Türk dünyasındaki etnik mücadelelere, ülkeler arasındaki sıkıntılara ve enerji nakil hatlarına bu gözle bakmamız gerekir. Özellikle enerji nakil hatları, perestroikanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini belirleyecek olan en önemli unsurdur. Bu manada yaklaşırsak, Mavi Akım ile Bakü-Ceyhan ve Hazar geçişli Türkmen doğalgazı projeleri, birbirine tezat projeler gibi görülmektedir. Temel stratejik hareket noktaları farklıdır. Çeçenistan'da devam eden soykırımın enerji nakil hatlarıyla ilgili olup olmadığı da düşünülmelidir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Rus İmparatorluğunun bu strateji değişikliğinden sonra geçen on sene içerisinde, iki kelimele bu stratejinin, biz, daha ziyade glasnost bölümüyle ilgilendik. Siyasal bağımsızlığın formülizasyonu olan glasnost, bizi, on yıl boyunca oyalamıştır; on yıl boyunca, karşılıklı kucaklaşmak, karşılıklı öpmekten ibarettir.

Bu sözlerimden, hiçbir şey yapılmamıştır manası çıkarılmamalıdır. Geçen süre içerisinde, Türkiye, üstlendiği tarihî misyonu yerine getirebilmek için çeşitli adımlar atmıştır. Ancak, bunların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Her şeyden önce, ilişkileri kişiselleştirdik; yani, diğer bir sözle söylersek, kurumsallaştıramadık. Bu da, sağlıklı yapılanmanın yolunu tıkamıştır. Hâlâ daha, ilişkileri kurum olarak birinci elden yürütecek olan TİKA'nın kuruluş yasası bile çıkmamıştır, çok şükür, bugünlerde yasalaşma yolundadır.

Kurumsallaşmanın diğer bir yönü de planlamadır. 57 nci cumhuriyet hükümetinin koalisyon protokolünde, Milliyetçi Hareket Partisi için büyük önem taşıyan Türk cumhuriyetleri ve akraba ve kardeş topluluklarıyla ilişkiler konusunda stratejik bir aksiyon planı hazırlanmıştır. Bu planın bir an önce hayata geçirilmesi için, Devlet Bakanımız Sayın Prof. Dr. Abdulhalûk Çay yoğun bir şekilde çalışmaktadır. On yıl önce bağımsızlıklarına kavuşan Türk cumhuriyetlerini ilk tanıyan ülke, Türkiye olmuştur. İlk yıllardaki ilişkimiz, daha ziyade, kültür, dil, din, sanat ve eğitim alanlarında olmuştur. Bu alanlardaki ilişkilerde, ilk zamanlarda, daha ziyade duygusal yaklaşımın izleri görülür.

Türk cumhuriyetleriyle ekonomik ilişkilerin kurulup geliştirilmesi anlayışı oldukça geç fark edilmiştir. Ortak dil, ortak alfabe, ortak siyasî tarih, ortak edebiyat ve kültür tarihi gibi sosyal sahalarda başlatılan projeler, henüz daha bitirilmemiştir. Bu projelerin bir an önce bitirilerek, yeni nesillerin bu anlayışla yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Bugün itibarıyla 18 000'e ulaşan Öğrenci Mübadelesi Projesi devam ettirilmelidir; ancak, getirilecek öğrenciler, Türkiye tarafından yapılacak olan üniversitelerarası seçme ve yerleştirme sınavı gibi bir sınavla seçilmelidir ve bu proje, devlet destekli bir vakıf marifetiyle yürütülmelidir.

Türk dünyasını oluşturan devlet ve toplulukların bilhassa üniversite mezunlarının karşılıklı olarak yaşanan diploma denkliği meselesi, çeşitli ülkelerde okuyan öğrencilerin seçimi, barınması, sosyal, kültürel ve benzeri bütün meseleleriyle meşgul olmak üzere, Türk dünyası üniversitelerarası üst kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurul oluşturuluncaya kadar, kurulacak bir vakıf marifetiyle Türk dünyası eğitim kurultayı düzenlemek suretiyle, Türk dünyası yükseköğretiminin meseleleri ve bunların çözüm yollarının kararlaştırılması uygun olacaktır.

Türkiye-Türk cumhuriyetleri arasında hukuk sistemlerinin uyumlaştırılması bakımından, Türk hukuk kurultayı bir an önce düzenlenmelidir.

Türk cumhuriyetleri arasında müşterek doktora programlarının faaliyete geçirilmesinde büyük fayda vardır. DPT, TÜBİTAK, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu gibi önemli kurumlara gerekli maddî desteği sağlayarak harekete geçirip, Türk cumhuriyetleri arasında, müşterek doktora programları çerçevesinde, öğretim üyesi ve lisansüstü öğrenci mübadelesi başlatılmalıdır.

Türk dil, kültür ve sanat varlıklarını araştırmak, incelemek, korumak ve geliştirmek üzere Türk dünyası bilim ve kültür akademisinin kurulması, kültürel işbirliğini artıracaktır.

Türk dünyasındaki yerleşim birimlerindeki uygun alanlara Türk büyüklerinin yaşayış, düşünce ve fikirlerini yansıtacak anıtların dikilmesinin, gelecek kuşaklara hem geçmişini öğretmek hem de geleceğe yönelik olarak örnek tipler oluşturmak için gerekli olduğu düşüncesindeyiz.

İleri uydu teknolojisinden yararlanmakta olan Türkiye Cumhuriyetinin bu imkânlarının, Avrasya bölgesinin kültürel kaynaşması, entegrasyonu için daha geniş ölçüde kullanılması, bu arada, Avrasya'ya yönelik televizyon yayınlarının, özellikle TRT Avrasya Kanalının, Türk dünyasının kültürel ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun bir şekilde yeniden düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Az önce de belirttiğimiz gibi, bağımsızlıklarına yeni kavuşmuş olan Türk cumhuriyetlerinde çevre kirliliği aşırı boyutlara ulaşmıştır. Bilhassa Sovyet Rusya ve Çin'in nükleer silah denemelerini kasten Türk illerinde yapması, bütün Türk illerinde uzun vadeli radyoaktif kirliliğe yok açmıştır. Bu durum, bütün canlılar için felaket boyutlarına varan bir tehlike arz etmektedir. Ekolojik dengiyi tehdit eden bu tür faaliyetlerin durdurulması için, uluslararası kuruluşların harekete geçirilmesine çalışılmalıdır. Bu sebeple, başta Çevre Bakanlığı olmak üzere, TÜBİTAK ve üniversitelerin Türk cumhuriyetlerindeki çevre kirliliğinin boyutlarını ortaya koyup, dünya kamuoyuna duyurmaları gerekmektedir.

Türk dünyası içerisinde yapılacak olan her türlü işbirliği için gerekli olan en önemli altyapılardan biri, iletişimdir. Mevcut internet altyapımızda yurtdışı çıkışların tamamına, ABD ve Rusya üzerinden ulaşılmaktadır. Onun için, Türkiye-Türk cumhuriyetleri direkt internet ağı gerçekleştirilmelidir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ticarî ilişkiler, Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığını takip eden ilk yıllarda ulaşım ve altyapı problemlerinden dolayı olumlu bir gelişme katetmemiş olsa da, şu anda çok sayıda devlet ve özel sektör kurum ve kuruluşu Türk cumhuriyetlerinde faaliyet göstermektedir. Ticaret hacmi gittikçe artarak 1,3 milyar dolara ulaşmıştır.

Ekonomik ilişkiler açısından yaklaşıncsa, birçok Türk firmasının, özellikle imalat endüstrisi - tekstil, deri, kimyevî maddeler, makine imalat, elektrikli ve elektronik aletler- iletişim ve ulaştırma sektörlerinde Türk cumhuriyetlerinde yatırımlarda bulunduğunu görmekteyiz. Türk inşaat firmaları, Türk cumhuriyetlerinde pek çok inşaat projesini almıştır. Bu sektörde de en büyük engeli, yine altyapıyla ilgili sorunlar teşkil etmektedir.

Türk Eximbank, Türk cumhuriyetlerine 1 milyar Amerikan Doları üzerinde kredi açmıştır; fakat, koordinasyon eksikliği yüzünden bu krediler tam olarak kullanılamamıştır. Türkiye, Türk cumhuriyetlerinin kendi Merkez ve ticarî bankalarını kurmaları için hem malî transferde hem de bilgi transferinde bulunmaktadır; fakat, cumhuriyetlerdeki ekonomik sorunlar nedeniyle bankacılık sistemi tam oluşmamıştır. Ulaşım alanında ise henüz ciddi gelişmeler gerçekleşmemiştir. Türk cumhuriyetlerini Türkiye'ye bağlayacak demiryolu ve karayolu projeleri henüz master planlar halindedir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; ülkemize ilaveten, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ile diğer cumhuriyetlerdeki Türk otonom bölgelerinin makroekonomik analizleri, mikroekonomik sektör tahlilleri ile politik risk analizlerini yapacak ve bir manada da, çağdaş, rekabetçi iş istihbaratı biliminin veri ve yöntemlerinden faydalanacak bir kurum oluşturulması gerekmektedir. Bu itibarla, Türk özel sektörü, üniversiteler ile devletin siyasi, idari karar alma mekanizmasına Türk cumhuriyetleriyle ilgili gerekli bilgiyi sağlayacak oldukça kapsamlı bir ekonomik bilgi merkezinin öncelikle internet sitesi halinde kurulması amacıyla ekonomi bürokrasisi ve diğer ilgili kurumların yetkililerinin katılımıyla yapılan çalışmalar başlatılmış, devam etmektedir.

Bugün pek çok gelişmiş ülke, yatırımcısının diğer ülkelerde yapacağı yatırımları politik risklere karşı koruyan mekanizmalar geliştirmektedir. Yine pek çok ülke, kendi siyasi ilgi alanlarına giren ülkelere yönelik olarak düşük faizli uzun vadeli krediler ve bazı vergi kolaylıklarını sağlamaktadır. Örneğin, İspanya, FAD kredileriyle, kendi yatırımcısının siyasi ilgi alanına giren Latin Amerika ülkelerine yönelik yatırımları desteklemektedir. Keza, aynı sistemi, Fransa da uygulamaktadır.

Ülkemizin, Türk cumhuriyetleri ve komşusu olan diğer gelişmekte olan ülkelerle tarihi ve kültürel alandaki yakın ilişkilerini ekonomik alanda da geliştirmek, bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle, Türkiye'nin, bölgedeki yatırımlarını, stratejik faktörler -enerji, telekomünikasyon, ulaştırma gibi- ve hedef ülkeler -özellikle Türk cumhuriyetleri- belirleyerek, bir an önce hızlandırması ve Türk yatırımcıların bölgeye yatırım yapmalarını özendirilmesi gerekmektedir.

Bu itibarla, Türkiye ile Türk cumhuriyetlerinin hinterlandındaki diğer gelişmekte olan ülkelere yönelik, özellikle ticari mülahazalar dışındaki stratejik yatırımlara yönelik, kredi, garanti ve politik risk sigortası yapacak olan uluslararası yatırım, kredi ve garanti kurumu oluşturulmasına yönelik bir modelin bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin Türk cumhuriyetlerinde desteklenmesi ve Türk cumhuriyetlerindeki mahalli KOBİ'ler ile Türk işletmelerinin ortak girişimleri desteklenerek, bölgede müteşebbis kültürünün yerleştirilmesine yönelik bir girişimci fonu oluşturulması yolunda başlatılmış olan çalışmalara devam edilmelidir.

Türkiye-Türk cumhuriyetleri enformasyon teknolojileri, e-ticaret ve yazılım ihracatının artırılması ve bölgedeki bilgisayar ve yazılım eğitimi altyapısının artırılması amacıyla eğitim programlarının düzenlenmesi, günümüz dünya konjonktürü dikkate alındığında, ülkemizin etkinliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu konuda başlatılan çalışmalar devam ettirilmelidir.

Türk cumhuriyetlerinde serbest bölgeler ile ihracata dönük serbest üretim bölgelerinin kurulması için, Türkiye, gerekli teknik desteği vermemelidir.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki ekonomik işbirliğinin artırılması için, sektörel bazda karşılaştırmalı üstünlüklere dayanan bir bölgesel ortak yatırım politikası oluşturulmalıdır. Bu yapılanma, sektör içi uzlaşmayı ve ekonomik entegrasyonu hızlandıracaktır.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri, Ekonomik İşbirliği Örgütü ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi organizasyonlar içerisinde "ortak üye" sıfatıyla yer almaktadır. Ancak, bu örgütlerde yer alan bazı devletlerin tutumları yüzünden çeşitli sıkıntılar yaşanmaktadır; bu da, Türkiye ile Türk cumhuriyetlerinin ekonomik entegrasyonunu olumsuz etkilemektedir. Bunun için, Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında bir ekonomik entegrasyon oluşturulması kaçınılmaz görünmektedir.

Türkiye, özellikle enerji nakil hatları hususunda, dikkatli, ama, çabuk hareket etmek zorundadır. Bakü-Ceyhan ve Türkmen doğalgazı enerji nakil hatları, bir an önce hayata geçirilmelidir. Bakü-Ceyhan'a bağlı olarak düşünülen Kazak petrollerinin taşınmasıyla ilgili görüşmeler henüz başlatılmamıştır.

İki ay önce, Batı Kazakistan bölgesinde, yeni ve oldukça zengin petrol ve doğalgaz rezervleri bulunmuştur. Bu yeni kaynakla birlikte, Bakü-Ceyhan'ın Kazakistan bağlantısı kaçınılmaz hal almıştır.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; ilgili devlet başkanlığının koordinasyonunda sonbaharda düzenlenecek olan Türkiye-Türk cumhuriyetleri işadamları kongresinin büyük bir önemi vardır. Bu kongrenin, Türkiye-Türk dünyası ilişkilerine her yönüyle ivme kazandıracak şüphesizdir. Bu kongrenin, ilişkilerimizin kurumsallaşmasına zemin hazırlayacağı ümidindeyiz. Bakanlarda, Kafkasya'da ve Ortadoğu'da yaşamakta olan soydaş ve akraba topluluklarının iktisadî, siyasî ve sosyal bakımdan güçlendirilmelerini teminen gerekli çalışmaların bir an önce hayata geçirilmesinde, Türkiye'nin millî güvenliği açısından da büyük fayda vardır. Böylece, göçün de önlenmesi sağlanacak ve ülkenin çevresindeki nüfuz artırılmış olacaktır.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türk dünyasının ekonomik bağımsızlık mücadelesi, siyasetüstü millî bir mesele olarak kabul görmelidir. Eğer bu şekilde hareket edilmezse, perestroika'nın gerçekleşmesi kaçınılmaz hal alacaktır. Bu millî mesele mücadelesinde, hiçbir devletin veya milletin endişe etmesine gerek yoktur. Bütün bu faaliyetlerin amacı, hiçbir devlet ve millete karşı düşmanlık, kin veya nefreti telkin etmek değildir. Kardeş ve aile birlikteliğini arzu etme mahiyetindeki tedbirlerle ilgili, kimsenin kuşku duymasına gerek yoktur. Ulustüstü ve ulusötesi kuruluşların küçülttüğü bu dünyada milletlerin ve devletlerin ikili ve çok taraflı siyasî, iktisadî, kültürel ve benzeri işbirliği uzlaşmalarına gittiği bir gerçekken Gaspıralı İsmail Bey tarafından veciz bir şekilde ifade edilen "dilde, fikirde, işte birlik" parolasının Türk dünyası için tahakkukunun dünya barışına da hizmet edeceği yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye ve Türk dünyası için glasnost ve perestroika'nın alternatifi, dilde, fikirde, işte birlik olmalıdır.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; günümüzde askerî güce dayalı imparatorluk ve sömürge sistemi sona ermiş, yerine, ekonomik gücün önderliğinde iktisadî imparatorluklar ve supranasyonal yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Dünya refahının paylaşımı, bu "ulusüstü" ve "ulusötesi" diye adlandırılan iktisadî ve siyasî organizasyonlar tarafından belirlenir hale gelmiştir. Öyle ki, 1960'larda 7 000 olan ulusötesi ticarî kuruluşların sayısı 1980'lerin sonunda 40 000'e yaklaşmış ve bunların, 1990'ların başında, ev sahibi ülke dışındaki satışları 5,5 trilyon doları bulmuştur. Bununla birlikte, temelde ekonomik amaçlı olarak kurulan AB, NAFTA, ASEAN gibi ulusüstü organizasyonlar, nitelik değiştirerek siyasal kurumlar haline dönmüştür. Bütün bunların neticesinde, bu ulusüstü ve ulusötesi kuruluşlar, iktisadî, siyasî ve kültürel yönleriyle "küreselleşme" adında bir değerler sistemi ortaya çıkarmıştır. Bu değerler sistemi, adı geçen aktörler tarafından, bütün dünyaya, bütün dinî ve millî kültürel değerlerle birlikte, millî hukukun üstünde genel kabul gören ilkelermiş gibi sunulmaktadır. Bu sunuşta, belirtilen organizasyonların yüksek teknolojiyle rafine bilgi üretme kabiliyeti ve kapasitelerinin de büyük rolü vardır. Bilgi ve teknoloji önümüzdeki yüzyılda güçler arası mücadelelerin eksenini belirleyecek en önemli unsurdur.

Türkiye de, bu bölgesel ve küresel yapılanmalarda yer almıştır. İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticarî İşbirliği Daimî Komitesi, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, G-20 ve D-8, üyesi bulunduğumuz ulusüstü kuruluşlardan bazılarıdır. Bunlardan İSE-DAK, ülkemizin, İslam ülkeleriyle ikili ve çok taraflı ilişkilerinin geliştirilmesi için önemli bir ze-

min oluşturmaktadır. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı yoluyla, hem Türk cumhuriyetleriyle hem de komşumuz olan bazı devletlerle ulustüstü bir yapılanmayı sağlamış bulunmaktayız. Keza, Karadeniz Ekonomik İşbirliği yoluyla da, Karadeniz etrafındaki ülkelerle bölgesel işbirliği forumuna kavuşmuş bulunmaktayız. G-20 platformuyla küresel ekonomik gelişmelerin, D-8 işbirliği platformuyla da, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi içerisindeki rolünü güçlendirmek ve uluslararası mekanizmalara daha etkin katılım sağlanmış olacaktır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, bu ulustüstü kuruluşlar bünyesinde, eğitim, bilim, kültür, ticaret, ulaştırma, haberleşme, enerji, ekonomik araştırma ve istatistik, maden ve çevre, tarım ve benzeri alanlarda işbirliği faaliyetleri planlanmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hayırlı olmasını diliyor, hepinize saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Ergun.

Böylece, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına yapılan görüşmeler de tamamlanmıştır.

Değerli milletvekilleri, birleşime 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma Saati: 23.00

BEŞİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 23.15

BAŞKAN : Başkanvekili Nejat ARSEVEN**KÂTİP ÜYELER : Mehmet ELKATMIŞ (Nevşehir), Melda BAYER (Ankara)**

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, 118 nci Birleşimin Beşinci Oturumunu açıyorum.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

**IV. – KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN
GELEN DİĞER İŞLER (Devam)**

1. – Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı: 516)(Devam)

BAŞKAN – Komisyon ve Hükümet yerinde.

Gruplar adına yapılan konuşmalarda sıra Demokratik Sol Parti Grubunun.

İlk konuşmacı, İstanbul Milletvekili Sayın Masum Türker; buyurun efendim. (DSP sıralarından alkışlar)

DSP GRUBU ADINA MASUM TÜRKER (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Demokratik Sol Parti Grubu adına, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla ilgili görüşlerimizi Yüce Kurulunuza sunmaya başlarken, şahsım ve Demokratik Sol Parti Grubu adına içten saygılarımı sunuyorum.

Konuşmamda, yirmitüç yıllık süreyi kapsayan stratejinin ve Sekizinci Planın ayrıntılarına girmek istemiyorum; çünkü, bugün, saat 14.00'ten beri başlayan ve benden sonra devam edecek konuşmalarda ve elimizde mevcut olan, planın ve stratejinin yer aldığı kitapta tüm ayrıntıları, rakamları görmek mümkündür. Bu nedenle, Yüce Kurulun, bu kitabı ve bu konuşmalardan sonra yayımlanacak tutanakları değerlendirdiklerinde, hem 23 yıllık süreyi kapsayan stratejinin hem beş yıllık kalkınma planının metnine bakarak, neler yapılmak istendiği konusundaki verileri dikkatle inceleyebilirler; ama, ben, burada, özellikle, televizyon başında bizleri izleyen ve ilkokul çağındaki küçük kardeşlerimiz dahil olmak üzere, sevgili vatandaşlarımıza bir tavsiyede bulunmak istiyorum.

Değerli vatandaşlar, bugün, Parlamentoda konuşulan 23 yıllık strateji ve beş yıllık kalkınma planı, 2023 yılının Türkiyesini tanımlıyor; yani, bugün ilkokula giden 8 yaşındaki çocuk, 23 yıl sonra, 31 yaşına geldiği zaman ya da ortaokul dediğimiz sekiz yıllık eğitimin son sonesini bitiren 15 yaşındaki çocuk, 23 yıl sonra 38 yaşına geldiği zaman, bugünden, Türkiye için düşünülenleri, Türkiye için yapılacakları görmek zorundadır. Belki de eğer, ekran başında bizleri dinleyen değerli öğretmenlerimiz varsa, bu öğretmenlerimizin de aynı stratejiyi ve aynı planı eğitim faaliyetlerinde kullanmaları, çocukların, geleceklerini ve gelecekte karşılaşacakları önemli değişiklikleri, dönüşümleri kavramalarını sağlar.

Değerli milletvekilleri, Türkiye, plan konusuna, 39 yıl önce girdiği zaman, bir "plan-pilav" tartışması vardı. Gerekece şuydu: "Plan, sosyalist ekonomilerinin kullandığı bir araçtır, Türkiye liberalleşmek istiyor; o halde, sosyalizm mi getirilmek isteniyor" diye -eğer, 1960'lı yılların gazete sütunlarına bakacak olursak- planın bu yönüyle, küçültülmek için "pilav" başlığı altında tartışıldığını görüyoruz ve ne yazık ki, bu tartışmalar yapılırken, hiç kimse çıkıp da, bu planı hazırlayanların, bu planın başında olan yöneticilerin, aslında, sağ düşünceli; yani, kapitalizmi düşünen, değerlendiren kişilerin yönetiminde olduğunu da söylemiyorlardı. Bir endişe vardı, bir korku vardı; planla, bu ülkenin önemli değerlerinin gözler önüne serilmesinden çekiniyordu.

Şimdi, aynı tartışmalar, 1985 yılından başlamak üzere günümüze kadar yine yapılıyor. 1985 yılının gazete başlıklarında ya da makalelerde, o tarihteki planla ilgili olarak "pembe plan", "bu plan hayal görüyor", "böyle plan olmaz" gibi ifadeleri görmek mümkündür.

Bugün, gerek bu konuda söz alan gerek bu konuda görüşen herkes, bu planların salt kâğıt üzerinde hazırlandığını, kâğıt üzerinde kalacağını söyleyip, yine planları eleştirmekte ve bu konuda, bu planın ve stratejinin hazırlanmasında emeği geçenleri ihmal etmektedirler.

Ben, burada, Demokratik Sol Parti adına, şahsım adına ve Türk Halkı adına, bu planı ve stratejiyi hazırlayan, başta Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı olmak üzere, değerli uzmanlarına, eş-güdümlü sağlayarak oluşturdukları ihtisas komisyonlarında görev alan akademisyenlere, özel ve kamu kesiminin temsilcilerine, çeşitli kurumlar adına katılanlara ve kendi adına katılanlara teşekkür etmek istiyorum; çünkü, bu değerli uzmanlar, birikimlerinin, dünyanın geleceğine yönelik olan hususların bu planın içerisinde yer almasını sağlayarak, Türk Halkıyla paylaşmış; bunları, yarınları, geleceği yakalamak isteyenlerin önünde çok önemli bir güdülecek, izlenecek yol olarak tarihe bırakmış oluyor. Yalnız tarihi mi; hayır. Bugün hükümet olan siyasi partilerin kadrolarına, muhalefette bulunan siyasi parti kadrolarına ve gelecekte bu ülkeye hükümet edecek herkese, izlenecek yol, Türkiye'nin kaynakları çerçevesinde, bu stratejide ve bu planda çizilmiş bulunuyor.

Değerli milletvekilleri, planı, toplumsal yaklaşımla tehlikeli bulanlar, zaman içerisinde, bu plan sayesinde sermaye birikimlerini geliştirdiler. 1960 yılından bugüne bakacak olursak, önemli sermaye birikimlerinin, önemli sektör tercihlerinin, hazırlanan planlar sayesinde oluşturulduğunu ve bu planların, özellikle, bugün sermaye sahibi olan kesimlerin sermayelerini geliştirmelerinde –sağlanan teşviklerle, verilen olanaklarla– büyük bir yol gösterici ve önemli bir transfer aracı olduğunu görüyoruz. Kalkınmanın, mucizelerle, rastlantılarla veya gelişigüzel atılım ve girişimlerle de gerçekleşmeyeceğini, otuzdokuz yıllık deneyimimiz içerisinde gördük. Kalkınmanın, sistemli ve tutarlı çabalarla gerçekleşebileceği, toplumun tüm kesimlerine yerleşti ve hem kamu sektörü hem özel sektör için, kalkınma planları önemli bir rehber oldu.

Kalkınma planlarının diğer önemli bir özgusu: Kalkınma planlarıyla ilgili bir yasanın, bugünden sonra kabul edilecek bir kalkınma planının, getirilebilecek, malî nitelikli, yasamayla ilgili tüm görevlerde, tüm faaliyetlerde, hem rehber hem sınırlayıcı bir rol –muhakkak, değişimin ve gelişimin tekrar gözden geçirilmesi şartıyla– dengeleyici bir rol oynadığını dikkate almak zorundayız. Bu nedenledir ki, finansal nitelikli yasalar geldiği zaman, planın hazırlanmasında emeği geçen Plan ve Bütçe Komisyonunda, Devlet Planlama Teşkilatının yetkililerinin de fikirleri alınmak suretiyle gerçekleşmekte ve Türkiye'nin yarınları çizilmektedir.

Değerli milletvekilleri, kalkınma planlarını ele aldığımız zaman, güncel sorunların kronikleşerek kalıcı olmasını engelleyecek çabaları, her zaman gizli bir hedef olarak aldığımız ve bu hedeften hareketle, ülkenin güncel sorunlarına da çözümler arandığını görürüz; ancak, bu sorunlar, son yıllarda, son yirmi yılda, tüm hükümetlerin programlarında, kurulan tüm koalisyon protokollarında, hatta, siyasi partilerin seçim bildirgelerinde yer almasına rağmen çözülememiş ve günümüze gelmiştir. İşte, bugün, hem yirmiüç yılın stratejisini hem Sekizinci beş Yıllık Planı görüşürken "günümüze gelen bu sorunlar nedir" sorusuna yanıt alıp, tek tek sıralamak zorundayız.

Nedir bu sorunlar? Bozuk gelir dağılımının daha düzelmediği, hakça bir gelir dağılımının, hakça bir bölüşümün gerçekleşmediği gerçeği, yine, günümüz Türkiye'sinde karşımıza gelen en önemli sorundur ve bu nedenledir ki, yıllarca bizim söylediğimiz hakça bir gelir dağılımı olgusunun oluşabilmesi için, kalkınma planlarına yön veren belgelere, burada, bu kürsüde, planlarda söylenen rakamları ve sözcükleri tekrarlamak yerine, görüşlerimizi ortaya koymak, en azından, gelecekte yapılacak yasalarda bunlara ışık tutmak açısından önem verdik.

Diğer önemli bir sorun, enflasyonu yenmek. Şimdi, yapılan her türlü konuşmada, hatta, sabah-leyin bu konuda konuşan muhalefet partisi sözcüleri de, hatta, bazı iktidar partisi sözcüleri bile, enflasyonun yenilmesiyle ilgili sorunu gündeme alırken "IMF'nin dayattığı bir programı uyguluyorsunuz; böylesine bir programla enflasyonu nasıl yeneceksiniz" diye eleştiride bulundular. Ben, özellikle, çok değerli bir muhalefet partisi genel başkanının sabah kullandığı "el insaf" sözcüğünü, bu iş için, şu nedenle kullanmak istiyorum: Neden el insaf; çünkü, eğer şu anda iktidarda olan koalisyonu oluşturan partilerin, 18 Nisana giderken halka sundukları, vatandaşa sundukları seçim bildirgesi incelenecek olursa, bu üç partinin uzlaştıkları, ortak noktada bir araya geldikleri konular, aslında, bugün adı "IMF'nin dayattığı" denilen programın altyapısını oluşturmuştur ve yine, bu eleştiri, hem muhalefet partililer tarafından hem de basında özellikle şu sözcüklerle dile getirilmektedir: "Bu kullanılan IMF odaklı programın arkasında siyasi kadrolar yok mu; neden bürokratlar bu konuda konuşuyor?"

Değerli milletvekilleri, siyasi kadrolar, seçime giderken tercihlerini yapmış, vatandaşa, iktidara geldikleri takdirde uygulayacakları programı sunmuşlardır ve iktidara geldikten sonra, bir arada, üç partinin ortak olarak uzlaşabildikleri konuları getirmiş ve bu programı kabul etmişlerdir. Bu programlarla ilgili yasalar, geçen dönem temmuz ayından başlamak üzere çıkarılmaya başlanmış; şu anda komisyonlarda bekleyenler var, hükümetin hazırlamakta oldukları var. Böylesine yasaların hazırlandığı programların, kuşkusuz, uygulaması, tatbikatı ve eyleme dönüştürülmesi, politikacıların maiyetinde çalışan bürokratların eliyle olacaktır ve kuşkusuz, bürokrasi ve hatta hatta, artık, devletin yönetimini etkileme noktasında olan emek kesiminin temsilcileri, sermaye kesiminin temsilcileri, aklımıza gelecek sivil toplum örgütlerinin yöneticileri bu programın uygulamasına katkı sunabildikleri, ellerini taşın altına sokabildikleri ölçüde halkın beklentisi olan ekonominin düzelmesine ilişkin bu program uygulanabilir.

Değerli milletvekilleri, günümüze devreden ve kronikleşen bir diğer önemli konu, her konuda fırsat eşitliğinin sağlanması olgusudur. Bu, bugün, ilkimizde, eğitimden iş hayatına, ev kadınının yaşam biçiminden çalışan kadının yaşam biçimine kadar sağlanamamış bir olgudur ve bu olgu, üzülerek söylemeliyim ki, her kesimin vaatlerle seçtiği siyasi kadrolardan beklendiği vizyonun bulunmamasından dolayı da ıstırap içindedir. Bu, geçtiğimiz kırk yıl içinde tüm siyasi kadroların bir türlü gerçekleştirmediği yegâne olgudur; fırsat eşitliğinin sağlanmamasıdır. Fırsat eşitliğini nasıl sağlayacağız; bugünkü hükümet programımızda yer aldığı şekliyle -eğer Batılıların ya da imrenerek baktığımız, 1960'larda aynı kategoride olduğumuz Kore'nin, Yunanistan'ın, İspanya'nın durumuna gelmek istiyorsak- meslek eğitimi orta eğitim, yani lise düzeyine değil, önlisans düzeyine getirmek zorundayız. Eğer meslek eğitimini, biz, önlisans düzeyine getirebilir ve yirmilüç yıl sonrasının dünyasında, Türkiye'nin, sözü dinlenen, güçlü kabullenilen ve saygı duyulan bir devlet, bir ülke olmasını istiyorsak, o takdirde, o tarihteki insan gücümüzün de, bu fırsat eşitliğinden yararlanarak, meslek eğitimine önem vererek profilini çizmek zorundayız. Yani, her konuda meslek eğitimi değil, salt bazı siyasi olguları oluşturabilmek için belli amaçlı okullar değil; yirmilüç yıl sonrasının Türkiyesini düşünüp, hangi konuda ve hangi ihtisas alanında bir meslek istediğine dair üzerinde kafa yorulmuş, tartışılmış, fikir oluşturulmuş bir meslek eğitimi olmalıdır. Yirmilüç yılın sonrasının Türkiyesinde, bu profilin, 57 nci hükümet programında konulmuş şekliyle, eğer bu Parlamento'nun çalıştığı 21 inci Dönemde gerçekleştirilebilirse, o takdirde, buralarda getirdiğimiz eleştiriler, belki de tarih sayfalarında güzel bir tartışma konusu olarak kalırlar. Bu konu, yalnız, bugün iktidar olan partilerin değil, yarının iktidarı olacak partilerin de sorunudur; çünkü, yirmilüç yıl içinde iktidara gelmeyi düşünen siyasi kadrolar, bu fırsat eşitliğini muhakkak sağlamak zorundalar.

Değerli milletvekilleri, ülkemizin kronikleşen, çözüm bekleyen diğer önemli bir sorunu da yargı bağımsızlığıdır. Ülkemizde yargı bağımsızlığını adalete ve polise güven duyacak şekilde yasalarla düzenleme, adaleti ve polisi vatandaşın haklarını koruyan hale getirmesek, yirmioç yıl sonrası Türkiye'sinde güven içinde olmayan, kendisine yeteri kadar adalet dağıtılmayan bir vatandaş, geleceğimiz olan çocukları bugünden yetiştirmiş olacaktır.

Bir diğer sorun, demokratik hukuk devleti olgusunu oluşturmaktır. Bu olgu, hukukun üstünlüğüyle birlikte ele alındığı zaman, bazı kesimlerin muhtelif yerlerde dile getirdiği gibi, salt Avrupa Birliği'ne girebilmek amacıyla değil, salt belirli kesimlerle beraber olabilmek için değil ya da -sabahleyin bir konuşmacının dediği gibi- salt Avrupa Birliği'nin federe bir devleti gibi birlikte olabilmek için değil, kendi geleceğimiz, kendi insanımız, kendi değerlerimiz için bunu düşünmeliyiz ve bizler, hukukun üstünlüğünü, demokratik hukuk devleti anlayışını kendimiz için bu kürsülerde başlayarak dile getirmeyip, Avrupa Birliği'ne gireceğiz, şu yasayı niye yapmıyorsunuz dediğimiz sürece, Avrupa Birliği adına bizimle konuşanlar, bizim kendi içimizdeki muhalefetten yararlanarak, bu konuyu karşımıza getirirler.

Şimdi, izin verirsiniz, gecenin bu saatinde, biraz ciddi konudan yaklaşıp, bu haftanın konusu-na, benzer şekilde gelmek istiyorum. Hepimiz coştuk, üzüldük ve en son, dün Portekiz'e 2-0 yenilirken sesimizi biraz kısıtık, arkadan da, idare etmeye başladık; ama, son bir haftayı, onbeş günü hatırlatmak istiyorum size. Milli Takım, İtalya'ya 2-1 yenilince, ertesi gün, belki de hiçbir zaman ayağına krampon geçirmemiş, forma giymemişler, başladılar Mustafa Denizli'yi eleştirmeye "böyle olur mu, Abdullah'ı geri almalıydın, Sergen'i niye koydun, niye filanca kişiyi koymadın..." Derken, bir hafta sonra İsveç'le 0-0 berabere kaldık, "eh, bizi dinledi" dediler. Belçika'yı 2-0 yendik, "biz dedik, yaptı" dediler. Dün yenildik, vah vah demeye başladılar. Futbolda yaşadığımız bu olgu, siyasette yaşadığımız olgudur; yani, bir konuda düşünerek üretmek isteyen, çizdiği yolu anlattığı halde, hedefi gösterdiği halde yol almak isteyen, kuşkuyla, şüpheyle ve çoğunlukla bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olarak hemen başlıyoruz önüne setler getirmeye, hatta, hemen, gazete manşetlerinde yer alan tartışmalara bakıp "kuş-kurt" kavgasını planın önüne geçiriyoruz; neden; çünkü, birlikte bir olguyu oluşturmanın ve oluşturulan olguyu birlikte paylaşmanın kıvancına kendimizi alıştırmadık. Hep kendimiz, bu ülkede yaşayan insanların tümü beyaz olduğu halde "beyaz zenci" varmış gibi ortaya çıkarız. Söylediğimiz o sözceğlerin, günün birinde, biz iktidar olduğumuz zaman bize de söyleneceğini hiç dikkate almıyoruz; çünkü, bazen, hiç iktidar olmayacağımızı düşünürüz.

Değerli milletvekilleri, işte, insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğüne önem veren, demokratik hukuk devleti, kendimiz için istediğimiz sürece, bu planlarla gerçekleşir. Bu planların dışında... Özellikle yeri geldiği için söyleyeyim, planları ve stratejiyi gözden geçirirsek -sabahleyin bir konuşmacının dediği gibi- burada kültür ihmal edilmiş, burada eğitim ihmal edilmiş, burada sanat ihmal edilmiş; doğru değil; bakılırsa, tümü içinde vardır. Hatta, bazı verilen önergelerde olduğu gibi gerekçesi içinde mündemaktır. Bu konular, bir satırla, satır aralığında, bir politika olarak zaten ortaya konulmuştur, yeter ki görmek isteyelim; çünkü, bu planların dayatmacı olmayan tarafları vardır. Nedir dayatmacı olmayan tarafları; bugün bu plan kabul edildikten sonra, bugün muhalefet sıralarında oturanlar, yarın iktidar oldukları takdirde, bu planlarla ilgili uygulama programlarını yeni hükümetler, yeni partiler uygulayacaklardır. Eğer izlenirse, incelenirse, otuzdokuz yıllık süreçte planların demokratikleşmesini ve demokratik yapısını oluşturmuşlardır. 1967 yılında, dönemin Başbakanı Sayın Süleyman Demirel, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planını sunmuş. O tarihte, partimizin değerli Genel Başkanı, Başbakanımız Sayın Bülent Ecevit, konuşuyor kürsülerde -bunlar tutanaklarda var- ve diyor ki "İhtifan açıklayınız, gerçekleri söyleyiniz; bu planların hazırlanmasında ki demokratikleşmeyi ihmal ettiğinizi söyleyin ve bunu gelecek döneme getirin." Nedir demokra-

tikleşme, plan hazırlanırken; bu planın hazırlanmasında yalnız siyasî kadrolar değil, ülkede var olan tüm akademik kurumların temsilcileri; yani, akademisyenler, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, aklımıza gelen tüm dernekler, tüm odalar birliği, kamu nitelikli anayasal kurumlar ve bazı uzmanların kendi adlarına katılarak ihtisas komisyonlarıyla oluşturulması gerektiğini söylüyor. O günkü tartışmada -tutanaklarda var- geçiştiriliyor; çünkü, biraz bu konu ihmal edilmiş. 1972 yılında kalkınma planı tartışılırken, Genel Başkanımız, plan konusundaki eleştirilerini yaparken bu kez, planın demokratik yöntemlerle hazırlandığı için teşekkür ediyor ve en azından, o tarihte siyasî tercihte beş yıllık kalkınma planına konulmayan bozulmuş olan gelir dağılımının bu suretle öğrenildiğini bu Meclisin kürsüsünde dile getiriyor ve tarihin arşivlerinde, Meclisimizin arşivlerinde bu yer alıyor.

İşte, değerli milletvekilleri, eğer, biz, kalkınma planlarını ülkemizin yarınlarını çizebilmek açısından, geleceğin Türkiye'sini bugünden düşünüp, bugüne getirme noktasında değerlendirmezsek, birbirimizi güncel sorunlar içinde boğmaya çalışır ve içinde olanı da olmaz gibi görmeye başlarız.

Aslında, bu planlar düşünüldüğü ve söylendiği gibi, yalnız kitaplarda kalan belgeler değildir. Eğer, biz, bunları, yalnız azımlık bir kitlenin yararlanabildiği halden çıkarıp, okullarımızda öğretmenlerimiz aracılığıyla gençlerimize yayabilirsek, birlikte yaşayabilmenin norm ve standartlarını getiririz. Yani, aynı şekilde hakça bölüşümü düşünmeye başlarız, aynı şekilde milliyetçiliği düşünmeye başlarız, aynı gözlükle kardeş cumhuriyetlere bakmaya başlarız; ama, yok; biz, konsensüs oluşmuş, en az 2 500, 3 000 uzmanın alınteri döktüğü, büyük emek verdiği planlara "uzmanların bize dayatması gibi" deyip, hatta, o değerli uzmanlara teşekkür edeceğimize, eleştirerek, küçümseyerek yaklaşırsak, aslında, bir başka korkumuzu saklıyoruz demektir. Nedir o korku; bu ülkenin kırk yıldır devletin ve özel sektörün gelişim zamanlarında yararlandığı kadrolar, bu planların, bu planlara dayanarak hazırlanan programların çalışmalarına katılan uzmanlardır ve bugün, bakıldığı zaman -daha önce Sayın Pakdemirli'nin dediği gibi- devlet adamı dışında, politikanın da önemli adamları haline gelmişlerdir. İşte, değerli milletvekilleri, planlara bakış açımızda, yarınımızı biz nasıl çizebiliriz diye bakmalıyız.

Peki, bu planlarla çözülmesi gereken, rakamları elimizdeki kitapçıkta yer alan başka neler var; neler çözmeliyiz, ne dönmüş bize; bunun en önemlisi, yolsuzluk ve rüşvetle mücadeleyle ilgili politikaların geliştirilmesidir. Eğer, biz, devlet erkini, kamu erkini elinde bulunduranın, rüşvet almasını engelleyecek olanları oluşturmamışsak; eğer, kendisini fırsatçı, açık göz görenlerin, diğer başka bir vatandaşımızın ya da bir kesimin aleyhinde kendi avantajı olarak gayri kanunî, kuraldışı elde ettiği yolsuzluğu önlemezsek, işte, istediğimiz kadar planlar yapalım, istediğimiz kadar sermaye birikimi sağlayalım, bir sonuca ulaşamıyoruz.

Bu planların gelecekte öngördüğü yasalardan bir tanesi de, bize düşen düzenlemelerden bir tanesi de, kamudaki ihale düzeninin şeffaflaştırılabilmesi için, İhale Yasasının, çağdaş, günümüzün kurallarına göre oluşturulabilmesine ilişkin siyasî tercihten yana olmaktadır.

Değerli milletvekilleri, bu planlarda kırk yıldır yer alan, ama, üzüldükçe söylemeliyim ki, kırk yıl içinde de ihmal edilen diğer bir olgu, emeğin korunmasıdır. Emek, bugüne kadar, ilk dönem planından sonra çıkarılmış toplu sözleşme düzeni, grev ve lokavt düzeninden sonra ihmal edilmiş, hatta, zaman zaman, demokratik sistemin dışına çıkıldığı zaman, emeğin hakları ciddi bir şekilde elinden alınmıştır. İşte, bize ve bizden sonrakilere düşen konum, bu planlarda yer alan hükümlere uygun, iş güvencesinden, sendikal güvenceye kadar, kamu kesiminin sendikal örgütlenmesine kadar, sahip çıkmak ve toplum olarak, gelecekte, emeği koruyan bir toplum olarak, emeğimizin küreselleşme düzeninde, uluslararası sermayeye karşı, kafası dik, kimliğini kaybetmemiş, millî değerlere

evrensel kurallar içerisinde sahip bir insan profili çizilebiliriz. Bunun temeli; her işlemden ve her olayda emeğin korunmasından başlıyoruz, biraz evvel verdiğimiz örnekte olduğu gibi, Mustafa Denizli, kaybettiği zaman kötü adam, kazandığı zaman bizim dediğimizi dinledi gibi, emeğin üstüne oturma huyundan da insanlar vazgeçmeye başlar, çocuklarımız, emeğin önemini kavrarlar.

Değerli milletvekilleri, hepimizin içinin sızladığı ve 1950'li yıllardan beri, 1960 yılında Sağlık Bankası, Tutum Bankası, Tütün Bankası ve son zamanlardaki bankalar, sürekli, ülkenin fonlarını, kredi yoluyla, dar bir kesime, azınlık bir kesime aktarmışlardır ve kim olursa olsun, bugün iktidarda olan muhalefetteyken, bugün muhalefette olan iktidardayken, hepimiz, bu ülkenin geleceği için aynı noktada birleştiğimiz için, her ne kadar iktidarda olanı suçlarsak da, bu bankaların aracılığıyla, kamu fonlarının, yani önemli bir kaynağın belli kesimlere aktarıldığını biliyoruz.

İşte, kırk yıllık plan döneminde, ülkemize gelen, günümüzde gelen bir sorun, bankacılık düzeninin, kamu fonlarını koruyacak, işler hale getirilmesi olgusudur. Bu konuda çok şey yapıldı; ama, yapıların tümü, aslında, bir bütünlük içinde olmadığı için, bir başka dönemin bankalarının içinin boşaltılmasını hazırladı. Kırk yıl bunu yaşadık. Hatta, bu bankalardan bir tanesi, o tarihte, Tekelden ayrılan işçilere kıdem tazminatı karşılık, emekli ikramiyesi diye verilen hisse senetleriyle oluşmuştur; Tutum Bankası. Hâfâ, bu bankanın tasfiyesi bile sona erdirilmemiştir, belki erdirilmiştir de kimse çıkıp tasfiye bitti demiyor.

Değerli milletvekilleri, bu konuyla ilgili, 57 nci hükümette başlayan; ama, tüm partilerin sahip olması gereken husus, Bankacılık Düzenleme Kurulunun bu konuda duyarlı olması, kendisine verilmiş olan yasama yetkisini, yasama adına, burada, kamu fonlarının korunması adına verildiğinin dile getirilmesidir; çünkü, bir başka örneği verdiğimiz zaman, biz, kısır tartışmalara giriyor, âdeta ağaçlarla uğraşmaya başlarken, ormanın yandığını göremiyoruz, orman bir yerden ateş alınca aklımıza geliyor ki, biz, bir şeyi unuttuk. O takdirde, bu konu çok hassastır, hatta hatta bu konuda devlete bugüne kadar haksızlık yapılmıştır. Hangimiz, bir özel bankanın genel kurulunda, ortaklar kurulunun tartışmalarından haberdarız, halka açık olanlar olduğu halde? Hiç görmeyiz, gazete sütunlarına da yansımaz; ama, devletin bankaları, bizim, burada, KİT Komisyonunda tartışılırken, kelimeler çarpıtılarak ve ciddi bir şekilde şüphe ve güvensizlik yaratılarak rakipleri olan özel bankaların önüne koyuyoruz; yani, bunların güvenilirliğini farkında olmadan yasama meclisinde bile zedeliyoruz. Belki de, bu planlarda, burada alınacak diğer bir konu, bu konularda, mademki bankalar bir kamu kurumudur ve kamu fonu oluşturuyor, bizim KİT Komisyonuna bile parlamenterler dışında kimsenin girmemesi; yalnız, sonucun burada deklare edildiği zaman görülmesi gerekmektedir; çünkü, bankaların içi, devletin bankalarının içi kırk yıl içinde hep böylesine olaylar sonrası boşaltılmıştır ya da verdikleri krediler donmuştur. Biz, bir genel müdürümüzde, bir özel bankanın genel müdürü kadar para vermeyebiliriz devlet olarak; ama, onun onuruna, onun yönetimine -eksiği varsa, getiren biziz, biz götürelim- sahip çıkmalıyız, bankamızın mal varlığının şunun bunun ağzında, elinde kalmasına imkân vermemeliyiz. Bu konunun, burada, beş partimizin değerli grup başkanvekilleri tarafından, yakın bir zamanda tartışılacak İçtüzükte dikkate alınabileceğini umuyor ve bu konunun hassasiyetini, kendi takdirlerine, görüşlerine sunuyorum.

Değerli milletvekilleri, günümüzde gelen kırk yıllık dönemde bir diğer önemli sorun, karaparanın bu ülkede cirit atmasıdır. Bu ülkede karapara cirit atıkça, bu ülkede çeteler gazete manşetlerinde öne çıkarılacaktır. Bugün, sabahleyin, TRT'deki programda, Cumhuriyet'in Ankara Temsilcisi Sayın Mustafa Balbay'ın, Adalet Bakanlığında bir genel müdüre atfen söylediği bir konuyu huzurunza getirmek istiyorum. Yapılan bir araştırmaya göre, şu anda, gördüğümüz iki çete arasındaki savaşa özenen, belinde silahı, suç işlemeye hazır 20 000'e yakın vatandaşımız İstanbul'da geziyor. Bu planlarla, bu programlarla, hazırladığımız parasal değerlerin muhatabının insan unsuru-

nu olduğunu, insan faktörü olduğunu düşünerek ve suç işlemeye hazır o 20 000 insanın yanında gezdiği kişinin oğlumuz, yarın torunumuz, eşimiz, kızımız ya da biraz daha bakarsak, düdürtümüz olduğunu ve bir tesadüfi kurşunla gidebileceğini hiçbir zaman unutmamalıyız ve belki, bu programlarda, özellikle karaparayı kontrol altına alabildiğimiz zaman, bu konuları da alabileceğimizi göreceğiz.

Değerli milletvekilleri, herkesin vergi düzenine dahil edilmesi gerekir. Bu, çok zor bir iştir. 4369 sayılı Yasayla gerçekleşti bu; ama, beraberinde, ünlü Uzakdoğu krizi geldi, Rusya krizi geldi; herkes, kabahati, suçu vergiye yükledi. Bugün, burada, kürsüde dile getirildi -değerli hâtipler dile getirdiler- herkesin kayıt içine alınması için, şu anda uygulanmakta olan basit yöntemle bile hayır demeliyiz. Herkesin, ciddi bir muhasebe yaparak, hesap verebilir hale getirilmesine imkân tanınmalıdır. Çünkü, kayıtdışılığı özendirdikçe, yeraltı ekonomisini de, karaparayı da özendirmiş oluyoruz. İşte, bugünümüze yansıyan ve programlarımızla gelecekte bu kalkınma planlarında yer alması gereken konulardan bir tanesi, önemli bir ölçüde herkesin vergi kapsamı içersine alınmasıdır. Birisi vergi ödüyor, sistemi finanse ediyor; diğeri vergi ödemedi bu finansmanı kaynak kullanıp, kendisine alıyor ve haksız kazanç elde ediyor. Bu, hakça bölüşümü engellediği gibi, her fırsattan hakça yararlanma olanağını da siyasal olarak, kültürel olarak, sosyal yaşamımızın bir parçası olarak önemli şekilde etkiliyor.

Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin önemli bir sorunu ekonomide demokrasinin yaratılmasıdır. Nasıl yaratılacak?.. Bu geçmişte söylendiği zaman hemen "işçiler mi el koyacak" deniliyordu. Hayır, bugün Türkiye Cumhuriyeti, yirmi yıllık bir süreç içerisinde, büyük bir kavgayla, muhalefetle karşılaşarak, bunu, devletin sahip olduğu önemli kurumların özelleştirmek yoluyla sağlamaya çalışıyor. Bunda, özel kesimin de sermaye piyasasına girdiği zaman, sermaye tabana yayıldığı zaman, bu sağlandığı zaman ekonomide demokrasi sağlanır; yani, eğer insanların, cebine koydukları hisse senediyle öntünden geçtikleri (X) büyük kurumunun ortağı oldukları hissini, duygusunu yaşayamıyorsa, yalnız o kurumun kendisini sömürdüğünü düşünülürse, bu ülkede, bırakın maddi fırsatlara eşitliği sağlamayı, o vatandaş, o genç insanı manen eziyoruz demektir; ama, bunun da bir şartı var. Şu anda olduğu gibi, spekülâtif amaçlarla inip çıkan bir sermaye piyasası olmamalıdır; gerçek değerini bulabilen, spekülâtorleri anında yakalayabilen, bu konuda ciddi bir düzenleme görevini üstlenmiş olan bürokrasinin, artık, uzun süredir "biraz daha gelişsin" diye göz yumduğu ekonomide demokrasinin oluşması için sermaye piyasasına gerekli işlerliğin sağlanmasıdır.

Değerli milletvekilleri, kırk yıldır yapılmak istendi, yapılmadı, her hükümet bu konuda iyiniyetle yaklaştı, gerçekleştiremedi, bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesi. Bu, cumhuriyetin kuruluşundan beri, ülkenin, vatandaşına, hangi dönemin siyasî tercihi olursa olsun, sunamadığı önemli bir olgudur ve bu olgu, aslında ülkenin her tarafını yaşanabilir, kentleşmenin sağlıklı olmasını kılabilir. İnsanın psikolojisinin ve sosyolojisinin benzerlik olmasını sağlayabilecek olgu, üzüterek söylemeliyim ki, daima bazı kötü niyetlilerin denetlenememesi, teşviklerin devletten mal kaçırma olarak nitelendirilmesi gibi nedenlerle sağlanamamıştır. İşte, belki de yarın görüleceğimiz bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesi konusu bu plandan sonra dikkatle ele alınması gereken önemli konulardan bir tanesidir.

Değerli milletvekilleri, en önemli konu, işsizliğin azaltılması ve bu amaçla istihdamın artırılmasıdır. Bu sorun bugüne kadar siyasî malzemeydi; ama, şimdi anlatacağım bazı nedenlerle millî bir sorun olmak konumundadır; çünkü, işsizlik sorunu şu anda yalnız Türkiye için değil, gelişmiş ülke olan Amerika Birleşik Devletleri için de sorundur; neden sorundur; hepimizin sürekli dinlemeye başladığı ve yeni sistem dediğimiz, yeni ekonomi dediğimiz teknolojinin gelişmesi sonucu artık sıradan insanın, ehliyetsiz insanın, belirli uzmanlığı olmayan insanın çalıştırılmayacağı, hat-

ta, belki çok iyi notlarla fakülteleri bitirmiş, iyi bir geçmişe ve kariyere sahip olan insanların, birden bire, 40 yaşında iken, yaptığı işin fonksiyonsuz hale gelmesi dolayısıyla, iş sahibi iken işsiz kalmasıyla karşılaşacağız. Bu, millî bir sorundur ve bu sorun, bugün, bütün gelişmekte olan ülkelerin yarınları için düşünmeye başladıkları, çözüm yolları araştırdıkları sorundur. Türkiye'de bunun hâlâ farkında değiliz; neden değiliz; çünkü, Türkiye'de, çıkıp burada herkes eleştiriyor "biz, neden Kore'den geriyiz, neden İspanya'dan geri kaldık" ama, hiç kimse demiyor ki, bu ülkelerde çalışan kadın nüfusu istihdamın yüzde 40'ıdır. Türkiye'de bu rakam halen yüzde 16 mertebesinde. Şimdi, bu rakam, yeni ekonomide bütün ülkelerde kadının yapabileceği işler açısından değerlendirildiği zaman, yüzde 80 oranına çıkma konumundadır. O zaman, işsiz kalacaklar -eğer, yeni iş olanakları bulamırlarsa- üniversiteleri bitiren, meslek okullarını bitiren ya da okuyamayan gençlerimiz olacaktır. İşte, işsizlik sorununa, bugüne kadar muhalefet ederken, iktidarda olan partiye, sen çözüm bulamadın diye yaklaşabiliydik; ama, bugünden sonra bizim karşıımızdaki en büyük tehlikenin, en büyük olgunun teknolojikteki gelişmeler olduğunu, yazılım ekonomisinin önemini ve buna benzer olguları dikkate almamızdır.

Değerli milletvekilleri, Hindistan bu konuyu bizden önce keşfetmiş. Bugün, bilişim sektöründe, yazılım sektöründe, bilgisayar sektöründe insangücü ihraç ediyor. Gelişmekte olan ülkeler, şu anda, Almanya, bütün ülkelerde bu alanda işgücü arıyor. O halde, bizlerin, buna dikkatle bakıp, işgücünü ciddi bir şekilde değerlendirmemiz gerekir.

Değerli milletvekilleri, sabahtan beri bu planla ilgili dinliyoruz, tartışıyoruz ve dinlerken, tartışırken ciddi bir şekilde önümüze sunulmuş olan planı da gözden geçiriyoruz; ama, çok önemli bir olguyu da dikkate almamızdır; küreselleşme iyi olabilir, iyidir; ama, küreselleşmenin sakıncalı olduğu yerler vardır, o da, ciddi bir şekilde, millî kimliği, bu evrensel sistemin içindeki olguda koruyabilmektir. Bu da, bölgeselleşme aracılığıyla sağlanır. İşte, bugüne kadar, plana da yansıyan, Avrupa Birliğiyle ilgili düşünceler, aslında, uluslararası sermayeye karşı bölgesel korunmadır; ama, bu, bölgesel korunmayı, salt Avrupa Birliği çerçevesinde düşünmemeliyiz. Biz, elimize gelen fırsatları ya da yarınlarımızı hazırlayamazsak, hep geri kalırız. Bir gün Sovyetler Birliğinin çökeceğini, bizim, kardeşimiz dediğimiz Türk cumhuriyetlerinin özgürlüklerine kavuşacaklarını düşünüp, bu olgu meydana geldiği zaman, hazır plan sahibi değildik. Bu ülkede, bir hata yapmışsak, ikincil, üçüncül hataları yapmamamızdır.

Planımızda yer almayan, belki de bundan sonrası için yer alacak ciddi bir olguyu bugünden sonra düşünmek zorundayız. Bugün, Fransa, Fransızca konuşan ülkelerle ilgili çeşitli örgütlenmeler yapmıştır. Yani, Suriye, eski bir sömürgesi durumunda geçici bir süre bile olmuşsa ya da Nijerya olmuşsa ya da Senegal olmuşsa; onlarla "Fransızca konuşan ülkeler" adı altında bir kültür geliştiriyor. Biz de, bu ülkede başlatmalıyız ve Türkçe konuşan ülkeler kültürünü, ekonomide, sosyal ilişkilerde, kültürde ve özellikle yasama düzeninde; birbirimizle birlik olabilmek, bütünlük sağlayabilmek için geliştirebilmeliyiz.

Bugünlerde konuşulmayan, 56 ncı hükümet döneminde Genel Başkanımız tarafından o tarihte dile getirilmiş ciddi bir olguyu dile getirmek istiyorum: Avrupa Birliği bizim için ikincil hedef olmalı; birincil hedef, Avrasya birliği olmalı. (MHP sıralarından alkışlar) Yani, yarın, öbür gün, Avrupa ve Asya birliğinde, Türkiye, söz sahibi, hakça düzenin önderi olamazsa, bugün yaptığımızı aynı eleştirileri o gün de yaparız ve hatta hatta, bugün, birlikteliğimizin söz konusu olmadığı, Türk cumhuriyetleri nedeniyle çok sıcak yaklaşmadığımız, yaklaşmadığımız; ama, birlikte olmamız gereken Ermenistan'a hazırlık yapıp, Ermenistan'la ilgili ilişkiler dosyası her zaman elimizin altında olmalıdır; yani, bir gün Azerbaycan ve Ermenistan birlikteliği sağlandığı zaman, o koridor açıldığı zaman, Türkiye hazırlıksız yakalanmamalıdır.

Değerli milletvekilleri, 2023 yılının Türkiye'si nasıl olmalıdır? Benim çocuğum ya da torunum nasıl bir Türkiye'de yaşamalıdır? Bu programda, bu kalkınma planında varılmak istenen temel nokta bu olmalıdır ve bu konuda üzerinde durulması gereken husus, eğitim olmalıdır. Eğitimi, 8 yıllık eğitimden 12 yıllık eğitime çıkarma planlamasını başlatmalıyız. Eğer 12 yıllık eğitimi esas koymazsak, yarının Türkiye'sinde, çocuğumuzu, nitelikli diğer devletlerin çocuklarıyla yarışamaz hale getiririz.

Planda yer alan bir kavram var; doğrudan yabancı sermaye yatırımı kavramı. Bu, bugüne kadar geçerli bir kavramdı; ama, değerli milletvekilleri, bu kavram, artık, doğrudan sermayenin sizin bulunduğunuz yere gelerek oluşmasıyla değil, internetin bir diğer noktasında, size dilediği malı pazarlama noktasına gelmiştir. İşte, böylesine yeni bir ekonomik düzende, biz, çocuğumuzu hazırlarken, bugüne kadar olmayan, belli zamanlarda getirilebilen bir vergiyi rahatlıkla konuşabilmeliyiz, eğitim vergisinden söz edebilmeliyiz. Biz, eğitim vergisiyle, bu toplumun geleceğine, toplumun geleceğini yetiştirmeye ne denli önem verdiğimizizi ortaya koyabilmeliyiz.

Değerli milletvekilleri, bugüne kadar, Türkiye'yi, enflasyon vergisiyle finanse edildi. Kırk yıllık plan döneminde enflasyon artırıldı, artıştan gelen vergi alındı. Son dönemde, enflasyonun indirilmesiyle, devlet, enflasyon vergisi tercihinden vazgeçmiştir; ama, kırk yıl içinde ne oldu bu ülkede; zengin daha zengin oldu, yoksulluk arttı, bu sefer, eşitsizlik, zenginler arasında başladı. İşte, bunun önüne geçebilmenin temel yolu... Eğer, işadamları, özel sektör de, iyi para kazanabilen tüketicisi yoksa, yaratılan katnadegerden vatandaş pay almamışsa, ürettiği malı satacağı bir kitle bulamayacak demektir.

Biz, siyah beyaz televizyona 1970'li yıllarda ulaştırırken, gelişmiş ülkeler 1950'li yıllarda dönmişlerdi. Biz, 1980'li yıllarda video ve renkli televizyonu götürürken, insanlar uydu sistemine geçmişlerdi. Bu gerçekleri hiçbir zaman unutmamalıyız. Bu nedenle, bu planlarla, korkmadan, bir yeri kayırıyorsun denileceğinden çekinmeden, belirli sektörlerle sahip çıkmalıyız, öncelik vermeliyiz. Bu sektörleri, yan sektörlerle birlikte, Türkiye'nin olanaklarını, imkânlarını, insan gücünü ve özellikleriyle, Anadolu sermayesini, orta ölçeklikte sermayeyi koruyacak düzeni oluşturmak zorundayız. Bu düzenin oluşabilmesi için her türlü imkân var, yapılabilir; yeter ki, bunların uygulanmasında, enerjiyi tek başına kullanmak yerine, bir araya getirip, toplamından fazlası olan sinerjiye dönüştürebilelim.

İşte, değerli milletvekilleri, bilgi ve iletişim teknolojilerine önem vermezsek, bilgi ekonomisine öncelik vermezsek; bugün, yıllardır, planlarda eğer, enerji iyi bir planlamaya tabi tutulmamışsa, enerji eksikliği hissediyorsak; eğer, bugünün değil, elli yılın sonrasının enerji politikasını oluşturamıyorsak; eğer, biz, hayvancılığa, yalnız hayvancılık sektörünü geliştirmek açısından değil, çocuğumuzun, her sabah, bir bardak süt, bir yumurtayla beslenerek, gerekli proteini alarak, rakibi ülkelerin insanlarıyla yarışabilecek hale getiremiyorsak; eğer, 1950 yılından beri, Marshall yardımı geldikten sonra, meralarımızı önemsemeyiz, makinelik hayvancılık üretimine geçerse, bugünü yaşarız. Sakın ola ki, bundan beş yıl önceki Refahiyol, dört yıl evvelki Refahiyol hükümetini suçlamayalım, bundan on yıl evvelki Anavatan Partisi Hükümetini suçlamayalım ya da daha evvelki Adalet Partisini ya da Doğru Yol Partisini... Bu olgu, 1950'li yıllarda yaşadığımız dönüşüm anında, farkına varılmadan, Marshall yardımı sırasında bu ülkeye sokulmuş ve bizler "Türkiye, Avrupa'nın gıda ambarıdır" diye okurken okul kitaplarında, aklımıza gelip soramazdık "Bize, süttozu vereceğinize, bir bardak sütü neden veremiyorsunuz?" diye. (DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

Değerli milletvekilleri, kavga yerine uzlaşın; gelecek için, bir araya getirebildiği uzmanlarının enerjisinin önemsendiği; yanımızdaki kişiden şüphe etmek yerine, birlikteliğine önem verdiğimiz zaman, bu ülkenin önünde kimse duramaz ve gerçekten, bu ülke, dünyayı yöneten, dünyanın yönetiminde söz sahibi olan ülkeler arasında yer alır; ama, bir grup araştırma, geliştirme yapmalıyız.

Gelişen ekonomilerden dolayı, gelişmekte olan ülkelerde meydana gelebilecek eksikliklerin yerini bizler nasıl doldurmalıyız; bizler, yerine nasıl girmeliyiz? Eğer bunlar üzerinde bir çalışma yapılmazsa, eğer güncelden kopup, geleceği planlayamazsak, değerli milletvekilleri, biz, hiçbir zaman ileriye gidemeyiz.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: Bu ülkede, dünyanın yaşadığı tehlikeleri bir daha yaşamıyoruz; ama, bugün, dünyayı bekleyen tehlike, hem işadamları için kazanç güvencesizliğidir hem de emek sahiplerinin ciddi bir şekilde iş güvencesidir.

Dün, bir yazımız, bugünlerin bilançosu hakkında ciddi bir değerlendirmede bulunuyor ve diyor ki: "Şu gördüğümüz çok departmanlı, büyük, mega mağazalar var ya, onlar bu yıl kâr etmemişler." Niye?.. "Çünkü, bu bir yıl içinde faizler düşmeye başlayınca, elde ettikleri paraları, üç ay sonra ödmeden önce bankaya koyup ciddi faizler alırken, bu yıl bunu gerçekleştiremediler ve merak ediyorum, onların yönetim kurulu toplantılarına, icra kurulu toplantılarına girip izlemek istiyorum, acaba, ne yapıyorlar" diyor.

Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin bu değişim ve dönüşümünü biz yalnız yakalamamalıyız, biz hazırlamalıyız. Biz, yarınlara Türkiye'sini inşa ederken, siyasi tercihlerimizin, yalnız, o noktaya varabilmek için, farklılığımız olduğunu bilip, birbirimize köstek olacağımıza destek olabilirsek, bu ülkenin dışpolitikası da önümüze gelir.

Değerli milletvekilleri, sizlerle de konuşuyorlar, benimle de konuşuyorlar. Geçtiğimiz gün, bir büyükelçi bir soru sordu; birdenbire dedi ki: "Bu idam işini ne yapacaksınız?" Arkadan dedi ki: "Güneydoğu sorununu ne yapacaksınız?" Büyükelçiye "çözeceğiz" dedim. "İyi; ama, muhalefetiniz öyle demiyor" dedi. "Siz, bizim muhalefetimizin, bizim kadar bu ülkeyi sevdiğini bilmiyor musunuz" dedim.

Bu ülkede, hem muhalefetin hem iktidarın birlikteliğinde, bu yirmiüç yıl sonrasının Türkiye'sini inşa ederken, el ele vererek ve gelecekteki siyasetimizi, bu inşa noktasında aldığımız konuları geliştirerek oluşturacağımızı düşünüyorum. Bu dönem milletvekili olarak, Türkiye'nin, yarınlarda, eğitimi, sağlığı ve her türlü altyapı yatırımıyla, tasasız yaşayabilen, çocuklarına iyi bir gelecek sağlayan ve geleceğini bugüne taşıyabilen gerekli yasaları hazırlayabilirsek, bu planla, belki de 1932-1933'lerde süresinden önce tamamlanan yatırımlar gibi, süresinden önce gerçekleştirilen olaylar gibi, hedefe ulaşabiliriz. Ve ben diyorum ki, o zaman, herkes, Amerikalısı bile, gelip "ne mutlu Türkiye'de yaşayana" diyebilsin.

Saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Türker.

Demokratik Sol Parti Grubu adına ikinci konuşmacı, Afyon Milletvekili Sayın Gaffar Yakın.

Buyurun efendim. (DSP sıralarından alkışlar)

DSP GRUBU ADINA GAFFAR YAKIN (Afyon) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Sekinci Beş Yıllık Kalkınma Planının görüşülmesi nedeniyle, Avrupa Birliğiyle ilişkiler ve Türkiye'nin, bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle, ekonomik ilişkileri konusunda Grubum adına söz almış bulunmaktayım; hepinizi saygıyla selamlarım.

Dış ekonomik ilişkileri, dış siyasetten soyutlamak mümkün değildir. Ekonomik çıkarlar, dış siyasetin saptanması ve geliştirilmesinde en önemli unsurlardan birisidir; ama, asıl belirleyici faktör, o ülkenin dış politikalarındaki temel tercihleridir.

Değerli milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politik tarihini, bugün, üç döneme ayırabilmek mümkündür: 1920 - 1940 dönemi, 1940'lardan 1990 ve 1990'lar sonrası.

Bugün, kalkınma planlarından en önemlisi olan sekinci dönemi yaşıyoruz. Sekizinci dönemde, en önemli unsur, Türkiye'nin Avrupa Birliğine entegrasyonudur. Bu, Türkiye Cumhuriyetinin 77 yıllık tarihinde, en önemli bir safhası ve Türkiye Cumhuriyetinin yepyeni boyutlara ulaşacağı bir dönemdir. Bu nedenle, bugünkü dönem, 1990'lar sonrası dönemi, daha çok, cumhuriyetimizin kuruluş yıllarıyla çok büyük benzerlikler arz etmektedir, çok büyük paralellikler vardır. Bu nedenle, gecenin bu geç saatlerinde, tarihi, kısaca, biraz anlatmak istiyorum ki, bugünü daha iyi kavrayabilelim ve bugün Türkiye'nin tercihlerinin, geçmişteki tercihlerle paralelliklerini, aynı şartlarını görelim.

Sayın Bülent Ecevit'in bu dönemlerle ilgili tespitlerini, 1995 yılında Yeni Türkiye Dergisinde yayımlanan yazısından aktarmak istiyorum: "Türkiye'nin 1920'li ve 1930'lu yıllarda, İkinci Dünya Savaşına kadar başarıyla uyguladığı bir dış politikası vardı. Bu barışçı dış politikanın temel ilkesi, komşularımızla ve yakın bölge ülkeleriyle iyi ilişkilere ve dayanışmaya öncelik vererek, çevremizde bir güvenlik kuşağı oluşturmak ve kendi bölgemizdeki sağlam konumumuzdan güç alarak Batı'ya ve başka ülkelere açılmaktı; onun için, buna, bölge merkezli dışpolitika denilebilir.

Sovyetler Birliği'yle Kurtuluş Savaşımız sırasında başlayan ve karşılıklı güvene dayanan dostluk, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ardından da sürdürüldü, kapsamlı bir ekonomik işbirliği pekiştirildi. Osmanlı döneminde Rusya'yla devamlı çatışan Türkiye, yeni dönemde, Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği arasında karşılıklı dostane ilişkiler kurmuş oldu. O dönemde bu iki komşu ülke, Batı'dan gelen ortak tehdit ve tehlikeleri birlikte göğüsleyebilmek için, kendi ulusal çıkarlarını sağlıklı biçimde dengelemeyi başarmışlardır.

Cumhuriyet Türkiyesinin uluslararası alanda ilk adımlarından birisi de, Yunanistan'la dostluk ilişkilerini geliştirmek olmuştur. Osmanlı çağının acı anılarına karşılık, üstelik kıran kırana geçen bir savaşın hemen ardından, duygusal engeller ve karşılıklı kuşkular aşılarak kurulan böylesi yakın dostluk ilişkilerinin, tarihte çok az örneği bulunsa gerek.

Türk-Yunan savaşından sonra, iki karşıt önder Atatürk ile Venizelos, savaştan çok kısa bir süre sonra, ülkeleri arasında ortak tarihlerinin en sıcak dostluk ilişkilerine de önderlik edebilme mucizesini göstermişlerdir.

Gene, Atatürk'ün önderliğinde 1931'de, Türkiye'nin öncülüğünde Balkan konferansları başlamış ve Balkan Paketi imzalanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Rusya'yla iyi ilişkilerini güvenceye aldıktan sonra, Balkanlarda da iyi bir dostluk ve güvenlik ortamı oluşturmayı başarmıştır. Aynı dostluk çemberini, Türkiye, Sadâbâd Anlaşmasıyla, Ortadoğu ülkeleriyle -İran, Irak, Afganistan arasında- bir anlaşma imzalayarak gerçekleştirmiştir. Afganistan'la olan arabuluculuğu, gene Türkiye, o dönemde gerçekleştirmiştir.

Türkiye'nin, Atatürk'ün önderlik ettiği bu birinci döneminde, Sovyetler Birliği'yle, Balkan ülkeleriyle ve diğer komşularla yakın dostluk ve ilişkiler geliştirilmiş ve güvenlik kuşağı oluşturulmuştur ki, o günlerde Türkiye, savaş yorgunu bir ülke, nüfusu az, ekonomisi çok zayıf, askeri gücü de yetersizdi.

Böyle bir dönemde Türkiye, bir yandan, köklü bir devrimi ve çağdaşlaşma programını uygulamaya geçirip, ekonomik kalkınma atılımını başlatıp ve demokrasiye geçiş koşullarını oluştururken, bir yandan da, izlediği dışpolitikayla, kendi bölgesinde barışa ve işbirliğine öncelik eden önder bir ülke konumuna gelmiştir." Tıpkı bugünlerdeki gibi...

Bugünlerde, Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşlaşmanın ikinci bir evresi olarak, Avrupa Birliğiyle bütünleşmeyi gerçekleştirirken, yine, etrafındaki ülkelerle dostluğu ve uzaktaki ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirebilmenin gayreti içerisinde.

1920 ve 1930'ların maddî bakımdan çok güçsüz Türkiye'si, büyük başarılarla uyguladığı bölge merkezli dışpolitikayla, dünyada etkili bir biçimde ve başı dik olarak başarabilmenin başarılı bir örneğini vermiştir. Ama, ikinci dönem olarak dediğimiz ve Sayın Ecevit'in "denge içinde denge arayışları dönemi" olarak ifade ettiği dönemde, Sovyetlerin, Türkiye'den toprak istemesi, Yalta dönemindeki gelişmelerle, Türkiye, Batı'ya yanaşmak zorunda kalmıştır. Ama, Batılı ülkeler, bir taraftan Türkiye'ye gerçek dostluklarını göstermezlerken, diğer taraftan, Türkiye, komşuları tarafından, emperyalist güçlerin bir ileri karakolu gibi görülmeye başlanmıştır.

1960'lı yıllarda, Johnson mektubunun ardından, Ecevit kendi yazısında anlatıyor: "Rahmetli İsmet İnönü, bir gün bana 'eğer, İkinci Dünya Savaşı ertesinde Sovyetler Birliği, bizi, toprak iste-miyle tehdit etmiş olmasaydı, bloklar dışında yansız bir devlet olarak kalmayı tercih ederdik' de-miştii."

Değerli milletvekilleri, o sıkıntılı dönemlerin aşıldığı bugünlerde, 1990'lı yıllardan sonra, biz, hâlâ, o ikinci dönemin düşünce atmosferlerinden kendimizi kurtarabilmiş değiliz.

O ikinci dönemin nasıl bir dönem olduğunu şu sözler daha iyi anlatıyor: "O yıllarda verdiği demeçlerde İsmet İnönü, kullandığı tımcelerdeki sözcüklerin sıralamasında bile denge gözetiyor-du. Örneğin, bir gün 'Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği' derse, ertesi gün sözcükle-rin sırasını değiştirerek 'Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri' diye konuşuyordu. Bir gün, ABD için 'büyük müttefikimiz' derse, bir başka gün, Sovyetler Birliğinden 'büyük komşumuz' diye söz ediyordu.

1970'li yıllardaki muhalefet ve iktidar görevlerim sırasında ise, ben, denge içinde denge olu-şurmaya çalıştım. Şöyle ki, bir yandan, Batı'yla ve Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimizi daha dengeli kılma çabalarını sürdürürken, bir yandan da, Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimizi, başka bölgesel ilişkilerle dengeleme yollarına başladım. Böylece, daha, iki kutuplu dünya ve soğuksavaş dönemi ka-panmadan, Türkiye, bölgesel ilişkilerini, çok boyutlu dengeler gözeterek yeniden geliştirmeye baş-lamış oluyordu."

Değerli milletvekilleri, bu dönemde dahi, Türkiye, Kıbrıs'ı alarak, Kıbrıs'taki Barış Harekâtı-nı gerçekleştirerek ve haşhaş ekimini serbestleştirerek, kendine uygun, kendine yakışan dışpoliti-kayı sürdürmüştür.

1990'lar sonrası döneminde ise, 1990'dan başlayarak, Sovyetler Birliğinin dağılması, iki ku-tuplu dünya ve soğuksavaş döneminin sona ermesi, Türkiye'nin önüne, bölge merkezli dışpolitika geleneğini yeniden canlandırabilmesi için büyük olanaklar sermiştir; yani, 1990'lar sonrasında, dünya siyasetindeki dengeler, tekrar, cumhuriyetin kurulduğu yılların dengelerine dönüşmüştür ve Türkiye, aynı misyonu üstlenmek durumunda kalmıştır.

1990'lar sonrası için, Sayın Ecevit'in önerileri nelerdi: "Bölge merkezli dışpolitika yeniden canlandırılmalı, Türkiye'nin dünyada bir eşi daha bulunmayan çok boyutlu bir jeopolitik konumu vardır. Türkiye, tarihsel, coğrafi, kültürel açıdan hem bir Avrupa ve Balkan ülkesi hem Akdeniz ve Ortadoğu ülkesi hem de Kafkasya ve Asya ülkesidir.

İki kutuplu dünyanın sona ermesi, Avrupa ile Asya'nın "Avrasya" kavramında bütünleşmeye başlamasıyla, Türkiye'nin, bu çok boyutlu jeopolitik konumu, eskisinden çok daha büyük bir işlev-sellik olanağı kazandırmıştır. Türkiye, eğer, bu konumu daha çok geciktirmeden değerlendirebilir ve 1920'li-1930'lu yılların bölge merkezli dışpolitikasını yeniden canlandırabilirse, son yıllarda ka-çırılmış olduğu olanakları, biraz gecikerek de olsa yeniden elde edebilir, Rusya'yı da batılı müttefikle-ri de karşısına almadan bölgede bir önder ülke durumuna gelebilir." Bunlar, 1995'te söylenen sözler.

Sayın Bülent Ecevit'in, dış politikada devamlı önerdiği, ulusal çıkarlara dayalı, bölge merkezli ve geniş açılımlı bir dış politika önerisidir. Partinin seçim bildirgesinin en sonunda "Kendi bölgesinde güçlenen ve önder duruma gelen bir demokratik Türkiye'ye, Batı'nın kapıları, hiçbir ödün vermemize, yalvarıp yakarmamıza da gerek kalmadan kendiliğinden açılır" diyor ve Sayın Bülent Ecevit'in öngördüğü bu gelişme neticesinde, Avrupa Birliği'ne Türkiye'yi almaya nazlanan ülkeler, sonunda, Türkiye'yi Helsinki'ye davet etmek zorunda kalmışlardır.

12 Eylül 1963 yılında Ankara Anlaşmasıyla başlayan, gümrük birliğiyle devam eden ilişkiler, Helsinki'de, Sayın Ecevit'in imzasıyla, Türkiye'nin adaylığı AB tarafından kabul edilmiş oldu. Bu sonuç, Sayın Ecevit tarafından öngörülen ve izlenen, ulusal çıkarlara dayalı, bölge merkezli dış politikanın başarısı olmuştur.

Gümrük birliğiyle, Türkiye, Avrupa Topluluğu çıkışı sanayi ürünlerinde uygulamakta olduğu gümrük vergilerini, eş etkili vergileri ve miktar kısıtlamalarını tamamen kaldırmış, Avrupa Topluluğunun üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ortak gümrük tarifesini uygulamaya koymuştur. Gümrük birliğinin gerçekleştirilmesiyle Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinde geçiş dönemi sona ermiş ve son döneme girilmiştir.

Değerli milletvekilleri, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edilmiş, Türkiye'nin üyeliği için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak bir katılım stratejisi geliştirileceği belirtilmiş, Türkiye tarafından da, Avrupa Birliği müktesebatının benimsenmesine ilişkin bir ulusal program hazırlanması öngörülmüştür. Önümüzdeki dönemde, Avrupa Birliği tarafından Türkiye için hazırlanacak olan katılım öncesi stratejinin içeriğinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerine uyumunu da içerecek şekilde güçlendirilmiş bir katılım öncesi siyasi diyalogu, uyum önceliklerini, uyum izleme mekanizmasını; Türkiye'nin, aday ülkelere yönelik tüm Topluluk programlarına ve kuruluşlarına katılımını; Türkiye'nin, katılım süresinde diğer aday ülkelerle yapılan tüm toplantılara iştirakini; katılım öncesi stratejisinin finansmanı için, Topluluğun, katılımı ilgili kaynaklarını tek tip bir çerçevede toplayacak bir mali yardımı kapsamı beklenmektedir ki, bu, Avrupa Birliği tarafından hazırlanacak stratejidir.

Türkiye tarafından hazırlanacak olan ulusal programda ise, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlanması için, mevzuatımızda başlıklar itibarıyla yapılacak değişikliklerin ve yeniliklerin, uyum için gerekli begeri ve mali kaynakların, katılım ortaklığında belirtilen önceliklerin yanı sıra, Türkiye'nin, uyum için gerekli gördüğü kendi önceliklerinin, Avrupa Birliği müktesebatının yerine getirilmesi için gerekli olan idari yapının geliştirilmesinin öncelikler takviminin yer alması beklenmektedir.

Özetlersek; Türkiye, Avrupa Birliği'ne girmeyi, çağdaşlaşmanın bir gereği olarak görmektedir. Hazırlayacağı ulusal programda, Avrupa Birliği'ne tam üye olarak katılabilmek için, ekonomik ve sosyal yaşamda atması gereken adımları belirleyecek ve gerçekleştirecektir.

Mevzuatımız, devlet yapımız ve ekonomik hayatımızda gerçekleştirmek zorunda olduğumuz değişikliklerde bir zorlukla karşılaşacağımızı zannetmiyorum. Zaten, bu alanda epeyce adım atılmış ve pek çok ciddi gelişmeler sağlanmıştır.

Yeni kuracağımız ve görüşmekte olduğumuz Avrupa Birliği genel sekreterliğinin, bu alanda çok faydalı çalışmalar yapacağına inanıyorum.

Avrupa Birliğiyle uyum döneminde aşağıda sıraladığım hususlara dikkat edilmelidir.

I. Mali yardım konusu.

Avrupa Birliği strecinde gerekli ekonomik ve sosyal dönüşümün sağlanması, Türkiye'ye önemli bir malî yük getirecektir. Avrupa Birliğinin Türkiye'ye malî katkısı, diğer aday ülkelere sağlanan düzeyde olması sağlanmalı ve tüm katılım öncesi malî kaynaklar tek bir çerçevede toplanmalıdır.

Türkiye, 65 milyonluk nüfusuyla Avrupa'nın en büyük pazarlarından birisidir. Ekonomik çıkarlarımızı sonuna kadar korumak zorundayız.

2. Hizmet sunumu serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yönünde ciddi mücadele verilmelidir.

3. Tarımda Avrupa Birliğiyle uyum sağlanırken, Türk çiftçisinin ve köylüsünün refah seviyesini artırıcı önlemler alınmalıdır.

4. Dışticaret açığına dikkat etmemiz gerekmektedir.

Gümrük birliğinin başlamasıyla birlikte, 1996 yılında, Türkiye'nin ithalatında hızlı bir artış yaşanmıştır. Türkiye'nin, Avrupa Topluluğu ülkelerinden ithalatı, 1996 yılında, yüzde 37,2 artışla 23,1 milyar dolara ulaşmıştır. 1996 yılında, Avrupa Topluluğu ülkelerinden yapılan tüketim malları ithalatında yüzde 100'lük bir artış olmuştur.

Avrupa Topluluğu ülkelerinden Türkiye'nin ithalatı, daha önce yüzde 45-46'larda iken, bu oran, yüzde 50'lerin üzerine çıkmıştır.

Dünyanın en geniş tekpazarına açılmanın ekonomide yaratacağı canlanma ve gümrük birliğinin, sanayi, teknoloji ve yabancı sermaye açısından sağlayacağı avantajların devreye girmesiyle, belki, orta vadede, ihracatta da önemli bir artış beklenmektedir; ama, şu andaki tüm hesaplamalar, ekonomik dengeler bizim aleyhimize gitmektedir.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacaktır. Yani, globalleşen ekonomik düzenin bir gereğidir Avrupa Birliğiyle bütünleşmek, diğeri ise çağdaşlaşmanın gereğidir.

Sekizinci Plan döneminde, Türkiye, Avrupa Birliğinin politika ve normlarına uyum sağladıkça, uluslararası norm ve standartlara daha uygun bir yapı kazanma yolunda ilerleyecektir. Bu nedenle, Türkiye, ulusal hak ve çıkarlarını titizlikle gözeterek Avrupa Birliğine üye hedefine ulaşma yolunda çaba gösterecek, böylece entegrasyon sürecinin siyasî, ekonomik ve sosyal alanlarda gündeme getirdiği dönüşümlerin zamanında gerçekleşmesi sağlanacaktır.

Değerli milletvekilleri, Avrupa Birliğiyle olan entegrasyonda en önemli husus, Türkiye'nin öndeki en önemli engel, Kopenhag siyasî kriterleridir.

Üyelik müzakerelerinin Avrupa Birliğiyle başlatılmasının, Kopenhag siyasî kriterlerine bağlı olduğu göz önünde bulundurularak, demokratikleşme sürecindeki eksikliklerin giderilmesine ve insan haklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilecektir. Kopenhag kriterleri, üyelik müzakerelerinin başlamasında, Avrupa Birliğinin olmazsa olmaz şartıdır. Bunun için, demokratikleşme sürecindeki eksikliklerin giderilmesine ve insan haklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılmalıdır. Kopenhag'ın ekonomik alandaki kriterlerine uyum sağlamada bir sorun yaşanacağını zannetmiyorum; ama, Kopenhag'ın siyasî ve sosyal alandaki kriterlerine uyum sağlamadaki sıkıntılarının nasıl aşılacağını, hep birlikte, önümüzdeki yıllarda, yaşayarak göreceğiz.

Değerli milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, son yıllarda, büyük ve hızlı bir gelişme süreci içerisine girmiştir. Karşı karşıya bulunduğu iç ve dış etkenler, ekonomisinin gösterdiği açılım, iletişim olanaklarının artması, sosyal yapısının değişimi, gelişen dünya koşullarına uyma zorunluluğu, ülkemizi, kaçınılmaz bir şekilde, fıkri ve yapısal bir değişikliğe doğru götürmektedir.

Ülkemizin çağdaş ve uygar bir ülke düzeyine erişmesi doğrultusunda en önemli aşama, demokrasi ve insan hakları konusunda Batı normlarına erişmesiyle gerçekleşmiş olacaktır. Bu, Türk toplumu için vazgeçilmez ve ertelenemez bir ihtiyaçtır.

57 nci hükümet programında da belirtildiği gibi, demokrasimizin eksikliklerini gidermeyi, insan haklarını geliştirmeyi, düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmayı, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkelerine bağlılığın gereği olarak, yargının daha verimli ve etkili çalışmasını sağlamayı, hükümetimiz, öncelikli görevleri arasında saymıştır. Türkiye'nin Kopenhag'ın siyasi kriterlerini yerine getirme yönündeki siyasi iradesi, Helsinki zirvesinden sonra çeşitli vesilelerle en üst düzeyde açıklanmıştır.

Avrupa Birliğine tam üye olmak, Türkiye'nin kendi iradesiyle yaptığı bir tercihtir. Türkiye, bu iradesi doğrultusunda, kendisini, her alanda, Avrupa Birliği çatısına göre ayarlamak durumundadır; demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü bağlamında eksikliklerini gidermesi gerekmektedir.

Avrupa Birliğine katılmayı, Kopenhag kriterlerini, çağdaşlaşmanın bugünkü aşaması olarak kabul etmeliyiz.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Büyük Önder Atatürk, Türk Milletine, hedef olarak, muasır medeniyetin ilerisini göstermiştir. Atatürk, Batılı düveli muazzamaya karşı savaştıktan sonra, ülkemizde, o zamanın çağdaş, demokratik, laik, hukuk devletini kurmuş ve bunu yaparken de, örneğini, o günkü Batı medeniyetinden almıştır.

Çağdaşlaşma, devamlı bir süreçtir; iki gün birbirinin aynısı olamaz; aynı nehirde iki defa yıkanamazsınız. Bugünkü çağdaşlık düzeyini ülkemize ve insanımıza sunmak, bugünkü yöneticilerimizin görevidir. Hayat, daima daha iyiye, güzele, doğruya, insanın, hem fert hem de topluluk olarak, evrende, daha onurlu, daha müreffeh yaşadığı medeniyet boyutlarına doğru devamlı akmaktadır.

1800'ü yıllarda Türkiye'de veya dünyada yaşayan insanlar, 2000 yılında, Türkiye'nin ve dünyanın geldiği noktayı hayal bile edemezlerdi. Padişahlık döneminde yaşayan insanların, egemenliğin halka geçmesini, demokratik işleyişi, kölelik zamanındaki insanların da bugünkü insan haklarını hayal etmeleri mümkün değildi.

2000'li yıllarda, 2100'lere giden yıllarda da, 21 inci Asırda da, 21 inci Asrın değerleri, 20 nci Asırda yaşayan bazı insanlarımıza ters gelebilir; ama, hayatın akışını durdurmak mümkün değildir. Bu evrensel süreci durdurmak, tersine çevirmek, kimsenin gücü dahilinde de değildir. Tabii ki, Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünü bozmaya da kimsenin gücü yetmez ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti de buna müsaade etmez.

Değerti milletvekilleri, Türkiye'nin bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle ekonomik ilişkileri konusunda, Demokratik Sol Parti, seçim bildirgelerinde, Türk cumhuriyetleri ve Türk topluluklarıyla ilgili, Asya ve Avrupa'da, başka devletlerin sınırları içerisinde yaşayan Türklere ilgili yapıcı ve özgün politikasını, akla ve uluslararası hukuka uygun olarak oluşturur. Bu bakımdan, yayımlacılık ve maceracılık peşindeki görüşlerle arasında çok büyük bir ayırım vardır.

Demokratik Sol Partiye göre, başka devletlerde yaşayan ve bizimle tarihsel ve kültürel bağları bulunan Türk toplumlarıyla ilgilenmek, Türkiye için bir görevdir. Türkiye, tarihsel ve kültürel bağlarla kendisine yakın olan toplumlarla işbirliği olanaklarını değerlendirmeli ve Türk devletleri arasında yakınlaşmayı, bölgedeki refahı artırmak ve bölgeye barış getirmek için sağlamalıdır. Öte yandan, Türkiye'nin, çevresinde yaşayan Türk toplumlarına ilişkin olarak imzaladığı uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülük ve hakları vardır. Zaten "Türkiye, Kıbrıs Türk halkına, Yunanistan ve Bulgaristan'daki Türk azınlıklarına, uluslararası anlaşmalar dolayısıyla koruyuculuk yapma hak ve görevine sahiptir" denilmektedir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye'nin, çok yönlü dış politikasında önemli bir alan haline gelen Avrasya bölgesiyle ilişkilerimiz de, bölgenin ekonomik ve ticari alanda sunduğu geniş olanaklar sayesinde hızlı bir gelişme göstermiştir. 50 milyonluk nüfusuyla, bu bölge, sadece siyaseten değil, ekonomik açıdan da dikkate alınması gereken bir gerçektir. Ülkemizin, bağımsızlıklarından bu yana, tarihsel, kültürel ve dinsel bağlarının mevcut olduğu Kafkasya ve Ortaasya'daki dost ve kardeş cumhuriyetlerle ilişkileri, halihazırda, sağlam bir temel üzerinde sürdürülmektedir. Türkiye'nin, bugün, bu ülkelerde gözle görülür bir mevcudiyeti vardır. Türkiye, bu ülkelerin büyük bir çoğunluğunda, en büyük yatırımcı, en büyük ticaret ortağı ve fazla yardım sağlayan ülke konumundadır. Küçük, orta ve büyük ölçekli Türk şirketleri, gerek yatırım alanında gerek hizmet sektöründe önemli işler üstlenmişlerdir. Mütteahhidlik alanında faaliyet gösteren şirketlerimiz, bu ülkelerin altyapılarının geliştirilmesine ve imar faaliyetlerine büyük katkıda bulunmaktadır. Şirketlerimiz, bu çalışmalarıyla, aynı zamanda, yerel halka iş olanakları da yaratmakta, böylece, bölgenin refahı ve kalkınmasına da yardımcı olmaktadır.

Türkiye, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, karşılıklı anlayış ve dayanışma ruhu içerisinde, bu ülkelerle mevcut ilişkilerini ve işbirliğini güçlendirmek, bu ülkelerin bağımsızlıklarının pekiştirilmesini ve dünya ekonomisiyle bütünleşmelerini sağlamak amacıyla, her türlü çabayı sarf etmeye hazırdır.

Avrasya bölgesiyle ilişkilerimizin önemli boyutunu oluşturan enerji alanında da önemli gelişmeler yaşandığını görmekteyiz. Yüce Meclisimizin, Baku - Ceyhan petrol boru hattına ilişkin paket anlaşmaları onaylamasıyla birlikte, projenin hayata geçirilmesi yönünde önemli bir aşama daha kaydedilmiştir. Türkiye ve bölge ülkeleri açısından bir diğer hayati proje olan Hazar geçişi doğalgaz boru hattı konusunda da aktif tutumumuzu sürdürmemiz gerektiğini burada yinelemek istiyorum.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye'nin, gerek siyasi gerek ekonomik açıdan çok faydalı olabileceği bir başka bölge de soğuk savaş sonrası döneminin en çalkantılı bölgelerinden biri olma özelliğini sürdüren Balkanlardır. Balkanlardaki tarih ve kültürel mirası beraber paylaştığımız bu ülkelerle siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi artırmak ve burada barışın güçlenmesini sağlamak, bize, Atatürk'ten kalma bir mirastır. Tabiiyle, bu bölgede yer alan ülkelerle ikili ekonomik ilişkilerimizin güçlendirilmesi de, Balkanlara yönelik politikalarımızın bir parçasıdır. Bu politikaların sadece devlet değil, iş camiamız tarafından da desteklenmesi memnuniyet vericidir.

Körfez krizi sonrasında bozulan Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkilerimiz, bu yeni süreçte daha gelişme, daha güçlenme noktasında devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarından beri, bölgesel işbirliğine büyük önem vermiştir. Bu anlayışla öncülüğümüzde oluşturulmuş bulunan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve D-8, kapsadıkları coğrafya alanlarında ekonomik işbirliğini geliştirerek, gerek üye ülkelerde gerek ait olduğu bölgelerde barış, istikrar ve refahın tesis edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, somut projelerin hayata geçirilmesi suretiyle, ülkemiz ekonomisine katkı sağlamayı amaçladığımızı da belirtmek istiyorum. Hükümetimiz, bu bölgesel örgütler içindeki aktif tutumumuzun sürdürülmesine önem vermektedir.

Değerli milletvekilleri, başında da söylediğim gibi, Atatürk döneminde, cumhuriyetin birinci döneminde olduğu gibi, Balkan Paketi, Sovyetlerle dostluk, Yunanistan'la dostluk, Sadabat Antlaşması, bugünkü Türkiyemizde, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, İslam ülkeleriyle birlikte İSEDAK toplulukları, Bölgesel Ekonomik İşbirliği, D-8'lerle devam etmektedir. Yani, dünyanın değişen şartları karşısında Türkiye'nin ekonomik ve dış ilişkilerdeki şartları, tekrar, birinci cumhuriyetin

kurulduğu dönemin yıllarının şartlarına dönmüş ve Türkiye, o şartlarda ilerlemektedir etrafındaki bölgelerle işbirliğinde. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda gerçekleştirilen o devrimlerde, bugün, Avrupa Birliği aşamasına ulaşmış, bugünün çağdaşlaşma hedefi de Avrupa Birliğidir.

Aynı coğrafya, tarih ve kültürel bağlarla bağlı bulunduğumuz devletlerle Türkiye'nin öncülüğünde kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği, İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticarî İşbirliği Daimî Komitesi (İSEDAK), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, D-8 gibi kuruluşları daha aktif hale getirmek, ekonomik işbirliğini somut projelerle derinleştirmek, kardeş milletler arasındaki ekonomik ve kültürel yakınlaşmayı güçlendirmek, sekizinci beş yıllık kalkınma döneminde öncelikli hedefler olmalıdır.

Türk cumhuriyetleriyle kurulan ilişkiler dağınıklıktan kurtarılmalı, tıpkı Avrupa Birliğiyle ilişkilerde olduğu gibi, koordinasyonu tek elde toplayacak bir birim oluşturulmalıdır. Orta ve küçük ölçekli kuruluşlara ekonomik destek sağlanmalı, Türkiyeli müteşebbislerin komşu, kardeş ülkelerde yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Komşu ülkelerdeki soydaşlarımıza Eximbank kredileri açılmalıdır. Dil ve kültürel yakınlaşmayı artıracak adımlar atılmalı, TRT'ye bu konuda destek verilmelidir. Orta Asya'da tarihî ve kültürel geçmişimizi araştırarak araştırmalar desteklenmeli, bilimsel alışverişte bulunacak bir enstitü kurulmalıdır.

Türkiye, yetmişmiş insangüçlü potansiyelini, emekli veya merkeze çektiği, bir yığın, yararlanmadığı bürokratlarını çeşitli projelerle kardeş ülkelerin hizmetine sunmalı; TİKA güçlendirilmeli, TİKA'ya daha fazla ekonomik destek verilmeli; Türkiye, komşu ve kardeş ülkelerle her an, her alanda bire bir ilişkiler kurmalıdır; esnaf esnafla, gençlik gençlikle, işadamları işadamlıyla.

Diğer ülkelerle olan ilişkilere gelince, Batıyla olan ilişkilerimiz bağlamında, Amerika Birleşik Devletleriyle ilişkilerimiz ve işbirliğimiz, stratejik ortaklık temelinde giderek gelişmektedir. Bugün, ülkemiz ile Amerika Birleşik Devletleri arasında çok yönlü ekonomik ve ticarî ilişkilerin artırılması ve çeşitlendirilmesi için, her iki ülkede de siyasî iradenin mevcut olduğunu görmekteyiz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; tarihinin, coğrafyasının ve ekonomik potansiyelinin gerekleri doğrultusunda, çok yönlü ve çok boyutlu bir politika izleyen ülkemiz, özellikle ekonomik açıdan yeni pazarlara girme olanaklarını artırmak amacıyla, son dönemlerde, Uzakdoğu, Latin Amerika ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerini canlandırma ihtiyacını hissetmiş ve bu bölgelere yönelik açılımlar başlatmıştır. Türkiye, bu bölgesel işbirliği gruplarına ekol olarak, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütüyle, Uluslararası Para Fonuyla, Dünya Bankasıyla, Birleşmiş Milletler Sınai İşbirliği Örgütüyle ilişkilerini aktif bir şekilde devam ettirmektedir. Diğer taraftan, uluslararası mali sistemin daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasına yönelik konuların ele alınacağı bir platform olarak oluşturulan G-20 Grubuna, ülkemiz de dahil edilmiştir. Bölgeler itibariyle temsil hedefini güden ve bu çerçevede bölgelerinde etkin olan ve gelecekte öneminin daha da artması beklenen ülkelerin yer aldığı bu platformda Türkiye'nin de bulunması, ülkemizin içinde bulunduğu coğrafyadaki önemini ve ekonomik dinamizmini de vurgulamaktadır.

Türkiye'nin, 1996-1999 döneminde, dünya ihracatındaki payı, binde 5, dünya ithalatındaki payı ise binde 7 dolayında gerçekleşmiştir ki, bu çok azdır. Türkiye'nin, dünya doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında aldığı pay binde 13 dolayındadır. 1996-1999 döneminde yıllık ortalama gerçekleşme, 947 milyon dolar olmuştur. Bu oranlar çok düşüktür. Mutlaka, yabancı yatırımlardan daha büyük pay alınmalı ve bu doğrultuda hangi adımlar atılması gerekiyorsa atılmalıdır; tıpkı, tahkimde olduğu gibi.

21 inci Yüzyıl, bilgi çağı ve bilgi toplumu olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, bilgi toplumu olma yönünde hızlı adımlar atmalıdır. Demokratik Sol Parti olarak, ülkemizin bilim ve tekno-

lojide daha üst seviyelere erişebilmesinin, teorik ve uygulamalı araştırma çalışmalarının hem nitelik hem de nicelik itibarıyla artırılmasına bağlı olduğuna inanıyoruz. Üniversiteler, kamu araştırma kurumları ve özel sektöre ait araştırma ve geliştirme birimleri arasında bilgi, deneyim ve insan gücü alışverişini sağlayan, eşgüdümü gerçekleştiren ve bu çabaları destekleyen bir anlayış ve anlayıştan güç alan bir altyapı temel hedef olmalıdır. Bu çerçevede, özellikle gen mühendisliği ve teknoloji alanlarında gerekli araştırma ve geliştirme çalışmalarına önem ve ağırlık verilmelidir. Uzay ve havacılık ile savunma sanayilerinde ürün seçiminde ülke yararını gözeten çalışmalara öncelik verilmeli, özel bir yatırım ve sanayi geliştirme stratejisi izlenmelidir; doğa ve çevre dostu teknolojilere önem verilmelidir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye, soğuk savaş sonrası kazandığı bu konumunun kendisine yüklediği sorumlulukların bilinciyle, dünyanın dört bir yanında güvenlik ve istikrarın yanı sıra, refah ve kalkınma açısından da bölgesinde katkıda bulunmayı sürdürecektir ve dünyanın dört bir yanındaki ülkelerle daha fazla siyasi ve ekonomik işbirliği gerçekleştirme peşindedir.

Türkiye, yukarıda bahsettiğim çerçevede, geniş ufuklu bir dışpolitika izleyerek, değişen dünya düzeni içerisinde, giderek bir dünya devleti olma yolunda büyük mesafeler katetmektedir. Bugün, Türkiye, satın alma gücüne göre dünyanın en büyük 17 nci ekonomisidir; aynı zamanda, dünyanın en hızlı büyüyen 7 nci ekonomisidir. Türkiye, dünyada gayri safi milli hâsılasına göre en fazla yardım yapan 4 üncü ülkedir.

Bugün, Türkiye'nin önceliği, ikili ve çok taraflı, planda mevcut dış ekonomik ilişkilerini çeşitlendirmek ve geliştirmek, hedef olarak belirlediği pazarlarda kalıcı hale gelmektir. Türkiye, gerek ekonomik potansiyeli gerek mevcut insan kaynakları sayesinde bunu gerçekleştirebilecek güce sahiptir. Bu çerçevede, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, değişen uluslararası ekonomik koşullara uyum sağlamak amacıyla, gerekli politikaları benimsemekte tereddüt etmeyecek ve dış dünyaya açıklarıyla yeni piyasa arayışlarını sürdürecektir.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; dünyada ağırlığı duyulan uluslararası ilişkilere ve değişime yön veren önder bir ülke, güçlü ve saygın Türkiye olma yolunda, sekizinci beş yıllık kalkınma döneminde, Sayın Ecevit'in Başbakanlığındaki 57 nci, Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi Hükümetinin ve 21 inci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin bu büyük başarıları gerçekleştirmesini diler, hepinize saygılar sunarım. (DSP, MHP, ANAP ve DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Yakın.

Değerli milletvekilleri, gruplar adına yapılacak olan görüşmeler tamamlanmıştır.

Şimdi, şahsı adına, İstanbul Milletvekili Sayın Erol Al; buyurun efendim. (DSP ve MHP sıralarından alkışlar)

EROL AL (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hakkında kişisel görüşlerimi ifade etmek üzere söz aldım; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli arkadaşlarım, kalkınma planları, geleceğe dönük perspektifimizi belirleyen, toplumsal hedeflerin kâğıt üzerinde şeffaflaştırıldığı dokümanlardır. Bu hedeflerin anlamı olabilmesi için, bunlara ulaşılabilecek siyasi ve ekonomik iklimin yaratılması şarttır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da birtakım hedefler yer almıştır; ancak, bunlara ulaşılabilecek siyasi ve ekonomik ortam yaratılmadığından, hedeflerin pek çoğu kâğıt üzerinde kalmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan kalkınma hızı, enflasyon ve kamu borçlanma gereği gibi hayatî makro ekonomik hedeflerin şu an önümüzde bulunan planda da tekrarlanması, Türkiye için büyük bir talihsizliktir.

O halde, Türkiye, öncelikle, hedeflerini hızla ve kararlılıkla yakalayabilecek bir siyasal ve ekonomik örgütlenmeyi gerçekleştirmek durumundadır. Bu da, ancak, siyasetin, ülke gerçekleri ve gerekleri zemininde yapılmasıyla mümkün olacaktır. Türkiye, ülke gerçekleri ve sosyoekonomik gerekleri bir kenara koyarak bir yere varamayacağını eğer son kırk yıllık dönemde görebilmişse, bu dönemdeki en büyük kazancı da bu olmuştur.

Değerli arkadaşlarım, 57 nci cumhuriyet hükümeti, ekonomik gerçekler ve gerekler dikkate alınarak hazırlanan bir istikrar programını uygulamaktadır. Biz inanıyoruz ki, sağlanan siyasal ve ekonomik istikrar ortamı, çeşitli siyasî çıkar hesaplarına heba edilmez ise, bu program sayesinde Türk ekonomisi prangalarından kurtulacak, rant ekonomisi yerini reel ekonomiye bırakacak, gelir dağılımının düzeltilmesi imkânları yaratılacak, sanayileşme hızlanacak, işsizlik azalacak ve halkımız, hak ettiği yaşam düzeyine kavuşturulabilecektir.

Değerli arkadaşlarım, muhalefet sözcülerinin söylediklerinin aksine, 2000 yılı bütçe uygulama sonuçları umutlarımızı güçlendirecek işaretlerle doludur. Ocak-mayıs döneminde vergi gelirleri yüzde 110 artmış, buna karşılık, iki büyük depremin yarattığı hasarın tamiri için yapılan harcamalar dahil bütçe harcamaları ise aynı dönemde sadece, yüzde 50,4 artış kaydetmiştir. Aynı dönemde, faiz dışı fazla 4 katrilyon lirayı aşarak yıllık hedefin yüzde 58'ine ulaşmıştır. Tahvil ve bono faizleri, yıllık ortalama yüzde 50 olarak alınan hedefe karşın, yüzde 38 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sonbaharda yüzde 130'larda bulunan faizler, bugün ise yüzde 30'lu rakamlarda seyretmektedir.

Türkiye'nin, yılın ilk beş aylık döneminde 11,2 katrilyon gibi yüksek miktarda borç faizi ödediği bir gerçektir; ancak, burada dikkat edilmesi gereken nokta, kalan yedi aylık dönem için, sadece 6,8 katrilyon TL'lik içborç faiz stokunun kalmış bulunması ve bunun eklenmesiyle, toplamda 19,8 katrilyon TL'nin, 1,3 katrilyon TL altında kalınacak olmasıdır. Yılın ilk beş aylık döneminde gerçekleştirilen GSM lisansı ve POAŞ'ın satışıyla, enerji santralleri devir bedellerinin önümüzdeki dönemde bütçeye sağlayacağı kaynak hesaba katılırsa içborç faizlerinin tasfiyesinde daha başarılı bir dönem geçirileceği açıktır. Bu durum, enflasyonun da hedefler doğrultusunda inişini sürdürmesini beraberinde getirecektir. İstikrar programı hedeflerini yakalamak bir yana, aşan bir performans sergileyen 2000 yılı ilk beş aylık bütçe uygulamaları, 2001 yılı bütçesi üzerinde de etkisini gösterecek ve bütçenin, ülke ihtiyaçlarına cevap verecek hareket kabiliyeti kazanması büyük ölçüde sağlanabilecektir.

Sayın milletvekilleri, Türkiye'nin bugün bulunduğu nokta, kuşkusuz, iki, üç yıllık uygulamanın sonucu değildir; o nedenle, bugünkü ekonomik verilerle ilgili olarak muhalefet partileri sözcülerinin eleştirileri de anlamlı değildir. Bu eleştirileri seslendiren arkadaşlarımızın iktidarı ellerinde bulundurdukları süre, son kırk yılın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bir örnek verecek olursak, bugün şikâyet konusu olan gelir dağılımı bozukluğunu ifade eden Gini katsayısı, 1987 yılındaki 0,43 düzeyinden 1994 yılında 0,49'a yükselmiştir. Aynı dönemde hane halklarının yüzde 20'lik gelir grupları itibarıyla dağılımı dikkate alındığında, Türkiye genelinde en yoksul yüzde 20'lik hane halkı grubunun gelir payı 1987 yılında yüzde 5,2 iken, 1994'te 4,86'ya düşmüştür. En zengin yüzde 20'lik grubun payı 1987'deki yüzde 49,9 düzeyinden 1994'te yüzde 54,9'a yükselmiştir. En zengin yüzde 20'lik hane halkı grubunun payında bu dönemde ciddi bir artış meydana gelmiş ve bu grubun payı yüzde 50,9'dan yüzde 57,2'ye çıkmıştır.

Bir günlük devalfasyon oranının yüzde 40, yüzde 50'lere çıktığı, halkın döviz bütrolarının önünden geçmeye korktuğu, gecelik faizlerin yüzde 1 000'lere çıktığı, rant kesimine yüzde 506 faizle hazine bonusu satıldığı, enflasyonun yüzde 150'lere çıktığı bu dönemin başka bir sonuç yaratması da beklenemezdi.

Öte yandan, yoksul halk çocuklarının daha iyi bir eğitim alması amacıyla gerçekleştirilen sekiz yıllık kesintisiz eğitim reformuyla, yaklaşık 3 yılda 60 000 yeni dersliğin Türk millî eğitimine kazandırıldığını gözardı eden bazı arkadaşlarımız, ülkemizin bugünkü durumunun, kırk yıldır eğitime gerekli yatırımın yapılmamasından kaynaklandığını bilmelidirler.

Uluslararası rekabetin ana unsurlarından olan insan gücünün eğitim ve nitelik düzeyinin hızla geliştirilmesi, bilgi çağının olmazsa olmaz koşullarının başında gelmektedir. Çocuklarımızın akıl ve bilimin ışığında, siyasi taassuptan kurtarılarak Batı ülkelerindeki akranlarıyla rekabet edecek şartlarda yetiştirilmesi, cumhuriyet hükümetlerinin öncelikli görevidir. Her alanda yeterli sayıda ve nitelikli eleman yetiştirilmesi için planlama yapmak da cumhuriyet hükümetlerinin görevidir.

Değerli arkadaşlarım, istikrar programı uygulayan bir ülkede yapılması gereken şey, enflasyon hedefine uyumlu bir fiyat politikası belirlenmesidir ve hükümetimiz de bunu yapmaktadır. Destekleme fiyatlarında da, elbette, bu hedefe sadık kalmacaktır. Aksi halde, yüksek enflasyon, yüksek faiz kısıcının yolu yeniden açılacak, kazanan rant kesimi, kaybeden de yoksul halk kesimleri olacaktır.

Sözlerimi tamamlarken, tüm arkadaşlarımı, Türk halkının otuz yıllık utancı olan enflasyonun ortadan kaldırılmasına yönelik istikrar programını desteklemeye, programdan rahatsızlık duyan, rant geliriyle yaşamaya alışmış enflasyon lobisine alet olmamaya davet ediyor, hepimizi saygıyla selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın AI.

Şahsı adına ikinci konuşma hakkı, Tunceli Milletvekili Sayın Kamer Genç'in; buyurun efendim. (DYP sıralarından alkışlar)

KAMER GENÇ (Tunceli) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; gecenin bu saatinde yine karşınızdayım; hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli milletvekilleri, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını müzakere ediyoruz. Evvela, bu planı hazırlayan bürokrat arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz emeklerinden dolayı. Aslında, plan niye yapılır; bir devletin ihtiyaçları vardır, bir de kaynakları vardır. Eğer, devletin kaynakları, o bütün ihtiyaçlarını karşılarsa, plana ihtiyaç yok. İhtiyaç çok, kaynak kıt; o halde, kıt kaynakların bu çok ihtiyaçlara nasıl harcanacağı konusunda ciddi bir inceleme yapmak lazım. Planlama fikri de bundan doğmaktadır.

Şimdi, kaynak, devletin gelirleridir, elde edebileceği gelirlerdir. Acaba, devlet, kaynağı, gelirleri, sağlıklı topluyor mu; hakça bir gelir dağıtımı sağlanabiliyor mu; evvela, bunun incelenmesi lazım. Nedir? Türkiye'de, bir vergi toplama politikaları vardır; ama, maalesef, Türkiye'de, son zamanlarda, vergi hakça toplanmamaktadır ve vergi, vergi ödeme gücüne sahip olan kişiler tarafından verilmemektedir. Vergi inceleme, aşağı yukarı, kaldırılmıştır veyahut da çok alt sınırlara indirilmiştir. Güçlü sermaye gruplarının hesapları tetkik edilmektedir. Dolayısıyla, devletin sahip olması gereken kaynaklar, devlet organları tarafından, bir defa, yeteri kadar elde edilmemektedir. Elde edilmeyince de, bu kaynakların sarf edilmesi gereken hizmetler yapılmamaktadır; işin özü bu. Ayrıca da, bu hizmetler yapılırken de, sarfiyatta, acaba, sağlıklı bir sarf sistemi gözetilmekte midir? Onu da incelediğimiz zaman, maalesef, o da yerinde yapılmamaktadır; çünkü, bir ihale sistemi var; maalesef, birçok kanunu getiriyoruz buraya, ihale sistemine tabi değil. Özel, davetiye usulüyle harcamalar yapılmaktadır veyahut da bunlar, bazı hizmetler, özellikle bizim bölgelerimizde, bir bakıyorsunuz, köyün içmesuyu ihale edilmiş, gidilmiş, yapılmış, müteahhit parasını almış; ama, bir bakıyorsunuz ki, ne hizmet yapılmış ne su akıyor! Bir yol ihalesi yapılmış, gidilmiş parası alınmış; ama, ortada yol yok. Yani, bu da, tabii, o çevrenin yarattığı, olağanüstü hal bölgesinin yarattığı denetimsizliğin, orada sağladığı avantajlar.

Ayrıca, toplanan kaynakların sarfında önemli olan, mesela, en önemli şeylerden birisi de, bu kaynakların -biraz önce de burada söylenildi- son zamanlarda, özellikle son yıllarda, bankalar vasıtasıyla, devletin kaynaklarının, belirli kişiler tarafından, bankaların içlerinin boşaltılması suretiyle, heba edilmesidir. Siz, devletin vergisini topluyorsunuz, topluyorsunuz, topluyorsunuz, bir bakıyorsunuz, üç bankanın, beş bankanın içi boşaltılıyor... Biliyorsunuz, 6 milyar dolar, son beş bankaya verildi; ondan önce, 6 milyar dolara yakın, başka bankalara verildi. Bunlar görünen, bir de görünmeyenler var, daha doğrusu, incelenmeyenler var. Geçen gün, birisi, bana, çok güvendiğim bir arkadaş, Halk Bankasının Levent Şubesinde 150 trilyon batak para var... Tabii bunların belgeleri gelecek, bu kürstilerde getireceğiz.

Şimdi, devlet harcamalarının, devlet paralarının bu kadar sorumsuzca harcandığı bir ülkede, siz kaynak bulmaya çalışsanız da neye yarar; çünkü, kaynaklar usulüne uygun harcanmıyor, harcanmayınca da, o zaman, yani, bir yandan... Bir kaynar çeşmeyi düşünün, bir bakıyorsunuz, o çeşme çıkıyor, o çeşmenin suyundan yararlanmanız gerekirken, çeşme kumdan kayboluyor... Türkiye'nin geliri, harcamaları bu durumda olunca, maalesef, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum da vahim bir duruma, vahim bir duruma geliyor.

Şimdi, ben, tabii, hakikaten, ülkemizdeki teknik seviye belki çok büyük bir seviye değil; ama, bugün, sabahleyin -yani, bu hale gelmesine seviniyorum bir yandan da, hani, nereden nereye geldik diye bir şey söyleyeyim- saat 06.00'da uçağa atladım, Elazığ'a gittim, oradan Tunceli'ye geçtim, orada bir toplantıya katıldım, akşama doğru da geldim, Malatya'dan uçağa atladım, buraya geldim, bugün, burada konuşayım diye; çünkü, söz aldım, bir de, hani, söz alıp da buraya gelmemeyi biraz da kendime yediremedim. O bakımdan; yani, bunlar güzel gelişmeler; ama, acaba, biz, Türkiye'deki... Yani, dünyadaki teknolojik gelişmeyi; geçmişe göre baktığımız zaman, tabii, 2 000 kilometrelik yol, bunun haftalarca gidilmediği anlar oldu; ama, şimdi, işte, 1 günde gidilip geliyor. Tabii, bizim ilimizde de uçak alanı da olmadığı için, yine de, buna şükrediyoruz; ama, daha güzel şeyler yapabiliriz.

Şimdi, kişisel konuşuyoruz... Tabii, planlamayla ilgili olarak, 265 sayfalık, herbirisi ayrı ayrı, uzun azadiya tez konusu olabilecek bölümler var; ama, biz, burada, 10 dakika konuşuyoruz, gruplar 20 dakika konuşuyor. (DSP sıralarından "2 saat" sesleri)

Şimdi, bizim bölgemizle ilgili konuşmak zorundayım, kişisel olarak konuştuğum için.

Değerli milletvekilleri, bir defa, çok şükür, uzun zamandan beri, burada, terör olayları bitti. Bence, hükümet, hiç olmazsa, bu Meclisi tatile sokmadan önce bu olağanüstü hali kaldırmalıdır. Kaldırmaması halinde, olağanüstü hal şartları devam edince, olağanüstü hal şartlarının varlığını kanıtlamak için bazı suni girişimlerin olduğunu da hissediyoruz. Yani, bazı çevreler tarafından olaylar yaratılmaya çalışılıyor. Yani, kıyamet kopmaz ki canım, ne olur, o insanlar, 1978'den beri sıkıyönetim ve olağanüstü halin ezici, hakikaten sıkıntılı içinde yaşayan insanlar. Bunu, bir kaldıralım.

İkincisi, biliyorsunuz, bu terör nedeniyle, bu bölgelerde birçok insan yerlerinden, köylerinden edildi, köyleri yakıldı yıkıldı, göç ettiler ve büyük bir kısmı şehir merkezlerine, bir kısmı da başka yerlerde, çok kötü şartlarda yaşıyorlar. Şimdi, beş yıllık bir plan yapacağımıza göre; evvela, bu planı yaparken, hakikaten, Türkiye'nin birinci öncelikli meseleleri hangisidir... Bana göre, evvela, bu doğu ve güneydoğudan, olağanüstü hal nedeniyle yerinden göç eden insanların, tekrar yerlerine, yani köylerine yerleşmeleri veyahut da toplu yerleşme birimlerine yerleştirilmesini sağlayacak bir çare aramak lazım. Bu planda, bununla ilgili bir şey yok. Kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili küçük bir bölüm var; bir de, kırsal kalkınma planı diye küçük bir bahis var.

Aslında, bence, Türkiye'nin şu anda en önemli birinci sorunu işsizlik; ikincisi de, bu olağanüstü hal şartları nedeniyle yerinden, yurdundan giden insanların problemlerine bir an önce çare bulunmasıdır. Bunlar, bölgemizin temel sorunlarıdır.

Mesela, yıllarca, ilçelerimize hizmet gitmedi olağanüstü hal nedeniyle, köylerimize hizmet gitmedi olağanüstü hal nedeniyle. 1990 yılına kadar -buradaki tutanaklarda vardır- Tunceli hudutları içinde 1 kilometrelik asfalt yol yoktu. Son zamanlarda biraz yapıldı; ama, bunları da telafi etmemiz lazım. İçmesuyu olmayan birçok köyümüz var. Hâlâ, yayla yasağı var. Tabii, bu olağanüstü hal şartları kaldırıldığı takdirde, bu insanlar, normal bir rejimde yaşayacaklar. Hükümete özellikle rica ediyoruz; demin de dediğim gibi, çok önemsedğim bir konu; çünkü, bu olağanüstü hal kalkmadıkça... Buradaki insanların yaşam koşulları maalesef normal değil değerli arkadaşlar. Olağanüstü hal bölgesinde yaşadığımız zaman, sabah evinizden dışarıya adımınızı attığınızda bir devlet gücünün müdahalesiyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Yani, ben, şu haklı veya haksız demiyorum; ama, bunu bir kaldıraçım, bir görelim canım; yani, eğer, hakikaten bir şey varsa, burada terör falan tekrar hortlarsa, iki günde Meclisimiz bu kararı alabilir. Yani, hükümetimiz niye bu konuda bir adım atmıyor, ben de bilemiyorum ve bunu özellikle vurgulamak da istiyorum. Tabii, konu çok geniş; ama, konuşma süremiz de çok kısa...

Ben, planın, ülkemize, milletimize hayırlı olmasını diliyorum.

Bir de, şunu özellikle belirtmek istiyorum: Değerli arkadaşlarım, plan yapıyorsak, bu plan hükümlerine riayet etmemiz lazım. Şimdi, buraya kanunlar geliyor. Plan yapıldığına göre, harcamaların da bu plana göre yapılması lazım. Bu kanunlar, gerek hükümet tarafından hazırlandığı zaman veya teklif zamanında veya Genel Kurulda müzakere edildiği zaman, bir bakıyorsunuz, plan bir tarafa atılıyor ve o kadar değişik harcama kalemleri getiriliyor ki... O zaman plan yapmaya ne gerek var.

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

BAŞKAN – Lütfen, tamamlayın efendim.

KAMER GENÇ (Devamla) – Plan, eğer bu Meclis tarafından yapılıyorsa, bu planın hükümlerine de uymak lazım; eğer uyulmuyorsa, plan yapmamak lazım.

Bir bakıyorsunuz, burada bir önerge veriliyor, trilyonlarca masraf kalemi getiriliyor; karşılığı yok. O bakımdan, Meclis çalışmalarında, özellikle hükümetin de buna dikkat etmesi gerekir.

Sizleri daha fazla yormak istemiyorum.

Saygılar sunarım efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Genç.

Değerli milletvekilleri, alınan karar gereğince, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının görüşmelerine devam etmek ve 26 Haziran 2000 Pazartesi günü saat 14.00'te toplanmak üzere, birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati: 01.07

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ GÜNDEMİ

118 İNCİ BİRLEŞİM

25 . 6 . 2000 PAZAR

Saat : 14.00

1

BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

2

ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

1. – Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600) (S. Sayısı : 516) (Dağıtma tarihi : 23.6.2000)

3

SEÇİM

4

OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

5

MECLİS SORUŞTURMASI RAPORLARI

1. – 20 nci Yasama Döneminde Yozgat Milletvekili Yusuf Bacanlı ve 55 Arkadaşı Tarafından Verilen Denizcilik Müsteşarlığına Ait Bazı İşlerin İhalelerinde ve Personel Alımıyla İlgili Konularda Görevini Kötüye Kullanma, İhaleye Fesat Karıştırma ve Evrakta Sahtecilik Suçlarını İşlediği ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240, 339 ve 366 ncı Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Burhan Kara Hakkında Anayasanın 100 üncü ve İçtüzüğün 107 nci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/29) (S. Sayısı: 501) (Dağıtma tarihi: 16.6.2000)

2. – 20 nci Yasama Döneminde İstanbul Milletvekili Halit Dumankaya ve 71 Arkadaşı Tarafından Verilen Başbakanlık Örtülü Ödeneğini 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77 nci Maddesine Aykırı Bir Şekilde Harcamak Suretiyle Hazineyi Zarara Uğratarak Görevini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240 ıncı Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye Eski Bakanı İsmet Atilla Haklarında Anayasanın 100 üncü ve İçtüzüğün 107 nci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Soruşturması Açılmasına İlişkin Önerge ve Meclis Soruşturması Komisyonu Raporu (9/27) (S. Sayısı: 502) (Dağıtma tarihi : 16.6.2000)

6

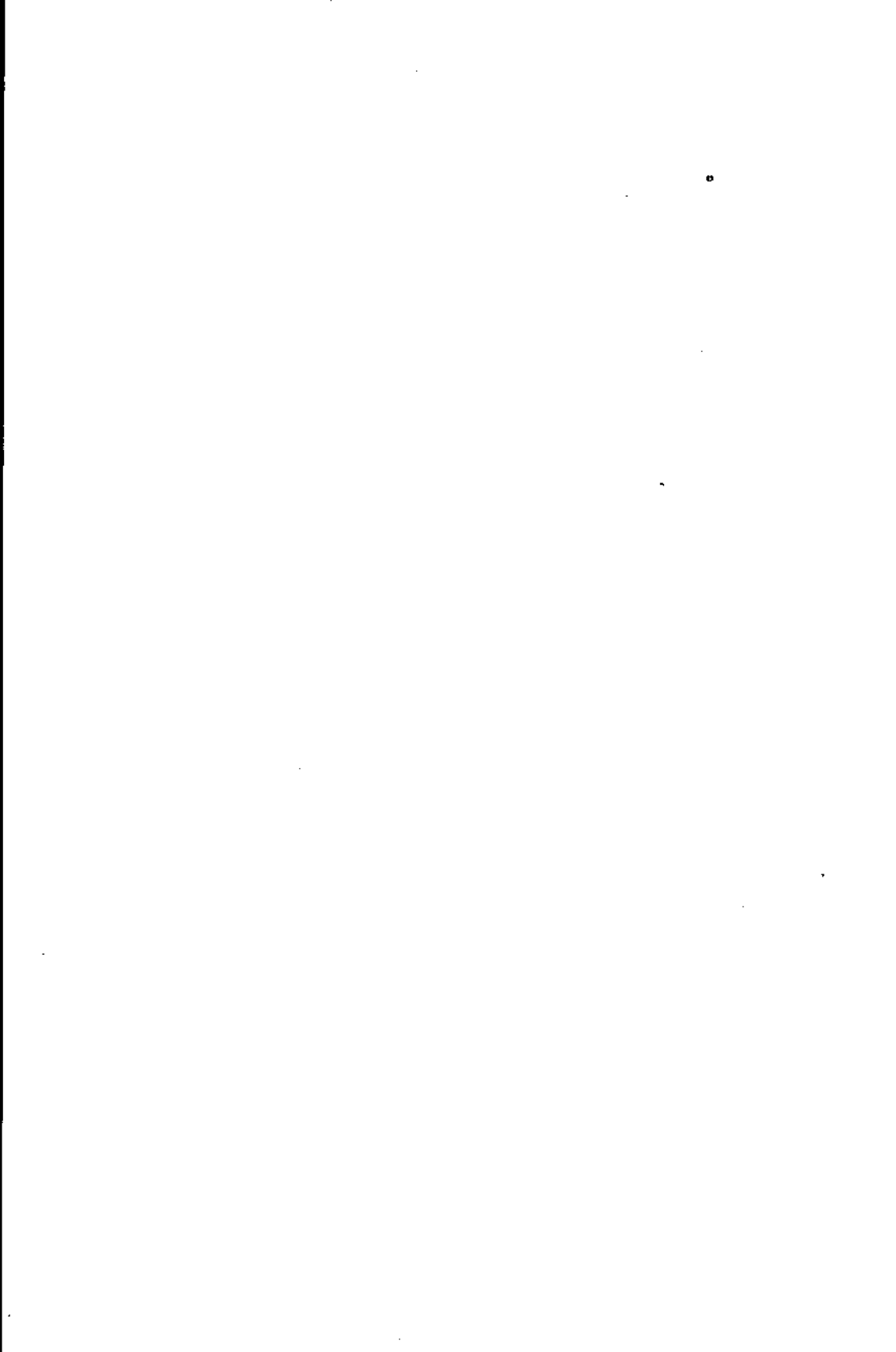
GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞTIRMASI YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER

7

SÖZLÜ SORULAR

8

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

T.B.M.M.

(S. Sayısı : 516)

Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Sunulduğuna Dair Başbakanlık Tezkeresi ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (3/600)

T.C.

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar

7.6.2000

Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.KKG/166-25/2828

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığınca hazırlanıp Yüksek Planlama Kurulunda görüşülmüş ve Bakanlar Kurulunun 6.6.2000 tarihli ve 2000/684 sayılı Kararıyla kabul edilmiş olan "Uzun Vadeli strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)", 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 27 nci ve 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanununun 1 inci maddelerine göre ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Devlet Bahçeli
Başbakan V.

BAKANLAR KURULU KARARI

Devlet Planlama Teşkilâtı Müsteşarlığınca hazırlanıp Yüksek Planlama Kurulunun 5.6.2000 tarihli ve 2000/33 sayılı Raporu ile teklif edilen ekli "Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)"nın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 27 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 6.6.2000 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Devlet Bahçeli
Başbakan V.

Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	En. ve Tab. Kay. Bak. ve Başb. Yrd. V.
<i>D. Bahçeli</i>	<i>H. H. Özkan</i>	<i>S. Oral</i>
Devlet Bakanı V.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>M. İ. Talay</i>	<i>Prof. Dr. T. Toskay</i>	<i>M. Keçeciler</i>
Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı V.
<i>Prof. Dr. Ş. S. Gürel</i>	<i>F. Bal</i>	<i>Y. Okuyan</i>
Devlet Bakanı	Devlet Bakanı V.	Devlet Bakanı V.
<i>M. Yılmaz</i>	<i>Prof. Dr. H. Y. Gökçalp</i>	<i>M. Keçeciler</i>
Devlet Bakanı V.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>M. Yılmaz</i>	<i>Prof. Dr. Ş. Üşenmez</i>	<i>E. S. Gaydalı</i>
Devlet Bakanı	Devlet Bakanı V.	Adalet Bakanı V.
<i>F. Ünlü</i>	<i>F. Bal</i>	<i>M. Bostancıoğlu</i>
Millî Savunma Bakanı V.	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı V.
<i>Prof. Dr. Ş. Üşenmez</i>	<i>S. Tantan</i>	<i>Prof. Dr. Ş. S. Gürel</i>
Maliye Bakanı	Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık ve İskân Bakanı
<i>S. Oral</i>	<i>M. Bostancıoğlu</i>	<i>K. Aydın</i>
Sağlık Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Tarım ve Köyişleri Bakanı
<i>Doç. Dr. O. Durmuş</i>	<i>Prof. Dr. E. Öksüz</i>	<i>Prof. Dr. H. Y. Gökçalp</i>
Çalışma ve Sos. Gİlv. Bakanı	Sanayi ve Ticaret Bakanı	Kültür Bakanı
<i>Y. Okuyan</i>	<i>A. K. Tanrıku</i>	<i>M. İ. Talay</i>
Turizm Bakanı V.	Orman Bakanı	Çevre Bakanı
<i>E. S. Gaydalı</i>	<i>Prof. Dr. N. Çağan</i>	<i>F. AYTEKİN</i>

Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Plan ve Bütçe Komisyonu
Esas No. : 3/600
Karar No. : 121

22.6.2000

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

19.6.1994 tarihli ve 540 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 27 nci maddesi ile 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kalkınma Planlarının Yürürlüğe Konması ve Bütünlüğün Korunması Hakkında Kanunun 1 inci maddesi gereğince Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca hazırlanıp, Yüksek Planlama Kurulunda görüşülen ve Bakanlar Kurulunun 6.6.2000 tarihli ve 2000/684 sayılı kararı ile kabul edilerek 7.6.2000 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan ve Başkanlıkça 9.6.2000 tarihinde Komisyonumuza havale edilen "Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)" taslağı, 3067 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca 24 saat içinde gündeme alınarak, Komisyonumuzun 12.6.2000 tarihinde başlayıp, 21.6.2000 tarihinde sona eren 55, 57, 58, ve 59 uncu birleşimlerinde Hükümeti temsilen Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan TANRIKULU ile Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığı temsilcilerinin de katılımlarıyla incelenip görüşülmüştür.

Bilindiği gibi; Dünyada kapsamlı ve hızlı değişimin sürdüğü bir dönemde, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin yönlendirilmesi bakımından önemli bir işlevi üstlenecek olan ve Cumhuriyetin 100 üncü yıldönümüne rastlayan 2023 yılına kadar uzanan Uzun Vadeli Stratejiler ile Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) yıllarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ana başlıklar itibariyle incelendiğinde;

- Birinci Bölümde; VIII. Plan öncesinde dünyada ve Ülkemizdeki ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere,

- İkinci Bölümde; Ülkemizin uzun vadeli gelişme amaç ve stratejisine,

- Üçüncü Bölümde; Planın temel amaç ilke ve politikalarına,

- Dördüncü Bölümde; Planın makroekonomik politika, hedef ve tabminlerine,

- Beşinci Bölümde; Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilere,

- Altıncı Bölümde; Türkiye'nin bölge ülkeleri ve diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerine,

- Yedinci Bölümde; Son yıllarda dünyada da oldukça ön plana çıkan bölgesel gelişme politikaları konusunda Ülkemizde izlenmesi öngörülen temel politikalar ve ilkelere,

- Sekizinci Bölümde; Sosyal ve ekonomik sektörlerle ilgili gelişme, hedef ve politikalara,

- Dokuzuncu Bölümde; Kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılmasına,

- Onuncu Bölümde ise ; Ekonomide etkinliğin artırılması için temelde verimlilik ve kalite kontrol, rekabet hukuku ve politikaları, fikri hakların korunması, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması gibi konulara,

yer verildiği anlaşılmaktadır.

Uzun vadeli gelişmenin temel amacı; temel değerlerimizi ve kimliğimizi koruyarak, bilgi toplumuna geçişin sağlanması ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Türkiye'nin jeostratejik konumu, kültürel birikimi ve ekonomik ve sosyal alanda sağlayacağı gelişmeler sonucu 2010'larda bölgesel bir güç olarak etkinliğini daha da artırması, 2020'lerde ise küresel bir güç olması hedeflenmektedir.

Toplumsal dönüşümü öngören uzun vadeli gelişme stratejisinin ilk beş yıllık dönemini kapsayacak olan VIII. Planda, toplumun yaşam kalitesinin artırılması, Ülkemizin dünya hasılasından daha çok pay alması, Avrupa Birliği üyeliği perspektifinde dünya ile bütünleşmesinin hızlandırılması, Ülkemizin dünyada ve bölgede daha etkin bir güç haline gelmesi amaçlanmaktadır.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Hedefleri;

- Makroekonomik istikrarın sağlanması,
- Rekabetçi bir ekonomik yapının geliştirilmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması,
- Teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi,
- İstihdamın artırılması, yoksullukla mücadele edilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi,
- Bölgearası gelişmişlik farkının azaltılması,
- Sosyal güvenlik sisteminin yaygınlaştırılması,
- Kamu yönetimi ve adalet sisteminde etkinliğin artırılması,
- Yolsuzluğun önlenmesi,

- Kültürel ve tarihi değerlerin korunması,
  - Enerjinin yeterli düzeyde sağlanması,
  - Diğer altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve ekolojik dengenin korunması,
- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının öncelikleri ise;

- Kamu açıklarının azaltılması ve özelleştirmenin hızlandırılması,
- Eğitim sisteminde gerekli yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi ve sağlık hizmetlerinde etkinliğin artırılması,
- Yüksek katma değerli sanayi ve hizmet sektörlerinin geliştirilmesi,
- Bilgi ve iletişim ağlarının geliştirilmesi,
- Ar-Ge harcamalarının artırılması,
- Girişimciliğin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi,
- Rekabetçi bir ortamın geliştirilmesi,
- Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılması,
- Etkin bir tarımsal yapının oluşturulması,
- Üretken yatırımlarla istihdamın geliştirilmesi,
- Kayıtdışılığın azaltılması,
- Sosyal sigorta hizmetlerinde nimet-külfet dengesinin dikkate alınması,
- Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölge kaynak ve imkanlarının değerlendirilmesi,
- Altyapı hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanması, enerji talebinin güvenilir ve sürekli şekilde ve düşük maliyetlerle karşılanması,
- Adalet hizmetlerinde ve kamu yönetiminde etkinliğin artırılması, olarak tesbit edilmiştir.

VIII. Beş Yıllık Planın Makroekonomik Politikaları;

VIII. Plan döneminde makroekonomik politikaların temel hedefi; enflasyonu AB kriterleri ile uyumlu düzeylere düşürmek, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamı tesis etmek ve AB'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda ekonominin rekabet ve uyum gücünü artırarak olarak belirlenmiştir. Bu temel hedefler çerçevesinde;

1- Maliye Politikası:

- Kamu açıklarının kalıcı bir biçimde azaltılması ve sürdürülebilir bir finansman yapısına geçişin sağlanması çerçevesinde, kamu harcama, gelir ve borçlanma politikalarının tutarlı ve etkin bir biçimde uygulanması,
- Kamusal faaliyet alanı içinde yer alan ve hizmetin niteliği itibarıyla bütçe ile ilgisi kurulması gereken kamusal harcamaların bütçe içine alınması,
- Malî disiplinin sağlanması, kaynakların stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanılması gibi temel bütçesel sonuçların elde edilmesinde önemli bir araç olan malî saydamlığın yaygınlaştırılmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi ve bu amaçla öncelikle muhasebe ve malî raporlama standartlarının geliştirilerek sisteme aktif bir şekilde dahil edilmesi, performans denetimine geçilmesi,
- Siyasî ve yönetsel yetki ve sorumlulukların kamusal hizmetin üretimi sürecinde açık olarak tanımlanması ve bu tanımlar üzerine kurulu bir hesap verme sorumluluğunun geliştirilmesi,
- Kamu harcamalarının artışının kontrol altına alınarak kaynakların tahsisinde hizmet-maliyet ilişkisinin sıkı bir şekilde kurulması ve sektörel önceliklere önem verilmesi,
- Vergi sisteminin basit ve anlaşılır hale getirilerek, yeterli ve etkin belge düzeni ve otokontrol mekanizmalarının geliştirilmesi, vergi kayıp ve kaçakların azaltılarak verginin tabana yayılması,
- Kamu borçlanmalarının düzenli bir şekilde raporlanarak, kamu borç stokunun şeffaf bir hale getirilmesi, kamu malî sisteminde öngörülen disiplinin sağlanması amacıyla, borçlanmaya ilişkin ilke ve sınırlamaları içeren bir borçlanma programının bütçe ekinde yayınlanması,
- Bütçe içi fonların tümüyle kaldırılarak, bütçe dışı fonlardan kuruluş amaçları doğrultusunda çalışmayanların tasfiye edilmesi, fonlara ek malî yükümlülük getirilmemesi ve bu kapsamda yeni fon kurulmaması, faaliyetine devam edecek olan bütçe dışı fonların denetiminde etkinliğin sağlanması.

2- Para, Kur ve Mali Sisteme İlişkin Politikalar;

- Para politikasının enflasyonla mücadele hedefiyle uyumlu bir şekilde yürütülmesi,
- Enflasyonun 2002 yılı sonuna kadar düşürülmesi için kur hedeflemesi politikasının kullanılması, 2003 yılından itibaren fiyat istikrarını ön planda tutan bir para politikası ile ikame edilmesi,

• Mali sistemi güçlendirmek için gerekli düzenlemelerin yapılması, mali kurumların güçlü bir yapıya kavuşturulması, saydamlığın sağlanması, etkin bir denetim ve gözetim sisteminin oluşturulması, uluslararası norm ve standartların dikkate alınması, mali aracılığın etkin hale getirilmesi,

• Sermaye piyasasının uzun vadeli fon teminine elverişli yapıya kavuşturulması ve piyasanın arz yönünden gelişmesini sağlayacak düzenlemelere ağırlık verilmesi,

3- KİT ve Özelleştirme Politikaları;

• Devletin özelleştirme yoluyla üretim alanından çekilerek asli işlevine ağırlık verilmesi ve rekabetçi piyasa düzenini sağlama işlevini dünyadaki dönüşümü dikkate alarak yerine getirmesi için gerekli düzenlemelerin sürdürülmesi,

• Özelleştirme kapsamında kalan kamu kuruluşlarının verimli çalışmalarının sağlanması, bu amaçla kurum yapılarının yeniden düzenlenmesi, performans dayalı bir yönetim ve işletme anlayışının geliştirilmesi,

4- Yatırım Politikaları;

• Dünya ile entegrasyonu, bilgi ekonomisinin oluşturulması ve doğrudan yabancı sermayenin özendirilmesi,

• Kamu yatırımlarında eğitim, sağlık, teknoloji altyapısı, enerji, sulama, kentsel altyapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında denge sağlayıcı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilmesi,

• Kamu yatırımlarında ilgili kurumların işbirliğinin sağlanması, proje bazında katılım mekanizmalarının geliştirilmesi ve yatırım alanları konusunda bilginin üretimi ve yaygınlaştırılmasının desteklenmesi,

5- Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi Politikaları;

• İhracatta, rekabet gücünün verimlilik ve kalite artışıyla geliştirilmesi ve dünya ticaretindeki eğilimlere paralel yapısal bir dönüşümle Türkiye'nin dünya ticaretinden daha fazla pay almasının sağlanması,

• İthalatın haksız rekabete yol açmaması, ülke standartları ve sağlık koşullarına uygun olması ve çevreye zarar vermemesi için uluslararası kurallar çerçevesinde yapılan düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması,

şeklinde özetlenebilir.

Komisyonumuzun, 12.6.2000 tarihinde yaptığı 55 inci birleşiminde, VIII inci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ilgili olarak, Hükümet adına Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan TANRIKULU tarafından yapılan sunuşta,

- Bilim ve teknoloji alanında uzun yıllar sonucu sağlanan birikimlerin sırasıyla, mikroelektronik, bilgi teknolojisi ve iletişim teknolojilerine uygulanmasıyla yeni bir çağa girildiği,

- 1970'li yıllarda başlayan küreselleşmenin 1990'lı yıllarda hakimiyetini iyice hissettirerek, 2000 yılında yeni bir dünya düzeni haline geldiği,

- Bilim ve teknolojinin bu denli gelişme ve hatta sıçrama göstermesinin orjiniinde insan hak ve hürriyetlerindeki gelişmeler ile bu gelişmelerin ekonomik sisteme uygulanmasının bulunduğu,

- Dilşünce sahasındaki gelişmeler ve bunlara teknolojiye ve ekonomide hayat bulmasının demokratik katılımçılık ve ekonomik girişimcilğe dayalı bir sistemi ortaya çıkardığı,

- Demokratik katılımçılık ve ekonomik girişimcilğe dayalı yeni toplum düzeninin itici gücü olan bilgiye sahip olma ve bilginin kullanımının, insan unsuruna yapılacak yatırım ve o insanların bilgiyi üretime dönüştürebilecekleri altyapının önemini giderek artırdığı,

- Ülkelerin politikalarını gözden geçirmek ve yeni oluşan dünya şartlarına intibak ettirmek zorunda oldukları, insanların; yeni düzenin gereklerine uygun demokrat, katılımçı, girişimci, özgün fikirler üretebilen, risk alabilen ve kültürel yönden güçlü nitelikte yetiştirebilen ülkelerin bu yarışta ayakta kalma şansının olabileceği, 2001-2005 yıllarını kapsayan VIII. Beş Yıllık Planın bu gelişmeler doğrultusunda hazırlandığı,

- Cumhuriyetin 100 üncü yıldönümüne rastlayan 2023 yılına kadar uzanan uzun vadeli gelişme stratejisinin, dünyada yaşanmakta olan kapsamlı ve hızlı değişimi gözönünde bulundurarak, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin yönlendirilmesinde önemli bir işlev üstleneceği,

- 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejisinin temel amacının; Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma hedefi doğrultusunda, Türkiyenin 21. yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımçı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti haline gelmesi olduğu.

Türkiye'nin gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmesi durumunda 2001-2023 döneminde;

Yıllık ortalama yüzde 7 dolayında büyüme hızı sağlaması ve büyümenin yaklaşık yüzde 30'unun toplam faktör verimliliğinden kaynaklanması, böylece 1998 yılında 3.200 dolar olan kişi başına gelirin 2023 yılında Avrupa Birliği düzeyine yaklaşmasının beklendiği, dönem sonunda 1.9 trilyon dolar civarında GSMH ile dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmesinin öngörüldüğü,

2023 yılında tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam katma değer içindeki paylarının sırasıyla yüzde 5, 30 ve 65 olmasının beklendiği, istihdamın yapısındaki temel değişimin tarım ve hizmet sektörlerinde gerçekleşmesi ve dönem sonunda tarımın payının yüzde 10'lara gerilemesinin öngörüldüğü,

Uzun dönemde nüfus artış hızının yavaşlayarak, ortalama yıllık yüzde 1.1'e ve 2020 yılından sonra yüzde 1'in altına düşeceğinin tahmin edildiği, uzun vadede nüfusun kendi kendini yenileyebilmesi ve dinamik bir yapıya sahip olmasının esas olduğu, nüfus artış ve doğurganlık hızının belirli düzeyde istikrar kazanmasının önem arzettiği, 1999 yılında, 0-14, 15-64 ve 65 ve üstü yaş grupları itibarıyla sırasıyla yüzde 31, 64, ve 5 olan nüfus dağılımının, 2023 yılında yüzde 23, 69 ve 8 olarak gerçekleşmesinin tahmin edildiği,

1997 yılı nüfus tespitine göre yüzde 60'lar düzeyinde olan kentsel nüfus payının, dönem sonunda yüzde 90 düzeyine ulaşmasının beklendiği,

Okullaşma oranının, ilköğretimde ve ortaöğretimde yüzde 100, yükseköğretimde yüzde 50 düzeyine ulaşmasının hedeflendiği,

2000 yılında yüzde 22 dolayında gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım harcamalarının GSMH içindeki payının, tedricen artarak 2023 yılında yüzde 27 civarında gerçekleşmesinin beklendiği,

2000 yılında yüzde 30 dolayında olan kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının dönem sonunda yaklaşık yüzde 10 düzeyine gerilemesinin öngörüldüğü,

Kamu yatırımlarının artan oranda eğitim, sağlık ve AR-GE alanlarında yoğunlaştırılması, enerji, ulaşım ve haberleşme sektörlerinin yatırım paylarının 2010 yılına kadar düzeylerini koruması ve 2010 yılından itibaren tedricen düşürülmesini hedeflendiği,

ifade edilmiştir.

VIII. Beş Yıllık Plan döneminde;

- Toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olacağı,

- Kesintisiz bir büyüme sürecini gerçekleştirebilmek için, uygun gelir politikası izlenmesi ve kamu kesimi dengesinin kurulması suretiyle enflasyonun kalıcı biçimde tek haneli düzeye indirilmesi çabalarının kararlılıkla sürdürüleceği, maastricht kriterlerinin sağlanmasına önem verileceği,

- Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımların atılacağı,

- Bölge gelişmesine katkıda bulunacak etkin bir ulaşım alt yapısının en kısa sürede gerçekleştirileceği,

- İnsanımızın hakettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla, gelir dağılımının düzeltilmesine ve yoksullukla mücadelede, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verileceği,

- Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş bilgi çağı insanını yetiştirecek bir eğitim sisteminin amaçlandığı,

- Sağlık hizmetlerinin, eşitlik ve hakkaniyet içinde halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir yapıya kavuşturulacağı,

- Ulusal ve uluslararası düzeyde bilgiye erişimin kolaylaştırılarak bilgi kullanımının yaygınlaştırılması için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yapılarak bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısının hızla geliştirileceği,

belirtilmiştir.

Planın makroekonomik öngörülerinin ise;

- GSYİH'nin yılda ortalama yüzde 6.5 , GSMH'nin ise % 6.7 oranında artacağı tahmin edildiği,

- Tarımın GSYİH içindeki payının yüzde 17.2'den yüzde 14'e düşmesi, sanayinin payının yüzde 23.3'den 23.8'e ve hizmetlerin payının ise yüzde 59.5'den yüzde 62.2'ye yükselmesinin beklendiği,

- Büyümenin üretim yönünden geleneksel belirleyicileri olan sermaye stoku ve istihdamda belirgin bir artışın öngörüldüğü, kamu ve özel yatırımlarda gerçekleşmesi beklenen artış nedeniyle toplam sabit sermaye yatırımlarının yılda ortalama yüzde 7,1 oranında artacağı tahmin edildiği,

- 2000 yılında cari olarak yaklaşık 3.000 dolar düzeyinde olan kişi başına GSMH'nın, 2005 yılında 4.300 dolar seviyesine yükseleceğinin tahmin edildiği,

- Kamu sabit sermaye yatırımlarının yıllık ortalama yüzde 8,5 artmasının planlandığı özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6,5 artacağı tahmin edildiği. özel sabit sermaye yatırım harcamalarında öngörülen artışın ağırlıklı olarak makina-teçhizat yatırımlarından kaynaklandığı.

- Özellikle faiz giderlerinde sağlanacak azalışa bağlı olarak, kamu reel harcanabilir gelirinin GSMH içindeki payının 2000 yılındaki yüzde 4,5 seviyesinden 2005 yılında yüzde 17,1'e yükselmesinin beklendiği, bu durumun kamu yatırımlarındaki önemli artışın yanında, kamu tüketiminin de plan döneminde yılda ortalama yüzde 7,6 oranında artmasını sağlayacağı,

- VII. Plan döneminde 100 kabul edilen özel yatırım reel endeksinin de benzer bir eğilimle, VIII. Plan döneminde eğitimde 223,5'e, enerjide 117,4'e ve sağlıkta 108,3'e yükselmesinin beklendiği,

- 1998 fiyatlarıyla, yurtiçi tasarruf oranının, 2000 yılına göre belirgin bir değişiklik göstermeyeceği ve yaklaşık yüzde 17 düzeyinde gerçekleşeceğini tahmin edildiği, bununla birlikte özel tasarruf (özel tasarruf/özel harcanabilir gelir) oranının yaklaşık 8 puan azalacağını, kamu tasarruf (kamu tasarrufu/kamu harcanabilir gelir) oranının ise 2002 yılı itibarıyla pozitif geçerek 2005 yılında yüzde 16'ya ulaşacağını tahmin edildiği,

- İhracatın (fob) yılda ortalama yüzde 11 oranında artarak 2005 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 46,5 milyar dolara ulaşmasını beklendiği, ayu dönemde ithalatın (cif) yılda ortalama yüzde 10 oranında artarak 2005 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 79 milyar dolara ulaşacağını tahmin edildiği. böylece ihracatın ithalatı karşılama oranının plan dönemi sonunda yüzde 63 olmasının beklendiği,

- 2000 yılında 7,2 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenen turizm gelirlerinin 2005 yılında 11,6 milyar dolara ulaşacağını tahmin edildiği,

- Cari işlemler açığının GSMH içindeki payının temel yılda değerini koruyarak 2005 yılında yüzde 2,5 olarak gerçekleşeceğini tahmin edildiği,

- Uygulanmakta olan makroekonomik programın ve ekonomide sağlanacak iyileşmenin etkisiyle, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının dönem boyunca artarak 2005 yılında 2,7 milyar dolara ulaşmasının beklendiği,

- Kamu kesimi dengesinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için, kamu kesimi net dış borç kullanımı ve özelleştirme gelirlerinin önem arz ettiği,

- Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranının, plan dönemi boyunca yaklaşık yüzde 22 düzeyini korumasının öngörüldüğü,

- Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transfer harcamalarının GSMH'ya oranının ise 2000 yılındaki yüzde 2,5'lik düzeyinden, plan dönemi sonunda yüzde 1,7 seviyesine düşeceği,

- İlk iki yıl sonunda yüzde 1,7 olarak gerçekleşmesi beklenen özelleştirme gelirlerinin GSMH içindeki payının, tedricen azalarak plan dönemi sonunda yüzde 0,1 olarak gerçekleşeceğini tahmin edildiği,

- Kamu kesimi dengesi ve finansmanın 2005 yılında, AB'ye tam üyelik sürecinin önemli bir aşaması olan Maastricht kriterlerini sağlaması ve 2005 yılında toplam kamu kesimi borçlanma gereğinin yüzde 3 olarak gerçekleşmesinin beklendiği,

ifade edilmiştir.

VIII. İnci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 3067 Sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereği üyelere inceleme için verilen süreyi takiben, daha önce belirlenen gündem doğrultusunda 19.06.2000 tarihinde bölümler halinde görüşülmeye başlanmıştır.

19.06.2000 tarihli 57 nci birleşimde: "VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Durum," "Uzun Vadeli Gelişimin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001-2023)", "VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Amaç, İlke ve Politikaları (2001-2005)" ve "VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Makroekonomik Politikaları, Hedefleri ve Tahminleri" başlıklı 1,2,3 ve 4 üncü bölümleri üzerinde yapılan görüşmelerde:

- Kalkınma Planlarının Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana ülkemizin gündeminde bulunduğu, ülkemiz ekonomisinde kamu sektörünün payının azaltılarak özel sektörün teşvik edilmesi ana hedefi doğrultusunda kalkınma planının önceliklerinin de zaman içinde değiştiği,

- Kalkınma Planları kamu kesimi için emredici, özel kesim için yönlendirici özelliğe haiz olmasına rağmen, uygulanmaması halinde bir müeyyidesi bulunmadığından uygulamada yeterince dikkate alınmadığı,

- Planlı dönemin başlangıcından itibaren ülkemizin sosyo-ekonomik yapısında önemli değişimler yaşandığı, örneğin tarım kesiminin ekonomideki payının sürekli olarak azaldığı, ancak tarımda istihdamın hâlâ önemli boyutlarda bulunduğu, diğer taraftan sanayi ürünleri ihracatının toplam ihracatın % 90'ına ulaştığı, hizmet sektörünün ise üretim artışından çok daha hızlı geliştiği,

- Ülkemizin, 2010 yılında bölgesel, 2020 yılında ise küresel bir güç haline gelebileceği, ancak bunun için, mahalli idareler reformunun gerçekleştirilmesinin, fonların tasfiyesinin tamamlanmasının, istihdamın ve üretimin artırılmasının, enflasyonun aşağıya çekilmesinin, bölgelerarası gelişmişlik farklarının en aza indirgenmesinin, enerji darboğazının aşılmasının, kamu maliyesinin dengeye oturtulmasının şart olduğu,

- Plan hedeflerine ulaşılabilmesi için ihracat teşviklerine özel önem verilmesi, mali sistemde şeffaflığın sağlanması, mevduat sigortasının miktarının daraltılması, off-shore bankacılığın kontrol altına alınması, sermaye piyasalarında derinliğin sağlanması, tarımda üretkenliğin artırılması, bilgi teknolojilerinden en iyi şekilde yararlanılması gibi alanlarda başarı sağlanması gerektiği,

- Ülkemizin, iktisadi gelişmeyi sağlayacak belirgin bir sosyo-ekonomik politikasının bulunmadığı, geçmişten bugüne uygulanan iktisadi ve mali politikaların içinden çıkılmaz bir tablo oluşturduğu,

- Plan hedeflerine ulaşılabilmesi için öncelikle siyasi istikrarın ve sosyal barışın sağlanması, maliye politikaları ile para politikalarının üretim politikaları ile birleştirilmesi gerektiği,

- Ülkemizin, yaklaşık kırk yıldır kalkınma planlarını uygulamasına rağmen, kalkınmada yeterince başarılı olduğunun söylenemeyeceği, nitekim planlı döneme geçildiği sıralarda ülkemizle aynı sosyo-ekonomik koşullara sahip ülkelerin bugün çok daha ileri bir seviyede buldukları, ülkemizde ise sosyo-ekonomik koşulların son yıllarda daha da olumsuz bir hale geldiği,

- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile belirlenen hedeflerin büyük ölçüde gerisinde kaldığı, plan hedeflerinin gerisinde kalınmasının, makroekonomik dengeleri de olumsuz etkilediği,

- Dünyada devletçi ekonomik modelin sona erdiği, ülkemizde de devletin artık ekonomik hayatta sadece yönlendirici olması gerektiği, bu çerçevede Devlet Planlama Teşkilatının da çağdaş gelişmelere paralel olarak sadece özel sektöre yönlendirecek bir şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği,

- Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecinde bulunduğu, ancak AB'ye üyelik için gerekli sosyo-ekonomik kriterlerin henüz oluşmadığı, bu durumda VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında ortaya konan hedeflere nasıl ulaşılabileceğinin açık ve net olarak anlaşılamadığı,

- Ekonomimizin Asya ve Rusya krizlerinden olumsuz etkilendiği, ancak krizi bizzat yaşayan ülkelerin bile yeniden normal ekonomik performanslarına ulaştığı, ülkemizin ise esnek bir ekonomik yapıya sahip olmaması nedeniyle toparlanamadığı,

- Kalkınma Planlarının belirlenen temel hedeflere ulaşılması için yönlendirici özelliği olan programlar olduğu, bu nedenle planlara uyulmasının benimsenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde büyük önem taşıdığı, ancak ülkemizde ekonomik kararların ve düzenlemelerin bütçe boyutu değerlendirildiği halde plana uygunluğunun yeterince değerlendirilmediği,

- Gelişmiş pek çok ülkenin de uzun vadeli planlamadan yararlandığı, bu bakımdan planlamanın vazgeçilemez bir uygulama olduğu, ancak planın en iyi şekilde hazırlanmasının değil, en iyi şekilde uygulanmasının daha önemli olduğu,

- Plan hedeflerine ulaşılabilmesi için yapısal reformların mutlaka gerçekleştirilmesi gerektiği, aksi halde elde edilen başarıların kalıcı ve sürekli olamayacağı, ancak Planda yapısal dönüşümle ilişkin bir model bulunmadığı, özel sektörün de ne şekilde yönlendirileceğinin yeterince açık olmadığı,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan konular sürekli olarak ülke gündemini işgal eden konular olduğu, bu bakımdan Planın yeni bir yaklaşım içermediği, Planda yer alan ve son iki yılda ekonomide yaşanan daralmanın nedenlerine ilişkin açıklamaların yetersiz olduğu,

- Planın büyük ölçüde uygulanmakta olan istikrar programı ile paralellik taşıdığı, IMF ile yapılmış olan Stand-by Anlaşmasının Plana da yansıtıldığı,

- Mevcut ekonomik göstergelerin, uygulanmakta olan istikrar programının başarısızlığa uğrama riskinin gözardı edilemeyecek derecede yüksek olduğunu gösterdiği, bu nedenle, tehlikeli boyutlara ulaşan dış ticaret açığının makul bir seviyeye çekilmesinde ve ileride yaşanması muhtemel devletsuasyonlar için şimdiden tedbir alınmasında yarar bulunduğu,

- 2000 yılı için hedeflenen % 25 enflasyon oranının tutturulamayacağı, nitekim uluslararası kuruluşların da 2000 yılı enflasyonunu % 40-45 civarında tahmin ettiği, Hükümetin bu uyarıları dikkate alarak bir an önce tedbir alması gerektiği,

- Planda insan kaynaklarının geliştirilmesine ilişkin önceliklerin yer almadığı ve bilgi teknolojilerinden nasıl yararlanılacağına ortaya konulmadığı,

- Gelişmiş ülkelerde Devlet Planlama Teşkilatı'nın işlevini üstlenen kuruluşların zamanla stratejik veri toplama ünitelerine dönüştüğü, bu nedenle DPT'nin de benzer bir yapılanmaya gitmesinin yararlı olacağı,

- Tarıma ilişkin argümanlarda, tarım kesiminin bütçeye getirdiği yükün nasıl finanse edileceğinden bahsedilmekle birlikte, tarım kesimine gelir sağlayacak alternatif politikalara yer verilmediği,

- Kalkınma Planlarının ilk iki yıl geçtikten sonra güncelliğini yitirdiği, yatırımlarda önceliklerin gerçekçi belirlenmediği, son derece verimsiz alanlara yatırım yapılarak kaynak israfına yol açıldığı,

- Mahalli idareler politikasında da ülke gerçeklerinden yola çıkılmadığı, siyasi etkilerle gereksiz belediyelerin kurulduğu,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının kamuoyunda gereken heyecanı uyandıramadığı, esasen kamuoyunun kalkınma planlarının hedeflerine olan inancını kaybettiği,

- Planda geçmiş uygulamalara ilişkin değerlendirmelere de yer verilmesinin, plan hedeflerine ulaşmada başvurulacak yolların açıklığa kavuşturulmasında yararlı olacağı,

- Ülkemizin sıkıntılarının esas olarak sosyal sebeplerden kaynaklandığı, ancak kalkınma planlarında bu konunun ihmal edildiği, sorunların sadece ekonomik boyutunun ele alındığı,

- Ülkemizde teşvik ve yatırım politikasının belirli bir temele oturtulmadığı, 30-35 yıl önce kalkınmada öncelikli il statüsünde bulunan illerin hâlâ bu statüde bulunduğu, bu konuya ilişkin kriterlerin yeniden belirlenmesi gerektiği, diğer taraftan teşvik belgeleri verilirken seçici davranılmadığı, her isteyene teşvik belgesi verildiği, hangi sektörün nasıl teşvik edileceğinin planlanması gerektiği,

- Bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderek arttığı, buna rağmen planda kırsal kesimin kalkındırılmasına yönelik hedefler bulunmadığı,

- Devletin bakış açısından soyutlanmış ulusal bir planlama anlayışının benimsenmesi gerektiği, böyle bir anlayışın kalkınma planlarına da dinamizm kazandıracığı,

şeklindeki görüş ve eleştirileri takiben Hükümet adına yapılan tamamlayıcı açıklamalarda;

- Plalarda yer alan gelişme hedeflerinin bütün ekonomik ve sosyal koşulların elverişli olduğu kabul edilerek belirlendiği, ancak uygulamada doğal olarak bazı aksaklıklar yaşandığı, bu bakımdan plan hedeflerinin bir ölçüde gerisinde kalınmasının olağandışı bir durum olmadığı,

- Günümüzde özel sektörün ve tüketim tercihlerinin ön plana çıktığı bir planlama anlayışının hâkim olduğu, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının da bu esaslara göre hazırlandığı,

- Plansız bir kalkınmanın düşünülmemeyeceği, nitekim hemen her ülkede kalkınmaya ilişkin uzun vadeli planlama yapıldığı, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanabilmesi ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi için planlamanın zorunlu olduğu,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının öncelikli hedefinin insan kaynaklarının geliştirilmesi ve en iyi şekilde değerlendirilmesi olduğu,

- Kalkınma hedefleri belirlenirken ne pahasına olursa olsun kalkınma anlayışıyla değil, yerine yenisinin konulması mümkün olmayan değerlerin korunması suretiyle kalkınma anlayışının benimsendiği,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının sonunda, AB ile bütünleşmede; borç stokunu makul seviyelere çekmiş, kamu dengesini sağlamış, enflasyonu gelişmiş ülkeler düzeyine indirilmiş bir Türkiye'nin hedeflendiği,

- Kalkınma Planının kamuoyunun gündeminde yerini aldığı, hazırlık aşamasında 98 adet özel ihtisas komisyonu kurulduğu, katılımcı planlama anlayışının hayata geçirildiği,

- Devletin ve piyasa ekonomisinin daha sağlıklı ve etkin işlemesi, kalkınmanın kurumsal altyapısının bir bütünlük içinde oluşturulabilmesi için planlamaya ihtiyaç duyulduğu,

- Uzun vadeli strateji ile bilgi topluma geçişin hedeflendiği,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının AB'ye üyeliğin gerektirdiği makro plan ve programları içerdiği, eleştirilerin aksine, Planda geçmiş planlardan farklı olarak bölgesel projelere ağırlık verildiği, bu çerçevede DPT'nin bölge birimleri kurmasının öngörüldüğü,

- Planda ekonomiye esneklik kazandırılacak, konjonktürel dalgalanmaların etkisini minimuma indirecek tedbirlere de yer verildiği,

- 2001-2005 yılları için ortalama % 6,7'lik büyüme hızı öngörüldüğü, planın ilk iki yılının ekonomik istikrarı yeniden sağlamaya yönelik 3 yıllık makroekonomik programın içinde bulunduğu,

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının 23 yıllık bir stratejiye dayandığı, Ar-Ge harcamalarının artırılması, bilgi ve iletişim ağının güçlendirilmesi, yatırımların ülkenin önceliklerine göre yönlendirilmesi gibi amaçlar taşıdığı,

- Sadece bilytme oranına bakılarak Plan uygulamalarının ne ölçüde başarılı olduğunun tespit edilemeyeceği, diğer verilerin de dikkatli bir şekilde incelenmesi gerektiği.

- Kalkınmada öncelikli illerin tespitinde 58 değişkenin kullanıldığı, en son belirlemenin 1996 yılında yapıldığı, bu konudaki çalışmaların 2000 yılında yapılacak nüfus sayımı ile elde edilecek veriler doğrultusunda güncelleştirileceği.

- Devlet Planlama Teşkilatının, devletçi bir anlayışı temsil etmek bir yana her zaman özel sektörü teşvik edici bir politika izlediği,

ifade edilmiştir.

20.6.2000 tarihli 58 inci birleşimde: "Avrupa Birliği ile İlişkiler", "Türkiye'nin Bölge Ülkeleri ve Diğer Ülkelerle Ekonomik İlişkileri", "Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları" başlıklı 5, 6 ve 7 nci bölümleri ile "Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme, Hedef ve Politikaları" başlıklı 8 inci bölümün I, II, III, IV, V, VI ve VII. kısımları üzerinde yapılan görüşmelerde:

- II inci Dünya savaşından sonra Avrupa, Amerika ve Asya'nın pasifik bölgelerinde bölgesel entegrasyonların önem kazandığı, bu bölgesel entegrasyonların en önemlilerinden birinin de Avrupa Birliği olduğu, son yıllarda AB'nin parasal ve ekonomik birlik yanında siyasi bütünleşme çabalarına da hız verdiği.

- AB'nin Maastrich Anlaşması ile ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi amacıyla üye ülkeler arasındaki kamu açığı, kamu borcu, enflasyon oranı, faiz oranları gibi ekonomik parametrelere ilişkin sınırlamaların getirilmesi yanında, Kopenhag kriterleri ile de aday ülkelerin tam üyeliğe kabul edilebilmeleri için demokrasinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapı ile hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi siyasi kriterlerin ön koşul olarak belirlendiği, bu kriterler çerçevesinde Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal yapısının yeniden düzenlenmesinin gerektiği,

- AB ile tam üyelik sürecinde özellikle VII. Plan döneminde gerçekleştirilemeyen hukuki düzenlemelerin bir an önce tamamlanması gerektiği, ayrıca VIII. Plan döneminde ülkemizin AB'ne üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren programın Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanmasının yararlı olacağı, bu çerçevede Plan ve yıllık programlarda öngörülen hedef ve ilkelerin AB'nin Türkiye için öngördüğü katılım ortaklığı şartları ile uyumlu olmasının sağlanmasına dönük düzenlemeler yapılmasının Türkiye'nin tam üyeliğine olumlu katkı sağlayacağı,

- Ülkemizin, demokratik, laik ve pazar ekonomisini benimsemiş bir ülke olarak Türk Cumhuriyetleri için model ülke konumunu taşıdığı,

- 1992 yılında Türkiye'nin öndertliğinde kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatının somut projeler üretmede ve özel sektörleri bir araya getirmede istenen seviyede başarı sağlayamadığı, bu eksikliğin giderilmesi amacıyla yeniden yapılanma içerisinde olan KEİT üyesi ülkelerde pazar ekonomisinin geliştirilmesine Ülkemizin etkin bir şekilde destek vermesi gerektiği,

- Türkiye'de bölgesel gelişme konusunda önemli mesafeler alınmasına rağmen bölgelerarası gelişmişlik farklarının artmaya devam ettiği, 1996 yılında yapılan bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik endeksi sonuçlarına göre, özellikle Karadeniz Bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin de gelişmişlik endekslerinin eksi düzeyde olduğu,

- Kalkınmada öncelikli yöre sınıflandırmasının kapsamının genişletilmesi sonucu, asıl kalkınmada öncelikli yöre kapsamında olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinin teşviklerden gerektiği gibi yararlanamadığı,

- Her ilin kendi kalkınmasına ilişkin projelerin yapılması gerektiği, illerin kendi dinamiklerinin harekete geçirilmesini sağlayıcı düzenlemelere planda yer verilmesinin yararlı olacağı,

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde huzur ve güven ortamının sağlanmasıyla birlikte bölgede bozulan sosyoekonomik dengesizliklerin giderilmesi ve terör nedeniyle köylerinden ayrılan vatandaşlarımızın köye dönüşlerini hızlandıracak projelere öncelik verilmesinin bölgede kalıcı barışı sağlayacağı,

- 8 Yıllık kesintisiz eğitimin önemli bir reform olduğu, ancak reformun başarılı olabilmesi için Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının (YİBO) sayılarının artırılmasının bir zorunluluk olduğu, ayrıca, eğitim reformunun önemli bir ögesi olan öğretmenlerimizin toplumda hak ettikleri konumlarına yaraşır ekonomik şartlara kavuşturulması gerektiği,

- Sağlık hizmetleri personelinin ve altyapısının yurt düzeyine dengesiz dağıldığı, koruyucu sağlık hizmetlerine gerekli önemin verilmediği, bu durumun VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ele alınarak reform niteliğinde projelere yer verilmesi suretiyle telafi edilmesinde yarar görüldüğü,

- Dünyada bölgesel organizasyonların geliştiği, bu organizasyonların dünya ticaretinin % 90'ını kapsadığı, bu nedenle Türkiye'nin AB gibi bölgesel teşkilatlara entegre olmasının bir zorunluluk olduğu,

- Türkiye'nin KEİ ve ECO gibi kuruluşlarda öncül rol oynaması ve iç siyasette meydana gelen gelişmelerin dış ilişkilerimize yansıtılmaması gerektiği, ayrıca ECO ve ISEDAK'da daha etkin görevler üstlenmesinin ülkemizin dış ticaretinin gelişmesine katkı sağlayacağı,

- Bağımsız Devletler Topluluğuna üye olan Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerimizin geliştirilmesine dönük ikili ekonomik ve sosyal projelere öncelik verilmesine önem verilmesi gerektiği,

- Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi amacıyla kırsal kalkınma projelerinin geliştirilmesinin köyden kente göçü önleyeceği, dokümanlık, arıcılık ve hayvancılık alanındaki kırsal kalkınma projelerinin etkinleştirilmesine dönük düzenlemelere VIII. Planda yer verilmesinin bölgesel farklılıkların azaltılmasına katkı sağlayacağı,

- Globalleşen dünyada nitelikli insan gücünün önem kazandığı, bu çerçevede üniversite-sanayi işbirliğine dönük kurumsal oluşumlara olanak sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesi gerektiği,

- 21. inci yüzyılda çalışma yaşamına ilişkin kuralların yeniden değerlendirilerek, emek-sermaye çekişmesi yerine, emek-sermaye işbirliğinin geliştirilmesine dönük düzenlemelere planda öncelikli olarak yer verilmesinin toplumsal barışa katkı sağlayacağı,

- 2000'li yıllarda uluslararası rekabetin bir gereği olarak KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılmasına dönük selektif teşvik tedbirlerine öncelik verilmesinin Türk sanayinin rekabet gücünü artıracığı,

- AB ile entegrasyon amacıyla hukuki mevzuatımızın düzenlenmesi gerektiği, örneğin rekabet, patent ve tüketici yasalarının günümüzün teknolojik gelişmeleri de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiği,

- Gelişmiş ülkelerde insana yönelik olarak yapılan yatırımlara önem verildiği, Türk sanayinin uluslararası rekabet ortamında rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla eğitime en az % 10 oranında kaynak ayrılmasında yarar görüldüğü,

- Demokratik hukuk devletinin gelir dağılımının adaletli olduğu bir toplum yapısı ile sağlanabileceği, VIII. Planın bu düşünce çerçevesinde hazırlanmasının olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmesi gerektiği,

- AB ile bütünleşmenin sadece AB mevzuatının Türk mevzuatına uyumlandırılması ile sağlanamayacağı, aynı zamanda toplumsal değişime dönük sosyal düzenlemeleri de gerçekleştirmek gerektiği, eğitim ve kültür alanında AB ile uyum sağlayacak projelere ve hedeflere planda yer verilmesinin olumlu bulunduğunu,

- Bölgesel kalkınma konusunda daha önceki dönemlerde hazırlanan projelerin başarılı olmadığını, bunun nedeninin ekonominin iç dinamiği dikkate alınmadan yatırım projelerine öncelik verilmesi olduğunu, VIII. Planda bölgesel kalkınma için daha spesifik konularda, o bölgenin kaynaklarını harekete geçirecek projelere öncelik verilmesi gerektiği,

- Türkiye'nin önündeki önemli handikaplardan birinin de hızlı nüfus artışı olduğu, Plan döneminde hızlı nüfus artışından kaynaklanan genç nüfus potansiyelinin üretimi artıracak bir eğitim sistemi içinde değerlendirilmesinin yararlı olacağı,

- Gelir dağılımının giderek bozulduğu ve sosyal barışa zarar verebilecek boyutlara ulaşmasından endişe duyulduğu, bu nedenle gelir düzeyi düşük kesimlerin gelir düzeylerinin yükseltilmesine ilişkin çabaların yanısıra mesleki bilgi kazandırıcı projelere de öncelik verilmesi gerektiği,

- Türkiye'nin, dış ticaret partnerlerini çeşitlendirmesi, bu çerçevede başta ECO, KEİ ve ISEDAK olmak üzere bölge ülkeleri ile ticaret hacmimizi geliştirmemiz gerektiği,

Şeklindeki görüş ve eleştirileri müteakip Hükümet adına yapılan tamamlayıcı açıklamalarda ise;

- Uluslararası ekonomi alanında küreselleşme ve bölgeselleşmenin iki hakim süreç olarak ortaya çıktığı, bu süreçlere ülkemizin çok yönlü bir dış ekonomik ilişkiler politikası ile aktif bir şekilde katılmaya çalıştığı,

- Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve işbirliği oluşumları içinde yer almak suretiyle bir yandan Avrupa ülkeleri, İslam ülkeler ve komşu ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirmeye gayret ettiği, diğer yandan da dünya ekonomisi ile bütünleşme hareketine hız verdiği,

- Türkiye ile AB arasında Ankara Anlaşmasıyla başlayan tam üyelik sürecinde gerek AB ile Türkiye arasında bir Gümrük Birliği gerçekleştirilmiş olması, gerekse AB'nin genişleme süreciyle ilgili gelişmelerin ortaya çıkması sonucunda AB -Türkiye ilişkilerinin yeni boyutlar kazanması, bu çerçevede tam üyelik hedefine ulaşılması amacıyla Kopenhag kriterlerine uyum sağlanmasının yanı sıra, AB mülkesebatına uyum sürecinde ciddi bir aşama kaydetmesi ve idari kapasitesini geliştirmesi gerektiği,

- Türkiye'nin AB'ne üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren ulusal programın 2000 yılı sonuna kadar hazırlanarak yürürlüğe konulacağı,

- Bölgearası gelişmişlik farkının azaltılmasının VIII. Planın temel konularından biri olduğu, bu çerçevede uygulamaları devam eden Güneydoğu Anadolu Projesi ve Zonguldak-Bartın-Karabük bölgesel gelişme projeleri yanında planlama çalışmaları son aşamaya gelmiş bulunan Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projelerinin de VIII. Plan döneminde uygulanacağı,

- Uluslararası rekabette üstünlüğün sağlanması ve ekonomide verimlilik ve üretimin artırılmasının yeterli sayı ve nitelikte insan gücünün yetiştirilmesi ile mümkün olacağı, bu açıdan VIII. Planda insan gücünün bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış olarak yetiştirilmesine dönük projelere yer verildiği,

- VIII. Planda hayat boyu eğitim yaklaşımının benimsendiği, bu çerçevede etkin bir rehberlik hizmetini içeren, piyasa ve meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime önem veren bir sistemin oluşturulmasına yönelik düzenlemelerin öngörüldüğü,

- KOBİ'lerin istihdam sağlama potansiyellerinden azami ölçüde yararlanmak amacıyla bireysel girişimlere yönelik eğitim, proj. finansman, organizasyon, pazarlama ve teknoloji alanlarındaki gelişmelerin desteklenmesine dönük projelerin VIII. Plan döneminde uygulamaya konulacağı,

- Sağlık Hizmetlerinin; eşitlik ve hakkaniyet içinde, halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun, kaliteli ve ulaşılabilir bir şekilde sunulmasına özen gösterileceği,

- VIII. Plan döneminde, sanayimizin rekabet gücünün artırılması amacıyla, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere AR-GE ve teknolojik gelişmeye öncelik veren yatırımların desteklenmesine devam edileceği,

ifade edilmiştir.

21.6.2000 tarihli 59 uncu birleşimde: "Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme, Hedef ve Politikaları" başlıklı 8 inci bölümün VIII, IX, X, XI ve XII. kısımları ile "Kamu Hizmetlerinde Etkinliğin Artırılması" ve "Ekonomide Etkinliğin Artırılması" başlıklı 9 ve 10 uncu bölümleri üzerinde yapılan görüşmelerde:

- Hayvan ıslahının gerçekleştirilemediği, yetiştirme birlikleri ile ilgili mevzuatın bir an önce ele alınması ve bunun devletin hayvancılık politikaları arasında yer alması gerektiği,

- Birtkisel üretimin hayvansal faaliyete hammadde temin eden bir dal olarak ele alınmasının ve hayvancılığın kendi içinde özel bir üretim kolu olarak kabul edilmesinin ülke tarımına büyük katkılar sağlayacağı,

- Tarımsal alanların sulanmasına daha fazla kaynak ayrılmasının, sulu tarımın teşvik edilmesinin ve sulama konusunda kamu kurum ve kuruluşları arasında eşgüdümün sağlanmasının ve bu hususun Planda yer almasının gerekli olduğu,

- Sera işletmelerinin topraksız üretim yapan çok katlı fabrikalara dönüşeceği, bunun da tarım politikaları açısından önemli olduğu,

- Tarımda çok ciddi yeni gelişme ve değişimlerin toplumsal dinamikleri ve üretimi etkilediği, Plan hedeflerinin de bu paralelde değiştirilmesine ihtiyaç bulunduğu,

- Bitki türlerinin ve gen bankasının geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu,

- Tarım birliklerinin reorganizasyonunun, kooperatifleşmenin teşvik edilmesinin, su ürünleri alanında doğal kaynakların değerlendirilmesinin, hayvancılıkta damızlık ithali ve ırk ıslahına önem verilmesinin yerinde olacağı,

- Tarım teşviklerinin AB' ne üye ülkelerde olduğu gibi tarımsal alt yapının desteklenmesi çerçevesinde değerlendirilmesinin yerinde olacağı,

- Orman kadastrounun yeniden gözden geçirilmesinin gerekli olduğu,

- Telekomünikasyonun dünyanın en büyük sektörü haline geldiği, Planda da bu konuya gereken önem verildiği, ancak; yeni teknolojilerden gereğince yararlanabilmek için yeni kurumlara ihtiyaç duyulduğu,

- Bilgi teknolojisindeki ciddi gelişmelerin Türkiye'yi önemli ölçüde etkilediği, ülkemizde de komp- le gelişme programının ortaya konulmasında zorunluluk bulunduğu,

- Elektrikğin maliyetinin yüksek olmasının sanayii üretiminin de rekabet avantajını ortadan kaldırdığı,

- Sanayileşmenin enerji ile mümkün olacağı, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine ihtiyaç olduğu,

- Karayolu taşımacılığında yükün demiryollarına kaydırılmasına ve TCDD'nin yeniden yapılandırıl- masına ihtiyaç bulunduğu,

- Liman işletmeciliğinin AB standartlarına yükseltilerek, konteyner taşımacılığına uygun hale geti- rilmesinin gerekli olduğu,

- Ülkemizin enerji politikasında gelecek 5 yıl içinde dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik tedbir- lere ve önerilere Planda yer verilmediği,

- Enerji politikasının ulusal politika çerçevesinde ulusal çıkarlarımızı da dikkate alarak yeterli enerji kaynaklarımızı ve özellikle ancak % 30' u kullanılabilen hidroelektrik potansiyelini harekete geçiren projelere öncelik verilmesinin yerinde olacağı,

- Hidroelektrik santrallerin yapımında yerli teknolojiye ve yerli sanayiye öncelik verilmesinin ener- jii iletim hatlarının verimliliğinin yükseltilerek % 17 olan enerji kaybının dünya standardı olan % 8 civa- rına indirilmesinin, ülkemizin kıt kaynaklarının boşa gitmesi önlenerek sanayi için daha ucuz elektrik enerjisi elde edilebilmesinin mümkün olabileceği,

- Hidroelektrik potansiyelimizin tamamı kullanılmadan nükleer enerji yatırımlarına girişilmesinin ülkenin kıt kaynaklarının yabancılara aktarılmasına neden olacağı,

- Doğalgaz çevrim santrali için yap-işlet-devret ve yap-işlet modellerine ağırlık verilmesi gerektiği,

- Petrol ve doğalgazın boru hatları ile ülkemize taşınmasının stratejik önemi olduğu, bu bağlamda enerji ihtiyacının karşılandığı kaynakların çeşitlendirilmesine ihtiyaç bulunduğu, özellikle Orta Doğu ül- keleri ile boru hattı projelerinin geliştirilmesinin yararlı olacağı,

- Rekabetin insan gücüne ve eğitimine bağlı olduğu, bu nedenle eğitime ayrılan payın artırılmasın- da zorunluluk bulunduğu,

- Çağımızda yüksek teknoloji ürünleri alanında rekabetin önem kazandığı,

- Türkiye'nin eğitim konusunda çağa uygun bir model oluşturamadığı,

- Sayıları 3200' ü geçen belediyelerin ihtiyaç duyduğu mali kaynağın AB fonlarından temin edile- bileceği, ancak bu fonlardan sağlanacak kaynağın alınmasında ve dağıtımında eşgüdümü sağlayacak bir kurumun bulunmamasının bir eksiklik olduğu,

- Yabancı sermaye girişinde hukuki alt yapının oluşturulması yanında ülke ekonomisinde istikrarın sağlanması gerektiği,

- Turizm potansiyelimizin yeterince değerlendirilemediği,

Şeklinde görüldü ve eleştirileri takiben Hükümet adına yapılan açıklamalarda;

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan tarım politikasının temel amacının; kaynakların etkin kullanımı suretiyle ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası boyutuyla örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarım sektörü oluşturmak olduğu,

- Gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesinin hedeflendiği, diğer ta- raftan tarımsal ürünlerin fiyatlarının belirlenmesinde devletin yönlendirmesi yerine, fiyatların arz talep dengesi çerçevesinde belirlenmesine ilişkin düzenlemelerin yapılacağı,

- Planda, üretim maliyetinin azaltılması, teknoloji kullanımının özendirilmesi suretiyle tarımda üre- ticinin gelir düzeyini istikrarlı bir şekilde artıracak tedbirlere yer verildiği,

- Enerjinin güvenilir ve sürekli bir şekilde temininin yanında üretimden tüketime her aşamada verimli kullanımının sağlanacağı,

- Nükleer enerji ve nükleer santralin proje seviyesinde ele alınması nedeniyle Planda ayrıntılı bir şekilde yer almadığı.

- Elektrik enerjisi yatırımlarının hem yüksek maliyetli olması, hem de uzun zaman alması nedeniyle optimal bir planlama gerektirdiği, özel sektörün enerji yatırımları içindeki payının artırılmasında yarar görüldüğü, bu çerçevede rekabete açık bir üretim ve dağıtım sisteminin oluşturulacağı, mevcut enerji kaynaklarının ekonomik bir şekilde işletilmesi yanında yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine önem verildiği,

- Enerji ithalinde tek bir ülkeye bağımlılığın sözkonusu olamayacağı, alternatif kaynakların temin edileceği,

- Karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşımı arasında denge sağlanacağı, ulaşımda can ve mal güvenliğinin sağlanması için en yeni teknolojinin kullanılacağı,

- Ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle turizm sektörünün potansiyeli ölçüsünde gelişemediği, önümüzdeki yıllarda turist sayısında ve turizm hasılatında büyük artışlar beklendiği,

- Sağlıklı, içinde yaşanabilir, aile yapımıza uygun konut ihtiyacının hızla arttığı, bu nedenle konut üretiminin ve konut sahipliğinin teşvik edileceği, çevre ve yapı standartlarının geliştirileceği, çevre sorunlarının çözümünde toplumsal uzlaşmaya başvurulacağı,

- Kamu hizmetlerinde halka dönük yönetim anlayışının hayata geçirileceği, yetki, işbölümü ve sorumlulukların açıklığa kavuşturulacağı, memur tanımının yeni bir anlayışla ele alınacağı, bilgi ve iletişim teknolojilerinden de yararlanmak suretiyle kamu personelinin niteliğinin geliştirileceği.

- Üniter yapı ve yönetimin bütünlüğü ilkesi zedelenmeden, işbirliği ve koordinasyon çerçevesinde yerel yönetimlerle merkezi idarenin görevlerinin uyumlaştırılacağı, yerel yönetimlerin gelir kaynaklarının artırılacağı,

- Adalet hizmetlerine hız kazandırılacağı, kişilik haklarını koruyacak şekilde hukuk devleti ilkesinin kamu yönetiminde yerleştirileceği,

- Planda, afet zararlarını en aza indirecek teknik, hukuki ve kurumsal tedbirlere de yer verildiği, toplumun afetler konusunda sistemli ve sürekli bir eğitime tabi tutulacağı, kamu kuruluşlarında afetlerle ilgili uzmanlaşma sağlanacağı, Türkiye Acil Durum Yönetim Kurumu'nun mevzuatının hazırlanacağı, diğer ülkelerle işbirliği amacıyla Ulusal Afet Bilgi Sistemi ve Ulusal Afet İletişim Sistemi kurulacağı, yapılara ilişkin olarak zorunlu yapı sigortası getirileceği,

- Ekonomik hayattan rekabeti bozucu unsurların temizleneceği, fikri haklar konusunda da AB standartlarına uygun bir hukuki yapı oluşturulacağı,

ifade edilmiştir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) üzerinde yapılan müzakereleri müteakip değişiklik önerilerinin değerlendirilmesine geçilmiştir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı üzerinde verilen 28 adet değişiklik önergesinden 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin (c) bendine göre Planın bütünlüğünü bozmayacağı Hükümet tarafından belirtilen 22 adet değişiklik önergesi Komisyonumuzca önce oylanarak kabul edilmiştir. Diğer yandan; 3067 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin (d) bendine göre Planın bütünlüğünü bozacağı Hükümet tarafından belirtilen 6 adet değişiklik önergesinin müzakereleri sırasında önerge sahiplerince 4 adedi geri alınmış, 2 adedi ise Hükümetçe üzerinde gerekli redaksiyonlar yapılmak ve önerge sahipleri ile uzlaşma sağlanması suretiyle kabul edilmiştir. Böylece Komisyonumuzda, Hükümete geri verilecek gerekçeli geri verme önergesi kalmamıştır.

Komisyonumuzca kabul edilen değişiklik önergeleri Planın bölümleri itibarıyla aşağıda açıklanmıştır.

• VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Durum” başlıklı Birinci Bölümün; “I. Dünyada Gelişmeler ve Türkiye” kısmının 4 numaralı paragrafının ikinci cümlesine, globalleşme sürecinde ileri teknoloji kullanımının önemini belirtmek amacıyla “... bilişim ve ...” ibaresi eklenmiştir.

• Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001-2023)” başlıklı İkinci Bölümün; 161 numaralı paragrafının son cümlesinde yer alan “... evrensel bilim ve kültüre...” ibaresi, kültür yerine da-

ha kapsayıcı olan uygarlık kelimesinin kullanılmasını teminen "...bilim ve uygarlığa..." şeklinde değiştirilmiştir.

• Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Amaç, İlke ve Politikaları (2001-2005)" başlıklı Üçüncü Bölümünün: 186 numaralı paragrafının ilk cümlesine, eğitim sistemimizin temel amaçları içinde yaratıcı zekaya sahip insan yetiştirilmesine verilen önemi vurgulamak amacıyla "... yaratıcı zekaya sahip..." ibaresi eklenmiştir.

• VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Makroekonomik Politikaları, Hedefleri ve Tahminleri" başlıklı Dördüncü Bölümünün: "I. Makroekonomik Politikalar" kısmının 257 numaralı paragrafının ikinci cümlesine, yatırımlarda yazılım sektörünün de teşvik edilebilmesini temin etmek amacıyla "... yazılım başta olmak üzere..." ibaresi eklenmiştir.

• Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları" başlıklı Yedinci Bölümünün;

- "II. Türkiye'de Bölgesel Gelişme" kısmının 496 numaralı paragrafının sonuna, VIII. Plan döneminde hazırlıkları yapılacak bölge kalkınma projelerinin kapsamını genişleten bir hüküm ilave edilmiştir.

- "III. Bölge Planlaması" kısmının 530 numaralı paragrafına Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinde yer alan Kızılsırmak ve Yeşilirmak yörelerinin tarımsal potansiyelinin kullanımını hızlandırmak ve yörede organize sanayi bölgeleri ile ulaşım altyapısının geliştirilmesine yönelik yatırımlara önem verilmesine ilişkin bir hüküm ilave edilmiştir.

• Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme, Hedef ve Politikaları" başlıklı Sekizinci Bölümün;

- "II. İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi" kısmının;

• 675 numaralı paragrafına, eğitim sisteminde yaratıcılığa ve üretkenliğe verilen önemin vurgulanması amacıyla "...üretken ve yaratıcı..." ibaresi eklenmiştir.

• 689 numaralı paragrafı, üstün zekalı çocukların da ilköğretim çağında rehberlik ve danışmanlık hizmetinden yararlanmaları ve bunlar için uygun eğitim ortamının temin edilmesine olanak sağlanması doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

• 783 numaralı paragrafına, mahalli idarelerin gençlere yönelik faaliyetlerinde geleneksel sporlar ve zeka oyunları ile satranç müsabakalarına da önem verilmesini sağlamak amacıyla "...geleneksel sporlar başta olmak üzere spor, zeka oyunları, satranç..." ibaresi eklenmiştir.

• 787 numaralı paragrafın sonuna, Türkiye'nin beden sporlarının yanısıra beyin sporlarına verdiği önemin belirtilmesi amacıyla İstanbul'da yapılacak 2000 Yılı Dünya Satranç Olimpiyatlarının hazırlık çalışmalarına ilişkin bir hüküm ilave edilmiştir.

- V. Sınaileşme" kısmının;

• 1099 numaralı paragrafı, Türkiye'ye ekonomisine büyük katkı sağlayacak değerli metal madencilığının gelişmesine imkan verecek hususları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

• 1137 ve 1153 numaralı paragraflarına sanayide yazılım sektörünün de önemini vurgulanması amacıyla "... ve yazılım sektörünün..." ibaresi eklenmiştir.

- "VI. Bilim ve Teknoloji Yeteneğinin Geliştirilmesi" kısmının;

• 1207 numaralı paragrafına, AR-GE faaliyetleri arasında bilgisayar yazılımı üretiminin de alınması amacıyla "... yazılım başta olmak üzere..." ibaresi eklenmiştir.

• 1209 numaralı paragrafına, eğitimde zekanın etkinliğini artırmak ve zekanın geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla "... zekayı geliştiren ve..." ibaresi eklenmiştir.

• 1214 numaralı paragrafına, yazılım üretimine ilişkin endüstri parklarının kurulmasının da desteklenmesi amacıyla "... yazılım üretimi..." ibaresi eklenmiş ve temiz enerji kavramına açıklık getirilmesi için "... temiz enerji..." ibaresi, "... çevreci enerji..." olarak değiştirilmiştir..

- "VII. Bilgi ve İletişim Teknolojileri" kısmının;

• 1242 numaralı paragrafının sonuna plan döneminde yazılım sektörünün de stratejik bir alan olarak belirlenerek desteklenmesine imkan sağlayıcı bir hüküm eklenmiştir.

• 1263 numaralı paragrafı ulusal güvenlik ile ilgili olanların dışında kalan kamusal bilgiye ulaşımın kolaylaştırılmasına imkan verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

- "VIII. Tarımsal Gelişme" kısmının;

• 1329 numaralı paragrafına ekolojik tarımla ilgili hukuksal düzenlemelerin yapılmasına imkan verecek bir hüküm ilave edilmiştir.

• 1337 numaralı paragrafına, hayvancılık sektörüne özel önem verildiğini belirtecek bir hüküm ilave edilmiştir.

• 1339 numaralı paragrafında yer alan "... katsayıların belirlenmesi..." ibaresi, çıkarılmış ve bu paragrafa, farklı hayvan türleriyle yapılan hayvancılık faaliyetlerinin optimum işletme büyüklüğünün tespit çalışmalarının yapılmasına imkan verecek bir hüküm eklenmiştir.

- "XII. Kentsel ve Kırsal Altyapı" kısmının; 1681 numaralı paragrafı evsel nitelikteki katı atıkların bertarafında, yatırım ve işletme maliyetleri de gözönüne alınarak en uygun yöntemin tercih edilmesine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

• Kamu Hizmetlerinde Etkinliğin Artırılması" başlıklı Dokuzuncu Bölümün; "II. Adalet Hizmetlerinde Etkinlik" kısmının 1881 numaralı paragrafı, savcılık teşkilâtının uygulamada etkinleşmesi amacıyla gerekli altyapının hazırlanmasına imkan sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Komisyonumuzda yapılan değişiklikleri gösteren paragraflar ile "Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" metninde yer alan maddi hataların giderilmesine ilişkin cetvel ekte sunulmuştur.

Raporunuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan <i>Metin Şahin</i> Antalya Kâtip <i>Cafer Tufan Yazıcıoğlu</i> Bartın	Başkanvekili <i>Mehmet Hanifi Tiryaki</i> Gaziantep Üye <i>Sait Açıba</i> Afyon (Muhalefet şerhi) Üye Hikmet Uluğbay Ankara (İmzada bulunamadı.) Üye <i>Zeki Ergezen</i> Bitlis (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Süleyman Coşkun</i> Burdur	Sözcü <i>Nihat Gökbulut</i> Kırıkkale Üye <i>Abdülkadir Akcan</i> Afyon Üye <i>Cengiz Aydoğan</i> Antalya Üye <i>M. Altan Karapaşaoğlu</i> Bursa (Muhalefet şerhimiz eklidir.) Üye <i>Hakkı Duran</i> Çankırı Üye <i>Mehmet Dönen</i> Hatay (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Aydın Ayaydın</i> İstanbul Üye <i>Masum Türker</i> İstanbul Üye <i>Zeki Ünal</i> Karaman (Muhalefet şerhim eklidir.)
Üye <i>Gaffar Yakın</i> Afyon	Üye Hikmet Uluğbay Ankara (İmzada bulunamadı.) Üye <i>Zeki Ergezen</i> Bitlis (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Süleyman Coşkun</i> Burdur	Üye <i>Cengiz Aydoğan</i> Antalya Üye <i>M. Altan Karapaşaoğlu</i> Bursa (Muhalefet şerhimiz eklidir.) Üye <i>Hakkı Duran</i> Çankırı Üye <i>Mehmet Dönen</i> Hatay (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Aydın Ayaydın</i> İstanbul Üye <i>Masum Türker</i> İstanbul Üye <i>Zeki Ünal</i> Karaman (Muhalefet şerhim eklidir.)
Üye <i>Ali Uzumruk</i> Aydın	Üye <i>Zeki Ergezen</i> Bitlis (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Süleyman Coşkun</i> Burdur	Üye <i>M. Altan Karapaşaoğlu</i> Bursa (Muhalefet şerhimiz eklidir.) Üye <i>Hakkı Duran</i> Çankırı Üye <i>Mehmet Dönen</i> Hatay (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Aydın Ayaydın</i> İstanbul Üye <i>Masum Türker</i> İstanbul Üye <i>Zeki Ünal</i> Karaman (Muhalefet şerhim eklidir.)
Üye <i>Oğuz Tezmen</i> Bursa (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Mücahit Himoğlu</i> Erzurum	Üye <i>Aslan Polat</i> Erzurum (Muhalefet şerhimiz eklidir.) Üye Celal Adan İstanbul (İmzada bulunamadı.) Üye <i>Nesrin Nas</i> İstanbul	Üye <i>Mehmet Dönen</i> Hatay (Muhalefet şerhim eklidir.) Üye <i>Aydın Ayaydın</i> İstanbul Üye <i>Masum Türker</i> İstanbul Üye <i>Zeki Ünal</i> Karaman (Muhalefet şerhim eklidir.)
Üye <i>Ramazan Gül</i> Isparta (Muhalefet şerhimiz eklidir.) Üye <i>Ali Coşkun</i> İstanbul (Muhalefet şerhi eklidir.) Üye <i>Hasan Metin</i> İzmir	Üye <i>Nesrin Nas</i> İstanbul Üye <i>İlhami Yılmaz</i> Karabük	Üye <i>Masum Türker</i> İstanbul Üye <i>Zeki Ünal</i> Karaman (Muhalefet şerhim eklidir.)

Üye
Necdet Tekin
Kırklareli
(İmzada bulunamadı.)

Üye
Süleyman Çelebi
Mardin

Üye
Ş. Ramis Savaş
Sakarya

Üye
Lütfi Ceylan
Tokat

Üye
Ali Gebeş
Konya

Üye
Veysi Şahin
Mardin
(Muhalefet şerhimiz eklidir.)

Üye
Tarık Cengiz
Samsun

Üye
Hasan Özgöbek
Uşak

Üye
Ahmet Derin
Kütahya
(Muhalefet şerhim ektedir.)

Üye
Cevat Ayhan
Sakarya
(Muhalefet şerhi eklidir.)

Üye
Kemal Kabataş
Samsun
(Muhalefet şerhim eklidir.)

Üye
Evlîya Parlak
Hakkâri

MUHALEFET ŞERHİ

Beş yıllık planlar, ülkedeki ve dünyadaki gelişmeler bilimsel açıdan dikkate alınmadan gerçek verilerden uzak hazırlanmakta olup, şimdiye kadar hiçbir plan, dönemde hedefler tutturulmadığı gibi, takip eden dönemin planları hazırlanırken önceki plan hedeflerindeki sapmalar sebepleri ve çareleri ile birlikte sağlıklı bir şekilde değerlendirilememektedir.

Ekonomi istikrar içinde sürekli biçimde gelişmeyince kesimler arası sosyal barış, bölgeler arası kalkınmışlık dengeleri ve neicede ülke yararına doğru ve güzel kararlarda oluşacak siyasi istikrar sağlanamamaktadır.

Ekonomimiz halen fevkalade önemli darboğazlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Krizler çeşitli alanlarda birbirini takip ediyor.

Dünyada küreselleşme hareketi ile ekonomik sınırlar kalkmakta sadece coğrafi ve siyasi sınırlar kalmaktadır.

AB'nin konfederatif tek devlete doğru siyasi entegrasyona yöneldiği bir dönemde, demokratik hukuk devleti yapılanmasını gerçekleştirmeden, insan hakları ve özgürlükleri benimseyen ve milleti için var olan Devlet anlayışını oluşturmadan arzu edilen hedeflere ulaşmamız mümkün görülmemektedir.

Kaldı ki, dünyadaki gelişmelere paralel olarak serbest pazar ilkelerini sözde programlara koyan ancak dayatmacı devletçi zihniyetle ekonomiye müdahaleyi bırakmayan bir yapıda bu düşünceden sıyrılmayan hükümetlerle beklenen başarı sağlanamaz.

Merkezî planlamanın komünist bloku ne hale getirdiğini geçen asrın sonunda bütün çıplaklığıyla yaşamamıza rağmen hâlâ "kamu için emredici, özel sektör için özendirici" adeta yarı kapalı bir ekonomi modeli terk etmemek hususunu anlamak mümkün değildir.

VIII inci Beş Yıllık Plan öncesi özet olarak ekonomide ilk dört ayda geldiğimiz durumu değerlendiresek :

- Bütçe harcamaları içinde faiz hedefi % 45 iken, sonuç % 58
- Bütçe gelirleri içinde faiz ödemeleri hedefi % 69,5 iken, sonuç % 98
- Faiz ödemeleri toplam vergileri % 51 iken, sonuç % 120. Yani 7,9 katrilyon TL vergi toplanmış, 9,5 katrilyon TL faiz ödenmiş, vergiler faizlere yetmemiştir.

Ayda 2,4 katrilyon TL günde 80 trilyon TL faiz ödemesi ile Devlet iflasın eşiğine gelmiştir.

d) Bütçede yatırımlar % 5 oranında yer almışken sadece % 1,7 oranında 284 trilyon TL yatırım yapılabilmektedir.

e) 1999 yılında ekonomide % 6,4 küçülme meydana gelmiş millet fakirleşmiş gelir seviyesi 7 yıl geriye gitmiştir.

f) Tarımda hayvancılıkta çöküş başlamıştır.

g) İmalat sanayiinde kapasite kullanımı düşmektedir.

h) Enerji konusu giderek büyük bir sorun haline gelmektedir.

i) İşsizlik dayanılmaz boyutlara varmıştır.

j) Gelir dağılımı anormal derecede yozlaşmıştır.

Bu örnekler çok şey eklenebilir ancak sonuç, nüfusun % 25'i sefalet sınırına itilmiş işçi, çiftçi, emekli, dul, yetim, memur, esnaf, tüccar, öncelikle KOBİ küçük ve orta büyüklükteki işletmeler başta olmak üzere sanayici enflasyonun ve ekonomik durgunluğun getirdiği şartlar altında perişan haldedir. Uygulanan rant ekonomisi sonucu üretim ekonomisi çökmüştür.

Dış ticaret açığı hızla büyümekte olup dört ay sonunda bu açık % 340 gibi lükütlü sonuca varmıştır.

Ülke ekonomisinin yönetimi emir kumanda sistemiyle IMF güdümüne girmiş, döviz kazığa TL dövizle bağlanarak ne kadar döviz o kadar TL anlaşması ile bulunan dış borç karşılığı basılan TL para ile cari ödemeler karşılanmakta yatırıma ve üretime yönelmeyen iç ve dış borçların bu plan döneminde ülkeyi yeniden daha katı bir döviz-faiz kısıcına sürükleyeceği görülmektedir.

Dış politikada tarihimize ve kültürümüze ve binlerce yıllık devlet anlayışımıza yakışır şahsiyetli politikalar geliştirilememiştir.

AB kapısında bekleyen aday ülke olarak, Sayın yetkililerimiz tarafından 5 yılda AB'ye girebileceğimizi hakkında gerçek olmayan beyanlar verilmektedir.

Oysa ki, AB kriterlerine göre kişi başına milli gelir alt sınırı 2900.-\$/kişi olarak belirlenmişken, 1999 yılında 2878\$/kişi değeri ile standardın altına düşülmüştür.

Ayrıca, Cumhuriyetimizin 100. Yılı kutlayacağımız önemli bir tarihi dönüm noktası olan 2023 yılı hedeflerinin de tutturulması konusunda kuşularımız vardır. Yıllar geçer sonuçta, hayali rakam ve hedeflerle kendimizi aldatırız ve gelecek nesillerin vebalinden kurtulamayız.

Yine AB kriterlerine göre aday ülkeler için, enflasyonda 3,5-4%, banka faizlerinde 4,5-5% seviyeleri öngörülmüşken VIII. Beş Yıllık bu plan döneminde bu hedefleri tutturmak çok zor görülmektedir. Bu bakımdan plan gerçekçi değildir.

Bugün Devlet yeniden yapılanmanın eşiğine gelmiştir. Mevcut merkezi yönetimle sorunları çözmek mümkün değildir. Yıllardır sağlıklı bir yerel yönetim reformu yapılamamıştır. VIII. Beş Yıllık Planla DPT'nin ekonomik, sosyal, kültürel alanda bütün kamu kurum ve kuruluşlarına müdahaleci zihniyetini devam ettirdiğini üzülerek görmekteyiz.

Bu nedenle kalkınma planlarının yürürlüğe konması ve bütünlüğün korunması hakkındaki 3067 sayılı kanun, 19.6.1994 tarih, 540 sayılı K.H. Kararname hızla çağın gerçeklerine göre en kısa zamanda değiştirilmelidir.

DPT, DİE ve benzeri birimlerle birleşerek ülke kaynaklarını değerlendiren, stratejik araştırmalar yapan önemli bir dokümantasyon ve enformasyon merkezi haline getirilmelidir.

Giderek hantallaşan Devlet yapısı son yıllarda Genel Müdürlerin, Müdürlerin, Daire Başkanlarının sayıları hızla çoğalarak uzman masalarının kapatılması ile verimsiz bir yapıya sürüklenmiş durumdadır.

Üst düzey bürokratik bir Cumhuriyet yapısına kavuşmuş Devlet anlayışımızla alt kademe bürokratlar ezik, korkak ve ne yapsamda sorumluluk üstlenmesem zihniyeti ile iş görmez hale getirilmiştir.

Başta, özleştirilmeyen ve özelleştirilmeyen kamu bankaları olmak üzere ihaleler yoluyla vurgun, soygun devam etmektedir.

Bilgi çağına geldiğimiz 21. Asrın başında kırk yıl önceki anlayışın sürdürüldüğü VIII. Beş Yıllık Planla zaruret haline gelen Devletin asli görevlerine dönme hamlesini görmemekteyiz.

Bu plan döneminde, ekonominin rekabete açık serbest pazar anlayışıyla özel sektör öncülüğünde kaynakların en verimli bir şekilde kullanılarak gelişmesini hedefleyen zihniyete DPT'nin öncelikle yönelmesi gerekirdi.

Bugünkü hükümet programı bile yoksullukta istikrarı, karşılıklı menfaatlerde anlaşma konusunda uzlaşmayı getirmiştir ve hükümetin gündemi milletin gündeminden çok farklıdır.

Milletin mukaddesleriyle Devletin ilkeleri adeta birbirine aykırıymış gibi davranışlar sergilenmekte, bizi millet yapan kültürümüz yozlaşmaktadır.

Geleceğimizin güvencesi yeni nesillerin yetişmesini sağlaması gereken eğitim sistemimiz kesintisiz eğitim dayatmalarıyla felç olmuştur.

Cumhuriyetimiz kurulmadan önce 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir'de düzenlenen 1. İktisat Kongresinde M. Kemal Atatürk'ün "Devlet hiçbir şart altında ferdi teşebbüsün önünde engel teşkil etmemelidir" veciz sözlüne rağmen bugün hür teşebbüsün önündeki en büyük engel Devletçi zihniyete sahip bürokrasi-dir. nitekim Ankara Sanayi Odasının Haziran 2000 tarihinde sonuçlandığı ankete göre bu konuda mü-teşebbisin şikayet oranı % 63'tür. Hızla bürokratik engellerin kaldırılması hususunda da bu planda tatmin edici bir gelişme yoktur.

Yukarıda özet olarak açıkladığımız durum karşısında VIII. Beş Yıllık Planın hazırlanma felsefesi, bu planın gerçeklerden uzak hazırlanmış olması, seçilen hedeflerin AB üyelik şartlarını bile sağlayamayaca-ğı, kamu kurum ve kuruluşlarının müdahaleci merkezi bir planlama ve yürütülme anlayışları sebebiyle muhalif olduğumuzu arz ederiz.

Saygılarımızla,

Ali Coşkun
İstanbul
Ahmet Derin
Kütahya

Altan Karapaşaoğlu
Bursa
Sait Açıba
Afyon

Zeki Ünal
Karaman
Cevat Ayhan
Sakarya

Aslan Polat
Erzurum

Zeki Ergezen
Bitlis

SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANINA MUHALEFET ŞERHİMİZDİR

2001-2006 yıllarını kapsayan 8 inci Beş Yıllık Kalkınma Planı, yılda ortama % 6.7 oranında bir eko-nomik büyüme öngörmekte, böylece Kopenhag kriterlerine uyum için bir ulusal program uygulamaya ko-nularak, 2004 yılında Maastricht kriterlerine ulaşılması hedeflenmektedir.

Bu planla, Cumhuriyetin 100 yaşına gireceği 2023 yılına kadarki dönemi kapsayan ve toplumsal dö-nüşümü öngören uzun vadeli hedefler de benimsenmekte ve halen 2 900 Dolar olan Kişi Başına Millî Ge-lirin 2023 yılında 20 000 Dolara, Türkiye'nin toplam Millî Gelirinin de 1.9 Trilyon Dolara ulaşması ön-görülmektedir.

Burada hemen belirtmek isteriz ki: 1960'lı yıllarda başlayan hiçbir plan döneminde ulaşılamayan % 6.7'lik büyüme oranını hedef olarak belirlemek, gerçekçi bir yaklaşım değildir. 1960-70 arasında % 6.5, 1970-1980 arasında % 5.5, 1980-1990 arasında % 4.5 dolaylarında gerçekleşen, 1990 yılından sonraki dönemde ise bu rakamların oldukça altında kalan büyüme oranlarının, 8 inci Beş Yıllık Kalkınma Döne-minde birden bire yükselerek % 6,7'lere çıkması için planda, haklı, mantıklı, yeterli ve inandırıcı bir eko-nomik analiz de yoktur.

Kalkınma Planları, önceden belirlenmiş bir amaçlar setine ulaşmak amacıyla, bir ulusun temel eko-nomik değişkenlerinin düzey ve büyüklüğünü etkilemek, yönlendirmek ve uzun dönemde ekonomik ka-rar almayı koordine etmek üzere Hükümetçe yapılan bilinçli programlardır. Planlama, geleceği düşün-mektir, geleceği kontrol etmektir. Plan ve programsız toplum, yön duygusunu yitirmiş bir toplumdur. Bu-gün başta ABD ve Japonya olmak üzere pek çok gelişmiş çağdaş ekonomi, plan enstrümanından yarar-lanmaktadır. Örneğin, stratejik makro planlama yaklaşımının dünyadaki ilk uygulayıcılarından birisi olan Amerika Birleşik devletlerinde Başkan Roosevelt tarafından 1933'de başlatılan "New Deal", 1929 buna-lamının neden olduğu ekonomik ve sosyal çöküntü ile büyük boyutlardaki işsizliğe çare bulmak amacı-y-la geliştirilmiştir.

Başkan Clinton döneminde de, stratejik plan yaklaşımının benimsendiği bilinmektedir. Bu strateji-nin temel unsurlarını Başkan Yardımcısı Al Gore, "Dünyanın içinde bulunduğu bu karmaşa döneminde büyüme konusunu Amerika kendi akışı içine bırakamaz ve bırakmayacaktır. Amerika, büyütmeden yana politikalara her zamankinden daha güçlü sarılmalıdır" diyerek ortaya koymuştur.

ABD büyüme politikasını; Bütçe Dengesi, Devletin Yeniden Yapılandırılması ve kuralların azaltıl-ması, eğitim ve Ar-Ge yatırımlarının geliştirilmesi ile küresel ilişkilerin geliştirilmesi ilkelerine dayandırmış-tır.

Japonya da, uzun dönemli planlarıyla tanınmaktadır. Son olarak Temmuz 1999'da, 2010 yılına ka-dar ki dönemi kapsayan "İdeal sosyo ekonomik yapı ve ekonomide yeniden doğuş politikaları" adlı plan yürürlüğe konulmuştur. Bu planla ulaşılması amaçlanan ideal sosyo ekonomik yapının temel kavramları, "çeşitlilik" ve "yaratıcı yeniliktir". Bu yapıda ulusal ekonomi, azalacak olan nüfusa rağmen büyümenin sürdürülerek, bilgi toplumuna ulaşmayı, düşük doğum oranı ve yaşlanan nüfus nedeniyle ortaya çıkacak

sorunları çözmeyi, kırselleşmeden yararlanmayı, çevre kısıtlarıyla yaşamayı amaçlamaktadır ve bu yeni yapının temelini bağımsız ve özgür bireyler oluşturacaktır.

Yukarıda temel ilkeleri açıklanmaya çalışılan ABD ve Japonya plan uygulamaları, çağdaş piyasa ekonomilerinin örnek alınması gereken plan yaklaşımlarıdır. Hükümetçe hazırlanan 8 inci Beş Yıllık Kalkınma Planı maalesef, hedef ve misyonu olmayan, önceki planların genel içerik ve sistematüğını tekrar eden bir metin niteliğindedir. Bütünsellikten yoksun bu metinde ekonomi, sektörler itibariyle ve birbirinden ayrı kategoriler halinde ele alınmakta, ancak ulaşılmak istenen hedefler açık, inandırıcı ve kararlı bir biçimde ortaya konulamamaktadır.

Hatırlanacağı gibi I inci Kalkınma Planında 15 yıllık bir perspektif vardı ve bu plan kalkınmayı öne çıkaran bir plandı. Daha sonraki II nci Plan da, 22 yıllık bir perspektifle hazırlanmıştı ve ana hedefi de Avrupa Birliğine entegre olmaktı. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ise, vizyonu ve perspektifi olmayan bir plandır. Planda ulaşılmaması hedeflenen rakamsal hedefler gerçekçi olmadığı gibi planın yapısal bir dönüşüm iddiası da yoktur. Yapısal dönüşümü gerçekleştirmeden, öngörülen rakamsal büyüklüklere ulaşılabilmesi çok güçtür. Kaldı ki, bu rakamsal hedeflere konjonktürel nedenlerle ulaşılsa bile, yapısal reformlar gerçekleştirilmeden bunun kalıcı ve sürekli olmayacağı da bilinmelidir.

Yapısal dönüşümü öngörmeyen, reel sektörün gelişmesini amaçlamayan bir kalkınma planıyla varılabilecek esaslı ve iddialı bir hedef olamaz.

Kısaca, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ana ekonomik sektörler itibariyle istatistiksel verileri ih-tiva eden, perspektifsiz, hedefsiz ve misyonsuz bir metindir.

Ülkemizde uzunca bir süredir, mali sektör çıkışı bir ekonomik sıkıntı yaşanmaktadır. Bu durumun temel nedeni, kamunun finansman açığıdır. Bu açıklar kısa dönemde bazı radikal önlemlerle kontrol altına alınabilir. Ama sorunların kalıcı bir biçimde çözümlenebilmesi ancak, reel ekonomide sağlanacak yapısal dönüşümlerle mümkündür. Bunun da yolu, yeni bir perspektif ve stratejik makro plan çerçevesinde ülke kaynaklarını, Türkiye'yi 21 inci yüzyılın bilgi çağına taşıyacak şekilde seferber etmektir.

Bütün bu nedenlerle, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planını yetersiz buluyor ve bu plana, özellikle Türkiye'yi 21 inci yüzyılın bilgi çağına taşıyacak perspektiften yoksun olduğu için karşı oy veriyoruz.

Mehmet Dönen
Hatay

Ramazan Gül
Isparta

Kemal Kubataş
Samsun

Veysi Şahin
Mardin

Oğuz Tezmen
Bursa

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN

4. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla dış ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygınlaşması yönetim bilimindeki ilerlemelerle hızlanmış, bu ise firmaların, dünyanın uzak bölgelerindeki birçok üretim birimini yönetebilecek yeteneğe sahip olmalarını sağlamıştır. Ancak, üretimin küreselleşmesinde en büyük rolü, mikroelektronik teknolojisindeki sıçramayla telekomünikasyon sektöründeki teknik ilerlemelerin birlikte uygulanması oynamıştır. Çok sayıda bilgiyi çok düşük maliyetlerle uzak mesafelere ulaştırabilen firmalar, yönetim etkinliğini yitirmeden üretimin çeşitli aşamalarını farklı coğrafyalarda örgütleme olanağına kavuşmuşlardır. Bu gelişmeler, biyoteknoloji - gen mühendisliği ve yeni malzemeler alanlarındaki ilerlemelerle birlikte bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun oluşumu süreçlerini hızlandırmaktadır.

161. 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejimizin temel amacı; Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma hedefi doğrultusunda, Türkiye'nin 21 inci yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasıdır. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hâsılâsından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, evrensel bilim ve kültüre katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği uzun dönemli gelişme stratejimizin nesnel amaçlarını oluşturmaktadır.

186. Eğitim sisteminin amacı, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, millî kültürlü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözüme yeteneği gelişmiş bilgi çağı insanını yetiştirmektir. Eğitim sisteminin geliştirilmesi genç nüfusa sahip ülkemizin ekonomik gelişmesinin gerektirdiği nitelikli işgüç ihtiyacının karşılanmasına ve rekabet gücü kazanmasına olanak sağlayacaktır.

257. Yatırımları teşvik politikalarının temel amacı; dünya ile entegrasyonu sağlamak, bilgi toplumuna erişmek ve yabancı sermayeyi özendirme. Bu çerçevede, bilgi teknolojileri başta olmak üzere Ar-Ge ve teknoloji geliştirme, altyapı, Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerle yürütülen projeler, çevre koruma, küçük ve

PLAN VE BÜTÇE KOMİSYONUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER (EK-1)

4. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla dış ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygınlaşması yönetim bilimindeki ilerlemelerle hızlanmış, bu ise firmaların, dünyanın uzak bölgelerindeki birçok üretim birimini yönetebilecek yeteneğe sahip olmalarını sağlamıştır. Ancak, üretimin küreselleşmesinde en büyük rolü, bilişim ve mikroelektronik teknolojisindeki sıçramayla telekomünikasyon sektöründeki teknik ilerlemelerin birlikte uygulanması oynamıştır. Çok sayıda bilgiyi çok düşük maliyetlerle uzak mesafelere ulaştırabilen firmalar, yönetim etkinliğini yitirmeden üretimin çeşitli aşamalarını farklı coğrafyalarda örgütleme olanağına kavuşmuşlardır. Bu gelişmeler, biyoteknoloji - gen mühendisliği ve yeni malzemeler alanlarındaki ilerlemelerle birlikte bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun oluşumu süreçlerini hızlandırmaktadır.

161. 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejimizin temel amacı; Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma hedefi doğrultusunda, Türkiye'nin 21 inci yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasıdır. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hâsılâsından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bilim ve uygarlığa katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği uzun dönemli gelişme stratejimizin nesnel amaçlarını oluşturmaktadır.

186. Eğitim sisteminin amacı, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, millî kültürlü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözüme yeteneği gelişmiş yaratıcı zekaya sahip bilgi çağı insanını yetiştirmektir. Eğitim sisteminin geliştirilmesi genç nüfusa sahip ülkemizin ekonomik gelişmesinin gerektirdiği nitelikli işgüç ihtiyacının karşılanmasına ve rekabet gücü kazanmasına olanak sağlayacaktır.

257. Yatırımları teşvik politikalarının temel amacı; dünya ile entegrasyonu sağlamak, bilgi toplumuna erişmek ve yabancı sermayeyi özendirme. Bu çerçevede, yazılım başta olmak üzere bilgi teknolojileri Ar-Ge ve teknoloji geliştirme, altyapı, Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerle yürütülen projeler, çevre koru-

(Hükümetin Teklif Ettiği Metin)

orta boy işletmelerin gelişmesi, kalifiye işgücü sağlanması, istihdam yaratma, döviz kazandırma ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltulmasına yönelik yatırım ve faaliyetler desteklenecektir.

496. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamığe kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçevede; bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bölge planlama çalışmalarına devam edilecektir.

530. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ile, Yeşilirmak Havzasında ekolojik dengeyi bozmadan, arazinin uygun ve ekonomik kullanımı, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması, bu kapsamda erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve takibi, kentleşme ve sınılaşmanın izlenmesi ve planlı gelişimi konularında, sorunların çözümlü amaçlanmaktadır. Proje kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı kurulması çalışmaları TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezince yürütülmektedir.

675. Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, millî kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektedir.

689. Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekân, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımı okul öncesi

(Plan ve Bütçe Komisyonunda Yapılan Değişiklikler)

ma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, kalifiye işgücü sağlanması, istihdam yaratma, döviz kazandırma ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltulmasına yönelik yatırım ve faaliyetler desteklenecektir.

496. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamığe kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçevede; bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bölge planlama çalışmalarına devam edilecektir. Hazırlıkları devam eden projeler yanında, İç Anadolu, Akdeniz ve Ege Bölgeleri için de plan çalışmaları başlatılacaktır.

530. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ile, Yeşilirmak Havzasında ekolojik dengeyi bozmadan, arazinin uygun ve ekonomik kullanımı, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması, bu kapsamda erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve takibi, kentleşme ve sınılaşmanın izlenmesi ve planlı gelişimi konularında, sorunların çözümlü amaçlanmaktadır. Proje kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı kurulması çalışmaları TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezince yürütülmektedir. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinde önemli bir yer tutan Kızılırmak ve Yeşilirmak deltalarında yer alan ovaların tarımsal potansiyel kullanımını hızlandırmak ve yörede organize sanayi bölgeleri ile ulaştırma altyapısının geliştirmek için gerekli yatırımlara önem verilecektir.

675. Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, millî kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağı insanını yetiştirmektedir.

689. Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekân, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün zekalı ve üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yar-

(Hükümetin Teklif Ettiği Metin)

ve ilköğretim çağında almasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

783. Mahallî idarelerin; gençlere yönelik kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetleri düzenleyici ve teşvik edici programlar hazırlamaları, gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları, özel sektörün de bu alana yatırım yapması teşvik edilecek ve bu merkezlerde uzman personel istihdamı sağlanacaktır.

787. 2000 ve 2004 yılı Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması yönündeki girişimlere rağmen netice alınamamıştır. Gelecekte Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması amacıyla altyapı yatırımlarına başlanmıştır.

1099. VIII. Plan döneminde sektördeki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi, sektörel politikaların tespiti ve uygulanmasına yönelik çalışmaların tek bir Bakanlık tarafından yönlendirilmesi önem arz etmektedir.

1137. Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makine imalat, kimya, elektronik sanayilerinin geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması; geleneksel sanayilerin rekabet gücünün artırılması hedeflenecektir.

1153. Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin küresel pazardan daha fazla pay alması sağlanacaktır.

1207. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, deniz bilimleri; denizlerden ve denizaltı zenginliklerinden yararlanma teknolojileri, büyük bilim ve temiz enerji teknolojileri gibi ileri uygulama alanlarındaki Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.

1209. Eğitimin her kademesinde yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyetler teşvik edilecektir.

(Plan ve Bütçe Komisyonunda Yapılan Değişiklikler)

dımını okul öncesi ve ilköğretim çağında almasına ve bu çocuklar için uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

783. Mahallî idarelerin; gençlere yönelik kültür, sanat, geleneksel sporlar başta olmak üzere spor, zeka oyunları, satranç, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetleri düzenleyici ve teşvik edici programlar hazırlamaları, gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları, özel sektörün de bu alana yatırım yapması teşvik edilecek ve bu merkezlerde uzman personel istihdamı sağlanacaktır.

787. 2000 ve 2004 yılı Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması yönündeki girişimlere rağmen netice alınamamıştır. Gelecekte Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması amacıyla alt yapı yatırımlarına başlanmıştır. 2000 yılı Dünya Satranç Olimpiyatı'nın ev sahipliğini ülkemiz üstlenmiş olup, çalışmalar sürdürülmektedir.

1099. VIII. Plan döneminde sektördeki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi, sektörel politikaların tespiti ve uygulanmasına yönelik çalışmaların tek bir Bakanlık tarafından yönlendirilmesi sağlanacak ve bu kapsamda genelde madencilik, özeldde ise değerli metal madenciliğinin arama ve işletme faaliyetleri ile ilgili teknik gereksinimleri düzenleyecek çalışmalar yapılacaktır.

1137. Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makine imalat, kimya, elektronik sanayilerinin ve yazılım sektörünün geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması; geleneksel sanayilerin rekabet gücünün artırılması hedeflenecektir.

1153. Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin ve yazılım sektörünün küresel pazardan daha fazla pay alması sağlanacaktır.

1207. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, yazılım başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, deniz bilimleri; denizlerden ve denizaltı zenginliklerinden yararlanma teknolojileri, büyük bilim ve temiz enerji teknolojileri gibi ileri uygulama alanlarındaki Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.

1209. Eğitimin her kademesinde zekayı geliştiren ve yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyetler teşvik edilecektir.

(Hükümetin Teklif Ettiği Metin)

1214. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzeme teknolojileri, temiz enerji teknolojileri gibi ileri teknoloji alanlarında Endüstri Parklarının kurulması desteklenecektir.

1242. Plan döneminde stratejik sektörlerden birisi olacak bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabet gücünün artırılmasına öncelik verilecektir.

1263. Bilgi güvenliği konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, elektronik ticaretin geliştirilmesi, kişisel bilgilerin korunması konularına önem verilerek, mevcut kurumlarla eşgüdüm içerisinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukukî altyapı hazırlanacaktır.

1329. Transgenik bitkilere ilişkin bir yönetmelik hazırlanacaktır.

1337. VIII. Plan döneminde hayvancılıktaki temel amaç; toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli, yeterli beslenebilmesini temin maksadıyla üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, hayvan ıslahı, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimi artırılacak, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele ve yayım hizmetleri geliştirilecektir.

1339. Hayvancılıkla ilgili güvenilir istatistiklerin toplanması, katsayıların belirlenmesi amacıyla 1984 yılından beri yapılmayan Genel Hayvan Sayımı gerçekleştirilecektir.

1681. Eysel nitelikli katı atıkların bertarafında, yatırım ve işletme maliyetleri daha düşük ve tilke şartlarına en uygun olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.

1881. Adli ve idarî kolluğun birbirinden ayrılarak, doğrudan Cumhuriyet Başsavcılığına bağlı olmak üzere adli kolluk oluşturulması amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

(Plan ve Bütçe Komisyonunda Yapılan Değişiklikler)

1214. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, yazılım üretimi bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzeme teknolojileri, çevreci enerji teknolojileri gibi ileri teknoloji alanlarında Endüstri Parklarının kurulması desteklenecektir.

1242. Plan döneminde stratejik sektörlerden birisi olacak bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabet gücünün artırılmasına öncelik verilecektir. Yazılım stratejik bir alan olarak belirlenecek ve bu alanda uygun teşvikler düzenlenecektir.

1263. Bilgi güvenliği ve kullanımı konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, elektronik ticaretin geliştirilmesi, kişisel ve ulusal güvenlikle ilgili bilgilerin korunması konularına önem verilerek kamu ve özel kesim tarafından üretilen bilgilerin, internet aracılığı ile kamuoyuna açılması ve mevcut kurumlarla eşgüdüm içerisinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukukî altyapı hazırlanacaktır.

1329. Tarımsal ürünlerin Ekolojik metodlarla üretilmesine ilişkin Kanun çalışmalarına başlanılacak, Transgenik bitkilere ilişkin bir yönetmelik hazırlanacaktır.

1337. VIII. Plan döneminde hayvancılıktaki temel amaç; toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli, yeterli beslenebilmesini temin maksadıyla üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, hayvan ıslahı, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimi artırılacak, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele ve yayım hizmetleri geliştirilecektir. İç talebi karşılaktan sonra ihracata yönelik üretim seviyesini yakalayabilmek için hayvancılığa özel önem verilecek, ete ve sütte dayalı sanayi ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

1339. Hayvancılıkla ilgili güvenilir istatistiklerin toplanması amacıyla 1984 yılından beri yapılmayan Genel Hayvan Sayımı gerçekleştirilecektir. Farklı hayvan türleriyle yetiştirme faaliyeti sürdüren işletmelerde optimum işletme büyüklüğü tespit çalışmaları yapılacaktır.

1681. Eysel nitelikli katı atıkların bertarafında, yatırım ve işletme maliyetleri göz önüne alınarak en uygun yöntem tercih edilecektir.

1881. Savcılık Teşkilâtı ve kolluğun çağdaş ülkeler düzeyinde yapılandırılması ve etkinleştirilmesi, bu kurumların bilimsel ve teknolojik gelişmelerden istifade etmelerine olanak verecek şekilde güçlendirilmesi sağlanacaktır.

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI DÜZELTMELERİ

Sayfa	Paragraf veya Tablo	Yanlış	Doğru
III	XII. Kısım, 6. Başlık	ÇOĞRAFI	COĞRAFI
IV	ONUNCU BÖLÜM, I. Kısım	HUKUKU	HUKUKU
4	23	2.635	2.841
4	23	3.244	3.248
4	23	2.910	2.913
4	23	5.734	5.745
4	23	6.700	6.708
4	23	6.146	6.152
5	30	21,3	20,5
5	31	-2,4	-2,3
7	43	20,8	20,9
7	43	25,6'ya	25,4'e
7	43	22,1'e	21,9'a
8	46	34,6	34,2
8	46	40,4	40,2
8	46	13,4	13,3
8	46	6,8'e	6,6'ya
9	54	0,4	0,9
10	61	29,1	29,2
24	170, İkinci Satır	6, 30 ve 65	yüzde 5, 30 ve 65
25	178, Birinci Satır	dolayında kamu	dolayında olan kamu
26	188, Birinci Satır	inkıleplarına	inkıtaplarına
45	Tablo 6, Son Satır	6,9	6,5
60	381	851,2	847,7
78	Tablo 12	-	Ektedir.
81	633, Son Satır	arttığı	artacağı
92	642, İkinci Satır	1,38	1,33
93	Tablo 13, Dördüncü Satır	1,36	1,33
93	Tablo 13, Beşinci Satır	20,4	19,9
110	804, Birinci Satır	75,9'dur.	77,4'dür.
126	Tablo 21, İkinci Satır	İlgüdü Mallyeti ⁽¹⁾	İlgüdü Mallyeti
126	Tablo 21, Dipnot	asgari ücretlidir.	asgari ücretidir.
137	Tablo 23, ÜLKELER ile başlayan Yirmi Sekizinci Satır	-	Satır tamamen çıkartılacaktır.
137	1052, İkinci Satır	sosyokültürel	sosyo-kültürel
138	1055, İkinci Satır	yükseltilmesi,	yükseltilmesi sağlanacak;
165	1318, Birinci Satır	yöntemi	yöntemi
194	1508'ya ilave cümle	-	Havayolu ile yapılan kargo taşımacılığı geliştirilecektir.
208	1807, İkinci Satır	dağılımın oluşmasını engellemiştir.	dağılım oluşmamıştır.
209	Tablo 34, İkinci Satır	61.500	60.500

DOĞRU

TABLE : 12 - Plan Bölgelerinin Seçilmiş Göstergelere Göre Karşılaştırılması

Göstergeler	Birim	GAP	Zonguldak Barın Karabük	DAP	DOKAP	Türkiye
Alan	km ²	75.561	9.493	158.972	39.361	779.452
Nüfus (1997)	kişi	6.128.973	1.027.208	3.868.535	2.911.108	62.863.574
Nüfus yoğunluğu	kişi/km ²	81	108	37	74	81
Nüfus artış oranı (1990-97)	Binde	24,2	-10,3	6,9	-2,4	15,1
Kentleşme oranı ⁽¹⁾	Yüzde	64,1	43,3	53,5	48,6	65,0
Kişi başı GSYİH (1998) ⁽²⁾	Din TL	990	1.838	674	1.103	1.830
Kişi başı GSYİH (1998) ⁽³⁾	Endeks deg.	54,1	100,5	36,9	60,3	100,0
GSBH ⁽⁴⁾ / GSYİH (1998) ⁽⁵⁾	Yüzde	5,3	1,6	3,4	2,8	

Kaynak: DİE, GAP İdaresi, Zonguldak-Barın-Karabük Bölgesel Gelişme Planı (DPT), DAP ve DOKAP Ara Raporları (DPT).

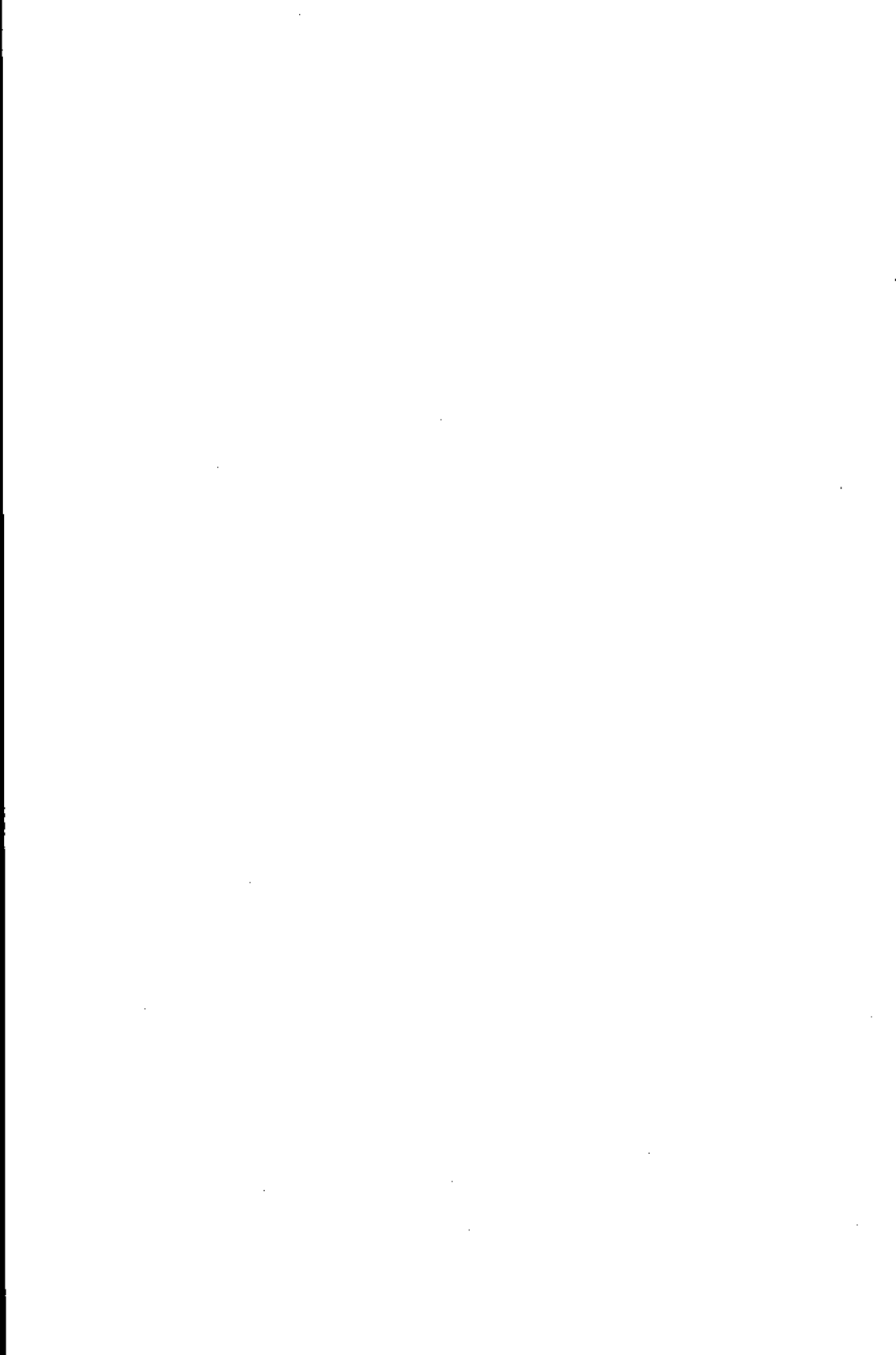
⁽¹⁾ Kent nüfusu, il ve ilçe merkezlerinde belediye sınırları içindeki nüfusu kapsamaktadır.

⁽²⁾ 1987 fiyatlarıyla.

⁽³⁾ GSBH: Gayri Safi Bölge Hasılatı.

UZUN VADELİ STRATEJİ
VE
SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK
KALKINMA PLANI
2001 - 2005

HAZİRAN 2000

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİRİNCİ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI ÖNCESİNDE DURUM.....	1
I. DÜNYADA GELİŞMELER VE TÜRKİYE.....	1
II. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ.....	3
1. EKONOMİK GELİŞMELER.....	3
2. SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA SAĞLANAN GELİŞMELER.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

UZUN VADELİ GELİŞMENİN TEMEL AMAÇLARI VE STRATEJİSİ (2001-2023).....	23
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ TEMEL AMAÇ, İLKE VE POLİTİKALARI (2001-2005).....	26
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ MAKROEKONOMİK POLİTİKALARI, HEDEFLERİ VE TAHMİNLERİ.....	28
--	----

I. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR.....	28
1. MALİYE POLİTİKASI.....	28
2. PARA, KUR VE MALİ SİSTEME İLİŞKİN POLİTİKALAR.....	30
3. KİT VE ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARI.....	32
4. YATIRIM POLİTİKALARI.....	33
5. DIŞ TİCARET VE ÖDEMELER DENGESİ POLİTİKALARI.....	35
II. MAKROEKONOMİK ÖNGÖRÜLER.....	37
1. GİRİŞ.....	37
2. MİLLİ GELİR TAHMİNLERİ.....	38
3. BÜYÜMENİN TALEP BİLEŞENLERİ.....	40
4. YATIRIMLAR VE TASARRUFLAR.....	42
5. ÖDEMELER DENGESİ.....	46
6. KAMU FİNANSMANI.....	48

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER.....	50
-----------------------------------	----

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYENİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	60
--	----

I. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER.....	60
II. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ.....	62
1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (İSEDAK)	62
2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT-ECO).....	63
3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ)	63
4. G - 20	64
5. D - 8	65
III. DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİLER.....	65
IV. ULUSLARARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ.....	67

YEDİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI.....	69
I. DÜNYADA BÖLGESEL GELİŞME EĞİMLERİ VE POLİTİKALARI.....	69
II. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL GELİŞME.....	70
III. BÖLGE PLANLAMASI.....	75
IV. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERİN GELİŞTİRİLMESİ.....	80
V. KIRSAL KALKINMA	82

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI.....	85
I. GİRİŞ.....	85
II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ.....	90
1. NÜFUS	90
2. EĞİTİM	94
3. SAĞLIK	100
4. İNSANGÜCÜ	105
5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR.....	107
6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK.....	110
7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	115
III. KÜLTÜR.....	116
IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI.....	119
1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	119

2. İSTİHDAM	122
3. ÇALIŞMA HAYATI.....	125
4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ	128
5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR.....	132
6. ESNAF VE SANATKARLARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER.....	135
7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI.....	136
8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	139
V. SINAİLEŞME	141
1. MADENCİLİK	141
2. İMALAT SANAYİİ	144
3. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ.....	150
VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ.....	152
VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ.....	155
VIII. TARIMSAL GELİŞME.....	160
1. GENEL TARIM POLİTİKALARI.....	160
2. BİTKİSEL ÜRETİM	164
3. HAYVANCILIK	166
4. SU ÜRÜNLERİ	168
5. ORMANCILIK	170
IX. ENERJİ	173
X. ULAŞTIRMA.....	186
1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI	186
2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI	189
3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI	191
4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI	193
5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI	195
6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI	199
XI. TURİZM VE TANITMA.....	204
1. TURİZM	204
2. TANITMA	207
XII. KENTSEL VE KIRSAL ALTYAPI.....	208
1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME	208
2. KONUT	210
3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ	213
4. KENTİÇİ ULAŞIM	218
5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ.....	220
6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ.....	223
7. KIRSAL ALTYAPI	226

XIII. ÇEVRE	231
-------------------	-----

DOKUZUNCU BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI.....	235
I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI.....	235
II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK.....	239
III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK.....	241
IV. MAHALLİ İDARELER.....	243
V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULAMASINDA ETKİNLİK.....	248
VI. SİVİL TOPLUM ORGANİZASYONLARI.....	250
VII. DOĞAL AFETLER.....	251
VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ.....	254

ONUNCU BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI.....	258
I. REKABET HUKKU VE POLİTİKALARI.....	258
II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI.....	260
III. KAYITDIŞI EKONOMİNİN KAYIT ALTINA ALINMASI.....	262
IV. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL.....	264

TABLÖLAR

Sayfa No

TABLO: 1-	Ana Sektörler İtibariyle Katma Değer Gelişmesi.....	39
TABLO: 2-	Üretimde Sektörel Gelişmeler.....	39
TABLO: 3-	GSMH'nın Harcamalar İtibariyle Yüzde Artışları	41
TABLO: 4-	GSMH'nın Harcamalar İtibariyle Yüzde Dağılımı.....	42
TABLO: 5-	Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları	44
TABLO: 6-	Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları	45
TABLO: 7-	Ödemeler Dengesi	47
TABLO: 8-	Kamu Kesimi Genel Dengesi.....	49
TABLO: 9-	Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Çalışmaları..	54
TABLO: 10-	Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Durumu.....	55
TABLO: 11-	Bölgeler İtibariyle Sektörel Gayri Safi Yurtiçi Hasılası	71
TABLO: 12-	Plan Bölgelerinin Seçilmiş Göstergelere Göre Karşılaştırılması	78
TABLO: 13-	Demografik Göstergelerde Gelişmeler.....	93
TABLO: 14-	Eğitimde Sayısal Gelişmeler.....	97
TABLO: 15-	Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayıları (2000)	101
TABLO: 16-	Sağlık Göstergelerinde Gelişmeler.....	103
TABLO: 17-	Yükseköğrenimli İnsangücü Arz Projeksiyonu.....	106
TABLO: 18-	Sağlık ve Eğitim Alanındaki Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu.....	107
TABLO: 19-	Teknik Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu	107
TABLO: 20-	Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	122
TABLO: 21-	İşgücü Maliyetleri ve Net Ele Gecen Ücretler Reel Endeksleri	126
TABLO: 22-	Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus	130
TABLO: 23-	Yurt Dışında Yaşayan ve Çalışan Vatandaşlar.....	137
TABLO: 24-	Haberleşme Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler.....	159
TABLO: 25-	Birincil Enerji ve Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	178
TABLO: 26-	Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları	179
TABLO: 27-	Birincil Enerji Tüketiminin Kaynaklar İtibariyle Sektörel Dağılımı	180
TABLO: 28-	Elektrik Enerjisi Kurulu Güç ve Üretim Değerleri.....	181
TABLO: 29-	Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri.....	182
TABLO: 30-	Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	183

TABLO: 31-	Ulaştırma Sektörü Şehirlerarası Yolcu Taşımalarında Gelişmeler.....	202
TABLO: 32-	Ulaştırma Sektörü Şehirlerarası Yük Taşımalarında Gelişmeler.....	203
TABLO: 33-	Turizm Sektöründeki Gelişmeler	206
TABLO: 34-	Kentsel Nüfus Gelişmeleri.....	209
TABLO: 35-	Konut İhtiyacı	212
TABLO: 36-	Kentsel Nüfus Büyüklükleri (Ekim 1997).....	214
TABLO: 37-	Belediyelerin İçme Suyu ve Kanalizasyon Altyapısı	215
TABLO: 38-	Bina İnşaatlarında Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzinleri	220
TABLO: 39-	Yurtdışı Müteahhitlerin Üstlendikleri İş Tutarları	222
TABLO: 40-	Kamu Kesiminde Toprak ve Su Kaynakları Alanında Gelişmeler	229

BİRİNCİ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI ÖNCESİNDE DURUM

I. DÜNYADA GELİŞMELER VE TÜRKİYE

1. Dünyada insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin ortak değerler olarak önemi artmaktadır. Öte yandan, 1970'li yılların sonlarında finansal piyasalardaki serbestleşme hareketleri ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle başlayan, dış ticaretteki serbestleşme ve ivme kazanan teknolojik gelişme ile hızlanarak ekonominin diğer alanlarını da etkisi altına alan küreselleşme süreci, son yıllarda sosyal ve kültürel alanlarda da belirleyici olmaya başlamıştır.

2. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucunda bilgilerin uzun mesafeler boyunca kolay ve hızlı iletilmesi arzın ve dolayısıyla firmalar arasındaki rekabetin küreselleşmesinde önemli rol oynamıştır. Bu süreç, uluslararası rekabet kurallarında köklü değişikliklere yol açmış bulunmaktadır. Tüketicilerin de bilgilere çok hızlı ve kolay ulaşma olanağına kavuşmuş olması talebi de küreselleştirmiştir. Bunun sonucunda çeşitli ülkelerdeki tüketici tercihleri ve yaşam biçimleri arasında benzerlikler oluşmaktadır.

3. Üretimdeki teknolojik gelişmeler sonucunda üretim süreçlerinin bölünmesi ve şirket faaliyetlerinin küresel nitelik kazanması aynı zamanda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışların gerçekleşmesini sağlamıştır.

4. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla dış ülkelerdeki üretim birimlerinin yaygınlaşması yönetim bilimindeki ilerlemelerle hızlanmış, bu ise firmaların, dünyanın uzak bölgelerindeki birçok üretim birimini yönetebilecek yeteneğe sahip olmalarını sağlamıştır. Ancak, üretimin küreselleşmesinde en büyük rolü, mikroelektronik teknolojisindeki sıçramaya telekomünikasyon sektöründeki teknik ilerlemelerin birlikte uygulanması oynamıştır. Çok sayıda bilgiyi çok düşük maliyetlerle uzak mesafelere ulaştırabilen firmalar, yönetim etkinliğini yitirmeden üretimin çeşitli aşamalarını farklı coğrafi alanlarda örgütleme olanağına kavuşmuşlardır. Bu gelişmeler, biyoteknoloji - gen mühendisliği ve yeni malzemeler alanlarındaki ilerlemelerle birlikte bilgi ekonomisi ve bilgi toplumunun oluşumu süreçlerini hızlandırmaktadır.

5. Bilgi toplumunun oluşumunun ekonomik ve sosyal açılardan olumlu etkiler yapması, bu çerçevede ekonomik büyümeyi hızlandırması, verimliliği yükseltmesi, yeni faaliyet ve istihdam alanları yaratması, eğitim olanaklarını artırması ve yaygınlaştırması, sağlık ve sosyal alandaki diğer hizmetlerin sunumunu geliştirmesi ve bireylere kültürel olanaklardan daha kolay yararlanma imkanı sağlaması beklenmektedir.

6. Teknoloji alanında kaydedilen köklü ilerlemeler sadece basit işgücünü değil bir ölçüye kadar beyin gücünü de ikame edebilme olanağı sağlamış,

bilgiye dayalı üretim büyük ivme kazanmış, buna bağlı olarak teknolojik yenilikler ve verimlilik artışları sürekli hale gelmiştir.

7. Bilgi toplumunun oluşum sürecinde en önemli üretim faktörü bilgi olduğundan, işgücünün niteliğinin yükseltilmesi ve gelişmiş bir iletişim altyapısına sahip olmanın önemi artmaktadır. Bu nedenle yirmibirinci yüzyılda gelişmekte olan ülkelerin gelişmesine en büyük katkıyı insan kaynaklarına yatırım ve altyapının iyileştirilmesi yapacaktır.

8. Teknolojik kapasitenin halen büyük bölümünün gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış bulunduğu ve gelişmekte olan ülkelerin teknoloji açısından yabancı kaynaklara bağımlı oldukları göz önünde tutulduğunda, üretimin küreselleşmesinin bu ülke grubu açısından önemli olanaklar sunduğu görülmektedir. Uluslararası firmaların üretim ve Ar-Ge etkinlikleri teknolojinin, kapasitenin ve becerilerin yayılması açısından çok etkili araçlardır. Üretimin küreselleşmesi gelişmekte olan ülkelere ticaretlerini geliştirme açısından da büyük olanaklar sağlayabilmektedir.

9. Ekonomik alanda küreselleşmeyle karşılıklı etkileşim içinde bölgesel bütünleşme hareketleri de gelişmektedir.

10. Küreselleşme sürecinde dış ticaret, fikri haklar ve çevre gibi alanlarda yeni norm ve standartlar geliştirilmekte ve bu alanlarda uluslararası kuruluşların etkinliği giderek artmaktadır. Avrupa Birliğinde, özellikle ekonomik politikalarda uluslararası kurumlar giderek belirleyici olmakta, siyasal ve sosyal alanlarda da ortak girişimler yoğunluk kazanmaktadır.

11. Çok sayıda ülkenin yabancı sermaye rejimlerini serbestleştirilmesi nedeniyle ülkelerin yabancı sermaye girişini artırabilmeleri, makroekonomik istikrarın sağlanması, altyapının yeterliliğine ve işgücünün niteliğine bağlı hale gelmiştir.

12. Küreselleşme süreci sunduğu önemli olanakların yanı sıra bazı olumsuz gelişmelere de yol açabilmektedir.

13. Finansal piyasaların ileri düzeylerde serbestleştirilmesi ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılmış olması, ülke ekonomilerinin finans piyasaları arasındaki bağımlılıkları güçlendirmiş ve ülkelerin makroekonomik politika araçlarını dış piyasaları dikkate almaksızın kullanma olanaklarını kısıtlamıştır.

14. 1997'de Güneydoğu Asya ülkelerinde başlayan ve küresel sistemi etkileyen bir dizi finansal kriz, makroekonomik dengelerini kuramamış, sağlıklı işleyen bir mali sistemden yoksun ülkeler açısından dışarıdan kısa vadeli yoğun sermaye girişlerinin sakıncalarını ve ekonomik ve mali reformların önemini ortaya koymuştur.

15. Ayrıca, küreselleşme süreci ülkeler arasında ve ülke içinde gelir dağılımının bozulmasına yol açabilmektedir.

16. Küreselleşme sürecinin olumsuz sonuçlarından biri de talebin küreselleşmesi ve tüketici tercihleri ve yaşam biçimleri arasında güçlü benzerlikler oluşması nedeniyle ortaya çıkan kültürel tekdüzeleşme olgusudur.

17. Küreselleşmenin hız kazandığı bir ortamda, yeterli sosyal gelişme sağlayamayan ülkelerde ekonomik gelişmenin giderek daha da güçleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede insan hakları ve demokrasinin geliştirilmesinin ve kurumsallaştırılmasının yanı sıra, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, yoksulluğun azaltılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

18. Dünyadaki hızlı değişime uyum sağlayabilen ve insanını bu yeni ortamın gerektirdiği niteliklerle donatabilen, bilgiye erişebilen, bilgiyi üretebilen ve kullanabilen ülkeler, 21'inci yüzyılda etkili ve başarılı olabilecektir.

19. Türkiye'nin sosyal yapısını güçlendirmesi, istikrar ortamını sağlaması, yapısal reformlarını tamamlaması ve bilgi toplumunun gerektirdiği temel dönüşümleri gerçekleştirmesi, küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı olanaklardan en yüksek oranda yararlanabilmenin ve olumsuzlukları en düşük düzeyde tutabilmenin yanında ülkemizin geleceğe hazırlanmasında ve dünyada daha etkili bir konuma gelmesinde kilit bir rol oynayacaktır.

II. GENEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ

1. EKONOMİK GELİŞMELER

20. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000), yapısal değişim projelerinin hayata geçirilmesi ile birlikte sürdürülebilir bir büyüme ortamının sağlanması, kamu finansman dengesinde sağlanacak iyileşmeyle kamu kesiminin mali piyasalar üzerindeki yükünün azaltılarak reel faizlerin düşürülmesi ve özel kesim yatırımlarının canlandırılması öngörülmüştür. Reel döviz kurunun rekabetçi düzeyinin korunması ve reel ücret artışlarının verimlilikle uyumlu bir biçimde belirlenmesiyle dış talebin Plan dönemi boyunca büyümeye katkısının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, VII. Planda, AB ile gümrük birliği sonrası artacak olan dış rekabet karşısında özel kesimin organizasyon, teknoloji ve yönetim açısından yeni bir yapılanmaya gitmesiyle birlikte, faktör piyasalarının etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasının faktör verimliliğini artıracığı ve büyümeye katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Bu çerçevede, VII. Plan döneminde Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) yıllık ortalama artış hızının yüzde 5,0-6,6, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) yıllık ortalama artış hızının ise yüzde 5,5-7,1 aralığında gerçekleşeceği tahmin edilmiştir.

21. Makroekonomik politikaların ve gelişmelerin farklılaşması nedeniyle, VII. Plana ilişkin değerlendirmelerin 1996-1997 ile ekonominin büyüme hızının yavaşladığı 1998-1999 dönemi ayırımında yapılması uygun olacaktır.

22. VII. Planın ilk iki yıllık döneminde GSMH büyüme hızı yıllık ortalama yüzde 7,7 olmuştur. Ancak, bu hızlı büyüme performansı izleyen yıllarda devam ettirilememiş ve GSMH büyüme hızı 1998 yılında yüzde 3,9'a

gerilemiş, 1999 yılında ise GSMH'da yüzde 6,4 oranında bir daralma yaşanmıştır. Böylece 1996-1999 döneminde GSMH yıllık ortalama artış hızı yüzde 3,1 oranında kalmıştır.

23. 1995 yılında 2.835 dolar olan fert başına GSMH, 1998 yılında 3.244 dolara yükselmiş, ancak ekonomide yaşanan daralmayla birlikte 1999 yılında 2.910 dolara gerilemiştir. Benzer şekilde, satın alma gücü paritesine göre fert başına GSYİH, 1995 yılında 5.734 dolar iken, 1998 yılında 6.700 dolara yükselmiş, 1999 yılında ise 6.146 dolara düşmüştür.

24. 1996-1999 döneminde yüksek enflasyon ve kamu açıklarının hızla yükselmesi şeklinde ortaya çıkan makroekonomik dengesizlikler, büyümenin hem diğer yükselen piyasa ekonomileri ile karşılaştırıldığında daha düşük kalmasına hem de istikrarsız bir seyir izlemesine neden olmuştur. Büyümenin dalgalanma göstermesinde, Asya ve Rusya krizleri gibi dış şokların etkisi olmakla birlikte, büyümenin ekonomideki verimlilik ve dış talep artışı yerine, uzun süre sürdürülmesi mümkün olmayan genişlemeci makroekonomik politikalarla desteklenen iç talep artışından kaynaklanması temel belirleyici olmuştur. Sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği 1989 yılından sonra büyümenin dış sermaye girişlerine oldukça duyarlı hale geldiği bir ortamda, makroekonomik dengesizlikler büyüme hızındaki istikrarsızlığı artırmıştır.

25. 1996-1997 döneminde sanayi ve hizmetler sektörü katma değeri, sırasıyla yıllık ortalama yüzde 8,7 ve yüzde 8,1 oranında artmıştır. 1998 yılının ikinci çeyreğinden itibaren ise Uzak Doğu Asya krizinin yansımaları ve uygulanan sıkı maliye ve gelirler politikasının etkisiyle iç ve dış talepte bir yavaşlama başlamıştır. 1998 yılının Ağustos ayında Rusya'nın krize girmesi ile birlikte dış talepteki daralma daha da derinleşmiş, bölgeye yönelik beklentilerin de değişmesi sonucunda Türkiye'den de hızlı bir sermaye çıkışı olmuş ve reel faizler hızla yükselmiştir. Ayrıca, 1998 yılı Temmuz ayında alınan erken seçim kararı ile birlikte ortaya çıkan belirsizlik ortamı, özel kesimin tüketim ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemiş ve üretim 1998 yılının son çeyreğinden itibaren daralma eğilimine girmiştir. Bu eğilim 1999 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleşmiştir. 1999 yılının ikinci çeyreğinden itibaren ekonomik aktivitede görece toparlanma işaretleri gözlenmiş, sanayi üretiminde sınırlı da olsa bir artış kaydedilmiştir. Ancak, yaşanan deprem felaketleri üretimde gözlenen canlanmanın durmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler çerçevesinde, sanayi ve hizmetler sektörü katma değeri 1998 yılında sınırlı bir artış göstermiş, 1999 yılında ise yüzde 5 oranında azalmıştır.

26. Böylece, 1996-1999 döneminde sanayi ve hizmetler sektörü katma değerindeki yıllık ortalama artış hızı VII. Plan tahminlerinin önemli ölçüde gerisinde kalarak, sırasıyla yüzde 3,5 ve 3,3 olarak gerçekleşmiştir.

27. Tarım sektöründeki büyümenin istikrarsız yapısı 1996 sonrası dönemde de devam etmiş ve 1996-1999 döneminde tarım sektörü katma değerindeki yıllık ortalama artış hızı yüzde 1,3 oranında kalmıştır.

28. VII. Planda tarım sektörünün GSYİH içerisindeki payının yüzde 13'e inmesi, buna karşılık sanayi sektörünün payının yüzde 27'ye yükselmesi, hizmetler sektörünün payının ise yüzde 60 civarında kalması öngörülmüştü. Ancak, 1995 yılında yüzde 58 olan hizmetler sektörünün cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı, 1999 yılında yüzde 61,7'ye çıkarken, aynı dönemler itibarıyla sanayi sektörünün payı yüzde 26,3'ten yüzde 23,2'ye, tarım sektörünün payı ise yüzde 15,7'den yüzde 15'e gerilemiştir. Bu gelişmede, iç ticaret hadlerinin tarım ve hizmetler sektörü lehinde gelişmesi belirleyici olmuştur.

29. Talep yönünden ele alındığında 1996-1997 dönemindeki hızlı büyüme iç talep artışından kaynaklanmıştır. Nitekim, 1996-1997 döneminde GSYİH yıllık ortalama yüzde 7,3 oranında artarken yurtiçi talepteki yıllık ortalama artış yüzde 7,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde kamu ve özel kesimin tüketim ve yatırım harcamaları önemli miktarda artmıştır. Bu dönemde genişlemeci maliye ve gelirler politikaları ile bunlarla uyumlu para politikası uygulamaları yurtiçi talepteki artışın temel belirleyicisi olmuştur. Ayrıca, gümrük birliğine uyum kapsamında tevsii ve teknoloji yenileme yatırımlarındaki canlanma, bu dönemde özel kesim yatırımlarının hızlı artışında etkili olmuştur.

30. 1998 yılı başında uygulamaya konulan sıkı maliye ve gelirler politikalarının da etkisiyle yılın ikinci çeyreğinden itibaren yurtiçi talepte bir yavaşlama eğilimi başlamıştır. Buna ilave olarak, Rusya krizinin ardından önemli ölçüde yükselen reel faizler ve belirsizlik ortamı yurtiçi talebin 1998 yılının son çeyreğinden itibaren daralma eğilimine girmesine yol açmıştır. Bu eğilim yaşanan deprem felaketlerinin de etkisiyle daha da derinleşmiş ve 1999 yılında yurtiçi talepte yüzde 3,2 oranında bir daralma yaşanmıştır. 1998-1999 dönemindeki daralmadan en fazla özel kesim sabit sermaye yatırımları etkilenmiştir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları 1998 yılında yüzde 5, 1999 yılında ise yüzde 21,3 oranında gerilemiştir.

31. 1996-1999 döneminde toplam yatırımların GSMH'ya oranı ortalama yüzde 24,2 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde özel tasarruflar yıllık ortalama yüzde 8,5 oranında artış göstermiş ve GSMH içindeki payı yüzde 23,4 olmuştur. Yüksek reel faizler ve sermaye piyasalarındaki gelişmeler, bu dönemde özel tasarruflardaki artışa katkıda bulunmuştur. 1996-1999 döneminde vergi gelirlerinin GSMH'ya oranında artış sağlanmasına rağmen, cari giderlerdeki yükselme ve hızla artan faiz yükü nedeniyle, 1997 yılı hariç, kamu kesimi tasarrufları negatif olmuştur. Dönemin tamamı ele alındığında kamu tasarruflarının GSMH içindeki payı yüzde -2,4 olmuştur. Bu gelişmelerin sonucunda, 1996-1999 döneminde toplam yurtiçi tasarruflarda oldukça sınırlı bir artış sağlanabilmiş ve yurtiçi tasarrufların GSMH içindeki payı yüzde 21,1 düzeyinde kalmıştır. Aynı dönemde, dış tasarrufların GSMH içindeki payı yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir.

32. 1994 yılında rekabetgücünde sağlanan artış ve dünya ticaretindeki canlılığın da etkisiyle, 1996-1997 döneminde ihracatta yıllık ortalama yüzde 10,2 oranında artış sağlanmıştır. 1998 ve 1999 yıllarında ise ihracat gelişmeleri önemli ölçüde Asya ve Rusya krizlerinin yarattığı olumsuzluklardan etkilenmiştir. Nitekim, 1996-1998 döneminde yüzde 8 olan Türkiye'nin ihracat

pazar büyüme oranı, 1999 yılında yüzde 1,6'ya yavaşlamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası rekabetgücünde de 1997 yılı sonrası dönemde nispi bir bozulma gözlenmiştir. Bu dönemde Türk Lirasının değer kaybı enflasyonla paralel bir biçimde gelişmekle beraber, Uzakdoğu ülkelerinin paralarının 1997 yılında önemli ölçüde değer yitirmesi, bu ülkelerin uluslararası pazarlarda Türkiye'ye karşı rekabet güçlerini artırmıştır. Diğer yandan, üretimin yavaşladığı bir dönemde, dolar cinsinden ücret artışlarının 1998 ve 1999 yıllarında da sürmesi, Türkiye'nin rekabetgücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Bu gelişmeler sonucunda, ihracat artış hızı, 1998 yılında yüzde 2,7'ye yavaşlamış, 1999 yılında ise ihracatta yüzde 1,4 oranında düşüş yaşanmıştır. Böylece, 1996-1999 döneminde ihracattaki yıllık ortalama artış hızı yüzde 5,3 seviyesinde kalmıştır.

33. 1996-1999 döneminde tarım ürünleri ihracatı yıllık ortalama yüzde 2,9 oranında artarken, imalat sanayi ürünleri ihracatındaki artış yüzde 5,6 olmuştur. 1995 sonrası dönemde otomotiv ile elektrikli ve elektriksiz makinelerin toplam ihracat içindeki payında artış gözlenmiştir. Bununla birlikte, gümrük birliği sonrasında ihracattaki yapısal değişim beklenen düzeyin gerisinde kalmıştır.

34. Avrupa Birliği ülkeleri toplam ihracatımız içindeki ağırlığını 1996-1999 döneminde de korumuştur. 1991 sonrasında önemli ölçüde yükselen Bağımsız Devletler Topluluğunun ihracatımız içindeki payı Rusya'da yaşanan krizin de etkisiyle 1998 ve 1999 yıllarında ciddi oranda gerilemiştir. Buna karşılık, Afrika ülkelerinin toplam ihracatımız içindeki payında 1998-1999 döneminde nispi bir artış gözlenmiştir.

35. Gümrük birliği sonrasında koruma oranlarındaki düşüş ve artan yurtiçi talep sonucunda ithalat, 1996-1997 döneminde ortalama yüzde 16,6 oranında artmıştır. İç talep ve sanayi üretiminin 1998 yılında önemli ölçüde yavaşlaması, 1999 yılında ise daralması ithalatın da düşmesine neden olmuş ve ithalat 1998 ve 1999 yıllarında sırasıyla yüzde 5,4 ve 11,4 oranlarında gerilemiştir. 1996-1999 dönemi itibarıyla ithalattaki yıllık ortalama artış hızı yüzde 3,3 olmuştur. Aynı dönemde, yatırım ve ara malları ithalatındaki artış sırasıyla yüzde 1,8 ve 1,5 olurken, tüketim malları ithalatındaki artış yüzde 20,3 olarak gerçekleşmiştir. Tüketim malları ithalatındaki artış, esas olarak gümrük birliği sonrası koruma oranlarındaki düşüşün de etkisiyle 1996 yılında yaşanan sıçramadan kaynaklanmıştır.

36. Bu gelişmeler sonucunda, 1996-1997 döneminde yüzde 10,7 olarak gerçekleşen dış ticaret açığının (bavul ticareti hariç) GSMH'ya oranı, 1998 yılında yüzde 8,8'e, 1999 yılında ise yüzde 6,7'ye gerilemiştir.

37. 1996-1997 döneminde dış ticaret açığı önemli ölçüde yükselmesine rağmen, aynı dönemde turizm gelirleri ile diğer resmi-özel hizmet gelirlerindeki yüksek oranlı artışların da katkısıyla cari işlemler açığının GSMH'ya oranı yüzde 1,4 seviyesinde kalmıştır. 1998 yılında ithalattaki gerilemeye paralel olarak cari işlemler dengesi GSMH'nın yüzde 1'i oranında fazla vermiştir. 1999 yılında ise dış ticaret açığının azalmaya devam etmesine rağmen,

özellikle turizm ve diğer görünmeyen gelirlerdeki düşüş sonucunda, cari işlemler dengesi GSMH'nın yüzde 0,7'si oranında açık vermiştir.

38. 1994 yılındaki 4,2 milyar dolarlık çıkışın ardından sermaye hareketlerinde de önemli bir artış gözlenmiş ve 1996 ve 1997 yıllarında, sırasıyla, 8,8 ve 8,7 milyar dolarlık sermaye girişi gerçekleşmiştir. Rusya krizinin ardından portföy yatırımlarındaki önemli düşüşün de etkisiyle, 1998 yılında net sermaye girişi 448 milyon dolar düzeyinde kalmıştır. 1999 yılında ise özellikle yılın son aylarında Hazinesin yurtdışında gerçekleştirdiği tahvil ihraçlarının da katkısıyla 4,7 milyar dolarlık net sermaye girişi sağlanmıştır.

39. 1995-1999 döneminde verilen doğrudan yabancı yatırım izinleri, 1990-1994 dönemine göre yüzde 27,5 oranında artarak 9,3 milyar dolardan 11,8 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemler itibarıyla, net fiili girişler ise yüzde 26,2 oranında azalarak 3,4 milyar dolardan 2,5 milyar dolara gerilemiştir.

40. 1996-1997 döneminde resmi rezervlerde toplam 7,9 milyar dolarlık artış gerçekleşmiştir. 1998 yılında ise Asya ve Rusya krizleri sonucunda yaşanan sermaye çıkışları resmi rezervlerdeki artışın 216 milyon dolarla sınırlı kalmasına neden olmuştur. 1999 yılında ise sermaye girişlerinin yeniden canlanmasıyla birlikte resmi rezervlerde 5,6 milyar dolarlık artış kaydedilmiştir.

41. 1995 yılında yüzde 42,6 olan dış borç stokunun GSMH'ya oranı, 1999 yılında yüzde 59,3'e yükselmiştir. 1999 yıl sonu itibarıyla toplam 111,2 milyar dolarlık dış borcun, yüzde 26,3'ü kısa vadeli, yüzde 73,7'si ise orta ve uzun vadeli borçlardan oluşmaktadır.

42. VII. Planda kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının Plan dönemi sonunda yüzde 3,0-3,2'ye düşürülmesi hedeflenmiştir. Ancak, kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1996-1998 döneminde ortalama yüzde 8,6 olarak gerçekleşmiş, 1999 yılında ise yüzde 14,8'e yükselmiştir. 1996-1999 döneminde GSMH'ya oran olarak faiz dışı kamu kesimi dengesinde yıllık ortalama yüzde 1,8 düzeyinde fazla sağlanmasına rağmen, faiz ödemelerinin GSMH içindeki payının yükselmeye devam etmesi toplam kamu kesimi açığının yükselmesinde belirleyici olmuştur.

43. Toplam kamu gelirlerinin GSMH'ya oranı 1995 yılında yüzde 20,6 iken, bu oran 1999 yılında yüzde 25,6'ya yükselmiştir. Kamu gelirlerinde sağlanan bu olumlu gelişmede, faktör gelirlerinin yanı sıra vergi gelirlerinde görülen sürekli artış önemli rol oynamıştır. Vergi gelirlerinin 1995 yılında yüzde 17,2 olan GSMH'ya oranı sürekli artış göstererek 1999 yılında yüzde 22,1'e yükselmiştir.

44. Plan dönemi içinde ortalama yüzde 0,8 olarak tahmin edilen faktör gelirlerinin GSMH'ya oranı yüzde 5'ler seviyesinde gerçekleşmiştir. VII. Plan döneminde faktör gelirleri ile vergi gelirlerinde hedeflenenin üzerinde bir gerçekleşme sağlanırken, vergi dışı normal gelirler ile sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirleri ile giderleri arasındaki farktan oluşan sosyal fonlarda hedeflere ulaşılamamıştır.

45. VII. Planda, toplam kamu harcamalarının önemli bir değişme göstermeyerek yüzde 24'ler seviyesinde kalması, söz konusu dönemde cari harcamaların GSMH içindeki payı sabit tutulurken, transfer harcamalarının payının azaltılması, buna karşılık toplam kamu harcamaları içinde yatırımlara ayrılan payın artırılması planlanmıştır.

46. Ancak, kamu harcamaları plan döneminin ilk üç yılında sürekli artış göstererek 1998 yılında GSMH'ya oran olarak yüzde 34,5, 1999 yılında da yüzde 40,4 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmede faiz ödemelerinin hızla yükselmesinden dolayı transfer harcamalarındaki yüksek artışlar belirleyici olmuştur. Nitekim, 1995 yılında yüzde 11,6 olarak gerçekleşen transfer harcamalarının GSMH'ya oranı, 1999 yılında yüzde 19,1'e yükselmiştir. Transfer harcamalarının en ağırlıklı bileşenini oluşturan Konsolide Bütçe faiz ödemelerinin GSMH'ya oranı aynı dönemde yüzde 7,3'den yüzde 13,7'ye yükselmiştir. VII. Planda GSMH'nın yüzde 10'u seviyesinde kalması öngörülen cari harcamalar, 1999 yılında GSMH'nın yüzde 13,4'üne yükselmiştir. Kamu sabit sermaye yatırım harcamaları ise Plan hedefleriyle uyumlu bir yapıda gelişmiş ve GSMH'ya oran olarak 1995 yılında yüzde 4,2 olan seviyesinden 1999 yılında yüzde 6,8'e yükselmiştir.

47. Kamu kesimi finansman dengesindeki gelişmeler bütçe türleri itibarıyla ele alındığında, 1996-1999 döneminde konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranının önemli ölçüde yükseldiği, 1996-1997 döneminde fazla veren KİT finansman dengesinin 1998-1999 döneminde açık vermeye başladığı gözlenmektedir.

48. 1994 ve 1995 yıllarında uygulanan istikrar tedbirlerinin de etkisiyle, yüzde 4 civarına gerileyen konsolide bütçe açığının GSMH'ya oranı 1996-1998 döneminde ortalama yüzde 7,6 düzeyinde gerçekleşmiş, 1999 yılında ise yüzde 11,6'ya yükselmiştir. Bu gelişmede, 1995 yılında yüzde 3,3 olan faiz dışı bütçe fazlasının GSMH'ya oranının 1996 yılında yüzde 1,7'ye, 1997 yılında ise yüzde 0,1'e gerilemesi etkili olmuştur. 1998 yılında faiz dışı bütçe fazlasının GSMH'ya oranı yüzde 4,6'ya yükselmesine rağmen, dış şokların da etkisiyle faiz oranlarının özellikle yılın ikinci yarısında önemli ölçüde yükselmesi toplam bütçe açığının GSMH'ya oranının gerilemesini engellemiştir. 1999 yılında, faiz oranlarının yüksek seviyelerde devam etmesi ve faiz dışı fazladaki azalma toplam bütçe açığının önemli ölçüde yükselmesinde belirleyici olmuştur.

49. 1996-1999 döneminde bütçe açığının artmaya devam etmesi ve bütçe finansmanında, 1999 yılı hariç, net dış borç ödeyicisi konumunda olunması sonucunda yurtiçi mali piyasalar üzerindeki baskı giderek artmıştır. Nitekim, bütçe finansmanında net iç borç kullanımının GSMH'ya oranı 1995 yılında yüzde 4,8 iken, 1999 yılında yüzde 12,4'e yükselmiştir.

50. 1996 yılından itibaren, Kamu İktisadi Teşebbüsleri finansman dengesi esas olarak, tarımsal destekleme fiyatları ve 1997 yılında imzalanan toplu iş sözleşmeleriyle ücretlerde sağlanan yüksek oranlı artışlardan olumsuz yönde etkilenmiştir. Tarımsal ürün destekleme alımı yapmakta olan KİT'lerin

özkaynaklarının yetersizliği ve stok devir hızlarının düşüklüğü yabancı kaynak kullanımını zorunlu hale getirmiş ve bu kuruluşların yüksek finansman yükleri stok maliyetlerini hızla artırmıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle 1995 yılında GSMH'nin yüzde 0,6'sı oranında fazla veren İşletmeci KİT dengesi, 1998 yılında yüzde 1,3, 1999 yılında da yüzde 1,1 oranında açık vermiştir.

51. Aktüeryal dengelerinin hızla bozulması nedeniyle, sosyal güvenlik kuruluşlarının 1995 yılında GSMH'nin yüzde 1,5'i seviyesinde olan gelir-gider açığı 1999 yılında GSMH'nin yüzde 3'üne yükselmiştir. Açıklarının karşılanması amacıyla, sosyal güvenlik kuruluşlarına bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranı, aynı dönemde yüzde 0,9'dan yüzde 2,8'e çıkmıştır.

52. 4447 sayılı Kanunla yapılan sosyal güvenlik reformu sonucunda; kayıtdışı istihdamın önlenmesi, prime esas kazanç sınırlarının yükseltilmesi, emeklilik için gerekli asgari yaş sınırının yükseltilmesi, emekli aylıklarının TÜFE artışına endekslenmesi, prim tahsilatlarının hızlandırılması ve denetimde etkinliğin artırılmasına dönük tedbirler getirilmiştir. Ayrıca, işsizlik sigortası kurulmuştur.

53. Fonlar üzerindeki denetimin artırılması ve fon sisteminin küçültülmesi bir amaç olarak ifade edilmekle beraber bu yönde sistemli ve etkili adımlar atılamamış, VII. Plan döneminde de fon kaynak ve harcamalarının ekonomi içerisindeki payında hedeflenen küçülme sağlanamamıştır. Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirlerinin GSMH'ya oranı 1995 yılındaki yüzde 3,3 seviyesinden 1999 yılında yüzde 3'e, giderlerinin GSMH'ya oranı aynı yıllarda sırasıyla yüzde 3,9'dan yüzde 3,6'ya gerilemiştir. Böylece, fonların borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı 1995 yılındaki yüzde 0,6'lık seviyesini 1999 yılında da devam ettirmiştir.

54. VII. Plan dönemi boyunca, mahalli idarelerin gelirlerindeki artışın harcamalarındaki artışın altında kalması nedeniyle, 1995 yılında GSMH'nin yüzde 0,2'si oranındaki mahalli idareler finansman açığı, 1999 yılında yüzde 0,4 seviyesine yükselmiştir.

55. VII. Plan döneminde mülkiyet devrini içeren özelleştirme uygulamaları yanında, yüksek katma değerli telekomünikasyon hizmetlerinin özelleştirilmesine ve özel sektörün işletme hakkı devri, yap-işlet ve yap-işlet-devret yöntemleriyle enerji sektörüne girişine yönelik uygulamalara devam edilmiştir. Bu dönemde, telekomünikasyon ve enerji sektöründe mülkiyet devri dışındaki özelleştirme uygulamaları için gerekli hukuki düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. 1999 yılında yapılan değişikliklerle özelleştirme ilk kez Anayasa'ya girmiş ve uluslararası tahkim müessesesi düzenlenmiştir.

56. VII. Plan döneminde tarımsal destekleme kapsamındaki ürünlerin sayılarının artırılmamasına özen gösterilmiş ve hububat, şeker pancarı ve tütün dışındaki ürünler Devlet Destekleme Alımları kapsamı dışında tutulmuştur. Tarımsal destekleme alım fiyatları 1996-1997 döneminde yıllık ortalama yüzde 99,4 oranında, 1998-1999 döneminde ise yüzde 50,3 oranında artış göstermiştir. Tarımsal destekleme alımlarının finansmanında

Bütçe kaynakları yanında Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kaynakları da kullanılmıştır.

57. 1980'li yıllarda yurt içi mali piyasalar ve uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönünde gerekli hukuki altyapı ve piyasaların oluşturulmasının ardından, 1990'lı yıllarda Türk mali piyasaları dünya ile bütünleşme sürecini hızla yaşamıştır. Bu durum mali piyasaların yurt içi ve uluslararası piyasalardaki gelişmelerden etkilenme derecesini artırmıştır.

58. VII. Plan döneminde Merkez Bankası uyguladığı politikalarla piyasalarda belirsizlikleri azaltmak suretiyle mali sistemde ani fiyat değişikliklerine izin vermemeye özen göstermiştir. Bu çerçevede, Merkez Bankası bir yandan döviz kurlarının enflasyon beklentilerine paralel şekilde hareketini sağlamaya yönelirken, bir yandan da bankalararası para piyasasında faiz oranlarının ani ve yüksek hareketini engelleyecek alt ve üst kotasyonlar açıklamak suretiyle referans faiz oranlarına yön vermiştir.

59. VII. Plan döneminde Merkez Bankası net iç varlık artışını sınırlandırarak para yaratım mekanizmasında dış kaynak girişini esas almış ve açık piyasa işlemlerini dengeleyici bir araç olarak kullanmıştır. Faiz farkı nedeniyle artan sermaye girişleri sonucu uluslararası rezervler 1995 ve 1999 yılları arasında yüksek düzeyde artış göstermiş ve parasal tabandaki genişlemenin yönünü tayin etmiştir. Nitekim, 1995 yılı sonunda 12,4 milyar dolar olan Merkez Bankası uluslararası rezervleri 1999 yılında 23,2 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. Böylece, 1995 yılı sonunda Merkez Bankası net dış varlıkları 2,2 milyar dolar düzeyinde iken, 1999 yılı sonunda 14,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

60. 1994 yılında yaşanan krizin ardından Hazine ve Merkez Bankası arasında kısa vadeli avans kullanımının belirli kurallara bağlanması, Merkez Bankasının bilançosunu kontrol edebilme imkanını artırmıştır. Bu gelişmenin bir devamı olarak, 1998 yılının ilk üç ayında Hazine kısa vadeli avans hesabının tamamını geri ödemek suretiyle tasfiye etmiştir. Bunun sonucunda, Merkez Bankasının kamuya ve bankacılık sistemine açılan kredilerini ifade eden net iç varlıklar hesabı sürekli gerilemiştir. Nitekim, 1995 yılı sonunda net iç varlıklar 8,3 milyar dolar düzeyinde iken, 1999 yılı sonunda -2,8 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

61. VII. Plan döneminin ilk iki yılında rezerv para toptan eşya fiyatları artış hızı civarında artarken, 1998 sonrası dönemde reel olarak genişleme kaydetmiştir. Diğer yandan, 1996-1999 dönemi boyunca yüksek reel faizlerin de etkisiyle özellikle Türk Lirası mevduatlarda yüksek oranlı artış sağlanmış ve Türk Lirası tasarruf mevduatlarının toplam mevduatlar içindeki payı 1995 yılında yüzde 29,1 olan seviyesinden 1999 yıl sonunda yüzde 33,6 seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucunda geniş tanımlı para arzları M2 ve M2Y, rezerv paraya göre daha hızlı artış kaydetmiştir. Böylece, M2 ve M2Y'nin GSMH'ya oranları 1995 yıl sonunda, sırasıyla, yüzde 16 ve yüzde 30,7 iken 1999 yılı sonunda, sırasıyla, yüzde 28,9 ve 51,3 olmuştur.

62. Mevduatta yüksek oranlı artışın yanında mevduat bankaları kredileri dönemin ilk iki yılında önemli oranda reel artış, sonraki iki yılda ise düşüş kaydetmiştir. Nitekim, tarımsal krediler hariç 1996 yılında yüzde 45,7 olan kredi/mevduat oranı, 1997 yılında yüzde 52,5'e yükselmiş, 1999 yıl sonu itibarıyla yüzde 36,2 olarak gerçekleşmiştir.

63. VII. Plan döneminde bankalar bilançolarını reel anlamda genişletebilmişlerdir. Nitekim, 1995 yıl sonunda yüzde 48,4 olan ticari bankaların konsolide bilanço büyüklüğünün GSMH içindeki payı 1999 sonu itibarıyla yüzde 87,8'e yükselmiştir.

64. Türk bankacılık sisteminin temel problemi olan özkaynak yetersizliği 1990'lı yılların ikinci yarısında da devam etmiş ve ticari bankaların özkaynaklar ile karının toplam kaynaklar içindeki payı 1995 yıl sonunda yüzde 9,1 iken, 1999 yıl sonu itibarıyla yüzde 5,2'ye gerilemiştir. VII. Plan döneminde mali bünyesi zayıflayan 8 banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesine alınmıştır.

65. Mevduatın toplam banka kaynakları içindeki payı VII. Plan dönemi boyunca yüzde 70 civarında kalmıştır. Döviz tevdiat hesaplarının toplam kaynaklar içindeki payı 1995 yılında yüzde 38,6 iken 1999 yılında yüzde 34,9 seviyesine gerilemiştir. 1995 yılında ticari bankaların toplam kaynaklarının yüzde 3,7'si yurtdışı bankalardan kullanılan krediler iken, 1999 yıl sonu itibarıyla söz konusu oran yüzde 8,5 seviyesine yükselmiştir.

66. Bankalar VII. Plan döneminde pozisyon açmaya devam etmişler ve açık pozisyonun toplam aktiflere oranı 1996 yılında yüzde 3,3 iken, 1999 yıl sonunda yüzde 10,5'e yükselmiştir.

67. Ticari banka kredilerinin toplam aktif içindeki payı 1995 yıl sonunda yüzde 40,8, 1997 yıl sonunda yüzde 44,1 iken, Rusya krizinin de etkisiyle reel sektörde yaşanan daralmaya paralel olarak 1999 sonu itibarıyla yüzde 28,3'e düşmüş ve kredi geri dönüşlerinde yaşanan problemler artmıştır. Nitekim, 1995 yıl sonu itibarıyla yüzde 2,3 olan tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payı 1999 yılında yüzde 11,7'ye yükselmiştir. VII. Plan döneminde bankaların kamu menkul kıymetleri plasmanına yönelimi artarak sürmüştü ve kamu menkul kıymetlerinin toplam aktif içindeki payı 1995 yılında yüzde 7,5 iken, 1999 yıl sonu itibarıyla yüzde 12,0 seviyesine yükselmiştir.

68. 1996-1999 döneminde bankalarla ilgili kriterler, bir yandan 1994 yılında Türkiye'de yaşanan mali krizin, diğer yandan 1997 yılında Uzak Doğu ülkelerinde başlayan küresel krizin etkisiyle şekillenmiş ve dönemin sonunda bu kriterlerin uygulanması hususunda ciddi adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, bankaların açık pozisyonlarının yaratabileceği riskin düşürülebilmesi amacıyla, Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Sermaye Tabanı Standart Rasyosu yapılan düzenlemelerle yüzde 50'den tedrici olarak yüzde 20'ye düşürülmüştür. Ayrıca, bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi amacıyla asgari sermaye miktarları artırılmış, bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslarda değişikliklere gidilmiş, banka kredileri için genel karşılık ayrılmasına başlanmış ve tahsilinde

güçlük yaşanan krediler için ayrılacak karşılıklarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bankaların konsolide mali tablolar düzenlemeleri ve bu tabloların ilanı uygulaması da VII. Plan döneminde başlatılmıştır.

69. Bankacılık sisteminin etkin bir şekilde düzenlenmesi ve denetlenmesi ve uluslararası standartların mali sisteme uyarlanması amacıyla 1999 yılında yasal düzenlemeler yapılmış, bankacılık sisteminin düzenlenmesi, gözetimi ve denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna devredilirken, özel finans kurumları da Bankalar Kanunu içine alınmış ve bankacılık sisteminin tedrici olarak AB normlarına uyum sağlaması yönünde ciddi adımlar atılmıştır.

70. VII. Plan döneminde kamu kesimi yüksek borçlanma gereği mali piyasalar üzerindeki baskıyı artırarak reel faiz oranlarını yükseltirken, mali araçların vade yapısı da kısalmıştır. Nitekim, 1996-1998 döneminde devlet iç borçlanma senetleri ortalama faiz oranı yüzde 116,9 seviyesinde gerçekleşirken, ortalama iç borçlanma vadesi bir yılın üzerine çıkamamıştır. 1999 yılında ortalama vade 479 güne yükselmiş, ancak iç borçlanma faiz oranları yüzde 100'lerin üzerinde seyretmiştir.

71. VII. Plan döneminde finansal araçlarda hukuki anlamda çeşitlilik sağlanmıştır. Ancak, mali varlıkların talebi yüksek reel faizler nedeniyle sabit faiz getirisi sağlayan araçlara yoğunlaşmış ve mevduat ve devlet iç borçlanma senetlerinin yatırım araçları içindeki payı yüksek seviyelerini korumuştur.

72. Kamu kesiminin mali piyasalar üzerindeki baskısının sürmesi VII. Plan dönemi boyunca özel sektörün sermaye piyasalarından borçlanmasını engellemeye devam etmiştir. Nitekim, 1995 yılında ihraç edilen devlet tahvil ve bonolarının toplam menkul kıymet ihraçları içindeki payı yüzde 90,3 iken, 1999 yılında bu oran yüzde 97,3'e yükselmiştir. Hisse senedi piyasası kamu menkul kıymet ihraçları piyasasına göre oldukça küçük pay almaya devam etmiş, toplam ihraç edilen menkul kıymetler içinde hisse senetlerinin payı 1996-1999 döneminde ortalama yüzde 3,2 olarak gerçekleşmiştir.

73. Yüksek miktarlardaki Hazine borçlanması ve vade yapısının kısalması sonucu mali kurumların kısa vadeli bir finansman kaynağı olarak da gördükleri repo işlemleri özellikle çok kısa vadelerde yoğunlaşarak hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Nitekim 1995 yıl sonunda 123,3 milyar dolar olan yıllık toplam repo piyasası işlem hacmi 1999 yılında 589,3 milyar dolara yükselmiştir.

74. Sermaye piyasalarının gelişimini hızlandırmak amacıyla VII. Plan döneminde bazı adımlar atılmıştır. Takasbank bir yatırım bankası statüsü kazanarak bu statü altında çalışmalarına 1996 yılının Ocak ayında başlamış, uluslararası piyasalarla entegrasyon çerçevesinde 20 Mart 1996 tarihinde yürürlüğe konan bir tebliğle yabancı menkul kıymetlerin Türk piyasasında halka arzı ve satışı konuları düzenlenmiş, İMKB bünyesinde gözetim pazarı oluşturulmuş, mal üzerine vadeli işlemlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla hukuki düzenlemelere gidilmiş ve sermaye piyasalarının şeffaflaşma ve etkin yönetimine yönelik ihtiyaçlarının giderilebilmesi amacıyla Sermaye Piyasası Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Bu çerçevede, sermaye piyasasındaki

işlemlerin kaydileşmesi, Borsanın değişik yatırım araçlarına yönelik hizmetler vermesine ve vadeli işlemlerin başlatılabilmesine imkan tanınmıştır.

75. Kararın aklanmasının önlenmesi hususundaki Kanun 1996 yılında yürürlüğe girmiş ve 1997 yılından itibaren gerekli diğer düzenlemeler yapılmıştır.

76. 1980'li yılların sonlarından itibaren kronikleşen ve artma eğilimine giren enflasyon, VII. Plan döneminde de Türk ekonomisinin temel sorunları arasında ilk sıradaki yerini korumuştur.

77. 1996-1997 döneminde tarımsal destekleme fiyatları ile ücret ve maaşlardaki yüksek oranlı artışların yanısıra faiz oranlarının yüksek seviyesini koruması sonucu artan kamu kesimi açıkları enflasyonist beklentilerin kırılmasını engellemiş ve bu dönemde toptan eşya fiyatları 12 aylık artış hızı ortalama yüzde 87,9 seviyesinde gerçekleşmiştir.

78. 1998 yılında uygulanan sıkı maliye ve gelirler politikaları ile başta ham petrol olmak üzere uluslararası hammadde fiyatlarındaki düşüşün de katkısıyla toptan eşya fiyatlarındaki 12 aylık artış hızı 1998 yılında yüzde 54,3'e gerilemiştir.

79. 1998 yılında enflasyonda kaydedilen düşme eğilimi, 1999 yılının ilk üç aylık döneminde de devam etmiştir. Yurtiçi talepteki daralmanın devam etmesi, genel seçimlere rağmen genişlemeci para ve maliye politikalarına yönelmemesi bu gelişmede belirleyici olmuştur. Ancak, uluslararası ham petrol fiyatlarındaki yükselme ve kamu kesimi imalat sanayiinde gerçekleşen fiyat ayarlamaları sonucunda fiyat artışları Nisan ayında yeniden hızlanmış ve 1999 yılında TEFE 12 aylık artış hızı yüzde 62,9'a yükselmiştir.

80. Kısaca, Türkiye ekonomisi, 1996-1999 döneminde, artan kamu açıkları, yüksek enflasyon seviyesi ve dalgalı büyüme yapısı ile istikrarsız bir görünüm arz etmiştir. Artan kamu açıklarının yurtiçi mali piyasalar üzerindeki baskısının yanısıra bu dönemde yaşanan dış şokların da etkisiyle reel faizler hızla yükselmiştir. Artan reel faiz oranları, kamu açıklarını daha da artırmış ve borç-faiz kısır döngüsü sürdürülemez boyutlara ulaşmıştır. Nitekim, kamu kesimi toplam borç stokunun GSMH'ya oranı 1999 yılında bir önceki yıla göre 13,5 puan artarak yüzde 58'e yükselmiştir.

81. Türkiye ekonomisinin makro dengelerinde ortaya çıkan bu sürdürülemez yapı, orta vadeli ve kapsamlı bir programın uygulamaya konulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çerçevede 2000-2002 dönemini kapsayan bir Makroekonomik Program 2000 yılı başında uygulamaya konulmuştur. Bu program Uluslararası Para Fonu tarafından 3 yıllık bir süreyi kapsayacak olan Stand-By Anlaşması ile de desteklenmiştir.

82. Uygulamaya konulan Programın temel amacı; üç yıllık bir dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri süratle aşağı çekmek, kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya

kavuşturmak, ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamını tesis etmek ve yapısal reformları hızla gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir.

83. Program kapsamında; maliye politikasının kamu kesimi faiz dışı dengesinde önemli bir iyileşme sağlayarak kamu borç stokunun GSMH içindeki payını düşürecek bir çerçevede uygulanması, gelirler politikasının hedeflenen enflasyonla uyumlu bir yapıda gelişmesi, para ve döviz kuru politikasının belirsizlikleri azaltacak ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak şekilde yürütülmesi ve makroekonomik istikrarı kalıcı kılabilecek yapısal reformların gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

84. VII. Plan döneminde tarımsal üretimin yılda ortalama yüzde 1,8, ihracatın yüzde 4, ithalatın ise yüzde 3,9 oranında artması beklenmektedir. Tarım sektöründe uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamamış, dünya fiyatları üzerindeki destekleme alım fiyatları bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olmuştur.

85. Plan döneminde 472 bin hektar alana sulama yatırımı götürülerek, toplam sulanabilir alanın 4,7 milyon hektara ulaşması beklenmektedir.

86. VII. Plan döneminde imalat sanayi üretiminin yıllık ortalama yüzde 3,8 oranında artması beklenmektedir. 1995 yılındaki imalat sanayi ihracat ve ithalat miktarı sırasıyla 20,3 ve 30,2 milyar dolar düzeyinden, 1999 yılında sırasıyla 25,2 ve 35,4 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır.

87. VII. Plan döneminde imalat sanayiini etkileyen en önemli gelişme gümrük birliğinin gerçekleştirilmesidir. AB'ye tam üyelik sürecinde atılan bu adım sonrasında, ithalatta AB'nin payında artış gözlenmiş ve sanayinin dış rekabete açılmasında büyük mesafe kaydedilmiştir.

88. Özel kesim yatırılabılır fonlarının, reel faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle kamu borçlanma senetlerine ve mevduata yönelmesi, VII. Plan döneminde imalat sanayiindeki yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Makroekonomik istikrarın sağlanamaması, özellikle kamu tarafından sağlanan girdilerin teminindeki istikrarsızlıklar, pazarlama kanallarının oluşturulmasındaki yetersizlikler, girişimciliği geliştirecek uygun koşulların yetersizliği, uluslararası standartlarda üretim yapılmasındaki eksiklikler, üretimde verimliliğin sağlanması için gerekli kalifiye işgücü noksanlığı sanayi etkileyen başlıca sorunlar olmuştur.

89. VII. Plan dönemi içinde birincil enerji tüketimi yılda ortalama yüzde 4,5 oranında büyümüştür. 1995 yılında 63,1 milyon ton petrol eşdeğeri olan birincil enerji tüketiminin, 2000 yılı sonunda 78,8 milyon ton petrol eşdeğerine ulaşması beklenmektedir. Aynı dönemde birincil enerji üretiminde yıllık yüzde 1,3 oranında bir büyüme sağlanmış, birincil enerji üretimi 26,3 milyon ton petrol eşdeğerinden 28,1 milyon ton petrol eşdeğerine ulaşmıştır. Plan döneminde enerji sektöründe 11 milyar dolar düzeyinde yatırım yapılması beklenmektedir.

90. Elektrik sektöründe, VII. Plan döneminin ilk dört yılında kurulu santral gücüne 5.165 MW, üretim kapasitesine 34,3 milyar kWh ilave yapılmıştır. Yatırımı süren ve 2000 yılı içinde işletmeye girecek santraller ile Plan dönemi sonunda kurulu santral gücü 27.391 MW'a, üretim kapasitesi 146,4 milyar kWh'e, toplam elektrik tüketimi 126,8 milyar kWh'e ulaşacaktır.

91. Son on yıllık dönemde ulaştırma sektöründe yurtiçi yük taşımalarında denizyolu, demiryolu ve boru hattı taşımalarının toplam taşımalar içindeki payları azalırken, karayolu taşıma payının arttığı görülmektedir.

92. VII. Plan döneminde 570 km otoyol, 5 adet konvansiyonel havaalanı, 139 km yeni demiryolu tamamlanmıştır.

93. Plan döneminde sabit telefon santral kapasitesinin 21,2 milyon hatta, mobil telefon abone sayısının 12 milyona erişmesi beklenmektedir.

94. 1999 yılında ülkemize 7,5 milyon turist gelmiş ve turizm gelirleri 5,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

95. Kamu altyapı yatırımlarında mevcut proje stokunun büyüklüğü, ayrılan kaynakların yetersizliği, buna bağlı olarak önemli projelerin tamamlanmasındaki gecikmeler başlıca sorunlar olmaya devam etmektedir.

2. SOSYAL VE KÜLTÜREL ALANDA SAĞLANAN GELİŞMELER

96. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel dinamiğini oluşturan nüfusun niceliğinde ve niteliğinde önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1995 yılında 60,5 milyon olarak tahmin edilen nüfusun, 2000 yılı itibarıyla 65,3 milyon olması beklenmektedir. 1995 yılında yüzde 1,57 olduğu tahmin edilen yıllık nüfus artış hızının, 2000 yılında yüzde 1,50'ye düştüğü, toplam doğurganlık hızının ise 2,69'dan 2,53'e gerilediği tahmin edilmektedir. Aynı dönemde, doğuştan hayatta kalma ümidinin yaklaşık 1,1 yıl artarak 69,1 yıla ulaştığı tahmin edilmektedir.

97. Ülke dışındaki yurttaşlarımızın sayısı 1999 yılı sonu itibarıyla 3,4 milyonu aşmış olup, bunların 1,2 milyonunu çalışanlar oluşturmaktadır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yüzde 90,5'i Batı Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerde yaşayan girişimci vatandaşlarımızın sayısının ise 55.000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, bir taraftan buldukları ülkelerde, Türkiye'de ve başka ülkelerde girişimleri artarak devam ederken, diğer taraftan tanıtım ve kültür elçisi olarak önemli bir rol üstlenmektedirler.

98. Genç bir nüfus yapısına sahip olan ülkemizde 0-14 yaş grubu nüfusun payının 1995 yılındaki yüzde 32,8 seviyesinden 2000 yılında yüzde 30,0'a gerilediği, buna karşılık aynı dönemde 15-64 ve 65 + yaş gruplarının payının arttığı tahmin edilmektedir. Doğurganlık düzeyi ve anne ve çocuk sağlığına ilişkin göstergelerde yerleşim yerleri ve bölgeler itibarıyla farklılıklar

devam etmekte, önlenebilir nedenlerden kaynaklanan bebek ve çocuk ölümleri önemini korumaktadır.

99. 12 ve üstü yaş grupları arasında, 1999 yılı itibarıyla okuma yazma oranı erkeklerde yüzde 94,2 ve kadınlarda yüzde 77,4 olmak üzere yüzde 85,7'ye ulaşmıştır.

100. 1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları, okulöncesi eğitimde yüzde 9,8'e, ilköğretimde yüzde 97,6'ya, yüzde 22,8'i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6'sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde yüzde 59,4'e, yükseköğretimde ise yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır.

101. 1999-2000 öğretim yılında okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam 12,7 milyon öğrenci ve 484.089 öğretmen bulunmaktadır. Öğretim gören bu öğrencilerden 246.514'ü özel örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Ayrıca, 6.531 kamu ve özel çıraklık ve yaygın eğitim kurumlarında yaklaşık 3 milyon kişiye eğitim hizmeti verilmiştir.

102. Başta büyük kentlerde olmak üzere ikili öğretim uygulaması ve kalabalık sınıflar, kırsal alanlarda ise birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

103. Toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla 1997 yılında yürürlüğe konulan 4306 sayılı Kanun ile zorunlu temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır.

104. Eğitimin bütün kademelerinde fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bu ise, eğitime ayrılan kaynakların artırılması gereğini ortaya koymaktadır.

105. Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. İlköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programları olarak üretilmesi önem taşımaktadır.

106. Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve sanayi ile işbirliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yeterli ilerleme sağlanamamıştır.

107. VII. Plan döneminde 15 yeni vakıf üniversitesi kurulmuş, böylece 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 74'e yükselmiştir. 1995 yılında 1.137 olan fakülte, enstitü, yüksekokul ve meslek yüksekokulu sayısı, 1999 yılında 1.492'ye yükseltilmiştir. Yükseköğretim kademesindeki öğrenci sayısı ise 1,5 milyona yaklaşmıştır. 1999-2000 öğretim yılında yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı ise 64.169'tur.

108. 1999 yılından itibaren yükseköğretime girişte, öğrencilerin diploma notlarının yanısıra mezun oldukları ortaöğretim kurumlarının Öğrenci Seçme Sınavındaki (ÖSS) puanlarını da değerlendirmeye alan tek aşamalı bir sınav sistemine geçilmiştir.

109. Gençliğe yönelik hizmetlerde sayı ve nitelik olarak bazı iyileşmeler sağlanmakla birlikte, özellikle öğrenim dışı kalan gençlik kesiminin sorunlarının giderilmesine duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.

110. Eğitim sisteminde kaydedilen gelişmelere rağmen, uluslararası rekabet gücünün ana unsurlarından olan insan gücünün eğitim ve nitelik düzeyinin hızla geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim ile ekonominin insan gücü ihtiyaçları arasındaki uyumun geliştirilmesi gerekliliği devam etmektedir.

111. Sağlık ve eğitim personeli sayısı ve niteliğinin geliştirilmesi ve dengeli bir dağılıma ulaşılması ihtiyacı önemini korumaktadır. Hızlı gelişim göstermekte olan bilgi teknolojisi gibi bazı alanlarda arz yetersizliği görülürken, başta ziraat ve inşaat mühendisliği olmak üzere bazı alanlarda arz fazlalığı dikkati çekmektedir.

112. 1995-2000 döneminde hasta yatağı sayısının 150.565'den 170.000'e, hekim sayısının 69.349'dan 80.900'e ve hemşire sayısının 64.243'den 71.000'e ulaşacağı, 2000 yılı itibarıyla 807 kişiye bir hekim, 384 kişiye bir hasta yatağı düşeceği tahmin edilmektedir. Aynı dönemde bebek ölüm oranı binde 43,1 düzeyinden binde 35,3'e düşmüştür.

113. AB ülkelerinde, bebek ölüm hızı binde 5-6 düzeyinde iken, hekim başına düşen nüfus ortalama 300 kişidir.

114. Sağlık altyapısı ve sağlık insan gücünde önemli gelişmeler sağlanmış olmakla birlikte, sağlık insan gücünün ve altyapısının yurt düzeyine dengesiz dağılımı, kuruluşlar ve hizmet basamakları arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği devam etmektedir.

115. Koruyucu sağlık hizmetlerine gerekli öncelik verilememiş ve bu hizmetlerin temel sağlık hizmetleriyle birlikte yaygın, sürekli ve etkili sunulması sağlanamamıştır.

116. Hizmet kademeleri arasında etkin bir hasta sevk sistemi kurulamamış, aile hekimliği uygulamasına geçilememiş, sigorta kapsamındaki kişilere hekim ve hastane seçme hakkı sağlanamamıştır. Hastaneler idari ve mali özerkliğe ve kendi gelirleri ile giderlerini karşılayan bir yapıya kavuşturulamamış, çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri sağlanamamıştır.

117. Çevresel risk faktörlerinin azaltılması için sektörler arasında işbirliği programları geliştirilememiş ve çevre sağlığı hizmetleri yeterince güçlendirilememiştir. Trafik kazaları önemli bir sorun olma vasfını korumuş, 1999 yılında meydana gelen 440.149 trafik kazası sonucu 4.935 kişi hayatını

kaybetmiş, 114.552 kişi yaralanmış ve önemli sağlık ve ekonomik kayıplara yol açmıştır.

118. 1999 yılı itibarıyla kadınlarda okur-yazarlık oranı yüzde 77,4'dür. Kentlerde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 81,3 iken kırsal kesimde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 69,6'dır.

119. 1999 yılında kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 31,1'dir. Bu oran kentlerde yüzde 16,9 olarak gerçekleşirken, kırsal kesimde yüzde 49,6 olarak gerçekleşmiştir.

120. Güçlü bir sosyal güvenlik işlevine sahip olan aileye yönelik destek çalışmalarının kurumsal düzeyde yürütülmesinin önemi, toplumdaki hızlı değişime nedeniyle artmaktadır.

121. Kültürel alt yapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, Dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt dışındaki tarihi ve kültürel varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım ve onarımı yönündeki faaliyetlere önem verilmiştir.

122. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütü olan Gini Katsayısı, 1987 yılındaki 0,43 düzeyinden 1994 yılında 0,49'a yükselmiş olup, Türkiye'de kişisel gelir dağılımı alanında var olan dengesizliğin artarak devam ettiğini göstermektedir.

123. Aynı dönemde, hanehalklarının yüzde 20'lik gelir grupları itibarıyla dağılımı dikkate alındığında, Türkiye genelinde en yoksul yüzde 20'lik hanehalkı grubunun gelir payı 1987 yılında yüzde 5,24 iken 1994 yılında yüzde 4,86'ya düşmüştür. En zengin yüzde 20'lik grubun payı bu yıllar arasında yüzde 49,9'dan yüzde 54,9'a yükselmiştir. Kırsal yerlerdeki hanehalklarının gelir paylarında önemli bir değişme olmazken, kentsel yerlerdeki ilk dört grubun gelir payları azalmış, sadece en zengin yüzde 20'lik hanehalkı grubunun payında ciddi bir artış meydana gelmiş ve bu grubun payı yüzde 50,9'dan yüzde 57,2'ye çıkmıştır.

124. En zengin ve en yoksul yüzde 20'lik hanehalkı grubunun elde ettikleri gelirlerin birbirine oranı kırsal yerlerde 9,2'den 8,5 kata düşerken, kentsel yerlerde 9,4'den 11,9 kata, Türkiye genelinde ise 9,6'dan 11,2 kata çıkmıştır.

125. Türkiye'nin gelir dağılımı göstergeleriyle AB'nin göstergeleri arasında önemli farklar bulunmaktadır. AB ülkelerinin ortalama Gini katsayısı 0,29'dur. En yoksul yüzde 20'lik hanehalkının gelir payı yüzde 8,3 iken en yüksek yüzde 20'lik hanehalkının gelir payı yüzde 38,8'dir. En zengin yüzde 20'lik hanehalkının gelirinin en yoksul yüzde 20'ye oranı 4,7 kattır.

126. Sağlıklı bir hayat sürdürebilmek için gerekli olan minimum gıda harcama düzeyine sahip bulunamama durumu olarak tanımlanabilen mutlak yoksulluk oranı, 1994 yılı itibarıyla yaklaşık yüzde 8'dir. Mutlak yoksulluk oranı kırsal ve kentsel yerler için sırasıyla yüzde 11,8 ve yüzde 4,6'dır. Gıda ve

diğer tüketim ihtiyaçlarını bir bütün olarak dikkate alan temel gereksinimler yaklaşımına göre yoksulluk riski altında bulunan nüfusun oranı yüzde 24 civarındadır.

127. Mutlak yoksul durumunda bulunan nüfusun yüzde 95'i, eğitim düzeyi ilkokul ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.

128. Uzun süredir devam eden yüksek enflasyon ve faiz ödemelerinin bütçe üzerindeki yükü devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmıştır. Gelir dağılımında gözlenen dengesiz yapı, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkilerinin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemi, yoksul kesimleri korumakta yetersiz kalmıştır.

129. 1999 yılında toplam işgücü 23,2 milyona, toplam istihdam ise 21,5 milyona ulaşmış, VII. Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 1,3 civarında gerçekleşen istihdam artışı ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır.

130. İşsizlik oranı, küresel krizin ekonomiye yansımalarının bir sonucu olarak son yıllarda yüzde 6 düzeyinde seyrederken 1 puan artarak 1999 yılında yüzde 7,3'e yükselmiş, işsizlik ve eksik istihdam nedeni ile atıl işgücü oranı ise yüzde 14,2 olarak gerçekleşmiştir.

131. 1999 yılı itibarıyla toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın payı yüzde 45,1, sanayi istihdamının payı yüzde 15,2 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 39,7 olarak gerçekleşmiştir. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlanmasına yol açmaktadır.

132. İşgücüne katılma oranı 1999'da yüzde 51,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 73,5, kadınlarda ise yüzde 31,1 olmuştur.

133. İstihdam edilenlerin eğitim düzeyinin düşük olması üretim ve verimliliği olumsuz etkilemekte, bu durum işgücünün niteliğinin yükseltilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

134. Çalışma hayatı mevzuatının, Avrupa Birliği (AB)'ye uyum şartlarını da dikkate alarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) normlarına uygun hale getirilmesi amacıyla, onaylanmış ILO Sözleşmelerinin mevzuata yansıtılması çalışmaları sürdürülmüştür.

135. Ekonomik ve Sosyal Konsey, kesimler arasında sosyal diyalogun geliştirilmesinde önemli bir rol oynamış, ancak Konsey'in teşkilat kanunu çıkartılamamıştır.

136. İlgili mevzuatta yapılan çeşitli yasal düzenlemelerle sağlanan imkanlara rağmen, ücretli kesimdeki kayıt dışı çalışmaların endüstriyel ilişkiler ve işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri devam etmektedir.

137. Devlet memuriyetine merkezi sınavla giriş uygulaması 1999 yılında başlatılmıştır. Kamu istihdamındaki karmaşayı ve ücret adaletsizliğini giderecek devlet personel rejimi reformu gerçekleştirilememiştir.

138. 1999 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 91,0 ve sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfus oranı, yüzde 86,4'dür. Ancak toplam sivil istihdamın yaklaşık yarısı aktif sigortalı olarak sosyal sigorta programları kapsamında bulunmaktadır.

139. Sosyal sigorta sistemini aktüaryel olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak ve mevcut sorunları çözümlenmek amacıyla, 1999 yılında 4447 sayılı Yasa ile, emeklilik yaşı, asgari prim ödeme süresi, emekli aylığı bağlama oranı gibi temel hususlarda düzenlemeler yapılmıştır. Aynı yasa ile, AB ülkelerinde uygulanmakta olan ve ILO tarafından 9 temel sosyal sigorta risklerinden biri olarak tanımlanan işsizlik sigortası da uygulamaya konulmuştur.

140. 4447 sayılı Yasa ile önemli düzenlemeler getirilmiş olmakla birlikte, sosyal sigorta kuruluşlarının çağdaş sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılması sağlanamamıştır. Sosyal sigorta kuruluşları arasında sigorta programları açısından önemli farklılıklar devam etmektedir.

141. 1995 yılında kamu sosyal harcamalarının GSMH'ya oranı yüzde 7,6 iken bu değer 1997 yılında yüzde 11,1'e yükselmiştir. AB ülkelerinde ise bu oran yüzde 18-32 arasında değişmektedir.

142. Artan kentleşme, göç olgusu, yüksek enflasyon, gelir dağılımının bozulması, yoksullaşma ve aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artmaktadır. Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde, dağınık kurumsal ve finansal yapılanma, kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği sebebiyle ortaya çıkan sorunlar önemini korumaktadır.

143. 1999 yılı itibarıyla KOBİ'ler Türkiye'de imalat sanayii sektöründe hizmet veren işletmelerin yüzde 99,2'sini, istihdamın da yüzde 55,9'unu karşılamaktadırlar. Sektördeki toplam paylarına ve istihdamda ulaştıkları önemli orana karşın, yarattıkları katma değer yüzde 24,2'dir. Ancak KOBİ'lerin tüm banka kredilerinden aldıkları pay yaklaşık yüzde 5'dir.

144. KOBİ'lerin finansman, istihdam, kalite ve standart alanlarındaki sorunlarının çözümünde yardımcı olmak amacıyla KOBİ yatırımlarına kredi, vergi istisnası, yatırım indirimi, KDV desteği ve enerji desteği gibi yardım unsurlarından yararlanma imkanı getirilmiştir.

145. 1997 yılı itibarıyla, araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay yüzde 0,49 ve iktisaden faal onbin işgücüne düşen

toplam tam zaman eşdeğer AR-GE personeli 10,4, araştırmacı sayısı 8,2 olmuştur.

146. VII. Planda öngörülmesine rağmen AR-GE harcamalarına yeterli kaynak ayrılamamış, araştırmacı personel sayısı artırılmamıştır.

147. Bilim-teknoloji-sanayi politikalarıyla eğitim-öğretim ve AR-GE politikaları arasında uyum sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

148. Bilişim teknolojisi bilinci artmış, üniversite, kamu ve özel kesim işbirliği ile sektöre ilişkin daha etkin ve gerçekçi politikalar üretmek ve uygulamak imkanları yaratılmıştır.

149. Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu'nda kararlaştırılan ve Ulaştırma Bakanlığı'nca yürütülen Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA) sonuçlanmış, fakat Anaplan'da öngörülen yapılanmalarla ilgili çalışmalara başlanılamamıştır.

150. 1995-2000 yılları arasında şehirleşme hızının, yıllık ortalama olarak yüzde 4,7 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 1995 yılında 34,4 milyon olduğu tahmin edilen kentsel nüfusun, 2000 yılı sonunda 43,3 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 66,4'ünü oluşturması beklenmektedir. Kentlerde yaşayan nüfusun artmasıyla birlikte, eğitim, sağlık, içme suyu, kanalizasyon, katı atık, kentiçi ulaşım gibi alanlara yatırım yapılması ihtiyacı artmaktadır.

151. 2000 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam 14,8 milyon civarında konut mevcut olup, bunun 10,2 milyonunun 20.000 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerinde yer aldığı tahmin edilmektedir.

152. Nüfus artışı, göç ve hızlı kentleşmeye bağlı olarak konut talebi artmakta, ihtiyacın planlı bir şekilde karşılanamaması, konut açığının ruhsatsız yapılaşma ile kapatılmasına yol açmaktadır.

153. 1999 yılında yaşanan ve çok büyük can ve mal kaybına yol açan Marmara ve Düzce depremleri sonucunda, 18.373 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 48.901 vatandaşımız yaralanmıştır. 93.010 konut, 15.165 işyeri yıkık veya ağır hasarlıdır. 104.440 konut, 16.120 işyeri orta derecede, 113.283 konut, 14.656 işyeri ise hafif derecede hasar görmüştür.

154. Marmara ve Düzce depremlerinden sonra gündeme gelen dış kredi imkanları ile birlikte, konut ve altyapı yapım çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı projeleri ve özel sektör hibeleri ile birlikte programlanan toplam 41.468 prefabrike konutun yapımı tamamlanmıştır. 36.000 kalıcı konutun yapımı programa alınmış ve evini yapana yardım programı hazırlanmıştır.

155. 1996-1999 yılları arasında il sayısı 79'den 81'e, ilçe sayısı 847'den 850'ye belediye sayısı da 2.802'den 3.227'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde

belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 76,4'den yüzde 79,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

156. İdarenin bütünlüğü ve yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde merkezi idare ile mahalli idareler arasında hizmet ve kaynak dengesi yeterince kurulamamış ve koordinasyon eksikliği giderilememiştir. Mahalli idareler görev, yetki, sorumluluk ve kaynak açısından güçlendirilememiştir.

157. Kırsal alanda bulunan köy ve köyaltı yerleşmelerinin tamamına elektrik ve yol hizmeti götürülmüştür. 1999 yılı itibarıyla, bu yerleşmelerin yüzde 75'inde yeterli, yüzde 11'inde sağlıklı ancak yetersiz içme suyu bulunurken, yüzde 14'ünde sağlıklı içme suyu bulunmamaktadır. Köylerin yüzde 7,5'inde ise kanalizasyon sistemi bulunmaktadır.

158. Çevre sorunlarını çözmek amacıyla mevzuatta ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemeler kaydedilmiş, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Temiz bir çevreye yönelik toplumsal duyarlılık artmaktadır.

159. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak sürekli ve ekonomik kalkınmaya imkan verecek, doğal kaynakların yönetimini sağlayacak, gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakacak yönde bir gelişme kaydedilememiş ve çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonu sağlanamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

UZUN VADELİ GELİŞMENİN TEMEL AMAÇLARI VE STRATEJİSİ (2001-2023)

160. VIII. Plan, dünyada köklü ekonomik ve sosyal değişimlerin yaşandığı bir dönemde hazırlanmıştır. Dünyada yaşanan bu değişimin sunabileceği imkanlardan ülkemizin en üst düzeyde yararlanabilmesini sağlamak, uzun vadeli bir gelişme stratejisini gerekli kılmaktadır.

161. 2001-2023 dönemini kapsayan uzun vadeli gelişme stratejimizin temel amacı; Atatürk'ün gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyini aşma hedefi doğrultusunda, Türkiye'nin 21. yüzyılda kültür ve uygarlığın en ileri aşamasına ulaşarak dünya standardında üreten, gelirini adil paylaşan, insan hak ve sorumluluklarını güvenceye alan, hukukun üstünlüğünü, katılımcı demokrasiyi, laikliği, din ve vicdan özgürlüğünü en üst düzeyde gerçekleştiren, küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olmasıdır. Bilgi toplumuna dönüşümün sağlanarak dünya hasılasından daha yüksek oranda pay alınması, toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, evrensel bilim ve kültüre katkı ile bölgesel ve küresel düzeylerdeki kararlarda etkin söz sahipliği uzun dönemli gelişme stratejimizin nesnel amaçlarını oluşturmaktadır.

162. Bu kapsamda, üniter yapı korunarak devletin yeniden yapılandırılması, toplumun eğitim ve sağlık düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi, bilim ve teknoloji yeteneğinin güçlendirilmesi, yeni teknolojilerin geliştirilmesi, altyapı hizmetlerinde etkinliğin artırılması ve çevrenin korunması sağlanarak ekonomik ve sosyal yapıda dönüşümün gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

163. İhracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, uluslararası standartlara uygun ve yerel kaynakları harekete geçiren bir üretim yapısı hedeflenmektedir.

164. Cumhuriyetin 100'üncü yıldönümüne rastlayan 2023 yılına kadar uzanan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi, dünyada yaşanmakta olan kapsamlı ve hızlı değişimi gözönünde bulundurarak, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin yönlendirilmesinde önemli bir işlev üstlenecektir. Amaçlanan dönüşümün daha uyumlu biçimde ve etkin kaynak kullanımıyla, Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerçekleştirilmesinde Planların önemli bir katkısı olacaktır.

165. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik süreci içinde olması, uluslararası norm ve standartlara uyum ve bilgi toplumunun gerektirdiği koşulları yerine getirme yönünden önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bu çerçevede tam üyelik, binlerce yıllık tarih ve kültür birikimine sahip olan ülkemizin gerçek potansiyelini ortaya koymasına ve birikimini dünya ile paylaşmasına yardımcı olacaktır. Önemli bir jeostratejik konuma sahip olan ülkemiz, bulunduğu bölgede iktisadi, sosyal, siyasi ve kültürel etkileşimi artırarak bölge ve dünya barış ve refahına daha büyük katkı yapabilecektir.

166. Ülkemiz 21'inci yüzyılda dünyada stratejik ve ekonomik ağırlığı giderek artacak olan Avrasya Bölgesinde merkezi bir konumdadır. Bu Bölge, Türkiye'nin gerçek ekonomik büyüme potansiyelini ortaya koyması ve önümüzdeki dönemde daha etkin bir güç odağı konumuna gelmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dahil Türk Cumhuriyetleri ile olan yakın tarihi ve kültürel bağlarımız en büyük avantajlarımızdan birisini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Bölge ülkelerine yönelik yeni girişimlerin yapılması ve Bölgede bugüne kadar gerçekleştirilen işbirliğinde yeni aşamalara ulaşılması önem taşımaktadır.

167. Türkiye, Bölge gelişmesine de katkıda bulunacak etkin bir ulaşım altyapısını en kısa sürede gerçekleştirecektir. Bölge ülkelerinde üretilen ham petrol ve doğal gazı dünyaya ulaştıracak boru hatları, ülkemizin ihtiyacını karşılamasının yanısıra, ülkemizi dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden biri haline getirecektir.

168. Bunlarla birlikte, genç ve dinamik nüfusu, ulusal gelişme bilinci, girişimcilik birikimi, kurumsallaşma yolunda ilerlemiş piyasa ekonomisi, uluslararası rekabete açık sanayi yapısı, Güneydoğu Anadolu Projesi ile harekete geçirilen bölge potansiyeli, kıtalararası ulaştırma ağları, doğal kaynakları, tarihi ve turistik değerleri, 21'inci yüzyıla girerken Türkiye'nin toplumsal dönüşümü gerçekleştirmesine katkıda bulunacaktır.

169. Türkiye'nin gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmesi durumunda, 2001-2023 döneminde yıllık ortalama yüzde 7 dolayında büyüme hızı sağlaması ve büyümenin yaklaşık yüzde 30'unun toplam faktör verimliliğinden kaynaklanması, böylece 1998 yılında 3.200 dolar olan kişi başına gelirini 2023 yılında Avrupa Birliği ülkeleri düzeyine yaklaştırmayı beklenmektedir. Türkiye'nin, dönem sonunda ulaşacağı 1,9 trilyon dolar civarında GSMH düzeyi ile dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmesi öngörülmektedir.

170. 2023 yılında tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam katma değer içindeki paylarının sırasıyla 5, 30 ve 65 olması beklenmektedir. İstihdamın yapısındaki temel değişimin tarım ve hizmet sektörlerinde gerçekleşmesi ve dönem sonunda tarımın payının yüzde 10'lara gerilemesi öngörülmektedir.

171. Uzun dönemde nüfus artış hızının yavaşlayarak, ortalama yıllık yüzde 1,1'e ve 2020 yılından sonra yüzde 1'in altına düşeceği tahmin edilmektedir. Uzun vadede nüfusun kendi kendini yenileyebilmesi ve dinamik bir yapıya sahip olması esas olup, nüfus artış ve doğurganlık hızının belirli düzeyde istikrar kazanması önem arz etmektedir. 1999 yılında, 0-14, 15-64 ve 65 ve üstü yaş grupları itibarıyla sırasıyla, yüzde 31, 64 ve 5 olan nüfus dağılımının, 2023 yılında yüzde 23, 69 ve 8 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

172. 1997 yılı nüfus tespitine göre yüzde 60'lar düzeyinde olan kentsel nüfus payının, dönem sonunda yüzde 90 düzeyine ulaşması beklenmektedir.

173. Okullaşma oranının, 2023 yılında ilköğretimde ve ortaöğretimde yüzde 100, yükseköğretimde yüzde 50 düzeyine ulaşacağı öngörülmektedir.

174. Yoksulluk sınırının altında bulunan nüfusun 2010 yılına kadar önemli ölçüde yoksulluktan kurtarılması hedeflenmektedir.

175. 2000 yılında yüzde 22 dolayında gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım harcamalarının GSMH içindeki payının, tedricen artarak 2023 yılında yüzde 27 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

176. 2000 yılında yüzde 30 dolayında kamu yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının dönem sonunda yaklaşık yüzde 10 düzeyine gerilemesi öngörülmektedir.

177. Kamu yatırımlarının 2001-2023 döneminde artan oranda eğitim, sağlık ve Ar-Ge alanlarında yoğunlaştırılması, enerji, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinin yatırım paylarının 2010 yılına kadar düzeylerini koruması ve 2010 yılından itibaren tedricen düşürülmesi öngörülmüştür.

178. Toplam özel sektör yatırımları içinde eğitim, sağlık, haberleşme ve enerji yatırımlarının payının dönem boyunca, özellikle 2010 yılı sonrasında artacağı, imalat sanayi yatırımlarının payında ise belirgin bir değişim olmayacağı tahmin edilmektedir.

179. Toplumsal hedeflere ulaşmada piyasaların ve devletin birbirlerini tamamlayıcı rol oynamaları esas olacaktır. Bu çerçevede, devletin düzenleme, gözetim ve denetleme fonksiyonları geliştirilecek, yerel yönetimler güçlendirilecek ve ulusal öncelikler doğrultusunda sivil toplum örgütleri desteklenecektir.

180. Milli kültürümüzün korunmasına, geliştirilmesine, giderek daha geniş kitlelere ulaştırılmasına devam edilerek dünya düzeyinde etkileşim, tanıtım ve bilgi akışı sağlanacaktır.

181. Türkiye'nin, jeostratejik konumu, kültürel birikimi ve ekonomik ve sosyal alanda sağlayacağı gelişmeler sonucu 2010'larda bölgesel bir güç olarak etkinliğini daha da artırması, 2020'lerde ise küresel bir güç olması hedeflenmektedir. Türkiye, mevcut birikimi ile bu hedefleri gerçekleştirebilecek güce sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ TEMEL AMAÇ, İLKE VE POLİTİKALARI (2001-2005)

182. VIII. Plan dönemi, toplumun yaşam kalitesinin yükseldiği, kesintisiz ve istikrarlı büyüme sürecine girildiği, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümlerin gerçekleştirildiği, dünya ile bütünleşmenin sağlandığı ve ülkemizin dünyada ve bölgesinde daha güçlü, etkili ve saygın yer edindiği bir dönem olacaktır.

183. Kesintisiz bir büyüme süreci gerçekleştirebilmek için, kamu kesimi dengesi kurularak ve uygun gelirler politikası izlenerek enflasyonun kalıcı biçimde tek haneli düzeye indirilmesi çabaları kararlılıkla sürdürülecek, Maastricht kriterlerinin sağlanmasına önem verilecektir. Bu çerçevede, ekonomide etkinliği artıracak kurumsal ve yapısal reformların zamanında gerçekleştirilmesi önem kazanmaktadır.

184. Avrupa Birliği Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik adaylığının onaylandığı Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda, üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımlar atılacaktır. Plan döneminde Kopenhag kriterlerinin sağlanmasına ve Topluluk müktesabatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız verilecek, bu amaçla hazırlanacak Ulusal Program, VIII. Planın genel hedef ve öncelikleri ile uyumlu olacaktır.

185. İnsanımızın hakettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla, gelir dağılımının düzeltilmesine ve yoksullukla mücadeleye, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilecektir.

186. Eğitim sisteminin amacı, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş bilgi çağı insanını yetiştirmektir. Eğitim sisteminin geliştirilmesi genç nüfusa sahip ülkemizin ekonomik gelişmesinin gerektirdiği nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanmasına ve rekabetgücü kazanmasına olanak sağlayacaktır.

187. Sağlık hizmetleri, eşitlik ve hakkaniyet içinde halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir yapıya kavuşturulacaktır.

188. Devletin özelleştirme yoluyla üretim alanından çekilerek asli işlevine ağırlık vermesi ve rekabetçi piyasa düzenini sağlama işlevini dünyadaki dönüşümü dikkate alarak yerine getirmesi için gerekli düzenlemeler sürdürülecektir.

189. Türk sanayiinin dış pazarlarda rekabetgücü kazanabilmesi için, teknoloji üreten, Ar-Ge'ye önem veren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözeten, yerel kaynakları harekete geçiren,

nitelikli işgücü kullanan, küreselleşmenin avantajlarını yakalayabilecek şekilde çağdaş işletmecilik ve üretim yöntemlerini uygulayabilen, özgün tasarım yapan, marka yaratabilen ve zaman içinde bilgi ve teknoloji yoğun alanlara kaymasına olanak sağlayan esnek bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

190. Enerji talebinin güvenilir ve sürekli biçimde düşük maliyetle karşılanması için gerekli önlemler alınacaktır.

191. Türkiye, küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğini dengeli bir biçimde artırmak amacıyla diğer ülke ve ülke gruplarıyla çok taraflı ve ikili ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye önem verecektir.

192. Ulusal ve uluslararası düzeyde bilgiye erişimin kolaylaştırılarak bilgi kullanımının yaygınlaştırılması için, gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacak, bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısı hızla geliştirilecektir.

193. Kamu yönetiminde etkinlik sağlayarak ve adalet hizmetlerini modern toplumun gereklerine uygun hale getirerek yaşamın kolaylaştırılması suretiyle toplumun enerji ve birikimini kalkınma yolunda daha verimli bir biçimde kullanmasına olanak sağlanacaktır.

194. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı küreselleşmenin ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkilediği bir dönemde, insanımıza bilgi toplumunun gereklerine her yönüyle uygun özellikleri kazandıracak ulusal çabaya ışık tutan temel bir belge olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VIII. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ MAKROEKONOMİK POLİTİKALARI, HEDEFLERİ VE TAHMİNLERİ

I. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

195. VIII. Plan döneminde makroekonomik politikaların temel hedefi; enflasyonu AB kriterleri ile uyumlu düzeylere düşürmek; ekonomide sürdürülebilir bir büyüme ortamı tesis etmek ve AB'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda ekonominin rekabet ve uyum gücünü artırmaktır.

196. Bu temel hedefler çerçevesinde, maliye politikası, kamu açıklarını kalıcı bir biçimde azaltacak ve kamu borç stokunun sürdürülebilir bir yapıda gelişmesini sağlayacak şekilde yürütülecektir.

197. Para ve kur politikası enflasyonla mücadeleyi destekleyecek ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandıracak çerçevede uygulanacaktır.

198. Gelirler politikası, üretim ile istihdamı artırma ve fiyat istikrarını sağlama hedefleriyle tutarlı bir biçimde ve verimlilikle ilişkili olarak yürütülecektir.

199. Makroekonomik istikrarı sürekli kılabilecek ve ekonominin etkin, esnek ve verimli bir yapıya kavuşmasını sağlayacak olan yapısal reformlar hızla yürürlüğe konulacaktır. Bu çerçevede, tarımsal destekleme, sosyal güvenlik, kamu mali yönetimi ve şeffaflık, vergi politikası, bankacılık sisteminin denetimi ve gözetimi konularında kapsamlı yapısal reformlar süratle hayata geçirilecektir.

1. MALİYE POLİTİKASI

200. Maliye politikasının temel amacı, kamu açıklarının kalıcı bir biçimde azaltılması ve sürdürülebilir bir finansman yapısına geçişin sağlanması olacaktır. Bu çerçevede, kamu harcama, gelir ve borçlanma politikaları tutarlı ve etkin bir biçimde uygulanacaktır.

201. Kamusal faaliyet alanı içinde yer alan ve hizmetin niteliği itibarıyla bütçe ile ilgisi kurulması gereken kamusal harcamalar bütçe içine alınacaktır.

202. Kamusal karar alma sürecinde etkinliği artırmak amacıyla, politika oluşturulması, planlama ve bütçeleme arasında kurulması gereken zorunlu ilişki orta vadeli bir harcama sistemi perspektifine dayanan bütçeler hazırlanması suretiyle sağlanacaktır. Bu çerçevede, bütçe hazırlanması süreci ile ilgili yasal çerçeve yeniden düzenlenecek, modern bütçe sistemlerinin gerektirdiği kurumsal ve fonksiyonel işleyiş ve mekanizmalar sisteme dahil edilecektir.

203. Mali disiplinin sağlanması, kaynakların stratejik önceliklere göre dağıtılması ve etkin kullanılması gibi temel bütçesel sonuçların elde edilmesinde önemli bir araç olan, mali saydamlığın yaygınlaştırılmasını sağlayacak mekanizmalar geliştirilecektir. Bu anlamda, öncelikle muhasebe ve mali raporlama standartları geliştirilecek ve sisteme aktif bir şekilde dahil edilecektir.

204. Siyasi ve yönetsel yetki ve sorumluluklar kamusal hizmetin üretilmesi sürecinde açık olarak tanımlanacak ve bu tanım üzerine kurulu bir hesap verme sorumluluğu geliştirilecektir.

205. Denetimi sınırlayan düzenlemeler ve fiili uygulamalar, denetim sisteminin bağımsız çalışmasını sağlayacak mekanizmaların güçlendirilmesi ile birlikte kaldırılacaktır.

206. Etkinliği ölçen temel araçlardan birisi olarak performans denetimine geçilecektir.

207. Kamu harcamalarının artışı kontrol altında tutulacak ve kaynakların tahsisinde hizmet-maliyet ilişkisinin sıkı bir şekilde kurulmasına ve sektörel önceliklere önem verilecektir.

208. Vergi sistemi basit ve anlaşılır hale getirilecek, yeterli ve etkin belge düzeni ve otokontrol mekanizmaları geliştirilecek, vergi kayıp ve kaçakları azaltılacak, verginin tabana yayılması sağlanacaktır.

209. Tevkif suretiyle vergi alınmasından vazgeçilmeksizin, gelir vergisinin kişiselliği ve mali güce göre vergilendirme ilkelerini dikkate alan üniter vergilemeye ağırlık verilecektir.

210. İstisna, muafiyet ve vergi indirim gibi vergi harcamaları ekonomik ve sosyal politikalar çerçevesinde yeniden düzenlenecek, vergi harcamaları yoluyla alınmasından vazgeçilen tutarlar bütçe kanunu kapsamında ayrıntılı bir şekilde raporlanacaktır.

211. Vergi affı uygulamasının gerektirmeyecek ortam oluşturulacak ve af beklentilerinin ortadan kaldırılmasını sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

212. Mahalli idarelerin sağladıkları hizmetlerle ilişkili olan bazı vergi ve harçların bu idarelere devri sağlanacaktır.

213. Kamu borçlanmaları düzenli bir şekilde raporlanacak, kamu borç stoku şeffaf bir hale getirilecektir. Kamu mali sisteminde öngörülen disiplinin sağlanması amacıyla, borçlanmaya ilişkin ilke ve sınırlamaları içeren bir borçlanma programı bütçe ekinde yayınlanacaktır.

214. Bütçe içi fonlar tümüyle kaldırılacak, bütçe dışı fonlardan kuruluş amaçları doğrultusunda çalışmayanlar tasfiye edilecek, fonlara ek mali yükümlülük getirilmeyecektir. Bu kapsamda, yeni fon kurulmayacak,

faaliyetine devam edecek olan bütçe dışı fonların denetiminde etkinlik sağlanacaktır.

215. Emeklilik ve sağlık sigortası hesapları ve hizmetleri birbirinden ayrılacak, sağlık sigortası ve sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesine çalışılacaktır.

216. Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinin artırılması amacıyla etkin bir fon yönetimi politikası uygulanacaktır. Bu çerçevede, varlıkların doğrudan işletilmesi yerine kiraya verilmesi, gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi araçlardan yararlanılacaktır.

217. Sağlık harcamalarının kontrolü amacıyla, usulsüzlük yapanlara yönelik yaptırımların caydırıcılığı artırılacaktır.

218. Sosyal güvenlik kuruluşlarının sigortacılık dışındaki faaliyetleri tasfiye edilecektir.

219. Emekli Sandığında prime tabi tutulmayan gelirler prime tabi hale getirilecektir.

2. PARA, KUR VE MALİ SİSTEME İLİŞKİN POLİTİKALAR

220. VIII. Plan döneminde para politikası, enflasyonun Avrupa Para Birliği kriterlerine uyumlaştırılmasını ve fiyat istikrarını hedefleyen bir çerçevede uygulanacaktır.

221. Kur politikası ilk 18 ay için hedeflenen enflasyon oranları referans alınarak döviz kurunun günlük olarak ilan edilmesi, 2001 Temmuz ayında başlayan ikinci 18 ayda da kur sepeti uygulamasının tedrici olarak açılan bir bant içinde serbestçe belirlenmesi şeklinde olacaktır. Böylece, kur bandı uygulamasıyla birlikte daha esnek bir net iç varlık politikasının uygulanmasına başlanılacaktır. 2003 yılından itibaren döviz kurları esnek bir çerçevede gelişirken, para politikası fiyat istikrarının sürdürülmesi hedefi doğrultusunda uygulanacaktır.

222. Mali sistemde kaynakların etkin dağılımının temini ve mali kurumların daha rekabetçi ve etkin bir yapıya kavuşabilmeleri için gerekli ortam oluşturulacaktır. Bu çerçevede, mali sistemde şeffaflık ve etkinliğin sağlanmasına yönelik adımlar atılacak, kamu bankalarının yapısal sorunları çözülerek, öncelikle özertleştirilecek ve kamu kesimi kademeli olarak bankacılık kesiminden çekilecektir. Ayrıca, fon maliyetlerinin uluslararası seviyelere yaklaştırılması için mevduat munzam karşılıkları, disponibilité yükümlülüğü, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi gibi yasal yükümlülükler gözden geçirilecektir.

223. Yatırım araçlarının vergilendirme açısından nötr bir konuma çekilmesi sağlanacaktır.

224. Mali sistemin AB normlarıyla uyumlaştırılması sağlanacaktır.

225. Gelişen mali sistemin yapısında ayrı düzenleyici kurumların görev alanlarından kaynaklanabilecek boşlukların önlenmesi ve mali piyasalarda etkinlik ve saydamlığa ait uygulamaların homojenliğini sağlamak amacıyla Mali Sistemi Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu oluşturulacaktır. Mali sistemde faaliyette bulunan özerk düzenleme ve denetleme kurumlarının nihai aşamada tek çatı altında toplanmasıyla oluşan söz konusu kurumun faaliyetleri konusunda parlamentoya karşı sorumlu olmasını ve sektörün tamamında faaliyet gösteren kuruluşlar ile kamuyu bilgilendirmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

226. Şeffaflığın ön plana çıkacağı VIII. Plan döneminde yatırımcıların kararlarını daha geniş bir veri setini dikkate alarak vermeleri mümkün hale gelecek, derecelendirme kuruluşları faaliyete geçirilecek ve risklilik hakkındaki bilgilerin herkese açık ve ulaşılabilir olduğu bir ortamda mevduat sigortasının kapsamı daraltılacaktır.

227. Mali piyasalarda şeffaflığın teminine yönelik olarak, 4487 sayılı Kanunla oluşturulan Muhasebe Standartları Kuruluna etkinlik kazandırılacaktır. Bu çerçevede, tüm işletmeler için geçerli ve işletme ile ilgili tüm tarafların yararlanabileceği bir örnek mali tablo ve raporlama standartları oluşturulacaktır.

228. Düzenleme ve denetleme otoritelerinin sürekli gözetim ve denetimine imkan sağlamak amacıyla, mali sistemde faaliyet gösteren kuruluşların ihtiyaçlarına uygun risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kurulması sağlanacaktır.

229. Mali piyasalarda aracılık faaliyetinde bulunan kurumların sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla, birleşme ve devralmalar desteklenecektir.

230. Bankacılık kesiminde sistemik risklerin önlenmesi için, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından gereken önlemlerin alınması sağlanacak, bu açıdan sistemin şeffaflığı ve uluslararası kriterlere uygun çalışması temin edilecektir.

231. Bankacılık kesimini ilgilendiren işlemlerin yaygın olarak teknolojik altyapı ve kart kullanımı ile yapılmasının sağlanması için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecek ve Vergi Usul Kanunuyla Maliye Bakanlığına tanınan mükelleflerin tahsilat ve ödemelerini finansal sistem kullanılarak gerçekleştirmeleri hususundaki yetki kullanılacaktır.

232. Sermaye piyasası araçlarının kaydılaşması tavizsiz bir biçimde uygulanacaktır.

233. Sermaye piyasasının arz yönünden gelişmesi sağlanırken, bu piyasalardaki derinliğin kurumsal yatırımcılar vasıtasıyla artırılması için gereken önlemler alınacaktır.

234. Mülkiyetin tabana yayılması için azınlık hisselerinin haklarının korunmasına yönelik Birikimli Oy Sistemi uygulamasının gelişmesi sağlanacaktır.

235. Mali piyasalarda rekabetçi ortamı bozan manipülasyon, içerden öğrenenlerin ticareti gibi konulara hassasiyetle eğilinecek ve özel uzmanlığa ihtiyaç duyulan bu alanda ihtisas mahkemelerinin kurulması hususunda adımlar atılacaktır.

236. Sigortacılık sektörünün fon yaratabilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için özel emeklilik sigortalarının gelişmesi sağlanacak, hayat sigortası dalındaki mevcut vergi mevzuatı tekrar gözden geçirilerek, vergisel teşviklere açıklık getirilecektir.

237. Sigortacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesi hususunda mevzuattaki boşluklar giderilecek, fonların plasmanında güvenli yatırımın gerçekleştirilebilmesi amacıyla şeffaflığın uygulanması sağlanacaktır.

238. Zorunlu sigorta uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

3. KİT VE ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARI

239. Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi özelleştirme politikaları çerçevesinde olabildiğince daraltılacak, kamu hizmeti niteliğinde görevlerin yürütülmesinde etkinlik ve verimlilik esaslarına uyulacaktır. Özelleştirme kapsamı dışındaki işletmelerin faaliyetlerini özerk bir şekilde yürütmelerini teminen yeniden yapılandırılmaları sağlanacaktır.

240. Özelleştirme stratejisi geniş kamuoyu desteğine, uzlaşmaya ve özelleştirme sürecinin şeffaflığına dayanacaktır.

241. Özelleştirmeden beklenen hedeflere ulaşmak amacıyla kamu sermayesinin belirleyici olduğu ulaştırma-haberleşme ve enerji sektörlerinde serbestleşmeye gidilerek, özel sektör katılımının sağlanmasına yönelik düzenlemelere devam edilecektir. Yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri gibi finansman modelleri yeniden gözden geçirilerek bu modellerin rekabeti engelleyici uygulamalara yol açması önlenecektir. Özel sektörün katılımına açılan iletişim ve enerji gibi sektörlerde, tüketici hak ve çıkarlarını korumak ve rekabeti tesis etmek başta olmak üzere gerekli her türlü yapısal düzenlemeler özerk düzenleyici kurullar vasıtasıyla sağlanacaktır.

242. Özelleştirme uygulamalarında sermaye piyasalarından yararlanılarak sermayenin tabana yayılması sağlanacaktır.

4. YATIRIM POLİTİKALARI

a) Kamu Yatırımları

243. Ülkemizde son yıllarda süreklilik kazanan kamu açıklarının yol açtığı borçlanma gereğinden kaynaklanan yüksek faiz oranları yatırımları olumsuz etkilemiştir.

244. Kamu yatırımlarında, mevcut proje stokunun büyüklüğü, ayrılan kaynakların yetersizliği, proje seçiminde teknik, ekonomik ve sosyal kriterlere ve önceliklere yeterince uyulamaması, önemli projelerdeki gecikmeler başlıca sorunlar olmaya devam etmektedir.

245. VIII.Plan döneminde kamu ve özel kesim kaynaklarının akılcı ve birbirlerini tamamlayan yatırım alanlarına yönlendirilmesi esas olacaktır. Bu politikaya paralel olarak kamu kesimi yatırımları ağırlıkla ekonomik ve sosyal altyapı alanlarında yoğunlaştırılacak, özel kesimin ise kamu kesiminin çekildiği tüm alanları da kapsayacak şekilde yatırımlarını artırarak sürdürmesi özendirilecektir. Özel kesimin, ülke genelinde yüksek katma değer yaratabilecek üretim gücüne erişilmesine, ekonominin rekabetgücünün geliştirilmesine, istihdamın, verimliliğin ve ihracatın artırılmasına ve uygun teknolojilerin üretimi ve/veya transferine yönelik yatırımlara ağırlık vermesi büyük önem taşımaktadır.

246. Kamu yatırımları devletin ekonomideki rolü ve belirlenecek öncelikler çerçevesinde gerçekleştirilecek, mevcut proje stoku teknik, ekonomik ve sosyal yapılabirlik kriterleri çerçevesinde gözden geçirilerek rasyonel bir yapıya kavuşturulacak, proje döngüsü yönetimi kapsamlı ve etkin hale getirilerek mevcut kamu kaynaklarının daha verimli kullanımı sağlanacak ve kamu projeleri uygulamasında disiplin artırılabirlik olacaktır.

247. Kamu yatırımlarında, eğitim, sağlık, teknoloji altyapısı, enerji, sulama, kentsel altyapı yatırımlarına ve ulaştırma alt sektörleri arasında dengeyi sağlayıcı yatırımlara, bölgesel gelişme stratejileri dikkate alınarak öncelik verilecektir.

248. Kamu kesiminde önemli sektörlerde gerçekleştirilecek projelerin planlanmasında ve uygulanmasında ana planlar çerçevesinde oluşturulacak öncelikler belirleyici olacaktır.

249. Kamu yatırım tahsislerinin belirlenmesinde, Yatırım Programında yer alıp dış finansmanı sağlanmış, uygulamasında önemli aşama kaydedilmiş, diğer projelerle bağlantılı ve/veya eş zamanlı olarak yürütülmesi önem taşıyan ve Plan dönemi içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılabilen projelere belirlenen sektörel öncelikler çerçevesinde ağırlık verilecektir. Ayrıca 1999 ve 2000 yıllarında deprem hasarlarının telafisi amacıyla başlatılmış bulunan projelerden tamamlanamayanların Plan döneminin ilk iki yılında öncelikli olarak tamamlanmasına çalışılacaktır.

250. Yatırım programlarına alınacak yeni projelerin belirlenmesinde kamu proje stokunun optimum düzeyde tutulması hususu dikkate alınarak seçici davranılacak, yeni proje stokunun teknik, mali, ekonomik, sosyal ve çevresel yapılabilirliği yüksek projelerden oluşturulmasına azami dikkat gösterilecektir.

251. Özelleştirme kapsamındaki kuruluşların yatırım programları, uygulanan özelleştirme politikalarıyla uyumlu olacaktır.

252. Altyapı hizmetlerinin sağlanmasında, kamu yararı ve etkinlik ilkeleri esas alınarak, bir taraftan yeni finansman modelleri geliştirilirken, diğer taraftan Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerin uygulaması etkin hale getirilecektir.

253. Toplumun büyük kesimini ilgilendiren önemli projelerde, halkın proje oluşumuna katılımını sağlayacak katılım mekanizmaları geliştirilecektir.

254. Bilgi toplumuna geçiş amacı doğrultusunda, yatırım alanları konusunda da bilgi üretimi ve bilginin yaygınlaştırılması desteklenecektir.

b) Yatırımlarda Devlet Yardımları

255. VII. Plan döneminde teşvik belgesi almış yatırımlarda düşüş görülmüştür. 1995, 1996, 1997, 1998 ve 1999 yıllarında verilen teşvik belgelerinin sayısı ve toplam tutarı, sırasıyla 4.955 adet ve 48,9 milyar dolar, 5.023 adet ve 24,6 milyar dolar, 5.144 adet ve 21,5 milyar dolar, 4.291 adet ve 15,4 milyar dolar, 2.967 adet ve 11,2 milyar dolar olmuştur. Sektörel bazda ise 1995-1999 döneminde teşvik belgelerinin toplam yatırım tutarı içinde imalat sanayinin payı yüzde 87,6'dan yüzde 43,4'e düşerken enerji, turizm, ulaştırma ve diğer hizmet sektörü yatırımlarının payı artmıştır. İmalat sanayii payındaki bu gerilemede, Gümrük Birliği'ne hazırlık amacıyla tekstil sektörü başta olmak üzere 1995 yılında aşırı düzeyde artan yatırım eğilimi etkili olmuştur. Bu dönemde teşvik belgelerinde tevsii ve modernizasyon yatırımlarının payı artarken komple yeni yatırımlar yüzde 70-80 düzeyindeki ağırlığını korumuştur.

256. VII. Plan döneminde KOBİ'lere, OHAL ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki yatırımlara ve büyük ölçekli sınai yatırımlara ilave destek imkanları sağlanmış, teşvik için ayrılan kaynak bütçeleştirilmiş, ancak bu kaynağın yetersizliği, uygulamada mevzuatın sık değişmesi, bürokrasinin fazlalığı ve devlet yardımlarını sağlayan kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği önemini korumuştur.

257. Yatırımları teşvik politikalarının temel amacı; dünya ile entegrasyonu sağlamak, bilgi toplumuna erişmek ve yabancı sermayeyi özendirmektir. Bu çerçevede, bilgi teknolojileri başta olmak üzere Ar-Ge ve teknoloji geliştirme, altyapı, Yap-İşlet-Devret ve benzeri modellerle yürütülen projeler; çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, kalifiye işgücü sağlanması, istihdam yaratma, döviz kazandırma ve bölgeler arası

gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırım ve faaliyetler desteklenecektir.

258. Yatırımların desteklenmesinde; AB uygulamaları da dikkate alınarak, değişen iç ve dış piyasa şartlarına uyum sağlamak üzere, daha etkin araçların kullanılması, bürokrasinin azaltılması, şeffaflık, genellik ve yansızlık temel ilke olacaktır.

259. Bürokrasiyi azaltmak için; belli büyüklükteki projelerin dışındaki yatırımlar, mali mevzuatlarda yapılacak yeni düzenlemelerle belgesiz teşvik sistemine geçilecektir. Ayrıca yine bürokrasiyi azaltmak ve yatırımcıya kolaylık sağlamak üzere; yatırım teşvik belgesine ait bazı işlemlerin yatırımın bulunduğu illerde yapılması sağlanacaktır.

260. Devlet yardımlarının uygulanmasında karmaşık hale gelen bölge ve yöre tanımlamaları, desteğin etkinliğini artırmak üzere yeniden yapılacaktır.

261. Türkiye'nin sanayi haritası çıkarılarak, birbirini besleyen, birbirinin altyapısını tesis eden yatırımlar ile bölgesel gelişmeye yönelik projeler desteklenecektir.

262. Devlet yardımları ile sağlanan desteklerin etkinliğini ölçmek, ayrılan kaynağın amacına uygun kullanıp kullanılmadığını araştırmak üzere takip, kontrol ve değerlendirme mekanizması etkin hale getirilecektir.

263. Çok sayıda ve karmaşık olan "Yatırımlarda Devlet Yardımları Mevzuatı" sade, anlaşılır ve tek bir çerçeve karar haline getirilecektir. Buna bağlı olarak yatırım teşvik sisteminin basitleştirilmesi ve daha etkin hale getirilmesi için mevcut mevzuatta gerekli değişiklikler yapılacaktır.

5. DIŞ TİCARET VE ÖDEMELER DENGESİ POLİTİKALARI

264. İhracatta sürekli bir artış gerçekleştirilmesi amacıyla, rekabetgücünün artırılmasına ve ihracatın yapısında dünya ticaretindeki eğilimlere paralel yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilmesine önem verilecektir.

265. İhracatta yeni bir atılım yapılabilmesi amacıyla, tüketim malı üreten ve yoğun hammadde ve emek kullanımına dayalı üretim yapan sınaî yapıdan, bilgi ve teknoloji yoğun sınaî yapıya geçişi sağlayacak ve ihracatta yeni teknoloji yaratarak pazar payını artıracak politikalara önem verilecektir.

266. AB'ye uyum ve Dünya Ticaret Örgütü anlaşmalarında öngörülen gerek geçiş süreci esneklikleri ve gerekse yasak olmayan sübvansiyonlar kapsamında başvurulabilecek Ar-Ge, çevre koruma, bölgesel kalkınma amaçlı sübvansiyonların etkin bir şekilde kullanımı sağlanacaktır. Ayrıca, tanıtıma yönelik faaliyetler ile uluslararası Türk markası kullanımının teşvikine önem verilecektir.

267. Eximbank kredi, garanti ve sigorta mekanizmalarına yeterli kaynak sağlanarak ihracatın finansmanına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca, Eximbank

kredilerinin artan oranda ihracat sigortası, proje kredileri ve yurtdışı projelerin finansmanına tahsis edilmesi sağlanacaktır. İhracat sayılan yurtiçi satış ve teslimlerin de Eximbank kredilerinden yararlandırılması için gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapılacaktır.

268. İhracatın ve yurtdışına doğrudan yatırımların desteklenmesi açısından, politik ve diğer risklerin garanti ve sigorta programları kapsamında üstlenilmesini, yurt dışındaki yatırımların istikraz ve istikraz garantileri yoluyla desteklenmesini sağlayacak bir yapı oluşturulacaktır

269. KOBİ'lerin uluslararası piyasalarda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslararası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerini gidermeleri amacıyla Sektörel Dış Ticaret Şirketleri modelininin teşvikine devam edilecektir. Ayrıca, KOBİ'lerin organizasyon yapıları içinde pazarlama ve ihracat birimlerinin oluşturulması yönünde gerekli danışmanlık ve destek hizmetleri sağlanacaktır.

270. Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan uygulamalarda, ülke kaynakları değerlendirilerek, yurtiçi stoklar devreye sokulacaktır. Özellikle GAP'ın devreye girmesi sonucunda artan üretimin, işlenmeden veya işlendikten sonra ihraç edilebilir mallara yönlendirilmesi sağlanacaktır.

271. AB dışındaki bölgesel bütünleşmelerden beklenen faydanın sağlanabilmesi için öncelikle tercihli bir tarife rejimi oluşturulacaktır. Ayrıca, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile ticari ilişkilerin geliştirilmesine çaba gösterilecektir.

272. Serbest Bölgelerden daha etkin şekilde yararlanmaya yönelik olarak, sektörel kümeleşmenin, yüksek teknolojiyi içerecek şekilde olması sağlanacak ve tanıtım faaliyetleri artırılacaktır.

273. Mevcut serbest bölgelerin tam kapasiteyle ve etkin çalışmasına öncelik verilecek, serbest bölgelerin alt ve üst yapı olanaklarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.

274. Ülke, sektör ve ürün bazında güncel verilerin oluşturulması, bunlara bağlı olarak pazar araştırması faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uluslararası ticaret ve rekabet kuralları konularında ilgili kuruluşlar bünyesinde veri tabanı oluşturulması ve ihracatçıların bu bilgilere kolaylıkla ulaşabilmeleri sağlanacaktır.

275. İhracata yönelik destek ve yardımların kapsamı ile uygulama yöntemleri bakımından sıklıkla yaşanan değişikliklerin asgariye indirilmesi ve üretici ihracatçıların planlama ve ödemeler konusunda karşılaştıkları sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

276. Elektronik ticaretin dünyada artan önemi göz önüne alınarak, ülke genelinde yaygınlaştırılması hızlandırılacaktır.

277. Bilgi çağının gereklerine uygun hızlı ve sağlıklı bir şekilde veri üretimi ve bürokratik işlemlerin azaltılması açısından, mevcut Gümrüklerin Modernizasyonu Projesine dış ticaretle ilgili işlem yapan ve veri üreten ihracatçı birlikleri de dahil edilecektir.

278. İthalatın haksız rekabete neden olmaması, ülke standartları ve sağlık koşullarına uygun olması ve çevreye zarar vermemesi için uluslararası kurullarla uyumlu bir biçimde yapılan düzenlemelerin etkin olarak uygulanmasına devam edilecek, gerekli durumlarda yeni düzenlemeler ve değişiklikler yapılacaktır.

279. İthalatta haksız rekabetin araştırılması hususunda gerekli danışmanlık hizmetlerinin ve teknik yardımın ilgili kuruluşlarca sağlanmasına çaba gösterilecektir.

280. Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan ithalatın izlenebilmesi ve daha etkin uygulama yapılabilmesi için, dahilde işleme rejimi çerçevesinde verilen izinlerin gümrük kapılarında kodlanarak kayıtlara geçirilmesi sağlanacaktır.

281. Sınır ticareti kapsamındaki ithalatın, sınır ticaretine konu il ve bölge ihtiyaçlarını aşarak haksız rekabete yol açan uygulamalara dönüşmesi engellenecektir.

282. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ülkemizin üretim ve teknoloji kapasitesi ve rekabet gücüne katkısına önem verilecek, ihracata dönük ve yüksek katma değer yaratabilecek projeler özendirilecektir.

283. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili mevzuat AB normlarıyla uyumlu hale getirilecektir.

284. Yabancıların Türkiye’de çalışma hakları ve yabancı yatırımcının mülk edinmesi ile ilgili alanları düzenleyen kanunlar günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

285. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili Türkiye’nin imzaladığı sözleşmelere işlerlik kazandırılacaktır.

286. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ileri teknoloji gerektiren üretim alanlarına yönlendirilecek bir şekilde etkin tanıtım kampanyaları yapılacaktır.

II. MAKROEKONOMİK ÖNGÖRÜLER

1. GİRİŞ

287. 1997 yılının ikinci yarısında Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz ve bir yıl sonra ortaya çıkan Rusya krizi, ülkemizde dış kaynak yetersizliğine ve kamu borçlanmasında iç piyasalara daha fazla yönelmesine neden olmuştur. Artan iç borç stoku nedeniyle, iç borç faiz ödemeleri bütçenin

en büyük kalemlerinden biri haline gelmiş, kamu gelir ve faiz dışı harcamalarından oluşan bütçe birincil dengesinin, kamu maliyesi performansı açısından gösterge niteliği en aza inmiştir. 1998 yılında, kamu kesiminde sürdürülebilir bir dengenin sağlanması amacıyla uygulamaya konan istikrar programı ve dış talep yetersizliğine bağlı olarak yavaşlayan ekonomi, Marmara ve Bolu-Düzce depremlerinin de olumsuz etkisiyle 1999 yılında yüzde 6,4 oranında küçülmüştür.

288. Bu gelişmeler sonucunda, ekonomik istikrarı yeniden sağlamaya yönelik olarak 2000-2002 dönemini kapsayan 3 yıllık Makroekonomik Program, IMF Stand-By Anlaşması desteği ile uygulamaya konulmuştur. Program temel olarak "bağlı kur politikası" aracıyla, 2002 yılının sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara düşürmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, TEFE yıllık artışının 2000 yılı sonu itibariyle yüzde 20, 2001 yılı sonunda yüzde 10 ve 2002 yılı sonunda da yüzde 5 düzeyine düşeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca, 2000-2002 döneminde ekonomik büyümenin yüzde 5'ler seviyesinde gerçekleşmesi, öngörülen yapısal reformlar ile kamu kesimi dengesinin yeniden sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, dış kaynak ve özelleştirme gelirleri ile kamunun iç borç stoku ve faiz yükünün azaltılması planlanmakta ve bunun sonucunda, iç borç kullanımının kısa vadeden uzun vadeye doğru kayması ve reel faizlerin düşmesi beklenmektedir. Enflasyonu düşürme programı, enflasyon hedefiyle tutarlı gelirler politikası ve sıkı maliye politikasıyla desteklenmektedir.

289. VIII. Planın 2001-2002 dönemi makroekonomik istikrarın sağlanacağı, 2003-2005 dönemi ise yapısal reformlara devam edilerek, kamu gelir ve harcamalarının orta vadeli planlanabileceği, enflasyonun tek haneli rakamlar seviyesinde tutulması için gerekli politikaların uygulanarak, büyümenin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacağı bir dönem olacaktır.

2. MİLLİ GELİR TAHMİNLERİ

290. VIII. Plan döneminde yıllık ortalama olarak GSYİH'nin yüzde 6,5, GSMH'nin ise yüzde 6,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Sektörler itibariyle yıllık ortalama katma değer artış hızının tarımda yüzde 2,1, sanayide yüzde 7 ve hizmetlerde yüzde 7,5 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, Plan dönemi sonunda tarımın GSYİH içindeki payının yüzde 17,2'den yüzde 14,0'e düşmesi, sanayinin payının yüzde 23,3'den yüzde 23,8'e ve hizmetlerin payının ise yüzde 59,5'den yüzde 62,2'ye yükselmesi beklenmektedir.

TABLO: 1- Ana Sektörler İtibariyle Katma Değer Gelişmesi

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL.)

Sektörler	2000(1)		2001-2005	2005
	Katma Değer	GSYİH içindeki pay(%)	Yıllık Ortalama Değişme(%)	GSYİH içindeki pay(%)
1. Tarım	9001,5	17,2	2,1	14,0
2. Sanayi	12178,8	23,3	7,0	23,8
3. Hizmetler	31090,1	59,5	7,5	62,2
GSYİH (P.F.)	52270,5	100,0	6,5	100,0
Dış Alem Faktör Gelirleri	587,4	1,1	-	2,2
GSMH (P.F.)	52857,9	101,1	6,7	102,2

(1) Gerçekleşme Tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla elde edilmiştir.

TABLO: 2 - Üretimde Sektörel Gelişmeler

(1998 Fiyatlarıyla)

Sektörler	2000(1)	2001-2005	2005
	Sektörel Paylar (%)	Yıllık Ortalama Artış(%)	Sektörel Paylar (%)
Tarım	14,8	3,8	13,9
Sanayi	34,2	4,4	33,0
Hizmetler	51,0	6,0	53,1
Toplam	100,0	5,2	100,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla ve 1998 Yılı Girdi-Çıktı Tablosundan yararlanarak elde edilmiştir.

291. Plan döneminde GSMH büyümesine en yüksek marjinal katkının Toplam Faktör Verimliliğinde (TFV) öngörülen artıştan gelmesi beklenmektedir. TFV artışı; üretim artışının sermaye, işgücü gibi geleneksel üretim faktörlerindeki değişme tarafından açıklanamayan kısımdır. Sürdürülebilir büyüme açısından önemli bir olgu olan TFV'nin başlıca belirleyicileri; eğitim, Ar-Ge harcamaları, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dışa açıklık, kurumsal yapı ve altyapı yatırımlarıdır. Türkiye ekonomisinde son otuz yıllık dönemde yılda ortalama yüzde 15'ler civarında seyreden ve son yıllarda yüzde 20 düzeyini aşan TFV'nin büyümeye katkısının Plan dönemi boyunca yüzde 30'lara yükseleceği tahmin edilmektedir. Plan döneminde TFV artışı, kamu kaynaklarının artan ölçüde eğitim, sağlık, Ar-Ge, haberleşme ve enerji yatırımlarına yönlendirilmesiyle mümkün olacaktır.

292. Plan döneminde, büyümenin üretim yönünden geleneksel belirleyicileri olan sermaye stoku ve istihdamda da belirgin bir artış öngörülmektedir. Kamu ve özel yatırımlarda gerçekleşmesi beklenen artış nedeniyle toplam sabit sermaye yatırımlarının yılda ortalama yüzde 7,1 oranında artacağı tahmin edilmektedir. İstihdam yapısının tarımdışı sektörler lehine değiştirilmesi, işgücü piyasasının etkinleştirilmesi ve bilgi çağının gerekleri doğrultusunda nitelikli işgücünün büyümeye katkısının artırılması sağlanacaktır.

293. Plan döneminde nüfus artış hızının düşüş eğiliminin süreceği tahmin edilmektedir. 2000 yılında cari olarak yaklaşık 3.000 dolar düzeyinde olan kişi başına GSMH'nın, 2005 yılında 4.300 dolar seviyesine yükseleceği tahmin edilmektedir.

3. BÜYÜMENİN TALEP BİLEŞENLERİ

294. Makroekonomik Programın uygulanma döneminde (2000-2002) GSMH'nın yılda ortalama yüzde 6,3 büyümesi öngörülmektedir. VIII. Plan döneminde ise GSYİH'nın reel olarak yılda ortalama yüzde 6,5, net dış alem faktör gelirlerinde beklenen olumlu gelişmelerin etkisiyle GSMH'nın yılda ortalama yüzde 6,7 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

295. VIII. Plan döneminde toplam sabit sermaye yatırımlarının, büyük ölçüde reel faiz oranındaki düşüşe bağlı olarak yılda ortalama yüzde 7,1 oranında reel artış göstermesi ve cari GSMH içindeki payının da 2005 yılı itibariyle yüzde 21,5 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

296. Plan döneminde kamu sabit sermaye yatırımlarının yıllık ortalama yüzde 8,5 artması planlanmakta ve özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6,5 artacağı tahmin edilmektedir. Özel sabit sermaye yatırım harcamalarında öngörülen artış, ağırlıklı olarak makina-teçhizat yatırımlarından kaynaklanmaktadır.

297. Plan döneminde iç borç faiz ödemelerinin GSMH içindeki payının önemli derecede düşmesine bağlı olarak kamudan özel kesime yapılan transferlerin azalmasıyla, özel harcanabilir gelirin GSMH içindeki payı 2000 yılındaki yüzde 95,5 düzeyinden (kamu kesimi harcanabilir gelirin GSMH içindeki payı yüzde 4,5; Tablo 8) Plan dönemi sonunda yüzde 83 düzeyine (Tablo 8) inmesi beklenmektedir. Ancak özel kesim tasarruf oranlarının da düşmesi sonucunda Plan döneminde ortalama özel tüketim eğiliminin belirgin bir değişiklik göstermemesi beklenmektedir.

TABLO: 3 – GSMH'nın Harcamalar İtibarıyla Yüzde Artışları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL.)

	2000 (1)	2001-2005 Yıllık Ort. % Artış
Toplam Tüketim Harcamaları	43004,8	6,5
Özel Kesim Tüketim Harcamaları	36038,3	6,3
Özel Kesim Dayanıklı Tüketim Harcamaları	11931,8	6,6
Özel Kesim Dayanıksız Tüketim Harcamaları	24106,5	6,2
Kamu Kesimi Tüketim Harcamaları	6966,5	7,6
Toplam Yatırım Harcamaları	12096,5	6,7
Sabit Sermaye Yatırımları	11826,4	7,1
Özel Kesim	8140,8	6,5
Özel Kesim Makina-Teçhizat Yatırımları	4013,1	7,4
Özel Kesim Konut Yatırımları	3055,1	5,5
Özel Kesim Konut Dışı Bina Yatırımları	1072,6	6,0
Kamu Kesimi	3685,6	8,5
Stok Değişmesi	270,1	-
Mal ve Hizmet İhracatı	12776,5	8,4
Mal ve Hizmet İthalatı	15607,3	8,2
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	52270,5	6,5
Net Dış Alem Faktör Gelirleri	587,4	-
Gayri Safi Milli Hasıla	52857,9	6,7

Kaynak: DIE

(1) Gerçekleşme tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla elde edilmiştir.

298. 2000-2005 döneminde özel tüketim harcamalarının cari GSMH içindeki payının yüzde 68'den yüzde 66,4'e düşmesi, kamu tüketim harcamalarının payının ise yüzde 14'den yüzde 15'e yükselmesi öngörülmektedir.

299. Dış talebin olumlu seyredeceği, turizm gelirlerinin önemli ölçüde artacağı ve Plan döneminin ilk iki yılında tüketim artışını sınırlı tutacak politikaların uygulanacağı varsayımıyla toplam mal ve hizmet ihracatının ortalama yıllık yüzde 8,4 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Buna karşılık mal ve hizmet ithalatının aynı dönemde ortalama yıllık yüzde 8,2 oranında artması beklenmektedir.

TABLO: 4 - GSMH'nin Harcamalar İtibariyle Yüzde Dağılımı

(Cari Fiyatlara)

	2000 (1)	2005
Toplam Tüketim Harcamaları	82,0	81,5
Özel Kesim Tüketim Harcamaları	68,0	66,4
Özel Kesim Dayanıklı Tüketim Harcamaları	28,7	28,5
Özel Kesim Dayanıksız Tüketim Harcamaları	39,3	38,0
Kamu Kesimi Tüketim Harcamaları	14,0	15,0
Toplam Yatırım Harcamaları	22,0	21,5
Sabit Sermaye Yatırımları	21,6	21,5
Özel Kesim	14,6	14,3
Özel Kesim Makina-Tecihizat Yatırımları	8,3	8,4
Özel Kesim Konut Yatırımları	4,8	4,5
Özel Kesim Konut Dışı Bina Yatırımları	1,5	1,4
Kamu Kesimi	7,0	7,2
Stok Değişmesi	0,5	0,0
Mal ve Hizmet İhracatı	23,0	24,8
Mal ve Hizmet İthalatı	28,2	29,8
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	98,9	98,0
Net Dış Alem Faktör Gelirleri	1,1	2,0
Gayri Safi Milli Hasıla	100,0	100,0

(1) Gerçekleşme tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla elde edilmiştir.

4. YATIRIMLAR VE TASARRUFLAR

300. VIII. Plan döneminde özellikle faiz giderlerinde sağlanacak azalışa bağlı olarak, kamu reel harcanabilir gelirin GSMH içindeki payının 2000 yılındaki yüzde 4,5 seviyesinden 2005 yılında yüzde 17,1 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Öte yandan, 2000 yılında kamu faiz giderlerindeki artışın özel harcanabilir gelir üzerindeki konjonktürel etkisi nedeniyle yüzde 95,5'e yükselen özel harcanabilir gelirin GSMH içindeki payının, 2005 yılında yüzde 83 civarına düşmesi beklenmektedir.

301. Plan döneminde, 1998 fiyatlarıyla toplam 73 katrilyon TL. düzeyinde sabit sermaye yatırımının gerçekleşeceği, bu büyüklüğün yaklaşık 50 katrilyon TL'sinin özel kesim, 23 katrilyon TL. kadarının da kamu kesimi tarafından gerçekleştirileceği öngörülmektedir.

302. Plan döneminde hedeflenen büyümenin gerçekleşmesi, büyük ölçüde TFV'de öngörülen artışa, bu da kamu kaynaklarının TFV'yi artırıcı yönde kullanımına bağlıdır. Bu çerçevede Plan döneminde, kamu yatırım harcamalarının eğitim, enerji ve sağlık sektörlerinde yoğunlaşması öngörülmektedir. VII. Plan döneminde 100 kabul edilen kamu yatırım reel

endeksinin VIII. Plan döneminde eğitimde 243,6'ya, enerjide 241,5'e ve sağlıkta 181,4'e yükselmesi hedeflenmektedir.

303. VII. Plan döneminde 100 kabul edilen özel yatırım reel endeksinin de benzer bir eğilimle, VIII. Plan döneminde eğitimde 223,5'e, enerjide 117,4'e ve sağlıkta 108,3'e yükselmesi beklenmektedir. Söz konusu endeks değerinin imalatta 95,5'e gerileyeceği, turizm ve konutta ise sırasıyla, 185,3 ve 115,8 düzeyine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

304. Öngörülen TFV artışının gerçekleşmesi için önem arzeden üniversitelerin araştırma projelerine yönelik harcamaların, Plan döneminde yılda ortalama yüzde 74,3 oranında artarak, toplam kamu sabit sermaye yatırımları içindeki payının Plan dönemi sonunda yüzde 1,8 oranına ulaşması hedeflenmektedir.

305. Plan döneminde 1998 fiyatlarıyla, yurtiçi tasarruf oranının, 2000 yılına göre belirgin bir değişiklik göstermeyeceği ve yaklaşık yüzde 17 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, özel tasarruf (özel tasarruf/özel harcanabilir gelir) oranının yaklaşık 8 puan azalacağı, kamu tasarruf (kamu tasarrufu/kamu harcanabilir gelir) oranının ise 2002 yılı itibarıyla pozitif geçerek 2005 yılında yüzde 16'ya ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 5: Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları

(1998 Fiyatlarıyla, Trilyon TL.)

	VII. Plan Dönemi (1)			VIII. Plan Dönemi			VII. Plan Dönemi Endeksi VII. Plan Dönemi=100		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu (2)	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	1451,5	1990,0	3441,5	1744,4	1666,5	3410,9	120,2	83,7	99,1
Madencilik	244,8	572,8	817,6	325,1	399,8	724,9	132,8	69,8	88,7
İmalat	532,8	10613,9	11146,7	618,8	10136,8	10755,6	116,1	95,5	96,5
Enerji	2242,6	1322,7	3565,2	5416,6	1552,2	6968,8	241,5	117,4	195,5
Ulaştırma-Haberleşme	5421,9	8717,1	14138,9	6340,4	7942,8	14283,2	116,9	91,1	101,0
Turizm	100,9	1690,7	1791,6	93,8	3133,1	3226,9	92,9	185,3	180,1
Konut	307,1	18423,3	18730,3	22,6	21328,1	21350,6	7,3	115,8	114,0
Eğitim	1808,5	563,7	2372,2	4405,5	1259,9	5665,4	243,6	223,5	238,8
Sağlık	706,5	1289,1	1995,6	1281,4	1395,9	2677,3	181,4	108,3	134,2
Diğer Hizmetler	3081,0	1912,6	4993,5	3244,0	643,8	3887,9	105,3	33,7	77,9
Toplam	15897,5	47095,8	62993,2	23492,6	49458,9	72951,5	147,8	105,0	115,8

(1) VII. Plan döneminde, 2000 yılı, program tahmini olarak alınmıştır

(2) VII. ve VIII. Plan Sabit Sermaye Yatırımlarının karşılaştırılabilir olması için Kamu Yatırımları içindeki Yatırım İşçiliği ve Mahalli İdareler yatırımları ağırlıklı olarak dağıtılmıştır.

Tablo 6: Sektörel Sabit Sermaye Yatırımları

	2000 (1998 Fiy., Trilyon TL.)			2000-2005 Yıllık Ortalama Değişme (%)			2001-2005 Dönemi Sektörel Dağılım (Cari Fiy.,%)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	179,1	275,7	454,8	11,5	5,8	8,2	5,3	3,2	3,9
Madencilik	41,1	99,1	140,2	0,2	-9,4	-6,2	1,1	0,8	0,9
İmalat	143,1	1504,1	1647,2	-19,8	10,2	8,7	1,8	20,4	14,3
Enerji	542,1	187,6	729,6	10,5	16,4	12,1	18,0	2,9	7,8
Ulaştırma-Haberleşme	791,0	1138,8	1929,8	5,6	11,2	9,1	20,3	16,7	17,9
Turizm	12,2	417,9	430,1	2,3	12,9	12,7	0,2	6,8	4,6
Konut	29,4	3838,5	3867,8	-35,8	2,9	2,8	0,1	42,5	28,8
Eğitim	422,7	122,8	545,5	14,6	23,5	16,9	15,0	2,6	6,6
Sağlık	132,2	211,5	343,7	11,0	9,1	9,8	5,4	2,9	3,7
Diğer Hizmetler	370,9	344,8	715,7	10,2	-27,1	-1,2	6,5	1,3	3,0
Yatırım İşçiliği	310,0	-	310,0	5,3	-	5,3	5,2	-	1,7
Mahalli İdareler	877,0	-	877,0	5,3	-	5,3	21,0	-	6,8
Toplam	3850,8	8140,8	11991,5	7,5	6,9	6,8	100,0	100,0	100,0

5. ÖDEMELER DENGESİ

306. VIII. Plan döneminde, ihracatın (FOB) yılda ortalama yüzde 11 oranında artarak 2005 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 46,5 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Aynı dönemde ithalatın (CIF) yılda ortalama yüzde 10 oranında artarak 2005 yılında cari fiyatlarla yaklaşık 79 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece, ihracatın ithalatı karşılama oranının Plan dönemi sonunda yüzde 63 olması beklenmektedir.

307. Türkiye'nin turizm potansiyelini en iyi şekilde değerlendirmek amacıyla başlatılan çalışmalar sonucunda, Plan dönemi boyunca turizm gelirlerinde artış beklenmektedir. 2000 yılında 7,2 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenen turizm gelirlerinin 2005 yılında 11,6 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

308. Makroekonomik Program çerçevesinde artması beklenen dış kaynak kullanımına paralel olarak, Plan döneminde dış borç faiz ödemelerinde artış beklenmektedir. 2000 yılında yaklaşık 6,9 milyar dolar olması beklenen dış borç faiz ödemelerinin, 2005 yılında 7,3 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

309. Bu gelişmelere bağlı olarak, 2000 yılında yüzde 5,6 olarak gerçekleşmesi beklenen toplam mal ve hizmet ticaret açığının GSMH içindeki payının 2005 yılında yüzde 5 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir.

310. 2000 yılında yaklaşık 4,9 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenen cari işlemler açığının 2005 yılında 7,7 milyar dolara yükseleceği ancak, cari işlemler açığının GSMH içindeki payının temel yıldaki değerini koruyarak 2005 yılında yüzde 2,5 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

311. Uygulanmakta olan Makroekonomik Programın ve ekonomide sağlanacak iyileşmenin etkisiyle, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının dönem boyunca artarak 2005 yılında 2,7 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Plan döneminde portföy ve diğer uzun-kısa vadeli sermaye hareketlerinin de artacağı ve 2005 yılında yaklaşık 8,8 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

TABLO: 7- Ödemeler Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon Dolar)

	2000(1)	2005
Mal İhracatı (Fob)	30730	48765
İhracat (Fob)	27597	46529
Bavul Ticareti	2650	1396
Transit Ticaret	483	840
Mal İthalatı (Fob)	47409	77372
İthalat (Cif)	48516	79161
Altın (Cif)	1275	2071
Transit Ticaret	525	887
İthalat Sigortası ve Navlunu	2907	4746
Ticaret Dengesi	-16679	-28607
Diğer Mal ve Hizmet Gelirleri	23048	38500
Turizm	7200	11627
Faiz	2432	4097
Diğer	13416	22776
Diğer Mal ve Hizmet Giderleri	17018	25009
Turizm	1850	3690
Faiz	6915	7256
Diğer	8253	14063
Diğer Mal ve Hizmet Dengesi	6030	13491
Toplam Mal ve Hizmet Dengesi	-10649	-15116
İşçi Gelirleri (özel)	4900	6440
Diğer Transferler	800	1000
Cari İşlemler Dengesi	-4949	-7675
Sermaye Hareketleri (rezerv hariç)	8091	11450
Doğrudan Yatırımlar (net)	2250	2650
Portföy Yatırımları Kısa-Uzun Sermaye Hareketleri	5841	8800
Rezerv Hareketleri	-3142	-3775

(1) Gerçekleşme Tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla elde edilmiştir.

6. KAMU FİNANSMANI

312. Makroekonomik dengelerin kurulmasıyla VIII. Plan döneminde Türkiye ekonomisinin dış kaynak kullanma imkanı artacaktır.

313. 1994 yılından bu yana yüksek faiz ödemeleri ile sürdürülemez bir yapıya giren kamu kesimi dengesi sürekli faiz dışı harcamalar ile dengelenmeye çalışılmış, bu durum orta vadeli kamu harcama politikalarının tespiti ve uygulanmasını engellemiştir. Faiz oranlarında sürdürülebilir düzeylerin 2002 sonu itibariyle sağlanması ile, kamu harcama politikalarının orta vadeli bir perspektifle ve verimlilik ilkesi çerçevesinde belirlenmesi mümkün olabilecektir.

314. Kamu kesimi dengesinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi için kamu kesimi net dış borç kullanımı ve özelleştirme gelirleri kritik önem arz etmektedir. Planın ilk iki yılında enflasyonda öngörülen hızlı düşüş nedeniyle gerçekleşen reel faizler yüksek düzeyde kalmış olacaktır. 2000-2002 döneminde, faizlerin belirlenmesi açısından iç borç stokunun önemi azalarak da olsa sürecektir.

315. Bu bağlamda, kamu vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı, depremlere bağlı olarak uygulamaya konulan ek vergi ve vergi benzeri uygulamaların sona ermesiyle Plan dönemi sonunda 2000 yılına göre 0,5 puanlık bir düşüş kaydedecektir. Özelleştirme programına bağlı olarak faktör gelirleri gerileyecek, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transfer harcamalarının GSMH'ya oranı ise 2000 yılındaki yüzde 2,5'lik düzeyinden Plan dönemi sonunda yüzde 1,7 seviyesine düşecektir. Plan döneminin ilk iki yılı sonunda yüzde 1,7 olarak gerçekleşmesi beklenen özelleştirme gelirlerinin GSMH içindeki payının tedricen azalarak Plan dönemi sonunda yüzde 0,1 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

316. Bu çerçevede, kamu kesimi dengesi ve finansmanının 2005 yılında, AB'ye tam üyelik sürecinin önemli bir aşaması olan Maastricht kriterlerini sağlama ve 2005 yılında toplam kamu kesimi borçlanma gereğinin yüzde 3,0 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Faiz dışı fazlanın GSMH'ya oranının yüzde 0,3, faiz ve özelleştirme dışı fazlanın ise yüzde 0,4 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Tablo 8: Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL.)

	2000 (1)		2005	
	Toplam	GSMH	Toplam	GSMH
	Kamu	İçindeki Pay (%)	Kamu	İçindeki Pay (%)
VERGİLER	27.966	22,7	53.046	22,2
Vasıtasız	10.992	8,9	21.482	9,0
Vasıtalı	16.974	13,8	31.564	13,2
VERGİ DIŞI N. GELİRLER	2.127	1,7	3.074	1,3
FAKTÖR GELİRLERİ	4.844	3,9	6.728	2,8
SOSYAL FONLAR	-3.128	-2,5	-4.102	-1,7
CARI TRANSFERLER	-26.221	-21,3	-17.908	-7,5
Kamu Harcanabilir Geliri	5.588	4,5	40.837	17,1
Cari Giderler	-15.676	-12,7	-31.595	-13,2
Kamu Tasarrufu	-10.088	-8,2	9.243	3,9
Yatırımlar	-8.373	-6,8	-16.426	-6,9
Sabit Sermaye	-8.054	-6,5	-16.202	-6,8
Stok Değişmesi	-319	-0,3	-224	-0,1
Tasarruf-Yatırım Farkı	-18.461	-15,0	-7.183	-3,0
Sermaye Transferleri	2.807	2,3	433	0,2
Servet Vergileri	486	0,4	1.107	0,5
Diğer Transferler	2.864	2,3	107	0,0
Kamulaş. ve S. Değer Art.	-543	-0,4	-781	-0,3
Stok Değişim Fonu	-623	-0,5	-417	-0,2
BORÇLANMA GEREĞİ	16.279	13,2	7.166	3,0
Dış Borçlanma(Net)	3.965	3,2	2.713	1,1
İç Borç/Alacak(Net)	12.313	10,0	4.453	1,9

(1) Gerçekleşme Tahmini

Tahminler ve öngörüler DPT Makroekonometrik modeli DPTMAKROM vasıtasıyla elde edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

317. Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşmasının temel oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde gelişmektedir. 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile AT arasında gümrük birliğinin tesis edilmesiyle birlikte, söz konusu ortaklık ilişkisi son dönemine girmiş bulunmaktadır. Ankara Anlaşmasının 28. maddesinde de açıkça ifade edildiği gibi, AB'ye üye olma hedefini de kapsayan bu ilişki, AB'nin genişleme sürecine girmesi ve Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığının kabul edilmesiyle yeni boyutlar kazanmıştır.

318. Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 1 Ocak 1973 tarihinde uygulamaya konulan Katma Protokol çerçevesinde düzenlenen Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Belgelerinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesi ve bu çerçevede gümrük birliğinin tesis edilmesiyle ivme kazanmıştır. Türkiye, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında (OKK) belirtilen yükümlülüklerinin çok büyük bir kısmını yerine getirmiş ve VII. Plan döneminde gümrük birliğini tamamlamıştır. Bu kapsamda, dış ticaret, gümrükler, rekabet, fikri ve sınai haklar, devlet yardımları, sınai mevzuat, tüketicinin korunması gibi pek çok alanda AB mevzuatına uygun yasal düzenlemeler VII. Plan döneminde yürürlüğe konmuştur.

319. Gümrük birliği ile birlikte Türkiye, AT ve EFTA çıkışlı sanayi ürünleri ithalatından aldığı gümrük vergileri ile eş etkili vergileri kaldırmış, üçüncü ülkeler çıkışlı sanayi ürünlerine ise AT'nin uyguladığı Ortak Gümrük Tarifelerini (OGT) uygulamaya başlamıştır.

320. Gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi sonucu, Türkiye'nin AT ve EFTA ülkelerinden yaptığı ithalatta büyük artış olmuş ve Türkiye'nin toplam ithalatında anılan ülkelerin payı artmıştır. OGT'nin uygulamaya konulmasıyla birlikte, üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta da önemli artış olmuştur.

321. Gümrük birliğinin yürürlüğe girdiği 1996 yılından bu tarafa, Türk Sanayi rekabet konusunda kayda değer bir performans göstermiştir. Sanayi sektöründen, otomotiv hariç, gümrük birliğine ilişkin önemli bir şikayet gelmemiştir.

322. Türkiye'nin AB'ye üye olma yönündeki hedef ve çabaları, gerek gümrük birliğinin gerçekleştirilmiş olması, gerekse AB'nin genişleme sürecine ilişkin olarak meydana gelen gelişmeler sonucunda, yeni boyutlar kazanmış ve bir taraftan gümrük birliği sürecindeki yükümlülüklerimiz doğrultusunda faaliyetler sürdürülürken, diğer taraftan AB'nin genişleme sürecinde yer alma yönündeki girişimler de yoğunlaştırılmıştır.

323. 25 Haziran 1993 Kopenhag AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde, AB'ye üye olmak isteyen adayların uyması gereken kurallar belirlenmiştir.

324. 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde yapılan Lüksemburg Zirvesinde üyelik müracaatında bulunan Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) Ülkeleri ve Kıbrıs Rum Kesiminin adaylığı kabul edilmiştir. Bu ülkelerden Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Estonya ve Kıbrıs Rum Kesimi ile katılım müzakerelerinin başlatılması kararlaştırılmıştır.

325. Lüksemburg Zirvesinde, Türkiye için diğer aday ülkelere farklı özel siyasi koşullar öne sürülmesi üzerine, Türk Hükümetince, AB tarafından ortaya konmuş bulunan siyasi konuların karşılıklı ilişkilerimizde gündem dışı tutulmasına özen gösterileceği ve ilişkilerin ekonomik ve ticari boyutlara yansıtılmayacağı ifade edilmiştir.

326. AB'nin 15-16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi sonuçları Türkiye'nin konumunda nispi bir ilerleme sağlamıştır.

327. 10-11 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde, Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir. Zirve metninde, Türkiye'nin, diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesinde aday ülke olduğunun ilan edilmesinin yanısıra, Türkiye'nin üyeliği için gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak bir Katılım Öncesi Strateji geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, katılım sürecinde, Türkiye'nin de, aday ülkelere yönelik Topluluk Programlarından yararlanacağı ve AB ile diğer aday ülkeler arasında yapılacak toplantılara katılacağı belirtilmiştir. Bunlara ilaveten, Türkiye tarafından AB müktesebatının benimsenmesine ilişkin bir Ulusal Program hazırlanması öngörülmüştür.

328. Diğer taraftan, Zirvede, AB Komisyonundan, Türkiye'nin benimsemesi gereken AB mevzuatına ilişkin bir çalışma yapması ve sağlanacak olan tüm katılım öncesi mali yardımların koordine edilmesine ilişkin bir çerçeve hazırlaması talep edilmiştir. Türkiye ile katılım müzakerelerinin, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesinin ardından başlatılacağı ifade edilmiştir.

329. Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde, AB Komisyonu tarafından, 4 Mart 1998 tarihinde, gümrük birliğinin derinleştirilmesi, tarım ürünleri ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanarak gümrük birliğinin ötesine geçilmesi, Türkiye'nin AB müktesebatının bazı bölümlerine uyumu ve bazı AB programları ve kuruluşlarına katılımının da sağlanmasını kapsayacak şekilde hazırlanmış olan Türkiye için Avrupa Stratejisinin genişletilerek bir Katılım Öncesi Stratejisi niteliği kazanması öngörülmüştür.

330. Türkiye için hazırlanacak olan Katılım Öncesi Stratejinin;

- Türkiye'nin, Kopenhag siyasi kriterlerine uyumunu da içerecek şekilde güçlendirilmiş bir Katılım Öncesi Siyasi Diyaloğu,
- uyum önceliklerini,

- uyum izleme mekanizmasını,
- Türkiye'nin, aday ülkelere yönelik tüm Topluluk programları ve kuruluşlarına katılımını,
- Türkiye'nin katılım sürecinde diğer aday ülkelerle yapılan tüm toplantılara iştirakini,
- Katılım Öncesi Stratejinin finansmanı için Topluluğun katılımı ile ilgili kaynaklarını tek bir çerçevede toplayacak bir mali yardımı, kapsamı beklenmektedir.

331. Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde Türkiye için de diğer aday ülkelere olduğu gibi bir Katılım Ortaklığı hazırlanması öngörülmüştür. Katılım Ortaklığı AB Komisyonu tarafından, Türkiye ile istişare edilerek hazırlanacaktır. Katılım Öncesi Stratejinin temel uygulama aracı olan Katılım Ortaklığı, Kopenhag Kriterlerine uyum için yapılması gerekenleri, AB müktesebatına uyum yükümlülüklerini, sağlanması gereken mali yardımı ve üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri kapsayacaktır.

332. Türkiye tarafından hazırlanacak olan Ulusal Programda;

- AB müktesebatına uyum sağlanması için mevzuatımızda başlıklar itibarıyla yapılacak değişikliklerin ve yeniliklerin,
  - uyum için gerekli beşeri ve mali kaynakların,
  - Katılım Ortaklığında belirtilen önceliklerin yanı sıra, Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi önceliklerinin,
  - AB müktesebatının yerine getirilmesi için gerekli olan idari yapının geliştirilmesinin,
  - öncelikler takviminin,
- yer alması beklenmektedir.

333. AB Komisyonu, Katılım Ortaklığı ve Ulusal Programın uygulanabilmesi için gerekli izleme mekanizmalarını oluşturacak ve Müktesebatın Analitik Değerlendirmesi Sürecini başlatacaktır.

334. Taraflar arasındaki ilişkilerde meydana gelen bu gelişmeler sonrasında, üç yıllık bir aradan sonra, 11 Nisan 2000 tarihinde Türkiye-AT Ortaklık Konseyinin Lüksemburg'da gerçekleştirilen 39'uncu Toplantısında alınan kararlardan ilki, gümrük birliğinden bu yana üzerinde çalışılan hizmetler ve kamu ihaleleri alanındaki müzakerelerin başlatılmasıdır. İkinci önemli karar, AB müktesebatına uyum aşamasında büyük önem taşıyan tarama sürecine bir ön hazırlık niteliği taşıyan Analitik İnceleme için 8 alt komitenin kurulmuş olmasıdır. Ayrıca, Ortaklık Konseyinde, bu alt komiteler çerçevesinde sürdürülecek çalışmaların ivedilikle başlatılması karara bağlanmıştır. Böylece, hem Katılım Ortaklığı, hem Ulusal Program hazırlıkları için önemli bir adım atılmıştır.

Türk Mevzuatının Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Çalışmaları

335. Türkiye ile AB arasında oluşturulan gümrük birliği, AB'nin genişleme sürecinde meydana gelen gelişmeler, Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda 1988 yılından beri sürdürülmekte olan Türk mevzuatının

AT mevzuatına uyum çalışmalarının yönü ve kapsamında değişiklik yapma gereğini ortaya çıkarmıştır.

336. Bu çerçevede, AB müktesebatına uyum konusunda durum tespitine ilişkin Temmuz 1998'de başlatılan çalışmalar, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla sürdürülmektedir.

337. Çalışmalarda, AB hukuki düzenlemelerine Türk mevzuatının uyum durumunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ulusal Program hazırlıklarına temel teşkil edecek şekilde, uyuma yönelik çalışmalar, Türkiye ve AB'nin öncelikleri bakımından, getireceği mali yük, gerektireceği idari yapılar ve gerekli süre gibi hususların tespitini içermektedir.

338. Bu yönde sürdürülen çalışmalar paralelinde Ulusal Program, AB tarafından hazırlanacak olan Katılım Ortaklığı belgesi ve ilerleme raporları da dikkate alarak her yıl güncelleştirilecektir.

339. Uyum çalışması, sadece AB mevzuatına uygun mevzuatın çıkarılması olmayıp, aynı zamanda, bunların uygulamaya geçirilmesini güvence altına alacak hukuki ve idari yapıları da kapsamaktadır.

TABLO: 9 - Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Çalışmaları

Müktesebat Başlık Numarası	Müktesebat Başlığı	AB Mevzuatı (Adet)	İncelenen Mevzuatı (Yüzde)	AB
----------------------------	--------------------	--------------------	----------------------------	----

İlk Değerlendirilmeleri Tamamlananlar

3	Hizmetlerin Serbest Dolaşımı	103	95	
4	Sermayenin Serbest Dolaşımı	4	100	
5	Şirketler Hukuku	29	100	
6	Rekabet ve Devlet Yardımları	53	98	
7	Ortak Tarım Politikası	191	89	
8	Ortak Balıkçılık Politikası	270	100	
9	Ortak Taşımacılık Politikası	124	83	
10	Vergilendirme	140	93	
11	Ekonomik ve Parasal Birlik	56	98	
12	İstatistik	170	91	
13	Sosyal Politikalar ve İstihdam	114	99	
15	Sanayi Politikaları	14	100	
16	KOBİ'ler	10	100	
17	Bilim ve Araştırma	38	90	
18	Eğitim ve Staj	31	100	
19	Telekomünikasyon	86	86	
20	Kültür (Görsel-İşitsel)	9	100	
22	Çevre	174	98	
23	Tüketicinin Korunması ve Sağlık	18	100	

İncelenmesi Devam Edenler

1	Malların Serbest Dolaşımı	468	68	
2	Kişilerin Serbest Dolaşımı	101	91	
14	Enerji	153	96	
21	Bölgesel Politikalar	31	36	
24	Adalet ve İçişleri	159	55	
25	Gümrük Birliği	121	93	
28	Mali Kontrol	33	88	
29	Mali ve Bütçesel İşler			

İncelenmesi Başlamayanlar

26	Dış İlişkiler	580	...	
27	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası	250	...	
30	Kurumlar	...	...	
31	Diğerleri	...	...	

TABLO: 10 - Türk Mevzuatının AB Müktesebatına Uyum Durumu (1)

	AB Mevzuatı (Adet)	Toplam İçinde Pay (Yüzde)
- Uyumlu	169	10
- Kısmen Uyumlu	413	25
- Mukabil Türk Mevzuatı Bulunmuyor	447	27
- Sadece Üye Ülkeleri ilgilendiren Mevzuat	447	27
- Uyum Çalışmaları Sürüyor	61	4
Toplam İncelenen AB Müktesebatı	1537	94
İncelemesi Süren AB Müktesebatı	97	6
Toplam	1634	

(1) (Kamu Kurum ve Kuruluşları Tarafından İlik Değerlendirmesi Tamamlanan 19 Başlık)

Mali İşbirliği

340. AB, Türkiye-AT ortaklık ilişkisi çerçevesinde, 1963 - 1995 döneminde Türkiye'ye, üç mali protokol, tamamlayıcı protokol ve Özel İşbirliği Fonu kapsamında toplam 830 milyon ECU tutarında hibe ve kredi şeklinde mali kaynak sağlamıştır. 1980 yılında hazırlanan ve Türkiye'ye 600 milyon ECU tutarında mali yardım sağlaması öngörülen IV. Mali Protokol ise işlerlik kazanamamıştır.

341. 1/95 sayılı OKK ile, gümrük birliği tesis edilirken, AB mali deklarasyonu Türkiye'ye;

- AB bütçe kaynaklarından hibe (375 milyon ECU),
  - Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası (YAP) çerçevesinde kredi (300 - 400 milyon ECU),
  - Avrupa Yatırım Bankasından (AYB) kredi (750 milyon ECU),
  - Avrupa-Akdeniz Ortaklığı çerçevesinde kredi ve hibeler (1.025 milyon ECU),
  - ihtiyaç duyulması halinde, uluslararası finans kuruluşları ile bağlantılı olarak Makro Ekonomik Yardım (200 milyon ECU),
- olmak üzere toplam 2,8 milyar ECU tutarında yardım sağlanacağı ifade edilmiştir.

342. Türkiye'ye, AYB'den 339,5 milyon ECU tutarında yatırım kredisi temini ile sonuçlanan YAP uygulaması gerçekleştirilmiş ve YAP'ın yerine geçen Avrupa Akdeniz Ortaklığı yardımlarının kredi ayağını oluşturan EUROMED çerçevesinde ise 205 milyon ECU tutarında AYB kredisi temin edilmiştir.

343. Avrupa Akdeniz Ortaklığının hibe ayağında ise MEDA-I çerçevesinde, Türkiye'ye 376,5 milyon ECU tutarında kaynak tahsis edilmiş olup, çerçeve anlaşması yapılamadığı için bu kaynak kullanılamamıştır.

344. Mali deklarasyonun son kalemi olan makro ekonomik yardım ise gerekli şartlar oluşmadığı için kullanılamamıştır.

345. 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen Marmara Depreminden sonra yeniden imar faaliyetlerine destek vermek amacıyla, Türkiye'ye AYB'den 600 milyon EURO tutarında finansman taahhüt edilmiş ve bunun 450 milyon EURO tutarındaki kısmı için kredi anlaşması imzalanmıştır.

346. Türkiye için Avrupa Stratejisini desteklemek üzere hazırlanmış olan ve toplam 150 milyon EURO tutarındaki bir mali kaynağı içeren tüzüklerin AB tarafından 2000 yılında uygulamaya geçirilmesi beklenmektedir.

347. MEDA-I'in yerine geçecek olan MEDA-II'den ise, Türkiye'ye ayrılacak payın, geçmişe ve diğer ülkelere göre daha yüksek olması beklenmektedir. Avrupa - Akdeniz Ortaklığı yardımları çerçevesinde, Türkiye'ye, AYB'den daha yüksek bir kredi payı sağlanacağı ifade edilmiştir.

348. Helsinki Zirvesinde aday ülke ilan edilmesiyle birlikte, diğer ortaklara Katılım Ortaklığı düzenlemeleri çerçevesinde sağlanmakta olan katılım öncesi mali yardımlara benzer yardımların Türkiye'ye de sağlanması beklenmektedir. Halihazırda aday MDA ülkelerine sağlanan katılım öncesi yardımların başında PHARE Programı yer almaktadır. Bunun yanı sıra, 2000 yılından itibaren faaliyete geçecek olan ve aday ülkelere çevre ve ulaştırma altyapısı alanında yapısal destek sağlamak üzere Katılım Öncesi Yapısal Politikalar İçin Destek Aracı (ISPA) ile tarım alanında uyum için Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı (SAPARD) oluşturulmuştur. Bu Programların, 2000 yılından itibaren sırasıyla, yıllık 1.560 milyon EURO, 1.040 milyon EURO ve 520 milyon EURO tutarında bütçelendirilmesi planlanmıştır. Bunlara ek olarak AYB'den de özel katılım-öncesi finansmanı mekanizması ile aday ülkelere yukarıda belirtilen programlarla bağlantılı olarak 2000 yılından itibaren üç yıl için 8,5 milyar EURO tutarında kredi imkanı sağlanmıştır. Ayrıca, uluslararası finans kuruluşlarından da ortak finansman imkanları sağlanabilmektedir.

349. AB, Türkiye'ye tam üyelik yolunda sağlayacağı mali yardımları, diğer adaylar için yaptığı gibi, tek bir çerçeve altında toplamak üzere gerekli düzenlemeyi yapacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

350. AB, Türkiye'nin küreselleşme hareketinde önemli referans noktalarından birini oluşturacaktır. VIII. Plan döneminde, Türkiye, AB'nin politika ve normlarına uyum sağladıkça, uluslararası norm ve standartlara daha uygun bir yapı kazanma yolunda ilerleyecektir. Bu nedenle, Türkiye, ulusal hak ve çıkarlarını titizlikle gözeterek, AB'ye üyelik hedefine ulaşma yolunda çaba gösterecek, böylece entegrasyon sürecinin siyasi, ekonomik ve

sosyal alanlarda gnoeme getirdiği dönüşümlerin zamanında gerçekleşmesi sağlanacaktır.

351. Türkiye, yelik hedefi doğrultusunda, üyelik kriterlerine uyum için gerekli düzenleme ve dönüşümleri gerçekleştirecektir.

352. yelik müzakerelerinin balatılmasının, Kopenhag siyasi kriterlerine bağlı olduğu gözönünde bulundurularak, demokratikleşme sürecindeki eksikliklerin giderilmesine ve insan haklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilecektir.

353. Plan döneminde, AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda, ekonomik ve siyasi alanlardaki Kopenhag Kriterlerinin sağlanması yanı sıra, AB mkteubatına uyumda ciddi bir aşama kaydedilmesi ve mkteubatın uygulanmasını sağlayacak idari kapasitenin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

354. Bu doğrultuda, Türkiye, AB'ye üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren Ulusal Programı ivedilikle hazırlayarak yürürlüğe koyacaktır.

355. Ulusal Programda AB mkteubatına uyum sağlanması için Türk mevzuatında ihtiyaç duyulan değişiklikler, yenilikler ve oluşturulması gereken yeni kurumlar ile bu düzenlemelerin gerektireceği personel ve finansman ihtiyaı belirlenecektir. Programda, Türkiye'nin kendi önceliklerinin yanı sıra Avrupa Birliğinin öngöreceği katılım önceliklerine ve bu önceliklere ilişkin takvime de ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

356. Ulusal Programın hazırlanmasını takiben, üyelik yönünde atılması gereken en önemli adımlardan birisi, AB mkteubatının üstlenilmesidir. yelik sürecinde, AB mevzuatının ulusal mevzuata aktarılmasının yanı sıra, bu mevzuatın etkili bir biçimde uygulanmasını teminen, gerekli idari ve adli düzenlemeler yapılacaktır.

357. Ulusal Programda yer alacak hususlar ile VIII. Plan arasında uyum sağlanacaktır. Bu erevede, Kalkınma Planında ngrlen temel makroekonomik ve sektörel ncelikler, AB mkteubatının stlenilmesine ilişkin olarak hazırlanacak olan Ulusal Programda dikkate alınacak, Plan ve Programlar ile Ulusal Program arasında paralellik sağlanacaktır.

358. Plan döneminde, hizmetler alanında, yerleşme ve hizmet sunumu serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve tarafların kamu ihalelerine katılımın karıllıklı olarak açılması amaçlanmaktadır. Bu yönde atılacak olan adımlar Türkiye'nin AB'ye yeliği hususunda da önemli faydalar sağlayacaktır.

359. AB yeliği sürecinde gerekli ekonomik ve sosyal dönüşümün sağlanması Türkiye'ye önemli bir malı yk getirecektir. AB'nin Türkiye'ye yönlendirilecek olan tüm katılım öncesi malı kaynakların tek bir çerçevede toplanması ve bu alanda egdmn sağlanması yaklaşımı da dikkate alarak Türkiye yelik öncesi hazırlıkların finansmanı konusunda gerekli çalışmaları öncelikte balatacaktır. Türkiye'nin üyeliğinin aynı zamanda AB'nin de

yararına olacağı gözönünde tutularak, Türkiye'nin üyelik sürecindeki çabalarına AB'nin mali katkısının, diğer aday ülkelere sağlanan düzeyde olmasına özen gösterilecektir.

360. Bütün bu kapsamlı çalışmaların sürdürülebilmesini teminen, AB ile ilişkiler konusunda Türk kamu yönetiminde yapılacak çalışmaların etkili bir eşgüdümünün sağlanması zorunludur.

361. Türkiye'nin üyelik hazırlıklarının siyasi, ekonomik ve hukuki alanlarda hızla gerçekleştirebilmesi için, üniversiteler, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin de katkısıyla kamuoyunun aydınlatılmasına ilişkin faaliyetler geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

362. Kopenhag siyasi kriterlerine uyumun, AB'ye katılım müzakerelerinin başlatılmasının ön şartı olduğu göz önünde bulundurularak, öncelikle demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün korunmasını teminat altına alan hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve kurumların istikrarlı işleyişi temin edilecektir. Ayrıca, uyumun gerektirdiği uluslararası sözleşmelere katılım sağlanacaktır.

363. AB'ye üyeliğin gerektireceği ekonomik, sosyal ve siyasal haklara ilişkin başta Anayasa hükümleri olmak üzere, Türk mevzuatı gözden geçirilecektir.

364. Plan döneminde, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren Ulusal Program, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanarak uygulamaya konulacaktır. Ulusal Programın, Plan ve Yıllık Programlarda öngörülen hedef ve ilkeler ile AB tarafından Türkiye için hazırlanacak Katılım Ortaklığı Belgesi ile uyumlu olması sağlanacaktır.

365. Ulusal Program, Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları da dikkate alınarak her yıl güncelleştirilecektir. Ulusal Programın uygulanmasını teminen etkin koordinasyon sağlanacak, ayrıca, Ulusal Programda yer alan hukuki, idari ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, ilgili bütün kurum ve kuruluşlar tarafından belirli zamanlarda verilecek raporlarla izlenerek değerlendirilecektir.

366. Ulusal Programın, Kopenhag ekonomik kriterlerinin gerektirdiği yapının geliştirilmesini sağlayacak tedbirleri içermesi temin edilecektir.

367. Türk mevzuatının AB müktesebatına uyumu ile ilgili olarak, Ulusal Program, kısa ve orta vadeli hedef ve öncelikler ile mevzuatın uygulanabilmesi için gerekli idari düzenlemeleri ve uyum için ihtiyaç duyulan finansman ile ilgili gerekli bilgileri ve hedefleri kapsayacaktır.

368. Türk mevzuatının AB mevzuatına uyumuna ilişkin olarak Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonunda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla yürütülen çalışmalar sürdürülecektir.

369. Plan döneminde 31 başlık kapsamında yer alan siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülen mevzuat çalışmalarının, VIII. Plan, Programlar ve Ulusal Programda yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelerle uyumlu olması sağlanacaktır.

370. Türkiye ile AB arasında hizmetler alanında yerleşme ve hizmet sunumu serbestisi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

371. AB müktesebatının ulusal mevzuatımıza aktarılması ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak şekilde idari kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır.

372. AB ile bütünleşme sürecinde, Türkiye'nin ihtiyaç duyacağı nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve mevcut kamu personelinin hizmet içi eğitiminin sağlanması amacıyla, başta yüksek öğretim programlarında olmak üzere, AB ile ilgili konulara ağırlık verilecektir.

373. Türkiye'nin, Ulusal Programdaki öncelikleri de dikkate alınarak, aday ülkelere açık AB Program ve Kuruluşlarına etkin katılımını sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

374. Ulusal Programın uygulamaya konulabilmesi ve AB ile bütünleşme sürecinde ekonomik ve sosyal dönüşümün sağlanabilmesi için gerekli finansman, ulusal kaynakların yanısıra, AB ve uluslararası finans kuruluşlarından temin edilecektir.

375. Gümrük birliğinden kaynaklanan ve VII. Plan döneminde gerçekleştirilemeyen hukuki düzenlemeler tamamlanacaktır.

376. AB konularında ihtiyaç duyulacak tercüme hizmetlerinin karşılanmasına yönelik altyapı, AB'nin de katkılarıyla oluşturulacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

TÜRKİYENİN BÖLGE ÜLKELERİ VE DİĞER ÜLKELERLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

I. TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

377. Türkiye demokratik, laik ve pazar ekonomisini kabul etmiş bir ülke olarak Türk Cumhuriyetleri açısından model ülke olma özelliğini sürdürmekte, aynı zamanda demokratik sisteme geçiş ve pazar ekonomisi kurumlarını yerleştirme sürecinde destek vermeye devam etmektedir.

378. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetlerini ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bölgede diplomatik temsilciler ile ticaret ve ekonomi müşavirlikleri kurularak geniş çaplı bir kredi ve yardım programı başlatılmıştır. Ayrıca, kültür ve sanat, din, eğitim, bilim ve teknik, sağlık, tarım ve kırsal altyapı, çevre, çalışma ve sosyal güvenlik ve istatistik alanlarında yoğun işbirliği içine girilmiştir.

379. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki ticaret hacmi VII. Plan döneminde sürekli artarak 1998 yılında 1,3 milyar dolara ulaşmış ve toplam dış ticaret hacmimiz içindeki payı yüzde 1,7 olmuştur.

380. 1990-1999 döneminde Uluslararası Müteahhitter Birliği üyelerinin Türk Cumhuriyetlerindeki taahhütlerinin toplam taahhütleri içindeki payı yüzde 19 olmuştur.

381. Eximbank, Türk Cumhuriyetlerine 1992-1999 döneminde 1.123 milyon dolar kredi tahsis etmiş, ve bu miktarın 851,2 milyon doları kullandırılmıştır.

382. T. Petrolleri Anonim Ortaklığı, Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan'da petrol ve gaz sahası satın alma ve ortak girişim faaliyetlerine devam etmektedir. Öte yandan Hazar petrollerinin ülkemiz aracılığıyla dünya pazarlarına ulaştırılması amacıyla yürütülen Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar son aşamasına gelmiştir.

383. 1992-1993 öğretim döneminden itibaren uygulanmakta olan Büyük Öğrenci Projesinde, 1999-2000 dönemi itibarıyla Türkiye'de öğrenim görenlerin sayısı 13 bine ulaşmıştır. Halen öğrenimi devam eden öğrenci sayısı ise 5 binin üzerindedir.

384. Kazakistan'ın Türkistan şehrinde 1991 yılında kurulan Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesinde Kazakistan Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Rusça olmak üzere üç dilde eğitim yapılmaktadır. Kırgız Cumhuriyeti-Türkiye Manas Üniversitesi ise 1995 yılında kurulmuştur.

385. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansının (TİKA), Moğolistan'daki Türk Anıtlarının restorasyonu ve Kazakistan'da Kazak halılarının ulusal kültüre kazandırılması çalışmaları devam etmektedir.

386. Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında 8 Ağustos 1997 tarihinde ortaklık konseyi kurulmasına ilişkin anlaşma imzalanmıştır. Ortaklık konseyinin kararları doğrultusunda KKTC'ye kredi desteği sağlanmakta ve teknik yardım yapılmaktadır. Ayrıca iki ülke arasındaki mevzuat uyum çalışmaları devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

387. VIII. Plan döneminde de Türk Cumhuriyetleriyle ekonomik, ticari, sosyal, kültürel, bilimsel ve teknik ilişkilerin geliştirilmesi için yürütülen faaliyetlere hız kazandırılacaktır.

388. Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerimizde kurum ve kuruluşlar arasındaki eşgüdüm ve işbirliği ile finansman sorunlarının giderilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

389. Türk Cumhuriyetleriyle ticaretin geliştirilmesi ve Türk girişimcilerin bu ülkelere yönelik yatırımlarının artırılması için gerekli çalışmalar yapılacak, küçük ve orta ölçekli müteşebbislerin bu ülkelerde iş kurması için gerekli bilgi ve altyapı desteği sağlanacaktır.

390. Büyük Öğrenci Projesinin uygulanmasına devam edilecektir. Bu ülkelerle diploma denkliği konusundaki problemlerin giderilmesine çalışılacaktır.

391. Ulaştırma, haberleşme ve enerji alanındaki işbirliği projelerine önem verilecektir. Özellikle Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı ve Hazar geçişi Türkmen Doğal Gazının Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine nakline ilişkin projeler, Türkiye'yi bölgenin en önemli enerji nakil hatlarının kesiştiği bir ülke konumuna getirecektir. Bölge ile ülkemiz arasındaki kara ve demiryolu bağlantılarını sağlayacak projelere öncelik verilecektir.

392. Bankacılık, müteahhitlik, tarım ve sanayi alanlarındaki işbirliği projelerine önem verilecektir.

393. İstatistik konusundaki teknik yardımlar sürdürülecektir.

394. Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Planı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) potansiyelini de dikkate alacak şekilde oluşturulacak ve hızla uygulamaya konulacaktır.

395. KKTC ile eğitim, sağlık, tarım, ulaşım, enerji, su, kredi ve konut alanlarındaki işbirliğine devam edilecektir.

II. BÖLGESEL VE KÜRESEL İŞBİRLİKLERİ

396. Türkiye, AB ile ilişkilerinin yanısıra, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere tarihi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkileri ile çevre ülkeleri bakımından da önemli bir çekim merkezidir.

397. Türkiye, bu merkezi konumunun da etkisiyle birçok bölgesel ve küresel işbirliği girişimine etkin olarak katılmaktadır. Bu çerçevede, AB'ye üyeliğin yanısıra İslam Konferansı Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (ISEDAK), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ve D-8, ülkemizin öncülük ettiği diğer önemli işbirliği girişimleridir. G-20 üyeliği ülkemizin, küresel gelişmeleri daha iyi takip etmesi için olanak sağlayacaktır.

1. İSLAM KONFERANSI TEŞKİLATI EKONOMİK VE TİCARİ İŞBİRLİĞİ DAİMİ KOMİTESİ (ISEDAK)

a) Mevcut Durum

398. ISEDAK, ülkemizin İslam ülkeleriyle ikili ve çok taraflı ilişkilerinin geliştirilmesi için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

399. ISEDAK tarafından ele alınan ekonomik ve ticari işbirliğine ilişkin proje ve konular başlıca; İhracat Finansmanı Mekanizması, İslam Ülkeleri Yatırım ve İhracat Kredi Sigortası Kurumu, İKT Ticaret Tercihleri Sistemi, Ticaret Enformasyon Ağı, İslam Ülkeleri Arasında Standartların Harmonizasyonu, DTÖ ile ilgili konular, dünyada meydana gelen güncel ekonomik ve ticari sorunlar üzerinde Görüş Alışverişi Oturumları ve Özel Sektör Toplantılarını kapsamaktadır.

400. ISEDAK gündeminde son yıllarda, Görüş Alışverişi Oturumları, Yeni Eylem Planının Uygulanma Durumu, Özel Sektör Toplantıları, Dünya Ticaret Örgütü gibi daimi nitelikteki konular ağırlık kazanmıştır. Gündemin içeriğinin değişmesiyle ISEDAK Toplantıları daha çok işişari bir forum niteliğine bürünmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

401. Türkiye, kendi öncülüğünde gelişen ISEDAK faaliyetlerine etkin olarak katılmayı sürdürecektir. ISEDAK kapsamında yürütülmekte olan özel sektör toplantıları ve ticaret fuarlarına gerekli önem verilerek bu faaliyetlere daha fazla özel sektör veya firma temsilcisinin katılması özendirilecektir. Bu platformlarda oluşturulan tavsiye kararları ISEDAK'a taşınarak özel sektörün işbirliği çabalarına destek olunacaktır.

402. Yıllık ISEDAK toplantılarında dünyadaki ekonomik gelişmelerin ve sorunların ele alındığı görüş alış-verişi oturumlarında varılan sonuçları içeren ISEDAK kararlarının Türkiye'nin de üyesi bulunduğu çeşitli uluslararası platformlara taşınmasına gayret sarf edilecektir.

2. EKONOMİK İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (EİT-ECO)

a) Mevcut Durum

403. 1985 yılında faaliyete geçen Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT-ECO)'na 1992 yılında Afganistan, Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri de katılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de üye sıfatı olmaksızın toplantılara katılmaktadır.

404. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde ticaret ve yatırım, ulaştırma ve haberleşme, enerji, maden ve çevre, ekonomik araştırma ve istatistik, eğitim, bilim, kültür ve uyuşturucu kontrolü alanlarında işbirliği faaliyetlerine devam edilmektedir. Ticaret, ulaştırma-haberleşme ve enerji öncelikli işbirliği alanları olarak belirlenmiştir.

405. İstanbul'da Ticaret ve Kalkınma Bankası ve Pakistan'da Reasürans Şirketi kurulması çalışmalarında son aşamaya gelinmiştir. EİT Bölgesinde sağlam bir ulaştırma altyapısı kurma çalışmaları çerçevesinde Transit Ulaştırma Çerçeve Anlaşması imzalanmış ve EİT On Yıllık Eylem Planı (1998-2007) kabul edilmiştir. Bölgede ticareti artırmak amacıyla Ticari İşbirliği Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. Özel sektörün bölge ticaretinde etkinliğini artırmak amacıyla düzenli olarak ticaret fuarları düzenlenmektedir. Enerji alanında bölgenin zengin doğal kaynaklarının en rasyonel şekilde değerlendirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca, üye ülkelerin elektrik sistemlerinin enterkonneksiyonu için çalışmalar yapılmaktadır.

406. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla ilişkilerini giderek daha da geliştirmektedir. BM ve İslam Konferansı Teşkilatı'nda gözlemci statüsüne sahiptir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

407. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Türk Cumhuriyetlerinin dünyaya açılmalarında önemli rol oynamaya devam edecek ve Türkiye, Teşkilatın faaliyetlerine etkin olarak katılmayı sürdürecektir.

408. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı içinde ticaretin artırılması ve bu çerçevede özel sektör açısından daha elverişli bir ortam oluşturulması için çalışmalara devam edilecektir.

3. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ (KEİ)

a) Mevcut Durum

409. 25 Haziran 1992 tarihli Zirve Deklarasyonunun imzalanmasıyla faaliyete geçen KEİ, 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla KEİ Teşkilatı Kurucu Anlaşmasının tüm ülkelerce onaylanmasıyla uluslararası bir örgüt haline gelmiştir.

410. Karadeniz Ekonomik İşbirliği, üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi amacıyla çok taraflı ve çok sektörlü bir işbirliği modeli ile çalışmalarını sürdürmektedir.

411. Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası 1999 yılında faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Telekomünikasyon alanında ITUR ve KAFOS projeleri sonuçlandırılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

412. KEİ ülkeleri ile akdedilmiş olan organize suçlarla mücadele anlaşmasının uygulanmasına önem verilecektir.

413. KEİ ülkeleriyle olan ilişkilerimizde özel sektöre ağırlık verilecek, serbest girişimcilik özendirilecektir. KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri için gerekli önlemlerin alınması, bu kapsamda iş adamlarına vize kolaylıklarının sağlanması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, ticari engellerin tedricen ortadan kaldırılması ve serbest bölgelerde işbirliğine gidilmesi için gereken önlemler alınacaktır.

414. Ortak projelerin finansmanında, KEİ Kalkınma Bankasının imkanlarının etkin bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.

415. Özellikle ticaret, ulaştırma, haberleşme, ekonomik ve ticari bilgi değişimi gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesine çalışılacaktır.

416. Çevrenin, özellikle, Karadeniz'in korunması, biyöretim potansiyelinin korunması, işletilmesi ve geliştirilmesi için ortak faaliyetler teşvik edilecektir.

4. G – 20

a) Mevcut Durum

417. ABD, Türkiye, Hindistan, Japonya, Brezilya, Rusya, Almanya, Arjantin, Fransa, S. Arabistan, Meksika, G. Afrika, İngiltere, G. Kore, İtalya, Çin, Kanada, Avustralya, Dünya Bankası ve IMFden oluşan G-20, uluslararası mali sistemin daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulması amacıyla, dünya ekonomisi ile ilgili konuların tartışıldığı ve politikaların önerildiği bir platformdur.

418. Ülkemizin bu platformda yer alması ile etkinliğini daha da artırması beklenmektedir. Böylece ülkemiz, G-20 içerisinde yer almakla görüş ve tezlerini küresel platformda daha etkin bir şekilde ifade edebilme fırsatı bulacaktır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

419. Ülkemizin G-20 platformundaki faaliyetlere etkin katılımı sağlanarak küresel ekonomik gelişmeler karşısında gereken önlemler alınacaktır.

5. D – 8

a) Mevcut Durum

420. D-8 İşbirliği platformu, Türkiye'nin daveti üzerine İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'nın katılımıyla 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'yle başlatılmıştır.

421. D-8'in temel amaçları, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki rolünü güçlendirmek, ticaret alanında yeni açılımlar sağlamak, uluslararası karar alma mekanizmalarına daha etkin katılım ve üye ülkelerde yaşam standartlarının yükseltilmesi olarak belirlenmiştir.

422. İstanbuldaki Zirve toplantısında işbirliği ve proje geliştirilmesi için on sektör saptanmış ve üye ülkeler arasında işbirliği alanları belirlenmiştir.

423. Türkiye'nin üstlendiği Sanayi Çalışma Grubunun öncelikli projesi, Tarım Uçağı Tasarımı, Geliştirilmesi, Üretimi ve Pazarlamasıdır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

424. Ülkemizin, önemli bir platform olan D-8'deki öncü rolü sürdürülecektir.

III. DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİLER

a) Mevcut Durum

425. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması ve VII. Plan ile eşzamanlı olarak uygulamaya konan Gümrük Birliği Anlaşması dönemin ikili ekonomik ilişkilerini belirleyen başlıca faktörler olmuştur.

426. 1996-2000 (ilk üç ay) 87 ülke ile 54'ü karma Ekonomik Komisyon, 39'u Teknik İşbirliği olmak üzere çeşitli konularda 477 adet ikili anlaşma Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

427. Türkiye'nin 1996-1999 döneminde dünya ihracatındaki payı yüzde 0,50, dünya ithalatındaki payı yüzde 0,7 dolayında gerçekleşmiştir.

428. İkili ticaret ilişkileri açısından bakıldığında Almanya ithalat ve ihracattaki geleneksel birinci ülke konumunu korumuş; ABD, Rusya Federasyonu (1999 hariç), İngiltere, Fransa, İtalya en önemli diğer beş ülke olmuştur.

429. Ülke grupları itibarıyla değerlendirildiğinde 1996-1999 döneminde OECD, AB ve İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkeler ilk üç sıradaki yerlerini muhafaza etmişlerdir.

430. Diğer bölgeler itibarıyla bakıldığında toplam ihracat içindeki payları düşük olmakla birlikte 1996-1999 döneminde Afrika, Latin Amerika, Balkanlar ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan ihracatta nispi olarak önemli artışlar kaydedilmiştir. İthalatta ise, görece olarak en yüksek artış Türk Cumhuriyetleri ve Uzakdoğu ülkelerinden yapılan ithalatta gerçekleşmiştir.

431. Sözkonusu dönemde serbest bölgelerden yapılan ihracat ve ithalatta önemli artışlar olmuş, komşu ülkelerle ticaretle ise beklenen gelişmeler gerçekleşmemiştir.

432. Türkiye, Ukrayna, Cezayir, Mısır, Rusya ve İtalya'nın dış ticaretinde ilk 15 ülke içinde, 14 üründe dünyada ihracatçı ilk 10 ülke arasında, 9 üründe dünyada ithalatçı ilk 10 ülke arasında yer almaktadır.

433. Eximbank'ın 1999 yılında 3.298 milyon dolara ulaşan kısa vadeli kredi hacminin yüzde 63'ü AB, yüzde 19'u Kuzey Amerika ve Japonya'ya yapılan ihracat için kullanılmıştır.

434. 1996-1999 döneminde 12 ülkeyle Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır.

435. Yabancı sermaye izinlerinin 1996-1999 dönemindeki yıllık ortalaması 2.122 milyon dolar, yıllık ortalama gerçekleşme 947 milyon dolar olmuştur. Yabancı sermaye izinlerinin yüzde 68,4'ü Fransa, Almanya, Hollanda ve ABD menşeli firmalara aittir. Türkiye'nin dünya doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından aldığı pay yüzde 0.13 dolayındadır.

436. Ocak 2000 tarihi itibarıyla 37 ülke ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması yürürlüğe girmiş, 32 ülke ile görüşmeler devam etmektedir.

437. 1999 yılı itibarıyla, (Türk Cumhuriyetleri hariç) 50'in üzerinde ülkeye 638 firma tarafından toplam 2.057 milyon ABD doları tutarında yabancı sermaye ihracında bulunulmuştur. Sermaye ihracında ilk 5 ülke sırasıyla İngiltere, Almanya, Hollanda, Lüksemburg ve Rusya Federasyonu'dur.

438. Dünya pazarlarındaki iş hacminin yüzde 2'sine sahip olduğu tahmin edilen yurtdışı müteahhitlik şirketleri, Türk Cumhuriyetleri dahil pek çok ülkede taahhüt hizmetlerini sürdürmüşlerdir.

439. Mayıs 2000 itibarıyla 43 ülke ile Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması imzalanmıştır.

440. Türkiye'nin de asıl katılımcıları arasında bulunduğu Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi 10 Haziran 1999'de kurulmuştur. Türkiye 1 Temmuz 2000 tarihinden itibaren ekonomik ve teknik işbirliği faaliyetleriyle yükümlü ve

yaklaşık 2.000 milyon Euro Bütçesi olan Yeniden İmar, Kalkınma ve İşbirliği Çalışma Masasının Makedonya ve Arnavutluk ile birlikte eş başkanlığını üstlenmiştir.

441. TOBB, 1 Ocak 2000 tarihi itibarıyla Kurucu üye sıfatıyla aktif olarak çalışmalarına katıldığı Balkan Odalar Birliğinin dönem başkanlığını devralmış ve İstikrar Paketi bünyesinde oluşturulan İş Danışma Konseyi nezdinde dönem başkanlığını yürütmektedir. TOBB ihracatın geliştirilmesine yönelik olarak çok sayıda yabancı kuruluşla ortaklaşa seminer, eğitim programı ve konferans etkinlikleri düzenlemiştir.

442. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu 7'si 1996-1999 döneminde kurulmuş olan 56 İş Konseyi ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Konseylerin faaliyetleri genellikle yılda en az bir kere dönüşümlü olarak Türkiye'de ve karşı ülkede yapılan toplantılardan oluşmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

443. Türkiye küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğini dengeli bir şekilde artırmak amacıyla, diğer ülke ve ülke gruplarıyla çok taraflı ve ikili ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye önem verecektir.

IV. ULUSLARARASI TEKNİK İŞBİRLİĞİ

a) Mevcut Durum

444. 1996-1998 döneminde OECD/DAC Komitesi üyesi ülkelerin yapmış olduğu kalkınma yardımları 1992'de başlayan azalma eğilimini sürdürmüştür.

445. Başta Türk Cumhuriyetleri, bölge ülkeleri ve İslam Konferansı Teşkilatı üyesi ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak amacıyla olanaklar ölçüsünde teknik yardım yapılmaktadır. Bu alanda etkin bir eşgüdüm ihtiyacı devam etmektedir.

446. Türkiye'nin yapmış olduğu teknik yardımların GSMH'ya oranı yüzde 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Bu konuda OECD/DAC ortalaması 1998'de yüzde 0,39 olup, Birleşmiş Milletlerin 2000 yılı için koyduğu hedef ise yüzde 0,7'dir.

447. Ülkemiz, aldığı teknik yardımları yeni ve öncelikli ihtiyaçları için değerlendirerek ileri teknoloji içeren projelere yönlendirmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

448. Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından eşgüdüm sağlanacak ve projeler ülke öncelikleri dikkate alınarak yönlendirilecektir.

449. Türkiye, artan ekonomik ve teknik yardım potansiyelini etkin bir eşgüdüm içinde, başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere, dünyada ve

bölgesindeki gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarına yardımcı olmak ve bu ülkelerle ilişkilerini artırmak amacıyla kullanacaktır.

450. Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecektir.

451. Bilgi ve becerilerinden yararlanılmak üzere, Türk uzmanların uluslararası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesi için imkanlar araştırılacaktır.

452. OECD/DAC üyeliği için, bugünkü yardım miktarını artırmak ve düzenli şekilde belli seviyelerde tutmak için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

453. Gelişmekte olan ülkelere kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan başta teknik yardımlar olmak üzere, aynı ve nakdi yardımların belirlenen strateji ve hedefler doğrultusunda yürütülebilmelerini temin edecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.

454. Uluslararası teknik işbirliği uygulamalarının çerçevesini oluşturmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

455. Kamu ve özel kesimde çalışan personelin, teknik işbirliği kapsamında yurt dışında geçici olarak görevlendirilmesine ilişkin gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. DÜNYADA BÖLGESEL GELİŞME EĞİLİMLERİ VE POLİTİKALARI

456. Küreselleşme sürecinde değişen koşullara uyum, rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi önemli olgular, geleneksel bölge anlayışını değiştirerek yeni bir bölge yaklaşımı oluşturmuştur. Yeni dünya düzeninde, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır.

457. Küreselleşme süreci, kentsel ve yerel ekonomilerin de küresel ekonomide birer aktör olarak yer almasını sağlamıştır. Dünyada gözlenen yerel ekonomiler arasındaki rekabet, yerel ekonomilerin gelişme performansını da belirlemektedir. Yerel ekonomilerin küresel rekabet içerisinde geliştirdiği strateji ve politikalar, bölgesel gelişme politikalarının temelini oluşturmaktadır.

458. Finans sektöründe merkezileşmenin artması, bu sektörün gücünü üretim sektörünün önüne geçirmiştir. Sermayenin merkezileşmesine bağlı olarak, kontrol ve yönetim Dünya Kentlerinde toplanırken üretim, merkezdışı alanlara-yerele dağılmaktadır. Bu nedenle kentlerin önemi görece olarak artmış, kentler/kent ağları/bölgeler arası yarış hızlanmıştır. Bu bağlamda, küresel ekonomide yeniden yapılanma, mekanda yeniden yapılanma ile birarada gelişmektedir.

459. Küresel rekabet süreci, karşılaştırmalı üstünlükler temelinde, yerel uzmanlaşma sürecini hızlandırmaktadır. Yerel girişimcilik, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, bilgi ve beceri birikimi ve diğer yerel potansiyellere de bağımlı olarak, belirli sektörlerde uzmanlaşabilen yöreler, dünya ekonomisi içerisinde karşılaştırmalı üstünlük elde edebilmektedir.

460. Bu süreçte; ülkeler arasındaki, ülke içinde bölgeler ve alt bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını gidermek amacıyla, özellikle AB ve OECD'de, ekonomik ve sosyal farklılıkları giderici politikalar uygulamaya konulmuştur.

461. Avrupa Birliğinde 1995-97 döneminde, satınalma gücü paritesine göre kişi başına gelir ortalama 100 iken, üye ülkelerden Lüksemburg'da 174, Danimarka'da 120, Yunanistan'da 66, İspanya'da 80, Portekiz'de 73 ve Türkiye'de ise 33'tür.

462. Bölgesel dengesizlikler AB ülkelerinde de mevcuttur. AB'ye üye ülkelerde görülen bölgesel dengesizlikleri gidermek için, Yapısal Fonların yaklaşık yarısını oluşturan Bölgesel Gelişme Fonu geri kalmış yörelerin kalkınması ve KOBİ'lerin desteklenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

463. AB'nin başlıca bölgesel hedef ve politikaları; sosyal, ekonomik ve mekansal bütünleşme, çevrenin korunması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, taşınabilirlik, telekomünikasyon ve enerjide Trans-Avrupa ağı kurularak birliğin

çevre bölgelerinin merkez bölgelerine bağlanması, bütünlük bir sosyoekonomik ve coğrafi bilgi sisteminin kurulması, orta büyüklükteki kentlerin birbiriyle işlevsel bağı güçlendirecek gelişme aksları yaratılması ve alt bölgelerin sorun ve potansiyellerine ağırlık verilmesi yönündedir.

464. OECD ülkelerinde bölgesel kalkınma politikaları; etkin bir kurumsallaşmanın sağlanması, devlet-özel sektör bağlantısının güçlendirilmesi, çevrenin korunması dikkate alınarak sürdürülebilir arazi kullanımının sağlanması, yerel girişimciliğin desteklenmesi ve sosyal dengenin sağlanması yönündedir.

465. Bölge planlamasının, stratejik bir perspektifle, çeşitli eylem programlarını bütünlendirdiği ölçüde başarılı olacağı görüşü yaygındır. Geçmiş uygulamalar, bölge planlamasının ulusal ve yerel hedeflere ulaşmada vazgeçilmez bir araç olduğunu göstermektedir.

466. Dünya'da ve Türkiye'de Yerel Sanayi Odakları, küresel ekonomi ve rekabet anlayışında meydana gelen değişimlerin birer ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yerel kurumların ortak hedefler doğrultusunda organize olması yanında, belirli sektörlerde uzmanlaşmış ve kendi aralarında bütünlüşmeyi sağlamış KOBİ'lerin bulunduğu küçük ve orta boy kentlerin, dünya ekonomisinde önemi artmaktadır.

II. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL GELİŞME

a) Mevcut Durum

467. Türkiye'de bölgesel gelişme konusunda önemli mesafeler alınmasına rağmen, bölgelerarası gelişmişlik farkları sorun olmaya devam etmektedir.

468. 1996 yılında yapılan bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik endeksi sonuçlarına göre, Marmara (1,69), Ege (0,5), İç Anadolu (0,46) ve Akdeniz (0,06) Bölgeleri Türkiye ortalamasının üzerinde; Karadeniz (-0,54), Güneydoğu Anadolu (-1,03) ve Doğu Anadolu (-1,13) Bölgeleri ise Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

469. Nitekim, bölgeler itibarıyla kişi başına GSYİH endeks değeri: 1983-1998 döneminde Türkiye 100 iken; Marmara (156) ve Ege (125) Bölgelerinde Türkiye değerinin üzerinde; Karadeniz (68), Güneydoğu Anadolu (56) ve Doğu Anadolu (41) Bölgelerinde Türkiye endeks değerinin altında kalmıştır. Akdeniz (95) ve İç Anadolu (91) Bölgeleri ise, Türkiye ortalamasına en yakın endeks değerlerine sahiptir.

470. 1997 yılı GSYİH sektörler itibarıyla incelendiğinde; bölge ekonomilerinin farklı sektörel yapıya sahip oldukları gözlenmektedir.

TABLO: 11 - Bölgeler İtibariyle Sektörel Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla

BÖLGELER	1997 Yılında Sektörlere Göre GSYİH'nin Dağılımı (Yüzde Pay)				1987-97 Dönemi Yıllık Ortalama Büyüme Hızları (Yüzde Değişme)			
	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER	TOPLAM	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER	TOPLAM
1 MARMARA	13,6	51,8	36,9	38,1	-0,3	6,3	4,8	5,0
2 G. D. ANADOLU	11,7	4,1	4,5	5,3	5,3	5,0	3,6	4,4
3 AKDENİZ	18,0	8,7	12,5	12,1	2,5	3,6	5,3	4,3
4 EGE	20,4	15,2	16,7	16,8	1,2	4,6	5,2	4,3
5 İÇ ANADOLU	15,6	10,6	17,7	15,3	-0,2	6,1	3,3	3,2
6 KARADENİZ	14,5	7,3	8,8	9,0	0,1	4,4	4,1	3,2
7 D. ANADOLU	6,3	2,2	3,1	3,3	0,7	3,1	2,1	1,9
TÜRKİYE	100	100	100	100	1,2	5,5	4,4	4,2

KAYNAK: DİE

471. 1987-1997 döneminde katma değerın yıllık ortalama büyüme hızlarına göre sıralamada Marmara, Güneydoğu, Akdeniz ve Ege bölgeleri Türkiye ortalamasının üzerinde, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri ise altında gelişme göstermişlerdir.

472. Türkiye toplam sanayi ve hizmetler katma değerinin sırasıyla yüzde 51,8'ini ve yüzde 36,9'unu Marmara Bölgesi sağlamaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Karadeniz Bölgelerinin payı ise oldukça düşüktür.

473. 1997 Genel Nüfus Tespiti sonuçlarına göre; ülke nüfusunun yüzde 25,8'i Marmara, yüzde 16,8'i İç Anadolu, yüzde 13,4'ü Ege, yüzde 12,8'i Akdeniz, yüzde 12,5'i Karadeniz, yüzde 9,8'i Güneydoğu Anadolu ve yüzde 8,9'u Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşamaktadır.

474. Ülkemizde, sanayinin mekansal dağılımına ilişkin olarak ortaya çıkan temel eğilimin, sanayinin yoğunlaştığı geleneksel bölge merkezlerinin nispi öneminin azalması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara gibi illerin Türkiye imalat sanayii üretimi içindeki payı azalırken, GSYİH içindeki payları artmıştır. Bunun başlıca nedeni, bu illerdeki sanayi faaliyetlerinin çevre illere yayılması ile birlikte; finans, bankacılık, pazarlama, ticaret ve turizm gibi hizmet faaliyetlerinde yoğunlaşarak, bölgesel düzeyde merkez olma özelliklerinin artmasıdır. Bunun sonucu olarak; İçel, Kırklareli, Sakarya ve Tekirdağ gibi yeni sanayi merkezleri oluşmuştur.

475. Diğer bir gelişme ise, bazı illerin, Türkiye toplam imalat sanayii üretiminde ve GSYİH'ya katkılarında meydana gelen artıştır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yer alan ve kendi potansiyellerini kullanarak gelişme gösteren bu illerin başında; Gaziantep, Denizli, Afyon, Çorum, Kayseri, Kahramanmaraş ve Karaman gibi iller gelmektedir.

476. 1999'da yaşanan Marmara ve Bolu-Düzce depremleri, yanlış arazi kullanımı, çarpık yapılaşma gibi nedenlerin de etkisiyle, büyük zararlar meydana getirmiş, bölgesel gelişme politikalarının etkin bir şekilde uygulanması gerektiğini ortaya koymuştur.

477. Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve geri kalmış bölgelerin gelişmesinin sağlanmasında önem arzeden altyapı yatırımlarının; nakit akışı, ödenek yetersizlikleri gibi nedenlerle zamanında tamamlanamaması, bölgesel gelişmeyi olumsuz yönde etkilemeye devam etmekte ve özel sektörün kamu yatırımlarının yarattığı dışsalıktan yararlanmasını geciktirmektedir.

478. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde güven ortamının sağlanması ve makroekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi ile birlikte, bu bölgelerimizde ekonomik gelişmelerin yeni bir ivme kazanması beklenmektedir. Ancak, bu bölgelerimizde nitelikli işgücü, girişimcilik yetersizliği ve pazarlama sorunları, ekonomik gelişmenin önündeki başlıca darboğazlar olarak önemini korumaktadır.

479. Bölgelerarası göç sorun olmaya devam etmektedir. Bölgelerarası göç yanında, aynı bölgede kırsal yörelerden kentlere doğru da bir göç yaşanmaktadır. Göçün olumsuz etkileri, Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir'e ilave olarak Adıyaman, Antalya, Diyarbakır, Batman ve İçel illerinde ağırlıklı olarak hissedilmektedir.

480. Bölge içi bu göçler, bölgede mevcut nüfusu barındırmada yetersiz olan kentleri, kentsel altyapı, işsizlik, konut, eğitim, sağlık gibi ağırlaşan sosyoekonomik problemlerle karşı karşıya bırakmıştır.

481. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde, 1990 sonrasında, terör nedeniyle kırsal kesimden kentlere ve özellikle Adıyaman, Diyarbakır, Van, Şanlıurfa gibi bölge merkezlerine doğru yaşanan toplu göçler, bu kentlerin nüfusunda önemli oranda artışlara yol açmıştır.

482. Nüfus artış hızının yüksekliği geçim koşullarını güçleştirirken, kamu hizmetlerinin ve istihdam olanaklarının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, VII. Plan döneminde; Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde bazı ihtiyaçların hızla karşılanması için bir Aksiyon Planı ve Acil Destek Programı uygulanmıştır.

483. Bölge kalkınmasını olumsuz yönde etkileyen terörün ortadan kaldırılıp, huzur ve güvenliğin sağlanmış olması, bölgede bozulan sosyoekonomik dengesizliklerin giderilerek, bölgesel gelişmeyi hızlandıracak projelerin uygulanmasına imkan vermiştir.

484. Ülke ortalaması ile karşılaştırıldığında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki, eğitim seviyesinin düşüklüğü, nüfus planlaması faaliyetlerinin yeterince etkinleştirilememesi, anne ve çocuk sağlığındaki bozukluklar ve kadının statüsünün yeterince geliştirilememesi dikkat çekmektedir.

485. VII. Plan döneminde bölgesel gelişme projeleri ile bölge planlaması çalışmaları hızlandırılmıştır. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi tamamlanarak uygulamaya konulmuş, Doğu Karadeniz (DOKAP) ve Doğu Anadolu (DAP) Bölgesel Gelişme Plan çalışmaları ise devam

etmektedir. Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi ve Marmara Bölge Planının hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir.

486. Güneydoğu Anadolu Projesinde öngörülen fiziki ve sosyal altyapı proje yatırımlarına devam edilmektedir.

487. Büyükşehir Belediyeleri ve metropol alanlar içindeki ilçe belediyeleri, kentlerin fiziki olarak büyümesine karşın; kaynak yetersizliği, kaynakların etkili kullanılamaması, uzun dönemli hedeflerin belirlenememesi, yeteri nitelikli personel istihdam edilememesi ve eşgüdüm eksikliği nedenleriyle, altyapı hizmetlerini zamanında gerçekleştirilememişlerdir. Metropol niteliği kazanmış yerleşme merkezlerinde yaşanan sağlıksız yapılaşma, enerji ve su yetersizlikleri, çevre kirliliği, ulaşım ve önemli boyuttaki işsizlik sorunları önemini korumaya devam etmektedir.

488. Türkiye genelindeki mevcut 43 Organize Sanayi Bölgesinin, 10'u Ege, 9'u İç Anadolu, 6'sı Marmara, 6'sı Karadeniz, 5'i Akdeniz, 4'ü Güneydoğu Anadolu ve 3'ü Doğu Anadolu Bölgelerinde bulunmaktadır. Etüd-proje, kamulaştırma ve inşaat aşamasında bulunan Organize Sanayi Bölgesi projelerinin; 46'sı Marmara, 36'sı Ege, 18'i Akdeniz, 31'i İç Anadolu, 37'si Karadeniz, 18'i Doğu Anadolu ve 6'sı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır.

489. Toplam 74 üniversitenin; 29'u Marmara, 16'sı İç Anadolu, 9'u Ege, 7'si Akdeniz, 5'i Doğu Anadolu, 5'i Karadeniz ve 3'ü Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunmaktadır. Ancak geri kalmış yörelerimizde bulunan ve bölgesel gelişmenin sağlanmasında önemli görevler üstlenen üniversitelerin, öğretim elemanı, fiziki altyapı ve donanım yetersizlikleri sürmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

490. Ulusal kaynakların, en yüksek ekonomik ve sosyal faydayı sağlayacak şekilde geliştirilmesi ve bölgelerarası dengesizliklerin en aza indirilmesi temel amaçtır.

491. Bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında; sürdürülebilirlik, bölgelerarası bütünleşme, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkeleri esas alınacaktır.

492. Ülkemiz bölgesel gelişme politikalarının AB politikalarına uyumu için gerekli çalışmalara hız verilecek, bölgesel politikalar konusunda başlatılan işbirliğine yönelik çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.

493. Bölge planlaması açısından uygulamaların kolaylığı ve ekonomik kararlarda tutarlılık sağlanması ve plan hedeflerinin iyi saptanabilmesi için Yerleşme Merkezlerinin Kademelendirilmesi Araştırması güncellenilerek plan bölgeleri oluşturulacaktır.

494. Ulusal tercihler doğrultusunda, bölgelerin mevcut ve gelişmesi muhtemel sektörlerde uzmanlaşmalarına yönelik gerekli çalışmalar yapılacaktır.

495. Yatırımlarda Devlet Yardımları politikalarının belirlenmesinde, bölgelerin sosyoekonomik yapıları ve potansiyelleri dikkate alınacaktır.

496. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamığe kavuşturulması hedeflenmektedir. Bu çerçevede; bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bölge planlama çalışmalarına devam edilecektir.

497. Gelir dağılımı dengesizliklerinin enaza indirilmesi, bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve rasyonel kaynak dağıtımı açısından önem taşıyan, bölge planlarıyla uyumlu, il düzeyinde İl Gelişme Planları çalışmaları başlatılacaktır. Bu çerçevede, İl Planlama ve Koordinasyon birimleri güçlendirilecek ve il gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanmasında ilgili tüm kesimlerin katılımı sağlanacaktır.

498. İl gelişme planının hazırlanmasına veri tabanı oluşturacak olan il envanter ve istatistik raporlarının güncelleştirilmesi ile bilginin ortak kullanımını sağlayacak İl Envanteri Modellemesi Projesi tamamlanacaktır.

499. Mahalli idareler koordinatörlüğünde, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin katılımı da sağlanarak, potansiyeli olan geri kalmış yörelerde, gelir artırıcı ve uygulamaya yönelik, küçük ölçekli yöresel projeler oluşturulacak ve uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

500. Yeni sanayi odaklarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşma sürecinin hızlandırılmasında; eğitim ve danışmanlık hizmetlerine, Ar-Ge ve teknoloji desteğine, işbirliği ve ortaklıklar oluşturulmasına, girişimciliğin geliştirilmesine ve kurumsallaşmanın, uzmanlaşmanın hızlandırılmasına yönelik sınıai destek faaliyetlerine ağırlık verilecek ve bu hizmetleri verecek destek birimleri, kurumsal ve finansal açıdan güçlendirilecektir.

501. Yeni sanayi odaklarının oluşmasında önemli bir işlev gören ve altyapısı hazır olarak girişimcilere sunulan Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitesi uygulamalarına ilave olarak, orta boy işletmelerin yaygınlaştırılması için Örnek Sanayi Siteleri uygulaması başlatılacaktır.

502. Göç, metropoller yerine gelişme potansiyeli yüksek, hinterlandı ile ticari, sosyal bağları güçlü, bölgede gelir ve istihdam yönünden çarpan etkisi yaratabilecek fonksiyonel bölge merkezlerine yönlendirilecek ve bu merkezlerdeki alt yapı yatırımlarına öncelik verilecektir.

503. Kırsal kesimden gelen ve kent çevrelerinde sağlıksız yapılarda yaşayan işsiz nüfusun kent ile uyumunu ve bütünleşmelerini sağlamak üzere, istihdam sorununun çözümüne yönelik Meslek Edindirme çalışmaları

hızlandırılacak ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca, konut finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilecektir.

504. Yerel radyo ve televizyonların halkın eğitimine yönelik program üretmeleri ve yayınlamaları özendirilecektir.

505. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere kadın nüfusun bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik kurslara hız verilecektir.

506. Yanlış ve sağlıksız yapılaşma, enerji ve su kaynakları yetersizlikleri, çevre kirliliği, ulaşım ve önemli boyuttaki işsizlik ile sosyal altyapı sorunları bulunan metropoller, çevre illeri de kapsayacak şekilde, bölge planları çerçevesinde ele alınacaktır.

507. Metropollerin ihtiyaçlarına yönelik olarak, çağdaş ve etkili bir yönetim şekli uygulamaya konulacaktır.

508. İstanbul'un ticaret, finans, turizm, kültür ve sanat ağırlıklı uluslararası bir metropol haline getirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

III. BÖLGE PLANLAMASI

a) Mevcut Durum

509. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması hedeflerine ulaşmak için, bölge planlama çalışmalarına devam edilmektedir.

510. Toplam yatırım tutarı 32 milyar dolar olan GAP'a bugüne kadar 14 milyar dolar tutarında bir harcama yapılmıştır. Yatırımların gerçekleşme oranı yüzde 44 civarındadır. Bu harcamaların çok büyük bir bölümü ulusal kaynaklardan karşılanmıştır.

511. GAP kapsamında bugüne kadar sulama ve enerji amaçlı 10 adet proje (Atatürk Barajı ve HES, Karakaya Barajı ve HES, Kralkızı Barajı ve HES, Dicle Barajı ve HES, Çağ Çağ HES, Hancağız, Derik-Dumluca, Hacıhıdır, Devegeçidi, Çınar-Göksu) ile 8 adet sulama projesi (Silvan I. ve II. Kısım, Silopi-Nerdüş, Akçakale Yeraltı Sulaması-YAS, Ceylanpınar YAS, Şanlıurfa-Harran Ovası sulamasının bir kısmı, Nusaybin, Suruç YAS, Garzan-Kozluk) tamamlanmıştır.

512. GAP kapsamında bugün için sulanabilen alan; 186 bin hektar Fırat Havzasında, 26 bin hektar alanda Dicle Havzasında olmak üzere toplam 212 bin hektardır. Hedeflenen sulama alanı münferit projeler dahil 1,8 milyon hektar olup, hedefin ancak yüzde 12'si gerçekleştirilmiştir. Sulama projelerinin yüzde 9'u inşa halindedir.

513. GAP'ın enerji projelerinin yüzde 62'si işletmede, yüzde 12'sinin yatırımı sürmekte, yüzde 19'unun projesi hazır ve yüzde 7'si ise planlama aşamasındadır.

514. Tamamlanan Atatürk, Karakaya, Kralkızı ve Karkamış Barajları hidroelektrik santrallerinden 15 Ocak 2000 tarihi itibarıyla kümülatif olarak 161.194 milyon kWh enerji elde edilmiştir.

515. GAP çerçevesinde yap-işlet-devret modeli (Birecik Barajı) ve anahtar teslimi (Karkamış Barajı) ile gerçekleştirilmekte olan projelere devam edilmektedir.

516. GAP Master Planında, 1987-2005 döneminde GSYİH'nın yıllık ortalama yüzde 6,8 hızında bir büyüme göstermesi hedeflenmiş ancak, 1987-1998 döneminde yıllık ortalama yüzde 4,2'lik bir büyüme gerçekleşmiştir.

517. Kişi başına GSYİH'nın, 1987-2005 döneminde yıllık ortalama yüzde 3,7 oranında bir büyüme göstermesi hedeflenmiş ancak, 1987-1998 döneminde yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 1,4 olmuştur.

518. 1987-1997 döneminde yıllık ortalama büyüme hızı Türkiye genelinde sanayide yüzde 5,5, tarımda yüzde 1,2 iken. GAP Bölgesinde sanayide yüzde 5,0, tarımda da yüzde 5,3 olmuştur. Bölgenin tarım sektöründeki büyüme hızı Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

519. GAP Bölgesinin sosyal yapısına ve sorunlarına çözüm amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik GAP Sosyal Eylem Planı hazırlanmıştır.

520. Sosyal Eylem Planı çerçevesinde GAP Bölgesinde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcıya danışmanlık hizmeti vermek amacıyla; Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa illerinde Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM) ile kadının statüsünün yükseltilmesi ve kalkınma sürecine entegrasyonu amacıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) kurulmuştur.

521. GAP'ın 2010 yılına kadar tamamlanabilmesi için çalışmalar hızlandırılacaktır.

522. Doğu Anadolu Bölgesine yönelik olarak, bölgenin kalkınmasına yeni bir ivme kazandırmak üzere, bölgenin öncelikli sektörleri olan tarım ve hayvancılık başta olmak üzere, tüm ekonomik ve sosyal sektörleri içerisine alan, plan olgusunun mekansal boyutunu ön plana çıkaran, bölgenin gelişme potansiyellerinden daha fazla yararlanılmasına ağırlık veren, özel kesimin bölgede gelişimini öngören ve özel sektör için uygun yatırım ortamı oluşmasını amaçlayan Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) hazırlanmaktadır.

523. Ana Plan; Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan 14 ili (Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van) ve bu bölge ile homojenlik gösteren Gümüşhane ve Bayburt

illerini kapsamaktadır. Ana Plan alanı 158.972 km² olup, nüfusu 1997 itibarıyla 5,9 milyondur.

524. Ana Plan çalışması kapsamında; mevcut durumun sektörel bazda tespiti ve analizi, bölgesel potansiyelin belirlenmesi, bölgenin Türkiye içindeki konumunun diğer bölgeler ile mukayeseli olarak tespiti, bölgesel gelişme stratejisi ve senaryoların oluşturulması, orta ve uzun dönem bölgesel gelişme ana planının hazırlanması ve Doğu Anadolu Bölgesinin diğer bölgeler ve komşu ülkeler ile etkileşiminin incelenmesi yer almaktadır. Plan çalışmasının 2000 yılının sonunda tamamlanması programlanmıştır.

525. Doğu Karadeniz Bölgesinin potansiyellerini harekete geçirerek, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek ve bölge ile ülkenin diğer bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatının koordinasyon ve denetiminde, Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından yürütülen Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) çalışmalarında son aşamaya gelinmiştir.

526. DOKAP kapsamında; Artvin, Bayburt, Giresun, Gü:nüshane, Ordu, Rize ve Trabzon olmak üzere Doğu Karadeniz Bölgesindeki yedi il yer almaktadır. Plan alanı 39.203 km² olup, toplam bölge nüfusu 1997 yılı itibarıyla 2,9 milyondur.

527. Plan hazırlıkları sırasında; Sosyal Yapı Araştırması, Doğal Yapı Araştırması, Kentsel Etki Alanları Araştırması, Sanayi Araştırması, DOKAP Tanıtım Programı ve Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

528. DOKAP Ana Planında farklı sektörlerle ilgili toplam 10 program paketi ve 53 proje yer almaktadır. Bu programlarla, ulaştırma ve telekomünikasyon ile kentsel altyapının iyileştirilmesi, daha az gelişmiş iç bölgelerin büyümelerine ivme kazandırılması, toprak verimliliğinin ve çevre kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

529. Bölgesel gelişmenin başarılı ve hızlı bir şekilde sağlanabilmesi için, hem kamu sektöründe hem de özel sektörde dış kaynakların harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla DOKAP Kimliğinin Oluşturulması Özel Programı belirlenmiştir. Bu Program; turizm, sanayi ve ticaretin yanısıra yüksek teknoloji gerektiren sanayi alanlarında girişimciliği özendirme, yeni istihdam olanakları yaratmayı ve bu yolla DOKAP bölgesine, Karadeniz Bölgesi öncelikli olmak üzere, yurtiçi ve yurtdışı kamu ve özel sektör yatırımlarını çekmeyi amaçlamaktadır.

TABLO : 12 - Plan Bölgelerinin Seçilmiş Göstergelere Göre Karşılaştırılması

Gösterge	Birim	GAP	Zonguldak Bartın Karabük	DAP	DOKAP	Türkiye
Alan	km ²	75.561	7.079	158.972	39.203	774.815
Nüfus (1997)	kişi	6.128.973	1.027.208	5.868.535	2.911.108	62.865.574
Nüfus yoğunluğu	kişi/km ²	81	12	37	74	81
Nüfus artış oranı (1990-97)	Binde	24,2	19,3	6,9	3,0	15,1
Kentleşme oranı ⁽¹⁾	Yüzde	64,1	43,3	53,5	48,6	65,0
Kişi başı GSYİH (1998)	Bin TL	990	1.838	674	1.103	1.830
Kişi başı GSYİH (1998)	Endeks değ.	54,1	100,5	36,9	60,3	100,0
GSBH ⁽²⁾ / GSYİH (1998)	Yüzde	5,3	1,6	3,4	2,8	100,0

Kaynak: DİE, GAP İdaresi, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Planı (DPT), DAP ve DOKAP Ara Raporları (DPT).

⁽¹⁾ Kent nüfusu, il ve ilçe merkezlerinde belediye sınırları içindeki nüfusu kapsamaktadır.

⁽²⁾ GSBH: Gayri Safi Bölge Hasılası

530. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ile, Yeşilirmak Havzası'nda ekolojik dengeyi bozmadan, arazinin uygun ve ekonomik kullanımı, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması, bu kapsamda erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve takibi, kentleşme ve sınaileşmenin izlenmesi ve planlı gelişimi konularında, sorunların çözümü amaçlanmaktadır. Proje kapsamında Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı kurulması çalışmaları TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezince yürütülmektedir.

531. Doğu Akdeniz Bölgesi Gelişme Projesi, Devlet Planlama Teşkilatı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devlet Planlama Örgütü tarafından başlatılmıştır.

532. 1999 yılında meydana gelen Marmara ve Bolu-Düzce depremleri, ülkemizin gerek nüfus gerekse ekonomik aktivite bakımından en yoğun bölgesini etkilemiş, özellikle Kocaeli, Sakarya ve Yalova'da ağır çan ve mal kaybına yol açmıştır.

533. Kocaeli, Sakarya, Yalova illerine öncelik vermek üzere Marmara Bölge Planı hazırlık çalışmaları başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

534. Ülke düzeyindeki sosyoekonomik planlar ile yerel düzeydeki ayrıntılı fiziki planlar arasında yatay ve dikey ilişkilerin kurulması ile ulusal önceliklerin yerel ölçekteki gereksinimlere yanıt verecek biçimde mekana yansıtılması; yerel ve bölgesel kaynakların harekete geçirilmesi için kamu ve özel sektör açısından yapılacakların belirlenmesi, bölge planlama çalışmalarının temel amacıdır.

535. Bölge planlama; bölgelerin farklı imkanlara, özelliklere ve sorunlara sahip olduğu gerçeğinden hareketle, kapsamlı ve katılımcı bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bölge planları, ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtarak

sektörlerarası bağları kuracak, bölge için stratejik vizyon geliştirecek ve dinamik bir yapılanmaya sahip olacaktır.

536. Bölge planlama çalışmaları VIII. Plan döneminde de hızlandırılarak sürdürülecektir.

537. GAP Master Planının revizyon ve güncelleştirme çalışması ile, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin değişen demografik, toplumsal, çevresel ve ekonomik koşulları dikkate alınarak 2010 yılı perspektifi için öngörülen yeni hedef ve stratejiler ortaya konulacaktır.

538. GAP kapsamındaki sulama projelerine öncelik verilecektir.

539. Doğu Anadolu Projesinde (DAP) temel amaç, bölgenin diğer bölgelere göre geride olan sosyoekonomik gelişmesini hızlandıracak, özel sektörün bölgede gelişmesini sağlayacak ve uygun yatırım iklimini oluşturacak politika ve uygulamaları ortaya koymaktır. DAP, belirlenen hedef ve stratejiler doğrultusunda VIII. Plan döneminde uygulamaya konulacaktır.

540. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planında, bölgenin ekonomik yapısını güçlendirmek ve bu yolla yeni istihdam olanakları yaratmak, gelir düzeyini yükseltmek ve bölgede sermaye birikimini sağlamak, bölgeden dışarıya göçü ve bölge içi farklılıkları azaltarak sosyal dayanışmayı teşvik etmek ve bölgenin kaynaklarını harekete geçirmek temel hedef olarak belirlenmiştir.

541. Bu hedefler doğrultusunda belirlenen bölgesel gelişme politikası; ulaşım ve iletişim altyapısının güçlendirilmesi, çok amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesi, toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi olmak üzere beş ögeden oluşmaktadır.

542. VIII. Plan dönemi DOKAP Ana Planının Birinci Dönemini oluşturmakta olup, Ana Planın bu dönem için öngördüğü projelerin uygulamaya konulması amaçlanmaktadır.

543. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi kapsamında, bölgenin önem arz eden sorunlarını çözmek için temel stratejileri belirleyecek ve tüm sektörel hedefleri kapsayacak bir Bölgesel Gelişme Ana Planı çalışmasına başlanacaktır.

544. Doğu Akdeniz Bölgesi Gelişme Planı ile, bölgenin geliştirilmesinin yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

545. Marmara Bölge Planı ile, depremin yarattığı olumsuzlukların giderilmesi, kentsel alanlara yönelik göçün istikrarlı bir yapıya kavuşturulması, tarım, sanayi, ticaret, konut, turizm, vb. konulara ilişkin yerleşim alanlarının afet riskleri de dikkate alınarak hazırlanacak bir arazi kullanım planına göre yönlendirilmesi, çevre ve mekan kalitelerinin korunarak kentsel büyümenin

denetim altına alınabilmesi ve sosyoekonomik orta vadeli gelişme deseninin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

c) Kurumsal ve Hukuki Düzenlemeler

546. Planların, Programların ve Bölgesel Planların hazırlık, uygulama, koordinasyon ve izleme aşamalarının etkinliğini artırmak üzere, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca ihtiyaç duyulan merkezlerde birimlerin oluşturulması için düzenlemeler yapılacaktır.

IV. KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELERİN GELİŞTİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

547. 2000 yılı itibarıyla Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yörelere 49 il ve 2 ilçeyi kapsamakta olup, bu yörelerin yüzölçümü ülke yüzölçümünün yüzde 55'ini, nüfusunun ise yüzde 36'sını oluşturmaktadır.

548. Planlı dönemde geri kalmış bölgelerin kalkınmasında ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasında olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen, bölgelerarası dengesizlikler hedeflenen ölçüde giderilememiştir.

549. Kalkınmada Öncelikli Yörelerin önemli bir bölümünü oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da güvenli ortamın sağlanmış olmasına rağmen; komşu ülkelerdeki siyasi sorunların bu yörelerdeki ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiş olması, bu bölgelerde kişi başına düşen GSYİH'nin düşük seviyelerde bulunması; iç talebin daralmasında, yeni yatırım girişimlerinin azalmasında ve mevcut tesislerin düşük kapasitede çalışmasında etkili olmuştur. Ayrıca, bu yörelerde; yayla ve mera hayvancılığına ilişkin sorunlar, bölge içi göçün devam etmesi ve işsizliğin artma eğilimine girmiş olması, sosyal ve ekonomik gelişmenin önünde duran önemli engeller olarak görülmektedir.

550. Kalkınmada Öncelikli Yörelerde nitelikli işgücü ve sermaye yetersizliği ile pazarlama güçlükleri, özel girişimcilerin yatırım yapma isteklerini sınırlamaktadır. Aynı nedenlerle, kamunun fiilen üretimde bulunan 187 tesisi ile özel kesimin 3.170 tesisi düşük kapasitede çalışmaktadır.

551. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, ülkemizin nispi olarak geri kalmış illerinden oluşan bu yörelerin daha hızlı gelişmesini sağlamak için yatırım ve personel politikalarına önem verilmiştir.

552. Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Teşvik Belgeli Yatırımlar, Devlet Yardımları Kararı çerçevesinde Gümrük ve Fon Muafiyeti, Katma Değer Vergisi İstisnası ve Yatırım İndirimi gibi teşvik araçlarından yararlandırılmaktadır. Ayrıca bu yörelerdeki Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) yatırım ve işletme kredisi ile desteklenmektedir.

553. Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri kapsamına giren projelerin desteklenmesi amacıyla İl Özel İdareleri ve Belediyelerin gerçekleştirecekleri projelerin desteklenmesine devam edilmektedir.

554. Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile ilgili 4325 Sayılı Kanun çerçevesinde, Olağanüstü Hal Bölgesindeki illerin de dahil olduğu 22 ilde uygulanmak üzere; Gelir ve Kurumlar Vergisi İstisnası, Çalışanlardan Kesilen Vergilerin Erteleme, İşlemlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası, Sigorta Primi İşveren Paylarının devletçe karşılanması ve Bedelsiz Yatırım Yeri Tahsisi gibi ilave teşvik araçları uygulamasına devam edilmektedir.

555. Türkiye'de hizmet veren 17 serbest bölgenin 5'i, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yer almaktadır.

556. Türkiye genelinde, 1999 yıl sonu itibarıyla tamamlanmış bulunan 43 Organize Sanayi Bölgesinin 13'ü Kalkınmada Öncelikli İllerde bulunmaktadır.

557. Ülke genelinde, 1999 yılı sonu itibarıyla toplam 304 Küçük Sanayi Sitesi tamamlanmış olup, yaklaşık 73 bin civarında işyerini kapsamaktadır. Kalkınmada Öncelikli Yörelerde bu süre içerisinde 133 Küçük Sanayi Sitesi tamamlanmıştır. Toplam 28.048 iş yerinden oluşan Küçük Sanayi Sitelerinin istihdama katkısı yaklaşık 168 bin kişi olarak tahmin edilmektedir.

558. 1998-1999 öğretim yılı itibarıyla Türkiye genelinde 171 Yatılı İlköğretim Bölge Okulunun 151'i Kalkınmada Öncelikli İllerde bulunmaktadır.

559. 1998-1999 öğretim yılında ülke genelindeki toplam 53 Devlet Üniversitesinden 13'ü, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yer almaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

560. Ekonomik ve sosyal kalkınmada bölgelerarası gelişmişlik farkları azaltılacak, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere Kalkınmada Öncelikli Yörelere gelişmesine hız kazandırılmaya devam edilecektir.

561. Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ve gelişme imkanlarının belirlenmesi amacıyla, bölge planlaması yapılan alanlarda, bu planlarla uyumlu olarak ilgili kurumlarca fiziksel planlama çalışmaları sürdürülecektir.

562. Nitelikli eleman temini için; eğitim, öğretim, sağlık ve yayım hizmetleri ile teknik hizmetlerde çalışan kamu personelinin bu yörelere uzun süreli kalmasını özendirerek ilave tedbirlerin alınması konusunda çalışmalar başlatılacaktır.

563. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelere aile işletmeciliğinin geliştirilmesine ve

istihdam artırıcı projelerin devamına hız verilecek ve fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarına öncelik verilmeye devam edilecektir.

564. Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile ilgili 4325 sayılı Kanun çerçevesinde illerde ilave teşvik araçlarının uygulanması sürdürülecektir.

565. Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamında bulunan 26 ilde Yarım Kalmış, İşletme Sermayesi Yetersizliği Nedeniyle İşletmeye Geçememiş veya Kısmen İşletmeye Geçmiş Yatırımların Ekonomiye Kazandırılmasına Dair Karar çerçevesinde, yatırım ve işletme kredisi imkanının sağlanmasına devam edilecektir.

566. Hayvancılığın öncelikli faaliyet dalı olduğu illerde mera ıslahına ve mera yönetimi çalışmaları öneme verilerek önem verilecektir.

567. Kalkınmada Öncelikli Yörelere, insan gücü kaynaklarının harekete geçirilmesi, merkezi nitelik taşıyan köylerin güçlendirilmesi ve tarım ve hayvancılığa dayalı sanayilerin desteklenmesine devam edilecektir.

568. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Mesleki Teknik Okulların yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir. Koşulların elverdiği yerlerde taşınmalı eğitim yaygınlaştırılacaktır.

569. Beceri kazandırma ve meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

V. KIRSAL KALKINMA

a) Mevcut Durum

570. Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve kırsal alanda kalkınma çalışmaları için VII. Beş Yıllık Plan döneminde; Bingöl-Muş ve Yozgat Kırsal Kalkınma Projelerinin uygulanmasına devam edilmiş, Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi başlatılmıştır.

571. 1999 yılı sonu itibarıyla, Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında; 1.187 hektar alan sulamaya açılmış, 50 köy ünitesine içmesuyu tesisi, 226 km. köy yolu tesviyesi, 222 km. stabilize yol yapılmış, 308 hektar alan ağaçlandırılmış, 6.935 hektarlık alanda enerji ormanı tesis edilmiş, 3.707 çiftçiye eğitim verilmiş, 44 adet arıcılık ve 228 adet halı-kilim ünitesi kurulmuştur.

572. 1999 yılı sonu itibarıyla, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinde ise 3.919 hektarlık alan sulama imkanına kavuşturulmuş. 25 köy ünitesine içmesuyu tesisi yapılmış, 3.485 hektar alan ağaçlandırılmış, 900 hektar alanda enerji ormanı tesis edilmiş, 105.962 adet tabii ve sun'î tohumlama, 64.452 çiftçiye eğitim verilmiş. 2.4 milyon büyük ve küçük baş hayvan aşılması gerçekleştirilmiştir.

573. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesine, 1998 yılından itibaren hız kazandırılmış olup, yayım hizmetlerinin yanısıra, 40 adet çiftçi eğitim kursu, 50.000 adet tabii ve sun'i tohumlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

574. Sivas-Erzincan ve Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projeleri ise etüd safhasındadır.

575. Ülkemizde kırsal alanda örgütlenmenin; merkezi yönetimin taşra teşkilatları, yerel yönetimler, birlikler, kooperatifler, ortaklıklar, vakıflar ve sivil toplum örgütlenmeleri şeklinde oluştuğu görülmektedir.

576. Kırsal kalkınmanın yaygınlaştırılarak hızlandırılmasını sağlayacak olan kırsal alandaki idari örgütlenme çalışmaları henüz istenen düzeye getirilememiştir. Mevcut yapının da çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırılması ihtiyacı sürmektedir.

577. Tarımsal yayım ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle; bilinçsiz gübreleme ve ilaçlama, anız yakma, nadasa bırakma ve topografik yapıya uygun olmayan toprak işleme faaliyetleri, verimliliği olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

578. Orman içi yerleşimlerin düzenlenmesi, ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak, orman-köylü ilişkilerini düzenleyen uygulamalarda, devletin sağlayacağı destek ve etkin yönlendirme ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

579. Sürdürülebilir kalkınma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek, gelir ve istihdamın artırılması temel amaçtır.

580. Kırsal alanda istihdamın artırılması, insangücü kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun gelirini artırıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve her düzeyde katılımçılık önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı düzenlemeler yapılacaktır.

581. Kırsal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılmasında merkezi kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin eşgüdüm içerisinde çalışmaları sağlanacaktır.

582. Tarıma dayalı sanayi geliştirilerek paketleme, muhafaza etme ve pazarlama yöntemleri konusunda gerekli teknik destek verilecektir.

583. Sulama projelerinin, arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri ile birlikte yürütülmesine önem verilecektir.

584. Kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan; turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimciler desteklenecektir.

585. Kırsal alanda yaşıyan ve kamulaştırma nedeniyle baraj gölü altında kalan yerleşim birimlerindeki nüfusun yeni iskan alanlarında ekonomik ve sosyal yaşantılarının iyileştirilmesine özen gösterilecektir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK SEKTÖRLERLE İLGİLİ GELİŞME HEDEF VE POLİTİKALARI

I. GİRİŞ

586. Son yıllarda dünyada artan küreselleşmeye ve hızlanan teknolojik gelişmeye paralel olarak ülkemizde de tüketici talep ve tercihlerinde, rekabet ortamında, iletişim ve bilgi edinme imkanlarında, işgücünün istihdam ve niteliğinde, kamu kesiminin rolünde önemli değişimler yaşanmakta, bu durum ekonomik ve sosyal sektörlerde izlenen politikaların oluşturulmasında etkili olmaktadır.

587. Küreselleşme ile birlikte, ülkelerin sosyal ve ekonomik politikalarını oluşturmalarında etkileyici olan bir diğer unsur ise, iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşmasıdır.

588. Küreselleşme olgusu, ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçları itibarıyla oldukça karmaşık bir gelişme göstermektedir. Küreselleşmeyle beraber, zaman ve mekan boyutları değişim geçirmekte, mesafe kavramı ortadan kalkmakta, milli kültürün diğer kültürlerle teması artmakta, ulusal ölçekte üretilen mal ve hizmetler uluslararası dolaşım özelliğine sahip ürünlerle rekabet ortamında tüketiciye sunulmakta, teknoloji tabanlı üretim ve verimlilik artmakta, toplumların hayat standartları bu gelişmelerden etkilenmektedir.

589. Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler; eğitim seviyesi yüksek, bilimsel araştırma ve geliştirmeye önem veren insan gücünün yetiştirilmesini, üretimde verimliliği ve ileri teknoloji kullanımını ön plana çıkarmakta ve refahtan daha fazla pay alınması için fırsatlar sunmaktadır.

590. Mali piyasaların bütünleştiği dünyada, gelişmekte olan ülkeler kendi dışında gelişen mali krizlerden büyük boyutlarda etkilenebilmektedir.

591. 1997 yılında Güneydoğu Asya ülkelerinde ve 1998 yılında Rusya'da ortaya çıkan ve küresel nitelik kazanan krizleri takiben, 1999 yılında ülkemizde meydana gelen iki büyük deprem felaketi hem ekonomik sektörler üzerinde hem de sosyal yaşamda derin etkiler yaratmıştır.

592. 2000 yılı itibarıyla ülke nüfusunun 65,3 milyona ulaşması, yıllık nüfus artış hızının yüzde 1,50, toplam doğurganlık hızının 2,53 ve doğuştan hayatta kalma ümidinin 69,1 yıl olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Nüfus artış hızı düşme eğilimine girmekle beraber, nüfusun yüzde 57'sine tekabül eden 37,3 milyon kişi 0-24 yaş arasında bulunmaktadır. Çocuk ve genç nüfusun toplam nüfus içerisinde önemli bir paya sahip olması bu kesime götürülen hizmetlerin ve imkanların artırılması gereğini ortaya koymaktadır.

593. 1999-2000 öğretim yılında okullaşma oranları, okulöncesi eğitimde yüzde 9,8'e, ilköğretimde yüzde 97,6'ya, yüzde 22,8'i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6'sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde yüzde 59,4'e, yükseköğretimde ise yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır. Okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında toplam 14,2 milyon öğrenci, 484.089 öğretmen ve 64.169 öğretim elemanı bulunmaktadır.

594. Toplumun genel eğitim düzeyini yükseltmek amacıyla, 1997 yılında zorunlu temel eğitim süresi sekiz yıla çıkarılmış ve yasal düzenlemelerle ilave finansman kaynakları temin edilerek kısa sürede çağ nüfusunun tamamına yakın bir kısmı eğitim sistemine dahil edilmiştir.

595. Eğitimin her kademesinde fiziki altyapı ve insan gücü altyapısı eksiklikleri önemini korumaktadır. Eğitimde gerçekleştirilen iyileşmelere rağmen zorunlu temel eğitim süresi, mesleki eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki okullaşma oranları, işgücünün eğitim seviyesi ve niteliği bakımından Avrupa Birliği ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Kalabalık sınıflarda eğitim, ikili eğitim, öğretmen ve öğretim elemanı sayısında yetersizlik ve dengesizlikler ve üniversite önündeki aşırı yığılma devam etmektedir.

596. Gelişmiş ülkelerin refah düzeyine ulaşmak, büyük ölçüde ülkemizin bilim ve teknoloji yeteneğinin artırılmasına bağlı bulunmaktadır. Bilim ve teknoloji kapasitesinin yükseltilmesi amacıyla Ar-Ge için ayrılan kaynakların artırılması, yeterli araştırmacı yetiştirilmesi ve bu faaliyetlerin eğitim-öğretim ve sanayi politikaları ile uyumlu olarak desteklenmesi önem kazanmaktadır.

597. Bilgi teknolojileri ülkelerin sahip oldukları nitelikli işgücü düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Bu potansiyeli harekete geçirememiş ülkelerde bilgi teknolojilerinden beklenen faydayı sağlamak mümkün olamamaktadır. Bu nedenle eğitim, toplumların bilgi toplumu haline gelmesinde hayati bir önem taşımaktadır.

598. Küresel kriz ve 1999 yılında yaşanan deprem felaketleri ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve işsizliğin artmasına neden olmuştur. Çoğunluğu kayıt dışı sektörde kısmi zamanlı ve düşük ücretle çalışan eksik istihdamda bulunan kişiler işsizlik riski ile karşı karşıya kalmışlardır.

599. Bebek ölüm hızında gerileme olmuş ve doğuşta hayatta kalma umidi 69,1 yıla yükselmiştir. Hekim başına düşen nüfus 807, yatak başına düşen nüfus ise 384 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, sağlık hizmetleri insan gücünün ve altyapısının artırılması ihtiyacı, dengesiz dağılım ve kuruluşlar ve hizmet basamakları arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği devam etmektedir.

600. Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus yüzde 91'e, sağlık sigortası kapsamındaki nüfus yüzde 86,4'e ulaşmıştır. Sağlık sigortası güvencesine sahip olmayan yoksul kişilere yeşil kart verilmesi uygulamasına devam edilmiş ve bu çerçevede 8,7 milyon kişi sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanma imkanına kavuşturulmuştur.

601. Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması gayesiyle yapılan yasal düzenlemelerle emeklilik yaşı, prime esas ücret tavan ve tabanı yükseltilmiş ve emekli aylıklarının tüketici fiyatlarındaki aylık artış oranında artırılması esası getirilmiştir. Bununla birlikte uygulanan sigorta programları, üyelerin aylığa hak kazanma şartları, emekli aylıklarının alt ve üst sınırları, prim oranları, sağlanan haklar ve yükümlülükler açısından sosyal sigorta kuruluşları arasındaki önemli farklılıklar devam etmektedir.

602. İşini kaybeden kişilerin gelir kaybı riskini karşılamak amacıyla, 1999 yılında işsizlik sigortası ihdas edilmiştir.

603. Diğer taraftan aktif işgücü politikaları takip edilmiş ve bu çerçevede işsizlere beceri kazandırma kursları düzenlenmiş, kariyer danışmanlığı sistemi ve işgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda 250 meslekte meslek standardı geliştirilmiştir. Ayrıca işsizliğin azaltılarak istihdam imkanlarının artırılması amacıyla yapılan yasal düzenlemelerle yeni teşvikler getirilmiştir. Ancak, kırsal kesimden kentlere göçün devam etmesi istihdamı olumsuz yönde etkilemektedir.

604. İstihdamın artırılmasında, istikrarlı bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi yanında istihdama yönelik üretken yatırımların artırılması, yerel ekonomik potansiyellerin harekete geçirilmesi, KOBİ'lerin istihdam yaratma kapasitelerinin desteklenmesi ve işgücünün genel eğitim ve beceri düzeyinin yükseltilmesi önem arz etmektedir.

605. Kırdan kente devam eden göç sonucu artan kentleşme, ekonomik ve sosyal yapıdaki gelişmeler sonucu aile yapısında oluşan değişim, sosyal yardım ve hizmetlere olan ihtiyacı artırmaktadır. Sosyal yardım ve hizmet sunan kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği ve ayrılan kaynakların yetersizliği muhtaç ve ekonomik yoksunluk içerisindeki gruplara ulaşılmasında aksaklıklara yol açmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine etkin bir sistem çerçevesinde ulaştırılması önem arz etmektedir.

606. 1994 yılı itibarıyla, en zengin yüzde 10'luk hane halkı milli gelirden yüzde 40,5 pay alırken en fakir yüzde 10'luk hane halkı yüzde 1,8 pay almaktadır. Mutlak yoksulluk oranı yaklaşık yüzde 8'dir. Bu oran, kırsal ve kentsel yerler için sırasıyla yüzde 11,8 ve yüzde 4,6'dır. Gıda ve diğer tüketim ihtiyaçlarını bir bütün olarak dikkate alan temel gereksinimler yaklaşımına göre yoksulluğa düşme tehdidi altında bulunan nüfusun oranı ise yüzde 24 civarındadır.

607. Mutlak yoksul durumunda bulunan nüfusun yüzde 95'i, eğitim düzeyi ilkökul ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.

608. Yoksullukla mücadele amacıyla uygulanan sosyal koruma programlarında etkinlik sağlanamamıştır. Uzun süredir devam eden yüksek enflasyon ve faiz ödemelerinin bütçe üzerindeki yükü devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar

uygulama imkanlarını daraltmıştır. Gelir dağılımında gözlenen dengesiz yapı, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltıcı etkilerinin ortaya çıkmasını güçleştirmektedir.

609. Yoksulluğun ortadan kaldırılmasında, makroekonomik istikrarın sağlanması, üretken yatırımların artırılarak istihdamın geliştirilmesi, sosyal koruma programlarının etkinleştirilmesi, eğitim, sağlık, beslenme ve barınma sorunlarının çözülmesi, iktisadi politikalar ile sosyal politikaların ahenk içinde uygulanması, gelir dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi, bilgi ekonomisinin gerektirdiği becerilerin aktarılması ve kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

610. Göçler ve hızlı kentleşme eğitim, sağlık, içme suyu, kanalizasyon, konut, kentsel ulaşım gibi altyapı ihtiyaçlarının ve çevre kirliliğinin artmasına yol açmıştır. Bu durum özellikle şehirleşmenin yoğun olduğu büyük kentlerde kaynak ihtiyacını önemli ölçüde artırmıştır.

611. Doğal kaynakların etkin yönetimini ve gelecek kuşaklara daha sağlıklı doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakılmasını sağlayacak yeterli çevresel gelişme kaydedilememiş olup, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegrasyonu ihtiyacı devam etmektedir.

612. Bu çerçevede 2000 yılı ve sonrasında ekonomide amaçlanan sürdürülebilir bir büyüme ortamının sağlanması, ekonomik ve sosyal altyapı hizmetlerinde ihtiyaçlara uygun gelişimin temin edilmesi amacıyla bu alanlardaki yapısal sorunların hızla çözüme kavuşturulması önem arz etmektedir.

613. Bitkisel ve hayvansal üretimde verimin düşük kaldığı, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılmadığı, uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamadığı gözlenmiş, dünya fiyatları üzerindeki destekleme alım fiyatları bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına yol açmıştır.

614. Girdi destekleri ile piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçlarının devreye sokularak, Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB'ye tam üyelik sürecine girerken AT Ortak Tarım Politikasına ve uluslararası gelişmelere uygun bir tarım politikası izlenmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, örgütlü çiftçi kesiminin oluşturulması ve desteklenmesi, ürün borsalarının geliştirilmesi ve tarımla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılması yönünde girişimlerin hızlandırılması hususları ağırlık kazanacaktır.

615. Madencilik sektöründe; sanayinin hammadde ve enerji ihtiyacının güvenli bir biçimde karşılanabilmesi için son yıllarda arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesine önem verilmiştir.

616. İmalat sanayiinde AB ile gümrük birliği sağlanması sonucunda dış rekabete açılmada önemli mesafe alınmıştır. Ancak, son yıllarda yaşanan küresel krizler ve deprem felaketi sanayiye hem talep hem arz yönüyle etkilemiş, üretimde gerileme, ihracatta durgunluk yaşanmıştır. Sanayide, başta fiziki altyapıdaki ilerlemeler, ülkemizin AB'ye aday ülke konumu ile genç ve dinamik işgücü potansiyeli gibi avantajlar dikkate alınarak; önümüzdeki dönemde bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan sektörlerin gelişmesi, geleneksel sektörlerin rekabet gücünün artırılması, KOBİ'lerin geliştirilmesi ve girişimciliğin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

617. VII. Plan döneminde birincil enerji tüketimi, yılda ortalama yüzde 4,5 oranında artışla dönem sonunda 78,8 milyon ton petrol eşdeğerine yükselirken, elektrik enerjisi tüketimi yılda ortalama yüzde 8,2 oranında artışla 126,8 milyar kWh'e ulaşacaktır.

618. Böylece 2000 yılı sonu itibarıyla kişi başına birincil enerji tüketimi 1.206 kilogram petrol eşdeğerine (kep), kişi başına elektrik arzı ise 1.940 kWh'e yükselecektir. Bu değerler, kişi başına 1.500 kep ve 2.200 kWh düzeyinde olan dünya birincil enerji ve elektrik tüketimleri ortalamalarının halen altında bulunmaktadır.

619. Ulaştırma sektöründe, alt sistemlerin birbirlerini tamamlayıcı bir yapı içerisinde gelişebilmesi, ekonomik ve sosyal yaşamın gereksinimlerinin yerinde, zamanında, en ekonomik ve güvenli biçimde karşılanabilmesi için sistemin bir bütün olarak ele alınmasını sağlayacak bir Ulaştırma Ana Planının bulunmaması, alt sektörlerin hemen hepsinde birbirinden bağımsız kısa vadeli çözümlere yönelmesine neden olmuştur.

620. Ulaştırma sektöründeki yatırımcı ve işletmeciler kuruluşların ayrı bakanlıklar ve müsteşarlıklar altında örgütlenmiş olması önemli eşgüdüm sorunları yaratmıştır.

621. Ulaştırma alt sektörlerinin niteliklerine uygun özelleştirme stratejilerinin geliştirilememesi ve sektörde düzenleyici kurulların oluşturulamaması, özelleştirme uygulamalarının kamu yararına uygun ve istenilen düzeyde yapılamamasına neden olmuştur.

622. Ulaştırma sektöründe proje stokunun kaynakların üzerinde oluşturulması, proje önceliklerinin yitirilmesine yol açmış, projelerde nakit akışının yeterli düzeyde sağlanamaması, projelerin zamanında tamamlanmasını engelleyerek beklenen ekonomik ve sosyal faydaların gecikmesine ve proje maliyetlerinin yükselmesine neden olmuştur.

623. VII. Plan döneminde, 570 km otoyol ve bağlantı yolu tamamlanarak toplam otoyol ağı 1.853 km'ye ulaşmış, 5 adet konvansiyonel boyutlarda yeni havaalanı hizmete alınmış, deniz ticaret filosu tonajı 10.444 bin DWT'a ulaşmıştır. Demiryolunda 139 km yeni yol, 820 km elektrifikasyon ve 779 km sinyalizasyon tesisi tamamlanmıştır.

624. Bilgi ve iletişim teknolojileri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmelerle ülkelerin rekabet üstünlüğü sağlamak amacıyla kullandıkları en önemli araç olma niteliğini kazanmıştır.

625. Geleneksel tanımların ortadan kalkması anlamını taşıyan ve yakınsama olarak ifade edilen gelişmeler, bilgi teknolojileri, telekomünikasyon ve yayıncılık alanlarının birbirleriyle etkileşimlerini ve bunun sonucu olan uygulamaları ortaya çıkarmıştır.

626. Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin (Türk Telekom) özelleştirilmesi amacıyla bir strateji belirlenmiş, ancak uygulamaya geçilmesi konusunda gecikmeler yaşanmıştır. 4502 sayılı Kanunla mevcut Telsiz Genel Müdürlüğü Telekomünikasyon Kurumuna dönüştürülmüş, Türk Telekomun sahip olduğu tekel hakkının 31 Aralık 2003 tarihinde sona ermesi hükme bağlanmıştır.

627. İnternet erişiminde yaşanan yüksek maliyet ve düşük hız gibi sorunlar, yeni altyapıların devreye girmesi ve iyileştirme çalışmalarına rağmen devam etmektedir.

628. Tüketici taleplerinin mobil telekomünikasyon hizmetlerine kayması sonucu, bu pazarda yaşanan hızlı gelişim, teknolojik ilerlemeler ve maliyette yaşanan düşmelerin de etkisiyle artarak devam edecektir. Önümüzdeki dönemde başta internet erişimi ve elektronik ticaret uygulamaları olmak üzere birçok telekomünikasyon hizmetinde ağırlıklı olarak mobil şebekeler kullanılacaktır.

629. VII. Plan döneminde, sabit telefon santral kapasitesinde 21.2 milyon hatta, telefon abone yoğunluğunda yüzde 30 düzeyine erişilmesi beklenmektedir. Sayısallaşma oranı da yüzde 85 seviyesine ulaşacaktır. Mobil telefonda ise 2000 yılı sonunda, abone sayısında 12 milyona, yoğunlukta yüzde 17'ye ulaşılacağı tahmin edilmektedir.

630. Turizm sektöründe VII. Plan döneminde konaklama yatırımları yavaşlatılmış, altyapı, pazarlama ve yenileme yatırımları özendirilerek turizm hizmetlerinin niteliğinin korunması ve iyileştirilmesine öncelik verilmiştir. Ülkemize gelen turist sayısı 1995 yılında 7.7 milyon kişiden 1998 yılında 9.7 milyon kişiye, turizmden elde edilen gelir ise cari fiyatlarda 4.9 milyar dolardan 7,2 milyar dolara yükselmiştir. 1999 yılında deprem felaketi ve konjonktürel nedenlerle ülkemize 7,5 milyon turist gelmiş ve turizm gelirleri 5.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

II. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. NÜFUS

a) Mevcut Durum

631. Yıllık nüfus artış hızı ve toplam doğurganlık hızında görülen tedrici düşüş devam etmekte, 1995 yılında 60.5 milyon olarak tahmin edilen nüfusun 2000 yılı itibarıyla 65,3 milyon olması beklenmektedir.

632. 1995 yılında yüzde 1,57 olduğu tahmin edilen yıllık nüfus artış hızının, 2000 yılında yüzde 1,50'ye düştüğü, toplam doğurganlık hızının ise aynı dönemde 2,69'dan 2,53'e gerilediği tahmin edilmektedir. Doğuşta hayatta kalma ümidinin ise yaklaşık 1,1 yıl artarak 69,1 yıla ulaştığı tahmin edilmektedir.

633. Genç bir nüfus yapısına sahip olan ülkemizde 0-14 yaş grubu nüfusun payının 1995 yılındaki yüzde 32,8 seviyesinden 2000 yılında yüzde 30,0'a gerilediği, buna karşılık aynı dönemde 15-64 ve 65 + yaş gruplarının payının arttığı tahmin edilmektedir.

634. Sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi için nüfus dinamikleri ile doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik gelişme, sosyal ve kültürel yapı arasındaki dengenin her seviyedeki planlama ve politika geliştirme süreçlerinde gözönünde bulundurulması ihtiyacı devam etmektedir.

635. Sayımlararası dönemin 1990 yılından başlayarak 10 yıla çıkartılmış olması ve mevcut kayıt sistemindeki yetersizlikler sebebiyle, nüfus yapısındaki değişimlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları yeterli düzeyde yapılamamaktadır. Merkezi bir nüfus kayıt sisteminin ülke genelinde uygulamaya konulması suretiyle hayati olaylara ilişkin veri toplama, izleme ve değerlendirme çalışmalarının etkin bir şekilde yapılması, ilgili kuruluşlar arasındaki bilgi akışı, işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

636. Yerel düzeyde doğum ve ölüm kayıtlarının güncel ve güvenilir biçimde tutulabilmesini teminen, 1587 Sayılı Nüfus Kanunu'nda öngörülen gezici nüfus memurlukları gibi, en küçük idari birimlerde vatandaşların nüfus kaydının yapılmasına imkan verecek uygulamaların hayata geçirilebilmesine yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

637. Ülkemize yurt dışından gelen göçmen, sığınmacı ve kaçak işçilere ilişkin yeterli bir kayıt sisteminin oluşturulamamış olması sebebiyle, söz konusu kişilerin demografik ve sosyoekonomik özelliklerinin tespiti ve takibi mümkün olamamaktadır.

638. Üreme sağlığı ve aile planlaması alanında yerleşim yeri ve bölgeler bazında farklılıklar önemini korumakta olup, gelişmeleri sürekli izleme imkanı verecek etkin bir kayıt sistemi oluşturulamamıştır. Bu alanlara yönelik hizmetlerde ulaşılabilirliğin artırılması, devamlılığın, yaygınlığın ve kalitenin sağlanması, gençlerin bu konularda bilgilendirilmesi, toplumun bilinçlendirilerek hizmete yönelik talebin yükseltilmesi, hizmet verecek personele mezuniyet öncesi ve sonrası gerekli eğitimin verilmesi ve eğitim almış personelin alanında istihdamı, ilgili sektörler ve kuruluşlar arasındaki işbirliğinin artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

639. Anne ve çocuk sağlığını yakından ilgilendiren doğum öncesi bakım, sağlık personeli yardımı ile doğum ve doğum sonrası bakım ve modern aile planlaması yöntemi kullanımında artışlar görülmekle birlikte, yerleşim yerleri

arasındaki farklılıklar dikkat çekmektedir. 1998 yılı Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, doğum öncesi bakım almamış gebelerin oranı kentlerde yüzde 21,7 iken, bu oran kırsal alanda yüzde 47,9'a kadar yükselmektedir. Kentlerde, sağlık kuruluşu dışında doğum yapanların oranı yüzde 19,8 iken, kırsal kesimde yüzde 40,3'dür.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

640. Dengeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefi ile uyumlu bir nüfus yapısına ulaşmak amacıyla nüfusun eğitim, sağlık ve insangücü yönünden niteliklerinin iyileştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve bu alanlarda bölgeler ve yerleşim yerleri arasındaki farklılıkların giderilmesi temel ilkedir.

641. Nüfus dinamikleri ile doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik gelişme, sosyal ve kültürel yapı arasındaki denge her seviyedeki planlama ve politika geliştirme süreçlerinde dikkate alınacaktır.

642. Nüfus artış hızındaki düşüş eğiliminin devam ederek, Plan dönemi sonunda yüzde 1,38'e, toplam doğurganlık hızının 2,3'e düşmesi ve toplam nüfusun 70,2 milyona ulaşması beklenmektedir. 2005 yılına kadar 0-14 yaş grubunun payının düşmeye devam edeceği, 15-64 ve 65+ yaş gruplarının toplam nüfus içindeki paylarının artacağı tahmin edilmektedir.

643. Bebek ölümlerinin, VIII. Plan dönemi sonunda binde 28,8 seviyesine düşmesi beklenmektedir.

644. Nüfusa ilişkin veri kayıt sistemi, tüm sektörlerce kullanılabilir tarzda ülke geneline yaygınlaştırılarak geliştirilecek, ilgili kuruluşlar arasında eşgüdümün, işbirliğinin ve bilgi akışının sağlanmasına yönelik yapılanma Plan dönemi içinde sonuçlandırılacaktır. Nüfus yapısındaki gelişmeleri izlemeye yönelik araştırma faaliyetleri desteklenecektir.

645. Ülkemize yurt dışından gelen göçmen, sığınmacı ve kaçak işçilerin demografik ve sosyoekonomik özelliklerinin tespiti ve takibine imkan verecek etkin bir kayıt sistemi geliştirilecektir.

TABLO: 13 - Demografik Göstergelerde Gelişmeler

(Yıl Ortası)

Demografik Göstergeler	Birim	1995	2000 ⁽¹⁾	2005 ⁽¹⁾
Toplam Nüfus (Yıl Sonu)	Bin Kişi	60.963	65.757	70.668
Toplam Nüfus (Yıl Ortası)	Bin Kişi	60.500	65.300	70.222
Yıllık Nüfus Artış Hızı ⁽²⁾	Yüzde	1,57	1,50	1,38
Kaba Doğum Hızı	Binde	22,6	21,8	20,4
Kaba Ölüm Hızı	Binde	6,9	6,7	6,6
Toplam Doğurganlık Hızı	Çocuk Sayısı	2,69	2,53	2,3
Bebek Ölüm Hızı	Binde	43,1	35,3	28,8
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi				
Toplam	Yıl	68,0	69,1	70,3
Erkek	Yıl	65,7	66,9	68,0
Kadın	Yıl	70,3	71,5	72,7
Nüfusun Üç Ana Yaş Grubu İtibariyle Dağılımı				
0-14 Yaş Grubu	Yüzde	32,84	30,04	28,27
15-64 Yaş Grubu	Yüzde	62,13	64,39	65,84
65 + Yaş Grubu	Yüzde	5,02	5,57	5,89
Nüfusun Eğitimle İlgili Yaş Grupları İtibariyle Dağılımı				
3-5 Yaş Grubu	Yüzde	6,36	5,89	5,89
6-13 Yaş Grubu	Yüzde	17,98	15,85	14,63
14-16 Yaş Grubu	Yüzde	6,60	6,29	5,53
17-20 Yaş Grubu	Yüzde	8,15	8,28	7,68

Kaynak: DIE, DPT

(1) Tahmin.

(2) Göçleri kapsamamaktadır.

646. Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin temel sağlık hizmetleri ile bütünleştirilerek, kaliteli bir biçimde, yaşam boyu yaklaşımı içinde cinsiyet ayırımı yapılmadan sunulması sağlanacaktır.

647. Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinde hedef kitle ve öncelikli hizmet alanlarının belirlenmesinde ve hizmet sunumunda, yerleşim yeri ve bölge bazında demografik göstergelerdeki farklılıklar ve nüfusla ilgili eğilimler dikkate alınacaktır.

648. Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin hedef kitle açısından ulaşılabilirliği, devamlılığı ve yaygınlığı artırılacak, toplumun bilinçlendirilerek hizmete yönelik talebin yükseltilmesi sağlanacak, ilgili sektörler ve kuruluşlar arasındaki işbirliği güçlendirilecek ve bu alana ilişkin gelişmeleri sürekli izleme imkanı verecek etkin bir kayıt sistemi geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

649. Nüfus hareketlerinin izlenmesi ve kamu hizmetlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla, Merkezi Nüfus İdaresi Sisteminin (MERNİS), ülke düzeyinde ilgili kamu kuruluşları arasında bilgi alışverişine imkan verecek şekilde uygulamaya konulması için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler süratle tamamlanacaktır.

650. Nüfus kayıtlarının güncel ve güvenilir biçimde tutulabilmesi için mevcut sistemin açıklarını giderecek yeni modellerin de hayata geçirilebilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

651. Üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve izlenmesi amacıyla ilgili kuruluşlar arasında güncel ve güvenilir bilgi akışına imkan verecek etkin bir kayıt sisteminin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

2. EĞİTİM

a) Mevcut Durum

652. 1999 yılı itibarıyla, 12 ve üstü yaş grubunda, okuma yazma oranı erkeklerde yüzde 94,2 ve kadınlarda yüzde 77,4 olmak üzere yüzde 85,7'ye ulaşmıştır.

653. 1999-2000 öğretim yılında 59.374 kamu ve özel okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında toplam 12,7 milyon öğrenci ve 484.089 öğretmen bulunmaktadır. Öğretim gören bu öğrencilerden 246.514'ü özel örgün eğitim kurumlarına devam etmektedir. Ayrıca, 6.531 kamu ve özel çıraklık ve yaygın eğitim kurumunda yaklaşık 3 milyon kişiye eğitim hizmeti verilmiştir. Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının payının artırılması gereği önemini korumaktadır.

654. VII. Plan döneminde 15 yeni vakıf üniversitesi kurulmuş, böylece 21'i vakıf üniversitesi olmak üzere üniversite sayısı 74'e yükselmiştir. Öte yandan, 1995 yılında 1.137 olan fakülte, enstitü, yüksekokul ve meslek yüksekokulu sayısı, 1999 yılında 1.492'ye yükseltilmiştir. Yükseköğretim kademesindeki öğrenci sayısı ise 1,5 milyona yaklaşmıştır.

655. Okullaşma oranları, 1999-2000 öğretim yılında okulöncesi eğitimde yüzde 9,8'e, ilköğretimde yüzde 97,6'ya, yüzde 22,8'i mesleki teknik eğitim ve yüzde 36,6'sı genel lise eğitiminde olmak üzere ortaöğretimde yüzde 59,4'e, yükseköğretimde ise yüzde 18,7'si örgün öğretimde olmak üzere toplam yüzde 27,8'e ulaşmıştır.

656. 1995-1996 öğretim yılı itibarıyla yüzde 23,4 olan mesleki ve teknik eğitimde okullaşma oranı, 1999-2000 öğretim yılında yüzde 22,8 olarak gerçekleşmiştir.

657. Başta büyük kentlerde olmak üzere ikili öğretim uygulaması ve kalabalık sınıflar, kırsal alanlarda ise birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitimin kalitesini olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

658. Toplumun eğitim düzeyinin yükseltilmesi amacıyla 1997 yılında yürürlüğe konulan 4306 sayılı Kanun ile zorunlu temel eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. Aynı Yasa ile ihtiyaç duyulan ilave kaynakların sağlanmasına ilişkin düzenlemeler de yapılmıştır. Ayrıca Dünya Bankasından sağlanan krediyle Temel Eğitim Projesine işlerlik kazandırılmıştır.

659. Eğitimin bütün kademelerinde fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi eğitimin kalitesini olumsuz etkilemektedir.

660. Öğretmen sayısındaki yetersizlikler ve dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesi için çıkarılan norm kadro yönetmeliği uygulamaya konulmuştur.

661. Eğitimde yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. İlköğretimden başlamak üzere eğitimin her kademesinde bilgisayarlı eğitime geçilmesi, her okula internet erişiminin sağlanması ve müfredat programlarının yazılım programları olarak üretilmesi önem taşımaktadır.

662. Herkese eğitim ve öğretim imkanı sunabilecek ortamın yaratılması, yükseköğretime geçişte yığılmaların önlenmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve etkin bir yönlendirme sisteminin kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetersiz kalınmıştır.

663. Ortaöğretimde etkili bir yönlendirme sisteminin bulunmaması ve özellikle mesleki-teknik eğitim ve sanayi arasındaki işbirliğinin yeterince geliştirilememesi sebebiyle yükseköğretim kurumları önündeki yığılmalar devam etmiştir.

664. Bütün eğitim kademelerinde özel öğretim kurumlarının artırılmasına yönelik ihtiyaçlar devam etmiş ve bu kurumlardaki öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki payı yüzde 1,7 düzeyinde kalmıştır.

665. Eğitimin bütün kademelerinde gerekli alt yapı ve öğretmen ihtiyacının karşılanmasında iyileştirmeler olmasına rağmen, beklenen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Eğitim hizmeti sunan kamu ve özel kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği devam etmektedir.

666. Özel eğitim okullarının sayısı artırılmamış ve mevcut okullarda kaynaştırma eğitimine geçilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır. Ayrıca özel eğitim gerektiren üstün zekalı çocuklara uygun eğitim ortamlarının hazırlanmasında yetersiz kalınmıştır.

667. Ortaöğretimde uygulamaya konulan ders geçme ve kredi sistemi 1995-1996 öğretim yılında yürürlükten kaldırılarak sınıf geçme sistemine dönülmüştür.

668. Kaynak yetersizliği, mevcut kaynakların etkin kullanılamaması ve sanayi ile işbirliğinin yeterince geliştirilememesi gibi nedenlerle mesleki ve teknik eğitimde Plan hedeflerinin gerisinde kalınmış, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve türde mesleki eğitim programları geliştirilmesinde yetersiz kalınmıştır.

669. Mesleki ve teknik eğitim kurumları ile çıraklık eğitim merkezlerinde başlatılan Tam Gün Tam Yıl Eğitim Projesi uygulaması çerçevesinde 1996-1999 döneminde toplam 118.128 öğrenciye eğitim imkanı sağlanmıştır.

670. Eğitim sistemi dışında kalan çocukların tamamının çıraklık eğitimi kapsamına alınması sağlanamamıştır. Örgün ve yaygın eğitimin dışında kalan çocukların sosyal ve ekonomik yönden uygun olmayan şartlarda çalışması, bunların ruh ve beden sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği gibi insan kaynaklarının da verimsiz kullanımına neden olmaktadır.

671. 1999-2000 öğretim yılında yükseköğretimde toplam öğretim elemanı sayısı 64.169'dur. Ülkemizde bir öğretim üyesi başına 35 öğrenci düşerken, AB ülkelerinde 15 öğrenci düşmektedir. Özellikle, yeni kurulan üniversitelerin öğretim elemanı temininde yaşadığı sıkıntılar devam etmektedir. 1999-2000 öğretim yılında, üniversite öğrencilerinin yüzde 26'sının İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki üniversitelerde öğrenim görmesine rağmen, öğretim elemanlarının yüzde 50'sinin bu illerde bulunması nedeniyle, yeni kurulan üniversitelerde öğretim elemanı başına düşen ortalama öğrenci sayısı azaltılamamıştır.

672. VI. Plan döneminde, öğretim üyesi olarak yetiştirilmek amacıyla 2.006 araştırma görevlisi yurtdışı lisansüstü eğitim programlarına gönderilmiş iken, bu sayı VII. Plan döneminde 416 olarak gerçekleşmiştir.

673. Yükseköğretim kurumları bürokratik ve merkezi yapıdan kurtarılamamış; üniversite içinde olduğu kadar üniversiteler arasında da rekabet ortamı oluşturulamamış; üniversite ve fakülte yönetimlerinin yetkileri artırılmamış; öğretim üyesi ve araştırma görevlilerinin yönetime katılımı, gerekli olan bilimsel özerklik ve üniversite-sanayi işbirliği yeterince sağlanamamıştır.

674. Kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili görev ve sorumluluklarına bağlı olarak Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin (ÖSYM) yeniden yapılandırılması gereği bulunmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

675. Eğitim sisteminin temel amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerlere bağlı, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen ve çağdaş uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji üretimine yatkın ve beceri düzeyi yüksek, bilgi çağı insanını yetiştirmektir.

676. Milli Eğitim, herkes için hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla bilgiye ulaşma yol ve yöntemlerini öğreten, etkin bir rehberlik hizmetini içeren, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, piyasa meslek standartlarına uygun, üretime dönük eğitime ağırlık veren, yetki devrini esas alan, fırsat eşitliğini gözetilen bir sistem bütünlüğü içerisinde yeniden düzenlenecektir.

677. Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle, okulöncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.

678. Uzun vadede zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması hedefi doğrultusunda gerekli altyapı hazırlanacaktır.

TABLO : 14 - Eğitimde Sayısal Gelişmeler

Eğitim Kademeleri	1995-1996		1999-2000		2000-2005 (1)	
	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)	Öğrenci Sayısı ('000)	Okullaşma Oranı (%)
Okul Öncesi Eğitim	199	7,7	252	9,8	690	25,0
İlköğretim	9.564	89,8	10.053	97,6	10.328	100,0
Ortaöğretim	2.223	55,0	2.444	59,4	2.886	75,0
- Genel Lise Eğitimi	1.277	31,6	1.506	36,6	1.539	40,0
- Mes.ve Teknik Eğitimi	946	23,4	938	22,8	1.346	35,0
Yükseköğretim (*)	1.226	23,8	1.492	27,8	2.002	37,3
- Örgün Öğretim	766	14,9	1.006	18,7	1.519	28,3
- Açık Öğretim	460	8,9	486	9,1	483	9,0

(*) Yüksek Lisans öğrencileri dahil.

(1) Hedef

679. Eğitimin her kademesinde teknolojinin sağladığı imkanlardan özellikle bilgisayar teknolojisinden azami ölçüde yararlanılacak, uzaktan eğitim ve ileri teknolojileri kullanan yeni eğitim yöntemleri uygulamaya konulacaktır.

680. İlköğretim ileri sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde Bilgisayar Destekli Rehberlik yoluyla öğrenciyi tanıma teknikleri ve yetenek ağırlıklı değerlendirmeye dayanan etkin bir yönlendirme sistemi geliştirilecektir.

681. Eğitim kurumlarının ihtiyacı olan öğretmen ve öğretim üyeliği cazip hale getirilerek nitelikli öğretmen ve öğretim üyesi yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacak ve hizmet içi eğitimleri özlük haklarına yansıtılacaktır. Eğitimin her kademesinde öğretmen ve öğretim elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla sözleşmeli statüde eğitim personeli istihdamı konusunda çalışmalar başlatılacaktır.

682. Eğitimin bütün kademelerinde yabancı dille öğretim yerine, kişilere yabancı dili en iyi şekilde öğretmek için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

683. Eğitim kurumlarının başarı değerlendirilmesi için toplam kalite yönetimini de dikkate alan performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

684. Eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkanları geliştirilecektir.

685. Eğitimin yaygınlaştırılmasında merkezi idarenin yanısıra mahalli idareler, gönüllü kuruluşlar ve özel sektörün katkısı sağlanacaktır.

686. Plan döneminde kalabalık sınıfların mevcudu düşürülecek ve ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır.

687. Eğitimin her kademesinde, Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları ile eğitim ve kültür amaçlı ortak programlar geliştirilecektir.

688. Okul öncesi eğitim hizmeti veren kurumlar arasındaki farklılıkların giderilmesi için standartlar oluşturulacaktır. Okul öncesi eğitim döneminde toplum tabanlı eğitim verilebilmesi için yazılı, sözlü ve görüntülü eğitim programlarının yapımı özendirilecektir.

689. Özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde mekan, donanım, personel ve program esnekliğine kavuşturulacak; üstün yetenekli çocukların rehberlik ve danışmanlık yardımını okul öncesi ve ilköğretim çağında almasına ağırlık verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.

690. Ortaöğretim, okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya kavuşturulacak, meslek eğitimine geniş tabanlı bir temel eğitim programı ile başlanacaktır.

691. Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime ağırlık verilecek, ortaöğretimde mesleki-teknik eğitimin payı artırılacak, mesleki-teknik eğitim programlarının meslek standartlarına dayalı olarak yapılması sağlanacak ve çalışma hayatı ile işlevsel işbirliği geliştirilecektir.

692. Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan iş bölümü ve işbirliği kurulacak; nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli yeri olan meslek yüksekokullarında öğrencilerin uygulamalı eğitim almaları sağlanacaktır.

693. Toplumda hayat boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim imkanı geliştirilecek; mahalli idarelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün bu konudaki faaliyetleri özendirilecektir.

694. Yükseköğretim bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabeti geliştirici düzenlemeler yapılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilecektir. Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde

uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

695. Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun programlara yerleştirilmesini sağlayacak ve fırsat eşitliğini bozmayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

696. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılacaktır.

697. Yeni üniversite ve bağlı birimlerin kurulması objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlanacaktır.

698. Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç-burs-kredi sistemi kurularak ödeme gücüne bağlı olarak öğrencilerden alınan eğitime katkı paylarının yükseköğretimin finansmanında kaynaklardan biri haline gelmesi sağlanacaktır.

699. Üniversitelerde, akademik terfilerde, bilimsel liyakatin esas alınmasındaki aksaklıklar giderilecek, kadrosuzluk, akademik terfi engelleyici bir faktör olmaktan çıkarılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

700. Merkez teşkilatında hizmet esasına dayalı bir yapılanmaya gidilmesi ve Bakanlık taşra teşkilatlarına yetki ve sorumluluk devredilmesi amacıyla 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanununda düzenlemeler yapılacaktır.

701. Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca verilen okul öncesi eğitim faaliyetlerinin bütüncül bir yaklaşımla yürütülebilmesi amacıyla düzenlemeler yapılacaktır.

702. Özel Öğretim Kurumları Kanunu, çeşitli teşvik imkanlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

703. Çıraklık, mesleki ve teknik eğitimin iş hayatının beklentilerine cevap verebilmesi, mesleki ve teknik eğitimle sanayi arasındaki ilişkinin artırılabilmesi ve uygulamada aksayan hususların giderilmesi amacıyla, 3308 sayılı Kanunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

704. Öğretmen ve öğretim üyelerinin aldıkları hizmet içi eğitimlerin özlük haklarına yansıtılabilmesi ve ihtiyaç duyulan alanlarda sözleşmeli öğretmen ve öğretim üyesi istihdam edilebilmesi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

705. Yükseköğretimin bürokratik ve merkeziyetçi yapıdan kurtarılarak uzun dönemli planlama ve koordinasyondan sorumlu bir yapıya kavuşturulması; yükseköğretim sisteminde rekabetin geliştirilmesi, idari, mali ve bilimsel özerkliğin güçlendirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

706. Yeni üniversite ve bağlı birimlerin objektif kriterlere ve geniş tabanlı bir karar alma sürecine bağlı olarak kurulabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

707. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezinin, kamu ve özel kesime yönelik üstleneceği sınavlarla ilgili olarak yeniden yapılandırılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

3. SAĞLIK

a) Mevcut Durum

708. 1995 yılında binde 43,1 olan bebek ölüm hızı 2000 yılında binde 35,3'e düşmüş, aynı dönemde doğuşta hayatta kalma ümidi 68 yıldan 69,1 yıla yükselmiştir.

709. 2000 yılı sonu itibarıyla hastane sayısının 1.220'ye, sağlık ocağı sayısının 5.700'e, sağlık evi sayısının 13.500'e ulaşması beklenmekte, 807 kişiye bir hekim, 384 kişiye bir hasta yatağı düşeceği tahmin edilmektedir. 1999 yılı itibarıyla hasta yataklarının yüzde 38'i, hekimlerin ise yüzde 40'ı nüfusun yüzde 25,6'sının yaşadığı üç büyük il'de bulunmaktadır. Ülke genelinde yatak kullanım oranı yüzde 59'dur. Özellikle ilçe hastanelerinde yatak kullanım oranı yüzde 25'in altında kalırken büyük illere hasta akını devam etmektedir.

710. Sağlık insan gücünün ve altyapısının yurt düzeyine dengesiz dağılımı, kuruluşlar ve hizmet basamakları arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği devam etmektedir.

711. 1999 yılı sonu itibarıyla sağlık sigortası kapsamındaki nüfusun oranı yüzde 86,4'e ulaşmıştır. Yeşil Kart verilme suretiyle 8,7 milyon kişi, yataklı tedavi hizmetinden yararlanma güvencesine kavuşturulmuştur.

712. Koruyucu sağlık hizmetlerine gerekli öncelik verilememiş ve bu hizmetlerin temel sağlık hizmetleriyle birlikte yaygın, sürekli ve etkili sunulması sağlanamamıştır.

713. Hızlı kentleşmeyle birlikte artan kentli nüfusun birinci basamak sağlık hizmeti talebini karşılayacak etkin bir model geliştirilememiş ve aile hekimi uygulamasına geçilememiştir.

714. Hizmet kademeleri arasında etkin bir hasta sevk sistemi kurulamamış, sigorta kapsamındaki kişilere hekim ve hastane seçme hakkı sağlanamamıştır.

TABLO: 15 - Kuruluşlara Göre Hastane ve Yatak Sayıları (2000)

(Adet)

Kuruluşlar	Hastane Sayısı ⁽¹⁾	Yatak Sayısı ⁽¹⁾
Sağlık Bakanlığı	742	84.200
Milli Savunma Bakanlığı	42	15.900
SSK Genel Müdürlüğü	116	27.300
KIT'ler	10	2.217
Diğer Bakanlıklar	2	680
Tıp Fakülteleri	43	24.200
Belediyeler	8	1.313
Yabancılar	4	320
Azınlıklar	5	934
Dernekler	18	1.436
Özel	230	11.500
TOPLAM	1.220	170.000

Kaynak : Sağlık Bakanlığı, DPT.

(1) Tahmin

715. Hastaneler idari ve mali özerkliğe ve kendi gelirleri ile giderlerini karşılayan bir yapıya kavuşturulamamış, çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri sağlanamamıştır.

716. Sağlık alanına daha fazla kaynak ayrılması, mevcut kaynakların daha etkili ve verimli kullanılması, kaynakların öncelikle maliyet etkinliği yüksek olan koruyucu sağlık hizmetlerine yönlendirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

717. Çevresel risk faktörlerinin azaltılması için sektörler arasında işbirliği programları geliştirilememiş ve çevre sağlığı hizmetleri yeterince güçlendirilememiştir.

718. Trafik kazaları sonucu ortaya çıkan sağlık ve ekonomik kayıplar önemini korumaktadır.

719. Ülke sathında acil ve ilkyardım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, mobil sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, yönetim ve koordinasyon merkezinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

720. Sağlık Bakanlığı hastanelerinin insan gücü ve altyapı imkanlarından daha iyi yararlanması amacıyla 13 ilde 23 hastanede vardiya uygulaması başlatılmıştır.

721. Kamu kesimine ait hastanelerde yarı zamanlı çalışma statüsü uygulanması, insan gücü ve altyapı imkanlarından yeterince yararlanılamamasına ve tıp eğitiminin olumsuz etkilenmesine yol açmıştır.

722. 1994-1995 öğretim yılında 25 olan tıp fakültelerinin sayısı, 1998-1999 öğretim yılında 46'ya yükselirken, aynı dönemde yeni kayıt olan öğrenci sayısı 5.087'den 4.514'e düşmüştür. Bu durum, gelişmiş tıp fakültelerinin öğrenci kontenjanlarını azaltmasından kaynaklanmıştır. Yeni tıp fakülteleri kurulması yerine mevcut tıp fakültelerinin eğitim, araştırma, insan gücü ve altyapı bakımından güçlendirilerek yeni kayıt olan öğrenci kontenjanlarında azalmanın önlenmesi ve etkili bir insan gücü planlaması yapılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

723. 1999 yılı sonu itibarıyla toplam yatak sayısı içinde özel sektörün payı yüzde 6,8 olmuştur. Özel sektör daha çok poliklinik, laboratuvar ve teşhis merkezi ağırlıklı hizmet vermektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

724. Toplumsal gelişmenin temel bir unsuru olarak bireylerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik halinde olmasının sağlanması, yaşam kalitesinin ve süresinin yükseltilerek sağlıklı bir topluma ulaşılması esastır.

725. Sağlık hizmetleri; eşitlik ve hakkaniyet içinde, halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun, kaliteli, ulaşılabilir, verimli bir şekilde, bölgeler ve sosyoekonomik gruplar arası sağlık düzeyi farklılıklarını azaltıcı, çağdaş yaşamın gerekleriyle uyumlu, hasta haklarına saygılı bir şekilde sunulacaktır.

726. Bireylerin ve ailelerin kendi sağlıklarını koruma ve geliştirme çabaları, sağlıklı yaşam, tutum ve davranışları ile sağlığın korunmasını ve geliştirilmesini teşvik eden sosyal ve kültürel değerlerin güçlü bir toplumsal değer haline gelmesi desteklenecektir.

727. Sağlık hizmetlerinin planlanması, sunumu ve kaynak tahsisinde maliyet-etkili hizmetlere öncelik verilecektir. Koruyucu sağlık hizmetleri sunumu, birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre edilerek etkinleştirilecek ve ilköğretim okullarından başlamak üzere her seviyede sağlık eğitimi programları geliştirilecektir.

728. Bebek ve çocukların yaşama sağlıklı başlama, ergen ve gençlerin sağlıklarını koruma, geliştirme bilgi ve becerisine sahip olmaları, kişilerin özürsüzlükten ve hastalıktan uzak yaşam süresinin artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi, özellikle yaşlıların yaşamsal faaliyetlerini yardıma muhtaç olmadan sürdürebilmeleri ve topluma katkılarının devamı sağlanacaktır.

729. Toplumun sağlık durumunun korunması ve iyileştirilmesi amacıyla sektörler arasında işbirliği ve koordinasyon temin edilecektir.

730. Sağlık hizmet sunumu ve finansmanı birbirinden ayrılacak, herkese sağlık sigortası kapsamında sağlık hizmetinden yararlanma hakkı sağlanacaktır.

731. Sağlık hizmeti basamakları arasında etkin işleyen bir hasta sevk sistemi geliştirilecektir.

732. Kentsel kesim birinci basamak sağlık hizmet kapasitesi geliştirilecek, semt polikliniği uygulaması yeniden yapılandırılacak, piyasa şartlarında hizmet üreten özel sağlık kuruluşlarının imkanlarından yararlanılacak ve aile hekimliği uygulamasına geçilecektir. Kırsal kesimde, yerleşik nüfusa hizmet veren sağlık ocakları yeniden yapılandırılarak altyapı ve insan gücü imkanları geliştirilecek ve mobil sağlık hizmeti uygulaması etkinleştirilecektir.

733. Ana ve çocuk, üreme, ağız ve diş, beslenme, çevre, iş, sporcu sağlığı, yaşlı sağlığı ve afet sağlığı gibi halk sağlığı hizmetleri ile halkın sağlık eğitimine yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.

734. Ayakta teşhis ve tedavi merkezleri ve yataklı tedavi kurumları ile iribatlı evde hasta bakımına yönelik bir hizmet modeli geliştirilecektir.

735. Hastaneler idari ve mali yönden özerkliğe kavuşturulacak, çağdaş yönetim ve işletmecilik anlayışıyla yönetilecek, kendi gelirleriyle giderlerini karşılayan işletmeler haline getirilecektir.

736. Hastane yataklarının planlanmasında sağlık ihtiyaçlarının yoğunlaştığı ve hizmet açığı bulunan dallara öncelik verilecektir.

737. Araştırma, eğitim ve referans hastanelerinin asli amaçları yönünde hizmet vermeleri sağlanacaktır.

TABLO : 16 - Sağlık Göstergelerinde Gelişmeler

	1995	2000 (1)	2005 (2)
Yatak Sayısı (Adet)	150.565	170.000	200.000
Yatak Başına Düşen Nüfus	402	384	351
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	58	60	75
Sağlık Ocağı Sayısı	4.927	5.700	6.300
Hekim Sayısı	69.349	80.900	89.000
Hekim Başına Düşen Nüfus	872	807	789
Diş Hekimi Sayısı	11.717	14.200	16.000
Diş Hekimi Başına Düşen Nüfus	5.163	4.599	4.389
Hemşire Sayısı	64.243	71.000	77.100
Hemşire Başına Düşen Nüfus	942	919	910
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)	68,0	69,1	70,3
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	43,1	35,3	28,8

Kaynak : Sağlık Bakanlığı, DPT.

(1) Tahmin.

(2) Hedef.

738. Acil sağlık hizmetlerinin ülke düzeyinde yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

739. Kamu kesimine ait sağlık hizmet birimlerinin iş yükü, hizmetin kademesi ve özelliği, uluslararası norm ve standartlar dikkate alınarak insan

gücü, teknoloji ve yönetim kapasiteleri geliştirilecek, altyapı ve insangücü imkanlarından azami ölçüde yararlanılacak ve personelin tam gün çalışması özendirilecektir.

740. Avrupa Birliği insangücü normları, sağlık sisteminin yapılanması ve eğitim kurumlarının altyapı imkanları dikkate alınarak tıp fakültelerinin öğrenci kontenjanları yeniden belirlenecektir.

741. Sağlık hizmet sunumunun bütün kademeleri insangücü, altyapı, yönetim ve teknoloji bakımından geliştirilecek ve sağlık bilgi sistemi oluşturulacaktır.

742. Sağlık kuruluşlarında bilimsel kanıta dayalı tanı ve tedavi usulleri ve akılcı ilaç kullanımı uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

743. Aşı üretim kapasitesi geliştirilecektir. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi aşı, ilaç, gıda ve çevreye dönük laboratuvar ve kontrol hizmetlerinde ulusal referans kurumu haline getirilecektir.

744. Gıda sağlığı ve güvenilirliği hizmetleri geliştirilecek ve etkin bir denetim sağlanacaktır. Yeterli ve dengeli beslenmenin sağlanabilmesi için halkın eğitimine ve beslenme kültürü kazandırılmasına önem verilecektir.

745. Özel sektörün sağlık yatırımları ve gönüllü sağlık kuruluşlarının hizmetleri teşvik edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

746. Sağlık Bakanlığının görev ve teşkilat yapısı yeniden düzenlenecektir.

747. AB normlarına uyum düzenlemeleri tamamlanacaktır.

748. Koruyucu sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

749. Birinci basamak sağlık hizmet birimleriyle entegre aile hekimliği uygulaması için gerekli düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

750. Hastanelerin rekabet edebilir ve özerk işletmeler haline dönüştürülmesi ile ilgili mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

751. Kamu kesimine ait sağlık tesislerinde sağlık personelinin tam gün çalışmasını özendirici düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

752. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezinin ulusal referans kurumu haline getirilmesi ile ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

753. Hemşire ve ebeler ile ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

754. Sağlık meslekleri ve uygulamaları ile ilgili mevzuat güncelleştirilecektir.

755. Sağlık hizmet sunumu ile finansmanının ayrılmasına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

756. Yüksek Sağlık Şurasının mevcut yapısı gözden geçirilerek ilgili tarafların temsil edildiği bir yapıya kavuşturulacaktır.

757. Gıda sağlığı ve güvenilirliği alanında denetimi artırıcı mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

4. İNSANGÜCÜ

a) Mevcut Durum

758. Uluslararası rekabetgücünün ana unsurlarından olan insangücünün niteliğinin hızla geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

759. Eğitim sisteminde kaydedilen gelişmelere rağmen, çalışan nüfusun eğitim düzeyi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça yetersiz kalmaktadır.

760. Yükseköğrenim almış işgücünün toplam işgücüne oranı 1995'de yüzde 5,7'den 1999'da yüzde 7,3'e, lise ve dengi okul düzeyinde eğitim almış işgücünün toplam işgücüne oranı da aynı yıllar itibarıyla yüzde 12,6'dan yüzde 13,2'ye yükselmiştir. İnsangücünün eğitim düzeyindeki artışların hızlandırılarak devamı zorunluluğu bulunmaktadır.

761. Sağlık ve eğitim personeli sayısı ve niteliğinin geliştirilmesi ve dengeli bir dağılıma ulaşılması ihtiyacı önemini korumaktadır. Hızlı gelişim göstermekte olan bilgi teknolojisi gibi bazı alanlarda arz yetersizliği görülürken, başta ziraat ve inşaat mühendisliği olmak üzere bazı alanlarda arz fazlalığı dikkati çekmektedir.

762. Mesleki ve teknik örgün ve yaygın eğitim ile ekonominin insangücü ihtiyaçları arasındaki uyumun geliştirilmesi gereği devam etmektedir.

763. Meslek liselerinde ve meslek yüksek okullarında ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda eleman yetiştirilmesine devam edilmiştir. Bununla beraber, Planlarda bu okulların aşırı bir çeşitlendirmeye gidilmeden geliştirilmesine yönelik politikalar öngörülmesine rağmen uygulama buna paralel olmamıştır. Eğitim programlarının iş hayatının gereklerine uygun olarak geliştirilmesi ve uygulanmasında yetersizlikler bulunmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

764. İnsangücünün, bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış olarak yetiştirilmesi, üretken bir şekilde değerlendirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi esastır.

765. Eğitim sistemi, sayı ve kalite yönünden ekonominin ve toplumun nitelikli insangücü ihtiyacının karşılanmasını sağlayacak şekilde geliştirilecektir.

766. İşgücünün eğitim düzeyi uluslararası rekabetgücünü artıracak şekilde geliştirilecek ve iş hayatı paralelinde sürekli eğitim imkanları güçlendirilecektir.

767. Mesleki teknik eğitim, örgün ve yaygın eğitim sistemi içinde esnek, dinamik ve iş hayatı ile sıkı ilişki içinde geliştirilecektir.

768. Mesleki ve teknik eğitimin daha etkin ve verimli olabilmesi için çalışma hayatı ile işlevsel işbirliğine imkan verecek yeni kurumlaşma modelleri geliştirilecektir.

769. Eğitim imkanlarının sunulmasında geleneksel yöntemlerle sınırlı kalınmayarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı yoluyla daha geniş hedef kitlelere eğitim götürecek programlar geliştirilecek, uzaktan eğitim uygulama ve imkanları yaygınlaştırılacaktır.

770. İlköğretimden itibaren eğitim süreci içerisinde öğretmen ve öğrencilere teknoloji kültürü kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.

771. Kişilerin sahip oldukları mesleki yeterliklerin belirlenerek, güvenilir bir sınav ve belgelendirme sistemi ile değerlendirilmesi sağlanacaktır.

772. Yeni ortaya çıkan ve hızlı gelişim gösteren mesleklerin istihdam ve eğitim boyutunu dikkate alan ulusal ve yerel ölçekteki çalışmalar desteklenecektir.

773. Nitelikli insangücünün geliştirilmesine ayrılan kaynakların artırılmasına ve etkin kullanımına özen gösterilecektir.

TABLO: 17 - Yükseköğrenimli İnsangücü Arz Projeksiyonu

(Bin Kişi)

Öğretim Dalı	2000 ⁽¹⁾	2005 ⁽¹⁾
Dil ve Edebiyat	48,1	66,5
Matematik ve Fen Bilimleri	94,7	129,7
Sağlık Bilimleri	196,1	218,5
Sosyal Bilimler	368,9	458,7
Hukuk	52,9	63,0
İlköğretim Öğr.	334,2	394,8
Ortaöğretim Öğr.	155,7	210,1
Teknik Bilimler	245,8	303,8
Ziraat ve Ormancılık	62,2	73,0
Güzel Sanatlar	18,8	24,0

(1) Tahmin.

774. Kamu kesiminde modern yönetim bilimi ve teknikleri çerçevesinde insangücünün niteliğinin yükseltilmesine ve verimli istihdamına özen gösterilecektir.

775. Eğitim ve sağlık personeli sayı ve nitelik olarak geliştirilecek ve dengeli dağılımı sağlanacaktır.

TABLO:18- Sağlık ve Eğitim Alanındaki Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu

(Bin Kişi)

	2000		2005	
	Arz ⁽¹⁾	İhtiyaç ⁽¹⁾	Arz ⁽¹⁾	İhtiyaç ⁽¹⁾
Hekim	80,9	97,6	89,0	121,7
Diş Hekimi	14,2	21,5	16,0	28,3
Eczacı	21,8	21,6	21,3	26,2
Hemşire	71,0	172,8	77,1	212,8
Veteriner	11,8	11,6	14,3	15,0
İlköğretim öğretmeni	334,2	376,0	394,8	413,0
Ortaöğretim öğretmeni	155,7	133,0	210,1	180,0
Yük.öğrt.öğretim elemanı	64,0	83,0	85,0	119,5

(1) Tahmin.

TABLO: 19 - Teknik Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonu

(Bin Kişi)

	2000		2005	
	Arz ⁽¹⁾	İhtiyaç ⁽¹⁾	Arz ⁽¹⁾	İhtiyaç ⁽¹⁾
Mimar	28,8	25,1	33,1	32,4
İnşaat Mühendisi	43,9	37,1	50,2	45,9
Makina Mühendisi	44,3	44,7	52,1	56,3
Endüstri Mühendisi	12,4	12,4	17,6	18,8
Elektrik-Elektronik Müh.	32,4	30,9	39,7	43,0
Bilgisayar Mühendisi	6,8	9,2	12,6	16,6
Kimya Mühendisi	19,1	17,4	20,5	21,5
Maden ve Petrol Müh.	8,7	7,4	10,8	9,8
Metalurji Müh.	4,6	2,9	5,9	3,8
Jeoloji ve Jeofizik Müh.	14,0	10,0	17,5	13,3
Jeodezi Mühendisi	6,7	6,2	8,3	8,4
Çevre Mühendisi	5,5	5,5	9,1	9,5
Diğer Mühendisler	18,6	15,2	26,5	21,8
Ziraat ve Orman Müh.	62,2	38,1	73,0	49,1

(1) Tahmin.

5. GENÇLİK, BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

A) GENÇLİK

a) Mevcut Durum

776. 2000 yılında 19-24 yaş grubu genç nüfusun 7,7 milyon ve toplam nüfus içerisindeki payının yüzde 11,8 olacağı tahmin edilmektedir.

777. Gençliğe yönelik hizmetlerde sayı ve nitelik olarak bazı iyileşmeler sağlanmakla birlikte, yetersizlikler devam etmektedir. Özellikle öğrenim dışı kalan gençlik kesiminin sorunlarının giderilmesine duyulan ihtiyaç önemini korumaktadır.

778. Madde bağımlılığı, başta büyükşehirlerde olmak üzere, gençler için önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

779. Sorumluluk duygusu gelişmiş, yeni fikirlere açık, kültürel değerlerimizi özümsemiş, ülkenin hedef ve imkanlarını bilen ve benimseyen, araştırmacı, eleştirel yaklaşım ve demokratik tavırlar gösterebilen ve kendi kişiliklerini geliştirirken, topluma ve kalkınma sürecine katkıda bulunan özgüvenli bir gençlik yetiştirilmesi esastır.

780. Gençlerin eğitim, sağlık, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, istihdam ve serbest zaman değerlendirme konularındaki sorunlarının tespitine imkan verecek araştırma çalışmaları yapılacak ve bunlara uygun çözüm önerileri geliştirilecektir.

781. Gençlik kesimine sunulacak hizmetlerin kalitesinin artırılması çalışmalarında fırsat eşitliği ilkesi gözetilecek, kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat ve spor gibi faaliyetler teşvik edilecektir.

782. Gençleri zararlı alışkanlıklardan koruyucu ve caydırıcı tedbirlerin alınması ile suça itilme ortamları yaratan unsurları yok edici çalışmalar için kuruluşlararası işbirliği geliştirilerek, bu konuda faaliyet planları hazırlama ve araştırma çalışmaları hızlandırılacak; özellikle madde bağımlılığı, AIDS ve benzeri hastalıklar konusunda gençleri ve çevrelerini bilgilendirme çalışmalarına etkinlik kazandırılacaktır.

783. Mahalli idarelerin; gençlere yönelik kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetleri düzenleyici ve teşvik edici programlar hazırlamaları, gençlik merkezlerinin yurt genelinde yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamaları, özel sektörün de bu alana yatırım yapması teşvik edilecek ve bu merkezlerde uzman personel istihdamı sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

784. Uyuşturucu Kullanımı ile Mücadele Takip ve Yönlendirme Alt ve Üst Kurulları izleme, denetleme ve koordinasyon birimi olarak yasal bir statüye kavuşturulacak ve etkin bir şekilde çalışması sağlanacaktır.

785. Gençlere yönelik hizmetlerin daha etkin yapılabilmesi için Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

B) BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR

a) Mevcut Durum

786. 1999 yılı sonu itibarıyla 328 stadyum, 365 spor salonu, 31 kapalı yüzme havuzu, 25 açık yüzme havuzu, 757 futbol sahası hizmete sunulmuştur. Aynı yıl sonunda 178.448 sporcu, 15.391 antrenör, 20.277 hakem, 5.437 spor kulübü mevcuttur.

787. 2000 ve 2004 yılı Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması yönündeki girişimlere rağmen netice alınamamıştır. Gelecekte Olimpiyat Oyunlarının İstanbul'da yapılması amacıyla alt yapı yatırımlarına başlanmıştır.

788. Uluslararası GAP Su Sporları Şenlikleri düzenlenerek yöre halkının çeşitli dallardaki sporlara olan ilgilerinin artırılması sağlanmıştır.

789. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tam akreditasyona sahip kılınması için Türkiye Doping Kontrol Merkezi gerekli modern cihazlarla donatılmıştır.

790. Sporun bilimsel esaslar dahilinde yapılabilmesinin önemli unsurlarından birisi olan yazılı ve görsel yayın hizmetlerinin çeşitlendirilerek çoğaltılması ve yaygınlaştırılması, bilimsel spor yayınlarının Türkçeye çevrilmesi ve basımı çalışmalarına devam edilmiştir.

791. Bireylere sağlıklı bir kişilik kazandırma yönünde gelişmeler sağlamak amacıyla; insana değer veren, insan ilişkileri ve yaratıcılığını geliştiren, yaygın spor anlayışına ve performans sporuna yönelik gerçekçi spor eğitim politikalarına ve hukuki düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

792. Beden eğitimi ve sporun bütün nüfusun bir alışkanlığı ve rahatlıkla ulaşabileceği hizmet alt yapısına sahip bir yaşayış tarzı haline getirilmesi esastır.

793. Bedenen ve ruhen sağlıklı bir toplum yetiştirilmesinin temel unsuru olan sporun, toplumumuzun tüm kesimlerine düzenli spor yapma alışkanlığı kazandırmak suretiyle yaygınlaştırılması, sporun ve spor altyapısının bütün dallar itibarıyla ülke genelinde dengeli dağılımı, sporcu ve spor elemanlarının eğitim ve istihdam sorunlarının giderilmesi, tesis sayılarının artırılması ve rasyonel kullanılması sağlanacaktır.

794. Spor tesisleri ve faaliyetlerinin, spor elemanlarının hizmetçi eğitimlerinin, mali ve idari açıdan tam bağımsız spor kulüpleri, federasyonlar ile özel teşebbüs ve mahalli idareler tarafından yapılması veya işletilmesi sağlanacak, kamu kesiminin görevi ise denetlemek, yönlendirmek, teşvik etmek ve bu alandaki bilim ve teknolojiye yenilikleri takip etmek olacaktır.

795. Olimpiyat Oyunları için gerekli alt yapının oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.

796. Turizm amaçlı sportif faaliyetlerin artırılması ve yaygınlaştırılması için gerekli altyapı ve tanıtım faaliyetlerine önem verilecek, bu alanda istihdam edilecek spor elamanlarının yetiştirilmesi konusunda programlar uygulanacaktır.

797. Kulüp ve federasyonların kurumsallaşması ve kendi kendini finanse eden bir yapıya dönüşmeleri sağlanacaktır.

798. Her okula bir beden eğitimi ve spor öğretmeni, her kulübe bir eğitilmiş spor yöneticisi, her spor dalında ve her kulüpte yeterli eğitilmiş antrenör istihdam edilmesi ve spor alanlarının artırılmasını sağlayacak teşvik ve yönlendirmeler yapılacaktır.

799. Okulların spor alt yapı imkanları geliştirilecek ve yeni okullar spor alt yapısını da dikkate alacak şekilde planlanacaktır.

800. Okullar da dahil olmak üzere kamuya ait spor tesisleri mesai saatleri dışında halkın kullanımına açılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

801. Spor sisteminin yeniden yapılandırılması için gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir

802. Spora ayrılan kaynakların artırılması için sponsorluk uygulamalarının yaygınlaştırılması amacıyla gerekli mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.

803. Sporcu sağlığı konusundaki eksikliklerin giderilmesi ve etkin denetim sağlanması için mevcut mevzuat yeniden düzenlenecektir.

6. KADIN, AİLE VE ÇOCUK

A) KADIN

a) Mevcut Durum

804. 1999 yılı itibarıyla kadınlarda okur-yazarlık oranı yüzde 75,9'dur. Kentlerde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 82,2 iken kırsal kesimde yaşayan kadınların okur-yazarlık oranı yüzde 67,8'dir.

805. 1999 yılında kadınların işgücüne katılma oranı yüzde 31,1'dir. Bu oran kentlerde yüzde 16,9, kırsal kesimde yüzde 49,6 olarak gerçekleşmiştir.

806. Zorunlu temel eğitim süresinin 8 yıla çıkarılması, kadınların eğitim seviyesinin yükseltilmesi açısından önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

Kadınların okur-yazarlık oranının artırılması amacıyla okuma-yazma kursları düzenlenmiştir.

807. İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından İstihdam Eğitim Projesi çerçevesinde kadınların istihdam imkanları araştırılmış ve beceri kazanma kursları düzenlenmiştir.

808. 4248 sayılı Medeni Kanun'un 153. Maddesi 1997 yılında değiştirilerek, kadına evlilik öncesi soyadını kullanma hakkı tanınmıştır.

809. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılarak, kadının ayrı bir şekilde gelir vergisi mükellefi olması sağlanmıştır.

810. Kadının sağlık düzeyinin iyileştirilmesi amacıyla 1998 yılında Ulusal Strateji Planı oluşturulmuştur.

811. Kadınları gelir getirici faaliyetlere yönlendirmek, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi amacıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından bir merkez kurulmuştur.

812. Kadınlara yönelik hizmetlerin etkinliğini artırmak ve daha geniş kitlelere hizmet sunmak amacıyla 13 valilik bünyesinde Kadının Statüsü Birimleri oluşturulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

813. Kadınların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi, etkinlik alanlarının genişletilmesi ve eşit fırsat ve imkanlardan yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyesi yükseltilecek, kalkınma sürecine, iş hayatına ve karar alma mekanizmalarına daha fazla katılımları sağlanacaktır.

814. Kadınların okur-yazarlığının artırılması amacıyla projeler geliştirilecektir.

815. Kadınların eğitime etkin katılımının sağlanması, toplumun ön yargılardan arındırılması için örgün ve yaygın eğitim yanında yazılı ve görsel iletişim araçlarından yararlanılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

816. Türk Medeni Kanununda günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun düzenlemeler yapılacaktır.

B) AİLE

a) Mevcut Durum

817. Güçlü bir sosyal güvenlik işlevine sahip olan aileye yönelik destek çalışmalarının kurumsal düzeyde yürütülmesinin önemi, toplumdaki hızlı değişme nedeniyle artmaktadır.

818. Aile içi şiddeti önlemek amacıyla 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 1998 yılında yürürlüğe girmiştir.

819. Nüfus cüzdanlarının medeni hal bölümünde sadece Evli veya Bekar ifadelerinin yer alması benimsenmiş, bunun dışındaki bilgilerin yer alması uygulamasına son verilmiştir.

820. Aileye yönelik hizmet veren kuruluşların yeniden yapılandırılması, teşkilat, personel ve mevzuat açısından ihtiyaçlarının karşılanması ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması önemini korumaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

821. Milli ve manevi değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde, milli bütünlüğün ve dayanışmanın pekiştirilmesinde aile müessesesinin güçlendirilmesi esastır.

822. Ailenin toplumsal ve ekonomik değişmeye uyum sağlamasına yardımcı olacak tedbirler alınacak, aile bireyleri arasında bağlılık ve dayanışmayı geliştirici ve özendirici politikalara ağırlık verilecektir.

823. Ailenin gelir sürekliliğinin, sağlık ve eğitim hizmetleri ihtiyacının karşılanması ve aileye sosyal güvenlik ve sosyal yardım sağlanması hususunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

824. Çocuk yetiştirme, yaşlı ve engelli üyelerin bakımı konularında aile eğitilerek desteklenecek, aile ile ilgili kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanacaktır.

825. Eğitim harcamalarının aile bütçesi üzerindeki yükünün hafifletilmesi amacıyla yoksul ailelere yardım yapılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

826. Aile ile ilgili kuruluşların mevzuat düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.

827. İhtiyaç halindeki ailelere eğitim yardımı yapılması için gerekli yasal düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

C) ÇOCUK

a) Mevcut Durum

828. 2000 yılında 0-18 yaş grubu çocuk nüfusun 25,1 milyon ve toplam nüfus içerisindeki payının yüzde 38,4 olacağı tahmin edilmektedir.

829. 1995 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde öngörülen ilke ve standartların iç hukuka yansıtılmasına, Sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanması, izlenmesi ve koordinasyonuna, çocuklara yönelik tüm verilerin toplandığı bir veri tabanı ve bilgi ağı oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

830. Çocuk sağlığı göstergelerinde bölgeler arası, kır-kent ve kent içi alanlarda da farklılıklar mevcuttur.

831. Çocuk ölümlerinin önemli bir kısmı önlenebilir hastalıklardan meydana gelmektedir.

832. Gebelere doğum öncesi nitelikli bakım hizmetleri ile doğumların sağlıklı ortamlarda ve sağlık personeli gözetiminde yapılması ve çocuk sağlığına bütünsel yaklaşım önemini korumaktadır.

833. 1999 yılı itibarıyla 3 milyon civarında özürli çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Çocukların çoğu önlenebilir nedenlerle özürli doğmakta veya özürli olma riski taşımaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 904 okulda 32.542 özürli çocuğa eğitim hizmetleri verilmektedir.

834. Çocuk işçiliği, sokak çocukları ve sokakta çalışan çocuklar sorunu önemini korumaktadır.

835. Kimsesiz, aile ve yakın çevresinde yaşaması riskli olan çocuklar yönünden aile dışında alternatif bakım modellerinin geliştirilip yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesindeki 76 adet çocuk yuvası ve 97 adet yetiştirme yurdunda toplam 16.595 korunmaya muhtaç çocuğa hizmet verilmekte olup, ayrıca 421 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiş ve 1.730 çocuk da evlat edinirilmişdir.

836. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 25 büyük ilde Küçükleri Koruma Şube Müdürlüğü, diğer illerde ise Çocuk Büro Amirliği kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri sayısı 6'ya ulaşmış, çocukların tutukluluk ve hükümlülük dönemlerini yetişkinlerden ayrı ortamlarda geçirmelerini sağlamak üzere 2 adet çocuk tutukevi faaliyete geçirilmiştir.

837. Kanunla ihtilafa düşen çocuklar sorunu önemini korumaktadır. Çocukların suça itilmesini önlemeye yönelik politikalar oluşturulmasına; Çocuk Kolluğu kurulmasına; yeterli sayıda ve nitelikte çocuk tutukevi ve islahevi inşa edilmesine; çocuk tutukevi, islahevi, Emniyet ve Jandarma bünyesinde çocuk konusunda uzmanlaşmış nitelikli personel istihdam edilmesine; çocuk mahkemelerinin 2253 sayılı Kanunun öngördüğü yapıya kavuşturularak sayısının artırılmasına ve çocukların topluma yeniden kazandırılmaları programlarının geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

838. İletişim araçlarında şiddet, cinsellik ve istismar içeren, madde bağımlılığını, sigara kullanımını ve tüketimi özendiren yayın ve programlar, çocukları olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

839. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve hedeflerine ulaşmak esastır.

840. Çocuklara ilişkin her türlü verinin yer alacağı Çocuk Bilgi Ağı oluşturulacaktır.

841. Çocukların yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla, sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını engelleyen nedenler ortadan kaldırılacaktır.

842. Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu ilkesinden hareketle, özürsüz çocuklar ve korunmaya muhtaç çocukların ailesi yanında korunup yetişmesini sağlamak üzere aileye yönelik sosyal destek programlarına ağırlık verilecektir.

843. Çocukları suça, sokağa, çalışmaya ve madde bağımlılığına yönelten nedenler ortadan kaldırılacak; çocuk suçluluğunun yoğun olduğu yerlerden başlayarak yeni çocuk mahkemeleri kurulacak; çocukların tutukluluk ve hükümlülük dönemlerini yetişkinlerden ayrı ortamlarda geçirmelerini sağlamak üzere çocuk tutukevi ve çocuk islahevi sayıları artırılacaktır.

844. Çocukların çalışmasını önlemek için eğitim imkanlarından yararlanmayı engelleyen nedenler ortadan kaldırılacak, çağ nüfusun tamamının zorunlu temel eğitim sürecinde kalmaları sağlanacak ve mesleki eğitime talep artırıcı bir eğitim sistemi oluşturulacaktır. Çocukların uzun dönemde çalışma hayatından tamamen çıkarılmaları sağlanacaktır.

845. Çocuğa hizmet götüren ilgili kuruluşlarda çocuk konusunda yeterli sayı ve nitelikte uzman personel istihdamı sağlanacaktır.

846. Mahalli idarelerin; çocuklara yönelik merkezler oluşturarak, çocukların kültür, sanat, spor, folklor, okuma ve araştırma alışkanlığı kazandırıcı faaliyetlere yönelmelerini sağlayıcı programlar hazırlamaları ve özel sektörün de bu alana yatırım yapmaları teşvik edilecek, bu merkezlerde uzman personel istihdamı sağlanacaktır.

847. Çocuklar iletişim araçlarının zararlı etkilerinden korunacak; televizyon kuruluşlarının şiddet, cinsellik ve istismar içeren, madde bağımlılığını, sigara kullanımını ve tüketimi özendirilen yayın ve programları çocukların izleyemeyeceği saatlerde yayınlamaları sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

848. Türk hukuk mevzuatı, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilecektir.

849. 2253 sayılı Kanunda değişiklik yapılarak, bu Kanunun uygulanması bakımından 18 yaşına kadar herkes çocuk olarak kabul edilecek, mevcut

çocuk mahkemeleri Kanununun öngördüğü yapıya kavuşturulacak ve 2253 sayılı Kanunda öngörülen çocuk gözlem ve kabul merkezleri kurulacaktır.

850. Çocukların çalışması ile ilgili esas ve usuller, uluslararası ilke ve standartlara uygun olarak düzenlenecektir.

7. SERBEST ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

851. Serbest zamanları değerlendirme faaliyetleri; merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla ve bireylerin kendileri tarafından yürütülmektedir. Kuruluşlar arasındaki eşgüdüm, alan, tesis, uzman personel ve finansman yetersizliği sorunları devam etmektedir.

852. Gençlerin serbest zamanlarında bilgiye ulaşması, beceri kazanmaları ve meslek edinmeleri gayesiyle eğitilmesi, sokak çocuklarının ve özürliülerin topluma kazandırılması konularındaki çabalar yetersiz kalmaktadır. Özellikle gecekondü kesiminde ve kırsal alanda beceri artırıcı ve meslek edindirici faaliyetlerle ilgili sorunlar giderilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

853. Zaman yönetimi ile birlikte düşünülmesi gereken serbest zamanların üretken, verimli ve katılımcı bir şekilde değerlendirilerek yaşamın bir parçası haline getirilmesi ve israf edilmemesi esastır.

854. Serbest zamanların değerlendirilmesinde kullanılacak kamu kesimine ait alan ve tesisler herkesin kullanımına sunulacaktır. Çocuklar, gençler, yaşlılar, ev hanımları, yalnız yaşayanlar ve özürliüler başta olmak üzere toplumun bütün kesimleri için serbest zamanların üretken, verimli ve katılımcı bir şekilde değerlendirilmesi için merkezi ve yerel yönetimler ile üniversitelerin altyapı ve insan gücü imkanları geliştirilecektir. Bu konuda sivil toplum örgütleri ve özel sektör desteklenecektir.

855. Serbest zamanların değerlendirilmesi kültürünün geliştirilmesi için yaygın ve örgün eğitim programlarından yararlanılacaktır. Çocukların erken yaşlarda sanat ve geleneksel el sanatları ile tanışmalarının sağlanması amacıyla Kültür Bakanlığının eşgüdümünde, projeler geliştirilecek ve uygulamaya konulacaktır.

856. Büyük kentlerin civarında oluşan yerleşim yerlerinde serbest zamanları değerlendirme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ortak mekanlar oluşturulacaktır.

III. KÜLTÜR

a) Mevcut Durum

857. Kültürel alt yapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt dışındaki tarihi ve kültürel varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım ve onarımı yönündeki faaliyetlere önem verilmiştir.

858. Kültür alanında nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, finansman ihtiyacının karşılanması ve gerekli koordinasyonun sağlanması ile ilgili yetersizlikler devam etmektedir.

859: Ülkemizde yıllardır devam eden terör ve yüksek enflasyon, kültür yapımız üzerinde telafisi güç tahribatlara yol açmış, yardımlaşma duygularını, ahlaki değerleri, inançları ve bütünüyle değerler manzumesini derinden sarsmıştır.

860. Yurtiçi ve yurtdışında bulunan kültür hazinelerimizin gereğince değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüş, bu eserlerin tespiti, bakımı, onarımı ve restorasyonu konusunda ilgili kuruluşların katılımı ile 1999 yılında kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır.

861. Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve yurt çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için yapılan çalışmalar sonucunda, yerel yönetimlerin de katkılarıyla açılan kütüphanelerle beraber mevcut kütüphane sayısı 1999 yılında 1.368'e, gezici kütüphane sayısı 68'e ulaşmıştır. Kütüphanelerdeki kitap sayısı ise 1998 yılında 13 milyonu aşmıştır. Ancak, kütüphanelerin çağdaş bir yapıya kavuşturulması yönündeki ihtiyaçlar önemini korumaktadır.

862. 1998 yılında 168 müze ve ziyarete açık 525 ören yeri bulunmakta olup, müzelerdeki eser sayısı 2,6 milyondur. Müzelerin güvenliklerinin sağlanması ve çağdaş müzecilik anlayışına uygun hizmet veren kurumlar haline getirilmesi için teknik ve idari yönden güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

863. 1999 yılında faal kültür merkezlerinin sayısı 40'a ulaşmıştır. Ancak kültür merkezleri ile ilgili işletme ve kadro sorunları devam etmektedir.

864. 1999 yılında yerleşik tiyatro sayısı 29'a ulaşmıştır. Ancak yerleşik tiyatroların yurt çapında yaygınlaştırılması ve yerli eser sayısının artırılması yönündeki çabalar yetersiz kalmıştır. Diğer taraftan, özel tiyatrolara devlet katkısı devam etmektedir.

865. 1999 yılı itibarıyla Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü sayısı 9'a ulaşmıştır. Bu alandaki çalışmalarda milli kültür birikimimizden daha çok yararlanılması yönündeki yaklaşım neticesinde, sergilenen eser sayısına paralel olarak yerli eser sayısında da gelişme sağlanmıştır.

866. Telif hakları alanında mevzuat ve denetim yetersizliği nedeniyle fikri haklar gereğince korunamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

867. Türk kültür değerlerinin ve mirasının korunması, zenginleştirilmesi ve gelecek nesillere geliştirilerek aktarılması esastır.

868. Milli değerlerin pekişmesi ve güçlü bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için her kademede verilen eğitimin muhtevasında tarih, sanat ve kültür birikimini ve bilincini geliştirici düzenlemeler yapılacaktır.

869. Anaokullarından başlayarak eğitimin bütün kademelerinde, Türkçe'nin güzel kullanımını gerçekleştirecek müfredat programları uygulanacaktır.

870. Türk dili araştırmalarına önem ve öncelik verilecektir. Türkçe'nin bilim, sanat, ticaret, tele-iletişim ve uluslararası çalışma dili olarak geliştirilmesinin şartları oluşturulacaktır.

871. Türkçe köken bilgisi (etimolojik) sözlük çalışması başlatılacaktır.

872. Türk dili ve kültürünün bütün unsurlarının tespiti ve tasnifi amacıyla, Türkçe konuşulan ülke ve topluluklara yönelik araştırmalara önem verilecek, iktisadi ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi hedefi doğrultusunda, öncelikle Türkçe'nin bütün lehçeleriyle anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için çalışmalar yapılacaktır.

873. Başta Türk Cumhuriyetleri ve AB ülkelerinde olmak üzere yurtdışında Türk Kültür Merkezleri açılacak ve Türkiye Türkçesi öğretimi için gerekli imkanlar hazırlanacaktır.

874. Türk kültürünün çevre kültürler için cazibe merkezi haline gelmesi sağlanacak, bu çerçevede Türk Cumhuriyetleri ve toplulukları ile kültürel işbirliği çalışmalarına hız verilecektir.

875. Türk ilim, kültür ve düşünce tarihinin ortaya çıkarılması amacıyla bir araştırma başlatılacaktır.

876. Kültür alanında vakıfların ve kar amacı gütmeyen kurum ve derneklerin desteği artırılacak ve özel sektörün katılımı sağlanacaktır.

877. Yok olmakta olan yerel sanat ve zanaatların korunması, sosyal ve ekonomik fayda sağlanması, bunların yozlaştırılmadan yeniden üretimine ve pazarlanmasına yönelik modellerin araştırılması ve bu konuda yerel inisiyatiflerin yönlendirilmesi için projeler geliştirilecektir.

878. Kùltür varlıklarımızın korunması için halkın ve kamu görevlilerinin bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışmalarını yaygınlaştırılacak ve eski eser kaçakçılığı önlenecektir.

879. Doğal ve kültürel varlıkların bir bütün olarak korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla korunması gerekli varlıklara ait çeşitli kişi ve kurumların elinde bulunan bilgi, belge ve görüntü dökümanın bir araya getirilip muhafaza edilmesi ve kullanıcıların erişimine sunulması sağlanacaktır.

880. Türk sinemasını günün koşullarına uygun çağdaş yapıya kavuşturulacaktır. Özel sektörün katılımının teşvik edilmesi, ihtiyaç duyulan yönetmen, senarist ve oyuncu yetiştirilmesi sağlanacaktır.

881. Geleneksel Türk sanatlarının ve folklorünün korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması sağlanacak, bütün sanat faaliyetleri desteklenecektir.

882. Kùltür ve sanatta özgün düşünce ve eser üretimi özendirilecek, kùltür hayatına katkısı bulunanlar ve sanatçılar desteklenecektir.

883. Çocuk kitapları ve çizgi film üretimi için bir program geliştirilerek uygulamaya konulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

884. Korunması gerekli kùltür varlıklarına ait bilgi, belge ve görüntü dökümanın bir araya getirecek Türk Kùltürü Arşiv ve Dökümantasyon Merkezi kurulması ile ilgili hukuki ve kurumsal düzenleme yapılacaktır.

885. Kùltür Bakanlığının kuruluş ve görevleri hakkındaki KHK'de, Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğünün yeniden teşkilatlanması ve Kùltür Merkezleri ile ilgili kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

886. Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu günün şartlarına uygun hale getirilecektir.

887. Yurt dışında bulunan tarihi Türk eserlerinin bakım-onarım ve restorasyonu ile ilgili hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

888. Yurtiçi ve yurtdışındaki vakıf eserlerinin bakım, onarım ve kullanımının sağlanabilmesi amacıyla hukuki, idari ve mali düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

IV. SOSYAL REFAHIN ARTIRILMASI

1. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

a) Mevcut Durum

889. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin derecesini göstermek için kullanılan ölçütlerin başında yer alan Gini katsayısının, 1987 yılında 0,43 iken, 1994 yılında 0,49'a yükselmiş olması, Türkiye'de gelir dağılımı dengesizliğinin artarak devam ettiğini göstermektedir.

890. Türkiye genelinde gelir dağılımında gözlenen olumsuz gelişme esas itibarıyla kentsel yerlerde meydana gelen bozulmadan kaynaklanmaktadır. 1987 ve 1994 yılları arasında, kırsal kesim gelir dağılımında önemli bir değişim gözlenmezken, kentsel yerlere ilişkin Gini katsayısı 0,44'den 0,51'e yükselmiştir.

891. Aynı dönemde, hanehalklarının yüzde 20'lik gelir grupları itibarıyla dağılımı dikkate alındığında, Türkiye genelinde en yoksul yüzde 20'lik hanehalkı grubunun gelir payı 1987 yılında yüzde 5,24 iken 1994 yılında yüzde 4,86'ya düşmüştür. En zengin yüzde 20'lik grubun payı bu yıllar arasında yüzde 49,9'dan yüzde 54,9'a yükselmiştir. Kırsal yerlerdeki hanehalklarının gelir paylarında önemli bir değişim olmazken, kentsel yerlerdeki ilk dört grubun gelir payları azalmış, sadece en zengin yüzde 20'lik hanehalkı grubunun payında ciddi bir artış meydana gelmiş ve bu grubun payı yüzde 50,9'dan yüzde 57,2'ye çıkmıştır.

892. Aynı yıllar itibarıyla, bölgesel Gini katsayılarında meydana gelen değişimler dikkate alındığında, Marmara-Ege, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde gelir dağılımının daha eşitsiz hale geldiği görülmektedir. Buna karşılık, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde gelir eşitsizliği azalırken, İç Anadolu bölgesinde önemli bir değişim meydana gelmemiştir.

893. En zengin ve en yoksul yüzde 20'lik hanehalkı grubunun elde ettikleri gelirlerin birbirine oranı kırsal yerlerde 9,2'den 8,5 kata düşerken, kentsel yerlerde 9,4'den 11,9 kata, Türkiye genelinde 9,6'dan 11,2 kata çıkmıştır.

894. Gelir dağılımında kentsel yerlerde ortaya çıkan bozulmanın yanısıra, kent ve kır arasındaki kişi başına gelir farklılıkları artmıştır. Söz konusu dönem itibarıyla, kentsel yerlere ilişkin kişi başına gelirin kırsal yerlerdekine oranı 1,61'den 1,92'ye çıkmıştır.

895. Faktör gelirlerinin dağılımı incelendiğinde, 1995 yılında yüzde 22,2 olan işgücü ödemelerinin payının 1998 yılında yüzde 25,5'e ve tarım gelirlerinin payının yüzde 12,1'den yüzde 14,3'e yükseldiği, kar, faiz ve kira gelirlerinin toplamından oluşan diğer gelirlerin payının ise yüzde 49,5'den yüzde 43,4'e düştüğü görülmektedir. İşgücü ödemelerinin payında meydana gelen artış, aynı dönem içerisinde ücretli kesimin istihdam içerisindeki payının

yüzde 39,5'den yüzde 43,6'ya yükselmesi ve ücret gelirlerinde ortaya çıkan reel artışlardan kaynaklanmıştır. Tarım gelirlerinde gözlenen artış ise, tarım kesiminde çalışan işgücünün istihdam içindeki payının yüzde 46,8'den yüzde 42,3'e düşmüş olmasına karşın, çiftçinin eline geçen fiyatlardaki reel artışların etkisiyle meydana gelmiştir.

896. 1995-1998 döneminde Marmara Bölgesi en yüksek, Doğu Anadolu Bölgesi ise en düşük kişi başına gelir değerlerine sahip bölgeler olmuşlardır. İller itibarıyla GSYİH'dan alınan paylar incelendiğinde, dönem boyunca en yüksek gelir payına sahip beş il olan İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa'nın Türkiye nüfusu içindeki payı yüzde 31 iken, GSYİH'dan aldıkları payların toplamı ortalama yüzde 45 düzeyinde gerçekleşmiştir.

897. 1998 yılı itibarıyla Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 3.176 dolar iken, en yüksek kişi başına gelire sahip il 7.501 dolar ile Kocaeli, en düşük kişi başına gelire sahip il ise 827 dolar ile Ağrı olmuştur.

898. 1999 yılı itibarıyla tarım sektörünün GSYİH içindeki payı yüzde 15, istihdam edilen işgücü içindeki pay ise yüzde 45,1'dir. Tarım sektöründe çalışanların önemli bir bölümünü oldukça düşük bir verimlilikle kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kesimler oluşturmaktadır.

899. Türkiye'de, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan minimum gıda harcama düzeyine sahip bulunamama durumu olarak tanımlanabilen mutlak yoksulluk oranı 1994 yılı itibarıyla yaklaşık yüzde 8'dir. Gıda ve diğer tüketim ihtiyaçlarını bir bütün olarak dikkate alan temel gereksinimler yaklaşımına göre yoksulluk riski altında bulunan nüfusun oranı yüzde 24 civarındadır. Mutlak yoksulluk oranı kırsal ve kentsel yerler için sırasıyla yüzde 11,8 ve yüzde 4,6 iken, temel gereksinimler bakımından yoksulluk riski altında bulunan nüfusun oranı kırsal yerler için yüzde 25,4 ve kentsel yerler için yüzde 21,7'dir.

900. Mutlak yoksul durumunda bulunan nüfusun yüzde 95'i, eğitim düzeyi ilkökul ve altında eğitim alanlar ile okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.

901. Ücretsiz aile işçileri, çalışan kesimdeki yoksullar içinde yüzde 50 pay ile en büyük yoksul grubunu oluşturmaktadır. Bu kesimi, yüzde 24,7 ile kendi hesabına çalışanlar ve yüzde 16,6 ile yevmiyeli işçiler izlemektedir.

902. İktisadi faaliyet koluna göre, yoksul nüfus içinde yüzde 73,5 pay ile tarım ve ormancılık ile uğraşanlar en büyük yoksul grubu oluşturmaktadır.

903. Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilmiş olan İnsani Gelişmişlik Endeksine göre Türkiye, dünya sıralamasına göre 1995 yılında 69'ncü iken, 1999 yılında 86'ncı sıraya gerilemiştir. Bu düzeyi ile orta insani gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasında yer almaktadır.

904. Enflasyon gelir dağılımını bozan en önemli faktörlerin başında gelmektedir.

905. Bütçe içerisinde, özellikle iç borç faiz ödemelerinin payının giderek büyük boyutlara ulaşması devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmıştır.

906. Ekonomik büyümeden sağlanan gelir artışından yoksul kesim yeterince yararlanamamaktadır.

907. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemi, yoksul kesimleri korumakta yetersiz kalmıştır.

908. İşsiz kalan kesimlere gelir güvencesi sağlayacak olan İşsizlik Sigortası Yasasının çıkarılmış olması olumlu bir gelişmedir.

909. Gelir vergisi tarifesinde yapılan değişikliklerle çalışan kesimler üzerindeki vergi yükü görel olarak hafifletilmiş olmasına rağmen, asgari ücretin vergi dışı bırakılması yönünde bir gelişme sağlanamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

910. Gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refah artışından toplumun bütün kesimlerinin adil pay alması esastır.

911. Ekonomik büyümeyi esas alan, mutlak yoksulluğu giderecek, görel yoksulluğu azaltacak ve yoksul kesimleri ortalama refah seviyesine yaklaştıracak iktisadi ve sosyal politikaların uyum içinde uygulanması temel ilkedir.

912. Transfer sistemi, yoksullar ve yoksullaşma riskiyle karşı karşıya bulunan gruplar lehine gelirin yeniden dağılımını sağlayacak bir yapıya kavuşturulacaktır.

913. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun verimliliğini artıracak ve tarımsal üretim yelpazesini zenginleştirecek mesleki yönlendirme programlarına ve projelere ağırlık verilerek, ilgili yöre halkının katılımı sağlanacaktır.

914. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesine özel önem verilecek ve yeni girişimcilerin ortaya çıkması teşvik edilecektir.

915. İşgücü piyasasına girişi kolaylaştıracak ve sektörler arası işgücü mobilitesini artıracak tedbirlere ağırlık verilecektir.

916. Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmak üzere, ekonomik yatırımlar yanında, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet yatırımlarına hız kazandırılacaktır.

917. Sosyal yardım ve hizmetlerin yoksul kesimlere daha etkin bir şekilde ulaştırılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, merkezi idare ile işbirliği içinde mahalli idarelerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının

yoksullukla mücadele programlarında daha etkili bir şekilde yer almaları teşvik edilecektir.

918. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin dar geliri ve yoksul kesimler için ulaşılabilir ve kullanılabilir olması sağlanacak, bu kesimlerin konut ihtiyacını gidermeye yönelik projeler teşvik edilecektir.

919. Yoksul kesimlere gıda güvencesi sağlayacak bir sistem geliştirilecektir. Ekonomik kriz ve doğal afet zamanlarında kitlelerin yoksulluğa düşmesini ve yoksul kesimlerin daha da yoksullaşmasını önleyici bir sistem oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

920. Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili araştırmaların daha sık aralıklarla ve düzenli olarak yapılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2. İSTİHDAM

a) Mevcut Durum

921. 1999 yılında toplam işgücü 23,2 milyona, toplam istihdam ise 21,5 milyona ulaşmış, VII.Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 1,3 civarında gerçekleşen istihdam artışı ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır.

922. İşsizlik oranı, küresel krizin ekonomiye yansımalarının ve makroekonomik istikrarsızlığın bir sonucu olarak son yıllarda yüzde 6 düzeyinde seyredirken 1999 yılında 1 puan artarak yüzde 7,3'e yükselmiş, işsizlik ve eksik istihdam nedeni ile atıl işgücü oranı ise yüzde 14,2'ye yükselmiştir.

TABLO: 20 - Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	1995	1999 ⁽¹⁾	2005
Sivil İşgücü	21.907	23.247	25.689
Sivil İstihdam	20.394	21.546	24.242
Tarım	9.538	9.709	8.727
Sanayi	3.111	3.284	4.322
Hizmetler	7.745	8.553	11.193
İşsiz	1.513	1.701	1.447
İşsizlik Oranı (yüzde)	6,9	7,3	5,6
Eksik İstihdam	1.474	1.601	1.672
Eksik İstihdam Oranı (yüzde)	6,7	6,9	6,5
İşsizlik+Eksik İstihdam Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (yüzde)	13,6	14,2	12,1

Kaynak: DIE, DPT.

(1) DIE Nisan 1999 Hanehalkı İşgücü Anketi

923. 1999 yılı itibarıyla toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın payı yüzde 45,1, sanayi istihdamının payı yüzde 15,2 ve hizmetler sektörünün payı

ise yüzde 39,7 olmuştur. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yüzde 5 civarında olan tarımsal istihdamın, ülkemizde yüksek düzeyde olması işgücü piyasası üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

924. İşgücü piyasasında ücretsiz aile işçilerinin çokluğu önemli bir sorun alanı oluşturmaya devam etmektedir. Ülke genelinde ücretsiz aile işçilerinin toplam istihdama oranı yüzde 28,4 iken, bu oran kadınlarda yüzde 64,2, erkeklerde ise yüzde 12,4 olmuştur. Tarım sektöründe ise çalışanların yüzde 57,8'i ücretsiz aile işçisi olup, bunun yüzde 74'ünü kadın işgücü oluşturmaktadır.

925. 1999 yılında kentlerdeki işsizlik oranı yüzde 11,7, kırsal kesimdeki işsizlik oranı ise yüzde 3,4 olmuştur. Kırsal kesimde işsizlik oranının düşük olması ücretsiz aile işçileri ile kendi hesabına çalışanların sayısının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimden kentlere yoğun bir göçün sürmesi herhangi bir beceriye sahip olmayan ücretsiz aile işçisi konumundaki kişilerin kentlerde işgücü piyasasına hiç girememesi veya işsiz kalmasına veya marjinal işlerde çalışmalarına ve kayıtdışılığın artmasına yol açmaktadır. Gençlerin işsizliği önem ve ağırlığını korumaya devam etmektedir. Eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranı kentlerde yüzde 30'a yaklaşmaktadır.

926. İşgücüne katılma oranı 1999'da yüzde 51,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 73,5, kadınlarda ise yüzde 31,1 olmuştur. Kentlerde işgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 69,4, kadınlarda yüzde 16,9 olarak gerçekleşmiş, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 79,0 kadınlarda ise yüzde 49,6 olmuştur. Sosyokültürel nedenlerle kentsel işgücü piyasasına katılımlarının düşük düzeyde kalması, kadınların genel işgücüne katılma oranının düşük düzeyde gerçekleşmesindeki önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır.

927. İstihdamın yüzde 79,1'i ortaokul ve ilkokuldan mezun olan veya herhangi bir okuldan mezun olmayanlar ile okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Bu durum, üretim ve verimliliğin artırılmasında işgücü niteliğinin yükseltilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

928. Aktif işgücü politikalarının yürütülmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede; istihdam hizmetlerinde etkinliği artırmak, özel istihdam bürolarının faaliyet göstermelerine imkan sağlamak, işsizler ile beceri düzeyi düşük işçilerin niteliklerinin artırılarak üretken istihdamda çalışmalarını teşvik etmek, meslek standartları sınav ve belgelendirme sistemi kurmak, mesleki danışmanlık sistemi kurmak, işgücü piyasası kararlarının oluşturulmasında etkinliği artırmak amacıyla başlatılan istihdam ve eğitim projesinin uygulanmasına devam edilmiştir.

929. İstihdam ve eğitim projesi çerçevesinde; İş ve İşçi Bulma Kurumunun personeli hizmet-içi eğitimden geçirilmiş, 81 bin işsiz için istihdam garantili beceri kazandırma kursları düzenlenmiş, mesleki danışmanlık sistemi kurulması, Türk meslekler sözlüğünün güncelleştirilmesi ve işgücü

enformasyon sisteminin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmış, 250 meslekte meslek standardı ve sınav soru bankası geliştirilmiştir.

930. İş ve İşçi Bulma Kurumunun piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılarak etkili bir şekilde faaliyet göstermesi ve meslek standartları sınav ve belgelendirmenin kurumsallaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

931. Üretken yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdam artışı sağlanacak ve işsizlik azaltılacaktır.

932. İstihdamın yapısı tarım dışı sektörler lehine değiştirilecek, ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücü yetiştirilecek, işgücünün bilgi çağının gerekleri doğrultusunda niteliği yükseltilecek ve işgücü piyasasında etkinlik artırılabilecektir.

933. İstihdamın artırılmasında ve işsizliğin azaltılmasında önem taşıyan ve sanayi sektörünün gelişmesine girdi vererek destek sağlayan KOBİ'lerin istihdam yaratma potansiyellerinden azami şekilde yararlanılacaktır. Bu amaçla küçük ve orta boy işletmeler ile bireysel girişimlere yönelik eğitim, proje, finansman, organizasyon, pazarlama ve teknoloji alanındaki destekler artırılacaktır.

934. Beyin göçünü önlemek amacıyla nitelikli işgücünün yurtiçinde istihdamını sağlayıcı tedbirler alınacaktır.

935. Özellikle gençlere, kadınlara ve özürülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici tedbirler alınacaktır. İşsizlik riskiyle karşılaşabilecek beceri düzeyi ve ücret seviyeleri oldukça düşük kişilerin işsiz kalmalarını önleyici ve niteliklerini artırmayı hedefleyen aktif ve pasif istihdam politikaları uygulanacaktır.

936. İşgücünün etkinliğinin artırılması amacıyla Meslek Standartları Sınav ve Belgelendirme Sistemi oluşturulacaktır.

937. Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine ve kentlerde ev kadınlarına ve gençlere yönelik olarak katma değer yaratıcı projeler geliştirilecektir.

938. Yeni ve diğer standart dışı çalışma biçimlerinin ülke şartları ve uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemeye kavuşturulması ile istihdam artışı sağlanacaktır.

939. AB'ye uyum çerçevesinde teknolojik gelişmeye paralel olarak işgücünün niteliğinin yükseltilmesi yoluyla istihdamın gelişme potansiyeli güçlendirilecektir.

940. 2005 yılında toplam işgücünün 25,7 milyon kişiye, toplam istihdamın 24,2 milyon kişiye ulaşacağı ve işsizlik oranının ise yüzde 5,6 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

941. İş ve İşçi Bulma Kurumunun çağdaş istihdam hizmetlerini yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılması ve özel istihdam bürolarının kurulmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

942. Meslek Standartları Sınav ve Belgelendirme Kurumu kurulmasına ilişkin yasal düzenleme yapılacaktır.

3. ÇALIŞMA HAYATI

a) Mevcut Durum

943. Çalışma hayatı mevzuatının, AB'ye uyum şartlarını da dikkate alarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) normlarına uygun hale getirilmesi amacıyla, onaylanmış ILO Sözleşmelerinin mevzuata yansıtılması çalışmaları sürdürülmüş ve 1999 yılı sonu itibarıyla onaylanmış ILO Sözleşmesi sayısı 39'a ulaşmıştır. Toplam 11 ILO Sözleşmesinin onaylanması çalışmaları devam etmektedir. Anayasa ve 2821 sayılı Sendikalar Kanununda yapılan değişiklikler, onaylanmış sözleşmelerin iç mevzuata yansıtılması çalışmalarının en önemlilerini oluşturmuştur.

944. Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu çıkarılamamıştır.

945. Ekonomik ve Sosyal Konsey, kesimler arasında sosyal diyalogun geliştirilmesinde önemli bir rol oynamış, ancak Konsey'in teşkilat kanunu çıkartılamamıştır.

946. İşgücü piyasasında esnekliği artıracak, yaygınlaşan yeni çalışma biçimlerini düzenleyecek, ülke şartlarına ve uluslararası standartlara uygun mevzuatın oluşturulması gereği devam etmektedir.

947. Sendika üyesi işçi sayısında yüzde 13 dolayında bir artış olmasına karşın, toplu sözleşme sistemi kapsamındaki işyeri ve işçi sayılarında düşme eğilimi gözlenmektedir. Yeni çalışma biçimlerinin düzenlemeye kavuşturulmasına, endüstriyel ilişkiler tabanının genişlemesi anlamında da ihtiyaç bulunmaktadır.

948. 4325 ve 4369 sayılı Kanunlarla ücretlilerin vergi yüklerinin ve işverenlerin işgücü maliyetlerinin düşürülmesine, 4447 sayılı Kanunla kayıtdışılığı önleyici yeni önlemlerin alınmasına ve 4421 sayılı Kanunla nispi olmayan para cezalarının artırılmasına ve cezaların her yıl yeniden değerlendirilmesinde artışına imkan sağlanmış olmasına rağmen, ücretli kesimdeki kayıt dışı çalışmaların endüstriyel ilişkiler ve işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri devam etmektedir.

949. Endüstriyel ilişkilerde taraflar arasında sosyal diyaloga dayalı düzen büyük ölçüde sağlanmış olup, grev ve lokavt uygulamaları nedeniyle kaybedilen işgünü sayıları düşük düzeydedir. Zorunlu tahkim uygulaması çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Teşmil uygulamasından, haksız rekabeti önleyici ve toplu sözleşme sistemini yaygınlaştırıcı şekilde daha fazla yararlanmak gerekmektedir.

950. Kamu kesimi toplu sözleşmelerinde tek sayıyla biten yıllarda aşırı yoğunlaşma sürmektedir.

TABLO : 21 - İşgücü Maliyetleri ve Net Ele Geçen Ücretler Reel Endeksleri

(1995=100)

Ücretli Grubu	1999	
	İşgücü Maliyeti ⁽¹⁾	Net Ele Geçen Ücret
Kamu İşçisi Ücreti	141	127
Özel Kesim İşçi Ücreti	149	130
Memur Maaşı	151	129
Asgari Ücret ⁽¹⁾	182	166

Kaynak : DPT

(1) 16 ve üstü yaş için sanayi ve hizmetler kesimi yıllık ortalama asgari ücretlidir.

951. 1998 yılındaki vergi reformu düzenlemesi ile ücretlerin vergi yükü azaltılmıştır. Makroekonomik Programda ücret artış sisteminin geriye dönük endeksleme yerine ileriye dönük endekslemeye dönüştürülmesi öngörülmüş olup, memur maaş artışında ve asgari ücret tespitinde bu yöntem uygulanmıştır. 1995-1999 döneminde net ele geçen ortalama aylık asgari ücret yüzde 66, işçinin ortalama aylık net ele geçen ücreti kamu kesiminde yüzde 27, özel kesimde yüzde 30 ve memurun net ortalama aylığı yüzde 29 oranında reel iyileşme göstermiştir.

952. Devlet memuriyetine merkezi sınavla giriş uygulaması 1999 yılında başlatılmıştır.

953. Kamu istihdamı açısından büyük önem taşıyan Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarında norm kadro çalışmalarında önemli gelişmeler sağlanmış olmakla birlikte, bu çalışmaların kamu kesiminin bütününe yaygınlaştırma gereği sürmektedir.

954. Kamu istihdamındaki kamaşayı ve ücret adaletsizliğini giderecek devlet personel rejimi reformu gerçekleştirilememiştir.

955. Ücretliler arasındaki gelir dengesizliklerini giderme, istihdamı geliştirme, büyüme ve yeni çalışma biçimleri dikkate alınarak ücretlerin iş, liyakat, verim, kıdem ve kariyerin karşılığı olarak adil bir sistemle belirlenmesi, iş analiz ve değerlendirmesi sisteminin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi önemini korumaktadır.

956. Tarım ve orman işçilerini kapsayacak ayrı bir Tarım İş Kanunu çıkartılamamıştır.

957. Sendikaların mesleki eğitim tesisi yaptırmalarına ve doğal afet bölgelerinde, üyelik şartı aranmaksızın konut, sağlık ve eğitim tesisi yapmalarına imkan tanınmıştır.

958. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatı esnekliğe kavuşturulamamış ve iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri yeniden yapılandırılmamıştır.

959. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı dahil olmak üzere, işgücü piyasası ve çalışma hayatı ile ilgili kurumların yeniden yapılandırılması zorunlu hale gelmiştir.

960. İşgücü piyasası enformasyon sistemi ve veri tabanının güçlendirilmesi ve kurumsallaşma eksikliklerinin giderilmesi, Ücretliler Tüketici Fiyat Endeksinin oluşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

961. Yabancıların çalışmasına ilişkin mevzuatın dağınıklıktan kurtarılması ve değişen koşullara göre yeniden düzenlenmesi gerçekleştirilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

962. Ekonomik büyüme ile çalışanların uygar çalışma ve yaşama koşulları arasındaki bağı sağlıklı şekilde geliştirmek esastır.

963. Çalışma hayatı mevzuatının, ILO ve AB norm ve standartları başta olmak üzere, uluslararası norm ve kurallara uygunluğu sağlanacaktır.

964. Kadınlar, çocuklar ve sakatlar başta olmak üzere, çalışma hayatında özel ilgiye muhtaç gruplara gerekli özen gösterilecektir.

965. Katılımcı sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları güçlendirilecektir.

966. İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu esneklikler sağlanacak, işgücü piyasasında kayıt dışı çalışma önenecek ve yeni çalışma biçimleri düzenlenecektir.

967. Esas ücret/yan ödeme paritesini esas ücret ağırlıklı kırlma politikaları sürdürülecek, verimliliğe dayalı ücret sistemlerine geçiş sağlanacaktır.

968. İş sağlığı ve güvenliği önlemleri geliştirilecek, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ölçüm, meslek hastalıklarının ortaya çıkartılması, işyeri hekimi, danışmanlık, eğitim hizmetleri, meslek hastalıkları hastaneleri, denetim v.b. hizmetler yeniden yapılandırılacak ve geliştirilecektir.

969. Sendikaların eğitim ve araştırma faaliyetleri desteklenecektir.

970. İşgücü piyasasında kurumsallaşma ve yeniden yapılanma gerçekleştirilecektir.

971. İşgücü piyasası ve çalışma hayatı veri tabanı güçlendirilecek, ulusal veri tabanı ile ilişkili veri üreticisi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarına destek verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

972. Yeni çalışma biçimlerine yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.

973. Tarım İş Kanunu çıkartılacaktır.

974. Çalışma mevzuatı ve 2821 ve 2822 sayılı Kanunlar başta olmak üzere sendikal haklar mevzuatı çağdaş gelişmelerin ışığı altında yenilenecek, kamu çalışanlarının sendikal haklarına ilişkin yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.

975. Ekonomik ve Sosyal Konseyin teşkilat ve görevlerine ilişkin kanun çıkartılacaktır.

976. Sosyal diyalog ve çoklu danışma mekanizmaları ile ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

977. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatı, AB ve ILO normları dikkate alınarak yenilenecek ve sosyal tarafların da yer alacağı İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu oluşturulacaktır.

978. Kamu yönetimindeki ve işgücü piyasasındaki gelişmeler çerçevesinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yeniden yapılandırılacaktır.

979. İşgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulu süreklilik gösteren bir yapıya kavuşturulacaktır.

980. Norm kadro çalışmaları ve devlet personel rejimi reformu tamamlanacaktır.

981. Yabancıların çalışmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenecektir.

4. SOSYAL SİGORTA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

982. 1999 yılında sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 91,0 ve sağlık hizmetleri bakımından sosyal sigorta kapsamındaki nüfus oranı, yüzde 86,4'dür. Toplam sivil istihdamın yaklaşık yarısı aktif sigortalı olarak sosyal sigorta programları kapsamında bulunmaktadır.

983. Ülkemizde aktif sigortalılar ile pasif sigortalılar arasındaki denge olumsuz yönde gelişmesini sürdürmüş ve 1995-1999 döneminde sosyal sigorta sistemine prim ödeyen aktif sigortalı sayısı yüzde 19, pasif sigortalı sayısı yüzde 33,6 oranında artmıştır. 1999 yılında ortalama 2,16 aktif sigortalıya bir pasif sigortalı düşmektedir. Pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı Emekli Sandığında 1,69, Bağ-Kur'da 2,60 ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nda (SSK) 2,21 olarak gerçekleşmiştir. İsteğe bağlı sigortalılar hariç tutulduğunda SSK'da pasif sigortalı başına düşen aktif sigortalı sayısı 1,92'dir.

984. 1999 yılında prim tahsilat oranı SSK'da yüzde 84,5, Bağ-Kur'da ise, yüzde 56,0 olarak gerçekleşmiştir. SSK 'da aktif sigortalıların yaklaşık yüzde 35'i için prime esas kazancın alt sınırından prim ödenmektedir. Prime esas kazancın üst sınırı üzerinden çalıştığı beyan edilen işçilerin tüm sigortalılar içindeki payı ise, yaklaşık yüzde 15'tir.

985. 1995-1999 döneminde ortalama emekli aylıkları reel olarak, Emekli Sandığında yüzde 28,4, SSK'da yüzde 29,5 ve Bağ-Kur'da yüzde 91,0 artmıştır.

986. Aktüeryal dengeleri bozulan sosyal sigorta kuruluşlarına 1999 yılında Bütçeden yapılan transferler, Emekli Sandığında, faturalı ödemeler ve ek karşılıklar hariç, 504 trilyon lira, SSK'da 1.105 trilyon lira ve Bağ-Kur'da ise 610 trilyon lira olmak üzere, toplam 2.219 trilyon liraya ulaşmıştır. Yapılan toplam transferlerin GSMH'ya oranı yüzde 2,8 olarak gerçekleşmiştir.

987. Sosyal sigorta sistemini aktüeryal dengeleri dikkate alarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak ve mevcut sorunları çözümlenmek amacıyla, 1999 yılı Eylül ayında 4447 sayılı Yasa yürürlüğe girmiştir. Yasa ile, belirli bir geçiş süresi çerçevesinde, halihazırda sisteme dahil olanlar için emeklilik yaşı, kadınlarda 52'ye, erkeklerde 56'ya, sisteme yeni girenler için ise, kadınlarda 58'e, erkeklerde 60'a yükseltilmiştir. Emekliliğe hak kazanabilmek için gerekli asgari prim ödeme süresi artırılmış, ortalama emekli aylığı bağlama oranı aşağı çekilmiş, emekli aylığının hesaplanmasındaki referans dönemi tüm çalışma hayatı olarak belirlenmiş, SSK ve Bağ-Kur'da emekli maaşı artışları TÜFE'ye bağlanmış ve prime esas kazancın tavanı yükseltilmiştir.

988. 4447 sayılı Yasa ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 2. Maddesinde belirtilen sigortalılar ile aynı Kanunun geçici 20. Maddesine tabi sigortalılar ve müteakabiliyet esasına dayalı olarak yapılan anlaşmalara göre çalışan yabancı işçilere, işsiz kalmaları halinde, işsizlik ödeneği verilmesi, hastalık ve analık sigortası primlerinin ödenmesi, yeni bir iş bulunması ile meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi hizmetlerinin verilmesi amacı ile işçi, işveren ve devletin ödedikleri primler ile finanse edilen işsizlik sigortası programı ihdas edilmiştir.

TABLO: 22 – Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

(Bin Kişi)

KURULUŞLAR	1995	1999
I. EMEKLİ SANDIĞI TOPLAMI	7.185	8.434
1. Aktif Sigortalılar	1.880	2.118
2. Aylık Alanlar	952	1.257
3. Bağımlılar ⁽¹⁾	4.352	5.059
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,97	1,69
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,82	2,98
II. SOSYAL SİGORTALAR KURUMU TOPLAMI	28.726	36.367
1. Aktif Sigortalılar	4.411	5.858
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar ⁽²⁾	981	901
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	253	194
4. Aylık Alanlar	2.338	3.149
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	20.743	26.266
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,41	2,21
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	4,09	4,23
III. BAĞ-KUR TOPLAMI	11.833	13.876
1. Aktif Sigortalılar	1.791	1.940
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	82	264
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	796	861
4. Aylık Alanlar	881	1.180
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	8.283	9.632
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	3,03	2,60
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,43	3,53
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI	291	333
1. Aktif Sigortalılar	71	79
2. Aylık Alanlar	52	59
3. Bağımlılar ⁽¹⁾	168	195
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,36	1,35
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	3,11	3,22
V. GENEL TOPLAM	48.035	59.010
1. Aktif Sigortalılar	8.153	9.994
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	1.063	1.166
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1.049	1.055
4. Aylık Alanlar	4.223	5.644
5. Bağımlılar ⁽¹⁾	33.546	41.152
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	2,43	2,16
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,68	3,83
VI. SAĞLIK HİZMETLERİ BAKIMINDAN SOSYAL SİGORTALAR KAPSAMI ⁽³⁾	41.668	56.017
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI ⁽⁴⁾	61.075	64.851
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	78,8	91,0
IX. SAĞLIK SİGORTASI KAPSAMINDAKİ NÜFUS ORANI (Yüzde)	68,3	86,4

Kaynak: Emekli Sandığı, SSK, Bağ-Kur, DPT.

¹ Tahmin.² Topluluk sigortası ve isteğe bağlı sigortalıların bağımlıları sigorta kapsamında değerlendirilmiştir.³ 1479 ve 2926 sayılı kanunlara tabi aktif ve pasif sigortalılar ile bunların bağımlıları sağlık sigortası kapsamında değerlendirilmiştir.⁴ 1997 yılında yapılan nüfus tespiti sonuçlarına dayalı geçici nüfus tahminleridir.

989. 4447 sayılı Yasa ile önemli düzenlemeler getirilmiş olmakla birlikte, sosyal sigorta kuruluşlarının çağdaş sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılması süreci tamamlanamamıştır. Sosyal sigorta kuruluşları arasında sigorta programları açısından önemli farklılıklar devam etmektedir.

990. Bazı kamu kurumları ve özel şirketler tarafından kurulan munzam sosyal güvenlik sandıklarında; hukuki altyapı, istatistiki bilgi eksikliği, denetim yetersizliği ve vergi konularındaki sorunlar giderilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

991. Sosyal sigorta risklerini asgari düzeyde karşılayan kamu sigorta programlarının bütün nüfusu kapsayacak şekilde genişletilmesi temel amaçtır.

992. Sosyal sigorta sistemi kapsamındaki aktif sigortalı nüfus artırılacak ve kayıtdışı istihdam önlenecektir. Bu çerçevede istihdam kapsamındaki aktif sigortalı nüfusun sivil istihdama oranı yüzde 65'e ulaşacaktır.

993. Sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliği artırılacak, norm ve standart birliğini sağlamak için temel esaslar belirlenecek, gelirleri artırıcı ve giderleri azaltıcı düzenlemeler yapılacaktır.

994. Sosyal sigorta kuruluşlarının yasalarla belirlenmiş olan fon yönetim alanları ve esasları, güncel portföy yönetimi şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

995. Sigorta hizmetleri, nimet-külfet dengesi içinde kurumların aktüeryal yapılarını bozmadan kendi finansman kaynaklarından karşılanacak ve prim karşılığı olmayan ek yükümlülükler getirilmeyecektir.

996. Ödenmeyen primler ile gecikme zammı affına ve sigortasız hizmetlerin borçlanma yoluyla sigortalanmasına imkan verilmeyecektir.

997. Uzun vadeli sigorta programları ile kısa vadeli sigorta programları ve sağlık sigortası programı ile sağlık hizmeti sunumu birbirinden ayrılacaktır.

998. Emekli Sandığı sigortacılık ilkelerine göre yeniden yapılandırılacak ve sigortacılık faaliyetleri dışındaki görevleri ilgili kurumlara devredilecektir.

999. Ekonomik ve teknolojik gelişmelere uygun olarak fiili ve itibari hizmet süreleri yeniden düzenlenecektir.

1000. İşsizlik sigortası programı etkin bir şekilde uygulanacak ve oluşacak fonlar fon yönetimi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

1001. Sosyal sigorta kuruluşlarının teknolojik ve işgücü nitelikleri iyileştirilecektir. Sigortalıların hak ve yükümlülüklerinin takibinde bütün sosyal sigorta kuruluşları için akıllı kart uygulamasına geçilecektir.

1002. Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. Maddesine göre kurulan ve sosyal güvenlik hakları sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların sigortacılık esasları çerçevesinde çalışmasını sağlamak amacıyla, etkin denetim uygulanacaktır.

1003. Bireysel emeklilik sigorta programları, uzun vadeli sosyal güvenlik politikası kapsamında, gönüllülük esasına dayanan, devletin denetiminde, özerk, mali sektör içinde örgütlenen, teşvik sistemleri ile donatılan, kayıt dışı çalışmayı önleyici, zorunlu sigorta sistemini destekleyen ve tamamlayan bir fonksiyona sahip olacak şekilde uygulamaya konulacaktır.

1004. Özel sağlık ve hayat sigortaları mevcut sosyal sigorta sistemine ilave ve isteğe bağlı bir sistem olarak desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1005. Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur'un idari ve mali yapılarının yeniden düzenlenmesi ile norm ve standart birliği sağlanması amacıyla gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

1006. İşsizlik sigortası programının etkin bir şekilde uygulanması ve oluşacak fonların fon yönetimi ilkeleri çerçevesinde işletilmesine yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

1007. Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. Maddesine tabi sandıklar ile sosyal güvenlik hakkı sağlayan vakıf statüsündeki kurum ve kuruluşların sigortacılık esasları çerçevesinde çalışması ve etkin bir şekilde denetlenmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1008. Geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik politikası çerçevesinde, sosyal sigorta sistemini destekleyecek tamamlayıcı bireysel emeklilik sigorta programlarına ilişkin mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

5. SOSYAL HİZMETLER VE YARDIMLAR

a) Mevcut Durum

1009. Uzun süredir artan kentleşme, g olgusu, yüksek enflasyon, gelir dağılımının bozulması, yoksulluk ve aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç artmaktadır. Sosyal hizmetlerin yürütülmesinde, dağınık kurumsal ve finansal yapılanma, kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır.

1010. Sosyal Hizmetler ocuk Esirgeme Kurumu tarafından 1999 yılında 11.300 kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

1011. 1999 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan sağlık, eğitim ve muhtelif yardımlar adı altında ve deprem

nedeniyle muhtaç durumdaki yaklaşık 1,4 milyon kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

1012. 1999 yılı itibarıyla 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanması ilişkin 2022 sayılı Kanun uyarınca yaşlılık, malullük, sakatlık kategorisinde 937.878 kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

1013. 1999 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 38 imarethanede 10.175 muhtaç kişiye yemek verilmiş, 1.200 muhtaç ve özürli vatandaşa her ay 30.800 bin lira sosyal yardım yapılmış ve 62 öğrenci yurdunda 12.394 öğrencinin barınma ihtiyacı karşılanmıştır.

1014. 1999 yılı itibarıyla açılan Toplum Merkezi sayısı 28'e ulaşmıştır.

1015. 1999 yılında Marmara, Bolu ve Düzce depremleri, sosyal hizmet ve sosyal yardım kurumlarına ve bunların hizmetlerine olan ihtiyacın önemini ortaya koymuştur. Mevcut sosyal yardım ve hizmet kurumlarının kapasiteleri bu felaketler karşısında yetersiz kalmıştır.

1016. 1999 yılı sonu itibarıyla ödeme gücü olmayan vatandaşların tedavi giderlerinin karşılanması amacıyla verilen Yeşil Kart sayısı 8,7 milyona ulaşmıştır.

1017. Ekonomik yoksunluk içinde bulunan ve sosyal yardıma ihtiyacı olan gruplara aynı ve nakdi yardım yapan veya hizmet sunan kurum ve kuruluşlar arasında ortak bir kriter ve hizmet standardı oluşturulamamıştır.

1018. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde kurumda bakım uygulamasından aile içi bakıma geçiş olmakla birlikte, özellikle büyük kentlerde bu konudaki yetersizlikler sürmektedir.

1019. Sosyal hizmet ve yardımlardan faydalanacak nüfus gruplarına ilişkin bilgi yetersizliğini gidermek amacıyla başlatılan veri tabanı oluşturma çalışmaları devam etmektedir.

1020. 1999 yılında Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 sayılı ILO Sözleşmesi onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

1021. 1997 yılında 571 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özürüleri İdaresi Başkanlığı kurulmuş, 572 ve 573 sayılı KHK'lerle de özürüleri istihdamı ve eğitimleri konusunda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

1022. Ülkemizin sosyoekonomik gelişmesine paralel olarak gelişme gösteren sanayileşme, kentleşme ve aile yapısında meydana gelen değişimler ve 60 ve üstü yaş grubunda yavaş da olsa görülmeye başlayan nüfus artışı, huzurevi ve yaşlı danışma merkezlerinin açılmasını, bu kesime yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılarak sürdürülmesi ihtiyacının önemini ortaya koymaktadır.

1023. Gönüllü katkı ve bağışların yönlendirilmesindeki etkinlik sınırlı kalmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1024. Yoksulluğun azaltılması ve muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin sosyal koruma sağlanması, sosyal hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine yaygın, etkili ve sürekli bir şekilde ulaştırılması esastır.

1025. Sosyal hizmet ve yardım sağlayan kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği sağlanacaktır.

1026. Sosyal yardım ve hizmetler, hedef kitlelere daha etkin bir hizmet sunmak amacıyla yeni bir sisteme kavuşturulacaktır.

1027. Belirlenecek kriterler çerçevesinde yoksul ailelere yardım yapılacak, bu çerçevede mevcut uygulamalar yeniden gözden geçirilecektir.

1028. Sosyal koruma bilgi sistemi oluşturulacak, sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanacak kesimler objektif şekilde belirlenerek uygulama sonuçları izlenecektir.

1029. Sosyal Hizmetler Ana Planı hazırlanacaktır.

1030. Özel sektörün ve gönüllü kuruluşların sosyal hizmetler alanındaki faaliyetleri desteklenecektir.

1031. Aile yardımlarının bir sosyal yardım programı olarak uygulanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

1032. Yoksul kesimlerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ulaşması ve yararlanabilmesi imkanları artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1033. Çocuk, yaşlı, özürü, özel ilgiye muhtaç, yoksul ve diğer risk gruplarına yönelik sosyal hizmet ve yardımların geliştirilebilmesi amacıyla, kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu yeni bir kurumsal yapılanma oluşturulacaktır.

1034. Sosyal hizmetler ve yardımlarda ortak bir kriter ve standart oluşturularak kaynakların etkin kullanımının sağlanması amacıyla mevzuat çalışmaları yapılacaktır.

1035. Sosyal yardım programlarını düzenleyen ve sosyal yardımın temel esaslarını belirleyen Sosyal Yardım Temel Yasası çıkarılacaktır.

1036. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanabilecek birey ve/veya ailelerin tespitine yönelik veri tabanı oluşturulmasına ilişkin mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

6. ESNAF VE SANATKARLARA GÖTÜRÜLEN HİZMETLER

a) Mevcut Durum

1037. 2000 yılı itibarıyla, Esnaf ve Sanatkar Siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı 3,5 milyona ulaşmıştır. Sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte bu rakamın 4 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu kesim, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu bünyesinde yer alan 11 adet mesleki federasyon, 80 adet odalar birliği ve 3.971 adet oda şeklinde örgütlenmiştir.

1038. Esnaf ve Sanatkar Şurası 1998 yılında düzenlenmiştir. Şura kararlarının hayata geçirilmesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinatörlüğündeki Şura İzleme Komitesi tarafından takip edilmektedir.

1039. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde 2000 yılında Esnaf, Sanatkarlar ve Küçük İşletmeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

1040. Esnaf ve sanatkarlara Türkiye Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkar kredileri sağlanmakta, ayrıca KOBİ kapsamına giren esnaf ve sanatkarlar KOBİ kredilerinden faydalandırılmakta ve bu kesim vergi muafiyetlerinden yararlandırılmaktadır. Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri plasman miktarı Kasım 1999 tarihinde 325 trilyon TL'ye yükseltilmiştir. Bu rakam Halk Bankası tarafından KOBİ'lere kullanılan kredilerin yüzde 43'üne karşılık gelmektedir. 99/12474 sayılı Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karara göre Yatırımları Teşvik Fonundan tahsis edilecek kaynakların en az yüzde 20'sinin Esnaf ve Sanatkar Odalarına kayıtlı işletmelere tahsis edilmesi hükmü getirilmiştir.

1041. Esnaf ve sanatkarların sektörel faaliyetlerinin gelişmesi ve rekabet güçlerinin artırılmasına engel teşkil eden sorunların giderilmesi için bu kesimle ilgili kurum ve kuruluşların tam bir uyum içerisinde çalışması VII. Plan Döneminde de sağlanamamış, esnaf ve sanatkarlara yönelik mevzuatın birleştirilmesi yolunda yeterli mesafe kaydedilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1042. Esnaf ve sanatkarların, ulusal ve uluslararası gelişmeleri izleyebilen, iş potansiyelini geliştirebilen bir yapıya kavuşturulması, sosyal ve ekonomik refah düzeyinin artırılması esastır.

1043. Yapılan işin niteliği gereği şehir merkezinde yer alması gereken örgütlenmiş esnaf ve sanatkarların toplu işyerleri kurmaları yerel yönetimlerce desteklenecektir.

1044. Belediyelerin esnaf ve sanatkar kesimi ile kesişen alanlarda verdikleri hizmetler gözden geçirilecek ve ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

1045. Büyük alışveriş merkezlerinin şehir dışında faaliyet göstermeleri sağlanacaktır.

1046. Küçük esnafın haksız rekabete karşı korunması için örgütlenmeleri desteklenecektir.

1047. Esnaf ve sanatkarlara yönelik ana plan hazırlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1048. 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu günün anlayış ve ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

7. YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK VATANDAŞLARI

a) Mevcut Durum

1049. Ülke dışındaki yurttaşlarımızın sayısı 1999 yılı sonu itibarıyla 3,4 milyonu aşmış olup, bunların 1,2 milyonunu çalışanlar oluşturmaktadır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın yüzde 90,5'i Batı Avrupa Ülkelerinde yaşamaktadır. AB üyesi ülkelerde yaşayan girişimci vatandaşlarımızın sayısının ise 55.000'den fazla olduğu tahmin edilmektedir.

1050. Küreselleşmeye paralel olarak yurtdışına işgücü akımlarında, dışa açılan dinamik Türk iş adamları aracılığıyla Türkiye'nin ekonomik ilişkilerini geliştirdiği ülkeler daha çok belirleyici olmuştur. Göç hareketinin çeşitlenmesi yeni sorun alanlarını ortaya çıkarmış olup, bu kapsamda nitelikli işgücü ile yurt dışı inşaat sektöründe çalışan işgücünün sorunlarının öncelikli olarak ele alınması ihtiyacı devam etmektedir.

1051. İki milyondan fazla Türk'ün yaşadığı Almanya'da, 47.000'i aşkın vatandaşımızın küçük ve orta ölçekli işletmeler kurduğu, bunların toplam yatırımlarının yaklaşık olarak 10 milyar DM'a ulaştığı, işletmelerin yıllık ciroları toplamının 41 milyar DM olduğu, istihdam kapasitesinin ise 200.000 kişiyi aştığı tahmin edilmektedir. Söz konusu girişimciler, Türkiye'nin dış dünya ile bağlantı ve ticaretinin geliştirilmesinde ve tanıtımının sağlanmasında yetişmiş insan kaynağı olarak edindikleri deneyim ve imkanlar bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır.

TABLO: 23 – Yurt Dışında Yaşayan ve Çalışan Vatandaşlar

ÜLKELER	Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar		Yurt Dışında Çalışan Vatandaşlar	
	1995	1999	1995	1999
AVRUPA ÜLKELERİ				
ALMANYA	1.965.577	2.110.223	742.566	740.530
FRANSA	268.000	287.343	102.900	78.965
HOLLANDA	264.763	*279.786	84.500	*48.000
AVUSTURYA	150.000	138.860	51.297	54.711
BELÇİKA	85.303	73.818	26.764	26.655
İSVEÇ	35.948	35.943	24.800	5.300
İNGİLTERE	51.390	66.000	15.746	37.600
DANİMARKA	34.967	38.055	14.445	13.639
İTALYA	15.000	8.500	5.000	-
FINLANDIYA	1.800	2.000	1.400	-
İSPANYA	848	904	500	-
İSVİÇRE	78.615	79.478	35.828	32.944
NORVEÇ	10.000	10.000	6.000	6.000
LÜKSEMBURG	-	220	-	60
LİCHTENSTEİN	-	809	-	339
TOPLAM	2.962.211	3.131.939	1.111.746	1.044.943
ORTA DOĞU VE KUZAY AFRIKA ÜLKELERİ				
SUUDİ ARABİSTAN	130.000	120.000	120.000	115.000
LIBYA	6.238	3.000	5.802	2.800
KUVEYT	3.500	3.500	3.300	3.300
İRAK	-	-	-	-
İSRAİL	4.114	5.000	4.114	-
ÜRDÜN	1.591	1.600	200	200
TOPLAM	145.441	133.100	133.416	121.100
ÜLKELER				
	1995	1999	1995	1999
BAĞIMSIZ DEV. TOP.	40.000		40.000	
RUSYA FEDERASYONU		13.000		10.514
TÜRK CUMHURİYETLERİ		26.300		13.381
AVUSTRALYA	49.375	49.342	31.000	12.890
A.B.D	135.000	85.505	-	-
KANADA	35.000	18.130		-
JAPONYA		1.729		1.729
DİĞER ÜLKELER	1.648	3.170	7.324	1.504
GENEL TOPLAM	3.368.675	3.462.215	1.323.486	1.206.061

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

* Vatandaş sayılarına çifte vatandaş olanlar da dahildir.

1052. Eğitimde ve çalışma yaşamında ayrımcılık ve fırsat eşitsizliği, kültürel farklılıkların neden olduğu sosyokültürel ve psikolojik sorunlar, yabancı düşmanlığı, çalışma izinleri ve serbest meslek icrası yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın temel sorun alanlarını oluşturmaktadır. Çocukların ve gençlerin eğitiminde önceki dönemlere göre kaydedilen gelişmelere rağmen, Batı Avrupa ülkelerinde 2000'li yıllarda vatandaşlarımızın bu ülkelerin işgücü piyasalarına girebilmeleri, bu piyasalarda yerli işgücü ile rekabet edebilmeleri eğitim ve meslek eğitimine katılımda kaydedilecek gelişmelere bağlıdır.

1053. 1998 yılında yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın buldukları ülkelerde karşılaştıkları siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne ilişkin politikaları belirlemek üzere Başbakanın Başkanlığında, Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu ve Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1054. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza göçmen işgücü değil, daha geniş bir perspektiften yaklaşılması esastır.

1055. Yurtdışındaki vatandaşlarımızın sosyal, psikolojik ve kültürel problemlerinin çözümü, eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, kendi kültürel değerlerini muhafaza ederek buldukları toplumlara uyum ve katılımları desteklenecektir.

1056. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde çalışan ve yabancılar arasında işsizlik olgusundan en çok etkilenen vatandaşlarımızın, buldukları ülkelerin gelişmiş teknolojileri paralelinde değişen işgücü piyasasında meslek niteliklerinin geliştirilmesi için eğitim ve yönlendirme projelerinin etkin bir biçimde uygulanması sağlanacaktır.

1057. Ekonomik potansiyelleri yüksek olan yurtdışındaki vatandaşlarımızın ulusal ve uluslararası girişimciliklerinin desteklenmesi, ekonomik birikimlerinin ulusal ekonomiye de destek olacak şekilde değerlendirilebilmesi ve bu konuda karşılaşılabilecekleri istismar ve zararların önlenmesi amacıyla etkin bir danışmanlık hizmeti verilecek, bu alandaki teknik ve hukuki sorunlar giderilecektir.

1058. TRT'nin, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızı eğitim, sağlık, kültür, sosyal güvenlik gibi konularda bilgilendirerek sorunlarının çözümüne yardımcı olacak ve buldukları ülkelerde sahip oldukları haklar konusunda bilinçlendirilmelerini sağlayacak eğitici ve öğretici yayınlar yapması artırılarak gerçekleştirilecektir.

1059. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın çeşitli gruplar tarafından istismar edilmesini önlemek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT'nin işbirliği ile programlar geliştirilecektir.

1060. Yurtdışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözümü amacıyla ilgili ülkelerdeki resmi ve özel her düzeydeki kurum ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir.

1061. Göç hareketinin çeşitlenmesi ile ortaya çıkan nitelikli, geçici işgücü göçü gibi yeni göç akımlarının yarattığı sorunların çözümüne yönelik önlemler geliştirilecektir.

1062. Türkiye'deki hak ve menfaatleri 4112 sayılı Kanun kapsamında tam olarak güvenceye alınmış bulunan Türk vatandaşlığından izinle ayrılan

yurtdışında yaşayan vatandaşlarımıza, bir Türk vatandaşının yararlandığı haklardan yararlanması için gerekli tedbirler etkin bir biçimde uygulanacaktır.

1063. Kültür Bakanlığınca düzenlenen gösteri, konser, sergi, tiyatro, kitap, kitap fuarları gibi kültürel etkinliklerin yurtdışında sık ve yaygın olarak yapılmasına ağırlık verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1064. Yurtdışında vatandaşlarımızın en yoğun olarak yaşadığı bölgelerde öğrenci velilerini yönlendirecek, bilgilendirecek ve gerekli durumlarda eğitim kurumları ile temaslarda bulunacak Danışma Merkezleri oluşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

8. TÜKETİCİNİN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

1065. Küreselleşme süreciyle birlikte, dünya markalarının çoğalması, giderek yaygınlaşan elektronik ticaretin sınır tanımaması, tüketici talep ve tercihlerinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliği, tüketicinin korunması ihtiyacını artırmaktadır.

1066. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da öngörülen Tüketici Konseyi, Reklam Kurulu ve Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri oluşturulmuş, ancak, Tüketici Mahkemeleri kurulamamıştır.

1067. Aldatıcı ve yanıltıcı reklamlara karşı tüketicilerin korunmasına yönelik olarak, Reklam Kurulunun çalışmaları, aldığı kararlar ve verilen cezalar konusunda bilgilendirme çalışmalarına olan ihtiyaç devam etmektedir.

1068. Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri kararlarının yaptırım gücünün olmaması, Heyetlerin etkinliğini azaltmakta ve tüketici davalarına bakan mahkemelerin yükünü artırmaktadır.

1069. Kamu hizmetleri ile bankacılık, kredili alışveriş, taşımacılık gibi hizmetlerde hazırlanan standart sözleşmelerde, tüketicileri haksız kayıtlara karşı koruyucu, üreticiler/satıcılar ile tüketiciler arasında dengeyi sağlayıcı düzenleme çalışmaları sürmektedir.

1070. Teknolojik gelişmelere paralel olarak boyutları giderek büyüyen elektronik ticaretin geliştirilmesini ve bilgi güvenliğini sağlayacak, uluslararası kural ve standartlarla uyumlu düzenlemeler yapılamamıştır.

1071. Gıda katkı maddeleri, hormonlu ve antibiyotikli gıdalar, zararlılar, transgenik gıdalar ve gıda ambalajları konusunda tüketicilerin bilgilendirilmesi ve sağlığının korunmasına ilişkin etkin bir denetim mekanizmasının geliştirilmesi önem arz etmektedir.

1072. Tüketicinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik eğitim faaliyetlerine devam edilmiştir. Ancak eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, örgütlenme eksikliği ve yasal boşluklar nedeniyle tüketicilerin bilinçlendirilmesinde istenilen düzeye ulaşılamamıştır. Tüketicilerin hak ve sorumlulukları ile mal ve hizmetlerin kullanımının yanında, bunların çevreye olan olumsuz etkileri ve insan sağlığı üzerindeki zararları, atıkların yeniden değerlendirilmesi, geri dönüşümlü ambalaj kullanımı konularında bilgilendirilme ihtiyaçları sürmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1073. Tüketicinin korunmasında; sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanması, tüketici bilincinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, kaliteli ürün sunumuyla ekonomik kayıpların önlenmesi esastır.

1074. Tüketici Mahkemeleri kurulacak, Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri ile Reklam Kurulunun etkin çalışmaları sağlanacaktır.

1075. Çevreye karşı duyarlı bir tüketici bilincini yerleştirmek ve geliştirmek amacıyla, eğitim çalışmaları artırılacak ve tüketiciler ile üretici/satıcılar arasında adil bir denge kurularak, tüketicilerin ürünlere ulaşabilirliği kolaylaştırılacaktır.

1076. Tüketici haklarının korunması amacıyla, tüketicilerin örgütlenmeleri desteklenecektir.

1077. Tüketicilere daha sağlıklı, güvenli ve çevreye duyarlı mal ve hizmet sunumunun sağlanması amacıyla işletmelerin; temiz, çevre korumacılığını gözeten, enerji, su ve hammadde tasarrufu sağlayan teknolojiler kullanmaları özendirilecektir.

1078. Tüketicilerin sağlık ve güvenliğini sağlamak amacıyla, piyasa denetimleri etkinleştirilecek ve gıdalara ilişkin bilgilerin tüketicilere ulaştırılması sağlanacaktır.

1079. Tüketicinin korunması ile ilgili hususlarda AB standartları esas alınacaktır.

1080. Elektronik ticaretle ilgili tüketici güvenini sağlayacak, kullanımı geliştirecek düzenlemeler tamamlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1081. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile öngörülen Tüketici Mahkemeleri kurulacaktır.

1082. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun gözden geçirilerek günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

1083. Bankacılık, kredili alışveriş, taşımacılık gibi konularda ve kamu hizmetlerinde hazırlanan standart sözleşmelere ilişkin düzenleme yapılacak, sözleşmelerdeki haksız şartlara karşı tüketicinin korunmasını sağlayıcı Genel İşlem Şartları konusunda başlatılan çalışmalar tamamlanacaktır.

1084. Elektronik ticarete tüketici haklarını gözeten, tüketici güvenliğini sağlayan ve dijital imzayı da kapsayan yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1085. Turistik hizmetler, paket turlar ve devre tatiller konusunda tüketicilerin haklarını ve ekonomik çıkarlarını koruyucu düzenlemeler yapılacaktır.

1086. Aldatıcı ve yanıltıcı reklamlar konusunda mevzuattaki dağınıklığın ve yetki kargaşasının giderilmesi için düzenleme yapılacak ve Reklam Kurulunun etkinliği artırılabilecektir.

1087. İnsan sağlığı ve güvenliği açısından en az risk taşıyan ürünlerin üretiminin temini için genel ürün güvenliği konusunda gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1088. Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerinin etkinliğini artırmak açısından, Heyetlerin sektör bazında ihtisaslaşmasını öngören ve belirli bir sınıra kadar olan uyuşmazlıklar konusunda karar alabilmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

V. SINAİLEŞME

1. MADENCİLİK

a) Mevcut Durum

1089. VII. Planda, arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi, madencilik üretiminin artırılması, üretilen hammaddelerin yurt içerisinde işlenerek nihai ürünlere dönüştürülmesi, sanayinin hammadde ve enerji ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanması hedeflenmiştir. Ancak, Plan döneminde sektöre ait ekonomik göstergelerin genelde beklenenin gerisinde kaldığı görülmekte, üretim artışının yıllık ortalama yüzde 2,7 seviyelerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

1090. Sektör ihracatının VII. Plan döneminde yılda ortalama yüzde 2,2 artması beklenmektedir. İhracat en yüksek seviyesine 404 milyon dolarla 1997 yılında ulaşmıştır. En önemli ihracat kalemleri başta bor tuzları olmak üzere krom, manyezit ve mermer olmuştur.

1091. VII. Plan döneminde yılda ortalama yüzde 4,5 artış göstermesi beklenen sektör ithalatı içinde petrol ve doğal gaz ağırlığını korumuştur.

1092. Sanayinin hammadde ve enerji ihtiyacının güvenli bir biçimde karşılanabilmesi için son yıllarda madencilik sektöründe arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik projelere önem verilmiştir. Bu

kapsamda, Eti Holding A.Ş.'nin çalışmalarını sürdürdüğü Trona Projesi, TPAO Genel Müdürlüğü'nün Kuzey Marmara'daki doğal gaz arama-üretim projesi ile Hazar Bölgesi ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile ortaklaşa gerçekleştirilen petrol arama ve üretim faaliyetleri gelişme sağlanan başlıca projeler olmuştur.

1093. Yeraltı ocaklarındaki kazaların önlenmesine yönelik olarak TTK Genel Müdürlüğü'nün Japon işbirliğiyle yürüttüğü İşgüvenliği Geliştirme projesinin 2000 yılı içinde tamamlanması beklenmektedir.

1094. Madencilik sektöründe faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının farklı Bakanlıklara bağlı olması, sektörde koordinasyon eksikliğine yol açmaktadır. Bu durum, sektörel politikaların oluşturulmasını ve sektörün sorunlarına çözüm getirilmesini güçleştirmektedir.

1095. 3213 sayılı Maden Kanununun, Taşocakçılığı Nizamnamesi ve Tuz Kanunu ile düzenlenen hususları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenerek mevzuat birliğinin sağlanması çalışmaları halen sonuçlandırılmamıştır. Ayrıca, madencilik faaliyetlerinin madenlerin bulunduğu alanlarda gerçekleştirilme ve bu alanları kapsayan diğer mevzuatla uyum zorunluluğu sektörde sorun yaratmaktadır.

1096. VII. Plan döneminde MTA Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılandırılması, çalışmaları sonuçlandırılmamıştır.

1097. Plan döneminde özelleştirme uygulamalarında önemli bir gelişme sağlanamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1098. Madencilik sektöründe temel amaç, sanayinin ihtiyacı olan hammaddenin ekonomik ve güvenli biçimde temin edilmesi, madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenmesiyle ülke ekonomisine sağlanan katkının artırılmasıdır.

1099. VIII. Plan döneminde sektördeki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi, sektörel politikaların tespiti ve uygulanmasına yönelik çalışmaların tek bir Bakanlık tarafından yönlendirilmesi önem arz etmektedir.

1100. Arama faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin ileri teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilmesine önem verilecek, ülkemizde bilinen maden kaynaklarının geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir. Bu çalışmaların etkinliğinin artırılabilmesi için, VII. Plan döneminde başlatılan MTA Genel Müdürlüğü'nün fiziki boyutları itibarıyla küçük, ancak teknik kapasitesi yüksek bir kurumlaşmayı teminine yönelik olarak, yeniden yapılandırılması sağlanacaktır.

1101. Sektörde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

1102. Yerli firmaların yurtdışında maden arama ve işletme faaliyetlerinde bulunması ve ülkenin ihtiyacı olan hammaddeyi ekonomik ve güvenli bir şekilde temin etmeleri yönünde özendirici uygulamalar geliştirilecektir.

1103. Türkiye'deki nükleer enerji hammaddelerinin aranmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

1104. Yeni teknolojiler kullanılarak denizlerimizdeki petrol ve doğal gaz potansiyelinin belirlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Ayrıca, TPAO Genel Müdürlüğünün son yıllarda yabancı şirketlerle ortaklık kurarak gerçekleştirdiği yurtdışı arama ve üretim çalışmalarına VIII. Plan döneminde de devam edilecektir.

1105. Ülkemizdeki denizlerin jeolojik ve jeofiziksel özelliklerini belirlemeye yönelik çalışmaların yapıldığı Ulusal Deniz Jeolojisi ve Jeofiziği Projesi VIII. Plan döneminde de sürdürülecektir.

1106. AB ile mevzuat uyumu konusunda gerekli çalışmalar tamamlanacaktır.

1107. Madencilikte eğitim konusunda yaşanan problemleri çözmek ve eğitim kalitesini artırmak amacıyla gerekli tedbirler alınacak, Üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1108. VIII. Plan döneminde sektördeki koordinasyon eksikliğinin giderilmesi, sektörel politikaların tespiti ve uygulanmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilebilmesi amacıyla madencilikle ilgili kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin tek bir Bakanlık tarafından yönlendirilmesine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1109. Madencilik sektöründe, mevzuat birliğinin sağlanması ve madencilik uygulamalarının daha etkin bir yasal düzene kavuşturulabilmesi amacıyla, 3213 sayılı Maden Kanunu, Tuz Kanunu ve Taş Ocakçılığı Nizamnamesinde yer alan hususları da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

1110. MTA Genel Müdürlüğünün fiziki bakımdan küçük ancak teknik kapasitesi yüksek bir kuruluş haline dönüştürülmesini sağlamak için 2804 sayılı MTA Kuruluş Yasasının değiştirilmesine yönelik yasa tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.

1111. Jeotermal enerjinin aranması, üretilmesi ve işletilmesi konusundaki yasal boşluğun giderilmesi ve kaynakların daha etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla hazırlanan Jeotermal Enerji Kaynakları Kanunu ile ilgili çalışmalar sonuçlandırılacaktır.

1112. MTA Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulan Sondaj Karot Bilgi Bankasına ilgili kuruluşlardan düzenli bilgi akışının sağlanmasına yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

2. İMALAT SANAYİİ

a) Mevcut Durum

1113. Dünya imalat sanayii üretiminde 1990-1998 yılları arasında yıllık ortalama yüzde 3,3 büyüme gözlenirken; Türkiye'nin de dahil olduğu orta-üst gelir grubundaki ülkelerde yüzde 4,4, Türkiye'de ise yüzde 5,9 büyüme gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, dünya imalat sanayii katma değeri 1980 yılında dünya hasılasının yüzde 25'ini oluştururken, 1998 yılında yüzde 21'e gerilemiştir.

1114. Türkiye'de imalat sanayiinin cari fiyatlarla GSYİH içindeki payı 1995 yılında yüzde 22,6 iken 1999 yılında yüzde 19,2 olmuş; 1995 yılında yüzde 14,1 olan sivil istihdam içindeki payı ise 1998 yılında yüzde 15,9'a ulaşmasına rağmen 1999 yılında yüzde 14,1'e düşmüştür.

1115. 1994 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik krizin ardından imalat sanayii üretiminde gözlenen hızlı artış eğilimi 1998 yılının ikinci çeyreğine kadar devam etmiştir. 1997 yılında Güneydoğu Asya ülkelerinde ve 1998 yılında Rusya'da ortaya çıkan krizler sonucu imalat sanayii üretim artış hızı yavaşlamıştır. 1999 yılında, küresel krizin etkilerinin ve finansman sorunlarının devam etmesinin yanında sanayi kuruluşlarının büyük bölümünün bulunduğu Marmara bölgesindeki depremin neden olduğu hasar imalat sanayiini olumsuz etkilemiştir. Depremin imalat sanayii işyerlerinde bina, makina-teçhizat, mamul ve yarı mamul stok kaybı, işgücü eksilmesi gibi etkileri ortaya çıkarken, üretime ara verilen tesislerden kaynaklanan üretim kaybı ve ihracat azalması şeklinde etkileri de olmuştur. 2000 yılında ise Marmara depreminin ekonomik etkilerinin giderilmeye başlanması ve genelde sağlanan istikrar ortamı nedeniyle üretimin tekrar artış eğilimine girdiği gözlenmektedir.

1116. Bu gelişmeler sonucunda 1996-1997 yıllarında ortalama yüzde 9, 1998 yılında yüzde 0,9 oranında artan imalat sanayii üretimi, 1999 yılında yüzde 4 oranında gerilemiştir. 2000 yılında ise üretimin yüzde 4,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Sonuç olarak, üretimin VII. Plan döneminde ortalama yılda yüzde 3,8 oranında artması beklenmektedir.

1117. 1995 yılında, imalat sanayii ihracatı, Uluslararası Standart Sanayi Sınıflandırması (ISIC) 2. Revizyonuna göre, cari fiyatlarla 20,3 milyar dolar olmuştur. 1996 yılında, yüzde 7,7 artan ve 21,9 milyar dolar olan imalat sanayii ihracatı, Asya'da yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen 1997 yılında da yüzde 13,4 artarak 24,8 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak, 1998 yılında ortaya çıkan Rusya krizi ihracatın artış hızında yavaşlamaya yol açmış ve imalat sanayii ihracatı sadece yüzde 2,4 artarak 25,4 milyar dolar olmuştur. Krizin etkilerinin devam ettiği ve dış fiyatların düştüğü 1999 yılında ise, imalat sanayii ihracatı depremin de etkisiyle yüzde 0,8 azalarak 25,2 milyar dolara gerilemiştir.

1118. Gıda, dokuma-giyim ve demir-çelik ürünlerinin ihracatımız içindeki ağırlığı devam etmektedir.

1119. 1996 yılında, ithalattan alınan vergi ve fonların azaltılması, yurtiçi tüketimde yaşanan canlılık ve sabit sermaye yatırımlarında gözlenen hızlı artış nedeniyle tüketim malları ile yatırım malları ithalatı yüksek oranda artmış ve imalat sanayii ürünleri ithalatı cari fiyatlarla yüzde 22,1 oranında bir artışla 36,9 milyar dolar olmuştur. 1997 yılında bu eğilim devam etmiştir. 1998 ve 1999 yıllarında ise özel tüketim harcamalarındaki daralma eğilimi ve yatırımlardaki gerileme sonucunda ithalat azalmış ve 1999 yılında 35,4 milyar dolara düşmüştür.

1120. Artan kamu açıklarının yurtiçi faiz oranları üzerindeki baskısının devam etmesi nedeniyle oluşan yüksek finansman maliyetleri ve özel kesim yatırılabılır fonlarının para piyasalarına yönelmesi, VII. Plan döneminde imalat sanayiindeki yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu çerçevede, özel kesim imalat sanayii yatırımları 1996 yılında artarken, 1997 yılında duraklamış, 1998 ve 1999 yıllarında ise önemli oranda düşmüştür.

1121. VII. Plan döneminde, imalat sanayiini etkileyen en önemli gelişme AT ile 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ile Topluluğun yetki alanına giren ürünleri kapsayan bir serbest ticaret anlaşması imzalanmış olmasıdır. Bu çerçevede, ithalattan alınan vergi ve fonlar azaltılmış, ithalatta gözetim ve korunma önlemlerine, kota uygulamalarına, dahilde ve hariçte işleme rejimine, haksız ticari uygulamalara, tekstil ürünleri ithalatına ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

1122. AB'ye tam üyelik sürecinde atılan bu adım sonrasında, ithalatta AB'nin payında artış gözlenmiş ve sanayinin dış rekabete açılmasında büyük mesafe katedilmiştir.

1123. Gümrük Birliğinin yürürlüğe girdiği 1996 yılından itibaren 5 yıllık bir süre içerisinde AB'nin üçüncü ülkelere karşı uygulamakta olduğu tercihli rejimleri üstlenerek, çeşitli ülkelerle sanayi ürünlerini de kapsayan Serbest Ticaret Anlaşmaları imzalanmıştır. Diğer taraftan Gümrük Birliğinin aksamadan işlemlerini sağlamak ve tam üyeliğe hazırlık bakımından AB'nin sınıai mevzuatına uyum çalışmaları önem arz etmektedir.

1124. Son yıllarda küreselleşme ve hızlanan teknolojik gelişmeye bağlı olarak rekabet kavramı yeni bir boyut kazanmış, ucuz işgücü ve doğal kaynaklara dayalı rekabet anlayışının yerine uluslararası piyasalarda, ihtisaslaşma çerçevesinde dünya piyasalarına açılma ve üretim teknolojisini geliştirme önem kazanmıştır. Bu genel değişime paralel olarak; uygulanmasına devam edilen piyasa ekonomisi politikaları, başta telekomünikasyon olmak üzere fiziki altyapı alanında kaydedilen gelişmeler, coğrafi konumu itibarıyla Avrupa Birliği gibi gelişmiş bir pazar yanında, Ortadoğu, Türk Cumhuriyetleri ve Rusya pazarlarına yakınlığı, AB ile Gümrük Birliğine geçilmesi ve aday ülke konumu, genç ve eğitilebilir işgücü

potansiyeli, giderek büyüyen iç pazarın varlığı ve yan sanayi başta olmak üzere sanayinin yurtdışına entegrasyonundaki gelişmeler Türk sanayiinin rekabet avantajlarını oluşturmaktadır.

1125. Makroekonomik istikrarın sağlanamaması, özellikle kamu tarafından sağlanan girdilerin teminindeki istikrarsızlıklar, pazarlama kanallarının oluşturulmasındaki yetersizlikler, uluslararası standartlarda üretim yapılmasındaki eksiklikler, verimli üretim için gerekli kalifiye işgücü noksanlığı sanayiye etkileyen başlıca sorunlar olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin teknoloji üretebilme kapasitesindeki eksiklik, tasarım ve markanın rekabetgücüne katkısı konusuna gereken önemin verilmemesi, uluslararası piyasalarda ihtisaslaşma çerçevesinde firmalar arası işbirliği ve birleşmelerin öneminin kavranamaması rekabetgücünü olumsuz etkilemektedir.

1126. Dünyada bilgi teknolojileri, biyoteknoloji ve ileri malzeme teknolojilerinin sanayi sektörünün hizmetine sunulması yaygınlaşmış, bilgisayar destekli tasarım ve üretim süreçlerinin sanayide kullanılmasıyla esnek üretim sistemleri ağırlık kazanmıştır. Diğer taraftan ülkemizde Ar-Ge faaliyetlerinin yetersizliği, nitelikli insan gücü açığı, yüksek finansman gereği, bilgi teknolojileri ve ileri teknolojilerin sanayide uygulanmasında önemli bir engel olmaya devam etmektedir. Bunun sonucunda, yeni teknolojilerin yerine yaygın olarak kullanılan teknolojiler benimsenmekte ve yeni teknolojilerle kazanılabilecek fırsatlar değerlendirilememektedir.

1127. Elektrik ve haberleşme fiyatlarına yansıtılan kesintiler sanayinin üretim maliyetine ilave yük getirmektedir.

1128. Özelleştirme yoluyla kamunun imalat sanayiindeki rolünün azaltılarak rekabetçi piyasa yapısının geliştirilmesine devam edilmiştir. VII. Plan döneminde Et ve Balık Ürünleri A.Ş., ÇİTOSAN ve SÜMERBANK'ın bazı tesisleri ile PETLAS, Sivas Demir-Çelik ve ORÜS özelleştirilmiştir. Dünya ile entegrasyon sürecinde sanayide yapısal sorunların hızla çözülmesi ve KİT'lerin özelleştirilmesine devam edilmesi önem arz etmektedir.

1129. İmalat sanayiinin ithalatta haksız dış rekabete karşı korunması kapsamında, VII. Planda kalitesiz ve standart dışı mal ithalini önlemek üzere bazı ithal ürünlerinde kıymet, tarife, menşe ve standartlar açısından etkin bir denetim yapılmasını sağlamak amacıyla ihtisas gümrüklerinin yeterli hale getirilmesi çalışmaları sürdürülmüştür.

1130. Sanayide; istihdamı artırıcı, bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderici özelliklere sahip, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan, döviz kazandırıcı faaliyetlere dönük, uluslararası rekabetgücü sağlayan yatırımların desteklenmesine devam edilmiştir. Ancak, sanayinin desteklenmesinde; ayrılan kaynakların yetersizliği ve uygulamada mevzuatın sıklıkla değişmesi, bürokratik işlemlerin fazlalığı ve koordinasyonun eksikliği sorunları önemini korumaktadır.

1131. İhracata yönelik sanayi ürünlerinin yurtdışında tanıtımı ve pazar geliştirilmesi konularında özel kesimin örgütlenmesi özendirilmiştir. İhracatta

devlet yardımları eğitim, istihdam, patent, faydalı model belgesi ve endüstriyel tasarım tescili, marka ve -imaj yerleştirilmesine yönelik yardımlar ile çeşitlendirilmiştir. EXIMBANK kaynakları artırılarak ihracatın finansman imkanları geliştirilmiştir.

1132. Savunma sanayiinin ülke sanayiine entegrasyonu ve yerli girdi payının artırılması yönündeki çalışmalar sürdürülmektedir. Ancak, savunma sanayii ürünlerinde büyük ölçüde dışa bağımlılık devam etmektedir.

1133. Otomobilden alınan yüksek vergiler sektörün rekabetgücünü ve gelişimini olumsuz etkilemektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1134. İmalat sanayiinin dışa dönük bir yapı içinde rekabetgücünün artırılması amaçlanmaktadır.

1135. Sanayi; yerel kaynakları harekete geçiren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözeten, yüksek nitelikli işgücü kullanan, çağdaş işletmecilik anlayışını uygulayan, Ar-Ge'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım ve marka yaratarak uluslararası pazarlarda yerini alan bir yapıya kavuşturulacaktır.

1136. VIII. Plan döneminde, AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, sınai mevzuat uyumu tamamlanacak, sermaye, teknoloji ve ticari işbirliği imkanları geliştirilecektir.

1137. Bilgi ve teknoloji yoğun nitelik taşıyan savunma ve havacılık, makina imalat, kimya, elektronik sanayilerinin geliştirilmesi, sanayide ileri teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması; geleneksel sanayilerin rekabetgücünün artırılması hedeflenecektir.

1138. Sanayinin teknoloji kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla, bir entegrasyon içinde, üniversite-sanayi işbirliğinin yaygınlaştırılması, teknoloji destek ve geliştirme merkezleri, yeni teknoparklar ve teknoloji enstitülerinin kurulmalarının desteklenmesi ve Ar-Ge desteklerinin artırılması sağlanacaktır.

1139. Devlet, uluslararası kurallar çerçevesinde sanayiyi destekleyici, piyasaları düzenleyici ve denetleyici rolünü güçlendirecek, bazı stratejik konular dışında sanayiden çekilmeyi sürdürecektir.

1140. İmalat sanayiinde, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere Ar-Ge, yeni ürün ve teknoloji geliştirme, çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, istihdam yaratma ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesine devam edilecektir.

1141. Sanayide rekabetgücünün artırılması ve ürünlerimizin AB pazarında serbest dolaşımını sağlamak üzere, Türk Akreditasyon Kurumu kısa zamanda çalışır hale getirilecek ve ulusal kalite altyapısı tamamlanacaktır.

1142. İşletmelerin yönetim ve finansman yapılarının iyileştirilmesine, üretimde yeni teknolojilerin, bilgi teknolojilerinin, esnek üretim ve tedarik planlaması sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına, ulusal ve uluslararası düzeyde firmalararası işbirliğine önem verilecektir.

1143. Sanayinin ihtiyacı olan hammadde ve girdilerin ekonomik ve güvenli biçimde temin edilmesine önem verilecektir.

1144. Kamu alımlarında, uluslararası taahhütlerimize uygun rekabet ortamının sağlanmasına ve yerli sanayinin geliştirilmesine önem verilecektir.

1145. Savunma sanayiinde; ihtiyaçları güvenli ve istikrarlı bir biçimde karşılamak üzere rekabete açık, ihracat potansiyeline sahip, teknoloji üretebilen ve ülke sanayine entegre bir yapıda yurtiçi üretimin geliştirilmesi ve bunun için gerekli teknoloji tabanının oluşturulması öngörülmektedir.

1146. Tarımsal girdi kullanan sanayilerde, özel sektör öncülüğünde tarım-sanayi işbirliği ve bütünleşmesinin geliştirilmesi, yüksek katma değerli mamul üretiminin artırılması ve rekabetçi bir yapının oluşturulması amaçlanmaktadır.

1147. Gıda güvenilirliğinin sağlanması amacıyla kamunun denetim altyapısı ve hizmetlerinin iyileştirilmesi sağlanacaktır. Yine aynı amaca dönük olarak, AB mevzuatı ve DTÖ'nün öngördüğü hükümlerle uyumlu, hammadde temin aşamasından pazarlama aşamasına kadar kalite ve hijyen sistemlerinin sanayi tarafından yaygın biçimde uygulanması esas olacaktır.

1148. Tekstil sektöründe; 2005 yılında dünya dokuma ve giyim ticaretinin serbestleşmesiyle daha da artacak olan rekabet ortamında, rekabet edebilirliğin korunması, varolan atıl kapasitenin kullanılması ve pazar çeşitlendirmesi yoluyla dünya pazarlarından daha çok pay alınması amacıyla, tasarıma, koleksiyon tipi üretime, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilecektir. Kısa dönemde marka yaratılmasının güçlüğü göz önüne alınarak, ilk etapta kaliteli Türk Malı imajı yaratılması önem arz etmektedir.

1149. AB'ye uyum amacıyla, ilaç sanayii ağırlıklı olmak üzere yönlendirici ve denetleyici bağımsız bir idari yapılanma gerçekleştirilecektir.

1150. AB normlarına uygun benzin ve motorin üretimi için gerekli olan yatırımlara VIII. Plan döneminde devam edilecektir.

1151. Petrol ürünleri ihtiyacının güvenli bir şekilde karşılanması amacıyla yurtiçinde yeni bir rafineri tesisi yapılması özendirilecektir.

1152. Demir-çelik uzun ürünlerindeki arz fazlası dikkate alınarak, çelik kapasitesinin artışına yönelik yatırımlar yassı ve vasıflı çelik ürünlerine yönlendirilecektir.

1153. Yüksek katma değer sağlayacak öncelikli alanlarda yeni ürün geliştirmeye yönelik destekler artırılarak elektronik sanayiinin küresel pazardan daha fazla pay alması sağlanacaktır.

1154. Otomotiv sanayiinde, ekonomik ölçekte üretimin yapıldığı, yeni teknolojilerin uygulandığı, ihracata dayalı ve sürdürülebilir rekabet gücünün sağlandığı bir yapının oluşturulması önem arz etmektedir.

1155. Halen kamu tesislerinin faaliyette bulunduğu demiryolu taşıtları sanayiine özel kesimin katılımını sağlayacak çalışmalar yapılacaktır, teknolojik gelişmeleri izleyen, uyarlayan ve tasarım yapabilen, kent içi raylı sistem araçları dahil iç talebi karşılayabilen ve ihracata dönük olan bir yapı oluşturulacaktır.

1156. Gemi inşa sanayiinde, Türkiye'nin hızla gençleştirilmesi ve yenilenmesi gereken deniz ticaret filosunun yaratacağı iç talep ile uluslararası gemi inşa piyasasından pay almak üzere koster inşasına önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1157. Kamu alımlarının tek bir mevzuat çerçevesinde yapılmasını sağlamak üzere 2886 sayılı yasa yeniden düzenlenecektir.

1158. Ülkemizde AB'ye paralel bir standardizasyon sistemini oluşturmak üzere, ürünlere ilişkin teknik mevzuatın hazırlanması ve uygulanması hakkındaki kanun ve diğer mevzuat çıkarılacaktır.

1159. Ana ve yan sanayide karşılıklı fayda ve güven unsurunu tesis eden, aralarındaki ilişkilerin uzun dönemli ve işbirliğine dayalı olmasını sağlayan, ana ve yan sanayiini bir bütün olarak daha rekabetçi kılmayı amaçlayan mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

1160. 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin yasalaşması sağlanacaktır. Bu safhada, etkin denetimin sağlanmasına dönük olarak sorumlu bakanlıklararası koordinasyonun ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

1161. Gıda kontrolünde kamu ile birlikte özel kesimin de görev üstlenebilmesi amacıyla Özel Gıda Kontrol Laboratuvarlarının kuruluşu ve işleyişiyle ilgili yönetmelik çıkarılacaktır.

1162. Türk Gıda Kodeksine dayanılarak ürün bazında hazırlanması gereken tebliğlerin tamamlanarak yürürlüğe konulması sağlanacaktır.

1163. Tütün destekleme alımlarına yönelik politikaların daha iyi uygulanması ve kurumsal ve finansal yapının iyileştirilmesi amacıyla, TEKEL'in tütün destekleme ve yaprak tütün işleme faaliyetleri ile diğer üretim faaliyetlerinin ayrılması yönünde gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

1164. Halen değişik kurumlarca yürütölmekte olan beşeri ve veteriner ilaçlar, bitkisel ilaçlar, kan ürünleri, aşılalr, kozmetikler, parenteral beslenme ürünleri ve medikaller ile ilgili izin, kontrol ve denetim çalışmalarını yürötmek üzere Türk İlaç Kurumunun kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.

1165. LPG'nin otogaz olarak kullanımının kontrol altına alınması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

3. KOBİ'LERİN GELİŞTİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

1166. Küçük sanayi işletmelerinin çok küçük ölçekli ve dağınık yapıda olmalarından kaynaklanan düşük verimlilik, kalite, pazarlama, teknik bilgi ve finansman yetersizliği sorunları bulunmaktadır. Ayrıca, kayıtdışılık yaygındır ve buna bağılı olarak haksız rekabet ortamı oluşmaktadır.

1167. 1999 yılı itibarıyla 306 adet küçük sanayi sitesinde 72.850 işyeri bulunmaktadır. Ortalama 1500 kişinin çalıştığı küçük sanayi sitelerinde toplam 437.000 kişi istihdam edilmektedir. Hizmete açılan küçük sanayi sitelerinin 251 adedinde Çiraklık Okulu veya Eğitim Merkezi bulunmaktadır.

1168. Küçük sanayi sitesi yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki payının azalması, proje paketinin aşırı derecede genişlemesi, kaynakların etkin kullanılamaması ve üstyapının yanında altyapının da kamu tarafından yapılması gibi nedenlerden dolayı küçük sanayi siteleri yatırımlarında yeterli gelişme sağlanamamıştır.

1169. KOBİ'lerin finansman, istihdam, kalite ve standart alanlarındaki sorunlarının çözümüne katkı sağlamak amacıyla KOBİ yatırımlarına kredi, vergi istisnası, yatırım indirimi, KDV desteğı ve enerji desteğı gibi yardım unsurlarından yararlanma imkanı getirilmiştir.

1170. Bakanlar Kurulunun İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı kapsamında yayımlanan tebliğler ile KOBİ'lere ihracat, tanıtım, Ar-Ge alanlarındaki faaliyetlerinde devlet yardımları sağlanmaktadır.

1171. KOBİ'lere finansal destek sağlanması, kuruluş, gelişme ve büyüme aşamalarında danışmanlık hizmetleri verilmesi amacıyla TOBB öncülüğünde KOBİ Yatırımlarına Ortaklık A.Ş. (KOBİ A.Ş.) kurulmuştur.

1172. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından yürütölen faaliyetler çerçevesinde; KOBİ'lere yatırım, üretim, yönetim ve pazarlama konularında danışmanlık hizmetleri verilmiş, ortak kullanım atölyeleri ve laboratuvar hizmetleri ile özellikle imalat sanayiinde çalışan firmaların gelişmiş teknolojilerle tanışması sağlanmıştır. Küçük ve Orta Boy İşletmeler Bilgi Ağı (KOBİ-NET) projesi ile KOBİ'lerin ve ürünlerinin dış pazarlarda tanıtımı yapılmış ve elektronik ticaretin teşviki için ilk adımlar atılmıştır.

1173. 1999 yılı itibarıyla KOBİ'ler, Türkiye'de imalat sanayi sektöründe hizmet veren işletmelerin yüzde 99,2'sini, istihdamın da yüzde 55,9'unu karşılamaktadır. Sektördeki toplam paylarına ve istihdamda ulaştıkları önemli orana karşın, yarattıkları katma değer yüzde 24,2'dir. Ancak KOBİ'lerin tüm banka kredilerinden aldıkları pay da yüzde 4-5 dolayındadır.

1174. 2000 yılı Nisan ayı itibarıyla Kredi Garanti Fonunun teminat verdiği KOBİ sayısı 816'ya ve sağlanan garanti desteği de 7.553 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kredi Garanti Fonunun kaynaklarının geliştirilmesi ve teminat gösterme probleminin aşılması ihtiyacı devam etmektedir.

1175. KOBİ'lere yönelik hizmetlerin nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesi ve kurumlararası etkin koordinasyon sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İnkeler ve Politikalar

1176. KOBİ'lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esastır.

1177. Bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde, KOBİ'lerin payının artırılması için gerekli imkanlar sağlanacaktır.

1178. Küçük sanayi siteleri inşaatlarının kredilendirilmesi ve kredi geri ödeme sistemi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.

1179. Küçük Sanayi İhtisas Siteleri kurulması özendirilecek, bu sitelerde sektörel dış ticaret şirketleri kurulması desteklenecektir.

1180. KOBİ'ler sermaye piyasası ve mali piyasalarla düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir. Kredi garanti fonu, risk sermayesi, finansman yatırım ortaklığı, gayrimenkul yatırım ortaklığı gibi finansman sağlama uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

1181. KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı artırılacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.

1182. KOBİ'lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana-yan sanayi bütünleşmesi, işletmelerarası işbirliği ve elektronik ticaret imkanlarının artırılması desteklenecektir. KOBİ'lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.

1183. KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak, aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük

örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kumaları teşvik edilecektir.

1184. KOBİ'ler Ar-Ge çalışmalarına yönettilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır.

1185. Geleneksel el sanatlarına dayalı üretim yapan işletmeler yatırım ve pazarlama aşamalarında desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1186. KOBİ'lerin sermaye piyasasında menkul kıymet ihraç edebilmelerini sağlayacak mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilecektir. Kredi garanti fonu sisteminin güçlendirilmesini ve yaygınlaştırılmasını, devletin katkısının artırılmasını sağlamak üzere gerekli mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.

1187. KOBİ'lerin kamu alımları içindeki payının artırılmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

1188. KOBİ'lerle ilgili mevzuat AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

1189. Risk sermayesi sisteminin gelişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

VI. BİLİM VE TEKNOLOJİ YETENEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

a) Mevcut Durum

1190. VII. Plan döneminde bilim ve teknoloji alanında kaydedilen mesafe sınırlı kalmıştır. Planda öngörülmesine rağmen Ar-Ge harcamalarına yeterli kaynak ayrılamamış, araştırmacı personel sayısı artırılamamıştır.

1191. 1997 yılı itibarıyla, Ar-Ge faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan pay yüzde 0,49 ve iktisaden faal on bin işgücüne düşen toplam tam zaman eşdeğer Ar-Ge personeli 10,4, araştırmacı sayısı 8,2 olmuştur.

1192. Bilim-teknoloji-sanayi politikalarıyla eğitim-öğretim ve Ar-Ge politikaları arasında uyum sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

1193. Özel sektör ve kamu sektörünün Ar-Ge kurumlarını ve üniversiteleri içine alacak ulusal Ar-Ge ağının kurulması ile ilgili önemli adımlar atılmış, Ulusal Akademik Ağ kurulmuştur.

1194. Araştırmacı personelin istihdam ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi amacıyla fiziki altyapı yeterince geliştirilememiş ve mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılamamıştır.

1195. Ulusal savunma sanayiini geliştirmeye yönelik Ar-Ge'ye Dayalı Savunma Tedarik Sistemini devletin satın alma politikası ile uyumlu hale getirme çalışmaları sürdürölmektedir.

1196. Türk Akreditasyon Kurumunun (TÜRKAK) Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

1197. Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilen teknolojik bilginin ürüne dönüştürölmesinde finans imkanı sağlayacak olan risk sermayesi uygulaması gerçekteştirilememiştir.

1198. 544 sayılı KHK ile Türk Patent Enstitüsü kurulmuş, 551 sayılı KHK ile Patent Hakları, 554 sayılı KHK ile Endüstriyel Tasarımlar, 555 sayılı KHK ile Coğrafi İşaretler, 556 sayılı KHK ile Markalar koruma altına alınmıştır. Patent, Faydalı Model Belgesi ve Endüstriyel Tasarım Tescili Harcamalarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ yayımlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1199. Bilgi toplumu olma amacı doğrultusunda bilimsel ve teknolojik gelişmeler sağlayarak uluslararası düzeyde rekabet gücü kazanmak esastır.

1200. Ekonomik ve sosyal gelişme ile büyümeyi etkileyen bilimsel ve teknolojik araştırma düzeyinin yükseltilmesi için gerekli fiziki, beşeri ve hukuki altyapı geliştirilecektir. Ar-Ge faaliyetlerine GSYİH'dan ayrılan payın Plan dönemi sonunda yüzde 1,5 seviyesine ve iktisaden faal on bin kişiye düşen tam zaman eşdeğer araştırmacı sayısının, bir program dahilinde 20'ye çıkarılması hedeflenmektedir.

1201. Yerel bilgi ağları geliştirilecek ve uluslararası ağ yapıları ile entegrasyon sağlanacaktır.

1202. Sağlam bir bilim temeli ve belirli bir yenilik kapasitesine sahip olabilmek için gerekli olan Ulusal Yenilik Sistemi tamamlanarak sistemin etkin çalışması sağlanacaktır.

1203. İnsan gücü stratejik bir kaynak olarak değerlendirilecek, eğitim politikaları hızla değerşen teknolojilere uyum sağlayabilen, sorun giderici ve yaratıcı niteliklere sahip insan gücü yetiştirmeye yönelik olacaktır.

1204. Nitelikli öğretmen, akademisyen, mühendis ve ara eleman yetiştirilmesine, mühendislik dalındaki üniversite öğretim üyelerine uygulamaya dönük mühendislik tecrübesi kazandırılmasına önem verilecek, yükseköğretim kurumlarının görevleri yeniden tanımlanarak, mühendislik eğitiminin uluslararası standartta bir donanım altyapısı ile verilmesine özen gösterilecektir.

1205. Üniversitelerin, enstitülerin ve araştırma kurumlarının müspet ilimler ile sosyal ve kültürel alanda yapacakları bilimsel araştırma faaliyetleri,

yenilikçi buluşları ve teknolojik gelişmeye sağladıkları katkılar desteklenecektir.

1206. Üniversitelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde öncü olmaları dikkate alınarak, üniversite-kamu-özel kesim ortak Ar-Ge girişimleri özendirilecek ve desteklenecektir.

1207. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, deniz bilimleri; denizlerden ve denizaltı zenginliklerinden yararlanma teknolojileri, büyük bilim ve temiz enerji teknolojileri gibi ileri uygulama alanlarındaki Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.

1208. Bilim ve teknoloji ile toplumun birbirine yakınlaşmasını sağlamak, yaparak, yaşayarak, eğlenerek öğrenme amacıyla örgün eğitime destek olacak şekilde etkileşimli Bilim ve Teknoloji Merkezleri kurulacak ve geliştirilecektir.

1209. Eğitimin her kademesinde yaratıcılığı ön plana çıkaran bilimsel ve teknolojik faaliyetler teşvik edilecektir.

1210. Ar-Ge'ye yapılacak devlet yardımının esasları yeniden belirlenecektir.

1211. Ulusal savunma sanayiinin ihtiyaçlarının planlanması ve karşılanmasında ülkenin teknolojik yeteneğinden azami ölçüde yararlanılacaktır.

1212. Devlet satın alma politikası ülkenin bilim, teknoloji ve sanayi yeteneğini geliştirecek yönde olacaktır.

1213. Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilen teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde risk sermayesi uygulaması geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.

1214. Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzeme teknolojileri, temiz enerji teknolojileri gibi ileri teknoloji alanlarında Endüstri Parklarının kurulması desteklenecektir.

1215. Teknolojik gelişmeye katkıda bulunacak doğrudan yabancı sermaye yatırımları özendirilecektir.

1216. AB ile teknolojik işbirliği imkanları azami ölçüde değerlendirilecektir.

1217. Bilgi ekonomisi ve topluma geçiş için mevcut çalışmalar da dikkate alınarak eylem planları hazırlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1218. Teknolojik riske dayalı girişimcilerin yararlanabileceği risk sermayesi yatırım ortaklıklarının kurulmasını teşvik edecek yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1219. Kamu tedarik politikasında ve 2886 sayılı Yasada Ar-Ge'ye dayalı tedarik için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1220. Ar-Ge'ye devlet yardımı ile ilgili mevcut mevzuatın kapsamı genişletilecektir.

1221. Üniversite-sanayi işbirliğinin esasları araştırmacı şirketleri de kapsayacak şekilde düzenlenecektir.

1222. Teknopark ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kurulmasına ilişkin hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

1223. Araştırmacı personel açığının kapatılması ve araştırmacılığın cazip hale getirilmesi için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.

1224. Türkiye Metroloji Enstitüsünün kurulması ile ilgili yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1225. TÜBİTAK Kanunu günün şartlarına göre yeniden düzenlenecektir.

1226. Havacılık ve uzay alanındaki faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayacak Ulusal Havacılık ve Uzay Teşkilatı kurulacaktır.

1227. Biyoteknoloji Yüksek Kurulu oluşturulacaktır.

1228. Ulusal Yenilik Sisteminin sağlıklı işlemesi için gerekli olabilecek yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

VII. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

a) Mevcut Durum

1229. Bilgi ve iletişim teknolojileri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmelerle ülkelerin ve firmaların rekabet güçlerini artırmak amacıyla kullandıkları en önemli araçlardan biri olmuştur.

1230. Bilgi teknolojileri ürünlerinde, performans artışı ve teknolojinin ucuzlaması ile kullanıcı sayısı artmıştır. Bilgisayarın yaygın ve kişisel kullanıma uygun hale gelmesi, donanım, yazılım ve içerik alanlarının hızla gelişmesini sağlamıştır.

1231. Geleneksel tanımların ortadan kalkması anlamını taşıyan ve yakınsama olarak ifade edilen gelişmeler, bilgi teknolojileri, telekomünikasyon

ve yayıncılık alanlarının birbirleriyle etkileşimlerini ve bunun sonucu olan uygulamaları ortaya çıkarmıştır.

1232. VII. Plan döneminde, sabit telefon santral kapasitesinde 6,6 milyon yeni hat ilavesiyle 21,2 milyon hatta, telefon abone yoğunluğunda yüzde 30 düzeyine erişilmesi beklenmektedir. Sayısallaşma oranının da yüzde 85 seviyesine ulaşması öngörülmektedir. Mobil telefonda ise 2000 yılı sonunda, abone sayısında 12 milyona, yoğunlukta yüzde 17'ye ulaşılacağı tahmin edilmektedir.

1233. 1997 yılı itibarıyla Türkiye'de kurulu ana bilgisayar adedi 16.000, kişisel bilgisayar adedi ise 1.142.000 olarak tahmin edilmektedir. Bu toplama göre 1000 kişiye 18 adet kişisel bilgisayar düşmektedir. Ancak 1998 ve 1999 yıllarında kişisel bilgisayar satışlarının yaklaşık 950.000 olduğu dikkate alındığında kişisel bilgisayar sayısının süratle arttığı gözlenmektedir. Kentlerde üst gelir dilimindeki hanelerin yüzde 40'ı toplam bilgisayarların yüzde 77,5'ine, geri kalan yüzde 60 da bilgisayarların yüzde 22,5'ine sahiptir.

1234. Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojileri pazarının büyüklüğü 1999 sonu itibarıyla 11,3 milyar ABD doları olarak tahmin edilmektedir. Bunun içinde bilgi teknolojilerinin payı (BT donanımı, yazılım, hizmet, tüketim malzemeleri) yaklaşık yüzde 27'dir.

1235. Türkiye'de internet kullanıcısı sayısının 1999 yılında 900.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakamın 2000 yılında 1.650.000'e ulaşacağı beklenmektedir.

1236. Telekomünikasyon Kanunu ile sektörde bağımsız düzenleyici otorite kurulmuş, rekabetin sağlanmasına yönelik düzenleme faaliyetlerine başlanmıştır. Bu yeni yapılamada, Ulaştırma Bakanlığı genel politikaları belirleyecek ve lisansları verecek, Telekomünikasyon Kurumu da verilen lisanslar ve sunulan tüm telekomünikasyon hizmetlerine ait gerekli teknik, idari ve mali işlemlerle denetim görevini yerine getirecektir. Kanunla, Türk Telekomünikasyon A.Ş.'ye, rekabet koşulları içerisinde faaliyet göstermesi ve kuruluşta kamunun sadece hissedar sıfatıyla temsil edilmesi amacıyla özerk bir statü sağlanmıştır.

1237. Mobil telefon pazarında 2000 yılı içerisinde verilen iki yeni lisans ile birlikte rekabetin ve dolayısıyla hizmet kalitesinin artması hedeflenmiştir. Katma değerli telekomünikasyon hizmetlerinde lisans verme yerine gelir paylaşımli yapının tercihi nedeniyle beklenen fayda elde edilememiştir.

1238. Elektronik ticaretin gelişmesi için gerekli teknik ve yasal altyapının hazır hale getirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar sürdürülmektedir.

1239. Veri iletişim altyapısında önemli bir gelişme sağlanmış olmakla birlikte, internet erişiminde yaşanan yüksek maliyet ve düşük hız gibi sorunlar yeni altyapıların devreye girmesine ve iyileştirme çalışmalarına rağmen devam etmektedir.

1240. PTT'nin yeniden yapılandırılması konusunda ön çalışma tamamlanmış, fakat nihai aşamaya henüz gelinememiştir. Posta hizmetlerinde devlet tekelinin kaldırılması ve pazarın serbestleştirilmesi hedefine yönelik bir gelişme gerçekleştirilememiştir.

1241. Sayısal yayıncılığa geçiş ile ilgili çalışmalar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) koordinatörlüğünde devam etmektedir. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1242. Plan döneminde stratejik sektörlerden birisi olacak bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabet gücünün artırılmasına öncelik verilecektir.

1243. Telekomünikasyon politikasının temel hedefi, ülkemizin telekomünikasyon hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilerek, ekonomik ve sosyal refahın artırılmasına katkı sağlanmasıdır. Devletin sektörde rekabet ortamını sağlayıcı ve düzenleyici rolü ağırlık kazanacaktır.

1244. Bilgi teknolojisinde Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.

1245. Türkiye'de kullanıma sunulan yazılım ürünlerine Türkçe desteği sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

1246. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde, kullanıcıların talepleri dikkate alınarak, teknolojik gelişmelerin ve alt sektörler arasındaki yakınsamanın sağladığı hizmetlere erişimi kolaylaştıracak hukuki, idari ve teknik düzenlemeler hızla gerçekleştirilecektir.

1247. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında geliştirilecek tüm kurumsal yapılanma modellerinde, devletin kamusal hizmetlerle ilgili görevleri yerine getirirken, teşkilat yapısının küçültülerek fonksiyonel hale getirilmesi ilkesine uygun modeller esas alınacaktır. Etkin çalışacak, uzmanlığı ön plana çıkaran, koordinasyon görevini yerine getirebilecek, kamuoyunu bilgilendiren ve özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerini karar süreçlerine yansıtacak, Türkiye'ye uygun kurumsal yapılanma modelleri belirlenecektir.

1248. Herkesin makul ücretlerle telekomünikasyon altyapısından ve hizmetlerinden yararlanmasını sağlayacak uygulamalar esas alınacak, tüm işletmecilere şeffaf ve eşit kurallar getirilerek tüketici hakları korunacaktır.

1249. Telekomünikasyon pazarının 2003 yılı sonunda tam olarak rekabete açılacağı dikkate alınarak, Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin pazar koşullarında rekabet edebilmesi amacıyla, bu tarihe kadar kamunun sahip olduğu hisselerin azaltılması yönünde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1250. Katma değerli hizmetlerde, özel sektörün ruhsat ve genel izin gibi yöntemlerle yetkilendirilmesine ağırlık verilerek, teknolojik gelişmelerin getirdiği imkanların rekabetçi bir ortamda sunulması hedeflenecektir.

1251. Tüketici taleplerinin mobil telekomünikasyon hizmetlerine kayması sonucu, bu pazarda yaşanan hızlı gelişim, teknolojik ilerlemeler ve maliyette yaşanan düşmelerin de etkisiyle artarak devam edecektir. Önümüzdeki dönemde başta internet erişimi ve elektronik ticaret uygulamaları olmak üzere birçok telekomünikasyon hizmetinde ağırlıklı olarak mobil şebekeler kullanılacaktır. Yüksek hızda veri transferine imkan veren üçüncü nesil sonrası mobil sistemler, telekomünikasyonun mobil ağırlıklı yapısını daha da kuvvetlendirecektir.

1252. VIII. Plan döneminde faaliyete geçecek olan yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine yönelik verilecek lisanslar için etkin rekabet ortamı ve kullanıcıların menfaatleri gözözetilecektir.

1253. Ülkemizin internet hizmetlerinde gelişimini sağlayacak, özel sektörün ve kullanıcıların taleplerinin de dikkate alındığı ulusal politikalar geliştirilecektir. Hizmet kalitesi yüksek ve bilgi güvenliğinde etkinliğin sağlandığı internet hizmetlerinin verilmesinde, özel sektör tarafından kurulacak alternatif altyapıların kullanılmasını sağlayacak hukuki ve teknik düzenlemeler yapılacaktır.

1254. Küresel ekonomi içerisinde payı hızla artan elektronik ticaretin geliştirilmesi konusunda kamunun rolü, gerekli teknik ve yasal altyapının oluşturulması olacaktır. Yapılacak düzenlemelerde kullanıcılar ve tüketiciler açısından güvenli bir ortam sağlanmasına, kişisel bilgilerin ve tüketici haklarının elektronik ortamda korunmasına önem verilecektir.

1255. Elektronik ticaretin gelişiminin izlenebilmesi için gerekli olan istatistiki bilginin toplanması, işlenmesi ve raporlanması sağlanacaktır.

1256. Bilgi güvenliğinin sağlanması için, uluslararası kural ve standartlar çerçevesinde çalışmalar tamamlanacak, özellikle elektronik ticareti kolaylaştıracak önlemler alınacaktır.

1257. Kamu kesiminde bilgi altyapısının kurulması ve buna ilişkin politika belirlenmesi konuları, kamunun bilgi çağındaki yeni rolüne uygun bir yaklaşımla ele alınacaktır. Kamunun sahip olduğu bilgiler topluma, açıklık ve şeffaflık ilkelerine göre ulaştırılacaktır.

1258. Üniversitelerin bilgi ve iletişim teknolojileri altyapıları ve ulusal ve uluslararası ağ bağlantıları güçlendirilecektir.

1259. VIII. Plan döneminde, dünyadaki teknolojik gelişmeler izlenerek sayısal yayıncılığa geçilecektir. Bu teknolojinin yaygınlaşması amacıyla, yayın kuruluşları arasında eşitlik ilkesine ters düşmeyecek şeffaf düzenlemeler geliştirilecektir.

1260. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans verilmesi konusunda gerekli çalışmalar tamamlanacaktır. TRT yeniden yapılandırılarak, sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulacak ve yayın içeriği zenginleştirilecektir.

1261. Posta hizmetlerinde AB ülkelerinin serbestleştirme çalışmaları dikkate alınarak gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. PTT'nin yeniden yapılandırılması tamamlanarak, posta hizmetlerinde kalite artırılabacaktır.

1262. VIII. Plan dönemi sonunda sabit telefon abone sayısının 26 milyona, abone yoğunluğunun yüzde 37'ye erişmesi öngörülmektedir. Mobil telefon abone sayısının 30,5 milyona, abone yoğunluğunun ise yüzde 44'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. İnternet kullanıcı sayısının 15 milyona, kablo TV abone sayısının 4,6 milyona, şebekede kullanılan fiber optik kablo uzunluğunun 103 bin km'ye ulaşması beklenmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1263. Bilgi güvenliği konusunda, teknolojik gelişmeler dikkate alınarak, elektronik ticaretin geliştirilmesi, kişisel bilgilerin korunması konularına önem verilerek, mevcut kurumlarla eşgüdüm içerisinde çalışacak uygun kurumsal yapılanma modeli için gerekli hukuki altyapı hazırlanacaktır.

1264. Elektronik ticarete ilişkin temel yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacak, gelişiminin izlenmesi için gerekli çalışmalar başlatılacaktır.

TABLO: 24 - Haberleşme Hizmet Kapasitelerindeki Gelişmeler

	1995	1999	2000 (1)	2005 (2)	Yıllık Ortalama Yüzde	
					VII. Plan Dönemi	VIII. Plan Dönemi
Telefon Santral Kapasitesi (Bin Hat)	14.550	19.679	21.129	28.220	7,7	6,0
Telefon Abone Sayısı (Bin Adet)	13.227	18.054	19.510	26.000	8,1	5,9
Telefon Abonesi Yoğunluğu (Abone/100 kişi)	21,8	28,0	29,9	37,0	6,5	4,4
Telefon Trafik (Milyon Kontör)	64.057	115.318	120.000	205.000	13,4	11,3
Kırsal Telefon İrtibatı (Adet)	46.500	51.381	60.529	76.000	5,4	4,7
Ankesörlü Telefon Sayısı (Adet)	58.125	78.086	101.166	190.863	11,7	13,5
Şehir içi Telefon Dağıtım Tesisleri (Bin Çift Hat)						
- Premsiyel Şebeke	22.392	30.050	32.173	39.700	7,5	4,3
- Lokal Şebeke	30.886	42.740	46.054	58.650	8,3	5,0
Şebekede Kullanılan Fiber Optik Kablo Uzunluğu (Km)	28.300	58.770	76.656	103.000	22,1	6,1
Mobil Telefon Abonesi						
- Analog (NMT 450)	103.833	121.517	126.000	149.000	3,9	3,4
- Sayısal (GSM)	332.000	7.500.000	12.000.000	30.500.000	104,9	20,5
Kablo TV Abonesi (Adet)	403.958	750.290	1.300.000	4.600.000	26,3	28,8
İnternet Kullanıcı Sayısı (Adet)	30.000	900.000	1.650.000	15.000.000	122,9	55,5

Not: (1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Tahmin

1265. Posta hizmetleri piyasasının günün şartlarına uygun şekilde yapılanmasını sağlayacak hukuki düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

1266. TRT'nin yeniden yapılandırılması ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulması kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

1267. Sayısal yayıncılığa geçiş ve sayısal yayıncılık dönemi için gerekli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

1268. Telekomünikasyon alanında AB'ye uyum çalışmaları kapsamında gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

VIII. TARIMSAL GELİŞME

1. GENEL TARIM POLİTİKALARI

a) Mevcut durum

1269. Tarım sektörünün 1999 yılı itibarıyla GSYİH içindeki payı yüzde 15 olmasına karşılık, tarımsal istihdamın toplam sivil istihdam içindeki payı yüzde 45,1'dir. Tarımın milli gelirdeki ağırlığı azalırken, nüfusun önemli bir kısmı hala geçimini tarımla sağlamaya devam etmektedir.

1270. 1991 Genel Tarım Sayımına göre ülkemizde 4,1 milyon tarımsal işletme bulunmaktadır. İşletmelerin yaklaşık yüzde 3,6'sı hayvancılık ve yüzde 96,4'ü bitkisel üretim ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Söz konusu işletmelerin yaklaşık yüzde 35'i 0-2 hektar, yüzde 32'si 2-5 hektar arasında, yüzde 28'i 5-20 hektar arasında ve yüzde 5'i 20 hektarın üzerinde arazi büyüklüğüne sahiptir. Ancak 0-2 hektar arasında bulunan işletmelerin işledikleri alan oranı yüzde 6, 2-5 hektar arasında yüzde 16, 5-20 hektar arasında yüzde 41 ve 20 hektar üzerinde ise yüzde 37 olarak belirlenmiştir. Ortalama işletme büyüklüğü ise yaklaşık 5,9 hektardır. Aynı sayım sonuçlarına göre; büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yüzde 71,9'u 5 başın altında, küçükbaş hayvancılık işletmelerinin ise yüzde 31,6'sı 20 başın altında bir büyüklüğe sahiptir.

1271. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin gelirleri diğer sektörlerle nazaran düşük olup, sektör içerisinde de gruplararası gelir dağılımında büyük ölçüde farklılık mevcuttur.

1272. VII. Plan döneminde tarımsal üretimin yılda ortalama yüzde 1,8, ihracatın yüzde 4, ithalatın ise yüzde 3,9 oranında artması beklenmektedir.

1273. Uygulanan destekleme politikaları ile üretici gelirlerinde istikrar sağlanamamış, dünya fiyatları üzerindeki destekleme alım fiyatları bazı ürünlerin ekim alanlarının genişlemesine, üretim fazlası oluşmasına ve devletin fazla alım yaparak yüksek stok maliyetine katlanmasına neden olmuştur.

1274. Bu olumsuzlukları kısmen gidermek üzere, yeni bir tarımsal destekleme aracı olarak; 2000 yılında Çiftçilere Yönelik Doğrudan Gelir

Destegi uygulanması yönünde bir pilot proje başlatılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre uygulama 2001 yılında ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

1275. GATT Uruguay Turu Tarım Anlaşmasının ilgili hükümleri çerçevesinde ülkemiz yükümlülüklerinin yerine getirilmesine devam edilmiştir. Uruguay Turu sonrası gelişmeler de göz önüne alınarak AB ile yeni bir tercihli ticaret rejimi oluşturulmuştur.

1276. VII. Plan döneminde, 4342 sayılı Mera Kanunu çıkarılmıştır. Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu oluşturulmuştur. 4487 sayılı Kanun ile Ürün Borsalarında vadeli işlemler yapılabilmesi imkanı sağlanmıştır. Ayrıca, 552 sayılı Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname çıkarılmış, 4367 sayılı Kanunla sözkonusu KHK'nın bazı maddeleri değiştirilmiş ve ilgili mevzuatta düzenlemeler yapılmıştır. 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun 1 Haziran 2000 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiştir.

1277. Ancak VII. Plan döneminde, Tarımsal Politikalar ile ilgili Yapısal Değişim Projesi çerçevesinde öngörülen Tütün Tarımının Yeniden Düzenlenmesi, Ürün Sigortası, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Tarım ve Köyşleri Bakanlığının Yeniden Organizasyonu Kanunları çıkarılamamıştır. Üretici Birlikleri Kanun Tasarısı son aşamaya gelmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1278. Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır. Gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi esas olacaktır.

1279. Piyasa fiyat oluşumu üzerinde olumsuz etkileri olan ürün fiyatlarına devlet müdahaleleri yerine, üretimin piyasa koşullarında talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları devreye sokularak, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarı esas alınacaktır. Üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirler uygulamaya konulacaktır.

1280. Tarım politikalarının esasları; Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşmasının öngördüğü yükümlülükler ile AB'ye tam üyelik sürecine girerken AT Ortak Tarım Politikasında ve uluslararası ticaretteki gelişmeler çerçevesinde belirlenecektir.

1281. İnsan kaynakları başta olmak üzere üretim faktörlerinin daha etkin kullanılması, verimliliğin artırılması, tarımla ilgili kuruluşlarda kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, kurumsal hizmet akışında gözlenen sorunların giderilmesi, sektör içi kaynak dağılımında etkinlik ve rasyonel kullanımın sağlanması, üretici örgütlerinin güçlendirilmesi, tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması ve pazarlama ağlarının geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

1282. Çiftçi Kayıt Sistemi, Tapu-Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve Çiftlik Muhasebe Veri Ağının geliştirilmesi sağlanacaktır. Tarımsal veri tabanını kullanan Tarım Bilgi Sistemi kurulacaktır.

1283. Üreticiyi ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla Risk Yönetimi araçları geliştirilecektir. Bu çerçevede; tarım ürünlerine yönelik sigorta sistemi, vadeli işlemler borsası, sözleşmeli tarım ve stok yönetimi araçlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve etkin şekilde uygulamaya konulması sağlanacaktır.

1284. Tarımsal gelişmede bölgesel nitelikli programların önemi nedeniyle Tarımda Sorunlu ve Öncelikli Üretim Alanlarının tespit çalışmaları çerçevesinde bölgesel özel programlar geliştirilecektir.

1285. Tarım sektörü ile ilgili her türlü konuda, her aşamada ve düzeyde katılımcı proje planlaması ve yönetimi esas alınacaktır.

1286. Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan kırsal kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına başlanacaktır.

1287. Kırsal alanda tarım-dışı sektörlere destek verilmesi ve kırsal sanayinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Tarımdan çekilecek nüfusa yeni istihdam imkanları yaratacak projeler geliştirilecektir.

1288. Tarımsal araştırma kurumları etkili bir yapıya kavuşturulacak, çeşitli kurum, kuruluş ve üniversiteler tarafından yapılan araştırma faaliyetlerinde koordinasyon sağlanacaktır.

1289. Tarımsal araştırma önceliklerinin belirlenmesinde üretici talepleri dikkate alınacak ve uygulamaya yönelik araştırma projelerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında üreticilerin katılımı ve katkısı esas alınacaktır.

1290. Tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayiinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli hammaddenin temini ile tarımsal sanayiye dönük sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

1291. Toprak Mahsulleri Ofisi, ÇAYKUR ve Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. işlevlerini etkin olarak yerine getirmeleri amacıyla yeniden yapılandırılacaktır. Gerekli altyapı oluşturulduktan ve düzenlemeler yapıldıktan sonra, özel sektör ve üretici örgütlerindeki gelişmelere bağlı olarak, söz konusu kurumların faaliyet alanlarının sınırlandırılması ve piyasada gerekli hallerde müdahale görevi üstlenmesi sağlanacaktır.

1292. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda özertleştirilmesi sağlanırken, söz konusu kurumların yeniden yapılandırılması durumunda sürdürülebilirliği sağlayıcı gerekli önlem ve politikalar uygulamaya konulacaktır.

1293. Kamu tarafından yapılmakta olan bir kısım görevler üretici organizasyonlarına devredilecektir.

1294. Doğal kaynak kullanımında havza bazında katılımcı proje planlaması ve yönetimi benimsenecektir. Doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılması, gen kaynaklarının korunması ve saklanması sisteminin kurulması sağlanacaktır.

1295. Tarımsal politikalar doğrultusunda dengeli ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik olarak tarımsal altyapı yatırımlarının her aşamasında yatırımdan faydalananların her türlü katılımı sağlanacak, mevcut altyapının etkin kullanımı ve yeni yatırımların gerçekleştirilmesinde kaynakların rasyonel kullanımı temin edilecektir.

1296. Detaylı toprak etüdlerinin ve toprak haritalarının yapılması ile toprakların kullanım ve korunmasına ilişkin bir kanunun çıkarılması, kadastro çalışmalarının tamamlanması ve toprak veri tabanının oluşturulması sağlanarak Arazi Kullanım Planı hazırlanacaktır.

1297. Bölünemeyecek en küçük parsel anlamında optimum işletme büyüklükleri bölgelere göre tespit edilecek, belirlenecek ekonomik işletme büyüklüklerine bağlı özendirici tedbirler geliştirilecektir.

1298. Hayvansal ürünler üretimi geliştirilecek, toplumun hayvansal protein bakımından dengeli ve yeterli beslenebilmesini sağlamak amacıyla hayvan ıslahı, hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele ile kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretiminin artırılmasına, meraların ıslahına ve yayım hizmetlerine ağırlık verilecektir.

1299. Su ürünlerinde sürdürülebilir üretimin artırılması amacıyla; doğal kaynakların rasyonel kullanımı sağlanacak, yetiştiricilik ve açık deniz balıkçılığı geliştirilecek, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilecek ve kamuda etkin kurumsal bir yapının oluşturulması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1300. Ormanlar; toplumun ormancılık sektörü ürün ve hizmetlerine olan gereksinimlerini, sürdürülebilir ormancılık, biyolojik çeşitlilik ile yaban hayatını koruma ve çok yönlü yararlanma ilkeleri doğrultusunda ekonomik, sosyal, çevresel ve ergonomik kriterler çerçevesinde yönetilecek, işletilecek ve korunacaktır.

1301. Ülkemizde ormansızlaşma, çölleşme, toprak erozyonu, sel, heyelan ve çığ gibi afetleri önlemek amacıyla, ağaçlandırma, erozyon kontrolü, mera ıslahı ve sosyal ormancılık faaliyetleri geliştirilecek, gerçek ve tüzel kişilerin orman yetiştirme etkinlikleri desteklenecektir.

c) Hukukî ve Kurumsal Düzenlemeler

1302. Tarım sektörü ile ilgili konuları bir bütünlük içinde ele alan Çerçeve Tarım Kanunu çıkarılacaktır.

1303. Ziraat Odalarının etkin olarak faaliyetlerini sürdürmeleri ve geliştirilmeleri yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

1304. Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere kar amacı gütmeyen organizasyonlar oluşturmaya yönelik bir Üretici Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır. Örgütlü çiftçi kesiminin desteklenmesi ve bu yönde teşvik önlemlerinin uygulamaya geçirilmesi sağlanacaktır. Söz konusu örgütlerde denetimin özleştirilmesi yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

1305. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı ile tarımsal nitelikli Kamu İktisadi Teşebbüsleri yeniden yapılandırılacaktır.

1306. Tarımsal Ürün Sigortaları Kanununun ve buna ilişkin eylem planının hazırlanmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

1307. Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kurulu, özel sektör kuruluşları ile çiftçi örgütleri temsilcilerini yeterince kapsamadığından, yeni üyelerin katılımıyla genişletilecektir.

2. BİTKİSEL ÜRETİM

a) Mevcut durum

1308. Bitkisel üretim, tarım sektörü üretimi içerisinde yaklaşık yüzde 65'lik payı ile önemini korumaktadır. Ancak, büyük ölçüde iklim şartlarına bağlı kalan bitkisel üretim potansiyelinden yeterli düzeyde yararlanılmadığı ve verimin düşük kaldığı görülmektedir.

1309. Özel sektör tohumculuğunun teşvik edilmesi sonucu tohumluk üretimlerinde özel sektörün payı 1995 yılında buğdayda yüzde 3,2, arpada yüzde 3,8, hibrit ayçiçeğinde ve patatesten yüzde 99, pamukta yüzde 1,3, yem bitkilerinde yüzde 11 iken 1999 yılında buğdayda yüzde 8, arpada yüzde 17, hibrit ayçiçeğinde yüzde 100, patatesten yüzde 99,7, pamukta yüzde 13,5, yem bitkilerinde yüzde 41 olmuştur.

1310. Nadas Alanlarının Daraltılması Projesi uygulama alanında, bakliyat ve yem bitkileri ekim alanları 1995 yılında toplam 114.321 hektar iken, 1999 yılında 237.589 hektara ulaşmıştır.

1311. İkinci Ürün Araştırma ve Yayım Projesi uygulama alanı 1995 yılında toplam 13.665 hektar iken, özellikle mısır, susam, ayçiçeği, çeltik ve soya ekim alanlarındaki artışlar sonucu 1999 yılında toplam 34.994 hektar olmuştur.

1312. Kamu tarafından yürütülen bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele programı, öncelikle süne, kımıl ve zeytin sineğine karşı sürdürülmüştür.

1313. VII. Plan döneminde bitkisel ürünler üretiminin yılda ortalama yüzde 2,9, ihracatının yüzde 6,6, ithalatının ise yüzde 9,2 artması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1314. Bitkisel ürünlerin üretim, verim, kalite ve ihracatının artırılması temel amaçtır.

1315. Bitkisel üretimde verim ve kalite artışını sağlamak için sertifikalı tohumluk kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Tohumculuk sektörü ile ilgili düzenlemelerde uluslararası ve özellikle AT ilke, norm ve uygulamaları esas alınacaktır. Ayrıca, transgenik bitkilere ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

1316. Verimlilik ve dış rekabet gücünün artırılabilmesi için tohumculuk sektörünün piyasa koşulları dahilinde faaliyet göstermesi sağlanacak ve özel girişimciliğin üretim, işleme ve pazarlama safhalarında olduğu kadar Ar-Ge alanlarında da daha etkin rol alması özendirilecektir.

1317. Tarımsal üretimin çevre üzerinde olumsuz etkilerini azaltmak esas alınacaktır. Bu kapsamda alınacak önlemlere ilaveten gübre, ilaç ve sulama girdilerinde doğal kaynaklar ve çevre ile uyumlu kullanımların yaygınlaştırılması sağlanacak, girdi desteklerinden gübre ve ilaç desteği azaltılarak zaman içerisinde kaldırılacak, ekolojik ürünlerin üretimi özendirilecektir.

1318. Entegre zararlı yöntemi ve biyolojik mücadele başta olmak üzere alternatif mücadele metodlarına öncelik verilecektir. Bu çerçevede, zirai mücadelede; uluslararası taahhütlerimiz, çağdaş bitki koruma anlayışı, gıda güvenirliliği, ekolojik denge ile çevre boyutu göz önünde bulundurulacaktır.

1319. Pazarlama altyapısına yönelik olarak Ürün Borsaları Geliştirme Projesi tamamlanacak, vadeli işlem borsalarının geliştirilmesi ve toptancı hallerinin etkin çalışması sağlanacak, çiftçi/özel kesim silo ve depolama kapasitesinin artırılmasına yönelik girişimler özendirilecektir.

1320. Tarımsal yayım, çiftçi eğitimi ve tarımla ilgili öğretim kurumlarının gelişmelere uygun olarak yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır. Mevcut eğitim ve yayım sistemi yeniden değerlendirilecek, kamunun yayımdaki rolü gözden geçirilerek, özel yayımcılığa önem verilecektir. Genç çiftçilere sertifikalı eğitim ve yetişkin çiftçilere talebe göre eğitim temel yaklaşım olacaktır.

1321. Ayçiçeği, soya ve pamuk gibi ürünlerde gerekli kurumsal yapı ve pazarlama altyapısının geliştirilmesi ve prim sistemi uygulaması ile üretim artışı sağlanacaktır. Ayrıca, mısır üretim artışını teminen kurutma tesisleri yapımı özendirilecektir.

1322. Stok yönetimi çerçevesinde, tahıl grubu ürünlerin alım fiyatı ile satış fiyatı arasında belirli bir fiyat aralığının belirlenmesi ve aynı dönemde ilan edilmesi uygulanması sürdürülecektir.

1323. Şeker üretimi ve talebi arasında dengeyi tesis etmek ve pancar alımları ile talep fazlası şeker stoklarının bütçe üzerindeki yükünü azaltmak amacıyla şeker pancarı üretiminde kota uygulamasına devam edilecek ve ekim nöbeti süresi uzatılacaktır.

1324. Fındık üretim alanlarının daraltılmasına yönelik önlemler alınacak ve çay üretim alanlarının genişlemesi önlenecek, budama uygulamasına devam edilerek kaliteli yaş çay arzı sağlanacaktır.

1325. Arz fazlası olan fındık ve çay üretim alanlarında alternatif ürünler ile bölgede yeni iş imkanlarının geliştirilmesine yönelik projeler uygulamaya geçirilecektir.

1326. Tütün üretiminde piyasa fiyatları esas alınacak ve bu çerçevede tütün müzayede sistemi kurulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1327. 1177 sayılı Tütün Tekeli Kanunu ve 196 sayılı Ekici Tütün Satış Piyasalarının desteklenmesine dair Kanunlar günün şartlarına uygun hale getirilecektir.

1328. Şeker üretim-tüketim dengesinin gözetilmesi esasına dayalı olarak şeker sanayiinde özel sektörün daha etkin kılınması amacıyla 6747 sayılı Şeker Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1329. Transgenik bitkilere ilişkin bir yönetmelik hazırlanacaktır.

3. HAYVANCILIK

a) Mevcut Durum

1330. Hayvancılık sektörü; hayvansal ürünler ihtiyacını karşılamasının yanısıra devamlı istihdam yaratması, tarıma dayalı et, süt, yem, yünlü tekstil ve deri sanayilerine hammadde sağlaması yönünden önem arz etmektedir.

1331. Ülkemizde hayvan sayısı, hayvancılık sektörü gelişmiş pekçok ülkeden fazla olmasına rağmen birim hayvan başına elde edilen verim daha düşüktür. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde ortalama sığır karkas ağırlığı 250 kg. dolayında iken, ülkemizde 160-170 kg.'dır. Sığır başına süt verimi bu ülkelerde ortalama 5000-6000 kg/laktasyon olup, ülkemizde 1400-1500 kg/laktasyondur.

1332. 1998 yılı hayvancılık istatistiklerine göre genel hayvan sayısı içerisinde düşük verimli yerli ırk hayvanlar, sığır mevcudunun yüzde 41,7'sini, koyun mevcudunun ise yüzde 97'sini oluşturmaktadır.

1333. Hayvanların ıslahı maksadıyla suni tohumlama faaliyetine devam edilmiştir. Bu çerçevede 1995 yılında 898 bin, 1996 yılında 962 bin, 1997

yılında 1 milyon, 1998 yılında 1,1 milyon, 1999 yılında 1,2 milyon baş sığır suni tohumlama metoduyla tohumlanmıştır. 2000 yılında bu rakamın 1,3 milyon baş olması beklenmektedir.

1334. 1996-1999 yılları arasında 51.586 baş olmak üzere belli bir program dahilinde, 1987-1999 yılları arasında toplam 342.608 baş damızlık sığır ithal edilerek üreticilere dağıtılmıştır.

1335. Kasaplık ve besi sığırı ithalatı 1995 yılında 350 bin baş, 1996 yılında 119 bin baş düzeyinde gerçekleşmiştir. 1997 yılında canlı hayvan ithalatının durdurulması nedeniyle 1997, 1998 ve 1999 yıllarında kasaplık sığır ithalatı yapılmamıştır.

1336. VII. Plan döneminde hayvancılık üretiminin yıllık ortalama yüzde 0,2, ithalatının yüzde 22,5, ihracatının ise yüzde 16,8 oranlarında azalacağı tahmin edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1337. VIII. Plan döneminde hayvancılıktaki temel amaç; toplumumuzun hayvansal protein bakımından dengeli, yeterli beslenebilmesini temin maksadıyla üretim artışını sağlamaktır. Bu amaçla, hayvan ıslahı, kaliteli kesif yem ve yem bitkileri üretimi artırılacak, hayvan hastalık ve zararlılarıyla etkili mücadele ve yayım hizmetleri geliştirilecektir.

1338. Hayvan ıslahı politikalarına işlerlik kazandırmak amacıyla, ilgili kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan Hayvan Islahı Komisyonu kurulması, mevcut danışma kurullarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmaları sağlanacaktır.

1339. Hayvancılıkla ilgili güvenilir istatistiklerin toplanması, katsayıların belirlenmesi amacıyla 1984 yılından beri yapılmayan Genel Hayvan Sayımı gerçekleştirilecektir.

1340. Üreticilerin kooperatifleşmesi, şirketleşmesi ve üretici birliklerinin kurulması özendirilecektir.

1341. Damızlıkçı işletmelerin yaygınlaştırılması sağlanacak ve bu işletmeler tarafından elde edilen hayvanların; yetiştirme, dağıtım ve pazarlanmaları safhalarında, kamu kuruluşları tarafından sözleşmeli yetiştiricilik konusu dahil her türlü teknik bilgi ve yardımlar etkin bir şekilde sağlanacak, özel sektör katkısı özendirilecektir.

1342. Yetiştiricilerin damızlık ve kasaplık hayvan ihtiyaçlarının yurtiçinden karşılanmasına öncelik verilecek, gerekli hallerde ise öncelikle damızlık boğa, sperma, embriyo veya damızlık düve ithali yoluna gidilecektir.

1343. Sanayinin kaliteli hammadde ihtiyacını karşılamak ve aynı zamanda kırmızı et, süt üretimini artırabilmek için sığırın yanında et ve süt verim yönlü koyun ile keçilerin ıslah ve üretim çalışmalarına önem verilecektir.

1344. Arıcılığın geliştirilebilmesi maksadıyla flora çeşitleri, flora mevsimi ve kapasitesinin haritalandırılmasına önem verilecek ve Arıcılık Araştırma Enstitülerinin tüm ülkeye hizmet verecek tarzda yapılandırılmaları sağlanacaktır.

1345. Suni tohumlama teknisyeni, sağımçı ve çoban eğitimine önem verilecektir.

1346. Kanatlı hayvan üretimi artırılarak, tavuk, hindi ve ördek etleri ile yumurta tüketimi ve ihracatı özendirilecektir.

1347. Yerli hayvan gen kaynakları korunacak; bu maksatla Hayvan Gen Bankası kurulacaktır.

1348. Tarım yapılan alanlarda yüzde 3-3,5 oranında yer alan kaliteli kaba yem üretim alanlarının artırılması sağlanacaktır.

1349. Hayvan hastalıkları ve zararlılarının etkilerinin enaza indirilmesine ilişkin çalışmalar yoğunlaştırılacak, ayrıca aşı, ilaç, serum üretimlerinin miktar, kalitesi artırılacak ve ithal edilen ürünlerin denetimleri üzerinde önemle durulacaktır.

4. SU ÜRÜNLERİ

a) Mevcut Durum

1350. Ülkemiz; su ürünleri konusunda büyük bir potansiyele sahip olmasına karşın su ürünlerinin ekonomiyeye katkısı çok düşüktür.

1351. Su ürünleri üretimi, 1995 yılında 649,2 bin ton iken, 1996 yılında 549,6 bin ton, 1997 yılında 500,3 bin ton ve 1998 yılında 543,9 bin ton olmuştur. Toplam su ürünleri üretiminin VII. Plan döneminde ortalama yılda yüzde 2,2 oranında azalması beklenmektedir.

1352. Denizlerimizde, kıyı balıkçılığına dayanan avcılıkla yapılan üretim; kirlilik, ekolojik değişimler ve kaynakların rasyonel kullanılmaması sonucunda düşmüştür. Ayrıca gerekli altyapı tamamlanamadığından açık deniz balıkçılığına başlanamamıştır. Yetiştiricilikle yapılan üretim artarak toplam su ürünleri üretimindeki payı yüzde 10'lara yükselmiştir

1353. Su ürünleri stoklarının büyüklükleri, bunları etkileyen faktörleri ve yıllık avlanabilir miktarı belirlemek amacıyla yapılması gerekli görülen çalışmalar ile Ar-Ge faaliyetlerinin koordinasyon içinde uygulamaya dönük olarak gerçekleştirilememesi sürdürülebilir üretimi engellemektedir.

1354. Ülkemiz içsu alanlarının yaklaşık yüzde 17'sine sahip olacak GAP Bölgesindeki su kaynaklarının değerlendirilmesi amacıyla gerekli sektörel altyapının tamamlanması çalışmalarına devam edilmektedir.

1355. VII. Plan döneminde, su ürünleri sektöründe üretimi etkileyen en önemli alt yapı olan balıkçı barınaklarından 18 adedi tamamlanarak faaliyete geçmiştir. Böylece Plan dönemi sonu itibarıyla ülkemizde 145 adet balıkçı barınağı, 44 adet barınma yeri ve 59 adet çekek yeri olmak üzere toplam 248 adet kıyı yapısı balıkçılarımızın hizmetine açılmış olacaktır.

1356. Toplam ihracatımızda yüzde 80'lik payı olan AT tarafından ülkemiz menşeiili taze balık ve çift kabuklu yumuşakçaların ithalatı, üretim ve işleme yerlerindeki hijyenik şartların yetersizliği nedeniyle 1998 yılında yasaklanmış, ancak yapılan iyileştirme çalışmaları sonucunda bu yasak 1999 yılı içerisinde kaldırılmıştır. Konuyla ilgili düzenlemeler, koruma kontrol faaliyetlerini güçlendirme çalışmaları çerçevesinde sürdürülmektedir.

1357. VII. Plan döneminde su ürünleri üretiminin yılda ortalama yüzde 2,2, ihracatının yüzde 3,5 oranında azalması beklenmektedir. İthalatta, 1995 yılında büyük bir artış görülmüş olmasına rağmen 1997-2000 döneminde yılda ortalama yüzde 1 oranında azalma olması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1358. Su kaynaklarının korunarak sürdürülebilir kullanım ilkesi çerçevesinde, su ürünleri üretimi artırılabilecektir.

1359. Üretimin artırılması için, denizlerimizdeki ve içsularımızdaki doğal ortamların korunması, kontrolü ve geliştirilmesi sağlanacaktır. Bu çerçevede en fazla üretimin gerçekleştirildiği Karadeniz'de balıkçılığın korunması ve geliştirilmesi için ülkemiz koordinatörlüğünde sürdürülen çalışmalar sonuçlandırılacaktır. Gerekli altyapı tamamlanarak açık deniz balıkçılığına geçilecek, bu konuyla ilgili uluslararası anlaşmaların yapılması için girişimlerde bulunulacaktır. Yetiştiriciliğin çevre, turizm, orman, ulaştırma ve diğer ilgili sektörlerle etkileşimi dikkate alınarak geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına önem verilecektir.

1360. Ülkemiz içsu kaynaklarının rasyonel olarak kullanılması amacıyla, ekolojik ve limnolojik özellikleri belirlenecek, ortama uygun ve ekonomik değeri yüksek türlerin yetiştirilmesi için balıklandırma faaliyetleri yönlendirilecektir. Özellikle GAP Bölgesindeki su ürünleri potansiyeli değerlendirilecektir.

1361. Denizlerimizden elde edilen üretimde görülen azalma eğiliminin önlenmesi ve kaynakların korunarak üretimin artırılması amacıyla, stok büyüklüklerinin ve yıllık avlanabilir miktarın belirlenmesine yönelik araştırma faaliyetlerinin sürekli ve uygulamaya dönük olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

1362. Sektörde pazarlama altyapı eksiklikleri giderilerek, pazar koşullarının öngördüğü düzenlemeler yapılacak ve ihracat artırılabilecektir.

1363. AT Ortak Balıkçılık Politikasına uyum esas alınacaktır.

5. ORMANCILIK

a) Mevcut Durum

1364. Ülkenin sosyoekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlayan ve 2000 yılı sonu itibarıyla yüzde 77'sinde kadastro-sınırlandırma işlerinin tamamlanması beklenen ormanlar, tarihi gelişim sürecinde plansız ve aşırı kullanımlar sonucu, yapı, servet ve genetik yönlerden tahrip olmuş, erozyona uğramıştır. Yaklaşık yarısı verimli durumda olan 20,7 milyon hektarlık ekosistemin 1,8'i biyolojik çeşitlilik olmak üzere, toplam yüzde 17,5'i Korunan Alanlar olarak değerlendirilmektedir.

1365. VII.Plan döneminde, sektör üretiminin yılda ortalama yüzde 0,1 azalması, ihracatın yüzde 4,2, ithalatın ise yüzde 7,4 oranında artması beklenmektedir.

1366. 1999 yılı sonu itibarıyla Planlı dönemde, kaynağı geliştirmek ve daha iyi değerlendirmek amacıyla, 120 bin hektarı yeşil kuşak olmak üzere toplam 1.739 bin hektar ağaçlandırma, 388 bin hektar toprak muhafaza, 546 bin hektar enerji ormanı tesisi ve 92 bin hektar mera ıslahı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmelere karşın, aynı dönemde toplam 451 bin hektarlık orman alanı yangınlarla tahrip olmuş, 444 bin hektarlık alan da çeşitli yasa uygulamalarıyla orman rejimi dışına çıkarılmıştır.

1367. Kadastro işlerinin tamamlanamaması, uzmanlaşmış teknik personel ve işçi açığı olması, kapsamlı yetiştirme muhiti envanterinin olmaması, işletme amaçlarındaki belirsizlik, ergonomik faaliyetlere gereken ağırlığın verilmemesi, gençleştirme çalışmalarında planların gerisinde kalınması, korunan alanların azlığı ve finansman yetersizliği nedeniyle yıllık ağaçlandırmaların düşüklüğü sektörün temel sorunlarını oluşturmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1368. Ormanlar, ekosistem yaklaşımı dahilinde, devamlılık, çok amaçlı yararlanma, katılımcılık, uzmanlaşma, biyolojik çeşitlilik ile su ve yaban hayatının korunması ve toplumsal istikrarın geliştirilmesi ilkeleri doğrultusunda; yetiştirme muhiti şartları, sektörler arası bağımlılık, verim gücü ve taşıma kapasitesi, orman sağlığı ve peyzajı, ekoturizm, verimlilik, kirlenme, yangın-böcek-heyelan-kar-çığ-sel-don ve kuraklık gerçekleri ile ergonomik faktörler dikkate alınarak işletilecek, korunacak ve geliştirilecektir.

1369. Orman rejimindeki alanlarda, saha emniyetinin sağlanması, korumanın etkinleştirilmesi, kamu yararının gözetilmesi ve yatırımların verimliliği bakımından, kadastro-sınırlandırma faaliyetinin, potansiyel gençleştirme ve ağaçlandırma sahaları öncelikli olmak üzere ormanların saha bütünlüğünün korunması göz önünde bulundurularak, yoğunlaştırılması esas alınacaktır.

1370. Biyolojik çeşitliliği, su ve yaban hayatını, kültürel ve estetik değerleri korumak, ormanların henüz bilinmeyen yararlarının araştırılmasına

imkan vermek, toprak erozyonu ile heyelan ve çığ olgularını önlemek ve ekoturizmi geliştirmek amacıyla, Tabiatı Koruma Alanları, Milli Park ve benzeri Korunan Alanlar geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. Bu çalışmalarda, ekosistemlerin içerdiği değerleri koruyucu yeterli büyüklükte olması esas alınacaktır.

1371. Orman, mera ve su amenajman planları, sürdürülebilir orman yönetimi ilkeleri doğrultusunda, toplum ihtiyaçları, ekosistemin çeşitli fonksiyonları, odun ve odun dışı ürün ve hizmetler dahil yetiştirme muhiti envanteri, işletme amaçları, korunan alanlar ve nesli tehlikede olan yaban hayatı ile bitki türleri dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir. Gençleştirme çalışmalarının, silvikültür planları doğrultusunda, doğal ağaç türleri esas alınarak aksatılmadan gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

1372. Orman alanlarında çeşitli kuruluşlarca gerçekleştirilecek bina, tesis, yol, maden çıkarma, elektrik havai hattı ve benzeri tüm inşaat işleriyle odun üretim faaliyetlerinde, toprak, flora ve faunanın korunması ile su kalitesinin gözetilmesi temel ilke olacak, standartlar geliştirilerek gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1373. Orman alanlarında, çevreyi koruma ve batık maliyet/yatırım yaratılmaması amacıyla mevcut yolların iyileştirilmesi öncelikli olmak üzere teknik standartlara uygun yol yapımına ağırlık verilecektir. VIII. Plan döneminde toplam 5 bin km. yeni yol ve özellikle Batı Karadeniz kayın ormanlarında, kış mevsiminde üretim yapılmasını sağlayarak odun kaybını azaltmak amacıyla 10 bin km. stabilize yol yapılacaktır.

1374. Ormansızlaşma, çölleşme, toprak erozyonu, sel, heyelan ve çığ gibi doğal afetleri önlemek, küresel karbon dengesinin iyileştirilmesine katkıda bulunmak, odun hammaddesi ihtiyacını karşılamak ve köylünün sosyoekonomik durumunu iyileştirme amaçlarıyla ve biyolojik çöl ortamı yaratmayacak şekilde, Plan döneminde toplam 300 bin hektar ağaçlandırma, 175 bin hektar toprak muhafaza ve 30 bin hektar mera ıslahı çalışması yapılması beklenmektedir. Çalışmalarda hızlı büyüyen türlere özel ağırlık verilecek, orman bakım çalışmaları aksatılmayacaktır.

1375. Sosyal, kültürel ve çevresel nedenlerle ve doğal ormanlara olan sosyal baskının azaltılması amacıyla, yeşil kuşak ve parklar şeklinde oluşturulacak şehir ormanları ile hatıra ormanları kurulması özendirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.

1376. Orman köylüsünün kalkındırılması amacıyla, meşe, akasya, fıstık çamı ve benzeri çok yönlü yarar sağlayan türleri içeren sosyal ve tarımsal ormancılık faaliyetleri ile tıbbi, aromatik ve süs bitkileri üretimi geliştirilecek, enerji ormanları tesisi yaygınlaştırılacaktır. Gerçek ve tüzel kişilerin özel orman kurma etkinlikleri desteklenecektir.

1377. Orman yangınlarını önleme ve mücadelede, silvikültürel önlemlerin alınması, yangın emniyet yol ve şeritlerinin tesisi ve kontrollü yakma gibi tedbirlerin uygulanması yanında; yangın ekiplerinin tam donanımlı

olarak istihdamı, başta arazöz olmak üzere, helikopter ve uçaktan yararlanılmasının artırılması, erken haber alma ve ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi, eğitim ve halkın bilgilendirilmesi çalışmaları etkinleştirilecektir. Zararlı böcek ve hastalıklarla mücadelede, biyolojik metodlara ağırlık verilecektir.

1378. Ormanlık faaliyetlerinin sağlıklı, güvenli ortam ve koşullarda yapılabilmesi amacıyla koruyucu giysilerden, mekanizasyon ve çalışma ortamına kadar, insan-iş-çevre sistemi ile ilgili olarak gerekli ergonomik düzenlemeler yapılacak, standartlar geliştirilecek, istatistikler oluşturularak eğitsel çalışmalar yapılacak, iş başı denetimleri etkinleştirilecektir.

1379. Ormanlık araştırma birimleri ve çalışmaları; dünya ile entegrasyon bilincinde, arazi kullanımı, biyolojik çeşitlilik, çevresel fonksiyonlar, sosyal ormanlık, kirlenme, sera etkisi, asit yağmurları, nesli tehlikede su ve yaban hayatı ile sahanın üretim gücü ve taşıma kapasitesi konularını kapsayacak, katma değer ve diğer ekonomik verileri üretecek şekilde oluşturulacaktır. Konunun özelliğine bağlı olarak, araştırmacı, uygulayıcı, sivil toplum örgütleri ve orman köylülerinin işbirliği sağlanacaktır.

1380. Yeşil, yaşanabilir bir çevre yaratma ve orman yangınlarını önleme konusunda, gerekli toplumsal iradenin oluşturulması amacı ile faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve bilim çevrelerinin çalışmaları desteklenecektir.

1381. Amenajman planı yapımı, orman yangınları ile zararlı böcek ve hastalıklarla mücadele ve kadastro çalışmaları öncelikli olmak üzere tüm ormanlık faaliyetlerinde sağlık ve etkinlik açısından uzaktan algılama yöntemlerinin kullanımına ağırlık verilecektir.

1382. AT'ye uyum çalışmaları paralelinde; mevzuat, strateji, organizasyon, faaliyet programları ve ürün standartlarının gözden geçirilmesi, iç tüketim ile dış ticarete konu olan bitkisel kaynaklar, tıbbi bitkiler ve doğal mantarların yok olmasını önleyecek önlemlerin alınması, orman ürünlerinin çevresel ve sosyal sorumluluk anlayışı ile üretimini ifade eden Yeşil Sertifika veya Yeşil Etiket olarak nitelendirilen yöntemin, ülkemizde de prensip ve kriterlerinin oluşturularak, uygulamaya konulması gerekli görülmektedir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1383. 6831 Sayılı Orman Kanunu çevre koruma, kamu yararı, ekosistem bütünlüğü ve yaban hayatının korunması dikkate alınarak yeniden düzenlenecektir.

1384. Orman Bakanlığı bünyesinde, iş güvenliği, işçi sağlığı ve çalışma hayatını iyileştirmek, konu ile ilgili standartlar ve istatistikler oluşturmak, eğitim ve denetim çalışmaları yapmak amacıyla, laboratuvar ve yayım araçları ile donatılmış ergonomik bir birim kurulacaktır.

IX. ENERJİ

a) Mevcut Durum

1385. Planlı kalkınma döneminde, büyüyen ekonomiye, gelişen ve çeşitlenen sanayi faaliyetlerine ve değişen demografik yapıya paralel olarak ülkemizin birincil enerji ve elektrik tüketiminde önemli artışlar kaydedilmiştir. 1999 yılı sonu itibarıyla kişi başına birincil enerji tüketimi 1.158 kilogram petrol eşdeğerine (kep), kişi başına elektrik arzı ise 1.840 kilovatsaate (kWh) yükselmiştir. Buna rağmen bu değerler, halen kişi başına 1.500 kep ve 2.200 kWh düzeyinde olan dünya birincil enerji ve elektrik tüketim ortalamalarının altında bulunmaktadır.

1386. Enerji, ekonomik ve sosyal kalkınma için temel girdilerden birisi durumundadır. Artan nüfus, şehirleşme, sanayileşme, teknolojinin yaygınlaşması ve refah artışına paralel olarak enerji tüketimi kaçınılmaz bir şekilde büyümektedir. Buna karşılık enerji tüketiminin mümkün olan en alt düzeyde tutulması, enerjinin en tasarruflu ve verimli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Çünkü enerji sektöründe;

- Enerji kaynaklarının üretim ve temin maliyeti yüksektir. Enerji projeleri, uzun planlama, gelişim ve yatırım süreleri, yüksek finansman ve gelişmiş teknoloji gerektiren yatırımlardır.

- Petrol ve doğal gaz gibi kaliteli fosil yakıt varlığı zaman içinde azalırken, bu kaynakların stratejik önemi yükselecek, bu kaynakların yerini dolduracak yeni enerji kaynakları geliştirilmediği sürece, fiyatları artış eğilimi içine girecektir.

- Enerji kaynakları açısından zengin olmayan ülkemizde, bu alanda halen yüzde 62 düzeyinde bulunan dışa bağımlılık, tüketim gelişirken zaman içinde artacaktır.

- Enerji kaynakları, üretim ve tüketim aşamasında çevreyi olumsuz etkileyen özelliklere sahiptir. Çevresel sorunların giderilmesi ise önemli bir maliyet unsurudur. Küresel kirlenme uluslararası alanda ortak politikalar oluşturulması gereken konulardan biri haline gelmiştir.

1387. Bu nedenlerle, sürdürülebilir bir kalkınma yaklaşımı içinde, ekonomik ve sosyal gelişimi destekleyecek, çevreyi en az düzeyde tahrip edecek, asgari miktar ve maliyette enerji tüketimi ve dolayısıyla arzı hedef alınmak durumundadır.

1388. Günümüzde, kişi başına enerji tüketimi bir gelişmişlik göstergesi olmaktan çıkmıştır. Amaç, kişi başına enerji tüketimini artırmak değil, bir birim enerji tüketimi ile en fazla üretimi ve refahı yaratmak olarak görülmektedir.

1389. Enerji sektörünün bu yaklaşım içinde yapılandırılmasında ve geliştirilmesinde, enerji politikalarının bu doğrultuda oluşturulmasında, enerji

alt sektörlerinde serbest piyasa düzenine geçilirken bu genel politikalar ışığında düzenlemeler getirilmesinde yarar görülmektedir.

1390. Sürdürülebilir bir kalkınma yaklaşımı içinde, ekonomik ve sosyal gelişimi destekleyecek, çevreye en az düzeyde zarar verecek, asgari miktar ve maliyette enerji tüketimi ve dolayısıyla arzı hedef alınmak durumundadır.

1391. 1984 yılından bu yana özel kesim faaliyetlerinin geliştirilmeye çalışıldığı elektrik alt sektöründe daha özel bir planlama yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü elektrik alt sektöründe;

- Elektrik talebi, bölgesel olarak, mevsimlik, günlük ve saatlik farklılıklar göstermektedir. En yüksek yükle en düşük yük arasında iki kata yakın bir farklılık olabilmektedir. Talebin kendine özgü bu yapısı ve elektrik enerjisinin depolanamaması nedeniyle, yük-talep eğrisine en iyi şekilde cevap verebilecek bir santral sisteminin kurulması gerekmektedir.

- Elektrik üretimi için termik, hidrolik, nükleer, yenilenebilir gibi alternatif üretim kaynak ve teknolojileri bulunmaktadır. Bütün bu santralların yatırım ve işletme maliyetleri, işletmeye hazır bulunma dönem ve süreleri, işletmeye giriş-çıkış özellikleri büyük farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle her santral tipi, mevsimlik ve günlük değişen yük-talep eğrisinin farklı bir kesimine hitap etmektedir.

- Elektrik üretim sistemi planlanırken, santralların bu farklı özelliklerinin ve talebin bölgesel gelişiminin dikkate alınması ve talebi en uygun santra setiyle, en düşük kayıp ve maliyetlerle karşılayabilecek optimal üretim ve iletim sistem planları üzerinde durulması gerekmektedir.

1392. Bu çerçevede, enerji ve elektrik sektörlerinin çok ciddi ve sağlıklı çalışmalarla planlanması, proje seçim, yatırım ve politika kararlarının bu çalışmalar doğrultusunda verilmesi gerekmektedir.

1393. Bu gerekliliğe karşın ülkemizde, planlananın aksine uzun yıllardır sektörün sağlıklı bir şekilde yapılandırılması sağlanamamış, yatırımlar istikrarlı bir şekilde yürütülememiştir. Enerji yatırımlarında yaşanan istikrarsızlıklara bağlı olarak bazı dönemler aşırı atıl üretim kapasitesiyle, bazı dönemlerde ise ciddi enerji açıklarıyla yaşanmak durumunda kalmıştır.

1394. VII. Plan döneminin son yıllarında içine girilen ve VIII. Plan döneminin ilk yıllarında sürmesi beklenen enerji yetersizliğinin temel nedeni ise geçmiş on yıllık yatırım uygulamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü santral projeleri, tipine bağlı olarak ortalama 3-8 yıl gibi inşaat süreleri gerektirmekte, bu süreler proje karar ve geliştirme süreleri ile birlikte daha da uzayabilmektedir.

1395. VI. Plan döneminde 12 milyar dolar düzeyinde öngörülen Plan hedefine karşılık ancak 8 milyar dolar düzeyinde bir enerji yatırımı yapılabilmektedir. VII. Plan dönemi için önerilen 18 milyar dolarlık yatırıma karşılık ise dönem sonu itibarıyla 11 milyar dolar düzeyinde bir yatırım

gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece son iki Plan döneminde öngörülen yatırımın ancak yüzde 60-70'i gerçekleştirilmiş olmaktadır. Özel kesimden beklenen yatırımların gerçekleşmemesi bu düşük oranın temel nedenini oluşturmuştur.

1396. 1980'li yılların ortasında, dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de enerji yatırımlarını artırmak amacıyla elektrik sektörünün özel kesime açılması gerekli görülmüş, bu amaçla özel kesim yatırım ve faaliyetlerini geliştirmek için yeni modeller uygulamaya konulmuş, sektörün yeniden yapılandırılması gündeme getirilmiştir. Ancak, öngörülen düzenlemeler zamanında yapılamamış, özel kesimden beklenen yatırımlar ve katkılar alınamamıştır. Özel kesim şirketlerince yapılması beklenen projeler nedeniyle de kamu proje paketi geliştirilememiş, kamu yatırımlarında da yetersiz kalmıştır.

1397. Sektörün rekabete açılmasını sağlayacak yeniden yapılanma ve düzenleyici kurulun kurulması çalışmalarının 1996 yılı içinde tamamlanması, VII. Planda öngörülmüş olmasına rağmen, bu çalışmalar bugüne kadar bitirilememiştir.

1398. Ülke elektrik tüketimi, geçmiş kırk yılda, yıllık ortalama yüzde 10 gibi yüksek bir hızla büyümüştür. Bu artış hızı son yirmi yılda yüzde 8,5 düzeyine gerilemiştir. Azalan artış hızına rağmen ülke elektrik talebi, tüketimde doyuma ulaşmıyaya kadar daha uzun bir süre yüksek oranlarda artmaya devam edecektir.

1399. Yapılan çalışmalar, 1999 yılında 118,5 milyar kWh olan elektrik tüketiminin, 2005 yılında 195 milyar kWh ve 2010 yılında 285 milyar kWh'e ulaşacağını göstermektedir.

1400. Bu talebi karşılamaya yönelik üretim sisteminin, iletim ve dağıtım sistemleri ile birlikte gerçekleştirilmesi, kamu finansman imkanlarının üzerinde yatırım zorunluluğu yaratmaktadır. Bu nedenle yerli ve/veya yabancı özel sermayenin elektrik sektörüne çekilmesi ihtiyacı önemini sürdürmektedir.

1401. 1984 yılı sonunda çıkarılan 3096 sayılı Kanun çerçevesinde bugüne kadar yürütülen özelleştirme çalışmaları, değişik nedenlerle istenen sonuçlara ulaşamamıştır. Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret gibi farklı modellerle gündeme getirilen yeni santral projeleri planlandığı gibi yürütülememiştir. Mevcut termik santrallerin ve elektrik dağıtım müesseselerinin özel şirketlere devri çalışmaları halen devam etmektedir.

1402. Sektörde özel kesim için istikrarlı ve güven verici bir sistem ortaya konulamamış ve özel şirketleri sektöre çekmek amacıyla aşırı yüksek tarifelerle elektrik alım-ödeme garantileri, yakıt temin garantisi, Hazine garantisi, uluslararası tahkim gibi aşırı güvenceler verilmek durumunda kalmıştır.

1403. Buna rağmen projelerin bir sistem planlama çalışmasının ürünü projeler olmaması, şirketlerin sağlıklı değerlendirmelerle seçilmemesi, aşırı

yüksek proje paketiyle ve aşırı yüksek tarifelerle bağlantılara girilmesi ve TEAŞ'ın yüksek YID elektrik maliyetlerini tarifesine yansıtamaması nedeniyle mali darboğaza girmesi sonucu yeni çözüm arayışlarına yönelme durumunda kalmıştır.

1404. Sektörde uzun vadede rekabete açık bir piyasa oluşturulması amacı, yürütülen uzun vadeli, yüksek tarifeli ve alım-ödeme garantili proje uygulamalarıyla çelişir hale gelmiştir. Bunun yanı sıra tarife oluşumunda rekabet olmaması nedeniyle, uzun dönemde sanayi ve genel ekonomiyi olumsuz şekilde etkileyeceği düşünülen yüksek maliyetli bir sisteme dönüşüm başlamıştır.

1405. Doğal gaz sektöründe de, elektrik sektörüne paralel sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yapılan doğal gaz ithal bağlantıları ve projeleri sağlıklı bir talep çalışmasına dayanmamaktadır. Müracaat aşamasındaki çok sayıda özel doğal gaz santral projesinin potansiyel talep kaynağı olarak kabul edilmesi neticesinde, yakın dönem için aşırı bir gaz bağlantısına girilmiş bulunmaktadır.

1406. Doğal gaz ithal bağlantılarının ve boru hattı güzergahlarının gerçekçi talep çalışmalarına dayandırılması ihtiyacı önemini korumaktadır.

1407. Elektrik dağıtım sistemlerinde ve şehir şebekelerinde kayıpların azaltılmasına yönelik olarak uygulanan projelerden olumlu sonuç alınamamıştır. Kaçak elektrik tüketimi, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun bazı illerinde çok büyük oranlara ulaşmıştır. Aşırı boyutlara ulaşan bu durum, elektrik sektörünü ve kurumlarını ciddi şekilde etkilemektedir.

1408. Ülke ekonomisinin ve sanayisinin gelişmiş ülkelere göre aşırı yüksek enerji yoğunluğu enerji tasarruf potansiyelinin büyüklüğünü göstermekte, ancak bu potansiyelin kullanımına yönelik politika, tedbir ve yöntemler yeterli şekilde uygulamaya aktarılamamaktadır.

1409. VII. Plan dönemi içinde birincil enerji tüketimi yılda ortalama yüzde 4,5 oranında büyümüştür. 1995 yılında 63,1 milyon tep olan birincil enerji tüketiminin, 2000 yılı sonunda 78,8 milyon tep'e ulaşması beklenmektedir.

1410. Buna karşılık birincil enerji üretiminde ancak yıllık yüzde 1,3 oranında bir büyüme sağlanabilmiş, 1995 yılında 26,3 milyon tep olan birincil enerji üretimi, 2000 yılında 28,1 milyon tep düzeyinde kalmıştır. Bunun sonucunda, talebin yurtiçi üretimle karşılanma oranı düşmüştür.

1411. Birincil enerji tüketiminde doğal gaz ve hidrolik enerji payları yükselirken, petrol ürünleri ve gayriticari enerji payında düşüşler olmuştur. 1999 yılı itibarıyla ticari kaynakların toplam birincil enerji tüketimi içindeki payı yüzde 90'a aşmıştır.

1412. Birincil enerji tüketiminin sektörel paylarında önemli değişiklikler izlenmektedir. 1995-1999 döneminde konut ve hizmetler sektörünün payı

yüzde 24'den yüzde 20'ye ve ulaştırma sektörü payı yüzde 17'den yüzde 15'e gerilerken, sanayi sektörü payı yüzde 31'den yüzde 32'ye ve elektrik sektörünün payı yüzde 25'den yüzde 30'a yükselmiştir.

1413. Elektrik alt sektöründe, VII. Plan döneminin ilk dört yılında santrallerin kurulu gücüne 5.165 MW, üretim kapasitesine 34,3 milyar kWh ilave yapılmıştır. Ancak yatırımlar yetersiz kalmış, sistemde yeterli üretim yedeği oluşturulamadığı için 1999. yılında elektrik kesintilerine gidilmek durumunda kalınmıştır. Bu kesintilerde, baraj rezervuarlarındaki su seviyelerinin kritik düzeylere düşmesi nedeniyle hidrolik santrallerde normal üretimin yapılamamasının yanısıra doğal gaz santrallerinin yakıt ihtiyacının tam olarak karşılanamaması da rol oynamıştır.

1414. Yatırımı süren ve 2000 yılı içinde işletmeye girecek santrallerle VII. Plan dönemi sonunda kurulu güç 27.391 MW'a, üretim kapasitesi 146,4 milyar kWh'e, fiili üretim 124,2 milyar kWh'e ve 2 milyar kWh net ithalatla toplam elektrik tüketimi 126,8 milyar kWh'e ulaşacaktır. Sistemde kurulu güç yedeği açısından yeterli bir düzeye ulaşılmakla birlikte, hidrolik santrallerden ancak yüzde 70 düzeyinde enerji alınabilmesi bir sorun olarak gündemde bulunmaktadır.

1415. Üretim sistemindeki yetersizliklere karşılık iletim ve dağıtım sistemlerinde büyük sorunlar yaşanmamıştır. İletim yatırımları programlandığı şekilde sürdürülmüştür. Diğer taraftan, alınan tedbirlere karşılık dağıtım sisteminde ve şebekelerde yüzde 20'nin üzerinde oranlarda seyreden kayıp ve kaçakların önüne geçilememiştir.

TABLO: 25- Birincil Enerji ve Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	1995 Gerçekleşme	1999 Gerçekleşme	2000 Gerç.Tahmini	2005 Tahmin	Yıllık Ortalama	
						Artış (%)	
						VII.Plan	VIII.Plan
BİRİNCİL ENERJİ							
ÜRETİM	BTEP	26.320	28.133	28.134	29.825	1,3	1,2
TÜKETİM	BTEP	63.148	74.560	78.780	105.970	4,5	6,1
Kişi Başına Tüketim	KEP	1.045	1.158	1.206	1.506	2,9	4,5
ELEKTRİK ENERJİSİ							
KURULU GÜÇ	MW	20.952	26.117	27.391	42.783	5,5	9,3
Termik	MW	11.074	15.546	16.219	27.311	7,9	11,0
Hidrolik ve Diğer	MW	9.878	10.571	11.172	15.473	2,5	6,7
ÜRETİM	GWh	86.247	116.440	124.200	193.900	7,6	9,3
Termik	GWh	50.620	81.646	92.860	145.250	12,9	9,4
Hidrolik ve Diğer	GWh	35.627	34.794	31.340	48.650	(2,5)	9,2
İTHALAT	GWh	-	2330	3000	2200		
İHRACAT	GWh	696	285	400	1000		
TÜKETİM	GWh	85.645	118.485	126.800	195.100	8,2	9,0
Kişi Başına Tüketim	kWh	1.417	1.840	1.941	2.773	6,5	7,4

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri ; KEP: Kilogram petrol eşdeğeri ; GWh: Milyon kilovatsaat

TABLO: 26 - Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

	(Miktar: Bin TEP)									
	1995		1999		2000		2005		Yıllık Ortalama	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme		Gerçekleşme Tahmini		Tahmin		Artış (%)si	
	Miktar	Yüzde Dağılım	Miktar	Yüzde Dağılım	Miktar	Yüzde Dağılım	Miktar	Yüzde Dağılım	VII. Plan	VIII. Plan
TİCARİ ENERJİ	56.080	88,8	68.103	91,3	72.376	91,9	100.585	94,9	5,2	6,8
Taşkömürü	6.690	10,6	9.186	12,3	8.855	11,2	9.245	8,7	5,8	0,9
Linyit	10.634	16,8	12.954	17,4	13.485	17,1	13.775	13,0	4,9	0,4
Petrol Ürünleri	29.323	46,4	31.292	42,0	33.876	43,0	43.875	41,4	2,9	5,3
Doğal Gaz	6.313	10,0	11.354	15,2	13.076	16,6	29.105	27,5	15,7	17,4
Hidrolik Enerji	3.057	4,8	2.982	4,0	2.675	3,4	4.007	3,8	(2,6)	8,4
Yenilenebilir Enerji	123	0,2	159	0,2	185	0,2	475	0,4	8,5	20,7
Elektrik İthalatı (İhracatı)	(60)	-0,1	176	0,2	224	0,3	103	0,1	(230,2)	-14,3
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	7.068	11,2	6.457	8,7	6.404	8,1	5.385	5,1	(2,0)	-3,4
Oğun (T)	5.512	8,7	5.082	6,8	5.070	6,4	4.350	4,1	(1,7)	-3,0
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1.556	2,5	1.375	1,8	1.334	1,7	1.035	1,0	(3,0)	-4,9
T O P L A M	63.148	100,0	74.560	100,0	78.780	100,0	105.970	100,0	4,5	6,1
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1.045		1.158		1.206		1.506			

(T) Tahmini

TABLO: 27 - Birincil Enerji Tüketiminin Kaynaklar İtibarıyla Sektörel Dağılımı

(Bin TEP)

	1995						1999					
	Konut ve Hizmetler	Ulaştırma	Tarım	Elektrik	Sanayi ve Diğer	Toplam	Konut ve Hizmetler	Ulaştırma	Tarım	Elektrik	Sanayi ve Diğer	Toplam
TİCARİ ENERJİ	7.747	11.024	2.425	15.494	19.390	56.080	8.143	11.083	2.863	22.331	23.683	68.103
Taşkömürü	876	2		568	5.244	6.690	471	4		756	7.955	9.186
Linyit	1.918			6.841	1.875	10.634	2.085			9.158	1.711	12.954
Petrol Ürünleri	3.933	11.021	2.425	1.803	10.141	29.323	3.282	11.075	2.863	2.440	11.632	31.292
Doğal Gaz	904	1		3.278	2.130	6.313	2.155	4		6.810	2.385	11.354
Hidrolik Enerji				3.057		3.057				2.982		2.982
Yenilenebilir Enerji	116			7		123	150			9		159
Elektrik İthalatı				(60)		(60)				176		176
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	7.068					7.068	6.387			70		6.457
Odan (T)	5.512					5.512	5.082					5.082
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1.556					1.556	1.305			70		1.375
TOPLAM	14.815	11.024	2.425	15.494	19.390	63.148	14.530	11.083	2.863	22.401	23.683	74.560
YÜZDE DAĞILIM	23,5	17,5	3,8	24,5	30,7	100,0	19,5	14,9	3,8	30,0	31,8	100,0

(T) Tahmini

TABLO: 27 - Birincil Enerji Tüketiminin Kaynaklar İtibarıyla Sektörel Dağılımı (Devamı)

(Bin TEP)

	2000						2005					
	Konut ve Hizmetler	Ulaştırma	Tarım	Elektrik	Sanayi ve Diğer	Toplam	Konut ve Hizmetler	Ulaştırma	Tarım	Elektrik	Sanayi ve Diğer	Toplam
TİCARİ ENERJİ	8.366	11.660	3.000	24.500	24.850	72.376	10.800	15.020	3.600	37.065	34.100	100.585
Taşkömürü	300	5		750	7.800	8.855	200	5		2.540	6.500	9.245
Linyit	1.900			9.885	1.700	13.485	1.200			11.775	800	13.775
Petrol Ürünleri	3.650	11.650	3.000	2.676	12.900	33.876	3.300	15.000	3.600	3.775	18.200	43.875
Doğal Gaz	2.350	5		8.271	2.450	13.076	5.800	15		14.690	8.600	29.105
Hidrolik Enerji				2.675		2.675				4.007		4.007
Yenilenebilir Enerji	166			19		185	300			175		475
Elektrik İthalatı				224		224				103		103
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	6.334			70		6.404	5.315			70		5.385
Odan (T)	5.070					5.070	4.350					4.350
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1.264			70		1.334	965			70		1.035
TOPLAM	14.700	11.660	3.000	24.570	24.850	78.780	16.115	15.020	3.600	37.135	34.100	105.970
YÜZDE DAĞILIM	18,7	14,8	3,8	31,2	31,5	100,0	15,2	14,2	3,4	35,0	32,2	100,0

(T) Tahmini

TABLO: 28- Elektrik Enerjisi Kurula Gtç ve Üretim Değerleri

YILLAR	KURULU GÜÇ (MW)			ÜRETİM (GWh)			ARZ-BRUT TÜKETİM (GWh)			
	Termik	Hidrolik	Yıllık Artış %	Termik	Hidrolik	Yıllık Artış %	İTHALAT (İHRACAT)	TOPLAM	Yıllık Artış %	
1990	9.551	6.764	16.315	34.395	23.148	57.543		56.812	4.210	8,0
1991	10.093	7.114	17.207	37.563	22.683	60.246		60.499	3.687	6,5
1992	10.335	8.379	18.714	40.774	26.568	67.342		67.217	6.718	11,1
1993	10.653	9.682	20.335	39.857	33.951	73.808		73.432	6.215	9,2
1994	10.993	9.864	20.857	47.736	30.586	78.322		77.783	4.351	5,9
1995	11.089	9.863	20.952	50.706	35.541	86.247		85.551	7.768	10,0
1996	11.312	9.935	21.247	54.387	40.475	94.862		94.789	9.238	10,8
1997	11.787	10.103	21.890	63.480	39.816	103.296		105.517	10.728	11,3
1998	13.036	10.316	23.352	68.793	42.229	111.022		114.022	8.505	8,1
1999	15.561	10.556	26.117	81.727	34.713	116.440		118.485	4.463	3,9
2000	16.219	11.172	27.391	92.860	31.340	124.200		126.800	8.315	7,0
2005	27.351	15.432	42.783	145.485	48.415	193.900		193.100	15.323	9,0

Not: Jeotermal termik, rüzgar, biyogaz ve biyomas hidrolik değerler içinde gösterilmiştir.

TABLO: 29 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

	1995						1999						2000						2005					
	Kurulu Güç		Ortalama Üretim		Fili Üretim		Kurulu Güç		Ortalama Üretim		Fili Üretim		Kurulu Güç		Ortalama Üretim		Fili Üretim		Kurulu Güç		Ortalama Üretim		Fili Üretim	
	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim	Kurulu Güç	Ortalama Üretim	Fili Üretim
Taşkömürü	326	2.118	2.232	335	2.178	3.123	335	2.178	3.123	335	2.178	3.100	335	2.178	3.100	1.545	10.678	10.500	1.545	10.678	10.500	1.545	10.678	10.500
Linyit	6.048	36.444	25.815	6.352	41.430	33.908	6.352	41.430	33.908	6.669	43.649	36.600	6.669	43.649	36.600	8.514	55.629	43.600	8.514	55.629	43.600	8.514	55.629	43.600
Fuel-Öil	1.149	8.738	5.498	1.207	7.185	6.472	1.207	7.185	6.472	1.287	7.575	7.260	1.287	7.575	7.260	1.287	7.575	6.000	1.287	7.575	6.000	1.287	7.575	6.000
Motorin,LPG,Nafta	204	330	274	335	1.904	1.607	335	1.904	1.607	335	1.904	1.600	335	1.904	1.600	1.182	8.316	6.500	1.182	8.316	6.500	1.182	8.316	6.500
Doğal Gaz	2.884	18.843	16.579	6.150	42.328	36.346	6.150	42.328	36.346	6.411	44.155	44.140	6.411	44.155	44.140	13.929	90.938	78.400	13.929	90.938	78.400	13.929	90.938	78.400
Diğer yakıtlar	14	70	222	14	76	190	14	76	190	14	76	160	14	76	160	54	316	250	54	316	250	54	316	250
Çok yakıtlı (*)	449	2.693		1.153	6.920		1.153	6.920		1.153	6.920		1.153	6.920		800	5.200		800	5.200		800	5.200	
TERMİK	11.074	69.236	50.620	15.546	102.020	81.646	15.546	102.020	81.646	16.204	106.456	92.860	16.204	106.456	92.860	27.311	178.652	145.250	27.311	178.652	145.250	27.311	178.652	145.250
HİDROLİK	9.863	36.414	35.541	10.537	37.834	34.677	10.537	37.834	34.677	11.115	39.652	31.100	11.115	39.652	31.100	14.780	52.831	46.600	14.780	52.831	46.600	14.780	52.831	46.600
Jeotermal	15	90	86	15	90	81	15	90	81	15	90	80	15	90	80	40	277	235	40	277	235	40	277	235
Rüzgar				9	26	21	9	26	21	48	157	145	48	157	145	643	1.926	1.800	643	1.926	1.800	643	1.926	1.800
Biyogaz-atık				10	30	15	10	30	15	10	30	15	10	30	15	10	30	15	10	30	15	10	30	15
TOPLAM	20.952	105.740	86.247	26.117	140.000	116.440	26.117	140.000	116.440	27.391	146.385	124.200	27.391	146.385	124.200	42.783	233.716	193.900	42.783	233.716	193.900	42.783	233.716	193.900

(*) Fili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

TABLO: 30- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

	(GWh)									
	1995 Gerçekleşme		1999 Gerçekleşme		2000 Gerçekleşme		2005 Gerçekleşme		Yıllık Ortalama Artış (%)	
	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)	VII.Plan	VIII.Plan
Konutlar	14493	16,9	21800	18,4	24000	18,9	40600	20,8	10,6	11,1
Ticarethaneler	4195	4,9	8700	7,3	9400	7,4	16000	8,2	17,5	11,2
Resmi Daire	3012	3,5	4700	4,0	5100	4,0	6400	3,3	11,1	4,6
Genel Aydınlatma	3106	3,6	4100	3,5	4400	3,5	7400	3,8	7,2	11,0
Sanayi	38007	44,4	46000	38,8	50000	39,4	77000	39,5	5,6	9,0
Diğer	4581	5,4	6100	5,1	6500	5,1	11500	5,9	7,2	12,1
NET TOPLAM	87394	78,8	91400	77,1	99400	78,4	158900	81,4	8,1	9,8
İç Tüketim ve Kayıp	18157	21,2	27085	22,9	27400	21,6	36200	18,6	8,6	5,7
BRÜT TOPLAM	85551	100,0	118485	100,0	126800	100,0	195100	100,0	8,2	9,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	1115		1420		1522		2258		6,4	8,2
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	1416		1840		1941		2773		6,5	7,4

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1416. Enerji sektöründe temel amaç, artan nüfusun ve gelişen ekonominin enerji ihtiyaçlarının sürekli ve kesintisiz bir şekilde ve mümkün olan en düşük maliyetlerle, güvenli bir arz sistemi içinde karşılanabilmesidir.

1417. Enerji alt sektörlerinde, değişen ekonomik konjonktür ve artan özelleştirme faaliyetleri paralelinde özel kesimin daha aktif rol oynayabileceği bir yapıya dönüşüm amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda başta elektrik ve doğal gaz alt sektörleri olmak üzere, enerji kaynaklarının üretiminden tüketimine kadar her aşamada özel kesimin en üst düzeyde yatırım ve işletme faaliyetlerine katılımı için gerekli yasal ve kurumsal değişikliklerin yapılması sağlanmalıdır.

1418. Bu düzenlemeler yapılırken yatırımların, ülke ihtiyaçlarını en uygun maliyetlerle, yeterli ve güvenli şekilde karşılayacak düzeyde, istikrarlı ve sürekli biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanmalıdır.

1419. Elektrik sektörünün optimal bir sistem anlayışıyla geliştirilmesi esastır. Yeni projeler, tip (hidrolik, gaz, kömür, nükleer ve rüzgar gibi), kapasite ve yer itibarıyla, detaylı çalışmalarla belirlenmelidir.

1420. Özel kesimin enerji yatırımlarına yönlendirilmesi, aşırı garantilerle değil, sağlıklı işleyen bir proje seçim, değerlendirme, denetim ve işletim yaklaşımıyla sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde büyük ve finansal açıdan güçlü şirketlerin sektöre çekilmesi mümkün olabilecektir.

1421. Elektrik sektöründe, tasarlanan rekabete dayalı sistemin yerleştirilmesini engelleyici uzun vadeli alım anlaşmalarından kaçınılmalıdır.

1422. Elektrik açığına veya fazlalığına yer vermeyen, sistem yük ihtiyaçlarına uygun büyüklük ve tipte seçilmiş projelerle geliştirilmiş bir elektrik üretim sisteminde, şirketler daha düşük maliyet ve alım garantileriyle ve daha güvenli bir şekilde faaliyet gösterebilecek, sektörün özel kesime açılımı daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.

1423. Sektör kaynakları arasında doğal gazın özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Fiyat, verimlilik ve çevre açısından avantajlarıyla doğal gazın tüketim payının artırılması amaçlanmaktadır. Ancak bu gelişimin planlı ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi şarttır.

1424. Uzun vadeli gaz alımlarına ait girişimler, elektrik sektöründeki optimal sistem gelişim planları ve konut ve sanayi gelişim plan ve politikaları çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.

1425. Yeniden yapılanma çalışmaları gerçekleştirilirken yaşanacak dönüşüm sürecinde, yatırım, üretim ve işletme faaliyetlerinde herhangi bir aksamaya neden olunmaması için gereken tedbirler alınacaktır.

1426. Elektrik üretim alt sektöründe düzenlemeler yapılırken, santrallerin optimal gelişim planları çerçevesinde programlanması, yatırım, işletme ve enerji satış aşamalarına en düşük maliyetlerle ulaşılabilmesi amacıyla rekabetin sağlanması, bu faaliyetleri yürütecek şirketlerde yeterlilik aranması, sistemin kredilendirilebilir ve kendini finanse eder bir yapıda oluşturulmasına önem verilecektir.

1427. Elektrik dağıtım alt sektörü yeniden yapılırken, rekabetin sağlanması amacıyla büyük tüketicilere kendi elektrik üreticilerini seçme serbestisinin verilmesi, dağıtım şirketlerinin elektriği doğrudan üreticilerden alma haklarının olması, üreticilerden rekabet sonucu daha düşük fiyatlarla satın alınabilecek enerjinin maliyetinin dağıtım şirketlerince, küçük tüketicilere yansıtılması gibi hususların dikkate alınması gerekli görülmektedir.

1428. Doğal gaz sektöründe yeniden yapılanma aşamasında, bölgesel özel gaz dağıtım şirketlerinin oluşumu ve böylece doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaşması üzerinde önemle durulacaktır.

1429. VIII. Plan döneminde birincil enerji talebinin, amaçlanan ekonomik büyüme hızı paralelinde, yılda ortalama yüzde 6,1 oranında artış göstermesi beklenmektedir. Böylece, dönem sonunda toplam birincil enerji tüketimi 106 milyon tep'e, kişi başına birincil enerji tüketimi ise 1.506 kep'e ulaşacaktır. Buna karşılık, birincil enerji üretiminde beklenen düşük artış hızı nedeniyle ithal kaynakların toplam tüketim içindeki payı artmaya devam edecektir.

1430. Tüketim içinde kaynak bazında en büyük artış doğal gazda olacaktır. Plan dönemi sonu itibarıyla doğal gaz talebinin 35 milyar m³ düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Doğal gazın yüzde 50'si elektrik üretiminde, yüzde 30'u sanayide, yüzde 20'si de binalarda kullanılacaktır.

1431. Sektörel bazda en çarpıcı gelişme de elektrik talebindeki yüksek artışa paralel olarak, elektrik sektöründe görülmekte olup, sektörün toplam birincil enerji tüketimi içindeki payı yüzde 35'e ulaşacaktır.

1432. VIII. Plan döneminde ülke elektrik talebinin, yılda ortalama yüzde 9 oranında artış göstermesi ve toplam elektrik tüketiminin dönem sonunda 195,1 milyar kWh'e, kişi başına elektrik tüketiminin ise 2.773 kWh'e ulaşması beklenmektedir.

1433. Dönem sonunda elektrik santralleri kurulu gücünün, 15.392 MW artışla 42.783 MW'a, santraller üretim kapasitesinin ise 234 milyar kWh'e ulaşması beklenmektedir. Böylece Plan dönemi sonunda sistem kurulu güç yedeği yüzde 37, üretim kapasite yedeği ise yüzde 20 civarında oluşacaktır.

1434. Elektrik üretim ve dağıtım sisteminin özel kesime devrine paralel olarak, daha etkin bir sistem hizmeti verilmesi hedef alınmaktadır. Bu doğrultuda elektrik dağıtım sisteminde kayıp ve kaçak miktarlarında azalma, tahsilat oranında artış hedeflenmektedir. Elektrik maliyetlerinin tarifeye yansıtılması ve kaçak tüketimin engellenmesiyle daha etkin ve tasarrufu özendirici bir tüketim yapısına ulaşılabilecektir.

1435. Elektrik sektörünün yanı sıra enerji sektörünün tüm faaliyet alanlarında daha verimli, tasarruflu ve temiz çalışan üretim, nakil ve tüketim teknolojilerine önem ve öncelik verilecektir.

1436. Doğanın korunması amacı dikkate alınarak, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve tüketimde daha büyük oranlarda yer alması için tedbirler alınacaktır. Böylece yerli fosil kaynakların yanı sıra yenilenebilir enerji kaynakları da katılarak ülke enerji potansiyelinin en üst derecede kullanıma sokulması sağlanacaktır.

1437. Nükleer enerjinin uzun dönem gelişim planları üzerinde önemle durulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1438. Yakıt ve elektrik talebinin kesintisiz, güvenli ve uygun maliyetlerle karşılanabilmesi için enerji yatırımlarının planlı ve istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir.

1439. Bu çerçevede, elektrik ve doğal gaz sektörlerinde özel ve kamu kesimi faaliyetlerini düzenleyerek, tüketici haklarının korunmasının yanı sıra, etkin ve verimli bir arz sistemi kurulmasını amaçlayan, rekabete açık, sağlıklı, etkin ve işleyen bir piyasanın oluşturulması için gerekli yeni yasal düzenlemelere gidilecektir.

X. ULAŞTIRMA

1. GENEL ULAŞTIRMA POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

1440. Ulaştırma sektöründe, alt sistemlerin birbirlerini tamamlayıcı bir yapı içerisinde gelişebilmesi, ekonomik ve sosyal yaşamın gereksinimlerinin yerinde, zamanında, ekonomik ve güvenli biçimde karşılanabilmesi için sistemin bir bütün olarak ele alınmasını sağlayacak bir Ulaştırma Ana Planı bulunmamaktadır. Ulaştırma Ana Planının eksikliği ulaştırma alt sektörlerinin hemen hepsinde plansız, birbirinden bağımsız, kısa vadeli çözümlere yönelmesine neden olmaktadır.

1441. Sektörde verimliliğin artırılması, mevcut kapasitelerin etkin bir biçimde kullanılması, yeni kapasitelerin doğru tespit edilerek eşgüdüm içerisinde programlanması, altyapının güvenli ve ekonomik bir hizmeti eksiksiz olarak yerine getirebilmesine yönelik yapısal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, ulaştırma alt sektörleri arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonun temini gibi temel konularda beklenen gelişmeler sağlanamamıştır.

1442. Ulaştırma sektöründeki yatırımcı ve işletmeciler kuruluşların ayrı bakanlıklar ve müsteşarlıklar altında örgütlenmiş olması önemli eşgüdüm

sorunları yaratmaktadır. Bu durum, sektörde verimsiz bir yatırım ve işletme düzeninin yerleşmesine yol açmaktadır.

— 1443. Ulaştırma alt sektörlerinin niteliklerine uygun özelleştirme stratejilerinin geliştirilememesi ve sektörde düzenleyici kurulların oluşturulamaması, özelleştirme uygulamalarının kamu yararına uygun ve istenilen düzeyde yapılamamasına neden olmaktadır.

1444. Bilgi toplama sistemindeki yetersizlikler, özel kesime ilişkin taşıma bilgilerinin elde edilmesindeki güçlükler, yolcu ve eşya taşımalarındaki başlangıç-bitiş noktalarının bilinmemesi gibi etkenler sağlıklı bir veri tabanının oluşturulmasını olumsuz etkilemektedir.

1445. Ülkemizde ulaştırma sektörünün çeşitli dallarında nitelikli personel azlığı sektörün temel sorunlarından biridir. Üniversitelerdeki ön lisans, lisans ve lisans üstü eğitim, nicelik ve nitelik açısından yetersiz kalmakta veya amaca yönelik olarak gerçekleştirilememektedir. Yetişen az sayıdaki nitelikli personel de, çoğu kez gerek duyulan yerlerde istihdam edilememektedir.

1446. Yurtiçi yük taşımalarında, 1990-1999 döneminde denizyolu, demiryolu ve boru hattı taşımalarının toplam taşımalar içindeki payları azalırken, karayolu taşıma payının arttığı görülmektedir. 1990 yılında toplam yurtiçi yük taşımalarında yüzde 75,6 düzeyinde olan karayolu payının, 1999'da yüzde 89'a ulaşması, yolcu taşımaları gibi yük taşımalarında da hizmetin tek sektör tarafından sağlandığını ortaya koymaktadır. Karayolu yurtiçi yolcu taşımacılığı, geçmiş plan dönemlerindeki seyrini korumaktadır.

1447. 1990-1995 yılları arasında toplam yatırımlar içinde önemli bir paya sahip olan karayolu ve otoyol yatırımlarının 1996 ve sonrasında azalma sürecine girdiği görülmektedir. Buna karşılık yurtiçi yolcu taşımaları içinde çok küçük bir paya sahip olan havayolu ulaştırması yatırımlarının payı önemli oranda artmış ve 1996-1999 döneminde ortalama yüzde 19,7'ye ulaşmıştır. Bu durum, ulaştırma alt sektörleri arasındaki yatırım dengesizliklerini artırmıştır.

1448. Sektörde kullanılan fon kaynaklarının, öngörülecek ağırlıklara göre ulaşım türleri arasında dağıtılması yerine, otoyollarda ve bazı havaalanı yapımlarında olduğu gibi belirli özel projelere ayrılması, Plan önceliklerinin yitirilmesine yol açmakta, projelerde nakit akışının yeterli şekilde sağlanamaması, projelerin zamanında tamamlanmasını engellemekte, beklenen ekonomik ve sosyal faydaların gecikmesine ve proje maliyetlerinin yükselmesine neden olmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1449. VIII. Plan, ulaştırma alt sektörlerinin işlevlerini etkin olarak yerine getirmesi için gerekli politikaların oluşturulacağı bir dönem olacaktır.

1450. Ekonomik ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu ulaştırma hizmetlerinin ekonomik ve güvenli bir şekilde karşılanması, ulaşım türleri

arasında ülke gereksinimlerine uygun dengeyi sağlanması, ulaşımda can ve mal güvenliğinin yanısıra çevreye verilen zararın enaza indirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinden en üst düzeyde yararlanılması temel amaçtır.

1451. Ülke ekonomisi ve sosyal yaşamın beklentilerine uygun ulaştırma altyapısını oluşturmak üzere taşıma türleri arasında dengeyi sağlayacak bir Ulaştırma Ana Planı hazırlanacaktır.

1452. Plan döneminde, Ulaştırma Ana Planının öncelikle hazırlanması amacıyla, Ulaştırma Bakanlığı koordinasyonunda ilgili kuruluşların etkin katılımı sağlamak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1453. Alt sektörler bazında uluslararası taşımacılık ağları belirlenecek, Avrupa-Asya transit taşımacılığının sadece karayoluyla olması halinde ortaya çıkacak olumsuzluklar göz önünde tutularak, bir köprü konumundaki ülkemiz, Avrupa-Asya trafiği için tüm ulaştırma sektörlerini kapsayan kombine taşımacılığının terminali haline getirilecektir.

1454. Ulaştırmanın alt sektörlerinde özelleştirmenin kurumsal yapısını ve yasal düzenlemelerini öngören çalışmalar yapılacak, kamu yararı gözetilerek uygun denetleme mekanizmaları kurulacaktır.

1455. Artan çevre bilincine paralel olarak önem kazanan sosyal maliyet (dışsalılık) kavramının ulaştırma sektöründe planlama ve projelendirme aşamasında dikkate alınması ve dışsalılıkların maliyetlere yansıtılması amacıyla, Avrupa Ulaştırma Bakanları Konseyi kararı çerçevesinde başlatılan çalışmalar tamamlanacaktır.

1456. Sektörde, iklim değişikliğine neden olan sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik politikalar geliştirilecek, ulaşıma bağlı emisyon envanterleri çıkarılacaktır.

1457. Proje stokunun belirlenmesinde yapım öncelikleri dikkate alınacak, projesi olmayan yapım işlerine başlanmayacaktır. Kamulaştırma bedelleri proje ile bir bütün olarak değerlendirilecektir. Plan çalışmalarında ve proje seçiminde, teknik ve mali değerlendirmeler ile dışsal maliyetleri de içerecek ekonomik değerlendirme esas alınacaktır.

1458. Ulaşım türleri arasında eşit rekabet şartlarının oluşturulabilmesi için altyapı yapım, bakım ve kullanımı ile ilgili mali yükümlülüklerde denklik sağlanacaktır.

1459. Mevcut ulaşım altyapısının etkin kullanılmasına ve korunmasına önem verilecek, bakım ve onarım faaliyetleri düzenli olarak ve zamanında yapılacaktır.

1460. Ulaştırma alt sektörlerinin tümünü ele alan kapsamlı bir bilgi sistemi geliştirilecektir.

1461. Kafkas ve Orta Asya ülkelerinin ulaştırma sistemlerinin geliştirilmesinde teknik yardım desteği verilecektir.

1462. Uluslararası kurumlarla olan ilişkiler ve bu kurumların karar mekanizmalarındaki çalışmalar düzenli olarak izlenecek, ülkemizin katılmasında yarar görülen uluslararası sözleşmelere taraf olunması yönünde çalışmaların hızlandırılması ve sonuçlandırılması sağlanacaktır.

2. DEMİRYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

1463. Dünyada, demiryolları küreselleşmenin yarattığı düzene uyum sağlamak için önemli bir yapısal değişim sürecinden geçmektedir. Bu süreç içinde demiryollarının yapıları ve devletle ilişkileri yeniden değerlendirilmekte ve düzenlenmektedir. Günümüzde demiryollarının diğer ulaştırma türleri karşısındaki rekabet gücünü artırma çabalarının yanı sıra mevcut altyapıda birden fazla işleticinin faaliyetine imkan vererek sektör içi rekabet yaratılmaya çalışılmaktadır.

1464. Ülkemizde de demiryolu taşımacılığının ulaştırma sektörü içindeki rolünün yeniden tanımlanmasını, demiryollarının piyasa koşullarına uyumlu, etkin ve ticari odaklı hizmet üretmesini sağlayacak yasal çerçeve ve politika belirlenmesine yönelik olarak, TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğünün yeniden yapılanmasını amaçlayan bir proje hazırlanmış, ancak uygulamaya konulamamıştır. Yeniden yapılanmanın gerçekleştirilememesi ve demiryolu işletmeciliğinin gelişen teknoloji ve yönetim tekniklerinin gerisinde kalması temel sorun olmaya devam etmektedir. Bu durum, özellikle yük taşımalarını olumsuz etkilemekte, Kuruluşun mali yapısını bozmaktadır.

1465. Demiryolu ile yurtiçi yük taşımalarının VII. Plan döneminde yıllık ortalama yüzde 10,9 artması hedeflenmiş, buna karşılık 1995-1999 yılları arasında yük taşımaları yıllık ortalama binde 4,0 oranında azalarak toplam taşımalardaki payı yüzde 4,7 olarak gerçekleşmiştir. Demiryolu ile yokcu taşımaları 1995-1999 yılları arasında yılda ortalama yüzde 3,7 artmış, ancak toplam yurtiçi yolcu taşımaları içinde 1995 yılında yüzde 2,3 olan payı 1999 yılında yüzde 2,1'e gerilemiştir.

1466. Demiryolu altyapısında fiziki ve geometrik standartların iyileştirilmesi ve erişilebilirliğin artırılması ihtiyacı devam etmektedir. VII. Plan dönemi içinde, 1999 yılı sonuna kadar ikinci hatlar dahil 139 km yeni demiryolu hizmete alınmıştır. Ayrıca, 820 km elektrifikasyon tesisi (tali hatlarla birlikte 972 km) ile 779 km sinyalizasyon tesisi tamamlanmış, 891 km yol yenilenmiştir. 2000 yılında da 400 km yol yenilemesi programlanmıştır.

1467. İstanbul'un kent içi toplu taşımacılığının yanısıra Avrupa ile Asya arasında kesintisiz demiryolu ulaşımını sağlayacak olması nedeniyle ulusal ve uluslararası demiryolu sistemimiz açısından önem taşıyan Boğaz Demiryolu Tüp Geçişi ve Gebze-Halkalı Banliyö Hattının iyileştirilmesi Projesinde tüp geçişi kısmının finansmanı için Japon Kredi Kuruluşu ile anlaşma yapılmıştır.

Ancak, Türkiye'nin Orta Asya ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinin güçlendirilmesine katkı sağlaması beklenen Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Projesine kredi temininde bir gelişme sağlanamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1468. Demiryolu işletmeciliğinin piyasa koşullarına uyumlu, ticari odaklı ve etkin hizmet üretir konuma getirilerek ülke ulaşım sistemi içindeki rolünün güçlendirilmesi temel amaçtır. Bu amaçla, altyapı iyileştirme çalışmalarının yanısıra, işletici kuruluş TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün dikey entegrasyona sahip yapısının küçültülerek iş birimi bazında yeniden yapılanması sağlanacaktır. Bu bağlamda, yük ve yolcu temel iş birimleri ile altyapı ve atölyeler destek iş birimleri oluşturulacaktır.

1469. Hizmette etkinliği artırmak ve özel kesim katılımına uygun ortam hazırlamak üzere altyapı işletmeciliği ile taşımacılık hizmetleri ayrılacak, demiryolu altyapısı ile ilgili tüm işlevler, oluşturulacak altyapı biriminde toplanacaktır.

1470. İşletmeci kuruluşun ulusal ulaşım sistemine odaklanmasını, hizmetlerin kentin ulaşım talepleriyle uyumlu ve diğer ulaşım sistemleriyle bir bütünlük içinde yürütülmesini sağlamak amacıyla, altyapı hizmetleri oluşturulacak birim tarafından yürütülmek üzere, banliyö hizmetleri mahalli idarelere devredilecektir. Mahalli idarelerin, yolcu taşımacılığı hizmetlerini ve/veya bu hizmetlerden kaynaklanan mali yükümlülükleri üstlenmediği yeni banliyö talepleri karşılanmayacaktır.

1471. AB'ye tam üyeliğe hazırlık sürecinde, işletmeci kuruluşun ve sektörün yeniden yapılandırılmasında AB'nin yapısal ve teknik normları ile politikalarına uyum sağlanacaktır.

1472. Türkiye-Gürcistan (Kars-Tiflis) Demiryolu Projesinin yapımına Plan döneminde başlanacaktır. Bu proje ile birlikte, Avrupa ve Orta Asya arasında kesintisiz demiryolu ulaşımına olanak sağlayacak Boğaz Demiryolu Tüp Geçişi ve Gebze-Halkalı Banliyö Hattının iyileştirilmesi Projesi öncelikle ele alınacak ve Türkiye'nin transit demiryolu taşımacılığındaki konumu güçlendirilecektir.

1473. Yatırım programında, demiryolu şebekesinin kuzey-güney ekseninde geliştirilmesi amacıyla yürütülen Samsun-İskenderun Demiryolu Fizibilite Etüdünün yanısıra, doğu-batı ekseninde geliştirilmesi amacına yönelik alternatif projeler ile DOKAP-DAP-GAP plan bölgeleri arası ve uluslararası ulaşımın geliştirilmesine yönelik projeler bir bütünlük içinde etüd edilecek, demiryollarının uzun vadeli gelişme perspektifi ile uyumlu olan projeler önceliklendirilerek kaynak kullanımında etkinlik sağlanacaktır.

1474. Konteyner taşımacılığındaki payın artırılması amacıyla; önemli üretim merkezlerinde yüklerin sisteme erişebilirliğini artıracak ve demiryolu-liman entegrasyonunu güçlendirecek konteyner kara terminallerinin kurulması çalışmalarına hız kazandırılacaktır.

1475. Etkin karar alma mekanizmasının oluşturulması açısından önem taşıyan yönetim bilgi sistemlerine önem ve öncelik verilecektir.

1476. Mevcut demiryolu şebekesinden en üst düzeyde yararlanmak üzere altyapı iyileştirme ve modernizasyon yatırımlarına ağırlık verilecektir. Ayrıca, Plan döneminde; 85 km yeni yol yapılması, 1.800 km yolun yenilenmesi, 180 km sinyalizasyon ve 160 km elektrifikasyon tesisinin tamamlanması planlanmaktadır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1477. Başta kamusal nitelikli hizmetler olmak üzere devletin ve işletici kuruluşun sorumluluklarını yeniden tanımlayan, işletici kuruluşa mali ve idari özerklik sağlayan ve sektörde özel kesim katılımına uygun ortam hazırlayan yasal düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede, demiryolu altyapısının kullanım esasları belirlenecek, bu esaslara uyumu gözetilen bir düzenleyici kurum oluşturulacaktır.

1478. Kurumsal yapıdaki yetersizlik ve eksikliklerden kaynaklanan sorunların çözülerek demiryolu işletmeciliğinin geliştirilmesi amacıyla TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

3. DENİZYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

1479. 1995 yılında limanlarımızda elleçlenen toplam yük 119 milyon ton, konteyner 765 bin TEU (Twenty Feet Equilavent Unit) olmuş, 1999 yılında bu miktarlar sırasıyla 155,5 milyon ton ve 1.400.000 TEU'ya ulaşmıştır. Liman gelişim kararlarının sağlıklı bilgi ve verilere dayandırılmasını sağlamak üzere 1999 yılında başlatılmış olan Limanlar Master Planı çalışmasının VII. Plan döneminde tamamlanması beklenmektedir.

1480. Bu dönem içerisinde, Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından işletilmekte olan kamu limanlarından yedisinin işletme hakkı özel sektöre devredilmiş, ancak dünyadaki uygulamalar da dikkate alınarak limanların etkin ve verimli işletmeciliği sağlamak üzere otonom liman idareleri eliyle yönetilmesi konusunda bir gelişme sağlanamamıştır.

1481. Türk deniz ticaret filosunun tonajı, 1995 yılı sonunda 300 GRT'un üzerindeki gemilerde 9.552 bin DWT'dan 1997 yılında 12 milyon DWT'a ulaşmış, 1999 yılı sonunda 10.444 bin DWT'a gerilemiştir. Filoda son yıllarda Ro-Ro, kimyevi madde, konteyner gemileri gibi özel maksatlı gemilere yönelmesine rağmen, filonun yenilenmesi ve gençleştirilmesi, uluslararası teknolojik gelişmelere uygun gemilerle donatılması sağlanamamıştır.

1482. Türk deniz ticaret filosunun dış ticaret taşımalarından aldığı pay 1995 yılında yüzde 42'den 1999 yılında yüzde 30'a düşmüştür, bu payın

2000 yılında yüzde 32 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Uluslararası Ro-Ro seferleri 22 gemi ile sürdürülmektedir.

1483. Türk Uluslararası Gemi Sicil Kanunu 1999 yılı sonunda yürürlüğe girmiştir. Uygulamaya yönelik hukuki düzenlemelerin 2000 yılı içinde tamamlanması beklenmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1484. VIII. Plan döneminde 21. yüzyılın taşıma biçimi olma yolundaki kombine taşımacılık, transit ülke durumundaki Türkiye'yi de limanlar ve diğer ulaşım altyapıları yönünden etkileyecektir. Limanlarımızın; 2000 içinde tamamlanacak olan Ulusal Limanlar Master Planı sonuçları da gözönüne alınarak Türkiye'nin ithalat ve ihracat yüklerinin elleçlenmesine uygun nitelik ve nicelikte hizmet verebilecek şekilde geliştirilmesi, modernleştirilmesi, kapasitelerinin artırılması ve transit taşımacılık faaliyetlerinde trafiğin geçiş koridoru olma özelliğine kavuşturulması amaçlanmaktadır. Limanlarımız dünya ulaşım yolları ağı içinde odak/arter oluşturacak biçimde büyüklük, yönetim biçimi, hizmet anlayışı gibi ölçütler yönünden yeniden yapılandırılacaktır.

1485. Türkiye'yi doğu-batı, kuzey-güney ekseninde ulaşım koridoru ve transit uğrağı haline getirmesi amaçlanan bu yapılanmada Türk deniz ticaret filosunun nicel ve nitel olarak taşıma talepleri ile uyumlu, dünya standartlarına ve teknolojik gelişmelere uygun bir yapıya kavuşturulmasına önem verilecektir.

1486. Deniz ticaret filomuzda tarifeli sefer hizmeti verebilecek yeterli gemi bulunmamaktadır. VIII. Plan döneminde; Ro-Ro, konteyner, kombine layner, ferry, kruvaziyer yolcu gemisi, petrol tankeri, LPG/LNG gemi tipindeki ticaret gemilerinin satın alınması, yurtiçinde yaptırılması, mevcudun yenilenmesi için sektör içi olanaklar da kullanılarak destek imkanlarından azami ölçüde yararlanılacaktır. Dönem sonunda deniz ticaret filosu tonajının 2,5 milyon DWT'ü yenileme olmak üzere, 13 milyon DWT'a ulaşması beklenmektedir. Türk bayraklı gemilerin dış ticaret taşımalarından aldığı pay artırılarak yüzde 40 seviyesine ulaşılabilecektir.

1487. Türkiye, AB'ye tam üye olduğunda kabotaj tekeli sona erdirmek durumunda kalacaktır. Adaylık döneminde kabotaj konusunda gerekli yönlendirmeler yapılarak Türkiye içinde yük ve yolcu taşımacılığının kara taşımacılığından denizyoluna kaydırılmasını sağlamak amacıyla kabotaj taşımacılığı yapan yük ve yolcu gemilerine liman hizmetleri ve yakıt konusunda destek verilmesi için gerekli önlemler alınacak, olası AB rekabetine hazırlıklı olmak üzere koster filosu güçlendirilecektir.

1488. Limanlarımızın, AB ve diğer uluslararası limancılık stratejileri ile uyumlu bir işletme politikası izlenerek, mevzuat ve teknolojik gelişmelere uygun ve bölgesel limanlarla rekabete dayalı çağdaş işletmecilik esasları içerisinde çalıştırılması sağlanacaktır.

1489. Dönem sonunda limanlarımızdaki konteyner elleçlemesinin 1.900.000 TEU'ya ulaşması beklenmektedir. Konteyner trafiğindeki artışa paralel olarak, YİD modeli ile Kuzey Marmara Limanı ve İzmir Limanı Tarama ve Tevsii Projeleri gerçekleştirilecek, Derince Konteyner Limanının inşaatına başlanacak ve Kuzey Ege Liman etüdü sonuçlandırılacaktır.

1490. Denizcilik mevzuatı uluslararası mevzuat ile uyumlu hale getirilecektir. Türk Deniz Ticaret Filosunun işletme maliyetlerinin azaltılması ve yeni çalışma alanlarının yaratılmasını temin için AB ülkeleri ve diğer ülkelerle ikili anlaşmaların yapılmasına önem verilecektir. Denizcilikle ilgili yapılacak tüm ikili anlaşmalar ve taraf olunacak uluslararası sözleşmeler konusunda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların görüşleri alınarak katılımcılık sağlanacaktır.

1491. Evrensel bir boyut kazanan denizcilik ve gemiadamları eğitiminde, STCW (Gemiadamlarının Eğitim, Belgelendirilme ve Vardiya Tutma Esasları Uluslararası Konvansiyonu) Sözleşmesiyle denizciler için öngörülen standart eğitimin uygulanmasına önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1492. Liman devleti kontrollerine ilişkin taraf olduğumuz sözleşmelerin yanı sıra, daha sonra geliştirilecek değişiklik ve protokollerin zamanında onaylanması sağlanacaktır. Böylece etkin bir kontrol ve denetim mekanizması kurulacaktır.

1493. Uluslararası sözleşmelerin düzenlenmesi izlenerek ve etkin katılımı ulusal yararların bu sözleşmelere yansıtılması sağlanacaktır. Bu amaçla IMO, ILO, UNCTAD gibi uluslararası kuruluşlar ile düzenli, etkin ve gerekli koordinasyonu sağlayacak sürekli gruplarla temsil şekli öncelikle belirlenecek; bunun için gerekli uluslararası belgelerin zamanında Türkleştirilmesi de sağlanacaktır.

1494. Başta finansal kiralama mevzuatı olmak üzere denizcilik mevzuatında müteşebbislerin gemi edinmelerini ve işletmelerini kolaylaştıracak değişiklikler yapılacaktır.

1495. Yeni gemi inşasında uluslararası alanda yürürlükte olan dolaylı desteklerin uygulanması amacıyla gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.

1496. Liman işletmeciliği otonom bir yapıya kavuşturularak uluslararası rekabete hazır hale getirilecektir.

4. HAVAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

1497. 1995 yılı sonu itibarıyla DHMİ tarafından işletilen havalimanı ve meydanların sayısı 24 iken, Isparta-Süleyman Demirel, Bodrum/Milas, Samsun-Çarşamba, Nevşehir-Kapadokya ve İstanbul-Sabiha Gökçen

havalimanlarının tamamlanmasıyla, 1999 yılı sonunda 18'i uluslararası statüde olmak üzere 38'e ulaşmıştır.

1498. 1995 yılında turizm sektöründe yaşanan canlılığa paralel olarak dış hatlarda 17,4 milyon, toplamda 27,8 milyona ulaşan havayolu gelen-giden yolcu trafiğinin bu defa turizm sektöründe yaşanan olumsuzluklar nedeniyle 1999 yılı sonu itibarıyla dış hatlarda 17,0 milyon, toplamda ise 29,9 milyonda kaldığı görülmektedir. 2000 yılında gelen-giden yolcu trafiğinin toplamda 32 milyona ulaşması beklenmektedir.

1500. Hava meydanlarımızda, trafiğin Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon havalimanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Dolayısıyla bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi sektör açısından önceliğini korumaktadır.

1501. VII. Plan döneminde YİD Modeli sektördeki iki önemli projede başarıyla uygulanmış, Antalya ve Atatürk Havalimanları yeni dış hatlar terminal binaları bu model ile tamamlanarak hizmete alınmıştır.

1502. 1995 sonu itibarıyla THY 64 uçak ve 9.860 koltuk kapasitesine sahip iken 1999 sonunda 75 uçak ve 11.620 koltuk kapasitesine ulaşmış olup, 2000 yılında 8 adet uçak alınması planlanmaktadır.

1503. 1999 sonu itibarıyla iç ve dış hatlarda orta ve geniş gövdeli uçaklarla yolcu taşımacılığı yapan 8 özel sektör havayolu işletmesinin uçak sayısı 47, koltuk kapasitesi ise 8.910 olmuştur.

1504. Sektörde yaşanan önemli bir gelişme, özel sektör havayolu işletmelerinin yurtdışı gelen-giden yolcu trafiğinden aldıkları pay artışında görülmüştür. 1995 yılında yerli havayolu şirketleri dış hat yolcularının yüzde 55,4'ünü taşıırken, 1999 yılı itibarıyla dış hat yolcularının yüzde 42'si yabancı şirketler, yüzde 32'si özel sektör havayolu işletmeleri, yüzde 26'sı THY tarafından taşınmıştır.

1505. Sektördeki bu gelişmelere karşın sivil havacılık otoritesi karar verme, yürütme ve denetleme açısından etkinliğini artıracak bir yapıya kavuşturulamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1506. Sektörde yapılmakta olan taşımaların yüzde 94'ünün 8 havalimanında (Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon) gerçekleşmesi nedeniyle yatırımlardaki öncelik, yeni havaalanı yapmak yerine, bu meydanların hizmet kapasitelerinin ve standartlarının yükseltilmesine verilecektir.

1507. Plan döneminde Atatürk Havalimanı Üçüncü Pist, Antalya Havalimanı İkinci Pist, GAP Uluslararası Havaalanı, Gökçeada Havaalanı, Gaziantep Havaalanı Altyapı ve Üstyapı Tevsi, Bursa, Denizli ve Erzurum

Havaalanları Terminal Binası İnşaatları, YİD Modeli ile yapılacak Bodrum/Milas, Adnan Menderes ve Dalaman Havalimanları Yeni Dış Hatlar Terminal Binaları, Radar Sistemlerinin Geliştirilmesi ve Modernizasyonu Projeleri tamamlanacaktır. Dönem sonunda havaliman ve meydanlarında gelen-giden yolcu sayısının dış hatlarda 43,7 milyona, toplamda 69,0 milyona ulaşması öngörülmektedir.

1508. Geçmiş yıllarda uygulanan her ile havaalanı politikası çerçevesinde yapılan STOL Havaalanlarının kapasite kullanım oranlarının artırılabilmesi için besleyici havayolu sisteminin kurulup geliştirilmesi sağlanacaktır.

1509. Avrupa Havacılık Otoriteleri Birliğine (JAA) girme sürecinde olan ülkemizde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir otorite hüviyetine kavuşturulacak ve başta Sivil Havacılık Otoritesi olmak üzere sektörde hizmet veren tüm kurum ve kuruluşların Avrupa Havacılık Otoriteleri Birliği kuralları olan Avrupa Havacılık Kurallarını benimsemeleri sağlanacaktır.

1510. DHMİ ve Anadolu Üniversitesi işbirliği ile sektörde gerek duyulan uluslararası standartlarda hava trafik kontrolörü yetiştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1511. Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün otonom ve yaptırım gücü yüksek bir yapıya kavuşturulması ve personelinin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi sağlanacaktır.

1512. STOL Havaalanlarının yapımı, mülkiyeti, işletilmesi ve idamesinden sorumlu olacak kuruluşun belirlenmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

5. KARAYOLU ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

1513. Dünyada ulaştırmanın ekonomik ve sosyal etkilerinin yanısıra çevresel yönlerini de ele alan sürdürülebilirlik kavramı ulaştırma politikalarının en önemli boyutu haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde karayolu ulaştırması ile çevre arasındaki ilişkilerin daha uyumlu olmasını sağlayacak ve karayolu ulaştırmasında çevre duyarlılığını güvence altına alacak çalışmalara ağırlık verilmiştir. Trafikin yönetiminde, yol kullanıcılarının bilgilendirilmesinde ve taşımaların yönlendirilmesinde teknolojik gelişmelerden ve akıllı bilgi sistemlerinden büyük ölçüde yararlanılmaktadır.

1514. Ülkemizde, yurtiçi taşımaların karayolu ağırlıklı yapısı VII. Plan döneminde de artarak sürmüştür. Bu dönemde, yolcu taşımalarının yüzde 96'sı, geçmiş plan dönemlerinde olduğu gibi, karayolu ile gerçekleştirilmiştir. Yurtiçi yük taşımalarında ise, karayolu taşımacılığına artan bir eğilim

gözenmiş, yılda ortalama yüzde 7,6 artışla, 1995 yılında, taşımalarda yüzde 85 düzeyinde olan karayolu payı, 1999 yılında yüzde 89'a yükselmiştir.

1515. Yurtiçi taşımacılıkta kurumsallaşmanın sağlanmasına, yük ve yolcu taşımaları için çağdaş koşullara uygun bir sigorta sisteminin geliştirilmesine ve taşımacılıkta sağlıklı bir rekabet ortamının yaratılmasına zemin oluşturacak Karayolu Taşıma Kanunu Tasarısı dönem içerisinde hazırlanmış, ancak, yasalaştırılarak gerekli düzenlemeleri ile birlikte uygulamaya geçirilememiştir.

1516. VII. Plan döneminde karayolu ağının kurumsal ve işlevsel olarak yeniden düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalar belli bir aşamaya getirilmiştir. Bu kapsamda, bazı hizmetlerin mahallinden yürütülmesine yönelik olarak hazırlanan Mahalli İdareler Kanun Tasarısıyla köy yollarının yapım ve bakımının İl Özel İdarelerine devredilmesi amaçlanmaktadır. Tasarının Plan döneminde yasalaşması beklenmektedir.

1517. VII. Plan döneminde, ağırlıklı olarak 1986 ve 1989 yıllarında ihale edilen otoyol ve bağlantı yollarının yapımına devam edilmiştir. Bu dönemde tamamlanan 570 km otoyol ve bağlantı yolunun hizmete açılması ile 2000 yılı sonunda toplam otoyol ağı 1853 km'ye ulaşacaktır.

1518. Dönem içerisinde, Gaziantep-Şanlıurfa, Ankara-Pozantı, Aydın-Denizli otoyolları ile Bursa Çevreyolu olmak üzere toplam 871 km yeni otoyol ve bağlantı yolu, yükleniciler tarafından temin edilecek dış kredilerle yaptırılmak üzere ihale edilmiştir. Gerekli finansmanın temininde sorunlarla karşılaşılması nedeniyle, Aydın-Denizli Otoyolu dışındaki üç otoyol projesi dönem sonunda başlatılabilmmiştir.

1519. Otoyol yapım ve işletiminin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi konusunda bir gelişme sağlanamamıştır. YİD modeli ile yaptırılmak üzere ihale çalışmaları sonuçlandırılan (Anadolu Otoyolu-Diğirvan) Ayrımlı-Orhangazi Otoyolu (İzmit Körfez Geçişi dahil) projesinin ihale çalışmaları tamamlanmış, ancak, proje henüz başlatılamamıştır.

1520. Trafiğe açılan otoyollar üzerindeki hizmet tesislerinin YİD yöntemi ile yaptırılmasına devam edilmiştir. Trafiğin yoğun olduğu kesimlerdeki otoyol girişlerinde otomatik geçiş sistemlerinin kurulması sürdürülürken, bu kesimlerde, sürücülerin otoyolun ve trafiğin durumu konusunda bilgilendirilmesini amaçlayan bilgi sisteminin oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır.

1521. Artan karayolu taşıt parkı ve trafik kazalarına karşılık, karayolu altyapısının güvenli trafik akışını sağlayacak bölünmüş yollarla geliştirilememesi ve mevcut yolların taşıdığı trafiğe uygun bir üstyapıya kavuşturularak sürekli bakımının sağlanamaması, karayolu altyapısının temel sorunları olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, karayollarında artan yük taşımaları ve standart üstü yüklemeler mevcut yapıyı aşırı bir yıpranmaya maruz bırakmaya devam etmektedir. Buna rağmen, yurt genelinde kurulması

öngörülen ağırlık kontrol istasyonlarının yapımı dönem içerisinde gerçekleştirilememiştir.

1522. VII. Plan döneminde Devlet ve İl Yollarında yol yapımları ile kapasite artırıcı yatırımlara ağırlık verilmiş, yol üstyapısı yenileme ve iyileştirilmesinde ise istenen gelişme sağlanamamıştır. 1995 yılı sonunda 50.684 km olan asfalt kaplamalı yol uzunluğunun 2000 yılı sonunda 54.938 km'ye yükselmesi beklenmektedir. Beton asfalt yol uzunluğu ise 1999 sonu itibarıyla 5.872 km'ye ulaşmıştır. Beton asfalt yapımındaki yetersizlik, karayolları bakım-onarım giderlerinin olması gerekenin çok üzerinde gerçekleşmesine neden olmakta, mevcut imkanlar içinde yeterli kaynağın ayrılması mümkün olmamaktadır.

1523. Dönem içinde, 1995 yılında Baladız-Isparta-(Antalya-Manavgat) Ayrımı yolu, 1996 yılında Bursa-Yalova bölünmüş yolu ve (Manavgat/Alanya) Ayrımı-Akseki yolu iyileştirme çalışmaları ve 1999 yılında da Ankara-Polatlı-Sivrihisar ve Bolu Dağı Geçişi bölünmüş yol yapım çalışmaları tamamlanmıştır. Bölünmüş yol olarak yapımı sürdürülen Doğu Karadeniz Sahil Yolu Projesinin daha erken bitirilmesini sağlamak amacıyla Piraziz-Espiye (Giresun Geçişi hariç), Bolaman-Perşembe ve Araklı-Hopa kesimleri dış kredili olarak ihale edilmiştir.

1524. 319.218 km uzunluğundaki köy yolları ağının 61.920 km'si asfalt, 1.236 km'si beton yol, 143.455 km'si stabilize yol olup, geriye kalan 112.607 km'si toprak yol olarak hizmet vermektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1525. Karayollarında yolcu ve yükün ekonomik ve güvenli taşınmasını sağlamak, çevreye verilen zararı en aza indirecek önlemleri geliştirmek, altyapıyı trafiğin gerektirdiği geometrik ve fiziki standartlara ulaştırmak temel amaçtır.

1526. Karayolu ile yolcu ve yük taşımacılığını mesleki yeterlilik koşuluna bağlayarak, taşımacılığın esaslarını belirleyecek olan Karayolu Taşıma Kanunu gerekli mevzuat ve kurumsal düzenlemeler ile uygulamaya konulacaktır.

1527. Karayolu taşımacılığının kurumsallaşması, yolcu ve yükün güvence altında taşınması sağlanacak, yük taşımacılığında çağdaş koşullara uygun sigorta sistemi geliştirilecektir.

1528. Karayollarında trafik güvenliğini azaltan ve diğer taşıma sistemleri ile haksız rekabetin oluşmasına neden olan aşırı yüklemeler önlenecektir.

1529. Taşımacılıkta örgütlenme özendirilecek, meslek örgütlerinin üniversite işbirliği ile sektörde ulusal ve uluslararası kurallara hakim, güncel bilgi ile donanmış uzman kadroların yetiştirilmesine katkı sağlaması için gerekli altyapı oluşturulacaktır.

1530. Uluslararası ikili ve çok taraflı ilişkilerin karayolu ulaştırması sektörünün geleceğini yönlendirecek önemli kararların alınacağı platformlar olması nedeniyle, sektörün gelecekteki ihtiyaçları hedeflenerek, bu platformlarda aktif olunmasını sağlayacak bilgi birikimini ve katılımın sürekliliğini oluşturmak üzere kurumsal altyapı güçlendirilecektir.

1531. Karayolu altyapısı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde otoyol ve bölünmüş yol sistemi ile geliştirilecek, büyük şehir geçişlerinin bir program çerçevesinde çevre yollarına dönüştürülmesine önem verilecek, ana güzergahlardaki kuzey-güney bağlantıları iyileştirilecek, karayolu ağı üzerinde trafik kazalarının yoğunlaştığı kara noktaların giderilmesi çalışmaları öncelikle ele alınarak Plan dönemi içinde tamamlanacaktır

1532. Otoyol projeleri, alternatif taşıma türlerini dikkate alan kapsamlı teknik, ekonomik ve mali fizibilite etüdülerine dayandırılacak, otoyol yapım ve işletiminin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesinde uygulanabilecek finansman modelleri geliştirilecektir.

1533. VIII. Plan döneminde, tamamlanma aşamasındaki otoyol ve bağlantı yollarından kalan 75 km'nin tamamlanmasıyla birlikte, VII. Plan döneminde ihale edilen otoyol ve bağlantı yollarının belirli bir öncelik içerisinde ele alınarak 535 km'sinin tamamlanması sağlanacak, böylece, Plan döneminde toplam 484 km otoyol ve 126 km bağlantı yolu trafiğe açılmış olacaktır.

1534. Mevcut otoyolların kullanımında güvenliğin ve verimliliğin artırılması için bilgi teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanılacak, geçiş ücretlerinin belirlenmesinde, her kesimde otoyolun kullanım esnekliğini belirleyen araştırmalara dayanan, kullanıcı tercihlerini rasyonel trafik dağılımlarına göre yönlendiren bir yaklaşım geliştirilecektir.

1535. Plan döneminde, asfalt kaplamalı yol oranı devlet yollarının tamamını, il yollarının da yüzde 90'ını kapsamak üzere artırılırken, ağır taşıt trafiğine uygun beton asfalt yol uzunluğu, dönem sonunda 8.200 km'ye ulaştırılacaktır. Devlet ve il yollarında tamamlanacak yatırımlarla, yaklaşık 1.000 km yolda geometrik standartların iyileştirilmesi sağlanacaktır.

1536. Antalya-Alanya (135 km), Bozüyük-Bilecik-Mekece (85 km), Bornova-Turgutlu-Salihli (100 km), Bursa-Karacabey-Balıkesir (153 km), Afyon Şehir Geçişi (19 km), Kınalı-Tekirdağ (56 km) ile Doğu Karadeniz Sahil Yolu kapsamında Samsun Şehir Geçişi (12 km), Samsun-Ünye (82 km), Çarşıbaşı-Araklı (68 km), Trabzon Şehir Geçişi (7 km), Araklı-Çayeli (60 km) ve Hopa-Kemalpaşa-Sarp (19 km) projeleri bitirilecektir.

1537. Köy yollarında grup köyyolu yapımına devam edilecektir. Birinci derecede öncelikli köyyollarının yeniden tespiti ve öncelik sırasına göre standartlarının iyileştirilmesi sağlanacaktır. Her ünitenin (köy ve köye bağlı mahalle, mezra, kom, kışlak vb. resmi hüviyet kazanmış yerleşim birimleri) birinci derece öncelikli bir köyyolu olacak şekilde projeli yol yapımına başlanacaktır.

1538. Plan döneminde 20.000 km asfalt, 40.000 km stabilize ve 2.000 km beton köy yolu yapımı gerçekleştirilecektir.

1539. Karayollarında bakım ve onarım hizmetlerinin ihaleli yürütülebilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, bakım hizmetlerini nitelikli olarak yerine getirebilecek özel sektörün örgütlenmesini özendirerek bir yaklaşım geliştirilecektir.

1540. Karayollarında taşıt kullanıcılarının ekonomik maliyetleri dışsal (sosyal) maliyetler de dikkate alınarak, araç türlerine göre yeniden belirlenecektir.

c) Hukuki ve kurumsal düzenlemeler

1541. Karayolları Taşıma Kanunu gerekli mevzuat ve kurumsal düzenlemeleri ile uygulamaya geçirilecektir.

1542. Köy yollarının bakım, onarım ve kar mücadelesi çalışmalarının, bu hizmetlerden faydalanan köylerin katılımı ile veya kurdukları kooperatif, birlik ve diğer organizasyonlar tarafından yapılmasını sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

1543. Karayolları Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve görevleri ile ilgili yasa da bakım hizmetlerinin özel sektöre yaptırılmasını uygulanabilir hale getirecek gerekli değişiklikler ile denetimi güçlendirecek yapısal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

6. BORU HATTI ULAŞTIRMASI

a) Mevcut Durum

1544. Boru hattı yatırımlarının, enerji planlaması ile ilişkilendirilerek programlanması bugüne kadar sağlanamamıştır. Boru hattı yatırımlarının Türkiye genel enerji dengesi içindeki yerini uzun vadeli olarak belirleyecek kapsamlı bir çalışmaya dayandırılması önemini korumaktadır.

1545. Doğal gaz kullanımının konut ve ticari sektörlerde sağlıklı bir şekilde yaygınlaştırılmasına yönelik yeraltı depolama yatırımları konusunda ilerleme kaydedilememiştir.

1546. Doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaştırılmasına yönelik yatırımlara devam edilmiştir. Bu kapsamda, Doğu Anadolu, Samsun-Ankara, Karacabey-Izmir, Çan-Çanakkale Doğal Gaz İletim Hatları çalışmaları sürdürülmüştür. Ege İletim Hattı Projesinin ilk aşaması olan Bursa-Çan Doğal Gaz İletim Hattı 1996 yılında tamamlanarak işletmeye alınmış olup, Karacabey-Izmir Doğal Gaz İletim Hattı projesinin 1998 yılında ihalesi yapılmıştır.

1547. Doğal gaz arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi politikası çerçevesinde 1996 yılında İran ile imzalanan doğal gaz sözleşmesi kapsamında, 10 milyar m³ gaz ithali için ana iletim hatlarının yapımına başlanmıştır. Ayrıca, Rusya'dan sağlanacak 16 milyar m³ doğal gazın Karadeniz'den geçirilerek Samsun üzerinden Ankara'ya ulaştırılması konusunda 1997 yılında alım-satım anlaşması yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar doğrultusunda Samsun-Ankara Doğal Gaz İletim Hattı projesinin yapımına başlanmıştır. Ayrıca, Türkmen doğal gazının ithali ile ilgili sözleşme 1999 yılında imzalanmış ve diğer ülkelerden de doğal gaz temini konusunda ikili görüşmeler sürdürülmüştür.

1548. 1995 yılında 5,6 milyar m³, doğal gaz boru hatlarıyla taşınmıştır. 2000 yılında 10,5 milyar m³ olarak programlanmış olan doğal gaz boru hattı taşımacılığının, 2005 yılında 43,7 milyar m³e ulaşması beklenmektedir.

1549. Boru hatlarıyla yurtiçi ham petrol taşımacılığı, 1995 yılında 3.020 milyon ton-km gerçekleşmiştir. 2005 yılında 3.073 milyon ton-km ham petrolün boru hatlarıyla taşınacağı beklenmektedir.

1550. Birleşmiş Milletlerin 1990 yılında Irak'a uyguladığı ambargo nedeniyle 1996 yılına kadar transit ham petrol boru hatlarından taşıma yapılamamıştır. 1996 yılında Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattından kısıtlı olarak ham petrol sevkiyatının başlamasıyla, 2000 yılında 22.358 milyon ton-km olarak programlanan transit ham petrol taşımacılığının, 2005 yılında, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesinin işletmeye alınmasıyla birlikte 39.215 milyon ton-km'ye ulaşması öngörülmektedir.

1551. Ağustos 1990 tarihinde Körfez Kriziyle kapatılan Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı, Irak ile Birleşmiş Milletler arasında yapılan anlaşma sonucunda 1996 yılında geçici olarak kısmen hizmete açılmıştır. Ancak, bu hattaki petrol taşımacılığı faaliyeti asgari düzeyde bulunmakta ve bu durumun sektörde ağırlığı gittikçe artan doğal gaz boru hattı yatırımlarının finansmanına olumsuz etkisi devam etmektedir.

1552. İzmit Rafinerisinden petrol ürünlerini Marmara Bölgesine taşımak amacıyla projelendirilen 127 km uzunluğundaki İzmit (İPRAŞ)-İstanbul (HARAMİDERE) Akaryakıt Boru Hattı Tesisi projesi tamamlanamamıştır.

1553. VII. Plan döneminde yaşanan önemli bir gelişme, Kasım 1999 yılında yapılan AGİT zirvesinde, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesinin gerçekleşmesine yönelik Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan tarafından imzalanan hükümetlerarası anlaşmadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1554. Ülkemizi dünyanın önemli enerji dağıtım merkezlerinden birisi haline getirecek uluslararası ham petrol ve doğal gaz boru hattı yatırımlarına önem verilecektir.

1555. Hazar havzasındaki, Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'da üretilen ham petrolü boru hattı ile Akdenize, buradan da dünya pazarlarına ulaştıracak Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı projesinin VIII. Plan döneminde tamamlanmasına öncelik verilecektir.

1556. Yürürlükteki anlaşmalarla doğal gaz arzının 2005 yılında 43,7 milyar m³'e ulaşması beklenmektedir. Doğal gaz kullanımının ülke düzeyinde yaygınlaştırılmasına yönelik olarak doğal gaz dağıtım şebekesi işletici şirketleri kurulmasını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılacaktır.

1557. Doğal gaz kullanımının yurt çapında yaygınlaştırılması politikası çerçevesinde; İran'dan satın alınacak 10 milyar m³ doğal gazı tüketim noktalarına iletecek Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı, Doğal Gaz Güney İletim Hattı ve Konya-İzmir Doğal Gaz İletim Hattı projeleri ile 16 milyar m³ Rus doğal gazının Karadenizden geçerek Samsun üzerinden Ankara'ya ulaşımını sağlayan Samsun-Ankara Doğal Gaz İletim Hattı projesinin yapımı Plan döneminde gerçekleştirilecektir. Kredi görüşmeleri sürdürülmekte olan Karacabey-İzmir Doğal Gaz İletim Hattı Projesinin 2001 yılında bitirilmesi beklenmektedir.

1558. Yeni doğal gaz boru hattı, dağıtım şebekeleri ve bağlantı hattı yatırımları, doğal gazın Türkiye genel enerji dengesi içindeki yerini uzun vadede belirleyecek kapsamlı bir çalışmaya dayandırılacaktır

1559. Yeni doğal gaz boru hattı yatırımları öncelikle arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi istikametinde ele alınacak olup, sanayinin kullanım potansiyelinin ve çevre sorunlarının fazla olduğu yerler ile nüfusun yoğun olduğu bölgelerin ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak programlanacak ve arz istikrarının sağlanması için doğal gaz depolama yatırımlarına öncelik verilecektir.

c) Hukukî ve Kurumsal Düzenlemeler

1560. Rafineri ürünlerinin güvenli ve ekonomik bir şekilde taşınması amacıyla mevcut ürün boru hattı sisteminin etkin kullanımına yönelik düzenlemelere öncelik verilecektir.

1561. 3378 sayılı yetki kanunu ile doğal gaz faaliyetlerinde getirilen kısıtlamalar kaldırılarak, doğal gaz piyasasının serbestleştirilmesi sağlanacaktır.

1562. Doğal gaz kullanımının ülke çapında yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla doğal gaz sektörünün yeniden yapılandırılması ve bu çerçevede özel gaz dağıtım şirketlerinin oluşumuna imkan verecek hukukî ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

Tablo : 31 - Ulaştırma Sektörü Şehirlerarası Yolcu Taşımalarında Gelişmeler

ALT SEKTÖR	1995 Gerçekleşme	1999 Gerçekleşme	2000 Tahmin	2005 Tahmin	(milyon yolcu-km)	
					Yıllık Ortalama	
					Artış (%)	
					VII. Plan Dönemi	VIII. Plan Dönemi
YURTIÇİ						
Karayolu	155.202	189.882	201.300	270.000	5,3	6,0
Demiryolu	3.661	4.233	4.400	5.000	3,7	2,6
Denizyolu (1)	61	34	50	63	-3,9	4,7
Havayolu (1)	2.692	3.371	4.126	6.645	8,9	10,0
TOPLAM	161.616	197.520	209.876	281.708	5,4	6,1
YURTDIŞI						
Denizyolu (1)	100	103	110	130	1,9	3,4
Havayolu (1)	8.140	10.532	12.379	18.207	8,7	8,0

(1) Yalnız kamu taşımalarıdır.

Tablo : 32 - Ulaştırma Sektörü Şehirlerarası Yük Taşımalarında Gelişmeler

ALT SEKTÖR	1996 Gerçekleşme	1999 Gerçekleşme	2000 Tahmin	2005 Tahmin	(Milyon ton-km) Yıllık Ortalama	
					Artış (%)	
					VII. Plan Dönemi	VIII. Plan Dönemi
YURTIÇİ						
Karayolu	112.515	155.254	162.000	212.000	7,6	5,5
Demiryolu	8.288	8.160	8.250	10.000	-0,1	3,9
Denizyolu (1)	7.500	8.200	8.400	9.700	2,3	2,9
Havayolu						
Yolcu Beraberi (2a)	235	275	337	543	7,5	10,0
Kargo + Posta + F.Bagaj (2b)	16	18	19	19	3,5	0,0
Boruhattı						
Ham petrol	3.020	2.780	2.773	3.073	-1,7	2,1
D.Gaz (milyon Nm küp) (3)	5.560	8.702	10.500	43.745	13,6	33,0
TOPLAM	131.558	174.669	181.760	235.316	6,7	5,3
YURTDIŞI						
Demiryolu	228	286	350	400	8,9	2,7
Denizyolu (1)	484.935	485.000	510.000	560.000	1,0	1,9
Havayolu						
Yolcu Beraberi (2a)	984	979	1.150	1.692	3,2	8,0
Kargo + Posta + F.Bagaj (2b)	207	306	324	439	9,4	6,3
Boruhattı						
Ham Petrol (Transit)	0	26.494	22.358	39.215	-	11,9

(1) Denizyoluyla yapılan taşımalann tümünü kapsamaktadır.

(2a) Yalnız kamu tarafından yapılan taşımalardır.

(2b) Yolcu ağırlığı ve bagajı (20 kg/yolcu'ya kadar) dahil taşınan yükür. (Toplama dahil edilmemiştir.)

(3) Rusya Federasyonu-Türkiye DGBH ile yapılan doğal gaz taşımalardır. (Toplama dahil değildir.)

XI. TURİZM VE TANITMA

1. TURİZM

a) Mevcut Durum

1563. Türkiye 1980'li yılların ikinci yarısından başlayarak, hızlı bir hamle ile dünyaca tanınan ve bilinen bir tatil ve gezi ülkesi durumuna gelmiştir. 1995-1998 yıllarını kapsayan dönemde Türk turizminin uluslararası turizm geliri içindeki payı yüzde 1,4'ten yüzde 1,6'ya; yabancı turist sayısı 7,7 milyon kişiden, 9,7 milyon kişiye yükselmiştir. 1995-1998 döneminde ülkemizde turist sayısının yüzde 26,2, turizm gelirlerinin ise yüzde 45 arttığı görülmektedir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki bu artışla Türkiye, dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 12'nci, gelirlerde ise 8'inci sıraya yükselmiştir. 1998 yılında ülkemize gelen turist sayısı 9,7 milyon kişi, turizm geliri ise 7,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılında yaşanan deprem felaketi ve konjonktürel nedenlerle ülkemize 7,5 milyon turist gelmiş ve turizm gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 27,8 oranında bir azalma ile 5,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında ülkemize gelen turist sayısının 9 milyon kişiye, turizm gelirin ise 7,2 milyar dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

1564. 1999 sonu itibarıyla Turizm Bakanlığında belgeli yatak kapasitesi 312 bindir. Belediye belgeli otellerdeki 354 bin yataklık kapasitenin yanı sıra ikincil konutlar ve yatırım aşamasındaki 254 bin yatakla birlikte ülkemizdeki toplam yatak kapasitesinin bir milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. 2000 yılında Turizm Bakanlığında belgeli yatak sayısının 350 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 360 bine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Sektörde 4030 seyahat acentası faaliyet göstermektedir.

1565. Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen, tanıtım ve pazarlama konusunda bir reform ihtiyacı mevcuttur.

1566. Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde son yıllarda sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ülkemiz turizmi için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

1567. Turizm açısından önemli merkezlerdeki ulaşım altyapısının, öncelikle de hava alanlarının geliştirilmesi konusu önemini korumaktadır.

1568. Turizm eğitiminde henüz mesleki belgelendirme sistemine geçilememiş olması hizmet kalitesini etkilemektedir.

1569. Turistik yerleşim alanlarında önemli bir sorun olarak ortaya çıkan çevre kirlenmesi ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi için başlatılan, Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesinin uygulanmasında, yeni bir finans modelinin yaratılamayışı nedeniyle fazla bir mesafe alınamamıştır.

1570. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu yürürlüğe girmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1571. Turizm ülkemiz için dış pazarlarda rekabetgücü en yüksek sektörlerden birisidir. Öncelikle turizm sektörünün direncini artırıcı önlemler alınarak; kriz dönemlerinde ayakta kalabilen, kendi kaynağını yaratabilen ve özenetim yapabilen sağlıklı bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

1572. Değişen tüketici tercihlerini dikkate alarak geliştirilecek yeni alanlarla turizm mevsiminin yılın tamamına ve turizmin, potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış bölgelere yayılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.

1573. Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihsel ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilecektir.

1574. Dünya turizm gelirlerinden alınan pay artırılabilecektir. 2005 yılında turizm gelirlerinin 11,6 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

1575. Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının VIII. Plan dönemi sonunda 13,6 milyon kişiye, yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının ise 8,5 milyon kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1576. Turizm Bakanlığında belgeli konaklama tesisleri ve belediye belgeli yatak kapasitesinin VIII. Plan dönemi sonunda 751 bin olması, inşa halindeki ve proje aşamasındaki tesislerin tamamlanmasının yanı sıra kamu kampları ve ikinci konutlardaki turizme açılan yataklarla birlikte, toplam yatak kapasitesinin 1,2 milyona ulaşması beklenmektedir.

1577. Mevcut kapasiteler kullanılıncaya kadar turizm teşviklerinde ağırlık öncelikle, pazarlama alanına, hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirilmesine verilecektir.

1578. Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılması sağlanacaktır.

1579. Kullanan Öder-Kirleten Öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.

1580. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi kapsamına girebilecek projelerin yürütülmesinde, idari ve mali sorunların çözümlenmesi ve Hazine garantisine gerek duyulmayacak bir model çerçevesinde proje uygulamasının hızlandırılması sağlanacaktır.

1581. Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmeleri sağlanacaktır.

1582. Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilecektir.

1583. Turizme yönelik arazi kullanım planlarını yapma, yaptırma, onama sürecini yeniden tanımlayan, yetkileri belirleyen ve etkin bir denetim sistemi getiren bir yasal düzenleme yapılacaktır.

1584. Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacıyla yönelik dinamik ve stratejik Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP) uygulamaya geçirilecektir.

1585. AB'nin tek pazar uygulamasının beraberinde getireceği muhtemel talep azalması ve diğer konjonktürel dalgalanmalara karşı sektörün gücünü artırmak üzere, dış pazarlarda optimum talep dağılımı yaratılacaktır.

1586. Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, kongre turizmi ve ekoturizm ile ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülecektir.

1587. Ekolojik yönden aşırı duyarlı Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizm gelişimi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

TABLO: 33 - Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	1995	1999 (1)	2000 (2)	2005 (2)	Yıllık Ortalama Artış (%)	
					VII. Plan Dönemi	VIII. Plan Dönemi
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (Bin kişi)	7.727	7.484	9.000	13.600	3,1	8,6
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin kişi)	3.981	4.756	5.000	8.500	4,7	11,2
Turizm Geliri (Milyon \$)	4.957	5.203	7.200	11.627	7,8	10,1
Turizm Gideri (Milyon \$)	911	1.471	1.850	3.690	15,2	14,8

Not: (1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Tahmin

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1588. Turizm Bakanlığının sosyal, kültürel ve teknolojik değişikliklere hızla ayak uydurabilmesini sağlamak üzere Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevlerine İlişkin Kanun Tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.

1589. Seyahat acentalarını bir meslek disiplini içine almak ve özdenetim yapabilen bir yapıya kavuşturmak üzere, Türkiye Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Yasası günün koşullarına uygun hale getirilecektir.

1590. Uluslararası pazarda rekabet gücüne sahip bir yapı oluşturmak amacıyla Turistik Otelciler ve Turizm İşletmecileri Birliği Kanunu çalışmaları tamamlanacaktır.

1591. Deniz turizmi ile ilgili faaliyetlerin eşgüdümü ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için Deniz Turizmi Birliği Kanun Tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.

1592. Turist rehberliği mesleğine mensup olanların mesleki etkinliklerini artırmak ve bir meslek disiplini altında örgütlenmelerini sağlamak üzere Türkiye Turist Rehberleri Birliği ve Turist Rehber Odaları Kanunu Tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.

1593. Mahalli kaynakların daha verimli kullanılması, meslek üyeleri arasında işbirliği ve özdenetimin sağlanması amacıyla Pansiyon İşletmeleri ve Türkiye Pansiyon İşletmecileri Birliği Kanunu Tasarısı çalışmaları tamamlanacaktır.

1594. Yat Turizmi Yönetmeliği yeniden düzenlenecektir.

2. TANITMA

a) Mevcut Durum

1595. Ülke tanıtımında kişi, topluluk ve kuruluşların belli bir tutum ve davranışa yönlendirilememiş olması, sektörde kaynak ve insan gücü israfına yol açmaktadır.

1596. Ağırlıklı olarak kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen tanıtım faaliyetlerinde yeterli etkinlik sağlanamamaktadır.

1597. Özellikle dış tanıtımda kamu ve özel kesimin ortak bir plan ve program dahilinde koordineli bir şekilde faaliyet göstermeleri temin edilememiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1598. Tanıtma faaliyetlerinin süreklilik içerisinde; yurt içinde vatandaşları milli ilke ve hedefler doğrultusunda bütünleştiren, serbest, doğru ve çift yönlü bilgi dolaşımını sağlayan; yurt dışında ise Türkiye'nin, kültürel birikimini, tarihi zenginliklerini, dünya kamuoyuna anlatarak yanlış ve olumsuz imajları ortadan kaldıran ve bütün bunları bir koordinasyon içinde geliştirerek ülkemizin tanıtımıyla birlikte bu faaliyetten ekonomik faydayı da sağlayacak bir çerçeveye kavuşturulması temel amaçtır.

1599. Türkiye hakkında olumlu bilinçlenme ve bilgilendirmenin temini için uluslararası siyasi, kültürel, ekonomik, ticari ve turistik ilişkilerin geliştirilmesi çabalarına tüm kamu ve özel kesim kuruluşları ile meslek ve sivil toplum örgütlerinin bir koordinasyon içinde katılımı sağlanacaktır.

1600. Vatandaşlarımızın ülke değerleri ve tanıtma öğeleri konusunda yaygın eğitim sistemi içerisinde eğitilmeleri sağlanarak yurtiçinde ve yurtdışında fahri tanıtma elçileri haline gelmeleri temin edilecektir.

1601. Yurtdışındaki vatandaşlarımızın buldukları ülkelerde Türkiye'nin tanıtılması açısından yararlı olmaları sağlanacaktır.

1602. Türkiye'nin tanıtımında teknolojik imkaniyatlardan çok yönlü olarak yararlanılacaktır.

1603. Tanıtma etkinliklerinin belirli bir amaç doğrultusunda yapılabilmesi ve etkin bir koordinasyon ve verimlilik içerisinde uygulanabilmesini sağlamak için; ilgili kamu kurumları ile özel kuruluş, meslek odaları, dernek ve vakıflardan oluşan bir Kurulun yapılanmasına gidilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1604. Başbakanlığa bağlı Tanıtma Fonu Kurulu yeniden yapılandırılarak; tanıtma ile ilgili kamu, özel kuruluş, meslek odaları ve vakıflardan oluşacak bir kurul haline getirilecektir.

XII. KENTSEL VE KIRSAL ALTYAPI

1. YERLEŞME VE ŞEHİRLEŞME

a) Mevcut Durum

1605. 1995-2000 yılları arasında şehirleşme hızının, yıllık ortalama olarak yüzde 4,7 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 1995 yılında 34,4 milyon olduğu tahmin edilen kentsel nüfusun, 2000 yılı sonunda 43,3 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 66,4'ünü oluşturması beklenmektedir.

1606. 1995 yılında 254 olan kentsel yerleşme birimlerinin 2000 yılında 309'a ulaşacağı, bu yerleşme birimlerindeki nüfus artışının yaklaşık 8,9 milyon olacağı tahmin edilmektedir.

1607. 1950'lerde hızlanmaya başlayan kentleşme olgusu, büyük kentlerde yığılmalara neden olmuş, dengeli bir kentsel dağılımın oluşmasını engellemiştir. Bu durum, önemli sosyal ve ekonomik yapı değişikliği sorunlarına ve hızla artan kentsel yatırım ihtiyaçlarına yol açmıştır.

1608. Ülkemizdeki kentleşme süreci, gelişmiş ülkelerden farklı olarak büyük ölçüde kent yoksulluğunun kır yoksulluğuna tercih edildiği bir göç olgusu olarak şekillenmiştir. 2000 yılı sonunda, yüzde 23'ü İstanbul'da olmak üzere kentsel nüfusun yüzde 44'ünün, nüfusu bir milyonu aşan kentlerde yer alması beklenmektedir.

1609. İstihdam, altyapı ve toplumsal hizmet imkanlarının yetersizliği ve bireylerin büyük ölçekte bilgi, beceri ve ekonomik alanlardaki sınırlılığı, kentsel yörelerde kuralların ve değer yargılarının aşınmasına yol açmaktadır.

1610. Fiziki planlama bağlamında bütüncül bir yaklaşım sağlanamamış, kısmi yaklaşımlar ise çoğu kez gerektiği ölçüde uygulamaya aktarılamamıştır.

1611. 1999 yılı sonu itibarıyla 11.839 hektar büyüklüğünde 5.425 tesis kapasiteli 48 adet organize sanayi bölgesinin altyapısı tamamlanarak sanayicinin hizmetine sunulmuştur. Doluluk oranının yüzde 62 olduğu ve 3.383 tesisin üretime geçtiği toplam 48 adet bölgede, 270.800 kişinin istihdamına imkan sağlanmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1612. VIII. Plan döneminde şehirleşme hızının, yıllık ortalama yüzde 4,75 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2000 yılında 43,3 milyon olduğu tahmin edilen kentsel nüfusun, 2005 yılı sonunda 54,7 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 78'ini oluşturması beklenmektedir.

1613. 2005 yılında kentsel yerleşme birimlerinin 345'e ulaşacağı, bu yerleşme birimlerindeki nüfus artışının yaklaşık 11,4 milyon olması beklenmektedir.

TABLO: 34 - Kentsel Nüfus Gelişmeleri

	1995	2000 ⁽¹⁾	2005 ⁽¹⁾	Yıllık Ortalama Artış Hızı (Yüzde)	
				1995-2000	2000-2005
Toplam Nüfus (Bin Kişi)	61.500	65.300	70.222	1,53	1,46
Kent Nüfusu (Bin Kişi)	34.447	43.352	54.703	4,70	4,75
Kent Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı (Yüzde)	56,9	66,4	78,0		
Kent Sayısı	254	309	345		

Kaynak: DPT

(1) Tahmin.

1614. Hızlı kentleşme ve sosyal değişimin yaşanmaya devam edeceği Plan döneminde, kültürel yozlaşmaya ve değer yargılarındaki aşınmaya fırsat vermemek amacıyla milli kültürün temel belirleyiciliği çerçevesinde kent ve kentlilik kültürünün oluşturulmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.

1615. Uluslararası düzeyde yeterli altyapıya sahip ticari ve mali merkezler oluşturulacaktır.

1616. Kentsel altyapı geliştirilecek, kentlerin karakteristik kültür dokuları ve turistik özellikleri korunacaktır.

1617. Uygulama birimlerinin nitelikli elemanlarla teçhizi desteklenecek, denetim mekanizmalarının yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi sağlanacaktır.

1618. Kentlerimizdeki sosyal ve teknik altyapı yatırımlarını gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanacaktır.

1619. Kamu tasarrufunda bulunan alanların tespiti ve planlanması işlemlerine hız kazandırılacaktır.

1620. Yerel girişimciliğin harekete geçirilmesi ve istihdam açısından önem taşıyan organize sanayi bölgelerinin yurt sathına yaygınlaştırılmasına özen gösterilecek, sanayileşmenin kentsel gelişmeleri olumlu etkilemesi amacıyla, orta büyüklükteki kentlerde alt yapısı hazırlanmış sanayi bölgeleri geliştirilecektir.

1621. Organize sanayi bölgelerinde, orta büyüklükteki sanayi için arsalar üretilecektir.

1622. Orta ve büyük ölçekli sanayinin entegre edileceği İleri Teknoloji Organize Sanayi Bölgeleri ile Teknokentler oluşturulacaktır.

1623. Organize sanayi bölgelerinde atıkların geri kazanılması ve çevreye zararlarının giderilmesi için kurulacak tesisler desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1624. Fiziki planlamayı bir bütün içinde kavrayacak mevzuat geliştirilecektir.

1625. Fiziki planlama alanında faaliyette bulunan yatırımcı kurum ve kuruluşlar arasında, eşgüdümün sağlanmasına ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

1626. 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanununun işleyişini düzenlemeye yönelik gerekli mevzuat çalışması yapılacaktır.

2. KONUT

a) Mevcut Durum

1627. 2000 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam 14,8 milyon civarında konut mevcut olup, bunun 10,2 milyonunun 20.000 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerlerinde yer aldığı tahmin edilmektedir.

1628. Planlı dönemde devam eden nüfus artışı, göç ve şehirleşme hızına bağlı olarak ortaya çıkan çarpık şehirleşmenin en büyük göstergesi

olan konut sorunu, ekonomik ve sosyal politikalar açısından önemini devam ettirmektedir.

1629. VII. Plan döneminde inşa edilen konut sayısının 1,3 milyon civarında olduğu tahmin edilmekte olup, bu dönem için ihtiyaç olarak belirlenen 2.540.000 rakamının çok altında kalmıştır. Aradaki farkın kaçak yapılaşma ve gecekondular ile kapandığı tahmin edilmektedir. Toplu Konut İdaresi (TOKİ) kaynaklarından 1995-1999 döneminde kredilendirilen konutlardan 185.379'u tamamlanmıştır. Bu, inşa edilen konut sayısının yüzde 14'üne karşılık gelmektedir.

1630. VII. Plan döneminde toplam sabit sermaye yatırımları içinde konut sektörünün cari fiyatlarla payı, 1995'te yüzde 37,3 seviyesinde iken, 2000 yılında yüzde 31,1 olarak öngörülmüştür. Toplam kamu sabit sermaye yatırımları içinde konut sektörünün cari fiyatlarla payı, 1995'te yüzde 1,4 iken, 2000 yılında yüzde 2,1; toplam özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde konut sektörünün cari fiyatlarla payı 1995'te yüzde 45,1 iken, 2000 yılında yüzde 43,0 olarak öngörülmüştür.

1631. 1990'lı yılların başından itibaren TOKİ tarafından başlatılan 43.131 konutun 2000 yılında tamamlanacağı tahmin edilmektedir. TOKİ kaynakları bugüne kadar daha çok konut finansmanına tahsis edilmiş olup, kaynakların altyapılı arsa üretimine yönlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

1632. Konut ihtiyacının karşılanamaması, açığın ruhsatsız yapılaşma ile kapatılmasına yol açmaktadır. 1984 yılından bu yana bina sayımı yapılmamasından kaynaklanan veri eksikliği dolayısıyla yapı ve kaçak yapı stoku hakkındaki bilgiler sınırlı kalmaktadır.

1633. Kaçak yapı stokunun yaklaşık 2 milyon civarında olduğu tahmin edilen üç büyük kente ilave olarak tüm ülkedeki bu tür yapılaşma kentlerin yapı ve çevre kalitesini bozmakta, denetimsiz yapı stoku özellikle sel, deprem, yangın gibi felaketler karşısında alınması gereken önlemleri zorlaştırmaktadır.

1634. 1999 yılında yaşanan Marmara ve Bolu-Düzce depremleri çok büyük can ve mal kaybına yol açmıştır. Her iki deprem sonucunda, 18.373 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 48.901 vatandaşımız yaralanmıştır. 93.010 konut, 15.165 işyeri yıkık veya ağır hasarlıdır. 104.440 konut, 16.120 işyeri orta derecede, 113.283 konut, 14.656 işyeri ise hafif derecede hasar görmüştür.

1635. 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 10 Nisan 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1636. Marmara ve Bolu-Düzce depremlerinden sonra gündeme gelen dış kredi imkanları ile birlikte, konut ve altyapı yapım çalışmaları başlatılmıştır. Hak sahipliği çalışmaları sonucunda 42.761 kalıcı konutun yapılması gerekmektedir birlikte, rakamlar henüz kesinleşmemiştir. Ayrıca, evini yapana yardım programı ile 5.867 kişiye 2 milyar lira, 9.729 kişiye ise hak sahipliği

karşılığı 6 milyar lira yardım yapılması programlanmaktadır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı projeleri ve özel sektör hibeleri ile birlikte toplam 41.813 prefabrike konutun yapımı programlanmış, bunların 2000 Mayıs ayı itibarıyla 39.693'ü tamamlanmış, 38.431'i afetzedelere teslim edilmiştir. 2.120 prefabrike konutun yapımı devam etmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1637. VIII. Plan döneminde, nüfusu 20.000 ve üstü olan yerleşme yerlerinde demografik gelişmelerden doğacak yeni konut ihtiyacı 2.714.000 adet olacaktır. Yenileme ve afet konutları olarak birikmiş ihtiyaç dahil, her yıl 72.200 olmak üzere, beş yılda toplam 361.000 konutun yapılması gerekmektedir. Bu durumda, Plan döneminde kentleşme ve nüfus artışı ile yenileme ve afetten kaynaklanan toplam konut ihtiyacı 3.075.000 adettir.

TABLO: 35 - Konut İhtiyacı

(Adet)

Yıllar	Yıllık Kent Nüfusu Artışı ⁽¹⁾ (Kişi)	Kentlerde Demografik Konut İhtiyacı	Yenileme ve Afet Konutu İhtiyacı	Kentlerde Toplam Konut İhtiyacı
2001	2.100.000	496.400	72.200	568.600
2002	2.200.000	521.300	72.200	593.500
2003	2.221.000	527.500	72.200	599.700
2004	2.358.000	561.400	72.200	633.600
2005	2.545.000	607.400	72.200	679.600
TOPLAM		2.714.000	361.000	3.075.000

Kaynak: DPT.

(1) Nüfusu 20.000 ve üstü yerleşmeler.

1638. Konut üretimini ve sahipliğini teşvik etmek ve alt gelir gruplarının konut sorununu çözmek amacıyla alternatifli finansman modelleri geliştirilecektir.

1639. Kentsel alanlarda bilimsel esaslara dayalı planlara göre, arsa sunumu ve düzenli yapılaşmayı sağlayacak yöntemler ile etkin denetim ve yönetim biçim ve araçları geliştirilecektir.

1640. Kentlerdeki barınma sorununa sağlıklı bir çözüm getirilmesi amacıyla kamu kaynakları altyapısı hazır arsa üretimine yönlendirilecektir.

1641. Kaçak yapılaşmayı ve gecekonduların yapımını önleyici tedbirler alınacaktır.

1642. Yapı üretiminde kullanılan inşaat malzemelerinin standartlara uygunluğu üretim aşamasında etkin olarak denetlenecektir. Konut yapım sürecinde kalite kontrol yöntemi geliştirilecek ve uygulaması yaygınlaştırılacaktır.

1643. Konut inşaatlarının çeşitli aşamalarında kaliteli üretim yapabilmek amacıyla nitelikli eleman yetiştirilmesi için yaygın eğitim imkanları geliştirilecektir.

1644. Konut üretiminde yapı ve çevre kalitesi artırılacak, tarihi, doğal dokunun, sosyal ve kültürel değerlerin korunacağı, sağlıklı, güvenli, kaliteli ve ekonomik konut ve çevrelerinin oluşturulabileceği yapı ve çevre standartları geliştirilecektir.

1645. Konut ve kentleşmeye ilişkin, coğrafi bilgi sistemlerine dayalı bir veri tabanı oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1646. Konut arz ve talebine yeterli kaynak sağlamak üzere sermaye piyasası içinde faaliyet gösterecek konut kredisi açabilecek kurumlar oluşturulacak ve bankalar sistemi bu amaçla yeniden düzenlenecektir.

1647. 3194 sayılı İmar Kanunu, gecekondulaşmayı caydırıcı ve önleyici tedbirleri etkin olarak içerecek şekilde yeniden düzenlenecektir. İmar planlama ve uygulamasında sorumluluk, denetim ve müeyyide kriter ve süreçleri AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

1648. Kentleşme ve sorunları ile ilgili olarak yerel yönetimler esas sorumlu olmakla birlikte, merkezi yönetimde gerekli kurumsal ve hukuki altyapının hazırlanması, denetim mekanizmalarının kurulması yönünde düzenlemeler yapılacak, bu amaçla şehirleşme ve konuttan sorumlu bir bakanlık kurulacaktır.

1649. Kat Mülkiyeti Kanunu site yönetimini de içine alacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

3. İÇMESUYU, KANALİZASYON, ARITMA SİSTEMLERİ VE KATI ATIK YÖNETİMİ

A) İçmesuyu, Kanalizasyon ve Arıtma Sistemleri

a) Mevcut Durum

1650. Sosyal ve ekonomik gelişme ile birlikte yaşam standartlarının yükselmesi, kişi başına içme ve kullanma suyu ihtiyacını da artırmaktadır.

1651. Hızlı nüfus artışı ve köyden kente göç plansız yapılaşmaya yol açmakta, alt yapı tesislerinin yapımını zorlaştırmakta ve maliyetlerini artırmaktadır.

1652. Kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanamadığı için su kaynaklarından verimli bir şekilde yararlanılamamaktadır. Temel işlevi içme suyu ve kanalizasyon tesisi yapımı olmayan kuruluşların alt yapı yatırımları yapması maliyetleri yükseltmektedir.

1653. Yasal olmayan su tüketimi, tesislere verilen zararlar, kanalizasyon şebeke bağlantılarında ve deşarjlarındaki tekniğine uygun olmayan uygulamalar içme suyu ve kanalizasyon tesislerinin etkin kullanımına engel olmaktadır

1654. Belediyelerde teknik personel sayısının yetersizliği, alt yapı tesislerinin işletilmesinde, bakım, onarım ve yenileme çalışmalarının sürdürülmesinde aksaklıklara yol açmaktadır.

1655. Bazı belediyelerin su satış fiyatlarını düşük düzeyde tutmaları nedeniyle su satışından elde ettikleri gelirlerin yeni yatırımları için yetersiz kalması ve genel bütçeden alt yapıya ayrılan payın giderek azalması bu belediyelerin dış kredi taleplerini artırmıştır. Dış piyasalardan temin edilen finansman, alet ve ekipman iç piyasaya göre daha pahalı olmakta ve dış kredili projelerin maliyetleri yükselmektedir.

1656. 1995-2000 dönemi su kaçağı oranı Türkiye genelinde yüzde 40 düzeyinden yüzde 32 düzeyine çekilmiştir.

1657. 1995-2000 döneminde İller Bankası Genel Müdürlüğüne 918 içme suyu, 35 kanalizasyon projesi tamamlanmıştır. DSİ Genel Müdürlüğüne 10 adet içme suyu projesi ve YİD Modeli ile gerçekleştirilen 1 projeden toplam 1.785 hm³ içme suyu sağlanmıştır. Manavgat İçme Suyu Projesi ile yurtdışına su satışı ve KKTC'ye su temini mümkün olmaktadır.

TABLO: 36 - Kentsel Nüfus Büyüklükleri (Ekim 1997)

Toplam Nüfus (Milyon)	62,81
Belediye Nüfusu (Milyon)	48,84
Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	1,55
Belediye Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	2,92
Köy Nüfusu Artış Hızı (Yüzde)	-0,73
Belediye Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (Yüzde)	78,72
Köy Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı (Yüzde)	22,28
Kişi Başına Yıllık Tüketilebilir Su Rezervi (m ³)	1.042

Kaynak: DİE.

1658. Kişi başına tüketilebilir su rezervinin 1000 m³ altında olan ülkelerde önemli su sorunlarıyla karşılaşılacağı dikkate alındığında, Türkiye su zengini bir ülke olarak değerlendirilmemektedir.

TABLO: 37 - Belediyelerin İçme Suyu ve Kanalizasyon Altyapısı

	1995	2000 ⁽¹⁾
İçme Suyu, Kanalizasyon ve Arıtma Tesisi		
Toplam Belediye Sayısı (Adet)	2.802	3.227
İçme Suyu Şebekesi Olan Belediye Sayısı (Adet)	1.695	2.359
İçme Suyu Arıtma Tesisi Olan Belediye Sayısı (Adet)	126	143
Kanalizasyon Şebekesi Olan Belediye Sayısı (Adet)	279	314
Atık Su Arıtma Tesisi Olan Belediye Sayısı (Adet)	115	129
Toplam Temin Edilen İçme Suyu		
Yüzey Suyu (hm3)	1.274	1.759
Yer Altı Suyu (hm3)	1.936	2.533
Büyükşehir Belediyeleri Ortalama Kaçak Oranı (yüzde)	47	37 ⁽²⁾
Bütün Belediyeler Ortalama Kaçak Oranı (yüzde)	40	32 ⁽²⁾

Kaynak: DİE Elektrik, Gaz ve Su İstatistikleri

⁽¹⁾ Tahmin.

⁽²⁾ 1997 yılı.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1659. Yeterli ve sağlıklı içme suyu sağlanması için eksik olan atık su altyapısının tamamlanması esastır.

1660. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden önce korunması sağlanacak ve atık suların arıtıldıktan sonra tarım ve sanayide kullanılması özendirilecektir.

1661. Etkili su kullanımı, altyapı tesislerinin ve su kaynaklarının korunması konusunda toplum bilinçlendirilecek ve su israfını önleyici eğitim programlarının yazılı, sözlü ve görsel basında yer alması sağlanacaktır.

1662. İçme suyu hizmetlerinden yararlananların bu hizmetleri kesintisiz, yeterli ve kaliteli bir biçimde, bedeli ödemek koşuluyla sağlayabilmeleri güvence altına alınacak, tüketicinin korunmasına özen gösterilecektir.

1663. Altyapı sektöründe görev yapan kuruluşlar arasında etkin koordinasyon sağlanacaktır.

1664. Altyapı tesislerinde yerleşim koşullarına uygun teknolojinin araştırılması ve kullanımına özen gösterilecek, malzeme ve ekipman ihtiyacının öncelikle iç piyasadan temini sağlanacaktır.

1665. Belediyeler, doğal afetlerde altyapı şebekelerinde meydana gelecek hasarlara karşı kısa sürede içme suyu temini ve atıkların bertarafı için eylem planları geliştirecektir.

1666. Taşkınları önlemede öncelik derelerin ıslahına verilecektir. İmar planlarında doğal dere yataklarında yapılaşmaya müsaade edilmeyecektir.

1667. Kaçak su kullanımının önlenmesi için etkin denetim yapılacak, şebeke kaçaklarının azaltılması amacıyla haritalar çıkartılacak, büyük şehirlerde Veri Toplama ve Gözetimli Denetim Sistemine geçilmesi sağlanacaktır.

1668. Modern işletmecilik esaslarına uygun tarife sistemi uygulanması sağlanacaktır.

1669. Kentleşmenin ve yükselen yaşam kalitesinin artmasına paralel olarak kentsel altyapı yatırımlarına ayrılan kaynak artırılacak, mevcut ve yapımı devam eden tesislere eldeki kaynakların rasyonel dağılımını sağlamak için yeni yatırımlarda Yap-İşlet veya YİD modellerinin uygulamaya geçirilmesi teşvik edilecektir.

1670. Su ve kanalizasyon işletmelerinin özelleştirilmeleri teşvik edilecek ve belediyelerin denetleme mekanizması haline getirilmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1671. Su kaynaklarının geliştirilmesi, kullanılması ve korunması ile ilgili hukuki bir düzenleme yapılacaktır.

1672. Su ve atık su standartları AB standartlarına göre yeniden belirlenecektir.

1673. 167 sayılı Yeraltı Suları Yasası, yeraltı sularının korunması için kaçak kullanımlara karşı caydırıcı hükümler içerecek şekilde güncelleştirilecektir.

1674. İller Bankası Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılacaktır.

1675. Nüfusu 100 bini aşan belediyelerde su ve kanalizasyon idarelerinin kurulması yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

1676. Özelleştirme, Yap-İşlet ve YİD modellerinin yerel yönetimlerde uygulanmasını yaygınlaştırmak amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1677. Doğal afet riski taşıyan yerleşim yerlerine yapılacak altyapı yatırımlarının projelendirilmesinde ve inşasında deprem yönetmeliğine uyulması için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır.

B) Katı Atık Yönetimi

a) Mevcut Durum

1678. Ekonomik ve teknolojik gelişme, nüfus artışı, hızlı kentleşme ve doğal kaynakların tüketimi katı atık miktarının giderek artmasına yol açmaktadır.

1679. Ülkemizde kişi başına günde yaklaşık 0,7-1,0 kg oranında evsel atık ürettiği tahmin edilmektedir. Ancak, projelerde kullanılan katı atık miktar ve niteliğine ilişkin verilerin eksik ve hatalı oluşu, katı atıkların yönetiminde, özellikle de geri kazanım ve bertarafı konularında, yanlış tercihlere ve uygulamalara yol açmaktadır.

1680. Katı atık yönetiminde ulusal düzeyde uygulamaya yönelik bir politika oluşturulamamıştır. Bu durum belediyelerin pahalı ve yanlış teknoloji seçimlerine neden olmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1681. Evsel nitelikli katı atıkların bertarafında, yatırım ve işletme maliyetleri daha düşük ve ülke şartlarına en uygun olan düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.

1682. Evsel nitelikli katı atıklar içindeki tekrar kullanım değeri olan maddelerin ekonomiye kazandırılmasında kaynağında ayrıştırma yöntemi uygulanacak ve hane halkı bilgilendirilecektir.

1683. Evsel nitelikli katı atık yönetiminde kaynaktan ayrıştırma, toplama, taşıma ve geri kazanım ve bertaraf safhaları teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilecektir.

1684. Büyükşehir belediyelerinde, katı atık yönetimi hizmetinin tek elden planlanması ve uygulanması sağlanacaktır.

1685. Çevre Temizlik Vergisi hizmetin gerçek maliyeti ile uygun olarak tespit edilecek ve verginin tahsil edilmesinde gerekli titizlik gösterilecektir.

1686. İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün katı atık projelerinde verdiği hizmete yönelik mali destek artırılacaktır.

1687. Tıbbi ve tehlikeli atıklar ile kullanılmış yağ, araç lastiği, pil gibi özel atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesi sağlanacaktır.

1688. Hangi amaçla olursa olsun, her türlü atık ve artığın yurtiçine girişi engellenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1689. Katı atık yönetimi ile ilgili mevzuat yeniden düzenlenecektir.

1690. Büyükşehir belediyelerinde, katı atık yönetimi hizmetinin tek elden planlanması ve uygulanmasını sağlamak üzere Büyükşehir Belediyesi yasasında gerekli değişiklik yapılacaktır.

1691. Çevre Temizlik Vergisinin hizmetin gerçek maliyetine uygun olarak belirlenmesi hususunda gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

1692. Tıbbi, tehlikeli ve özel atıklarla ilgili mevzuat, bu atıkların güvenli şartlarda toplanması, taşınması, bertarafı ve denetlenmesini sağlamak amacıyla yeniden düzenlenecektir.

4. KENTİÇİ ULAŞIM

a) Mevcut Durum

1693. 1999 yılında kişi başına kentiçi motorlu taşıt yolculuk üretim katsayısı ortalama 0,7 olarak alındığında, günde yaklaşık 29 milyon kentiçi yolculuk yapıldığı tahmin edilmektedir.

1694. Kentiçi ulaşımda arazi kullanım ve ulaşım planları uyumunun sağlanmaması, teknik ölçüt ve standartların oluşturulmaması hizmet düzeyinin yükseltilmesini engellemektedir.

1695. Trafik kazalarının sebep olduğu can ve mal kaybının boyutları göz önüne alınarak, kentiçi ulaşımda güvenlik konusunda etkili, yaygın, sürekli ve yoğunlaştırılmış bir eğitim programı uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

1696. Kentiçi ulaşım dönmük yetki, sorumluluk, örgütlenme, finansman ve mevzuatla ilgili sorunlar büyüyerek devam etmekte olup, ulusal standartlar ve politikalar yeterince geliştirilememiştir.

1697. Büyük ölçekli kentiçi ulaşım yatırımlarının etkin olarak değerlendirilmesi ve denetlenmesi yapılamamaktadır.

1698. Kentsel gelişmelerin toplu taşıma sistemleri ile bütünleştirilememesi özel araç kullanımını artırmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1699. Kentiçi ulaşım dönmük yetki, sorumluluk, örgütlenme ve mevzuatla ilgili sorunlar giderilecektir.

1700. Kentiçi ulaşım dönmük kent planlı gelişmesine uygun bir yapının gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

1701. Kentiçi ulaşım projelerinin gerçekleştirilmesine yönelik finansman modelleri geliştirilecektir.

1702. Kentiçi ulaşım dönmük güvenliği sağlamak üzere yaygın eğitim programları geliştirilecektir.

1703. Toplu taşıma hizmetlerinin erişilebilirliği ve kalitesi yükseltilecektir.

1704. Belli büyüklüğün üzerindeki kentlerde ulaşım ve trafik planları hazırlanacaktır.

1705. Kentsel ulaşım altyapısında, hizmet düzeyi dikkate alınarak, uygulanacak ilke ve standartlar bilimsel ölçütlere göre belirlenecektir.

1706. Raylı sistem projeleri öncelikle nüfusu 1 milyon üzerindeki kentlerdeki yüksek yolculuk taleplerinin olduğu hatlarda yapılacaktır.

1707. Kentsel ulaşım hizmetleri, engellilerin de durumu dikkate alınarak düzenlenecektir.

1708. Otobüs işletmelerinin planlama ve işletmeciliği geliştirilecek; özel toplu taşımacılık ve servis araçlarının denetim eksikliği giderilecek; ara-toplu taşıma türlerinin rasyonel kullanımı sağlanacaktır.

1709. Yayaalara ve bisiklet kullanıcılarına sunulan hizmet iyileştirilecektir.

1710. Kentiçi raylı sistemlerin planlanması, projelendirilmesi, yapımı ve işletilmesi, finansmanının sağlanması konularında yöntem ve işlemlerdeki belirsizlikler giderilecek, yetki ve sorumluluklar ile teknik ölçüt ve standartlar tanımlanacaktır.

1711. TCDD tarafından işletilen banliyö hatlarının kentiçi ulaşım ile entegrasyonu sağlanacak ve hizmet kalitesi yükseltilecektir.

1712. Kentiçi ulaşım da deniz taşımacılığında daha etkin faydalanmak üzere gerekli tedbirler alınacaktır.

1713. Transit trafiğin yerleşim alanı dışına çıkarılmasına ve/veya olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1714. Kentiçi ulaşım a dönük yetki, sorumluluk ve örgütlenmeye ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1715. Kentlerin özellikleri ve nüfus büyüklüklerine göre kapsam ve yöntemleri açısından farklılaşan ulaşım ve trafik planlarının hazırlanması için gereken yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

1716. Özel toplu taşıma ve servis araçları işletmeciliğinin çalışma usul ve esasları ile denetimlerine ilişkin yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1717. Otopark yönetmeliği, yol boyu park yerleri ve toplu park yerlerini de dikkate alarak yeniden düzenlenecektir.

1718. Taksi işletmeciliği kentiçi ulaşımı engellemeyecek şekilde yeniden düzenlenecektir.

1719. Kentiçi raylı sistemlerin planlanması, projelendirilmesi, yapımı ve işletilmesi, finansmanının sağlanması konularında yöntem ve işlemlerdeki

belirsizlikleri gidermek üzere, yetki ve sorumluluklar ile teknik ölçüt ve standartları tanımlayan yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1720. TCDD tarafından işletilen banliyö hatlarının yerel yönetimler tarafından işletilmesiyle ilgili düzenlemeler yapılacaktır

1721. Kentsel karayollarının standart ve teknik tasarım ilkelerini belirlemek üzere gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

5. İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

a) Mevcut Durum

İnşaat

1722. İnşaat sektörünün GSMH içindeki payı 1999 yılında yüzde 5,6 olmuştur.

1723. Bina inşaatlarında 1997 yılına göre yapı ruhsatı ve yapı kullanma izinleri metrekare olarak 1998 yılında sırasıyla yüzde 6,9 ve 7,6, 1999 yılında ise bir önceki yıla göre yüzde 24,2 ve yüzde 14,9 gerilemiştir.

1724. 1999 yılında meydana gelen depremlerin ortaya çıkardığı acil ihtiyacı karşılamak üzere Dünya Bankası kredisi kullanılarak yapılacak deprem konutlarının 2000 yılının ikinci yarısından itibaren inşaat sektörüne önemli bir canlılık getirmesi beklenmektedir.

TABLO: 38 - Bina İnşaatlarında Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzinleri

(Bin m²)

	Gerçekleşme					Yüzde Değişim			
	1995	1996	1997	1998	1999	95/96	97/96	98/97	99/98
Yapı Ruhsatı	80.960	75.341	74.376	71.137	56.351	-6,9	-6,1	-6,9	-24,2
Yapı Kullanma İzni	36.521	40.599	44.066	40.710	34.625	11,2	6,8	-7,6	-14,9

Kaynak: DİE

1725. Sektörde ürün ve hizmet arzının uluslararası standartlara uyumu, ithal girdilerin çeşit ve miktar olarak artışı ve ihracattaki gelişmeler sonucu giderek artmaktadır. Ayrıca, kamu ihalelerinde TSE belgeli ürünlerin kullanımına ek olarak TS-ISO 9000 belgeli kuruluşların aranması bu uyumu hızlandıran önemli bir diğer faktör olmaktadır.

1726. DİE Hanehalkı İşgücü Anketi 1999 yılı Nisan ayı verilerine göre istihdamın yüzde 5,4'ünü oluşturan 1,2 milyon kişi inşaat sektöründe istihdam edilmektedir.

1727. Çalışanların niteliği, yapılan iyileştirme çalışmalarına rağmen yeni teknolojiler ve sektörde meydana gelen gelişmeler karşısında yetersiz kalmaktadır.

Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

1728. 1999 yılında ülkemizde meydana gelen deprem felaketinin acı sonuçları yer seçimi ve yapıda denetimin önemini bir defa daha göstermiştir.

1729. Yer seçimi doğal afetlerde güvenli ve ekonomik yapının ilk ve çok önemli adımını oluşturmaktadır. Ancak, deprem başta olmak üzere karşılaşılan doğal afetler sonunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar bu konudaki yasaların etkin bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir.

1730. 1999 yılında yapılan çalışmalar sonucu depremin ortaya çıkardığı ihtiyaçları da kapsayacak biçimde hazırlanan yapı denetimi ile ilgili 595 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 10 Nisan 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu KHK mühendislik-mimarlık ve teknik müşavirlik hizmetlerinin yetkin bir yapı içinde sunulması için gerekli düzenlemeleri öngörmektedir. Ayrıca, 27 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile deprem afeti sonucu bina malikleri veya intifa hakkı sahiplerinin binaların kullanılamaz duruma gelmesi veya hasar görmesi nedeniyle uğrayacakları maddi zararların karşılanması amacıyla zorunlu deprem sigortası yaptırımlarına ilişkin usul ve esasları belirlenmiştir. Devlet İhale Yasası üzerinde çalışmalar ise sürdürülmekte olup, çalışmaların 2000 yılı içinde sonuçlandırılması beklenmektedir.

1731. Sektörde, mühendislik-mimarlık ve teknik müşavirlik hizmetlerinin verilmesinde pazarın globalleşmesi, kullanılan teknolojilerin gelişmesi ve esnek çalışma yönteminin yaygınlık kazanmasına paralel olarak ortaya çıkan rekabet koşullarını karşılamak üzere örgütlenme yapılarının ve kullanılan teknolojilerin iyileştirilmesi, hizmetin çeşitlendirilmesi ve bunun için ileri standartlara sahip yabancı kuruluşlarla gerek yurtiçi ve gerekse yurtdışı faaliyetlerde işbirliğinin artırılması yönündeki çabalar sürdürülmektedir.

1732. Müteahhitlik hizmetlerinde ise daralan iç piyasa şartlarına karşılık yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde bir önceki yıla göre 1999 yılında taahhüt edilen işlerde yüzde 13 artış sağlanmıştır. 1972 yılından 1999 yılı sonuna kadar dış müteahhitlik hizmetlerinde üstlenilen işlerin toplam değeri yaklaşık 47 milyar dolar olmuştur. Toplam 39 ülkede verilen yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde halen yaklaşık 50.000 kişi istihdam edilmektedir. Uluslararası müteahhitlik hizmetleri piyasasının 2000 yılı itibarıyla toplam hacminin yaklaşık 200 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye bu pazarda yaklaşık yüzde 2 payla onuncu sırada yer almaktadır.

TABLO: 39 - Yurtdışı Müteahhitlerin Üstlendikleri İş Tutarları (1)

Ülke Adı	1997	1998	1972-1998 (Milyon \$)
Azerbaycan	48,05	6,60	284,35
B.A.E.	18,00	32,00	65,30
Beyaz Rusya	1,17		344,42
Bosna-Hersek		7,54	7,54
Etiyopya	40,65		40,65
Filipinler	4,86		4,86
Gana	10,00		10,00
Gürcistan	22,93		75,37
Kazakistan	654,88	127,20	1398,44
Libya	248,21		9435,11
Meksika	2,63		2,63
Mısır	11,51		86,04
Moldova		17,70	18,49
Özbekistan	71,52	53,00	686,54
Pakistan	236,58	498,90	1198,48
Romanya	15,50		64,27
Rusya Federasyonu	350,97	440,72	6125,94
S.Arabistan	217,33	49,60	3403,60
Tacikistan	2,30		2,30
Türkmenistan	44,42	39,90	620,40
Ukrayna	29,14		290,35
Ürdün		30,91	242,92
Diğer	5,76	0,08	2230,93
Toplam	2036,41	1304,87	26828,39

Kaynak: TMB Türk Müteahhitler Birliği. UMB Uluslararası Müteahhitler Birliği.

(1) Üye Firmaların Türkiye Müteahhitler Birliğine bildirdikleri değerlerdir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1733. Sektörde, uluslararası standartlara ve AB mevzuatına uyum sağlanması, yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin yurtiçindeki kalite ve etkinliği ve dünya pazarlarındaki payının artırılması amaçlanmaktadır.

1734. Bu amaç ve ilkeler çerçevesinde sektörün başlıca politikaları; ilgili mevzuat yapısının gözden geçirilmesi, mevzuattaki mevcut dağınıklığın giderilmesi, AB mevzuatı ile farklılıkların ortadan kaldırılması, sektörün rekabetgücünün ve verimliliğinin artırılması, hizmet üretiminde kalitenin uluslararası standartlara uygun duruma getirilmesi olacaktır.

1735. Sektörün ara insan gücü ihtiyacını karşılamak için yapılan mesleki ve teknik eğitim çalışmaları desteklenecektir. Bu amaçla mesleki eğitime ağırlık verilecek, öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden yapılandırılacak ve mesleki belgelendirme sisteminin işlerliği sağlanacaktır.

1736. Uygulama eksikliğinden dolayı yeterli denetimin olmayışı yapıların deprem güvenliğini azaltmaktadır. Uygulamaya giren Yapı Denetimi Hakkında

Kanun Hükmünde Kararnamenin ilgili yönetmelikleri hazırlanarak ve ilişkili yasalarda gerekli düzenlemeler yapılarak tam olarak uygulanması sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1737. Doğal olayların felakete dönüşmesini önlemeye ve böylece insanların daha güvenli, düzenli ve sağlıklı bir çevrede yaşamalarına ekonomik ölçütler içinde olanak sağlamayı amaçlayan yer seçimi ve denetimi konusunda mevcut mevzuat gözden geçirilecek ve tek bir yasal çatı altında toplanması sağlanacaktır.

1738. 595 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye ait Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği uygulamaya girecektir.

1739. 595 sayılı KHK'da belirtilen, etkin ve verimli bir yapı denetimi için gerekli nitelikte ve mesleğinde deneyimli mühendis ve mimar ihtiyacını karşılamaya dönük mevzuat çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

1740. Türk ihale mevzuatında ilgili AB standartlarına ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatına uyum sağlanacaktır.

1741. 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerinde yeni bir yapı kontrol sistemi ve afetlere karşı yapı dayanıklılığını sağlayacak teknik önlemleri içermek üzere revizyon çalışmaları tamamlanacaktır.

1742. İnşaat, mühendislik ve müteahhitlik sektörlerine ait bir bilgi bankası ve İnşaat Müteahhitleri Odası kurulacaktır.

6. HARİTA, TAPU KADASTRO, COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ VE UZAKTAN ALGILAMA SİSTEMLERİ

a) Mevcut Durum

1743. 1/5.000 ölçekli standart topografik harita yapımının ülke düzeyinde yüzde 90'ı tamamlanmıştır. Ancak; harita kullanıcı kurum, kuruluş ve kişilerin harita taleplerinin beklenen ölçüde karşılanabilmesi için amaçlanan düzeyde sayısal sisteme geçilememiştir. Ülke yüzey ağı üçüncü derece sıklıklandırma çalışmaları Harita Genel Komutanlığı ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün ortak çalışmalarıyla sonuçlandırılmıştır. İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün yapılmakta olan belediyelerin 1/1.000 ölçekli harita yapım işlerinde önemli bir sorun bulunmamaktadır.

1744. Tapu hizmetlerinde de otomasyona geçilemediğinden, işlemler yavaş yürümektedir. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün merkez ve taşra birimlerince diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel ve tüzel kişilere verilen hizmetlerde zaman ve nitelik olarak yetersizlikler görülmektedir. Tapu işlemlerinin bilgisayar ortamında yapılmasına başlanılmış, pilot bölge olarak

seçilen Çankaya ilçesinde olumlu sonuçlar alınmıştır. Uygulamaya, 1001 tapu sicil müdürlüğünün 602'sinde devam edilmektedir.

1745. Kadastro yapımında önemli darboğazlar ve yetersizlikler görülmekte, ilk yıllarda yapılan kadastro paftaları, bugünkü ihtiyaçları karşılamaktan nitelik olarak uzak bulunmaktadır. Bilirkişi oluşturulmasında ve özellikle arzeden bazı bölgelerde çalışacak eleman temininde karşılaşılan güçlükler ile arazi yüzey şekilleri ve bitki örtüsü kadastro yapımını olumsuz etkilemektedir. Kadastro yapımında sistemli bir şekilde otomasyona geçilebilmesi için Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) Projesinin başlatılması çalışmaları sürmektedir.

1746. 1999 sonu itibarıyla, şehir kadastrounda gerçekleşme oranı alan bazında yüzde 99,97'dir. Halen 127'si merkez ilçe olmak üzere toplam 794 ilçenin kadastrou tamamlanmış olup, 2 merkez ilçe ile 150 ilçede çalışmalar sürdürülmektedir. Kadastro biten köy sayısı 24.416 olup, yapılan köy kadastro çalışmaları tespit edilen hedeflere göre alan bazında yüzde 82,3 oranında gerçekleşme olmuştur.

1747. Kullanım alanı giderek artan ve sınırsız uygulamaları olan Coğrafi Bilgi Sistemi Teknolojisi (CBS), ülkemizde de özel ya da resmi birçok kuruluşa değişik amaçlara yönelik olarak etkin bir biçimde kullanılmaktadır. CBS'nin sağladığı olanaklar nedeniyle bir çok kurum ve kuruluş hızla bu konudaki alt yapıyı oluşturmuş, yakın bir geçmişe kadar geleneksel yöntemlerle sürdürdükleri çalışmalarda CBS donanım ve yazılımlarından yararlanmaya başlamışlardır. Ancak bu konuda yapılan tüm çalışmalar birbirinden bağımsız bir organizasyon yapısı içerisinde sürdürülmekte; mevcut donanım, yazılım, personel temini ve eğitimi, bunlar için gerekli finans kaynağı, faaliyeti sürdüren kurumların kendi olanakları ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun sonucunda bu teknolojiyi benimseyen ve kullanan kurumlar uygulamada bazı sorunlarla karşılaşmaktadır.

1748. Dünyada yaşanan teknolojik gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörde, uzaktan algılama yöntemlerine ilişkin uygulamalar hızla artmaktadır. Harita Genel Komutanlığında uzaktan algılama verilerinin topoğrafik harita üretiminde kullanılmasına devam edilmektedir. Özellikle 1997 yılında gerçekleştirilen Modernizasyon Projesi kapsamında temin edilen sayısal fotogrametri aletleri ve görüntü işleme sistemleri ile bu alandaki olanak ve yetenekler daha üst seviyelere çıkarılmıştır. Çeşitli üniversitelerde de yer istasyonları kurulması konusunda sistem çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalarla uydulardan istenilen zaman ve formatta veri sağlanabilecektir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1749. Güncelliğini koruyan; Hazineye ait gayrimenkullerin belirlenmesi, gayrimenkullere dayalı vergi, resim ve harç gelirlerinin tespiti ve tahsili, belediyelerce oluşturulmaya çalışılan arazi ve kent bilgi sistemleri ile gayrimenkule dayalı bilgilerin yargı hizmetlerinde kullanılmak üzere adli birimlere zamanında ve güvenilir bir şekilde iletilmesi, arazi toplulaştırması

gibi önemli konularda yürütölmek istenen politikaların gerçekleştirilmesi, bu hizmetleri yürötmekle görevli kamu kuruluşlarında harita, tapu ve kadastro bilgi sisteminin oluşturulması ile mümkün olacaktır.

1750. Ulusal sayısal coğrafi bilgi ve harita üretim-değişim standartları hazırlanacak, sayısal harita üretimleri ve coğrafi bilgi sistemlerinin devamlılığının sağlanması maksadıyla bilgisayar yazılım, donanım ve ağıları gelişen teknolojilere uygun hale getirilecektir. Deprem yaratabilecek özelliklerdeki diri faylar karada ve denizde ayrıntılı olarak haritalanacaktır.

1751. Mevcut jeodezik kontrol ağlarında modern teknikler kullanılarak güncel uygulamalar gerçekleştirilecek, bütün fotogrametrik üretimlerin, sayısal sistemlerle gerçekleştirilmesi ve ürünlerinin vektör ve raster harita üretimleri ile coğrafi bilgi sistemlerine altlık oluşturması sağlanacaktır. Plan döneminde Harita, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünce 4.000 km² 1/1.000 ölçekli harita yapılması hedeflenmiştir.

1751. Analog formdaki hava fotoğraflarının sayısal ortama aktarılması yönünde çalışmalarla beraber foto-arşiv veri tabanının kurulması, yüksek ayırma güçlü uydu görüntüleri ile harita üretim ve revizyonu çalışmaları yaygınlaştırılarak sürdürülecektir.

1753. Tapu hizmetlerinin çağdaş, düzenli ve daha kısa süre içerisinde karşılanmasını sağlamak amacıyla, tüm tapu sicil müdürlüklerinde bilgisayar ve diğer teknolojik donanımlardan daha yoğun bir şekilde yararlanılarak tapu işlemlerinin bilgisayar ortamına aktarılmasına ve iletişim ağının tamamlanmasına çalışılacaktır.

1754. Tesis kadastrousunun tamamlanması ve kadastro paftalarının sayısallaştırılmasına çalışılacaktır. Türkiye'nin büyük bir kısmının kadastro paftaları tamamlanmıştır. Ancak bir çok alanda, kadastro paftaları ülke koordinat sisteminde oluşturulmadığından kenarlaştırma sorunları yaşanmakta, dolayısıyla hem sorunların boyutu bilinmemekte, hem de tescil dışı alanların belirlenmesinde büyük problemlerle karşılaşmaktadır. Bu sebeple, kadastro paftaları ülke koordinat sisteminde sayısal hale getirilecek ve tapu kayıt bilgileriyle beraber bilgisayar ortamına aktarılmaya çalışılacaktır.

1755. Ulusal uzaktan algılama ağının kadastral amaçlar doğrultusunda ve bütçe imkanları çerçevesinde sıklaştırılmasına çalışılacak, kadastro yapımı, dönüşüm ve benzeri amaçlı jeodezik nokta tesis, ölçü ve hesapları gerçekleştirilecektir.

1756. Ayrıca, ülkemizde üretilen bilgileri bilgisayar ortamında kullanıma sunarak, çeşitli sahalardaki planlama, uygulama, izleme ve denetleme faaliyetlerinin temel girdisini teşkil edecek olan Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sisteminin (TUCBS) oluşturulmasıyla, bir çok alanın yanısıra harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde de bilginin kolay ve hızlı ulaşılabilir, güncelleştirilebilir olması sağlanacaktır.

1757. Coğrafi Bilgi Sistemlerinin ülke çapında oluşturulması ve yaygınlaştırılması amacı ile, kamu kuruluşlarına bağlı tüm merkez, bölge ve taşra teşkilatlarının, üniversitelerin ve özel kesimin koordineli bir işbölümü çerçevesinde çalışması sağlanacak, mevcut veriler ve kullanıcı ihtiyaçları doğru bir şekilde belirlenerek bu bilgilerin Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemiyle entegrasyonu gerçekleştirilecektir.

1758. Ülke temel jeodezik ağlarının iyileştirilmesi ve yaşatılması amacıyla üç veya beş yıllık sürelerle revizyon ölçümleri gerçekleştirilerek jeodezik veri tabanı kurulması, deprem riskinin yüksek olduğu bölgelerde, gerilim parametrelerinin belirlenmesi ve tektonik mekanizmanın daha belirgin olarak ortaya çıkarılması maksadıyla Uzaktan Algılama (UA) çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve bu bölgelerde, mevcut haritaların üretilmesi aşamasında yararlanılan yatay kontrol (nirengi) ağı noktalarında uzaktan algılama çalışmaları kapsamında yinelemeli ölçü ve hesaplamaların yapılmasına çalışılacaktır.

1759. Üniversite, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim işbirliği sağlanarak, uzaktan algılama teknolojilerini kullanabilecek personel eğitimine önem verilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1760. Güncelliğini yitirmiş tapulama ve kadastro paftalarının yenilenmesi ile tespit dışı Hazine arazilerinin yüzölçümü ve sınırlarının kadastro paftalarına işlenmesi konularında gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.

1761. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün idari teşkilat yapısını yeniden düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

1762. Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde özel kesim teknik imkanlarından yeterli seviyede faydalanılması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

7. KIRSAL ALTYAPI

a) Mevcut Durum

1763. Kırsal altyapının oluşturulması kapsamında; toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal altyapının yaygınlaştırılması, kaynakların yönetimi ve etkin kullanımına dair çalışmaların yapılması önemini korumaktadır.

1764. Bu çerçevede; 2000 yılı sonu itibarıyla toplam kamu sulamalarının 3,7 milyon hektara ulaşması ve halk sulamaları ile birlikte, ekonomik olarak sulanabilir 8,5 milyon hektar alanın 4,7 milyon hektarının sulanabilir hale gelmesi beklenmektedir.

1765. Sulama yatırımlarında ulaşılan seviye nedeniyle, VI. Plan döneminin ikinci yarısında önem kazanan; kamu eliyle yürütülen hizmetlere

sulama tesislerinden faydalananların katılımının sağlanmasına yönelik çalışmalara, VII. Plan döneminde de devam edilmiştir. Bu kapsamda, DSİ tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletme ve bakım hizmetlerinin faydalananların oluşturdukları örgütlere devri, VII. Plan döneminde hızlandırılmış ve 1999 yılı sonu itibarıyla toplam 1.530 bin hektar alanda devir gerçekleştirilmiştir. Aynı süreçte, tesislerin işletme ve bakım sorumluluğunu devralan örgütlerin hizmetlerini ideal ölçülerde gerçekleştirebilmeleri için Genel Müdürlük bünyesinde yer alan ilgili birimlerin desteklerini sürdürmeleri, örgütlerin gücünü aşan makina-ekipman ve eğitim gibi konularda yardımcı olmaları, sulamaların izlenme ve değerlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmesi gereği önem arz etmiştir. Bu konuda ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak geliştirilen proje, Dünya Bankasından sağlanan finansman desteği ile uygulamaya geçirilmiştir. Söz konusu proje kapsamında 1999 yılı sonu itibarıyla; Devlet Su İşleri sulamalarındaki su kullanıcı örgütlerin yüzde 84'üne karşılık gelen 234 adedi ile projeye katılım ve krediden yararlanma sözleşmesi yapılmış olup, bunlardan 155 adedi projeden yararlanmıştır.

1766. Sulanan alanlarda verim artışı sağlamaya yönelik faaliyetler kapsamında arazi toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetleri yatırımlarına öncelik verilerek, 1999 yılı sonu itibarıyla 277 bin hektar toplulaştırılmalı olmak üzere toplam 944 bin hektar alanda hizmet gerçekleştirilmiştir. Ancak toplulaştırma hizmetlerinin ülke genelinde hızlandırılarak, kapsamlı bir uygulama programı dahilinde etkin, uyumlu ve diğer tarımsal altyapı yatırımları ile koordineli yürütülmesi ihtiyacı devam etmektedir. Özellikle, GAP bölgesinde yapılan ve yapılacak sulama yatırımlarının gerektirdiği toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerinin koordinasyonunun sağlanması ve yeterli kaynak tahsisi önem taşımaktadır.

1767. 1999 yılı sonu itibarıyla sulama, enerji, içmesuyu ve taşkın koruma amaçlı 196 adet baraj ve hidroelektrik santral inşa edilmiştir. Bunların 146 adedi sulama ve sulama amacı içeren çok amaçlı baraj niteliğinde olup, 16 adedi VII. Planın ilk dört yılında gerçekleştirilmiştir.

1768. 1999 yılı sonu itibarıyla, hedeflenen 1,8 milyon hektarlık Güneydoğu Anadolu Projesi sulama alanının; 212 bin hektar sulamaya açılmış, 153 bin hektarlık kısmı ihaleli olmak üzere toplam 754 bin hektar Yatırım Programına alınmış ve 819 bin hektarlık kısmı ise henüz Yatırım Programına dahil edilmemiştir.

1769. Sınırlı olan toprak ve su kaynaklarının tahsis, kullanım ve yönetimine yönelik yeterli mevzuatın bulunmayışı doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır.

1770. Yatırım Programında yer alan proje paketinin ve bekleyen proje stoğunun büyüklüğü gözönüne alındığında, mevcut yatırım imkanları ile tarımsal altyapı ihtiyacının ülke genelinde arzulan düzeyde ve sürede karşılanması mümkün görülmemektedir. Bu durum; bütçe imkanları çerçevesinde yatırımı sürdürülen projeleri ekonomik olmaktan çıkarmakta,

projelerden beklenen faydanın zamanında teminini ve Plan hedeflerini olumsuz etkilemektedir.

1771. Toprak potansiyelinin tespitine yönelik olarak yapılan etüd çalışmaları ön inceleme düzeyinde yapılmıştır. Ancak bu çalışmaların, detaylı toprak etüdlerinin yapılması ile buna dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

1772. Arazi kullanım planlarının bulunmayışı, tarım alanlarının tarım dışı kullanımındaki artış, mevcut arazilerin miras ve satış yoluyla bölünmesi nedenleriyle bir yandan tarım alanlarında azalma ve verim düşüklüğü yaşanırken, diğer yandan yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulan arazi toplulaştırma hizmetleri yeterince gerçekleştirilememektedir.

1773. Tarımsal altyapı hizmetlerinde, DSI tarafından gerçekleştirilen yatırımların geri ödenmesinde izlenen yöntemin aksaklıkları ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen hizmetlerde geri ödeme uygulamasının olmaması, kaynakların rasyonel kullanımını engellemektedir.

1774. Kırsal yerleşmelerde 35.014 adet köy ve 40.617 adet bağılı olmak üzere toplam 75.631 yerleşim ünitesinde 14,1milyon kişi yaşamaktadır.

1775. Köylerin önemli bir kısmının yüksek, eğimli, engebeli sahalarda kurulmuş olmaları gelişmelerini engellemektedir.

1776. Kırsal alanda kadastral çalışmalar tamamlanamamıştır.

1777. Kırsal alanda bulunan köy ve köyaltı yerleşmelerinin tamamına elektrik ve yol hizmeti götürülmüştür. Bu yerleşmelerin yüzde 75'inde yeterli ve sağlıklı, yüzde 11'inde sağlıklı, ancak yetersiz içme suyu bulunurken, yüzde 14'ünde sağlıklı içme suyu bulunmamaktadır. Sağlıklı içme suyu bulunan kırsal yerleşmelerin yüzde 43'ünde şebekeli dağıtım sistemi kurulmuştur. Köylerin yüzde 7,5'inde kanalizasyon sistemi bulunmaktadır.

1778. Yatırım projelerinin uygulanması sonucu yerleri kamulaştırılan aileler ile göçmen ve göçer ailelerden, arazi kaynağı bulunamadığı için programa alınamamış 5.349 aile iskan edilememiştir. Bunlardan 1.063'ü kırsal, 306'sı kentsel olmak üzere toplam 1.369 ailenin acilen iskanı gerekmektedir.

1779. Tarımsal amaçlı kooperatifleri teknik ve mali yönden destekleme çalışmaları sürdürülmüş, ancak kırsal kesimin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesinde yeterli gelişme sağlanamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1780. Tarımsal politikalar doğrultusunda dengeli, sürdürülebilir ve çevreyle uyumlu tarımsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik tarımsal altyapının, katılımcı bir yaklaşımla geliştirilmesi temel amaçtır.

1781. VIII. Plan döneminde toplam 475 bin hektar alanda yeni sulama şebekesi kurulması ve sulanan alanlardan azami faydanın sağlanabilmesi için arazi geliştirme faaliyetlerine önem verilerek, 310 bin hektar alanda tarla içi geliştirme hizmetlerinin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

TABLO:40- Kamu Kesiminde Toprak ve Su Kaynakları Alanında Gelişmeler

	(Hektar)	
	Sulama	Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri
VI. Plan Sonu Kümülatif	3.134.438	802.623
1995 (Ara Yılı)	100.828	20.732
1999 Sonu Kümülatif	3.643.145	944.089
2000 (1)	64.040	36.500
VII. Plan Dönemi	471.919	157.234
VII. Plan Sonu Kümülatif	3.707.185	980.589
VIII. Plan Dönemi Tahmini	475.000	310.000
VIII. Plan Sonu Kümülatif	4.182.185	1.290.589

(1) Program

1782. Gerekli teknik ve kurumsal yapının oluşturulması ve gelişen teknolojilerin kullanılmasıyla, toprak potansiyelinin tespiti amacıyla yapılan etüd çalışmalarının, temel toprak etüdüleri bazında yapılmasına ve buna dayalı arazi kullanım planlarının hazırlanmasına başlanılacaktır.

1783. Tarım alanlarının parçalanması, özellikle sulu tarım alanlarının tarım dışı kullanımı, işlemeli tarıma uygun olmayan alanlarda tarım yapılması önlenerek ve arazi toplulaştırma hizmetleri hızlandırılacaktır.

1784. Tarımsal altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde ve yönetiminde faydalananların fikişsel, fiziksel ve mali katılımları sağlanarak yeni yatırımlara kaynak yaratılacak ve mevcut altyapının etkin kullanımı temin edilecektir. Böylece kamunun bu alandaki yükü azaltılacaktır.

1785. Kamu eliyle inşa edilen sulama tesislerinin faydalananların oluşturdukları örgütlere devri yaygınlaştırılırken, bu örgütlerin kurumsallaşması ve katılımcı sulama yönetiminin sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

1786. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında, yatırımı süren ve yatırım programında ihalesiz olarak yer alan sulama projeleri; genel kamu yatırım dengeleriyle uyumlu bir şekilde uluslararası kredi temini ile

hızlandırılarak, kısa dönemde tarımsal üretime katkı sağlaması temin edilecektir. Sulama yatırımlarının, özellikle kredi temini ile yürütülecek olanların, gerektirdiği toplulaştırma ve tarla içi geliştirme hizmetlerini gerçekleştiren kuruluşlar arasındaki koordinasyon etkinleştirilecek ve gerekli kaynak akışı temin edilecektir.

1787. Yeterli ve sağlıklı içme suyu olmayan köyler içme suyuna kavuşturulacak, kırsal kanalizasyon şebekeleri çevre sağlığı açısından risk taşıyan yöreler ile turistik yörelerde yaygınlaştırılacaktır.

1788. Kamulaştırmalardan etkilenen aileler ile göçmen ve göçer ailelerin iskanı çalışmalarına hız kazandırılacaktır.

1789. Yerleşimleri elverişsiz köyleri kendi hudutları içinde uygun bir yere taşımak ve parçalanmış köyleri birleştirmek amacıyla imar planlı altyapısı hazırlanmış cazibe merkezleri oluşturulacaktır.

1790. Orman köylerinin kalkındırılması amacıyla aynı ve nakdi destek sağlanarak üretkenlikleri artırılabilecek, sosyal ve ekonomik refah seviyeleri iyileştirilecektir.

1791. Kırsal kesimin ekonomik yönden güçlendirilmesi için kooperatif organizasyonları altında teşkilatlanması sağlanacak ve kooperatifler teknik ve mali yönden desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1792. Ülkemizdeki nüfus artışına, kentleşmeye ve kalkınmaya paralel olarak suya olan talep büyük oranda artmaktadır. Su kaynaklarının sınırlı oluşu ve bu kaynakların yer ve zaman olarak ülke düzeyinde eşit dağılmaması nedeniyle su kaynakları yönetimi oldukça karmaşık hale gelmiştir. Özellikle yerüstü su kaynaklarının tahsis ve kullanımına yönelik bir mevzuatın olmayışı, doğal ve ekonomik kaynakların israfına yol açmaktadır. Bu nedenle; yerüstü sularının tahsisi, korunması, sektörel ve sektörler arası kullanımının planlanması gibi tüm hukuki boşlukları dolduracak çerçeve nitelikte Su Yasası çıkarılacaktır.

1793. Toprakların tahsisi, korunması (erozyon, parçalanma, kirlenme, çoraklaşma, amaç dışı kullanımına karşı), sınıflandırılması, sektörel ve sektörler arası kullanım ve üretim için planlanması gibi konularda tüm aksaklıkları düzeltecek ve boşlukları kapsayacak çerçeve nitelikte Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu çıkarılacaktır.

1794. Arazi toplulaştırma hizmetlerinin ülke genelinde tek bir esas dahilinde, etkin ve eşitlik ilkesine uygun olarak gerçekleştirilmesini ve özellikle GAP bölgesinde sulama yatırımları ile koordineli yürütülmesini temin edecek, Arazi Topplulaştırma Kanunu çıkarılacaktır. Bu Yasanın, Arazi Kullanımı ve Toprak Koruma Kanunu ile bütünlüğü sağlanacaktır.

1795. Tarımsal altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde faydalananların her aşamada katılımını sağlayacak, yatırımlara kaynak yaratılmasına imkan verecek ve sulama yatırımlarında geri ödemenin güncelleştirilmesini, işletme-bakım-onarım giderlerinin tespit ve tahsilatıyla ilgili aksaklıkların giderilmesini temin edecek şekilde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün 6200 sayılı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 3202 sayılı Teşkilat Kanunlarında düzenleme yapılacaktır. Katılımcı sulama yönetiminin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi amacıyla, Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır. Bu kapsamda, katılımcı yaklaşıma ters düşen 2032 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılacaktır.

1796. Tarımsal altyapı faaliyetlerinin daha etkin yürütülmesini sağlamak için, halen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülen sulama, toprak muhafaza, arazi toplulaştırma, tarla içi geliştirme ve drenaj hizmetlerini gerçekleştirmek üzere yeni bir Genel Müdürlük oluşturulacaktır. Mahalli İdareler Kanun Tasarısının, bu kurumsal düzenleme ile uyumu temin edilecektir.

1797. Kırsal alanda dağınık yerleşmelerin düzenlenmesini; göçmenlerin, göçerlerin ve yerleri kamulaştırılanların yerleştirilmesini sağlamak için 2510 sayılı İskan Kanununda gerekli değişiklikler yapılacaktır.

1798. Kırsal kesimde gerçekleştirilen içme suyu, kanalizasyon ve çok maksatlı sosyal tesislerin işletme, bakım ve onarım hizmetlerinin kullanıcılar tarafından yürütülmesi için gerekli kanuni düzenlemeler yapılacaktır.

XIII. ÇEVRE

a) Mevcut Durum

1799. Çevre sorunlarını çözmek amacıyla mevzuatta ve kurumsal yapının oluşturulmasında ilerlemeler kaydedilmiş, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Temiz bir çevreye yönelik toplumsal duyarlılık artmaktadır.

1800. Bu olumlu gelişmelere rağmen, çevre yönetim sistemleri istenilen etkinlik düzeyine getirilememiştir. Hızlı kentleşme, başta kıyı alanları ve denizler olmak üzere doğal kaynaklar üzerindeki baskıları, atıkların miktarını ve diğer çevre sorunlarını artırmıştır.

1801. Eğitim, kararlara katılım süreçleri ve yerleşme konularındaki eksiklikler, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve çevre sorunlarının çözümünde önemli engeller oluşturmaktadır.

1802. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, insan sağlığı ve doğal dengeyi koruyarak ekonomik kalkınmaya imkan verecek, doğal kaynakların yönetimini sağlayacak, gelecek kuşaklara daha sağlıklı bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakacak yönde arzulanan nitelikte bir gelişme kaydedilememiştir. Ayrıca, çevre politikalarının ekonomik ve sosyal

politikalarla entegrasyonu sağlanamamış, bu konuda ekonomik araçlardan yeterince faydalanılamamıştır.

1803. Çevre Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının yeniden düzenlenmesine ilişkin ihtiyaç devam etmektedir. Çevre ve kalkınma politikaları arasında uyum sağlanması ilkesi doğrultusunda etkili ve eşgüdüm içinde çalışan bir çevre denetim sistemi kurulması konusunda mesafe kaydedilememiştir.

1804. Çevre ve kalkınma ile ilgili veri ve bilgi erişim sistemleri, çevre izleme ve ölçüm altyapısı, çevre envanterleri, istatistikler ve standartlar konularında yeterli gelişme sağlanamamıştır.

1805. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliğinin uygulama sürecinde istenen başarı elde edilememiştir.

1806. 1996 yılında Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Çerçeve Sözleşmesine, 1998 yılında da Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşme ile Mücadele için Birleşmiş Milletler Sözleşmesine taraf olunmuştur. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine taraf olunması konusunda çalışmalar devam etmektedir.

1807. Çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar ve alınan kararların, AB normları ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1808. İnsan sağlığını, ekolojik dengeyi, kültürel, tarihi ve estetik değerleri korumak suretiyle ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak esastır.

1809. UÇEP kapsamında belirlenen öncelikli faaliyetler gözden geçirilerek uygulanması için başlıca ilgi grupları arasında eşgüdüm sağlanacak; çevre sorunlarının çözümüyle doğrudan ve dolaylı ilgisi olan kurum ve kuruluşlar arasında işbölümü ve işbirliği sağlanmasına yönelik mekanizmalar geliştirilecek; çevre sorunlarına yönelik çözümlerde toplumsal uzlaşma ve katılıma önem verilecektir.

1810. UÇEP güncelleştirilecek ve yasal bir çerçeveye kavuşturulacaktır. UÇEP uygulamalarının da sağlıklı bir şekilde izlenmesi amacıyla sürdürülebilir kalkınma göstergeleri geliştirilecektir.

1811. Çevresel yönetim kapasitesi geliştirilecek, çevre yönetim araçlarının kullanımı etkin hale getirilecektir.

1812. Çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalarla entegrasyonunda ekonomik araçlardan yararlanılacaktır.

1813. Uzun dönemde çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalar ve stratejilerin ülke gerçekleri de dikkate alınarak AB normları ve uluslararası standartlara paralel olması sağlanacaktır.

1814. Çevre ve kalkınma ile ilgili veri ve bilgi erişim sistemleri oluşturulacak, çevre izleme ve ölçüm altyapısı geliştirilecek, çevre envanterleri, istatistikler ve standartlara yönelik ihtiyaç duyulan düzenlemeler gerçekleştirilecektir.

1815. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı teşvik edilecek; çevresel riskler en aza indirilecektir. Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı amacıyla hazırlıkları tamamlanan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe konacaktır. Korunan alanlar için yönetim planları ve uygulamasına yönelik eylem planları hazırlanacaktır.

1816. Çölleşme ve erozyonla etkili mücadele amacıyla, ormancılığı, tarımı, hayvancılığı, yerleşmeyi, sanayii, su kaynaklarıyla ilgili faaliyetleri, alternatif geçim kaynaklarını ve kırsal altyapının geliştirilmesini entegre olarak ele alan, Ulusal Çölleşme Eylem Planı hazırlanacaktır.

1817. Kamu kuruluşları başta olmak üzere, bütün sektörlerde çevreye duyarlılığın artırılması ve kirliliğin önlenmesi için gerekli çalışmalar sürdürülecektir.

1818. Hava kirliliğinin önlenmesi konusunda tüm sektörlerde emisyon faktörleri belirlenerek emisyon envanterleri çıkarılacaktır.

1819. Sanayi politikalarının belirlenmesinde ve yeni sanayi yatırımlarında çevre dostu teknolojilere öncelik sağlanacak, yerel imalatçılar çevre dostu teknolojiler konusunda bilgilendirilecek ve teşvik edilecektir.

1820. ÇED sürecinin daha etkin kılınması yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

1821. Biyoteknolojik uygulamalardan kaynaklanabilecek olası biyogüvenlik risklerinin en aza indirilmesi için bütüncül bir yaklaşımla yasal, kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.

1822. Küresel iklim sisteminin korunması kapsamında ülkemizin üzerine düşen sorumlulukları çerçevesinde; artan nüfusun gereksinimleri temel alınarak ortak fakat farklılaştırılmış yükümlülükler ilkesi doğrultusunda İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) sürecine katılmak üzere çalışmalar sürdürülecektir.

1823. Ulaştırma, enerji, sanayi ve konutlardan kaynaklanan sera gazı emisyonlarını kontrol etmek ve azaltmak amacıyla enerji verimliliğinin artırılması ve tasarruf sağlanması yönünde düzenlemeler yapılacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Dzenlemeler

1824. 2872 sayılı Çevre Kanunu ve Çevre Bakanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında 443 sayılı KHK'da günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlemeler yapılacaktır.

1825. Biyogüvenlik Yasası çıkartılacak; Ulusal Biyogüvenlik Kurulu oluşturulacaktır.

1826. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını temin etmek üzere gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu bağlamda, 6831 sayılı Orman Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda ve çevreyle ilgili yönetmeliklerde gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

KAMU HİZMETLERİNDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. KAMU YÖNETİMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ VE YENİDEN YAPILANDIRILMASI

a) Mevcut Durum

1827. Kamu yönetiminde insan kaynaklarını, yönetsel ilkeleri ve işleyişi de içine alan bütüncül, köklü ve kalıcı bir değişim ihtiyacı devam etmektedir. Bu çerçevede, kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerin bölüşümünde, teşkilat yapısında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanılış biçiminde, halkla ilişkiler sisteminde mevcut aksaklıkları ve eksiklikleri gidemek öncelikli gündem konusunu oluşturmaktadır.

1828. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, toplumsal ihtiyaçların yanında bu ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş bulunan kamu yönetiminin merkezi ve yerel düzeydeki örgütlenmesi ve işleyişinde de değişimi zorunlu kılmaktadır.

1829. Merkezi yönetimin görevlerindeki oransal artış, sistemin bir çok noktada tıkanmasına ve işleme bozukluklarına yol açmakta; görevlerin merkez, taşra ve yerel yönetimler arasında ölçülü dağılımı yeterince sağlıklı biçimde gerçekleştirilememektedir.

1830. Halka dönük bir yönetim anlayışının yerleştirilmesi ve devletin teşkilat yapısının fonksiyonel hale getirilmesi önemini muhafaza etmekte, kamu kurum ve kuruluşlarında görev, yetki ve sorumluluk dengesinin iyi kurulamamış olması örgütsel etkililiği zayıflatmaktadır.

1831. Kamu kesiminde ücret adaletsizliği temelde, asıl ücret ile ek ödemeler arasındaki oranın giderek asıl ücret aleyhine değişmesi, çok sayıda ödeme türünün ortaya çıkmış olması ve ücret unsurlarının tamamının vergi matrahına dahil olmaması gibi hususlardan kaynaklanmaktadır. Benzer nitelikteki ödeme unsurlarının farklı ad ve şekillerde ödenmesi, ücret sisteminin karmaşık bir yapıya dönüşmesine ve ödeme unsurları arasındaki bağlantıların kaybolmasına sebep olmuştur. Mali ve sosyal hak ve yardımların tek ve ortak bir kanunda yer almamış olması, Devlet Memurları Kanunu ve teşkilat kanunlarında ücretle ilgili düzenlemelere yer verilmesi ve belirli sınıf ve statüler için zaman zaman yapılan özel düzenlemeler ücret rejimindeki karmaşıklığın daha da artmasına sebep olmaktadır.

1832. Mevcut yapı, kamu kurumlarının değişen koşullara uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Kamu hizmetleri halkın ihtiyaçlarını ve beklentilerini yeterince karşılayamamakta, kamu kurumlarındaki verimsizlik ve israf kamu kurumlarına olan güveni sarsmaktadır. İdari usul ve işlemlerin karmaşıklığı ve sayısının çok olması kamu kurumlarının etkin çalışmasını

engellerken, özel sektörün ve vatandaşın kamu hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir.

1833. Kamu sektöründe görev alanları, kuruluşların organizasyonları, kamu yöneticilerinin ve çalışanların yetki ve sorumlulukları ile iç kontrol mekanizmaları kanun ve yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Bu nedenle kamu yöneticilerinin eylem alanı ve takdir hakkı sınırlı kalmaktadır. Kamu yöneticilerinin eylem alanı, görev ve yetkilerinin açık bir şekilde belirlenmemesi, kamu görevlilerinin inisiyatif kullanmalarında eksikliklere yol açmaktadır.

1834. Bazı kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet sunarken, hizmetten yararlanmanın bedeli olarak aldıkları meblağın bir kısmını kendi vakıflarına bağış olarak almaları, kamu gelirlerinde azalma meydana getirmekte, bu durum hizmet bedeli konusunda karışıklığa ve vatandaşlar arasında hoşnutsuzluğa yol açmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1835. Demokratik, laik, sosyal, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde demokratik devlet yönetimini, sosyal adaleti ve gelişmeyi gözeten bir kamu yönetimi yapısının ve işleyişinin oluşturulması; kamu yönetimine, hızlı bir işleyiş yapısının, kaliteli mal ve hizmet sunumu anlayışının ve buna ilişkin yöntemlerin yerleştirilmesi temel amaçlardır.

1836. Kamu hizmetlerinin sunumunda vatandaşın tatmini esas alınmak suretiyle, hizmet kalitesine ve sonuçlara odaklanarak, kamu yönetiminin etkinliğini ve halk nezdinde güvenilirliğini geliştirmek esas olacaktır.

1837. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik, etkinlik ve tutumluluğun dolayısıyla da performans artırılması; kamu kurum ve kuruluşlarında görev ve teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, gerekli sayı ve nitelikte personel istihdamı, personelin bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında eğitiminin sağlanması, çalışanlarının performansını etkin bir şekilde ölçen bir sisteme kavuşturulması, yetki devri ve esneklikle beraber hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın güçlendirilmesi; kamu yöneticilerinin ve çalışanlarının politika ve strateji oluşturma kapasitesinin geliştirilmesi ve kamu hizmetlerinin sunumunda kalite anlayışının ve bu amaca yönelik yönetsel yöntemlerin yerleştirilmesi temel ilkeler olacaktır.

1838. Personel rejimi konusunda, norm kadrolara ve objektif seçme kriterlerine dayalı bir istihdam politikasının izlenmesi, kariyer ve liyakatin esas alınması, mevcut çok sayıda ödeme kalemini içeren karmaşık ücret sisteminden vazgeçilerek, ortak ve eşit işe eşit ücret ilkesine dayalı bir sisteme geçilmesi, sendikalar haklarının geliştirilmesi esas alınacaktır.

1839. Tüm kamu kuruluşlarının norm kadroları tespit edilerek, kadro veya pozisyon ihdasları buna göre yapılacaktır. Taşra teşkilatı bulunan kuruluşların, il veya bölge teşkilatlarındaki kadrolar da bu kıstaslara göre tespit edilerek, kadroların belirli bölgelerde yığılması önlenecek, yapılan hizmetlere

göre kadrolar ihdas edilecektir. Kurum farklılığı gözetilmeksizin bütün kadro ve pozisyonların Kanunla ihdas edilmesi sağlanarak, önceden belirlenen norm kadro sayısı, olağanüstü bir hizmet genişlemesi olmadan artırılmayacaktır. Bu bağlamda, 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname gözden geçirilerek, yukarıda belirtilen kıstaslara uygun şekilde yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.

1840. Anayasanın 128. Maddesinde yer alan memurlar ve diğer kamu görevlileri ifadesine açıklık getirilerek, bu maddenin yeniden düzenlenmesi ve ücret sisteminin bu düzenlemeye göre yeniden oluşturulması; memur, kamu görevlisi ve işçi tanımına açıklık getirilmesi, kamu kurum ve kuruluşları arasındaki ücret dengesizliğinin giderilmesi sağlanacaktır.

1841. Taşra yönetiminin 5442 sayılı İl İdaresi Kanununda yer alan il sistemine ve yetki genişliği ilkesine göre örgütlenmesi sağlanarak, hizmet gerekleri bakımından zorunluluk taşıyanlar dışındaki bölge teşkilatları kaldırılacak, kalacak olanlarla il yönetimleri arasındaki sorunları giderecek planlama ve eşgüdüm mekanizmaları oluşturulacaktır.

1842. Yurtdışı teşkilatları yeniden düzenlenerek, işlevi kalmamış birimler kaldırılacak, kalan birimlerdeki gereksiz kadrolar iptal edilecektir. Yurtdışı teşkilatlarında görevlendirilecek personelin seçiminde, sınav uygulamasını da içerebilecek genel nitelikli standartlar geliştirilerek, bu standartların tespitinde yabancı dil bilgisi, mesleki yeterlik, temsil yeteneği gibi niteliklerin belirleyici olması sağlanacaktır.

1843. Araştırma-Planlama-Koordinasyon birimlerinin yeniden düzenlenerek güçlendirilmeleri, yetki ve görevlerini hukuki düzenlemeler doğrultusunda etkin şekilde yerine getirebilmeleri, görev alanlarıyla ilgili yönetimi geliştirme, plan ve program hazırlıklarında dikkate alınacak dönemsel faaliyet raporları hazırlamaları; gerekli araştırmaları yapabilecek, geleceğe dönük program ve proje oluşturabilecek, analitik yöntemler yardımıyla yönetimi ve sistemleri geliştirebilecek, teknik kapasitesi yüksek personel ve teknoloji donanımlı birimler şeklinde örgütlenmeleri sağlanacaktır.

1844. Kurum içerisinde düzenli ve süratli bilgi akışı ile işlemlerde basitliğin sağlanabilmesi ve kurumlarda kırtasiyeciliği önleme, evrak, dosyalama ve arşiv sorunlarına köklü çözümler getirmek amacıyla her kurumda Elektronik Bilgi yönetimine önem verilecektir.

1845. Nitelikli kamu hizmeti sunumu için, performans yönetimi, toplam kalite yönetimi gibi çeşitli çağdaş yönetim tekniklerinden tüm kamu kurumlarında yararlanılması, böylece kamu yönetiminin, yeni yaklaşımlardan da faydalanarak Toplam Yönetim Kalitesinin artırılması sağlanacaktır.

1846. Kamu görevlilerinin kurmuş oldukları vakıfların kamu hizmetinin sunumunda devreye girmesinin önüne geçilecektir. Kamu kurumlarında veya personelince kurulmuş olan personel vakıfları incelenerek vakıf niteliği taşımayan, kurumun hizmet sürecinde yer alan ve bu yolla kaynak aktarılan vakıflar tasfiye edilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1847. Başbakanlığın, bakanlıklar arasında işbirliği ve eşgüdümü tam anlamıyla yürütebilmesi, icracı bir bakanlık statü ve görünümünden uzaklaşmasının sağlanması ve devlet bakanı sayısının azaltılması amacıyla Başbakanlık Teşkilatına Dair 3056 sayılı Kanunda ve Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki 3046 sayılı Kanunda düzenleme yapılacaktır.

1848. Bakanlar Kurulunun iş yükünün azaltılması amacıyla, Bakanlar Kurulunda görüşülüp karara bağlanacak konuların hukuki çerçevesi, bir yasa ile belirlenecektir.

1849. Yurttaşların bilgi edinme, hak arama usul ve esasları ile idarenin tazmin sorumluluğu ve yasalardaki yönetsel işlemlerde görev, yetki, zamaşımı, zamaşımının kesilmesi gibi boşlukların doldurulması hususlarının düzenlenmesi amacıyla genel nitelikli İdari Usul Kanunu ve İdari Başvuru Kanunu çıkarılacaktır.

1850. Kamu yönetimi-vatandaş ilişkilerinde karşılaşılan uyuşmazlıkların etkin ve hızlı bir şekilde çözümü amacıyla, halkın şikayetleriyle ilgili konularda, yönetimi denetleyen ama yönetime bağlı olmayan bir Kamu Denetçisi (ombudsman) sistemi kurulacaktır. Bu çerçevede, gerekli altyapının oluşturulmasına ve sistemin istisnasız tüm idari işlem ve eylemleri kapsamasına önem verilecektir.

1851. Kamu personel rejimi reformunun gerçekleştirilebilmesi için, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Üniversite Öğretim Üyeleri ve Yardımcıları Kanunu ve Kamu İktisadi Teşebbüslerine İlişkin 233 ve 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde ve diğer teşkilat kanunlarında yer alan mali ve sosyal hak ve yardımlar ayıklanacak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ücret rejiminin ve istihdamla ilgili diğer hususların tek ve ortak bir Kanunda yer alması sağlanacaktır.

1852. Devletin genel idare esaslarına göre yürütmekte olduğu asli ve sürekli hizmetlerini gören memurlar ile diğer kamu görevlileri arasındaki ayrımın tam olarak yapılabilmesi amacıyla memurlar ve diğer kamu görevlileri açık ve net olarak tanımlanacaktır.

1853. Memurların örgütlenme hakkından etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1854. Yerinden yönetim ilkesi dikkate alınarak, merkezi yönetim tarafından sağlanmakta olan bazı hizmetlerin il özel idarelerinden başlamak üzere yerel yönetimlerin ve taşra birimlerinin yetki ve sorumluluğuna bırakılabilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

II. ADALET HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

1855. Yargıya ayrılan kamu kaynaklarının yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, iyi yetişmiş insan gücünün yargı hizmetine daha fazla katılmasını ve muhafaza edilmesini sağlayıcı düzenlemelerin yetersiz kalması ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkin bir şekilde işlemlerini büyük ölçüde aksatmaktadır.

1856. İlk derece mahkemeleri ile Yargıtay arasında üst mahkemeler (istinaf mahkemeleri) bulunmadığından, Yargıtayda maddi olgular yeniden değerlendirilmekte ve içtihat oluşturma görevi tam olarak yerine getirilememektedir.

1857. Adli Tıp Kurumunun çağdaş gelişmelere uygun bir teşkilat yapısına kavuşamamış olması, adli tıp hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine engel teşkil etmektedir.

1858. Ceza infaz sorunları büyük boyutlara ulaşmıştır. Tutuklu ve hükümlülerin sahip olduğu asgari hakların yasa ile düzenlenmemiş olması, ceza yerine geçen diğer infaz yöntemlerinin yokluğu, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin güvenliği alanında yaşanan çift başlılık ve koğuş sistemi büyük sorunlara yol açmaktadır. Ceza infaz sisteminin bütünüyle yeniden ele alınması gereksinimi duyulmaktadır.

1859. Adalet hizmetlerinde istihdam edilen yardımcı personelin gerekli hukuki yeterliliğe sahip olmaması, adalet hizmetlerinin işleyişinde aksaklıklara sebep olmaktadır.

1860. Avukatlık stajının yürütülmesinde yetersizlik ve verimsizlik gözlenmektedir.

1861. Mağdur haklarının korumasız kalması, çağdaş gelişmelere uygun değildir. Ayrıca, haksız yere tutuklananlara tazminat verilirken, yargılamanın yenilenmesi yoluyla beraat ettirilene tazminat verilmemesi, hakkaniyete uygun bulunmamaktadır.

1862. Kişinin cezasını çekerek topluma olan borcunu ödemiş olmasına karşın, çeşitli ceza mahkumiyetlerine bağlanan hak mahrumiyetleri ve sabıka kayıtları mahkumu topluma yeniden kazandırma anlayışı ile bağdaşmamaktadır.

1863. Çekişmesiz yargıya tabi olan işlerde ayrı bir yargılama usulünün bulunmaması, mahkemelerin iş yükünü artırmaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1864. Adalet hizmetlerinde adil, gerçek adalete ulaşma yolunda hızlı ve etkin sonuç almayı sağlamak üzere köklü düzenlemeler yapılacaktır. Yargı ile ilgili düzenlemeler yapılırken, kişilere sağlanan yasal güvenceler zedelenmeden gerçek adalete ulaşmak, temel hedef olarak göz önünde bulundurulacaktır. Hukuk devleti ilkesi bütün kurallarıyla hayata geçirilecektir.

1865. Hukuk kurallarının sosyal korumanın yanı sıra, sosyal düzenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinin de bir aracı olması sağlanacaktır.

1866. Yürürlükteki kanunların, özellikle yargıya ilişkin temel kanunların, çağdaş gelişmelere uygun bir şekilde yeniden gözden geçirilmesine devam edilecektir.

1867. Yargı kararlarına gerçek anlamda uyulması sağlanacak, yargılamanın hak aramayı teşvik eden, hakkını arayanı tatmin eden ve haksız olduğunu bilerek uyuşmazlık çıkaranları caydıran bir niteliğe kavuşturulması sağlanacaktır.

1868. İdari yargılama usulünün, idari yargının kendisine özgü kurum ve kurallarıyla yürütülmesi esas olacaktır.

1869. Yargı görevini yapan hakimlerin yeterli hukuk formasyonuna sahip olmaları gerektiğinden, yargı kurumlarında hakimlerin hukuk fakültesi mezunu olmalarını sağlama yönünde çalışmalar yapılacaktır.

1870. İnfaz hizmetlerinde çağdaş gelişmeler izlenerek, hükümlünün topluma kazandırılması ve infazın etkinleştirilmesi üzerinde durulacak ve bu amaçla ceza infaz sistemi yeniden düzenlenecektir. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde, koğuş sisteminden oda sistemine geçilecektir.

1871. Sabıka kayıtlarının hak mahrumiyeti doğurması engellenecek, kamu haklarından kısıtlılığın ancak hakim kararıyla olması sağlanacaktır.

1872. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan, kişilik haklarının ihlal edilmesi gibi sorunlar, hukukun temel ilkelerine uygun olarak çözüme kavuşturulacaktır.

1873. VIII. Plan döneminde adalet hizmetlerine ayrılan kaynaklar artırılabilecektir.

1874. Yargı sisteminin modern araç ve gereçler ile takviyesi sağlanacak ve adalet hizmetlerinde, tıpta ve teknolojide meydana gelen değişimlerden azami ölçüde yararlanılacaktır. Bilim ve teknolojide meydana gelen değişikliklerle uyumlu olarak, adalet hizmetlerinin sunumunda kalite artırılabilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1875. İlk derece adliye mahkemeleri ile Yargıtay arasında üst mahkemelerin kurulmasını sağlamak amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

1876. Adli Tıp Kurumunun çağın gelişmelerine uygun olarak yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere, 14.4.1982 tarih ve 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanununda değişiklikler yapılacaktır.

1877. 8.4.1924 tarih ve 469 sayılı Mahakimi Şer'iyenin lğasına ve Mahakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun yürürlükten kaldırılıp yeni bir yasal düzenleme yapılarak; mahkemelerin kuruluşu, mülki sisteme paralel olmaktan çıkarılacak; adliye teşkilatının, il merkezleri ile belirli bir nüfus yoğunluğuna ulaşmış ilçelerde kurulması esası getirilecektir.

1878. Yeni bir İnfaz Kanunu Tasarısı hazırlanarak, tutuklu ve hükümlülerin aşgari hakları belirlenecek, alternatif ceza infaz yöntemleri getirilecektir.

1879. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin iç ve dış güvenliğinin yalnızca Adalet Bakanlığı tarafından sağlanması amacıyla yasal düzenleme çalışması yapılacaktır.

1880. Mağdur haklarını koruyacak yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1881. Adli ve idari kolluğun birbirinden ayrılarak, doğrudan Cumhuriyet Başsavcılığına bağlı olmak üzere adli kolluk oluşturulması amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır.

1882. Çekişmesiz yargı için ayrı bir Kanun Tasarısı hazırlanacaktır.

III. GÜVENLİK HİZMETLERİNDE ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

1883. Terör faaliyetlerinin gücü kınılarak toplumda barış ve huzurun geniş ölçüde tesisi bir yandan devlet gücünün üstünlüğünü kanıtlamış diğer yandan da toplumun ve kişilerin devlete olan inanç ve güvenlerini artırmıştır. Bunun sonucunda toplumda iyimserlik ve ona bağlı olarak da ekonomik ve sosyal hayatta hissedilir bir canlılık gerçekleştirilmiştir. Tesis edilen bu ortamın kesintisiz bir şekilde devamı için ilgili kuruluşların etkin bir çalışma ortamı içinde hizmet görmelerini sağlayacak olan teknoloji ağırlıklı yatırım projelerinin uygulanmasına, ilgili personelin eğitim ve yetiştirilmesine öncelik verilmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1884. Teşkilatlanma, personel, görev ve yetkiler ile personel politikaları konuları da dahil olmak üzere, AB'ye girmenin, küreselleşmenin ve dış dünya ile entegrasyonun ve yeni koşullarının gerektireceği bir yapılanmanın

sağlanması amacıyla güvenlik hizmeti gören kuruluşlarda geniş kapsamlı bir yeniden yapılanmaya gidilecektir.

1885. Güvenlik güçleri, zaman ve mekan itibarıyla her zaman ve her yeri kontrol ederek suç işlenmesini önleyebilecek ve/veya işlenen suçlara el koyarak sanık ve delillerini en kısa zamanda yargı organına teslim edebilecek bir hareket kabiliyetine kavuşturulmalı ve en son teknolojik imkanlarla donatılmalıdır.

1886. Suç işlenmesini önleyici olduğu kadar suç işleyenlerden gerek görülenleri zaman içerisinde izleyici nitelikli etkin, hızlı ve güvenilir sonuçlar veren ve bu sonuçları analiz eden bir istihbarat sistemi kurulmalıdır.

1887. Sanıktan delile ulaşmayı amaçlayan sistem yerine delilden sanığa ulaşma amaçlı çağdaş bir sisteme geçilmelidir.

1888. Her branşta çalışacak bütün personelin, görevde en iyi sonuçların alınmasını sağlayacak şekilde etkin bir ihtisaslaşma düzeyine ulaşması sağlanmalıdır. Teknoloji yoğun bir çalışma ve teşkilatlanma benimsenip personel artışı en aza indirilerek kısa zamanda daha verimli ve doğru sonuçlar ortaya koyan bir çalışma düzeni oluşturulmalıdır.

1889. Güvenlik tesislerinde alternatif konuşlandırma sistemleri (temelli inşaat, sökülüp takılabilir prefabrik inşaat, mobil karavan) dikkate alınarak konuşlandırmanın maliyeti azaltılacak, arsaların rasyonel kullanımı sağlanarak hizmette etkinlik artırılabilecektir.

1890. Güvenlik güçlerinde halen mekana bağlı çalışma düzeni olan karakol sisteminin gerekli yerlerde mobil hale getirilmesi çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.

1891. Personelin bilgisini sürekli güncelleştirerek kendisini yenilemesi amacıyla hizmetiçi eğitim, hizmet sırasında eğitim ve özel eğitim programları bütün personeli kapsayacak şekilde ve devamlı olarak uygulanacaktır.

1892. Emniyet Genel Müdürlüğünün kriminal laboratuvarlarının hizmet kapasitelerinin bölgelerindeki kırsal alan olaylarının ihtiyaçlarını da karşılamaya yeterli düzeyde tutulmasına devam edilecek ve yeni sistemlerin uygulanması konusunda üniversitelerle geniş kapsamlı ve uzun vadeli ortak eğitim ve araştırma projeleri uygulanacaktır.

1893. Özel olarak korunmaları ekonomik, sosyal, siyasi ve askeri açıdan önem taşıyan kamu ve özel sektör tesislerinin koruma projeleri, güvenlik hizmeti gören kuruluşlarla işbirliği içinde inşaat ve montaj projeleri ile birlikte projelendirilecektir.

1894. Uyuşturucu madde kullanımı, zararlı madde bağımlılığı, çocuk suçlarının artışı gibi önemli konularda Emniyet Genel Müdürlüğünce medya aracılığıyla toplumun aydınlatılması ve bilinçlendirilmesine özen gösterilecektir.

1895. Kırsal alanda ve şehirlerde emniyet ve asayiş hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi konusundaki sorunlar mülki idare amirlerinin koordinasyonu ile çözülecektir.

1896. Halkla ilişkiler konusu, toplumla devamlı ve yapıcı bir diyalogu sağlayacak etkinlik ve süreklilikle uygulanacak, şeffaflık işe dönük olduğu kadar işe dönük olarak da gerçekleştirilecektir.

1897. Kurumlara ait acil yardım irtibat telefonlarının, mülki idare amirlerinin gözetim ve yönetiminde ilgili kuruluşların da katkı sağlayıp görev üstleneceği, çok yönlü, ortak amaçlı ve sağlık hizmetleri ve itfaiye ile de irtibatlandırılmış merkezi bir 123 Alo İmdat sistemine dönüştürülmesi sağlanacaktır.

1898. Polis Akademisinin akademik eğitim yanında, terfi edecek personele ve hizmet branşları itibarıyla (istihbarat, narkotik, asayiş gibi) ihtisas eğitimi veren, mevzuat hazırlıklarına ve önemli kararlara ışık tutacak araştırmalar yapan, Türkiye'de ve dünyada güvenlik ve asayişle ilgili istatistik bilgilerini toplayıp değerlendirerek bunlardan hizmete yönelik sonuçlar çıkaran, gerektiğinde özel araştırma projeleri yürüten çok yönlü ve çok kademeli bir akademik yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

1899. İlgili bütün kuruluşların devamlı katılımının sağlanacağı ortak bir çalışma ile, dünyada geniş ölçüde geçerli sistemlerle uyumlu olarak Türkiye suç ve suçlu istatistikleri sistemi kurulacak ve Türkiye'de çeşitli yörelere, mevsimlere, aylara, konulara, suçlara ve suçlu tiplerine göre bir Asayiş Atlası hazırlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1900. Güvenlik hizmeti gören kuruluşların hizmet amacı ve personel kullanma ilkeleri ile bağdaşmayan tebligat gibi görevleri ayıklanarak kuruluşların görevleri arasından çıkarılacaktır.

1901. Emniyet Genel Müdürlüğünde Emniyet Hizmetleri Sınıfının, Genel Müdürlükte hizmet gören bütün personeli kapsayacak şekilde yeniden tanımlanması sağlanacaktır.

IV. MAHALLİ İDARELER

a) Mevcut Durum

1902. 1996-1999 yılları arasında il sayısı 79'den 81'e; ilçe sayısı 847'den 850'ye; belediye sayısı da 2.802'den 3.227'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 76,4'den yüzde 79,5'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1903. İdarenin bütünlüğü ve yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde merkezi idare ile mahalli idareler arasında hizmet ve kaynak dengesi yeterince

kurulamamış ve koordinasyon eksikliği giderilememiştir. Mahalli idareler görev, yetki, sorumluluk ve kaynak açısından güçlendirilememiştir.

1904. Mahalli idarelere Genel Bütçe vergi gelirlerinden ayrılan kaynakların toplam tutarının GSMH'ya oranının 1996 yılında yüzde 1,54'den 2000 yılında yüzde 1,93'e yükselmesi beklenmektedir.

1905. Belediye ve il özel idare gelirlerinin GSMH içindeki payının 1996 yılında yüzde 3,17'den 2000 yılında yüzde 4,18'e; harcamalarının payının ise yüzde 3,25'den yüzde 4,35'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

1906. Nüfus artışına paralel olarak kentsel hizmet talebindeki artışa rağmen, yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin, kaynakları yeterince artırılamamıştır. Bu durum, belediyeleri, yatırım projelerinin finansmanında dış kredi kullanmaya yöneltmiştir.

1907. Belediyelerin dış borç stoku 1999 yılı itibarıyla 2.026 milyon dolar olup, belediyeler toplam harcamalarının yüzde 25,64'ünü dış borçla finanse etmişlerdir.

1908. Hızlı kentleşme ve aşırı merkezleşmiş bir idari yapının yol açtığı sorunlar, yerel yönetimlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

1909. Merkezi idare ile mahalli idareler arasında, görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımını etkili şekilde gerçekleştirmek amacıyla bu idareler arasında görev bölüşümü ve hizmet ilişkilerinin esaslarının belirlenmesine ilişkin hukuki düzenleme yapılamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1910. 2005 yılında belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 87,2'ye, büyükşehir belediyelerindeki nüfusun toplam belediye nüfus içindeki oranının yüzde 40,1'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

1911. Hizmet üretiminde etkinliğin artırılması ve kaynakların akılcı kullanımı amacıyla kamu hizmetlerinin yerinden karşılanması esastır.

1912. Merkezi idare ile mahalli idareler, üniter yapı içinde idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak; bu idareler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile mahalli idarelerin teşkilat, mali ve personel yapısı yeniden düzenlenecektir.

1913. Merkezi idare, yerel hizmetlerle ilgili politika ve standartları belirleyecek ve etkin bir denetleme sağlayacaktır.

1914. Halkın ortak yerel ihtiyaçlarını karşılayacak kamu hizmetlerinin mahalli idarelerce yürütülmesi sağlanarak bu hizmetlere etkinlik, verimlilik ve hız kazandırılacaktır.

1915. Mahalli idareler görevlerinin gerektirdiği gelir yapısına kavuşturulacak; gelir kaynaklarının, yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesine ve mali planlamaya olanak verecek şekilde düzenli ve sürekli olması sağlanacak, merkezi idareye bağımlılığı azaltılacaktır.

1916. Mahalli idareler, kanunlarla kendilerine verilen görevleri öncelikle yerine getirerek, kanunların yasaklamadığı veya başka idarelere vermediği yerel nitelikli kamu görevlerinin yerine getirilmesinde yetkili kılınacaktır.

1917. Hizmet bütünlüğü, hizmet alanları ve teknolojik nedenlerle merkezi idarece yürütülmesi gereken hizmetlerin, yetki genişliği esasına göre, taşra teşkilatları tarafından yürütülmesi sağlanacaktır.

1918. İl Özel İdaresi, ilin hizmet ihtiyaçlarını ve kaynaklarını planlayan, il içindeki mahalli idare birimleriyle bağlantısı olan, bu birimler arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak kamu hizmetlerinin düzenli olarak yürütülmesini amaçlayan bir yapıya kavuşturulacak ve bu görevleri ilçe düzeyinde örgütleyen İlçe Yerel Yönetimi Modeli oluşturulacaktır.

1919. Kaynak israfına yol açarak verimliliği olumsuz etkileyen küçük ölçekli ve çok sayıda birimden oluşan mahalli idare sistemi ıslah edilecektir.

1920. İl, ilçe ve belediye kurulması için kriterler, yerleşmelerin ekonomik potansiyeli, nüfus yapısı, tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleri dikkate alınarak belirlenecektir.

1921. Tek tip belediye modelinden vazgeçilerek belde, ilçe, il ve turistik yöre belediyeleri için birbirinden farklı kuruluş, gelir, görev ve çalışma esasları oluşturulacaktır.

1922. Kaynak ve görev paylaşımı yönünden Büyükşehir Belediyesi modeli yeniden değerlendirilecektir.

1923. Mahalle muhtarlıklarının, gelişen yerleşim düzeni içinde işlevi artırılacak, dönüşümlü olarak belediye meclislerine üye olmaları sağlanacaktır.

1924. Mahalli idare birlikleri, idari ve mali yapıları güçlendirilerek verimli hizmet üretme özelliğine kavuşturulacaktır.

1925. Yerel yönetim şirketlerinin hizmet götüreceği alanlar sınırlandırılarak, teşkilatları ve denetimleri hakkında genel ilkeler belirlenecektir.

1926. Mahalli idare meclisleri kamu çalışanları dahil geniş temsilin sağlandığı nitelikli, fonksiyonel ve aktif bir yapıya kavuşturulacaktır.

1927. Mahalli idarelerde, insan gücü planlaması çerçevesinde, ihtiyaçlarına uygun nitelikli personel istihdamını temin etmek üzere norm kadro çalışmaları yapılacaktır.

1928. İmar ve yapı kullanımı konusunda merkezi ve mahalli idarelerin görev, yetki ve sorumlulukları açık ve uygulanabilir olacak yönde yeniden düzenlenecektir.

1929. Mahalli idarelerin maliyet etkili hizmet üretmeleri, bu hizmetlerin maliyetler esas alınacak şekilde ve insani ihtiyaçlar için zorunlu hizmet miktarı da göz önünde tutularak, fiyatlandırılması sağlanacaktır. Hizmetlerden yararlananların hizmetin bedelini ödemesi temin edilecektir.

1930. Yerel yönetimlere Genel Bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından ayrılan paylar artırılacak, alt ve üst sınırlar merkezi idarece tespit edilmek kaydıyla yerel vergi ve harçların oran ve miktarlarının belirlenmesinde yerel meclisler yetkili kılınacaktır.

1931. Mahalli idarelerin imar ve altyapı faaliyetlerinin finansmanında kullanılmak üzere merkezi ve yerel yönetimlerin çeşitli faaliyetleri sonucu oluşan kentsel rantların vergilendirilmesi sağlanacaktır.

1932. Yerel hizmetlere ilişkin teknolojiler üzerinde çalışmak ve en uygun teknoloji tiplerini belirlemek üzere Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.

1933. Yerel yönetimlerde halkın sürekli bilgilendirilmesi süreci oluşturulacak, kamu belgeleri rahatlıkla ulaşılabilir hale getirilerek, önemli yerel projelerde halkın görüşlerine başvurulacaktır.

1934. Yerel yönetimlerde birlikleri ve şirketleri de kapsayacak şekilde etkin denetim sağlanacaktır.

1935. Yerel yönetimlerin özel kesim tarafından yürütülen hizmetleri etkin bir şekilde denetlenecektir.

1936. Küreselleşme sürecinden en çok yararı sağlamak ve bu süreci ulusal çıkarlar yararına değerlendirmek amacıyla idarenin bütünlüğü çerçevesinde merkezi ve yerel yönetimler yeniden yapılandırılırken; yüksek yatırım gereksinmesi nedeniyle önemli bir pazar oluşturan yerel yönetimlerin dünya şirketleri karşısında pazarlık gücü, merkezi yönetim desteği sağlanarak artırılacaktır.

1937. Yerel yönetimler, dış kaynaklı kredi, hibe ve teknik yardımları merkezi idarece belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde kullanacaklardır.

1938. Yerel yönetimlerin acil durum yönetim kapasiteleri geliştirilecek ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde hareket etmeleri sağlanacaktır.

1939. Yerel yönetimlerin hizmet planlaması, projelendirmesi ve uygulaması aşamalarında, engelliler, yaşlılar, çocuklar ve gençler gibi toplum kesimlerinin ihtiyaçlarını göz önüne alan yaklaşımlar geliştirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1940. Merkezi idare ile mahalli idareler, üniter yapı içinde idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak; merkezi ve mahalli idareler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile mahalli idarelerin teşkilat, mali ve personel yapısı yeniden düzenlenecektir.

1941. Mahalli idarelerin düzenli gelir kaynaklarına sahip olması için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

1942. İl Özel İdaresi ve İlçe Yerel Yönetim Modeline yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

1943. İl, ilçe ve belediye kurulmasına ilişkin kriterler yasal bir düzenleme ile belirlenecektir.

1944. Belediye ve Büyükşehir Belediyesi modeli yeniden düzenlenecektir.

1945. Yerel yönetim birlikleri ve şirketlerine yönelik yasal çerçeve yeniden belirlenecektir.

1946. Kentsel rantların vergilendirilmesine yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.

1947. Yerel yönetimlerin ve şirketlerinin proje karşılığı dış kredi kullanım usul ve esasları yasal bir düzenleme ile belirlenecektir.

1948. Yerel yatırımların projelendirilmesi, finansmanı ile iç ve dış kredi kullanımı, teknoloji seçimi, insan kaynakları yönetimi konularında yerel yönetimlere öncülük etmek ve merkezi-yerel yönetimler arasında kaynak akışını yönetmek üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü gerçek bir yerel yönetim ortaklığı olarak yeniden örgütlenecek; yatırımların finansmanında kullandığı kaynaklar görevlerine paralel olarak artırılacaktır.

1949. Yerel yönetimlerde, halkın planlama, uygulama ve denetim süreçlerine katılımını sağlayıcı düzenlemeler yapılacaktır.

1950. Mevcut afet mevzuatında yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları yeniden belirlenecektir.

1951. Ulusal düzeyde geçerli Yangından Korunma Yönetmeliği hazırlanacaktır.

V. KAMU YATIRIMLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA ETKİNLİK

a) Mevcut Durum

1952. Kamu Yatırım Programının temel sorunu, Programın sınırlı kamu kaynaklarına göre çok sayıda ve öncelikleri iyi belirlenememiş projelerden oluşmasıdır. Bu durum, öncelikli projelere uygun zamanda yeterli kaynak tahsis edilememesine, projelerin yapım sürelerinin uzamasına, maliyetlerinin artmasına ve elde edilecek faydalarının gecikmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan, yeterince etüt edilmeden hazırlanan bazı projeler zamanında tamamlansa dahi öngörülen faydaları sağlayamamaktadır.

1953. Kamu yatırım stokunun daha etkin bir yapıya kavuşturulması amacıyla, proje fikirlerinin geliştirilmesi, yapılabilirlik etütlerinin hazırlanması, projelerin analizi, seçimi ve uygulanması konusunda kurumlar ve birimlerarası görev, yetki ve sorumlulukları tanımlayan, bütün taraflarca benimsenen bir Proje Döngüsü Yönetimi yaklaşımının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için kamu kuruluşlarının proje geliştirme, hazırlama ve etkin bir şekilde uygulama kapasitelerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

1954. Yatırım programına alınan projelere yapılabilirlik raporlarında öngörülen termin planına uygun ödenek tahsis edilememektedir. Buna bağlı olarak, modern proje yönetimi anlayışı yerleşmemekte ve proje yöneticilerinin görev, yetki ve sorumlulukları doğru olarak tanımlanamamaktadır. Bu durum projelerde maliyet artışına ve termininde gecikmelere neden olmaktadır.

1955. Kamu Yatırım Programı Hazırlama Esasları Genelgesinde belirtilen önceliklere ve hususlara kamu kuruluşlarınca yeterince riayet edilmediği gözlenmektedir. Ayrıca, yıl içindeki ek ödenek uygulamalarıyla program disiplini ve sektörel dengeler bozulmaktadır.

1956. Uygulamanın yeterince izlenip değerlendirilememesi, proje aksaklıklarının zamanında ve etkin bir şekilde tespit edilip giderilmesini ve projeler arası eşgüdümü engellemektedir. Diğer taraftan kuruluşlarca tamamlanmış projelerin değerlendirilmesine ilişkin bir gelenek oluşturulamamıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1957. Temel amaç, kamu yatırımlarının planlanması ve uygulanmasında etkinlik sağlamak suretiyle, projelerin ekonomik büyümeye ve buna bağlı olarak toplumsal refaha sağlayacağı katkının en yüksek düzeye çıkarılmasıdır.

1958. Bu amaca yönelik olarak büyük ölçekli kamu yatırım projeleriyle ilgili karar alma sürecinde, VIII. Plan hedef ve stratejileri çerçevesinde, genel olarak Fayda-Maliyet Analizi yaklaşımı esas alınacaktır.

1959. Yatırım projelerinin proje geliştirilmesi, hazırlanması, analizi, seçimi ve finansman temini ile uygulama ve tamamlanma sonrası izleme-değerlendirme aşamalarını kapsayan kurumsallaşmış etkin bir proje yönetimi oluşturulacaktır.

1960. Yapılabilirlik etütleri uluslararası standartlara uygun, karar almada gerekli bilgileri içerecek şekilde hazırlanacaktır.

1961. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporlarının niteliğinin yükseltilmesi ve yapılabilirlik etüdü ekinde yer alması sağlanacaktır.

1962. Afet ve benzeri istisnai haller dışında uygun yapılabilirlik raporu hazırlanmadan ve ÇED olumluluk belgesi alınmadan projelerin Yatırım Programlarına teklif edilmemesi esas alınacaktır.

1963. Yatırım Programında yer alan projelerde DPT uygun görüşü alınmadan dış kredi işlemleri başlatılmayacaktır.

1964. Mevcut proje stoku gözden geçirilerek daha rasyonel ve yürütülebilir bir hale getirilecektir. Bu kapsamda, yarım kalmış yatırımlara ve küçük desteklerle hizmete sokulabilecek yatırımlara ve kısa sürede bitirilebilecek olan yatırımlara öncelik verilmesi sağlanarak, yatırımların hızlandırılması temin edilecektir.

1965. Proje bazında ek ödenek kullanımı sınırlı tutulacak, kuruluşlar yılbaşı ödenekleri çerçevesinde yıllık iş programlarını hazırlayacaklardır.

1966. Kamu kuruluşlarının yatırım projeleri ile ilgili birimleri güçlendirilecektir. Proje uygulamasının yürütülmesinden doğrudan sorumlu kişi (proje yöneticisi) ve ekip net bir şekilde belirlenecek, yetki ve sorumlulukları ortaya konulacak ve hedefe dönük bir şekilde performans denetimleri gerçekleştirilecektir.

1967. Değişen şartların ve darboğazların zamanında anlaşılması ve hızla tedbir alınabilmesi için, gerek proje düzeyinde gerekse ulusal düzeyde etkin bir izleme ve değerlendirme sisteminin kurulması sağlanacaktır.

1968. Projelerin, tamamlanmalarını takiben veya tamamlanıp işletmeye alındıktan bir süre sonra yeniden değerlendirilmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1969. Proje planlama ve uygulama sürecini yönlendirmek üzere bir Proje Döngüsü Yönetmeliği çıkarılacaktır.

VI. SİVİL TOPLUM ORGANİZASYONLARI

a) Mevcut Durum

1970. Ülkelerin kalkınma çabalarında kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak Sivil Toplum Organizasyonlarının (STO) rolü ve önemi artmakta, ulusal ve uluslar arası kaynakların harekete geçirilmesinde, katılımcılığın artırılmasında STO'ların faaliyetleri giderek yaygınlaşmaktadır.

1971. Uluslararası yardımları sağlayan kuruluşlar, yardımların kullanılmasında STO niteliği taşıyan oluşumlar vasıtasıyla projelerin yürütülmesini talep etmektedirler.

1972. Özellikle uluslar arası bağışçıların ve teknik yardım sağlayanların, yardımlarını belirli şartlara bağlamaları, idari kontrol sağlama ve yönlendirme gayretleri STO'ların inisiyatif kullanmalarını etkileyebilmektedir. Bu durum, ülke çıkarlarının gözetilmesi ve milli politikaların gösterdiği hedefler doğrultusunda faaliyette bulunmalarının sağlanması açısından STO'ların demokratik bir şekilde yapılanmalarını, idari ve mali açıdan şeffaf olmalarını gerektirmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1973. Demokrasinin geliştirilmesi, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma sürecine toplumun tüm kesimlerinin etkin katılımının sağlanması esastır.

1974. Ulusal ve uluslararası kaynakların harekete geçirilerek kalkınma çabalarının güçlendirilmesi amacıyla, STO'ların milli politika hedefleri istikametinde faaliyet göstermeleri sağlanacaktır.

1975. STO'ların, kaynak yönetimi, hizmet üretimi, gelir oluşturma, sorumluluk üstlenme, sorun çözme gibi içe ve dışa dönük kapasiteleri güçlendirilecektir.

1976. STO'ların idari ve mali yapısındaki zayıflıkların giderilmesinde, teknik imkansızlıklarının aşılmasında, gelecekle ilgili öngörü kapasitelerinin geliştirilmesinde merkezi idare yol gösterici ve yönlendirici bir rol üstlenecektir.

1977. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, spor gibi sosyal içerikli projelerde STO'ların mahalli idareler ve özel sektör ile işbirliği içinde faaliyet göstermeleri sağlanacaktır.

1978. STO'ların katkı yaptıkları kesimlere, kendi üyelerine ve devlete yönelik olarak demokratik, şeffaf ve sorumlu bir çerçevede faaliyetlerini sürdürmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1979. Sivil Toplum Organizasyonlarıyla ilgili gerekli yasal düzenleme çalışmaları yapılacaktır.

VII. DOĞAL AFETLER

a) Mevcut Durum

1980. Adana-Ceyhan Depremi, Batı Karadeniz Sel Felaketi, Marmara ve Bolu-Düzce depremleri sonucunda yaşanan kentleşme ve yapılaşma sorunları, doğal afetlere yönelik planlama sürecinin bir sistem bütünü içinde tasarlanmasına ve ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesine olan ihtiyacı artırmıştır.

1981. 1939 Erzincan depreminden sonraki elli yıl içinde gerçekleşen depremler, 1967 Adapazarı ve 1970 Gediz depremleri dışında, büyük ölçüde kırsal alanları etkilemiştir. Bu dönemde deprem ve diğer afet sorunlarına gereken önem verilmemiş, deprem zararlarını azaltmaya yönelik çalışmalar gerektiği gibi gerçekleştirilememiş ve çalışmalar afet sonrası meydana gelen zararların giderilmesi ile sınırlı kalmıştır. Ancak, son on yıl içinde gerçekleşen 1992 Erzincan, 1995 Dinar, 1998 Ceyhan ve özellikle 1999 Marmara ve Bolu-Düzce depremleri, doğrudan doğruya kentlere ve sanayi bölgelerine zarar veren ve ülke ekonomisini önemli ölçüde olumsuz etkileyen depremler olmuştur. Son on yılda meydana gelen kent depremleri, sel felaketi ve afetler değerlendirildiğinde, gerek depremlerde, gerek sel ve heyelan gibi afetlerde yapıların, gelişmiş ülkelerde görülenin çok üzerinde büyük hasara uğradığı ve bu hasarın önemli can ve mal kaybına sebep olduğu gözlenmektedir. Bu aşırı hasarın başlıca nedenleri arasında mühendislik ve inşaat kusurları, denetim yetersizliği ve bilinç eksikliği sayılabilir.

1982. Özellikle imar planlaması, yer seçimi ve zemin mühendisliği konuları ile üst yapı tasarımı ve yapımında projeli yapılarda dahi önemli yanlışlıklar yapılmakta, mühendislerin projelerde afet olasılığını gözardı etmelerine yaygın olarak rastlanmaktadır.

1983. Zaman zaman çıkarılan imar affı yasaları, çarpık yapılaşmaya ve afete dayanıklı olmayan yerleşimlere yol açmaktadır.

1984. Marmara Depremi sonucunda 7269 sayılı Afetler Kanununda bazı düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte, afet öncesi, afet anı ve afet sonrası yapılması gerekenlere ilişkin planlama-uygulama-denetim bütünlüğünü sağlayacak, kamu sorumluluğunu bozulan teknik ve sosyal altyapı ile sınırlandıracak ilave yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

1985. Mevzuatta yapı denetim mekanizmaları bulunmasına rağmen bu mekanizmalar gerektiği gibi işletilmemektedir. İnceleme ve onay işlemlerini gerçekleştiren yetkililerin teknik niteliklerinin yetersizliğinin yanı sıra, yaptıkları işin ve aldıkları sorumluluğun bilincinde olmamaları, önemli bir sorun olmaktadır. Yirmi beş yıldır yürürlükte olan bir afet yönetmeliği bulunmasına

rağmen, bu yönetmelik denetim sisteminin yetersizliği ve uygulayıcıların bilinçsizliği nedeniyle tam olarak uygulanamamaktadır.

1986. Yerleşimlerin ve yapıların afete karşı güvenli olması gerektiği konusunda kamuoyunda etkili bir talebin ortaya konulamaması, yapımcıların genellikle kurallara uymamasına ve doğal afetlerin zararlarının büyümesine yol açmaktadır.

1987. Doğal olayların afet haline gelmemesi ve afet zararlarının azaltılması amacıyla, afetlere karşı hazırlıklı olunmasını; afet sırasında hızlı ve etkili kurtarma, ilk yardım, geçici barındırma çalışmaları ile afet sonrasında doğru ve sağlıklı yeniden yapılanma çalışmaları yapılmasını, tüm bu çalışmalarda kaynakların iyi yönlendirilmesi ve rasyonel biçimde kullanılmasını sağlayacak etkili ve sağlıklı işleyen geniş kapsamlı bir afet yönetim sistemi oluşturulamamış bunun yerine, afet sonrasında yara sarmak yaklaşımı benimsenmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak, afetlerde can ve mal kaybının yanı sıra, ekonomik, toplumsal ve psikolojik zararların azaltılması sağlanamamaktadır.

1988. Yurttaşlar afete hazırlıklı olma doğrultusunda, görevlerini, olanaklarını ve haklarını gerektiği gibi bilmemekte, tüm sorunların çözümlenmesini devletten beklemektedirler. Yapılarının afetlere karşı güvenli olabileceğini, bunu yapımcıdan istemeğe hakları olduğunu, kusurlu yapılar için sorumlulardan hesap sorabileceklerini bilmemekte ya da bunları fazla önemsememektedirler. Benzer biçimde, yapılarının güvenliği konusunu araştıranın, gerekli önlemleri almanın, gerekiyorsa yapılarını afetlere karşı sigorta ettirmenin kendi ödevleri olduğunu bilmemekte, afet sonucu tüm zararlarının devlet tarafından karşılanmasını beklemektedirler. Ayrıca afet sırasında nasıl davranılması, neler yapılması gerektiği konusunda da yeterli eğitim verilmemekte, yapılan çeşitli yanlışlıklar, can ve mal kaybının büyümesine yol açmaktadır.

1989. Afetler konusunda merkezi koordinasyonu etkin hale getirmek üzere Türkiye Acil Durum Yönetim Kurumu (TAYK) kurulmuştur.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

1990. Alınacak etkili önlemlerle afet zararlarının en aza indirilmesine yönelik sosyal, hukuki, kurumsal ve teknik yapının oluşturulması esastır. Bu yapının oluşturulmasında koordinasyonun tek elden sağlanması temel ilkedir.

1991. Sürekli ve sistemli eğitim çabaları ile deprem ve diğer afetlere karşı önlem alınarak, bu afetlerin birlikte yaşanabilen olağan birer doğa olayı olarak algılanması sağlanacaktır. Halk eğitimi çalışmaları, toplumsal etik kurallarını da kapsayacak biçimde sürdürülecektir.

1992. Mevcut ve yeni yapılacak olan tüm alt ve üst yapıların yeterli afet güvenliğine kavuşturulması için gerekli çalışmalar tamamlanacaktır.

1993. Afet sonrasında kullanılan ve verimli sonuçlar vermeyen büyük miktardaki kaynakların küçük bir bölümü afet öncesinde bilinçli ve planlı bir biçimde kullanılarak afet zararlarının azaltılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

1994. Afetlere dayanıklı yapı tasarımı uzmanlık gerektirdiğinden mühendislik lisans programlarında deprem ve diğer afetlerle ilgili konulara daha fazla ağırlık verilmesi sağlanacaktır. Ayrıca, mühendisin sorumluluk duygusunu geliştiren ve meslek etiği kavramlarını yerleştiren programlara yer verilecektir. Teknik açıdan yeterli bulunan üniversitelerde Deprem Mühendisliği yüksek lisans programları oluşturulacak, mevcutlar geliştirilecektir. Mühendislerin uygulamadaki eksikliklerini azaltmaya yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

1995. Yapı stoğunun büyük bir bölümü yeterli deprem güvenliği taşımadığından, deprem tehlikesinin yüksek olduğu yerlerden başlayan bir öncelik sırası içinde, bu yapıların deprem dayanımı bakımından sistematik bir biçimde değerlendirilmeleri ve güçlendirilmeleri sağlanacaktır.

1996. Mevcut yapıların deprem güvenliği bakımından değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi için yetkin mühendislerin görev yapacağı Yapı Değerlendirme Merkezleri oluşturulması desteklenecektir.

1997. Alan kullanımı ve imar planlarının ilke ve yöntemlerinin afete duyarlı niteliğe kavuşturulması amacıyla, ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve bunların ödünsüz uygulanması için etkin mekanizmalar geliştirilecektir. Kurallara aykırı uygulama yapanların sorumlulukları ve bunlara uygulanacak yaptırımlar yeniden düzenlenecektir.

1998. Afet sırasında ve öncesinde; afet zararlarının azaltılması amacıyla hızlı, etkili ve kapsamlı bir kurtarma ve ilk yardım çalışmasını kapsayan, afet sonrasında afetin neden olduğu ekonomik, toplumsal ve psikolojik hasarların giderilmesine yönelik işlevlerin yerine getirilmesini sağlayan ve mevcut hukuki ve kurumsal yapı ile uyumlu, Ulusal Olağanüstü Hal Planı çalışmalarını da içeren bir afet yönetim sistemi oluşturulacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

1999. Türkiye Acil Durum Yönetim Kurumuna işlerlik kazandırmak amacıyla mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2000. Mühendislerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen Mühendislik ve Mimarlık Yasası ile meslek odalarının görev ve yetkilerini belirleyen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası yeniden düzenlenerek Yetkin Mühendislik kavramı getirilecektir.

2001. İmar Yasası, sağlıklı bir yapı denetim sistemi getirecek ve kurallara aykırı uygulama yapanların sorumluluklarını ve bunlara uygulanacak yaptırımları da içerecek biçimde yeniden düzenlenecektir.

2002. Belediyeler Kanunu ile Büyük Şehir Belediyeleri Kanunu, sağlıklı bir yapı denetim sistemi getirecek ve yerel yönetimlerin doğal afet tehlikesi ve riskinin belirlenmesi ve zararlarının azaltılması konusundaki görev yetki ve sorumluluklarını düzenleyecek biçimde yeniden ele alınacaktır.

2003. Afet Yönetmeliğinin depremle ilgili koşullarının bilinçli ve eksiksiz olarak uygulanması, bundan sonra yapılacak yapıların depreme dayanıklı olmasını sağlamak için yeterli görülmektedir. Diğer afetlerle ilgili mevzuat da yeterli bir düzeye getirilecek ve uygulanmaları sağlanacaktır.

2004. Medeni Kanun, Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanununun ilgili maddeleri, yapıda denetim, sorumluluk ve sigorta konuları bakımından gözden geçirilerek bu amaca yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.

2005. Konutu hasar gören herkesi hak sahibi yaparak devleti doğal sigorta durumuna getiren Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun değiştirilerek bu uygulamanın kapsamı sigortalamanın mümkün olmadığı koşullar ile sınırlandırılacak ve kamunun sorumluluk alanı daraltılacaktır.

2006. Diğer ülkelerdeki kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlarla da işbirliği yapabilecek bir ulusal afet bilgi sistemi oluşturulacaktır.

2007. Afet sırasında aksamadan hizmet verebilecek bir ulusal afet haberleşme sistemi oluşturulacaktır.

VIII. TRAFİK VE CAN GÜVENLİĞİ

a) Mevcut Durum

2008. Karayollarında trafik güvenliği; altyapı, taşıt, sürücü, yaya ve denetim hizmetleri arasındaki gerekli dengenin kurulması ile sağlanabilmektedir. Ülkemizde, taşımacılığın büyük oranda, yolcu-km ve ton-km başına kaza ve kayıp oranı yüksek olan karayolu ile gerçekleştirilmesi, her yıl, önemli boyutlarda can ve mal kaybı ile karşı karşıya kalmamıza neden olmaktadır.

2009. Plan döneminde, artan taşıt sayısının da etkisiyle meydana gelen kaza sayısında artış görülmektedir. 1995 yılında 5 milyon civarında olan trafiğe kayıtlı araç sayısı, 1999 yılı sonunda 8,8 milyon araca, kaza sayısı ise 280 binden, 456 bin kazaya yükselmiştir. Trafik kazaları sonucu hayatını kaybedenlerin sayısı 6 bin kişiden 5.400 kişiye düşmüş, yaralananların sayısında ise artış gözlenmiştir. Bu dönemde de trafik kazaları sonucunda ortaya çıkan can ve mal kayıplarının yanısıra ekonomik kayıplar önemini korumuştur.

2010. Taşımacılık alt sistemleri arasında ülke gereksinimlerine uygun dengelerin kurulması, karayollarındaki trafik sorununu azaltacak önemli bir etmen olarak görülmektedir.

2011. Karayollarında trafik güvenliğinin artırılması amacıyla, 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu yeniden düzenlenerek; çeşitli kuruluşların sorumluluğu altında yürütülen trafik hizmetlerinde koordinasyonun sağlanmasına yönelik olarak, bakanlar ve kuruluşlar düzeyinde kurullar oluşturulmuş, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün trafik denetimi ile ilgili birimleri yeniden yapılandırılmış, sürücü ve yayaların eğitimi, cezaların etkili olmasının sağlanması ve caydırıcılığın artırılması ve ilkyardım hizmetleri konularında temel kararlar alınmıştır.

2012. Dünya Bankası finansmanı ile yürütülen Karayollarında Trafik Güvenliği (KITGL) projesi kapsamında, trafik kazalarının yoğun olduğu 4.200 km'lik güzergahta, denetim hizmetlerinin gelişmiş teknik yöntemlerle etkinleştirilmesi, ilkyardım istasyonlarının kurulması, yurt genelinde sürücü kurslarının denetim altına alınması, yaya eğitiminin okul düzeyinden başlatılarak geliştirilmesi, kamuoyunu trafik konusunda bilinçlendirmeye yönelik kampanyaların hazırlanması ve benzeri konularda çalışmalar başlatılmıştır.

2013. Artan karayolu taşıt parkı ve trafik kazalarına karşılık, karayolu altyapısının güvenli trafik akışını sağlayacak bölünmüş yollarla geliştirilememesi ve sürekli bakımının sağlanamaması karayolu altyapısının temel sorunları olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra, karayollarında artan yük taşımaları ve standart üstü yüklemeler mevcut yapıyı aşırı bir yıpranmaya maruz bırakmaya devam etmekte, ağır yük altında çabuk bozulan yollar trafik güvenliğini de olumsuz etkilemektedir.

2014. Karayollarında trafik güvenliğini artırmak ve taşıtların çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, gelişmiş yöntemlerle teknik kontrollerinin yapılmasını sağlayacak araç muayene istasyonlarının kurulması için gerekli kurumsal altyapı dönem içerisinde oluşturulamamıştır.

2015. Trafik kazalarında yaralananların tedavi giderlerinin Trafik Sigortasından karşılanmasını temin amacıyla Sağlık Bakanlığınca hazırlanan Trafik Hizmetleri Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

2016. Okul öncesi ve ilköğretim düzeyindeki öğrencilere trafik bilgisi vermek ve kurallara uyma alışkanlığı kazandırmak amacı ile Çocuk Eğitim Parkları Yönetmeliği yayımlanmış, Sürücü Kursları Yönetmeliğinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

2017. 1997-1998 öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarının 6'ncı ve 8'inci sınıflarında trafik ve ilk yardım dersi zorunlu hale getirilmiş, bu uygulamanın orta öğretimi de kapsayacak şekilde geliştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2018. Ulaştırma alt sektörleri arasında, ülke gereksinimlerine uygun dengeler kurularak, taşımaların her türünde öncelikle can ve mal güvenliğinin gözetilmesi ve buna yönelik yasal ve kurumsal altyapının oluşturulması,

kamuoyunun trafik konusunda bilinçlenmesinin ve katılımının sağlanması temel amaçtır.

2019. Karayolu taşımacılığının kurumsallaşması, yolcu ve yükün güvence altında taşınması sağlanacaktır. Karayolu ile yolcu ve yük taşımacılığını mesleki yeterlilik koşuluna bağlayarak, taşımacılığının esaslarını belirleyecek olan Karayolu Taşıma Kanunu gerekli mevzuat ve kurumsal düzenlemeleri ile uygulamaya konulacaktır.

2020. Karayolu altyapısı, trafiğin gerektirdiği kesimlerde otoyol ve bölünmüş yol sistemi ile geliştirilecek, büyük şehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesine önem verilecek, karayolu ağı üzerinde trafik kazalarının yoğunlaştığı kara noktaların giderilmesi çalışmaları öncelikle ele alınarak Plan dönemi içinde tamamlanacaktır.

2021. Büyük şehirlerde Ulaşım Ana Planları yapılarak, kentiçi ulaşımın toplu taşıma ağırlıklı olmasına önem verilecek, konut alanlarından geçen transit trafiğin kent dışına çıkarılması veya olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik önlemler alınacaktır.

2022. Yürürlükteki Karayolları Trafik Kanunu ile oluşturulan il trafik komisyonları ile 3030 sayılı büyükşehir belediyelerinin görev ve yetkilerini tanımlayan yasa kapsamında kurulan Ulaştırma Koordinasyon Merkezlerinin (UKOME) uygulamada örtüşen görev ve yetkileri, ilgili yasalarda yapılacak düzenlemelerle açıklığa kavuşturulacaktır.

2023. Karayollarında trafik güvenliği konusunda hazırlanacak kampanyalar ve hedef programlara kamuoyunun ve sivil toplum örgütlerinin desteğinin artırılması, özel kesimin trafik güvenliği ile ilgili projelere katılımının özendirilmesi ve bu uygulamanın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

2024. Trafik suçlarına verilen cezaların uygulanabilir, caydırıcı ve kamu vicdanını tatmin edici şekilde düzenlenmesi, denetim hizmetlerinin, teknik donanımlı araçlarla seyir halindeki trafik üzerinde etkin olarak yapılması sağlanacaktır. Trafiki denetlemekle görevli polis ve jandarmanın eğitimi geliştirilerek, bu görevde uzmanlaşmalarına önem verilecektir.

2025. Karayolu altyapısının tasarım, yapım ve bakımında görevli teknik personelin trafik mühendisliği konusunda da eğitilmesi sağlanacak ve altyapı projeleri, trafik güvenliği uygulamaları ile bir bütün olarak ele alınacaktır.

2026. Trafik kaza analizleri yapılarak, kazaların gerçek nedenleri bilimsel yöntemlerle saptanacaktır.

2027. Her türlü eğitim olanakları kullanılarak ve okul öncesinden başlayarak, tüm vatandaşların trafik konusunda eğitimi sağlanacaktır.

2028. Öncelikle ticari araçlardan başlamak üzere, giderek tüm taşıtlarda hız sınırlayıcı donanım zorunlu hale getirilecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2029. Günün koşullarına uygun bir araç muayene sistemi geliştirilecek, hizmetin teknik donanımlı birimlerde ve yurt genelinde yaygın bir yapılanma ile verilmesi konusunda gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

2030. Trafik kazalarında acil müdahale ve kurtarma hizmetlerinin ağdaş yöntemlerle ve etkin bir Şekilde yapılabilmesi için, sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimlerin de katılabileceği uygun bir kurumsal yapının oluşturulması konusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2031. Trafik güvenliği ile ilgili araştırmaları ve kaza analizlerini yapmak ve uygun çözümleri üreterek ilgili kuruluşlara danışmanlık hizmeti vermek üzere üniversitelerin de katılımının sağlanacağı bir yapılanmaya gidilecektir.

ONUNCU BÖLÜM

EKONOMİDE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

I. REKABET HUKUKU VE POLİTİKALARI

a) Mevcut Durum

2032. Piyasa mekanizmasının iktisadi kaynakların dağılımını mümkün olan en yüksek toplumsal refaha ulaştıracak biçimde yapması, önemli ölçüde piyasalarda rekabet koşullarının varlığına bağlıdır. Bu anlayışta, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 13.12.1994 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2033. Rekabet Kurumunun oluşturulması ve konuya ilişkin ikincil mevzuat VII. Plan döneminde oluşturulmuştur.

2034. Kanunda, istisna getirilmeksizin tüm mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüs veya teşebbüs birliklerinin rekabeti sınırlayıcı işlemleri kapsamaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2035. Rekabet politikalarının amacı, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır.

2036. Piyasaların rekabet yapısını belirleyen en önemli unsurlardan birisi rekabet mevzuatı olmakla beraber, toplumda bir rekabet kültürü anlayışının yerleşmesi de gerekmektedir. Bu nedenle, VIII. Plan döneminde bir taraftan Rekabet Kanununun etkin bir biçimde uygulanmasına devam edilirken, diğer taraftan da rekabet kültürünün oluşturulmasını teminen toplumun rekabet kuralları konusunda bilgilendirilmesine çalışılacaktır.

2037. Rekabet politikaları aracılığıyla piyasalarda etkinliği artırabilmek için; firmaların rekabeti bozan davranışlarını düzenleyen Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun yanı sıra, piyasaların işleyişini etkileyen diğer unsurlarda yapılacak idari ve yasal düzenlemeler kapsamında rekabet politikaları göz önünde bulundurulacaktır.

2038. 4054 sayılı Kanuna aykırı hükümler taşıyan yürürlükteki mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla, Rekabet Kanunu ile çatışan hükümler tespit edilerek, gerekli değişiklikler yapılacaktır. Bununla beraber, rekabet mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.

2039. Rekabet Kurulu kararlarının yargısal denetimini yapmak üzere Danıştay'da, rekabet politikaları konusunda uzmanlaşmış müstakil bir dairenin kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.

2040. Rekabet Kurulunun karar alma sürecinde, ekonomik etkinliğin artırılabilmesi için özellikle şirket birleşme ve devralmaları, günümüzdeki hızlı küreselleşme hareketleri neticesinde dünya ticaretinde yaşanan gelişmeler paralelinde, piyasaların uluslararası nitelik kazanması göz önünde bulundurulacak değerlendirilecektir.

2041. Özelleştirme uygulamalarında rekabetin sağlanmasına özen gösterilecektir. Rekabetin sağlanması için özelleştirilecek kuruluşların mülkiyetinin devri aşamasında pazar için rekabet kurallarının, mülkiyetinin devri sonrasında da işletmelerin faaliyet gösterecekleri piyasada pazar içi rekabet kurallarının tesis edilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, kamu işletmeciliğinin devam ettiği sektörlerde rekabet ortamını sağlamak amacıyla bu sektörlerde yeni firmaların kamu işletmeleriyle eşit koşullarda faaliyet göstermesine imkan verecek düzenlemeler yapılacaktır. Rekabete açılmayan doğal tekel niteliğindeki sektörlerde ise özelleştirme yapılmadan önce bu sektörleri düzenleyici kural ve kurumlar oluşturulacaktır.

2042. Kamunun iktisadi hayatı etkileyen faaliyetlerinden biri olan kamu ihaleleri alanındaki mevzuat gözden geçirilerek, rekabetin tam olarak gerçekleşmesini sağlayacak değişiklikler yapılacaktır. Kamu ihalelerinde rekabet ortamını bozmaya yönelik, yarışmacılar arasında yapılacak yatay anlaşmalar veya yarışmacıların hakim durumlarını kötüye kullanmaya yönelik davranışları etkin bir biçimde izlenecek ve soruşturulacaktır.

2043. VIII. Plan döneminde devlet yardımları mevzuatının oluşturulmasında rekabet politikaları özenle gözetilecektir.

2044. Toplumun rekabet konusunda bilgilendirilmesi amacıyla eğitici yayınlar ve programlar, görsel ve işitsel medya araçları ve yazılı basın vasıtasıyla sunulacaktır. Ayrıca, üniversitelerin ilgili programlarında rekabet hukuku ve politikalarının etkili bir biçimde işlenmesi sağlanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2045. Rekabetin Korunması Hakkında Kanunla çelişen diğer mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla, yürürlükteki mevzuatta mal ve hizmet piyasalarında rekabet kurallarının işleyişine engel olan hükümler Rekabet Kurumu tarafından tespit edilecek ve gerekli değişiklikler yapılacaktır.

2046. Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun uygulanmasında, Rekabet Kurulu kararlarının yargısal denetimindeki etkinliği artırmak amacıyla Danıştay'da ayrı bir daire kurulacaktır.

II. FİKRİ HAKLARIN KORUNMASI

a) Mevcut Durum

2047. Yasal ve kurumsal açıdan büyük ölçüde tamamlanmış olmakla birlikte, kavramsal olarak hem eser hem de buluş sahiplerinin haklarını içeren fikri haklar sisteminin, sürekli olarak değişen ve gelişen ulusal ve uluslararası koşullar çerçevesinde güncelleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Fikri haklar alanında eğitime önem ve öncelik verilmemektedir. Diğer taraftan, bu alanda toplumsal bilincin tam olarak oluşmaması sistem içerisinde fikri hak kayıplarına ve haksız uygulamalara neden olmaktadır. Bunların sonucunda, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın itici gücü olan bireysel yaratıcılık yeni ve özgün eserlere, yeniliklere ve buluşlara yönlendirilememekte, ülke potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir.

2048. Dünyada son dönemde özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler ile artan uluslararası ilişkiler, fikri hakların korunması açısından da yenilik ve değişikliklere neden olmuştur.

2049. Eser sahibinin hakları ve komşu haklar alanında, yukarıda bahsi geçen gelişmelere uyum sağlanması amacıyla VII. Plan döneminde başlatılmış olan yasal düzenleme çalışmaları son aşamaya getirilmiş, 1995 yılında 4110 sayılı Kanunla bazı maddeleri değiştirilmiş bulunan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik öngören Kanun Tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Bununla birlikte, bu alanda kurumsal altyapının yetersizliğinden ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunların devam ettiği gözlenmektedir.

2050. 1999 yılında yürürlüğe giren "Fikir ve Sanat Eseri Sahipleri ile Komşu Hak Sahipleri Meslek Birlikleri ve Federasyonları Hakkında Tüzük" hükümleri çerçevesinde; musiki eserleri, icracı sanatçılar ve ilim ve edebiyat eserleri sahiplerine yönelik üç yeni meslek birliği kurulmuş, daha önce kurulmuş olan meslek birliklerinin yeni yapıya uygun dönüşüm çalışmaları da sürdürülmüştür.

2051. VII. Plan döneminde her türlü taşıyıcı ortama kaydedilmiş süreli olmayan yayınlarda bandrol kullanılması zorunluluğu getirilmiş olmakla birlikte, uygulamada güçlükler yaşanmaktadır.

2052. Sınai haklar alanında ise, yasal ve kurumsal altyapı VII. Plan döneminde büyük ölçüde tamamlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde, Türk Patent Enstitüsü kurulmuş, patent ve faydalı modeller, markalar, endüstriyel tasarımlar ve coğrafi işaretlerin korunması için gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. İlaç üretim usullerine ve ürünlerine patent ile sağlanan koruma, Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı ile uyumlu olacak şekilde 1 Ocak 1999 tarihinde başlatılmıştır. Ayrıca, entegre devre topografyalarının korunmasına ilişkin mevzuat çalışmaları son aşamaya getirilmiştir.

2053. Sınai haklara ilişkin mevzuatta kurulması öngörülen ihtisas mahkemelerinin kuruluşuyla ilgili çalışmalarda henüz bir sonuca varılamamıştır.

2054. Sınai haklar altyapısının önemli bir unsuru olan patent ve marka vekilliği sistemi oluşturulmuş, ancak patent ve marka vekillerine ait bir birlik henüz kurulamamıştır.

2055. Sınai haklara ilişkin uluslararası anlaşmalara katılım sağlanmış; 1996 yılında Patent İşbirliği Anlaşmasına, Strazburg Anlaşmasına, Nis ve Viyana Anlaşmalarına taraf olunmuştur. Ayrıca; 1998 yılında Budapeşte Anlaşması ve Lokarno Anlaşmasına, 1999 yılında Madrid Anlaşmasına İlişkin Protokole taraf olunmuş, Avrupa Patent Sözleşmesine katılım ise 2000 yılı başında onaylanmıştır. Marka Kanunlarının Harmonizasyonu Antlaşması ve Lahey Anlaşmasına katılım çalışmaları ise sürdürülmektedir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2056. Ülke koşullarını ve ihtiyaçlarını gözeten, uluslararası standartlarla uyumlu fikri haklar sisteminin bütün kurum ve kurallarıyla oluşturulması ve sürdürülmesi sağlanacak; bu çerçevede, yeni teknolojiler ve hızla gelişen alanlarda ülke potansiyelini değerlendirecek düzenlemeler yapılacaktır.

2057. Fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin etkin bir eşgüdüm içerisinde çalışmaları gerçekleştirilecektir.

2058. Fikri hakların korunması konusunda her kademedeki eğitim ve bilgilendirmeye öncelik verilerek, toplumsal bilinç ve kültürün oluşturulması sağlanacak, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik programlar düzenlenecektir.

2059. Fikri haklar alanında orta ve uzun dönemde eğitimci, yargı elemanı, gözetim ve denetim elemanı ihtiyacını karşılamak için düzenlemeler yapılacaktır.

2060. Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanları oluşturulacaktır.

2061. Fikri hakların korunması ve desteklenmesi, sanayileşme, dış ticaret ve bilim ve teknoloji politikaları ile birlikte değerlendirilerek, sözkonusu politikalar fikri haklar politikası ile eşgüdüm ve işbirliği içerisinde planlanacak ve uygulanacaktır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2062. Eser ve komşu hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunması amacıyla Kültür Bakanlığının ilgili birimi yeniden yapılandırılacaktır.

2063. Sınai hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunmasını ve yeni ortaya çıkan sınai hak türlerinde uzmanlaşmayı sağlamak üzere Türk Patent Enstitüsünün kurumsal altyapısı yeniden düzenlenecektir.

2064. Fikri haklar alanında karşılaşılan anlaşmazlıkların çözümünde görev alacak ihtisas mahkemelerinin kurulması sağlanacaktır.

2065. Patent ve marka vekillerinin bir birlik altında örgütlenmelerini sağlayacak ve uluslararası standartlarda mesleki etik kurallarını belirleyecek bir yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.

III. KAYITDIŞI EKONOMİNİN KAYIT ALTINA ALINMASI

a) Mevcut Durum

2066. Kayıtdışı ekonomi özellikle vergi, istihdam ve yasadışı faaliyetler gibi çok sayıda alanla ilgilidir.

2067. Türkiye'de bir yandan hızla artan nüfus ve göç, öte yandan üretim sürecinde ortaya çıkan oluşumlar kayıtdışı ekonominin gelişmesi için uygun bir ortam yaratmıştır.

2068. Küçük işletmelerin yaygınlığı, izlemeyi ve denetlemeyi zorlaştırdığı için, bu işletmelerin kayıtdışında kolaylıkla faaliyet göstermesine imkan vermektedir.

2069. Vergi kayıp ve kaçağı kayıtdışı ekonominin önemli bir unsurudur. Türk vergi sisteminin içerdiği istisna ve muafiyetlerin fazlalığı, yarattığı bürokrasi, vergi idaresinin yeterince etkinliğe kavuşmamış olması ve vergi denetiminin sınırlı kalması kayıtdışı ekonominin oluşumunda etkili olmaktadır.

2070. İstihdama yönelik yasal yükümlülüklerin toplam işgücü maliyeti içinde önemli bir paya sahip olması kayıtdışı istihdamı artırmaktadır. Kayıtdışı ekonomide çalışanların vergi ve sosyal güvenlik yükümlülükleri yerine getirilmediği için devlet kayba uğramaktadır. Yabancı kaçak işçi istihdamındaki artış, işçilerin sosyal güvenlik konusundaki pazarlık gücünün azalmasına ve kayıtdışı istihdamın artmasına neden olmaktadır.

2071. Kayıtdışı ekonominin bir başka boyutu da yasadışı faaliyetlerdir. Ülkemizde, 1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun, uluslararası gelişmeler doğrultusunda bu suçlarla mücadeleyi hedef almaktadır.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2072. Ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkileri olan kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınabilmesi için alınacak önlemler çağdaş bir devlet olmanın gereğidir. Kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması için kayıtdışı faaliyete yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması temel amaçtır.

2073. Kayıtdışı ekonominin boyutunun artması kayıtlı ekonomide bulunan kesimlerin sisteme bakışını olumsuz etkilemekte, haksız rekabet yaratmaktadır. Bu çerçevede kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması genel ekonomi üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır.

2074. Ekonomik faaliyetlerin yakından izlenmesi ve ekonomi politikası araçlarının gerçekçi bir biçimde kullanılması için ekonomi ile ilgili bilgilerin daha sağlıklı olarak toplanması gereği bulunmaktadır. Bu çerçevede kayıtdışı ekonominin istatistiki olarak milli gelir hesaplarına dahil edilebilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

2075. Kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması vergi gelirlerinin artırılması açısından da önemlidir. Bu çerçevede belge ve kayıt düzeninin sağlıklı işlenmesini sağlamak amacıyla gerekli önlemler alınacaktır.

2076. İstihdama yönelik yasal yükümlülüklerin hafifletilmesi toplam işgücü maliyetini aşağıya çekerek kayıtdışı istihdamı azaltacak ve ekonomide etkinliği artıracaktır.

2077. Kayıtdışı ekonomiyle mücadelede, tüm kamu kurum ve kuruluşları arasında eşgüdüm sağlanması gerekmektedir. Bilgiler ve kayıtlar, inceleme elemanları tarafından mutlaka erişilebilir ve kullanılabilir olmalı ve bilgi akışı sağlanmalıdır.

2078. Toplumsal yozlaşmaya yol açan yolsuzluk ve suç ekonomisi ile mücadele stratejileri paralel ve geçişken mahiyette olduğu için birlikte uygulanmalıdır.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2079. Kayıtdışı ekonominin istatistiki olarak milli gelir hesaplarına dahil edilebilmesi için, çeşitli kuruluşlar tarafından derlenen istatistiklerin ulusal ve uluslararası alanda genel kabul görmüş tanım ve sınıflamalara uyumunu ve kurumlararası koordinasyonu sağlayacak şekilde istatistik altyapısı geliştirilecektir.

2080. Elektronik ticaretin belge sisteminde yaratabileceği olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için, ilgili kuruluşların işbirliği ile gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

2081. VIII. Plan döneminde vergi, çalışma hayatı, tarım gibi çeşitli alanlarda yapılması öngörülen düzenlemelerin gerçekleştirilmesi kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınmasını büyük ölçüde sağlayacaktır.

IV. VERİMLİLİK VE KALİTE KONTROL

a) Mevcut Durum

2082. Ülkemizde verimlilik ölçme çalışmalarının, ulusal düzeyde sektörel ve işletme ölçeğinde olmak üzere, teknik ve bilimsel tanıma uygun olarak yürütülmesi, Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)'nin kuruluşuyla birlikte başlamıştır. 1998 yılından itibaren verimlilik bilincinin oluşturulması, KOBİ'lerde verimlilik artırıcı tekniklerin yerleştirilmesi ve söz konusu tekniklerin uygulanmasını sağlayıcı nitelikte eğitim, danışmanlık ve araştırma çalışmalarını kapsayan verimlilik artırma proje uygulamalarına girişilmiştir. Kalite kavramları ve uygulamalarının yanısıra, özellikle kalite yönetimi konularında eğitim sağlayan Kalite Derneğinin de (KalDer), Ulusal Kalite Ödülünün gelişiminde önemli katkıları olmuştur. VII. Plan döneminde kamu hizmetleri de dahil her türlü mal ve hizmetin üretildiği alanlarda, özellikle sanayide verimlilik artışı sağlamak için Toplam Kalite Yönetimi gibi verimlilik artırıcı tekniklerin tanıtımı ve kullanımının yaygınlaştırılması çabalarının yanısıra, kalitenin artmasını teşvik edecek ulusal kalite altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar değişik kuruluşlarca değişik platformlarda sürdürülmüştür.

2083. Amacı laboratuvar belgelendirme ve muayene hizmetlerini yürüterek yurt içi ve yurt dışı kuruluşları akredite etmek ve bu kuruluşların belirlenen ulusal ve uluslararası standartlara göre faaliyetlerde bulunmalarını ve bu suretle ürün/hizmet, sistem, personel ve laboratuvar belgelerinin ulusal ve uluslararası alanda kabulünü sağlamak olan Türk Akreditasyon Kurumunun (TÜRKAK) oluşturulmasıyla ilgili 4457 sayılı Kanun 27 Ekim 1999 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

b) Amaçlar, İlkeler ve Politikalar

2084. Artan rekabet ortamında, mal ve hizmet üretiminin iyileştirilmesi ve sonuçta başarı kazanmanın yolu, öncelikle, verimlilik ve kalite düzeyindeki artışa bağlı olacaktır. Verimlilik ilkelerinden hareket etmek, yatırımların üretken ve istihdamı artırıcı biçimde yönlendirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle Avrupa Birliği'ne aday ülke konumuna gelen ülkemizde faaliyet gösteren kamu ve özel kesim işletmeleri, iç ve dış pazarlarda yoğun bir rekabet ortamına girecektir.

2085. Üretici ve tüketicilerde kalite ve verimlilik bilincinin yaygınlaştırılması ve yurtdışına yönelik olarak mal ve hizmet sunumunda ulusal bir kalite imajının yaratılması; değişen tüketim taleplerinin karşılanabilmesi ve dünyadaki çeşitli pazarlara kolayca girilmesi açısından önem arz etmektedir.

2086. Verimliliğin artırılması ve kalitenin geliştirilmesi ulusal düzeyde, kamu ve özel kesim ile sivil toplum örgütlerinin katılımıyla gerçekleştirilecektir. Bu amaçla eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yaygınlaştırılacak, her türlü mal ve hizmet üretiminde faaliyetlerin programlanmasını ve eşgüdümünü esas alan toplam kalite yönetimi uygulamalarına önem verilecektir.

2087. Her alandaki mal ve hizmet üretiminde verimlilik artışını hedefleyen tekniklerin yaygın kullanımı için, değişik kuruluşlarca farklı platformlarda çalışmalar yürütülecektir. Verimlilik artışı ve rekabet gücüne katkıları yönüyle kalite güvencesi sistem belgelemesi, toplam kalite yönetimi ve AR-GE faaliyetleri devlet yardımları çerçevesinde ve uluslararası yükümlülüklerimize uygun biçimde desteklenecektir.

c) Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler

2088. Yasal düzenlemesi gerçekleştirilen Türk Akreditasyon Kurumunun en kısa zamanda hizmet vermeye başlaması sağlanacaktır.

